

วารสารสังคมศาสตร์และ มานุษยวิทยาเชิงพุทธ Journal of Social Science and Buddhistic Anthropology

P-ISSN : 2651-1630 ปีที่ 6 ฉบับที่ 4 (เมษายน 2564)

E-ISSN : 2672-9040 Vol.6 No.4 (April 2021)

❁ วัตถุประสงค์

วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ เป็นวารสารวิชาการของ วัดวังตะวันตก อำเภอเมืองจังหวัดนครศรีธรรมราช มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการศึกษา ค้นคว้าและเผยแพร่บทความวิจัยและบทความวิชาการแก่นักวิจัย นักวิชาการ คณาจารย์และ นักศึกษา ในมิติเพื่อสนับสนุนการศึกษา การสอน การวิจัยในมหาวิทยาลัยสงฆ์รวมถึงคณะสงฆ์ ไทย โดยเน้นสาขาวิชาพุทธศาสนา บริหารการศึกษา การพัฒนาชุมชน การพัฒนาสังคม รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ ภาษาศาสตร์ การศึกษาเชิงประยุกต์ รวมถึงสหวิทยาการอื่น ๆ

บทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 2 ท่าน ในลักษณะปกปิดรายชื่อ (Double blind peer-reviewed) เปิดรับบทความทั้ง ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยรับพิจารณาตีพิมพ์ต้นฉบับของบุคคลทั้งภายในและภายนอก วัด ผลงานที่ส่งมาจะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการหรือ บทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสาร อย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิงต้องเป็นไปตาม หลักเกณฑ์ของวารสาร

ทัศนะและข้อคิดเห็นที่ปรากฏในบทความวารสาร ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียน บทความนั้น มิใช่ความคิดของคณะผู้จัดทำ และไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของ กองบรรณาธิการ ทั้งนี้กองบรรณาธิการไม่สงวนลิขสิทธิ์ในการคัดลอก แต่ให้อ้างอิงแสดงที่มา

วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ มีกำหนดออกเผยแพร่ปีละ 12 ฉบับ (รายเดือน)*

ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม ฉบับที่ 2 เดือนกุมภาพันธ์ ฉบับที่ 3 เดือนมีนาคม
ฉบับที่ 4 เดือนเมษายน ฉบับที่ 5 เดือนพฤษภาคม ฉบับที่ 6 เดือนมิถุนายน
ฉบับที่ 7 เดือนกรกฎาคม ฉบับที่ 8 เดือนสิงหาคม ฉบับที่ 9 เดือนกันยายน
ฉบับที่ 10 เดือนตุลาคม ฉบับที่ 11 เดือนพฤศจิกายน ฉบับที่ 12 เดือนธันวาคม

❁ เจ้าของ

วัดวังตะวันตก

1343/5 ถนนราชดำเนิน ตำบลคลัง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช 80000

โทร. 061-5262919 โทรสาร. 075-340-042 E-mail : suriya.sur@mcu.ac.th

❁ ที่ปรึกษา

พระพรหมบัณฑิต, ศ., ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระเทพวัชรบัณฑิต, ศ., ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระเทพปัญญาสุธี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

พระครูพรหมเขตคณารักษ์, ดร.

เจ้าอาวาสวัดวังตะวันตก โรงเรียนพระปริยัติธรรมสามัญวัดสระเรียง

❁ บรรณาธิการบริหาร

พระครูวินัยธรสุริยา สุริโย(คงคาไหว), ดร.

วัดวังตะวันตก มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

❁ หัวหน้ากองบรรณาธิการ

นางสาวปุกัญญาดา จงละเอียด

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

กองบรรณาธิการ

พระครูอรุณสุตาลังการ, รศ., ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

พระครูสิทธิธรรมารัตน์, ผศ., ดร.

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาสไกรราช

ศาสตราจารย์ ดร. ครองชัย หัตถา

มหาวิทยาลัยทักษิณ

รองศาสตราจารย์ ดร. ประเวศ อินทองปาน

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

รองศาสตราจารย์ ดร. สืบพงษ์ ธรรมชาติ

มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

รองศาสตราจารย์ ดร. กันตภณ หนูทองแก้ว

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาสไกรราช

รองศาสตราจารย์ ดร. สมบูรณ์ บุญโท

มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น

รองศาสตราจารย์ พัน ดอกบัว

มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. นิพนธ์ ทิพย์ศรีนิมิต

มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วาสนา แก้วหล้า

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ณิศภาพรรณ คูวิเศษแสง

มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ธนิศร ยืนยง

มหาวิทยาลัยปทุมธานี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พอใจ สิงหนตร

มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

ดร. มะลิวัลย์ โยธารักษ์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

ดร. อีระพงษ์ สมเขาใหญ่

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

ดร. สิทธิโชค ปาณะศรี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

ดร. พีระศิลป์ บุญทอง

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

ดร. มุกตาวรรณ พลเดช

วิทยาลัยเทคโนโลยีภาคใต้

ดร. จิตติมา ดำรงวัฒนะ

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

ดร.ประนอม การชนะนันท์

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

ดร. อุทัย เอกสะพัง

มหาวิทยาลัยทักษิณ

❁ ผู้ช่วยกองบรรณาธิการ

พระมหาศกดิ์ดา สิริเมธี

เลขานุการศูนย์ส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา วัดวังตะวันตก

พระมหาอนุชิต อนนตเมธี

วัดหน้าพระบรมธาตุ

พระณัฐพงษ์ ญาณเมธี

วัดศาลามีชัย

นายอภิรักษ์ คำหารพล

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

นายธีรวัฒน์ ทองบุญชู

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

❁ ฝ่ายประสานงานและจัดการ

พระสาโรจน์ ธมมสโร

วัดสนธิ์ (นาสน)

พระบุญญฤทธิ์ ภาทพจารย์

วัดสนธิ์ (นาสน)

นางสาวทิพย์วรรณ จันทรา

❁ ฝ่ายกฎหมาย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ฉัตรมาศ วิเศษสินธุ์

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

❁ ออกแบบปก

นายวินัย ธีระพิบูลย์วัฒนา

❁ จัดรูปเล่ม

พระณัฐพงษ์ สิริสุวณโณ

วัดสนธิ์ (นาสน)

❁ พิมพ์ที่

หจก. กรีนโซน อินเตอร์ 2001

155/2 ถนนปากนคร ตำบลท่าซัก อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช 80000

โทรศัพท์. 075-466-031, Fax : 075-446-676

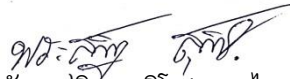
บทบรรณาธิการ

วารสารฉบับนี้เป็นฉบับที่ 4 ประจำปีพุทธศักราช 2564 บทความที่ได้รับการคัดเลือกให้เผยแพร่ในวารสารฉบับนี้ เนื้อหาสาระของบทความยังคงเนื้อหาสาระที่หลากหลายเช่นเคย จำนวนบทความทั้งหมด จำนวน 30 เรื่อง ซึ่งประกอบด้วย บทความวิชาการ จำนวน 3 เรื่อง และบทความวิจัย จำนวน 27 เรื่อง ปัจจุบันวารสารก้าวเข้าสู่ปีที่ 6 ของการปรับปรุงรูปแบบและประเด็นหลักเพื่อเป็นไปตามเกณฑ์การประเมินคุณภาพวารสารในฐานข้อมูล TCI เพื่อรองรับการประเมินจากศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (Thai Journal Citation Index-TCI) และเพื่อให้คุณภาพของบทความเป็นไปตามเงื่อนไข และกติกาสากล จึงเปิดโอกาสให้นักวิชาการ นักวิจัยและนักศึกษาระดับบัณฑิต ได้เผยแพร่บทความทางวิชาการหรือบทความวิจัย ซึ่งกองบรรณาธิการได้ดำเนินการตามกระบวนการเชิงหลักการเผยแพร่บทความตามเกณฑ์สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษาทุกประการ

กองบรรณาธิการวารสารสังคมศาสตร์และมนุษยวิทยาเชิงพุทธ ขอขอบคุณท่านผู้เขียน ท่านสมาชิกและท่านผู้อ่านที่ให้ความสนใจและไว้วางใจวารสารของเราเป็นอย่างดีตลอดมาและหวังเป็นอย่างยิ่งว่าบทความที่ได้เลือกสรรมาตีพิมพ์มีประโยชน์ต่อผู้อ่านทุกท่าน บรรณาธิการขอขอบพระคุณท่านผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ได้ให้ความกรุณาอ่านและแนะนำการปรับแก้บทความวิจัยให้มีคุณภาพทางวิชาการยิ่งขึ้น

สุดท้ายนี้กองบรรณาธิการหวังอย่างยิ่งว่าเนื้อหาในวารสารฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้อ่านบ้างตามสมควร หากผู้อ่านจะมีข้อเสนอแนะในการปรับปรุงวารสารนี้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น กองบรรณาธิการขอน้อมรับไว้ด้วยความยินดียิ่ง

พระครูวินัยธรสุริยา สุริโย(คงคาไหว), ดร.

บรรณาธิการ

บรรณาธิการ

(ก)

บทบรรณาธิการ

(จ)

**การจัดหมวดหมู่คัมภีร์ใบลานทางพระพุทธศาสนาของวัดใน 4 จังหวัดของ
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ** 1

BUDDHIST BAI LAN SCRITURE CLASSIFICATION OF TEMPLES IN FOUR
PROVINCES OF THE NORTHEAST

เสฐียร พึ่งทองมะดัน

**แนวทางการจัดการปัญหาการพนันในบุญงานศพโดยผู้สูงอายุและชุมชน
พื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ** 13

GAMBLING PROBLEM MANAGEMENT IN THE FUNERAL BY THE
ELDERLY AND COMMUNITY IN SRISAKET PROVINCE

อานนท์ ตั้งพิทักษ์ไกร และสุรศักดิ์ จันทา

**สุนทรียะกับการออกแบบพหุประสาทสัมผัสความจริงเสมือนเพื่อบำบัดผู้ป่วย
อัมพาตปัญหาหลอดเลือดสมอง** 23

AESTHETICS OF MULTISENSORY VIRTUAL REALITY DESIGN TO THERAPY
BRAIN STROKE PATIENTS

ดลพร ศรีฟ้า และอติเทพ แจ้ดนาลาว

**แนวทางการพัฒนาระบบโลจิสติกส์ผลิตภัณฑ์สมุนไพรกลุ่มจังหวัดภาคใต้
ฝั่งอ่าวไทย ชุมพร สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช และพัทลุง** 39

DEVELOPMENT GUIDELINES LOGISTICS SYSTEM FOR HERBAL PRODUCTS
SOUTHERN GULF OF THAILAND PROVINCIAL CLUSTER CHUMPHON, SURAT
THANI, NAKHON SI THAMMARAT AND PHATTHALUNG

อุรธณ์ แก้วขัง และสายทิพย์ รัตนพาหุ

สารบัญ (ต่อ)

การพัฒนานวัตกรรมของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ เอ็ม เอ ไอ INNOVATION DEVELOPMENT OF MAI - LISTED COMPANIES ธัชฎาภาศ อุไรวรรณ, ศรีปริญา ธูปกระจ่าง และชาญเดช เจริญวิริยะกุล	51
ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอยในจังหวัดศรีสะเกษ LEGAL PROBLEMS CONCERNING SOLID WASTE MANAGEMENT IN SISAKET PROVINCE ยุวดี มัญติยาการกุล	67
การประเมินผลโครงการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนราชานุบาล สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1 AN EVALUATION OF STUDENT CARE AND SUPPORT SYSTEM PROJECT OF RACHANUBAN SCHOOL UNDER THE NAN PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE 1 มนตรา พิกมงคล	81
รูปแบบการสื่อสารเพื่อสร้างคุณค่าตราองค์กรของสถาบันอุดมศึกษาตาม แนวคิดพันธกิจสัมพันธ์ COMMUNICATION MODEL TO BUILD BRAND EQUITY OF THE HIGHER EDUCATION INSTITUTION USING SOCIAL ENGAGEMENT CONCEPT ธิติพัทธ์ ลิ้มสัมฤทธิ์ธำ และจันทิมา เขียวแก้ว	96
หลักสูตรพื้นฐานอาชีพเพื่อยกระดับสมรรถนะการเรียนรู้ สำหรับการพัฒนา ทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดพะเยา CAREER CURRICULUM DEVELOPMENT TO ENHANCE 21st CENTURY LEARNING SKILLS OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS' CAREER CAPABILITIES OF PHAYAO PROVINCE ลำไย สีสยามาตย์	111
บทบาทเชิงรุกของผู้ตรวจการแผ่นดินประเทศไทยในการตรวจสอบการใช้ อำนาจรัฐ THE PROACTIVE ROLE OF THE OMBUDSMAN OF THAILAND IN INVESTIGATING THE EXECUTION OF ADMINISTRATIVE POWER เกรียงไกร เจียรประดิษฐ์ และดิญทรศน์ ประทีปพรณรงค์	126

สารบัญ (ต่อ)

การใช้ตำนานและนิทานของคนไทพลัดถิ่นเพื่อต่อรองอัตลักษณ์ ทางวัฒนธรรมภายใต้บริบทสังคมอีสาน	143
THE MYTHS AND FOLKTALES ARE USED TO CULTURAL IDENTITY NEGOTIATION UNDER THE CURRENT SOCIAL CONTEXT IN ISAN	
สุदारัตน์ มาศวรรณ และปฐม หงษ์สุวรรณ	
รูปแบบการพัฒนาองค์กรเชิงกลยุทธ์เพื่อการเปลี่ยนแปลงสำหรับองค์กรธุรกิจ เอกชนในประเทศไทย	160
STRATEGIC ORGANIZATION DEVELOPMENT MODEL FOR THE CHANGES WITHIN PRIVATE ORGANIZATIONS IN THAILAND	
วรรณศม เมฆสุวรรณ และเอกสิทธิ์ สนามทอง	
การพัฒนาความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูประถมศึกษาด้วย กระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ	176
DEVELOPMENT OF THE ACTIVE LEARNING MANAGEMENT ABILITIES OF ELEMENTARY TEACHERS THROUGH THE PROFESSIONAL LEARNING COMMUNITY PROCESS	
อนุสตรา เณลิศรี, ดวงใจ สีเขียว และพรทิพย์ ศิริภักทธาชัย	
ความรู้ ความสามารถ และประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของผู้ทำบัญชีใน สำนักงานบัญชีจังหวัดภาคใต้	192
THE CAPABILITIES AND EFFICIENCY OF THE BOOKKEEPERS IN ACCOUNTING FIRMS IN THE SOUTHERN REGION	
นภาพร ชูเปี้ยเต้ง, อุทิศ เสือแก้ว และชลดา มนัสทรง	
การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาความมีประสิทธิภาพของ โรงเรียนอนุบาลเทศบาลนาโป่ง สังกัดกองการศึกษาเทศบาล ตำบลนาโป่ง จังหวัดเลย	209
PARTICIPATORY ACTION RESEARCH TO DEVELOP THE EFFECTIVENESS OF NAPONG MUNICIPALITY KINDERGARTEN NAPONG MUNICIPALITY LOEI PROVINCE	
ชวลิต รอบรู้ และพระครูธรรมมาภิสมัย	

สารบัญ (ต่อ)

การศึกษาคุณลักษณะการรับใช้สังคม สำหรับนิสิตปริญญาตรี มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ	227

A STUDY THE SOCIAL SERVICES CHARACTERISTICS OF UNDERGRADUATE STUDENTS AT SRINAKHARINWIROT UNIVERSITY

สุพิรพัชร พิมพมาศ, จตุพล ยงศร และจักรกฤษณ์ โปณะทอง

การประยุกต์แบบจำลองระบุพิกัดของวัตถุท้องฟ้าบนทรงกลมฟ้าที่สร้างขึ้นจาก เทคโนโลยีการพิมพ์สามมิติเพื่อส่งเสริมความเข้าใจในแนวคิดดาราศาสตร์	241

THE APPLICATION OF COORDINATE CELESTIAL OBJECTS ON CELESTIAL SPHERE MODEL CREATED BY 3D PRINTING TECHNOLOGY TO PROMOTE UNDERSTANDING OF ASTRONOMICAL CONCEPTS

ชูชาติ แพน้อย, อีรพงษ์ แสงประดิษฐ์ และจตุรงค์ สุคนธชาติ

กลยุทธ์การตลาดผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นเมืองลาวครั้งแบบมีส่วนร่วมของกลุ่ม แม่บ้านผู้นำร้อน อำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี	256

MARKETING STRATEGIES FOR LAO KHRUNG WOVEN CLOTH PRODUCTS BY PARTICIPATION OF HOUSEWIFE GROUP OF PUNUMRON SUB-DISTRICT, DAN CHANG DISTRICT, SUPANBURI PROVINCE

รัชฎาพร บุญเรือง

การสื่อสารทางการตลาดแบบบูรณาการของสินค้าสมุนไพร หนึ่งตำบลหนึ่ง ผลิตภัณฑ์ (OTOP) ระดับ 5 ดาว ประเภทสมุนไพรในภาคตะวันออกของ ประเทศไทย	272

INTEGRATED MARKETING COMMUNICATIONS OF HERBAL PRODUCT FROM ONE TAMBON ONE PRODUCT (OTOP) OF 5 STARS LEVEL IN EASTERN THAILAND

สมหมาย พัฒนดิกล และกฤษฎา ตันเปาว์

การพัฒนาศักยภาพผู้บริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ในยุคการศึกษา 4.0 สังกัด องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ในพื้นที่จังหวัดลำพูน	290

DEVELOPING THE CAPACITY OF ADMINISTRATORS OF CHILD DEVELOPMENT CENTER FOR THE 4.0 EDUCATION ERA, LOCAL GOVERNMENT ORGANIZATIONS IN LAMPHUN PROVINCE

บรรพต บัวผัด และชุตินา มุสิกานนท์

สารบัญ (ต่อ)

รูปแบบการพัฒนาชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” ในจังหวัดนครสวรรค์	307

THE DEVELOPMENT FORMAT UNDERLYING COMMUNITY SUFFICIENCY
ECONOMY MODEL “HAPPINESS COMMUNITY” IN NAKHONSAWAN PROVINCE

ประเวศน์ มหารัตน์สกุล, สมคิด พุ่มทุเรียน และณพพงศ์ธร นิติภูวนนท์

สถานการณ์รายการเกษตรในโทรทัศน์ไทยและรูปแบบการนำเสนอเนื้อหาที่ เหมาะสมต่อเกษตรกร	324

THAI AGRICULTURAL-RELATED TELEVISION PROGRAM AND THE
FORMATS OF CONTENT WHICH SUITABLE TO FARMERS

อดิพล เอื้อจรัสพันธ์ุ

การประเมินผลโครงการพัฒนานักเรียนนายเรือตามนโยบายกองทัพเรือใ สระอาด ประจำปีการศึกษา 2561	338

EVALUATION OF THE CADET DEVELOPMENT PROGRAM ACCORDING TO
THE CLEAR AND CLEAN NAVY POLICY ACADEMIC YEAR 2018

อนุชา ม่วงใหญ่

รูปแบบการขับเคลื่อนบทบาทสตรีต่อการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนในศตวรรษ ที่ 21	355

THE MODEL TO DRIVE WOMAN’S ROLE TOWARD THE SUSTAINABLE
COMMUNITY DEVELOPMENT IN THE 21st CENTURY

อณิษฐา หาญภักดีนิยม

ปัจจัยที่ส่งผลต่อแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการสำเร็จการศึกษาหลักสูตรศึกษา ศาสตรมหาบัณฑิต (บริหารการศึกษา) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช	372

FACTORS AFFECTING TO THE GRADUATION ACHIEVEMENT MOTIVATION OF
PROGRAM IN EDUCATION ADMINISTRATION, SUKHOTHAI THAMMATHIRAT
OPEN UNIVERSITY

โสภณา สุดสมบูรณ์

สารบัญ (ต่อ)

การพัฒนาารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนสำหรับการดูแล ระบบนิเวศวิทยา อย่างยั่งยืนตามหลักพุทธธรรมในวัด	386
THE DEVELOPMENT OF A COMMUNITY PARTICIPATION PATTERN FOR PROTECTING SUSTAINABLE ECOLOGY IN THE TEMPLES BY BUDDHIST PRINCIPLES	
พระมหาสุชนันต์ สุขวฑฒโน, พระเมธีวรนุช และสมหญิง ลมูลพัคตร การนำกลยุทธ์การบริหารสู่การปฏิบัติในรูปแบบความปกติใหม่ (New Normal)	402
MANAGEMENT STRATEGY IMPLEMENTATION IN A NEW NORMAL MODEL	
กมลพร กัลยาณมิตร การจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนายุคดิจิทัล	423
THE MANAGEMENT ON BUDDHISM DISSEMINATION IN DIGITAL ERA	
พระครูวินัยธรปัญญา ปญญาวิโร (ศรีสมุทร) และบุญเตือน ทรัพย์เพชร บทบาทของสำนักสันตอโศกในการเคลื่อนไหวทางสังคม	434
THE ROLE OF SANTI ASOKE IN SOCIAL MOVEMENT	
ภูมินทร์ วาดเขียน, จำเนียร ชุณหโสภาค และโยธิน แสงวงศ์ คำแสดงโภชนลักษณะในตำราอาหารไทย: ศึกษาใน “ตำรากับเข้า” ของหม่อม ชุ่มฉิม ราชานุประพันธ์	451
COOKING TERMS IN THAI COOKBOOK: AN ANALYSIS OF LADY SOMCHIN RACHANUPRAPHAN’S TAMRA KAPKHAO	
ภาสพงศ์ ผิวพอใช้ คำแนะนำสำหรับผู้เขียน	469

การจัดหมวดหมู่คัมภีร์ใบลานทางพระพุทธศาสนาของวัด
ใน 4 จังหวัดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*
BUDDHIST BAI LAN SCRITURE CLASSIFICATION OF TEMPLES
IN FOUR PROVINCES OF THE NORTHEAST

เสฐียร ทังทองมะดัน

Sathien Thangthongmadan

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nakhonratsima Campus, Thailand

E-mail: sathienthong@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความฉบับนี้วัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษารวบรวมและจัดหมวดหมู่เอกสารคัมภีร์ใบลานทางพระพุทธศาสนาของวัดใน 4 จังหวัดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และ 2) วิเคราะห์คุณค่าของเอกสารคัมภีร์ใบลานทางพระพุทธศาสนาที่มีต่อชาวอีสาน เป็นการวิจัยเชิงสำรวจและเชิงเอกสาร ผลการวิจัยพบว่า 1) หมวดหมู่คัมภีร์ใบลานทางพระพุทธศาสนาของวัดใน 4 จังหวัดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งประกอบไปด้วยจังหวัดนครราชสีมา บุรีรัมย์ ขอนแก่น และอุบลราชธานี จะมีเนื้อหาอยู่ 6 หมวดคือ 1) เนื้อหาเกี่ยวกับหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา อันเป็นคำสอนที่ปรากฏอยู่ใน 3 ปิฎกคือ พระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก และพระอภิธรรมปิฎก สมันตปาสาทิกา วิสุทธิมรรค ธรรมปัทมฐกถา อภิธัมมัตถสังคหะ 2) เนื้อหาเกี่ยวกับเวสสันดรชาดก 3) เนื้อหาเกี่ยวกับพระอภิธรรม 7 คัมภีร์ เช่น คัมภีร์ธัมมสังคณี วิภังค์ กถาวัตถุ ปุคคัลลัญญัตติ สมันตมหาปิฎกฐาน 4) เนื้อหาเกี่ยวกับบาลีไวยากรณ์ เช่น คัมภีร์มูลกัจจายนะ 5) เนื้อหาเกี่ยวกับอานิสงส์ต่าง ๆ เช่น อานิสงส์การทำบุญ อานิสงส์การตักบาตร อานิสงส์การรักษาศีล 5 อานิสงส์การถวายทาน และ 6) เนื้อหาเกี่ยวกับนิทานพื้นบ้าน เช่น พญาคันคาก จำปาสีตัน ท้าวโศวัต บัวชมบัวฮอง เอกสารคัมภีร์ใบลานทางพระพุทธศาสนาเหล่านี้มีอักษรที่ใช้จารึก ประกอบด้วยอักษรขอม อักษรธรรมอีสาน ภาษาที่ใช้จะเป็นภาษาบาลีล้วน ๆ ภาษาบาลีปนไทย รวมถึงภาษาถิ่นอีสานล้วน ๆ จากการศึกษาพบว่า เอกสารคัมภีร์ใบลานทางพระพุทธศาสนา ในจังหวัดนครราชสีมา บุรีรัมย์ จารึกด้วยอักษรขอม ส่วนในจังหวัดขอนแก่นและอุบลราชธานี จารึกด้วยอักษรธรรมอีสาน. คุณค่าของเอกสารคัมภีร์ใบลานทาง

* Received 17 December 2020; Revised 17 April 2021; Accepted 18 April 2021

พระพุทธศาสนาของวัดใน 4 จังหวัดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีคุณค่า 3 ด้านคือ
1) ด้านวัฒนธรรมประเพณี 2) ด้านความเชื่อ และ 3) ด้านการศึกษา

คำสำคัญ: หมวดหมู่, คัมภีร์ไบลาน, พระพุทธศาสนา, วัดใน 4 จังหวัด, ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

Abstract

The Objectives of this research article were to 1) to study, collect and categorize the Buddhist Bai Lan scriptures of temples in the four provinces of the Northeast, and 2) to analyze the value of the Buddhist Bai Lan scriptures on Isan people. It is exploratory and documentary research. The research results were found that 1) Categories of Buddhist Bai Lan scriptures of temples in the four provinces of the Northeast consisting of Nakhonratchasima Buriram Khonkean and Ubonratchathani are divided into six categories : 1) content on Buddhist doctrines which is appear in Tipitaka namely Vinayapitaka Suttantapitaka and Abhidhammapitaka Samantapasadika Visuddhimagga Abhidhammatthasangaha 2) Vessantara Jataka content 3) Seven Abhidhammapitikas example : Samgani Vibhang Kathavatthu Puggalapanyatti Samantamahapatthan 4) Pali grammar example : Kaccayana grammar 5) content on various virtues example : the virtues of making merit, giving arm-food, protecting five precepts, giving and 6) content on folklore example : Kankark Champasiton Tao Sowat Buahom Buahong. The Buddhist scriptures used for inscription contain Khmer script, Isan text. The language used will be purely Pali, Pali language, Thai including all Isan dialects. From the study, it is found that The Buddhist Bai Lan scriptures in Nakhonratchasima Buriram are written by Khmer script, but in Khonkean and Ubonratchathani by Isan text. The value of the Buddhist scriptures of the temples in the four provinces of the Northeast has three values: 1) cultural and traditional, 2) belief, and 3) education.

Keywords: Category, Bai Lan Scripture, Buddhism, Temples in Four Provinces, The Northeast

บทนำ

เมื่อกล่าวถึงความเป็นมาของการเกิดขึ้นแห่งคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาแล้ว จะเห็นได้ว่า เมื่อพระพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่ พระองค์ได้สั่งสอนพุทธบริษัทด้วยพระธรรมเทศนาต่าง ๆ พระสงฆ์สาวกช่วยกันจดจำคำสอนของพระพุทธองค์เอาไว้ เมื่อพระพุทธองค์ปรินิพพานแล้ว พระสงฆ์สาวกได้ทำสังคายนา ร้อยกรองพระธรรมวินัยไว้เป็นหมวดหมู่

การสังคายนาครั้งที่ 1 - 4 ยังไม่มีการบันทึกคำสอนเอาไว้ มีเพียงการทรงจำไว้จากพระสงฆ์สาวก บรรลุถึงประมาณ พ.ศ. 433 ในรัชสมัยของพระเจ้าวิภูฏคามณีกัย เกิดมีระบบการสืบทอดพระไตรปิฎกแบบลายลักษณ์อักษรขึ้นเป็นครั้งแรก ด้วยเหตุผลว่า ถ้าจะใช้วิธีการท่องจำพระพุทธรวจนะต่อไป ก็อาจจะมีข้อผิดพลาดได้ง่าย เพราะปัญญาในการท่องจำของกุลบุตรเริ่มเสื่อมถอยลง จึงตกลงจารึกพระพุทธรวจนะลงในใบลาน (คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2558) จะเห็นได้ว่า นับตั้งแต่การทำสังคายนาครั้งที่ 5 ที่ลึงกาทวีปเป็นต้นมา ตามตำนานของพระพุทธศาสนาระบุว่า การทำสังคายนาครั้งที่ 5 นี้ ได้ปรากฏว่า คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาได้รับการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรลงในใบลาน เรียกว่าหนังสือใบลานหรือคัมภีร์ใบลาน การทำสังคายนาในครั้งนี้ ทำขึ้นที่มหาวิหารเมืองอนูราชปุระ ประเทศลังกา มีพระพุทธที่ตตเถระและพระติสสเถระเป็นประธาน ทำอยู่ 1 ปี จึงเสร็จเรียบร้อย กล่าวได้ว่า การสำรวจเอกสารโบราณในประเทศไทย เริ่มตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ครั้นยังทรงผนวชอยู่ ได้ทรงพบศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ขณะที่จารึกอยู่ถึงเมืองสุโขทัยในพุทธศักราช 2776 และต่อมาในรัชกาลสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงเล็งเห็นความสำคัญของเอกสารโบราณจึงโปรดเกล้าฯ ให้รวบรวมเอกสารโบราณประเภทจารึกที่พบตามภูมิภาคต่าง ๆ ทั้งพระราชอาณาจักร และพระองค์ยังทรงมีพระมหากรุณาธิคุณให้ก่อตั้งหอสมุดวชิรญาณสำหรับพระนคร โดยรวมกิจการพระมณเฑียรธรรม พระพุทธศาสนสังคหะ และหอสมุดพระวชิรญาณเข้าด้วยกัน เพื่อพระราชทานให้ประชาชนชาวไทยได้มีแหล่งเรียนรู้ โดยได้รวบรวมคัมภีร์ใบลานและหนังสือสมุดไทยมาไว้ที่หอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนคร รวมทั้งตู้ไทยโบราณ (ตู้ลายทอง) ที่ใช้เก็บคัมภีร์ใบลานและหนังสือสมุดไทยอีกด้วย (สำนักหอสมุดแห่งชาติ, 2552)

กล่าวได้ว่า คัมภีร์ใบลานเป็นหนังสือโบราณประเภทหนึ่งที่จารลายลักษณ์อักษรลงบนใบของต้นลานจึงเป็นวัสดุธรรมชาติอย่างหนึ่งที่นิยมนำมาใช้ในการจารหนังสือ ทั้งนี้ เพราะใบลานสามารถนำมาจารหนังสือได้รวดเร็ว งดงาม เบา และบาง นำเคลื่อนที่ไปได้สะดวก คล่องตัว อีกทั้งยังแข็งแรงทนทานกว่าหนังสือที่ทำด้วยวัสดุอย่างอื่น ก่อนที่จะนำใบลานมาทำเป็นคัมภีร์ใบลานนั้น ต้องผ่านกรรมวิธีหลายขั้นตอนในการเตรียมใบลาน เริ่มตั้งแต่การทำใบลาน การจารใบลาน การผูกเข้ามัดคัมภีร์ใบลาน เป็นต้น คัมภีร์ใบลานนี้ นิยมบันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาเป็นส่วนใหญ่ (สำนักหอสมุดแห่งชาติ, 2552) เกี่ยวกับความเป็นมาของการบันทึกเรื่องราวในคัมภีร์ใบลาน เมื่อกล่าวถึงความสำคัญของคัมภีร์ใบลานที่สัมพันธ์กับวิถีชุมชนแล้ว จะเห็นได้ว่า คัมภีร์ใบลานเป็นเอกสารโบราณที่บรรพชนคนไทยนำมาบันทึกเรื่องราวต่าง ๆ ในอดีตเรียกกันทั่วไปว่า “หนังสือใบลาน” หรือ “คัมภีร์ใบลาน” ที่เรียกว่าคัมภีร์ใบลานเพราะเนื้อเรื่องที่จดจารลงบนใบลานส่วนใหญ่เป็น พระธรรมคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนาด้วยเหตุที่พระธรรมเป็นสิ่งที่สำคัญ อันสูงสุดของพระพุทธศาสนาเมื่อจดจารลงบนใบลาน ก็ทำให้คัมภีร์ใบลาน มีความสำคัญและศักดิ์สิทธิ์ไปด้วย ฉะนั้น พุทธศาสนิกชนคน

ไทยจึงถือกัน เป็นธรรมเนียมว่าคัมภีร์ไบเบิลเป็นสิ่งที่จะต้องให้ความสำคัญ เก็บรักษาอย่างดีในที่อันควรดูเดียวกับพระพุทธรูป (ก่องแก้ว วีระประจักษ์, 2545)

ภาคอีสานเป็นภาคหนึ่งในประเทศไทย แบ่งเป็น 2 ส่วนคืออีสานตอนบน หรือเรียกว่า อีสานเหนือ กับอีสานตอนล่าง ที่เรียกว่า อีสานใต้ คำว่า “อีสาน” คือ ชื่อที่คนในประเทศไทย ใช้เรียกภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ คำนี้ยังถูกใช้ในความหมายถึง คนในภาค และ หากกล่าวแบบเฉพาะเจาะจง หมายถึง ผู้คนที่ เป็นกลุ่มหลักในภาคอีสาน คำว่า “อีสาน” มาจาก ภาษาบาลี – สันสกฤต เป็นคำที่ใช้ในความหมาย ที่แยกให้เห็นความแตกต่างระหว่างผู้คนจาก ภาคเหนือ ภาคกลางหรือ ภาคใต้ของประเทศไทย ในขณะที่ภาคอื่น ๆ มักถูกระบุโดยศูนย์กลางทาง การเมืองและวัฒนธรรมในลักษณะที่ทำให้กรุงเทพฯ มีค่าเท่ากับ ภาคกลาง เชียงใหม่มีค่า เท่ากับภาคเหนือ และนครศรีธรรมราชที่มี คนได้ใช้ภาษาแบบคนใต้สำหรับภาคใต้ แต่สำหรับ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แนวความคิดโดยทั่วไปก็ยังคงเป็นอีสาน คนในภาคอีสานบางครั้งเรียก ตนเองว่า คนพื้นเมืองหรือลาว อย่างไรก็ตาม ในช่วงระยะเวลาไม่กี่ปีมานี้ คำว่า “อีสาน” ซึ่งถูกใช้โดยผู้คนจากภาคอื่น ๆ ในการกล่าวถึงคนจาก ภาคอีสาน ได้รับการใช้โดยคนในภาคอีสาน เพิ่มขึ้นในการบ่งชี้ความ เป็นชาติพันธุ์ของกลุ่มตนเอง ผู้คนจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เริ่มที่จะ กล่าวถึงตนเองว่าเป็นคนอีสานหรือผู้อีสาน ใช้ภาษาอีสานและอาศัยอยู่ ในภาคอีสาน การใช้คำว่า “อีสาน” เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ โดยคนใน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้สะท้อนให้เห็นถึง จิตสำนึกที่เพิ่มขึ้นเกี่ยวกับ อัตลักษณ์ภาค/ชาติพันธุ์ (คายนี เอฟ ชาร์ลส์, 2556)

คัมภีร์ไบเบิลถือว่าเป็นวัฒนธรรมทางภาษาที่ชาวอีสานสรรค์สร้างขึ้น มาเพื่อใช้ในสังคมที่มีการสืบทอดกันมาเป็นเวลาอันยาวนานจากบรรพชนรุ่น หนึ่งสู่อนุชนรุ่นหลัง สืบ ๆ กันมา (สมชาย นิลอาธิ, 2544) คัมภีร์ไบเบิลทางภาคอีสานนิยมจารด้วยอักษรขอมและ อักษรธรรม อักษรขอมเป็นอักษรโบราณของไทยแบบหนึ่งที่ปรากฏใช้ในเอกสารโบราณ ทุกประเภท ทั้งจารึก หนังสือสมุดไทย และคัมภีร์ไบเบิล โดยเฉพาะคัมภีร์ ไบเบิลที่พบ ในภาคกลางของประเทศส่วนที่บันทึกเรื่องราวทางพระพุทธศาสนา มักจารข้อความด้วยอักษร ขอมเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากคนไทยโบราณมีความเชื่อถือสืบทอดกันมาว่า อักษรขอมเป็นอักษร ที่ ศักดิ์สิทธิ์ นอกจากจะใช้บันทึกข้อความในพระไตรปิฎกแล้ว ยังใช้จารหรือเขียนเป็นบท มนต์คาถาและยันต์ต่าง ๆ ทั้งในตำราเวชศาสตร์ โหราศาสตร์ ไสยศาสตร์ อันเป็นความเชื่อ ที่มีมาแต่โบราณและยังใช้สืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน (สำนักหอสมุดแห่งชาติ, 2552) อักษรขอม เป็นรูปอักษรชนิดหนึ่ง พัฒนามาจากรูปอักษรปัลลวะ ซึ่งเป็นรูปอักษรที่ใช้อยู่ในประเทศอินเดีย ตอนใต้ ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 11 - 12 หลักฐานที่ปรากฏและพบในประเทศไทยมีทั้งจารึก บนแผ่นศิลาและแผ่นอิฐ ซึ่งบันทึกด้วยอักษรปัลลวะ เช่น จารึกเมืองศรีเทพ พบที่จังหวัด เพชรบูรณ์ จารึก เย ธมมา พบที่จังหวัดนครปฐม เป็นต้น ครั้นเวลาต่อมาอักษรดังกล่าว ได้มีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาไปตามอิทธิพลของกลุ่มชนพื้นเมืองในภูมิภาคอันเป็นที่ตั้งของ ประเทศไทยในปัจจุบันนี้คือ อักษรมอญ อักษรขอม เป็นต้น จนถึงปลายพุทธศตวรรษที่ 18

ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 19 เมื่ออาณาจักรสุโขทัยของคนไทยตั้งตัวเป็นอิสระขึ้น และได้ประดิษฐ์อักษรไทยขึ้นใช้แล้ว อย่างไรก็ตาม อักษรขอม ซึ่งเป็นอักษรที่คนไทยสมัยนั้นรู้จักและใช้อยู่อย่างคุ้นเคยมานานก็ไม่ได้เลิกใช้ ยังคงนำมาใช้เขียนได้ทั้งภาษาบาลีและภาษาไทย ทั้งนี้เพราะอักษรไทยใช้เขียนภาษาบาลีไม่ได้ ดังนั้น อักษรขอมจึงยังคงได้รับความนิยมบันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา และยอมรับเป็นรูปอักษรของไทยอีกแบบหนึ่งมาจนถึงปัจจุบัน (สำนักหอสมุดแห่งชาติ, 2552) ส่วนอักษรธรรม พัฒนาการมาจากอักษรมอญ และล้านนาไทย ใช้เขียนพระธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า นิยมใช้ตั้งแต่พ.ศ. 1900 เป็นต้นมา สมัยเมื่อ 50 ปี ถอยหลัง ตามวัดต่าง ๆ จะมีหนังสือผูกและใบลานเพื่อศึกษาพระพุทธศาสนา เมื่อเทศกาลบุญพระเวส (พระเวสสันดร) ในเดือน 4 พระสงฆ์สามเณรจะนำใบลานที่จารด้วยตัวธรรมฝึกอ่านให้คล่องแคล่วเพื่อจะเทศน์ให้ถูกต้องได้อรรถรส พระสงฆ์สามเณรสมัยก่อน รวมทั้งชาวบ้านที่เป็นผู้ชายส่วนใหญ่จะอ่านได้ทุกคน (พระมหาดาวสยาม วชิรปัญโญ, ดร., 2559) ผู้วิจัยเห็นว่า ตามวัดต่าง ๆ ในภาคอีสาน มีคัมภีร์ใบลานเก็บไว้เป็นจำนวนมาก แต่ว่าคัมภีร์ใบลานเหล่านั้น ยังไม่มีการสำรวจ จัดหมวดหมู่อย่างทั่วถึง จึงได้ลงพื้นที่สำรวจคัมภีร์ใบลานตามวัดต่าง ๆ ในเขตภาคอีสาน เพื่อจะสืบค้นดูว่า แต่ละวัดที่คัดเลือกเป็นกลุ่มตัวอย่างมีคัมภีร์ใบลานอะไรบ้าง จารหรือเขียนด้วยภาษาและอักษรอะไร เพื่อนำมาจัดหมวดหมู่รายชื่อคัมภีร์ ใบลานตามประเภทของเนื้อหาและภาษา รวมถึงวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของคัมภีร์ใบลานกับสังคมและวัฒนธรรมของชาวอีสานด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษารวบรวมและจัดหมวดหมู่เอกสารคัมภีร์ใบลานทางพระพุทธศาสนาของวัดในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
2. เพื่อวิเคราะห์คุณค่าของเอกสารคัมภีร์ใบลานทางพระพุทธศาสนาที่มีต่อชาวอีสาน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงสำรวจและนำเสนอข้อมูลการวิจัยเป็นเชิงเอกสาร (Survey and Documentary Research) มีลำดับขั้นตอนการศึกษา ดังนี้

1. ลงพื้นที่สำรวจ เก็บข้อมูลคัมภีร์ใบลานทางพระพุทธศาสนาของวัดในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 4 จังหวัดคือ จังหวัดนครราชสีมา จังหวัดบุรีรัมย์ จังหวัดขอนแก่น และจังหวัดอุบลราชธานี โดยคณะผู้สำรวจต้องติดต่อประสานงานกับเจ้าของสถานที่หรือผู้ดูแลรักษาคัมภีร์ใบลานก่อน เพื่อป้องกันความเข้าใจผิดและเพื่อประสานความร่วมมือในด้านต่าง ๆ
2. รวบรวมข้อมูลและจัดหมวดหมู่คัมภีร์ใบลานทางพระพุทธศาสนา จากวัดในกลุ่มเป้าหมายและตรวจดูจำนวนคัมภีร์ใบลานที่ต้องสำรวจ
3. ศึกษาวิเคราะห์คุณค่าคัมภีร์ใบลานทางพระพุทธศาสนาที่มีต่อชาวอีสาน โดยวิเคราะห์ในประเด็น ด้านวัฒนธรรมประเพณี ด้านความเชื่อ และด้านการศึกษา

4. จัดทำรายงานและนำเสนอผลการวิจัย

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยการจัดหมวดหมู่คำภีร์ใบลานทางพระพุทธศาสนาของวัดใน 4 จังหวัดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำแนกตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ดังนี้

1. ในด้านการศึกษารวบรวมและจัดหมวดหมู่เอกสารคำภีร์ใบลานทางพระพุทธศาสนาของวัดในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า

จากการศึกษารวบรวมและจัดหมวดหมู่เอกสารคำภีร์ใบลานทางพระพุทธศาสนาของวัดในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 4 จังหวัดประกอบด้วย นครราชสีมา บุรีรัมย์ ขอนแก่น และอุบลราชธานี จำนวน 11 วัดพบว่า

1. ในจังหวัดนครราชสีมา พบรายชื่อคำภีร์ใบลาน ที่วัดเดิม อำเภอพิมาย และวัดวังวารีวน อำเภอปักธงชัย พบว่า คำภีร์ใบลานที่พบมาก จะเป็นเรื่องเกี่ยวกับพระอิทธิธรรม 7 คำภีร์ เรื่องเทศน์มหาชาติเวสสันดรชาดก 13 กัณฑ์ รวมถึงอาถรรพ์ต่าง ๆ ใบลานเหล่านี้ ส่วนมากจะแต่งเป็นภาษาบาลีผสมกับภาษาไทย โดยใช้อักษรขอมเป็นหลักที่เป็นภาษาบาลีล้วน ก็จะเป็นผูกคาถาพัน ทั้ง 2 ผูก พระสูตรบางสูตร ที่มีการจารเอาไว้

2. ในจังหวัดบุรีรัมย์ จากการสำรวจรายชื่อคำภีร์ใบลานในอำเภอพุทไธสง จังหวัดบุรีรัมย์ ที่วัด มณีจันทร์ วัดบวร และวัดบรมคงคา พบว่า คำภีร์ใบลานที่พบมาก จะเป็นเรื่องเกี่ยวกับพระอิทธิธรรม 7 คำภีร์ เรื่องเทศน์มหาชาติเวสสันดรชาดก 13 กัณฑ์ อาถรรพ์ที่เทศน์ในช่วงเทศกาลต่าง ๆ และคำภีร์ประเภทบาลีไวยากรณ์ ที่สำคัญคือคำภีร์มูลกัจจายน์ ใบลานเหล่านี้ ส่วนมากจะแต่งเป็นภาษาบาลีผสมกับภาษาไทยอีสาน และภาษาไทย โดยใช้อักษรธรรมอีสานเป็นหลัก และมีอักษรขอม

3. ในจังหวัดขอนแก่น จากการสำรวจรายชื่อคำภีร์ใบลานในเขตอำเภอเมืองขอนแก่น วัดธาตุพระอารามหลวง วัดสุนทรโรวาส บ้านหนองงูเหลือม และวัดโพธิ์ศรี พบว่า คำภีร์ใบลานจารด้วยอักษรธรรมอีสานเป็นส่วนใหญ่ มีอักษรไทยน้อย และอักษรขอมบ้างเป็นส่วนน้อย เนื้อหาที่บันทึกในใบลาน เป็นเรื่องเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา แยกออกเป็นหมวดบาลีไวยากรณ์ อักษรวิธี มูลกัจจายน์ หมวดพระไตรปิฎก โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระอิทธิธรรม 7 คำภีร์ หมวดพระธรรมเทศนาเรื่องราวอาถรรพ์ต่าง ๆ เรื่องพระเวสสันดรชาดก หมวดนิทานพื้นบ้าน เรื่องราวชาดก และหมวดเบ็ดเตล็ด เรื่องราวต่าง ๆ เหล่านี้ เขียนด้วยภาษาบาลีล้วน ๆ ก็มี เป็นภาษาบาลีและไทยอีสานก็มี เป็นภาษาไทยอีสานล้วนก็มี

4. ในจังหวัดอุบลราชธานี จากการสำรวจรายชื่อคำภีร์ใบลานในเขตอำเภอเมืองอุบลราชธานี วัดมณีวนาราม วัดหนองช้างทอง และวัดทุ่งขุใหญ่ พบว่าคำภีร์ใบลานจารด้วยอักษรธรรมอีสานเป็นส่วนใหญ่ พบที่จารด้วยอักษรขอมเป็นส่วนน้อย เนื้อหาส่วนใหญ่เกี่ยวกับ

เรื่องเวสสันดรชาดก เขียนด้วยภาษาบาลีและไทยอีสาน นอกจากนี้ก็มีเรื่องเทศน์อานิสต์ต่าง ๆ นิทานพื้นบ้านอีสาน

จากการศึกษารวบรวมเอกสารคัมภีร์ใบลานทางพระพุทธศาสนาของวัดในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือจำนวน 11 วัด สามารถจัดหมวดหมู่เนื้อหาได้ ดังนี้

1. เนื้อหาเกี่ยวกับหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก ทั้งพระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก พระอภิธรรมปิฎก โดยผู้จารได้นำเรื่องราวบางช่วงบางตอนจากพระไตรปิฎกมาจารเอาไว้ ในรูปของอักษรขอม อักษรธรรม ใช้ภาษาบาลีล้วนและภาษาบาลีผสมกับภาษาไทย เช่น 1) พระวินัยปิฎก เช่น สมันตปาสาทิกา ศัพทปาจิตติย โศกใหญ่ (วัดธาตุ ขอนแก่น) ปาราชิกกัณฑ์โศกใหญ่ (วัดธาตุ ขอนแก่น) ศัพทปาติโมกข์โศกใหญ่ บาลิมหารวรรคโศกใหญ่ (วัดธาตุ ขอนแก่น) บาลิจุลวรรคชั้นต้น โศกใหญ่ (วัดธาตุ ขอนแก่น) ศัพทกัณฑ์วิตรณ โศกใหญ่ (วัดธาตุ ขอนแก่น) 2) พระสุตตันตปิฎก เช่น บาลิอัฐกถา นิบาต อังคุตตรนิกาย (วัดธาตุ ขอนแก่น) พระธรรมบท (วัดธาตุ ขอนแก่น) ธัมมปทัฏฐกถา (วัดธาตุ ขอนแก่น) บาลิวิสุทธิมรรค (วัดธาตุ ขอนแก่น) มงคลทีปนี (วัดธาตุ ขอนแก่น) มหาสมัยสูตร (วัดเดิม นครราชสีมา) อาทิตยปริยายสูตร (วัดเดิม นครราชสีมา) อสีติมหาสาวก (วัดเดิม นครราชสีมา) อภิธัมมัตถสังคหะ (วัดเดิม นครราชสีมา) 3) พระอภิธรรมปิฎก เช่น พระยมก (วัดเดิม นครราชสีมา) ธาตุกถากัณฑ์จิตตสังคหะ (วัดเดิม นครราชสีมา) สังคณีปกรณ์ (วัดเดิม นครราชสีมา) กถาวัตถุ (วัดเดิม นครราชสีมา) มหาปัฏฐาน (วัดเดิม นครราชสีมา)

2. เนื้อหาเกี่ยวกับเวสสันดรชาดก เช่น นครกัณฑ์ โศก 14 (วัดโพธิ์ศรี ขอนแก่น) ลำพระเวสโศกใหญ่ (วัดธาตุ ขอนแก่น) คาถาพันโศกที่ 1 - 2 (วัดเดิม นครราชสีมา) จุลพลโศก 6 (วัดเดิม นครราชสีมา)

3. เนื้อหาเกี่ยวกับพระอภิธรรม 7 คัมภีร์ เช่น อภิธรรม 7 คัมภีร์ (วัดธาตุ ขอนแก่น) อรรถกถาวัตถุ (วัดธาตุ ขอนแก่น) ปุคคลบัญญัติ (วัดเดิม นครราชสีมา) พระมหาปัฏฐาน โศก 5 (วัดเดิม นครราชสีมา)

4. เนื้อหาเกี่ยวกับบาลีไวยากรณ์ เช่น ศัพทกิตก์ โศกใหญ่ (วัดธาตุ ขอนแก่น) ศัพทนามโศก 4 โศกใหญ่ (วัดโพธิ์ศรี ขอนแก่น) มูลกัจจายน์ นาม อาขยาต กิตก์ สมาส ตัทธิธ (วัดธาตุ ขอนแก่น)

5. เนื้อหาเกี่ยวกับอานิสต์ต่าง ๆ เช่น รวมอานิสต์งานบุญ (วัดเดิม นครราชสีมา) อานิสต์พระไตรปิฎก (วัดเดิม นครราชสีมา) อานิสต์กัณฑ์บาตรเทโว (วัดเดิม นครราชสีมา) อานิสต์รักษาศีล 5 อานิสต์สรรพทาน (วัดเดิม นครราชสีมา)

6. เนื้อหาเกี่ยวกับนิทานพื้นบ้าน เช่น คันคาก (วัดบวร บุรีรัมย์) จำปาสดัน (วัดบรมคคา บุรีรัมย์) ท้าวโสวัด (วัดบวร บุรีรัมย์) บัวหมบัวฮอง (วัดบวร บุรีรัมย์)

2. ด้านการวิเคราะห์คุณค่าของเอกสารคัมภีร์ใบลานทางพระพุทธศาสนาที่มีต่อชาวอีสาน

จากการวิเคราะห์คุณค่าของเอกสารคัมภีร์ใบลานทางพระพุทธศาสนาที่มีต่อชาวอีสานพบว่า มีคุณค่า 3 ด้าน ดังนี้

1. คุณค่าด้านวัฒนธรรมประเพณี

เอกสารคัมภีร์ใบลานทางพระพุทธศาสนาของวัดในภาคอีสาน สะท้อนให้เห็น วัฒนธรรมประเพณีของชาวอีสานหลายอย่าง เช่น ประเพณีการทำบุญ โดยเฉพาะการทำบุญอุทิศให้กับผู้ล่วงลับไปแล้ว ถือเป็นประเพณีของชาวอีสาน ที่ต้องทำบุญอุทิศให้ผู้ล่วงลับไปแล้ว พระสงฆ์จึงมักนำอานิสงส์ต่าง ๆ เกี่ยวกับการทำบุญมาเทศน์ให้ชาวบ้านฟัง เรื่องราวอานิสงส์การทำบุญต่าง ๆ จึงถูกจารบันทึกเอาไว้เป็นจำนวนมาก สะท้อนให้เห็นวิถีการดำเนินชีวิตของชาวอีสาน ที่ผูกพัน ศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาอย่างเหนียวแน่น นอกจากนี้ก็มีประเพณีการฟังธรรม โดยเฉพาะเรื่องพระเวสสันดร ซึ่งชาวอีสานถือว่าเป็นบุญประจำปี เป็นบุญใหญ่ ในทุก ๆ พื้นที่ของภาคอีสานจึงมักนิยมนำเทศน์เวสสันดรชาดก ซึ่งวรรณกรรมเรื่องเวสสันดรชาดกนี้ มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของชาวอีสานเป็นอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นเรื่องความเชื่อที่ว่า ถ้าใครได้ฟังเวสสันดรชาดกจบครบ 13 กัณฑ์ ในวันเดียว หากปรารถนาอะไรก็จะได้สมปรารถนา ชาวอีสานจึงให้ความสำคัญการฟังเทศน์มหาชาติเป็นอย่างมาก จนกลายเป็นประเพณีสำคัญของชาวอีสานมาจนถึงปัจจุบัน

2. คุณค่าด้านความเชื่อ

ความเชื่อที่ว่านี่คือความเชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรม เอกสารคัมภีร์ใบลานทางพระพุทธศาสนาของวัดในภาคอีสาน มีเรื่องราวต่าง ๆ สะท้อนให้เห็นกฎแห่งกรรม ทำดี ได้ดี ทำชั่ว ได้ชั่ว สะท้อนอยู่ในรูปวรรณกรรมท้องถิ่น เทศน์อานิสงส์ต่าง ๆ รวมถึงหลักคำสอนที่ได้จารเอาไว้ในสมัยนั้น ๆ ทุกเรื่องล้วนมีเนื้อหาสอนใจให้คนใฝ่ดี หนีชั่ว ชาวอีสานได้มีโอกาสฟังเรื่องราวต่าง ๆ เหล่านี้ ผ่านพระสงฆ์ จึงได้ซึมซับเอาหลักคุณธรรม จริยธรรมไว้ในจิตใจ เพื่อเป็นหลักในการดำเนินชีวิตของตนเอง และใช้แนะนำสั่งสอนบุตรหลาน

3. คุณค่าด้านการศึกษา

จากการสำรวจเอกสารคัมภีร์ใบลานทางพระพุทธศาสนา พบว่าเนื้อหาหมวดหนึ่ง ได้บันทึกเรื่องไวยากรณ์เอาไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตจังหวัดขอนแก่น มีการศึกษาภาษาบาลีมูลกัจจายน์อย่างเฟื่องฟู มีสำนักเรียนใหญ่ ๆ มากมายหลายสำนักที่เปิดสอน หลักสูตรที่ใช้เรียน จะเป็นบาลีมูลกัจจายน์ หรือคัมภีร์ไวยากรณ์สายกัจจายน์นั่นเอง รวมถึงจังหวัดบุรีรัมย์ อุบลราชธานี นครราชสีมา มีเปิดสอนบาลีมูลกัจจายน์ พระภิกษุสามเณรที่บวชเรียนสมัยก่อน ต้องเรียนมูลกัจจายน์ ส่วนใหญ่จะใช้อักษรขอมจารึกเอาไว้ผู้เรียนจึงต้องหัดอ่าน หัดเขียนอักษรขอมให้ชำนาญ ท่องสูตรกัจจายน์ และเรียนจากครูบาอาจารย์ สะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมการบวชเรียนของคนในสมัยนั้นเป็นอย่างดี

อภิปรายผล

งานวิจัยนี้ศึกษาประเด็นเรื่องการจัดหมวดหมู่คัมภีร์ใบลานทางพระพุทธศาสนาของวัดใน 4 จังหวัดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กรอบแนวคิดในการศึกษาคือ เพื่อศึกษารวบรวมและจัดหมวดหมู่เอกสารคัมภีร์ใบลานทางพระพุทธศาสนาของวัดในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และเพื่อวิเคราะห์คุณค่าของเอกสารคัมภีร์ใบลานทางพระพุทธศาสนาที่มีต่อชาวอีสาน ประเด็นการอภิปรายผลในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยตั้งไว้ 3 ประเด็นคือ 1) ประเด็นด้านเนื้อหา โดยในส่วนของเนื้อหาที่ปรากฏในคัมภีร์ใบลานนั้น จะเกี่ยวข้องกับเรื่องราวทางพระพุทธศาสนา เรื่องราวต่าง ๆ เหล่านี้สะท้อนให้เห็นองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาในเรื่องต่าง ๆ สอดคล้องกับงานวิจัยของพระสุธีธรรมานุวัตร และคณะ เรื่อง การศึกษาค้นคว้าองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในคัมภีร์ธรรม วัดสูงเม่น จังหวัดแพร่ ที่กล่าวไว้ว่า พระอาจารย์ผู้รจนาค้นคว้าความรู้จากพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกามาอธิบายได้เป็นอย่างดี โดยองค์ความรู้ที่ปรากฏ เป็นความรู้ที่สอดคล้องกับหลักการทางพระพุทธศาสนา คือ ด้านพุทธประวัติและการทำสังคายนาในพระพุทธศาสนา ด้านหลักธรรมคำสอน เช่น ปฏิจ্ঞสมุปปาท อริยสัจ 4 ด้านพระอภิธรรม เช่น จุติจิต วิถิจิต ปฏฐาน ด้านหลักการสำคัญของพระพุทธศาสนา เช่น กุศล อกุศล กรรม วิบาก โลภีฉน องค์กรความรู้ด้านสถานที่สำคัญทางพระพุทธศาสนาตามพุทธประวัติ องค์ความรู้ด้านคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา องค์ความรู้ด้านการบรรพชา-อุปสมบท และองค์ความรู้ด้านบำเพ็ญบารมีของพระพุทธเจ้ารวมถึงเหล่าพระสาวก การเจริญสมณะและวิปัสสนากัมมัฏฐาน เป็นต้น (พระสุธีธรรมานุวัตร และคณะ, 2552) 2) ประเด็นด้านภาษาและอักษรที่ใช้ คัมภีร์ใบลานของวัดใน 4 จังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาษาที่ใช้จะเป็นภาษาบาลี ภาษาบาลีปนไทย ภาษาถิ่น ส่วนอักษรที่ใช้ใช้อักษรธรรมอีสานและอักษรขอม เนื่องจากอักษรทั้ง 2 ชนิดนี้ เป็นที่นิยมใช้ในภาคอีสานเพื่อบันทึกเรื่องราวทางพระพุทธศาสนา เพราะมีความเชื่อในเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ การใช้อักษรเหล่านี้ในการบันทึกเรื่องราวทางพระพุทธศาสนาจึงเป็นการแสดงความศรัทธาเลื่อมใสของชาวพุทธในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สอดคล้องกับงานวิจัยของวิชัย กุลชาบาล เรื่องการศึกษาเชิงวิเคราะห์คัมภีร์ใบลานในจังหวัดชลบุรี งานวิจัยดังกล่าวระบุว่า ภาษาที่ใช้จารเป็นภาษาบาลีสันสกฤต หรือภาษาไทย แสดงให้เห็นความสำคัญของภาษาบาลีว่าเป็นภาษาของพระพุทธศาสนา ใช้บันทึกคำสอนทางพระพุทธศาสนา ในส่วนของอักษรที่นิยมใช้ในการบันทึกใบลาน จะเป็นอักษรธรรมอีสานและอักษรขอม เนื่องจากอักษรทั้ง 2 นี้ มีความสัมพันธ์กับภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทั้งในแง่ของความศักดิ์สิทธิ์และความนิยมในการใช้เพื่อบันทึกเรื่องราวทางพระพุทธศาสนา (วิชัย กุลชาบาล, 2543) สอดคล้องกับงานวิจัยของนิรันดร์ เลิศวีรพล และสุรศักดิ์ ตั้งสกุล เรื่องการรู้จำอักขระอักษรธรรมอีสานโดยใช้ตัวแบบฮิดเดนมาร์คอฟ ที่กล่าวไว้ว่า สาเหตุที่ได้ชื่อว่าอักษรธรรมนั้น ก็เพราะว่าตัวอักษรธรรมนี้ใช้บันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เช่น พระไตรปิฎก พระธรรมคัมภีร์ต่าง ๆ เป็นต้น เพราะถือว่า

เป็นอักษรชั้นสูงและมีความศักดิ์สิทธิ์ (นิรันดร เลิศวิมล และ สุศักดิ์ ตั้งสกุล, 2549) และสอดคล้องกับวิทยานิพนธ์ของ พระพรศักดิ์ ฐิตเมโธ (ปรีชา) เรื่องการศึกษาอักษรขอมที่ใช้ในพระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศไทย ที่กล่าวไว้ว่า อักษรขอมเป็น อักษรที่คนไทยได้นำมาจากรูปอักษรปัลลวะ โดยนำมาประยุกต์ใช้และมีการประดิษฐ์อักษรขึ้นมาใหม่ เริ่มใช้อักษรขอมมาตั้งแต่ก่อตั้งอาณาจักรไทยขึ้นมา เพื่อนำมาใช้เป็นของชนชาติตนเอง มีการพัฒนารูปแบบอักษรมาตามยุคตามสมัย โดยได้ใช้อักษรขอมและอักษรไทยควบคู่กันไปทั้งสองแบบ อักษรขอมมีการแยกอักษรขอมบาลีและอักษรขอมไทย ดังนั้นภาษาที่เราใช้จะมีอยู่สองภาษา คือภาษาขอมและภาษาไทย จนกระทั่งถึงในปัจจุบัน อักษรขอมที่ใช้ในพระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศนั้นเป็นการใช้ในพิธีการเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เป็นบทสวดมนต์ต่าง ๆ ที่เป็นภาษาขอมบาลี บทเทศนาที่เขียนไว้บนใบลาน เป็นทั้งภาษาขอมบาลีและภาษาขอมไทยเพราะมีความเชื่อว่าอักษรขอมเป็นอักษรที่ศักดิ์สิทธิ์ เป็นของสูงซึ่งมีไว้สำหรับพุทธศาสนาเท่านั้น ดังนั้นอักษรขอมกับพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาจึงแยกกันไม่ออกมาตั้งแต่โบราณกาล (พระพรศักดิ์ ฐิตเมโธ (ปรีชา), 2562) 3) ประเด็นด้านคุณค่า คุณค่าของคัมภีร์ใบลานที่มีต่อสังคมจะเห็นได้จากการที่ประเทศไทย นับถือพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ วิธีการดำเนินชีวิตของคนไทย ผูกพันเกี่ยวเนื่องอยู่กับพระพุทธศาสนา ความศรัทธาเลื่อมใสดังกล่าวนำไปสู่การบันทึกเรื่องราวไว้ในรูปของคัมภีร์ใบลานเพื่อไว้เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ถ่ายทอด นอกจากนี้คัมภีร์ใบลานยังแสดงให้เห็นวัฒนธรรมประเพณีของคนในสังคม สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระชยานันทมณี ผศ.ดร.และคณะ เรื่องการศึกษาภูมิปัญญาและอนุรักษคัมภีร์ใบลาน : เมืองน่าน ว่า อดีต พระธรรมคัมภีร์ใบลาน เป็นเอกสารที่ใช้จัดการคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า และเรื่องราวทางพระพุทธศาสนา ความสำคัญของหนังสือใบลานมีมาพร้อม ๆ กับการยอมรับนับถือพระพุทธศาสนา คนไทยสมัยโบราณจึงมักเรียกหนังสือโบราณนี้ว่า “คัมภีร์ใบลาน” คติการสร้างคัมภีร์ใบลานไว้ในพระศาสนา ชาวพุทธเชื่อว่าจะได้รับอานิสงส์นับประมาณมิได้ จึงมีธรรมเนียมการสร้างคัมภีร์ใบลานถวายไว้มากมาย เพื่อสืบอายุพระศาสนา และพระสงฆ์ก็ใช้เทศนาในพิธีต่าง ๆ เป็นวัณธรรมและประเพณีแบบพุทธตลอดปี คัมภีร์ใบลาน จึงไม่ได้มีคุณค่าทางวิชาการเท่านั้น แต่ยังมีคุณค่าที่สะท้อนให้เห็นถึงขนบธรรมเนียมประเพณีและศิลปวัฒนธรรมของสังคมอีกด้วย (พระชยานันทมณี, ผศ.ดร.และคณะ, 2559)

องค์ความรู้ใหม่

งานวิจัยนี้ศึกษาประเด็นเรื่องการจัดหมวดหมู่คัมภีร์ใบลานทางพระพุทธศาสนาของวัดใน 4 จังหวัดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นการศึกษารวบรวมและจัดหมวดหมู่เอกสารคัมภีร์ใบลานทางพระพุทธศาสนาของวัดในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และวิเคราะห์คุณค่าของเอกสารคัมภีร์ใบลานทางพระพุทธศาสนาที่มีต่อชาวอีสาน องค์ความรู้ที่ได้จากการ

วิจัยนี้ ประกอบด้วย 1) องค์ความรู้ทางด้านพระพุทธศาสนา เนื้อหาในใบลานจะนำความรู้ทางพระพุทธศาสนาฉบับที่รวบรวมไว้ เป็นลักษณะการคัดเลือกศึกษา เนื้อหาครอบคลุมในพระไตรปิฎกคือ พระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก และพระอภิธรรมปิฎก รวมถึงหลักคำสอนสำคัญ ๆ ทางพระพุทธศาสนา 2) องค์ความรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ในคัมภีร์ใบลานบันทึกเรื่องราวขนบธรรมเนียมประเพณีทางสังคมเอาไว้ ทั้งในรูปแบบของเทศน์อาานิสงส์ต่าง ๆ เรื่องราวที่ปรากฏในเทศน์อาานิสงส์สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตของคนในสังคมที่มีความใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนา นับถือพระพุทธศาสนาเป็นหลักชัยในการดำเนินชีวิต รวมถึงวรรณกรรมพื้นบ้านที่แต่งขึ้น ก็สะท้อนภูมิปัญญา สะท้อนหลักความเชื่อ โดยเฉพาะในเรื่องกฎแห่งกรรม สะท้อนให้เห็นว่าทั้งสังคมและวรรณต่างก็มีอิทธิพลต่อกันและกัน

สรุป/ข้อเสนอแนะ

งานวิจัยนี้ศึกษาประเด็นเรื่องการจัดหมวดหมู่คัมภีร์ใบลานทางพระพุทธศาสนาของวัดใน 4 จังหวัดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยมีวัตถุประสงค์คือ เพื่อศึกษารวบรวมและจัดหมวดหมู่เอกสารคัมภีร์ใบลานทางพระพุทธศาสนาของวัดในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และเพื่อวิเคราะห์คุณค่าของเอกสารคัมภีร์ใบลานทางพระพุทธศาสนาที่มีต่อชาวอีสานจากการศึกษาพบว่า หมวดหมู่เนื้อหาของเอกสารคัมภีร์ใบลานทางพระพุทธศาสนาของวัดใน 4 จังหวัดของภาคอีสานประกอบด้วยหมวดหมู่เนื้อหาด้านคำสอนในพระพุทธศาสนา เรื่องเวสสันดรชาดก เรื่องพระอภิธรรม 7 คัมภีร์ เรื่องบาลีไวยากรณ์ เรื่องอาานิสงส์ต่าง ๆ รวมถึงเรื่องนิทานพื้นบ้าน โดยภาษาที่ใช้ในการจารคือ ภาษาบาลีสถวน ภาษาบาลีปนไทย ภาษาถิ่นอีสาน ตัวอักษรที่ใช้คืออักษรขอม และอักษรธรรมอีสาน คุณค่าที่ได้จากการสำรวจเอกสารคัมภีร์ใบลานทางพระพุทธศาสนาของวัดใน 4 จังหวัดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือคือคุณค่าด้านวัฒนธรรมประเพณี ด้านความเชื่อและด้านการศึกษา ข้อเสนอแนะในการวิจัยนี้แบ่งออกเป็น 2 ประเด็นคือ 1) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย จะเห็นได้ว่า คัมภีร์ใบลาน เป็นมรดกทางสังคมที่สำคัญ ควรได้รับการอนุรักษ์ ดูแล ส่งเสริมถ่ายทอดเพื่อให้คงอยู่กับสังคมไปตลอดกาล โดยจะต้องประสานความร่วมมือกับผู้ที่เกี่ยวข้องตั้งแต่ชุมชน อันได้แก่ บ้าน วัดต้องช่วยกันอนุรักษ์ ถ่ายทอด สืบต่อ โดยจัดเป็นศูนย์การเรียนรู้ เป็นแหล่งการเรียนรู้ให้คนในสังคมได้เข้ามาศึกษาเรียนรู้ มีปราชญ์ชาวบ้านทั้งพระสงฆ์และประชาชนทั่วไปที่มีความรู้เรื่องคัมภีร์ใบลานทั้งในแง่ภาษาอักษรและเนื้อหาคอยให้คำแนะนำ องค์กรหน่วยงานภาครัฐควรเข้ามาสนับสนุนด้านงบประมาณด้านบุคลากร อาคารสถานที่ 2) ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในครั้งต่อไป งานวิจัยนี้เป็นการศึกษารวบรวม จัดหมวดหมู่และวิเคราะห์คุณค่าของคัมภีร์ใบลานของวัด ใน 4 จังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นการศึกษาในภาพรวมอย่างกว้าง ๆ ยังมีประเด็นที่จะสามารถศึกษาวิจัยเพิ่มเติมได้อีก เช่น 2.1) ศึกษาวิเคราะห์วิถีชีวิตของชาวอีสาน ผ่านบันทึกใบลาน 2.2) อิทธิพลของคัมภีร์ใบลานที่มีวิถีชีวิต คติความเชื่อของชาว

อีสาน 2.3) ศึกษาวิเคราะห์องค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในคัมภีร์ใบลานของวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

เอกสารอ้างอิง

- ก่องแก้ว วีระประจักษ์. (2545). สารนิเทศจากคัมภีร์ใบลานสมัยอยุธยา. กรุงเทพมหานคร: หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร.
- คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2558). พระไตรปิฎกศึกษา ฉบับปรับปรุง. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- คายส์ เอฟ ชาร์ลส์. (2556). อีสานนิยม: ท้องถิ่นนิยมในสยามประเทศ. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- นิรันดร์ เลิศวิมล และ สุรศักดิ์ ตั้งสกุล. (2549). การรู้จำอักขระอักษรธรรมอีสานโดยใช้ตัวแบบฮิตเดนมาร์คอฟ. ใน รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระชยานันท์, ผศ.ดร.และคณะ. (2559). การศึกษาภูมิปัญญาและอนุรักษ์คัมภีร์ใบลาน : เมืองน่าน. ใน รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรศักดิ์ จิตเมธ (ปรีชา). (2562). การศึกษาอักษรขอมที่ใช้ในพระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศไทย. ใน วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พระมหาดาวสยาม วชิรปัญโญ, ดร. (2559). แบบเรียนอักษรธรรมอีสานและไทยน้อย. ขอนแก่น: ศูนย์ภาษาภูมิปัญญาและวัฒนธรรมอาเซียน.
- พระสุธีธรรมานุวัตร และคณะ. (2552). การศึกษาองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในคัมภีร์ธรรม วัดสูงเม่น จังหวัดแพร่. ใน รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วิชัย กุลชาบาล. (2543). การศึกษาเชิงวิเคราะห์คัมภีร์ใบลานในจังหวัดชลบุรี. ใน รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยบูรพา.
- สมชาย นิลอาธิ. (18 มีนาคม 2544). โลกทัศน์จากคัมภีร์ใบลาน: คติชนและวิถีชีวิต. เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการเรื่อง “การสำรวจสถานภาพองค์ความรู้จากคัมภีร์ใบลานภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประเทศไทย.”, หน้า 91 - 107.
- สำนักหอสมุดแห่งชาติ. (2552). คู่มือสำรวจ จัดทำ รวบรวมทรัพยากรสารสนเทศ เอกสารโบราณประเภทคัมภีร์ใบลานและหนังสือสมุดไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา.

แนวทางการจัดการปัญหาการพนันในบุญงานศพโดยผู้สูงอายุและชุมชน พื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ*

GAMBLING PROBLEM MANAGEMENT IN THE FUNERAL BY THE ELDERLY AND COMMUNITY IN SRISAKET PROVINCE

อานนท์ ตั้งพิทักษ์ไกร

Arnon Thangpitakri

สุรศักดิ์ จันทา

Surasak Jantra

มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ

Sisaket Rajabhat University, Thailand

E-mail: anon-ko@hotmail.co.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบทและสภาพปัญหาการเล่นพนันในบุญงานศพ และเพื่อเสนอแนวทางการจัดการปัญหาการพนันที่เหมาะสมในบุญงานศพโดยผู้สูงอายุและชุมชน งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยกำหนดกลุ่มเป้าหมายในการศึกษาแบบเจาะจง ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การจัดเวทีสนทนากลุ่มย่อย และการประชุมนำเสนอแนวทางการจัดการปัญหาการเล่นพนันในบุญงานศพ และใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนาความ และสร้างข้อสรุปผล ผลการวิจัยพบว่า 1) บริบทและสภาพปัญหาการเล่นพนันในบุญงานศพพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ เป็นประเพณีนิยมที่ปฏิบัติกันมานาน หากไม่มีการเล่นการพนันในบุญงานศพ จะไม่มีบุคคลมาช่วยงานหรือคนที่มาร่วมงานศพก็จะน้อย ในบางชุมชนบางพื้นที่มีการใช้มาตรการทางกฎหมาย ข้อบังคับ ข้อตกลงที่เป็นกติกาชุมชนเข้ามาช่วยลด การแพร่กระจายของการเล่นการพนันในบุญงานศพ ซึ่งผลที่ได้จากการใช้มาตรการและวิธีการดังกล่าว ช่วยลดปัญหาการเล่นพนันได้ในระยะสั้น 2) แนวทางการจัดการปัญหาการพนันที่เหมาะสมในบุญงานศพของผู้สูงอายุและชุมชน พื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ ได้แก่ การถ่ายทอดองค์ความรู้ ภูมิปัญญา หรือ คติธรรมของผู้สูงอายุ การควบคุมของครอบครัวและชุมชน การสร้างกฎกติกาชุมชนที่ได้ตกลงร่วมกัน การทำข้อตกลงกับหน่วยงาน หรือธรรมนูญหมู่บ้าน การรณรงค์ ประชาสัมพันธ์

* Received 12 November 2020; Revised 9 April 2021; Accepted 14 April 2021

การสร้างเครือข่าย การเฝ้าระวังปัญหาการพนันในท้องถิ่นและมีการปฏิรูปกฎหมายการพนัน
เพื่อนำสู่การปฏิบัติในท้องถิ่นให้เกิดความชัดเจน

คำสำคัญ: แนวทางการจัดการปัญหา, การพนันในบุญงานศพ, ผู้สูงอายุ, ชุมชน

Abstract

The objectives of this research article were to study the context and the problem of gambling in funeral merit in the areas and to suggest the ways of suitable gambling problem management in funeral merit by elderly people and community in the areas. This research is a qualitative research. The researchers target specific study target groups and use of collecting the data with in-depth interview, participant observation and non-participant observation, focus group and meeting to suggest the ways in problem management of gambling in funeral merit, descriptive data analysis and creating a conclusion. The research findings are as follows: 1) The context and the problem of gambling in funeral merit in the areas of Sisaket province, it is the tradition that have performed for a long time, if there is not gambling in funeral merit, it will not have people to help the host or people who come to help the host, there will be a little and in some area they have started to take legal measures, regulations and agreement being the community rule entered to help in reducing the spread of gambling in funeral merit. Which the results obtained from taking legal measures as mentioned above, it can only reduce the gambling in short period 2) The ways of suitable gambling problem management in funeral merit of elderly people and community in the areas of Sisaket province found that, the transfer of knowledge or Buddhist doctrine by the elderly, to be controlled by family and community, the regulations of community that have mutually agreed, MOU with institute or village, campaign and public relations of local, building the gambling problem surveillance network in the local, and it should have gambling legal reform for bringing about to practice in the local to cause the clarity.

Keywords: Gambling Problem Management, Gambling on funeral, Elderly, Community

บทนำ

วัฒนธรรมอันดีงามของสังคมไทยในปัจจุบัน เริ่มเสื่อมถอยและมีแนวโน้มเปลี่ยนแปลงไปโดยเน้นให้ผู้คนกับพฤติกรรมการบริโภค อันส่งผลให้ประชาชนมีโอกาและความเสี่ยงในด้านต่าง ๆ (คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2558) ก่อให้เกิดปัญหาทางสังคมมากมาย โดยปัญหาการพนันเป็นอีกปัญหาในสังคมไทย ที่ปัจจุบันขยายตัวและเติบโตอย่างต่อเนื่อง สลากกินแบ่งรัฐบาล หวยใต้ดิน การพนันฟุตบอล (วิเศษ สุจินพรหม, 2557) อีกทั้งยังแทรกซึมในแบบแผนการส่งเสริมประเพณีวัฒนธรรมในท้องถิ่น เช่น ประเพณีบุญบั้งไฟโก๋ชน รวมทั้งพนันงานศพ (สดใส สร้างไศรภ และนนท์ พลาวัน, 2555) แม้ว่าการพนันจะเป็นกิจกรรมที่ช่วยทำให้เกิดความสนุกสนานตื่นเต้นและช่วยเปิดโอกาสให้ประสบผลสำเร็จซึ่งไม่สอดคล้องกับเป้าหมายทางวัฒนธรรมที่ดีงาม (Durkheim, E., 1951) เหตุดังกล่าวนี้ส่งผลให้นักพนันหลายคน ยากที่จะแยกตัวออกมา จนทำให้นำไปสู่สภาวะที่เรียกว่าเป็นการ “ติดการพนัน” (Orford, J., 2011)

การจัดบุญงานศพ (พิธีกรรมงานศพ) พื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ ยึดถือปฏิบัติตามหลักความเชื่อและวิถีปฏิบัติที่สืบทอดมาแต่โบราณ แต่ในปัจจุบันปรับเปลี่ยน “บ่อนงานศพ” มีทั้งการเล่นไพ่ เล่นไฮโล โดยกลุ่มคนที่มีส่วนเกี่ยวข้องในบ่อนพนันงานศพ มีทั้งกลุ่มเด็กเยาวชน วัยแรงงานหรือวัยผู้สูงอายุ ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเล่นพนันในบุญงานศพ คือ เสื่อมสุขภาพกาย สุขภาพจิตใจ เศรษฐกิจและสังคม อาทิ ทำงานไม่ได้ มีปัญหาด้านการเงิน ปัญหาความสัมพันธ์กับครอบครัว ปัญหาภัยคุกคาม ฉ้อโกง อาชญากรรม รวมไปถึงปัญหาที่เชื่อมโยงไปสู่ปัญหาอื่น ๆ เช่น ติดเหล้าและสารเสพติดอื่น ๆ สถานการณ์ดังกล่าว ยังคงปรากฏขึ้นอย่างชัดเจนและต่อเนื่อง แม้หน่วยงานในพื้นที่ จะมีมาตรการขับเคลื่อนเพื่อป้องกันปัญหาดังกล่าวแต่ยังคงปรากฏให้เห็นอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่ชุมชนยังคงมีองค์ความรู้ของกลุ่มผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นเสมือนต้นทุนทรัพยากรด้านบุคคลสำคัญในชุมชนที่มีบทบาทในการปลูกฝังหล่อหลอม และเป็นต้นแบบที่ดีในการปฏิบัติตนแก่กลุ่มคนรุ่นหลัง (อริปไตย จาตฮามรด, 2562) และเป็นผู้ทิศตนให้กับชุมชนและสังคมโดยมิได้มุ่งหวังผลตอบแทน

ผู้วิจัยมุ่งนำเสนอแนวทางการจัดการปัญหาการพนันในบุญงานศพโดยผู้สูงอายุ และชุมชนในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ โดยเน้นการนำเสนอสถานการณ์ และสภาพปัญหา และการจัดการปัญหาการพนันในบุญงานศพ และเสนอบทบาทของผู้สูงอายุ และชุมชนที่เหมาะสมในการจัดการปัญหาการพนันในบุญงานศพ ในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ โดยมีเป้าหมายสูงสุดเพื่อให้ลดปัญหาการเล่นพนันในบุญงานศพในชุมชน และสร้างแบบแผนการปฏิบัติที่เหมาะสมในบุญงานศพ ให้เป็นประเพณี วัฒนธรรมที่ดีงาม เหมาะสมและยั่งยืนสืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทและสภาพปัญหาการเล่นพนันในบุญงานศพ พื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ

2. เพื่อเสนอแนวทางการจัดการปัญหาการพนันที่เหมาะสมในบุญงานศพโดยผู้สูงอายุ และชุมชน พื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้เป็น การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้ ดังนี้

1. ศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ จากเอกสารบันทึก รายงานในชุมชนท้องถิ่น และเอกสาร โดยทำการศึกษาค้นคว้าจาก เอกสารตำราของสถาบันการศึกษา หน่วยงานราชการ และอื่น ๆ

2. ลงพื้นที่ศึกษาในพื้นที่เป้าหมาย ด้วยวิธีการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม และสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วมในชุมชน

3. เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก (In - Depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ประกอบด้วย 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มบุคคลทั่วไปที่นิยมเล่นพนันในบุญงานศพ ได้แก่ เด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ และประชาชนทั่วไป และกลุ่มบุคคลที่มีบทบาทสำคัญในการจัดการปัญหาพนันในบุญงานศพ โดยเฉพาะผู้สูงอายุ ผู้นำพิธีกรรม ผู้นำศาสนา ปราชญ์ชุมชน พระสงฆ์ ภาคประชาสังคม และหน่วยงานในท้องถิ่นพื้นที่วิจัย โดยใช้เทคนิคการสุ่มแบบลูกโซ่ (Snowball Technique) (ประไพพิมพ์ สุธีสินนท์ และประสพชัย พสุนนท์, 2559) ในการค้นหาผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวนทั้งสิ้น 80 คน

4. การสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group discussion) กับตัวแทนกลุ่มเป้าหมาย ที่เกี่ยวข้องและมีบทบาทสำคัญในการจัดการปัญหาการพนันในบุญงานศพโดยคัดเลือกตัวแทนจากกลุ่มเป้าหมายทั้งหมด ได้แก่ เด็ก เยาวชน ผู้นำชุมชน ผู้นำพิธีกรรม ผู้นำศาสนา ปราชญ์ชุมชน พระสงฆ์ ตัวแทนผู้สูงอายุ ครุฑเรือนหรือเจ้าภาพบุญงานศพ กลุ่มบุคคลตัวอย่างที่ไม่นิยมเล่นการพนันในบุญงานศพ และภาคประชาสังคมที่ขับเคลื่อนรณรงค์งานศพปลอดการพนัน ในพื้นที่ โดยใช้การเลือกตัวแทนแบบเจาะจง จำนวนทั้งสิ้น 15 คน

5. การประชุมนำเสนอแนวทางในการจัดการปัญหา จากการเล่นพนันในบุญงานศพ โดยใช้องค์ความรู้ของผู้สูงอายุ และชุมชน และเสนอแนวทางที่เหมาะสมในการจัดการปัญหาพนันในบุญงานศพ ในชุมชนพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ โดยใช้การเลือกตัวแทนในพื้นที่เป้าหมาย จำนวนทั้งสิ้น 60 คน

6. ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) และนำเสนอข้อมูลผลการวิจัยแบบพรรณนาความ

ขอบเขตการศึกษา

1. ขอบเขตพื้นที่การศึกษา ผู้วิจัยกำหนดพื้นที่การศึกษาครั้งนี้ ด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Area) ประกอบด้วย 4 พื้นที่ ได้แก่ อำเภอภูสิงห์ อำเภอกันทรลักษ์ อำเภอศรีรัตนะ และอำเภอเมืองศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษ โดยสาเหตุที่เลือกพื้นที่ 4 อำเภอ เป็นหน่วยของการวิจัย เพราะเป็นพื้นที่ที่ประชาชนและผู้สูงอายุมีความนิยมในการเล่นพนันในบุญงานศพ โดยมี 2 อำเภอที่ติดชายแดน เพราะประชาชนมีวัฒนธรรม ความเชื่อในการเล่นพนันในบุญงานศพเกือบทุกชุมชน เป็นปัญหาหลักสำคัญในพื้นที่ ส่วนที่ 2 อำเภอไม่ติดชายแดน นั้นเป็นอำเภอที่ประชาชนในพื้นที่นิยมเล่นการพนันทั้งในงานศพ และในเวลาว่างอื่น ๆ รวมทั้งเป็นพื้นที่ที่มีเครือข่ายการเฝ้าระวังปัญหาการพนันในชุมชน

2. ขอบเขตประชากรและกลุ่มเป้าหมาย

2.1 ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยพิจารณาเลือกกลุ่มประชากรในพื้นที่การวิจัย ได้แก่ ประกอบด้วย 4 พื้นที่ ได้แก่ อำเภอภูสิงห์ อำเภอเมืองศรีสะเกษ อำเภอกันทรลักษ์ อำเภอศรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษ

2.2 กลุ่มเป้าหมาย ผู้วิจัยพิจารณาเลือกกลุ่มเป้าหมายในการวิจัย สำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวนทั้งสิ้น 80 คน ประกอบด้วย กลุ่มทั่วไปที่นิยมเล่นพนันในบุญงานศพ ได้แก่ เด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ และประชาชนทั่วไป และกลุ่มที่มีบทบาทสำคัญในการจัดการปัญหาพนันในบุญงานศพ โดยเฉพาะผู้สูงอายุและผู้นำพิธีกรรม ผู้นำศาสนา ปราชญ์ชุมชน พระสงฆ์ ภาคประชาสังคม และหน่วยงานในท้องถิ่นพื้นที่วิจัย

2.3 กลุ่มเป้าหมายในการสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) สำหรับกลุ่มเป้าหมายในการเข้าร่วมการประชุมสนทนากลุ่มย่อย ได้แก่ เด็ก เยาวชน ผู้นำชุมชน ผู้นำพิธีกรรม ผู้นำศาสนา ปราชญ์ชุมชน พระสงฆ์ ตัวแทนผู้สูงอายุ ครั้วเรือนหรือเจ้าภาพบุญงานศพ กลุ่มบุคคลตัวอย่างที่ไม่นิยมเล่นการพนันในบุญงานศพ และภาคประชาสังคมที่ขับเคลื่อนรณรงค์งานศพปลอดการพนัน ในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ จำนวน 15 คน

2.4 กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย สำหรับการประชุมนำเสนอแนวทางในการจัดการปัญหา จากการเล่นพนันในบุญงานศพ โดยใช้องค์ความรู้ของผู้สูงอายุ และชุมชน ได้แก่ ตัวแทนกลุ่มเด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ ประชาชนทั่วไป ผู้นำพิธีกรรม ผู้นำศาสนา ปราชญ์ชุมชน พระสงฆ์ ภาคประชาสังคม และหน่วยงานในท้องถิ่นพื้นที่วิจัย จำนวน 60 คน

3. ขอบเขตเนื้อหาการศึกษา

ผู้วิจัยได้ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำสู่การออกแบบกรอบแนวคิดการวิจัยในการศึกษาเนื้อหาเพื่อให้ตอบวัตถุประสงค์ โดยกำหนดขอบเขตเนื้อหาการศึกษาประกอบด้วย 1) ศึกษาบริบทและสภาพปัญหาการเล่นพนันในบุญงานศพ พื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ 2) ศึกษาบทบาท การจัดการปัญหาการพนันในบุญงานศพโดยผู้สูงอายุ และชุมชน

พื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ และ 3) ศึกษาแนวทางการจัดการปัญหาการพนันที่เหมาะสม ในบุญงานศพโดยผู้สูงอายุและชุมชน พื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ

ผลการวิจัย

1. บริบทและสภาพปัญหาการเล่นพนันในบุญงานศพ พื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ พบว่าประชาชนจังหวัดศรีสะเกษ นิยมความสนุกสนานรื่นเริง ในงานบุญประเพณี มักจะพบเห็นการดื่มเฉลิมฉลองและเล่นการพนัน เพื่อความสนุกสนานอยู่ตลอด โดยในบุญงานศพที่มักจะพบเห็นการเลี้ยงแขกที่มาร่วมงานดื่มแอลกอฮอล์และการเล่นการพนัน ในขณะที่ในพื้นที่ที่มีเครือข่ายรณรงค์งดเหล้าในงานบุญ แต่ภาพรวมการเล่นการพนันในบุญงานศพบ่อยกมีอยู่อย่างต่อเนื่อง โดยให้เหตุผลว่า เป็นประเพณีนิยมที่ปฏิบัติกันมายาวนาน ไม่คิดว่าการเล่นการพนัน ในบุญงานศพจะส่งผลกระทบต่อบุคคลอื่นและสังคม โดยหากไม่มีการเล่นการพนันในบุญงานศพ เจ้าภาพจะไม่มีคนมาช่วยงาน หรือคนที่มาร่วมงานจะน้อยมาก เพราะส่วนหนึ่งการที่มีคนอยู่เป็นเพื่อนเจ้าภาพในงานจะช่วยสร้างบรรยากาศในงานไม่ให้เงียบเหงา และเศร้าโศกจนเกินไป แต่บางอำเภอเริ่มมีการใช้มาตรการทางกฎหมาย ข้อบังคับ ข้อตกลงที่เป็นกติกาสมาชิกชุมชนเข้ามาช่วยในการลดทอนการแพร่กระจายของการเล่นการพนันในบุญงานศพ ซึ่งผลที่ได้จากการใช้มาตรการและวิธีการดังกล่าว สามารถลดจำนวนการเล่นการพนันลงได้บ้างเป็นบางพื้นที่ โดยต้องอาศัยความร่วมมือของประชาชนในพื้นที่ หากประชาชนไม่ให้ความร่วมมือหรือไม่มีส่วนร่วมที่เข้าใจร่วมกันในทางปฏิบัติจะไม่สามารถเกิดผลสำเร็จได้

2. แนวทางการจัดการปัญหาการพนันที่เหมาะสมในบุญงานศพ โดยผู้สูงอายุและชุมชน พื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ มีดังนี้ 1) แนวทางในระดับครอบครัว ชุมชน ผู้สูงอายุควรถ่ายทอดองค์ความรู้ ภูมิปัญญา หรือคตินิยมในการจัดการปัญหาพนันให้กับสมาชิกในครอบครัว เพื่อสร้างความตระหนักในเรื่องโทษของการพนัน โดยใช้ในการเล่นในอดีตที่มีในงานศพมาคลายความเจ็บปวดเศร้าโศกของญาติผู้เสียชีวิต และผู้ร่วมงาน ซึ่งกิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ควรมีการนำกลับมาฟื้นฟูอนุรักษ์ส่งต่อไปยังอนุชนรุ่นหลัง เพื่อสืบสานวิถิบูญงานศพตามครรลองครองธรรมที่ดีงาม และในปัจจุบันพื้นที่ที่มีกิจกรรมในบุญงานศพประเภทปรีศนาธรรม จะมีพระสงฆ์เป็นผู้นำหลักธรรมเข้ามาเทศนาเป็นส่วนหนึ่งในกิจกรรมบุญงานศพ โดยมีผู้สูงอายุเป็นผู้สืบสานคำสอนเหล่านั้นมาพูดคุยเพื่อปลอบประโลมใจให้ญาติผู้เสียชีวิตได้คลายความเศร้าและให้มองถึงแก่นธรรมของชีวิตเป็นสัจธรรม นอกจากนี้การมีส่วนร่วมในการสร้างกลไกในการป้องกันปัญหาการพนัน ในบุญงานศพของครอบครัวและชุมชน ก็เป็นมาตรการที่ชุมชนต้องให้ความสำคัญและตระหนักถึง การกำหนดกติกาสมาชิกชุมชน เพื่อลงโทษสมาชิกชุมชนและนักพนันที่เข้ามาเล่นการพนันในชุมชนที่ฝ่าฝืนกติกาสมาชิกชุมชนที่ได้ตกลงร่วมกัน ซึ่งประชาชนบางส่วนยังไม่เห็นด้วยเนื่องจากคิดว่าเป็นประเพณีที่ปฏิบัติกันมาช้านาน การทำข้อตกลงกับ

หน่วยงาน หรือธรรมนูญหมู่บ้าน เพื่อช่วยให้เกิดการส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน หน่วยงาน ภาคีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง การรวมกลุ่มของผู้สูงอายุในบุญงานศพอย่างสร้างสรรค์ เพื่อสร้างสรรค์คุณค่าประเพณีที่ดีงาม 2) แนวทางระดับท้องถิ่น ควรมีการรณรงค์ประชาสัมพันธ์ของหน่วยงานท้องถิ่น เกี่ยวกับปัญหาการพนัน การสร้างเครือข่ายการเฝ้าระวังปัญหาการพนันในท้องถิ่น เพื่อสอดส่องดูแล มิให้มีการลักลอบเปิดบ่อนการพนันผิดกฎหมายในเขตชุมชน 3) แนวทางระดับนโยบาย ควรปฏิรูปกฎหมายการพนันไปสู่การปฏิบัติในท้องถิ่น เปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถเข้าถึงการเล่นการพนันได้ง่ายขึ้นและเล่นได้อย่างถูกกฎหมาย หรือบังคับใช้กฎหมายและเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติหน้าที่ให้ดำเนินการเคร่งครัดมากขึ้น และให้ประชาชนทุกคนได้ทราบและปฏิบัติโดยทั่วกัน

อภิปรายผล

1. บริบทและสภาพปัญหาการเล่นพนันในบุญงานศพ พื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ ส่งผลกระทบต่อบุคคลอื่นและสังคม แม้ประชาชนโดยทั่วไปคิดว่าการเล่นพนันในบุญงานศพกลายเป็นค่านิยมที่ถูกปฏิบัติจนคุ้นชินและยอมรับ แต่หากปล่อยให้มีการเล่นการพนันในบุญงานศพต่อไปในอนาคตการพนันในบุญงานศพอาจมีการเปลี่ยนรูปแบบเป็นเชิงธุรกิจการพนันเต็มรูปแบบ และก่อให้เกิดความเสียหายต่อสังคมได้ สอดคล้องกับรัตนะ ปัญญาภา และคณะ กล่าวว่าการจัดงานศพแต่เดิมไม่มีอบายมุขใด ๆ มาเกี่ยวข้อง แต่ในปัจจุบันจะพบว่ามีการดื่มสุราและการพนัน ธุรกิจการพนันกลายเป็นค่านิยมทางสังคมแบบใหม่ (รัตนะ ปัญญาภา และคณะ, 2562) ดังนั้นชุมชน และฝ่ายที่เกี่ยวข้องต้องกำหนดมาตรการ ข้อบังคับต่าง ๆ เพื่อลดทอนการแพร่กระจายของการเล่นการพนันในบุญงานศพ โดยอาศัยความร่วมมือของประชาชนในพื้นที่ที่จะเกิดผลสำเร็จได้ สอดคล้องกับ อภิชาติ ไจอารีย์ กล่าวว่า ชุมชนที่มีผู้นำ แกนนำ และสมาชิกชุมชนต้องให้ความสำคัญในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการเล่นการพนัน เพื่อจัดการกับปัญหาการพนัน ควบคู่กับการสร้างกระบวนการเรียนรู้ ให้เกิดความตระหนักเพื่อแก้ไขปัญหานี้ได้อย่างยั่งยืน (อภิชาติ ไจอารีย์, 2559)

2. แนวทางการจัดการปัญหาการพนันที่เหมาะสมในบุญงานศพโดยผู้สูงอายุและชุมชน ควรมุ่งเน้น การสร้างความตระหนัก แก่สมาชิกในครอบครัว หล่อหลอมให้สมาชิกประพฤติปฏิบัติดี รวมทั้งการกำหนดกติการ่วมกันในการแก้ไขและลดทอนปัญหาการพนันและปัญหาอื่น ๆ ร่วมด้วย นอกจากนี้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องสนับสนุนส่งเสริมกิจกรรมการสร้างกลไกการป้องกันและจัดการปัญหาการพนันร่วมกัน สอดคล้องกับ อุบล สวัสดิ์ผล และคณะ กล่าวว่า ชุมชนต้องมีมาตรการควบคุมการเล่นการพนัน มีระเบียบ ข้อห้าม มาตรการนโยบายของหน่วยงานในท้องถิ่น หรือบูรณาการและสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกับคนในชุมชน (อุบล สวัสดิ์ผล และคณะ, 2561) การขับเคลื่อนโดยการทำ MOU กับหน่วยงาน หรือ ธรรมนูญหมู่บ้าน เป็นรูปแบบที่จะช่วยให้เกิดการส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของคน

ในชุมชน หน่วยงาน ภาครัฐต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อแก้ไขปัญหาและมุ่งสร้างแบบแผนให้คนในชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข สอดคล้องกับ กมลรัตน์ ชื่นช้อย กล่าวว่า การกำหนดธรรมนูญชุมชน ถือเป็นข้อตกลงร่วมของประชาชนในชุมชน เพื่อมุ่งสู่การแก้ไขปัญหาในหลาย ๆ ด้านของชุมชน อีกทั้งยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในชุมชนท้องถิ่น เพื่อให้คนในชุมชนดำรงชีวิตอย่างมีความสุขต่อไป (กมลรัตน์ ชื่นช้อย, 2561)

องค์ความรู้ใหม่

การป้องกันแก้ไขปัญหาการพนันหรืออบายมุขต่าง ๆ ในชุมชนท้องถิ่น นอกจากการสร้างมาตรการ ข้อบังคับ และการปราบปรามแล้ว การป้องกันปัญหาโดยครอบครัว ชุมชน มีส่วนร่วมในการจัดการปัญหาดังกล่าวเป็นทางเลือกที่สำคัญ เพราะครอบครัวเป็นสถาบันที่ช่วยในการขัดเกลาพฤติกรรม และชุมชนท้องถิ่นเป็นเกราะในการป้องกันมิให้เกิดอบายมุขดังกล่าวได้ นอกจากนี้องค์ความรู้ ภูมิปัญญา คติธรรม จารีตประเพณี อันดีงามของชุมชน มีส่วนช่วยในการหล่อหลอมพฤติกรรมของสมาชิกในชุมชนควบคู่ไปกับการสร้างกฎ กติกาชุมชน หรือธรรมนูญหมู่บ้าน รวมทั้งการสร้างเครือข่ายการเฝ้าระวังปัญหาการพนันในท้องถิ่น เพื่อป้องกันปัญหาการพนันในท้องถิ่นให้ยั่งยืน ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 การจัดการปัญหาพนันในชุมชน

สรุป/ข้อเสนอแนะ

บริบทและสภาพปัญหาการเล่นพนันในบุญงานศพ พื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ นิยมเล่นการพนันในงานบุญประเพณีเพื่อความสนุกสนาน เป็นประเพณีนิยมที่ปฏิบัติกันมายาวนาน และสร้างบรรยากาศในงานศพไม่ให้เงียบเหงา และเศร้าโศก ในขณะที่หน่วยงานชุมชนมีมาตรการรณรงค์ป้องกันปัญหาพนันแต่ก็ยังไม่สามารถดำเนินการได้ทั่วถึงและต่อเนื่อง ส่วนแนวทางการจัดการปัญหาการพนันที่เหมาะสมในบุญงานศพ โดยผู้สูงอายุและชุมชน พื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ ได้แก่ 1) แนวทางในระดับครอบครัว/ชุมชน โดยผู้สูงอายุต้องเป็นแบบอย่างที่ดี และสามารถถ่ายทอด องค์ความรู้ ภูมิปัญญา หรือคตินิยมในการจัดการปัญหาพนันให้กับสมาชิกในครอบครัว ผ่านกิจกรรมสร้างสรรค์เพื่อฟื้นฟูอนุรักษ์ประเพณีอันดีงามแก่บุตรหลาน และสมาชิกชุมชน รวมทั้งส่วนในชุมชนต้องสร้างมาตรการป้องกันโดยทำข้อตกลง (MOU) กับหน่วยงานหรือธรรมานุญหมู่บ้าน เพื่อกำหนดแบบแผนร่วมกันในการสร้างสรรค์คุณค่าประเพณีที่ดีงาม 2) แนวทางระดับท้องถิ่น มีแผนงานในการรณรงค์ ประชาสัมพันธ์สร้างความตระหนักและการสร้างเครือข่ายการเฝ้าระวังปัญหาการพนันในท้องถิ่น 3) แนวทางระดับนโยบาย ได้แก่ การปฏิรูปกฎหมายด้านอบายมุขทั้งปวง หรือบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัด ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการวิจัย ในการวิจัยครั้งต่อไป 1) การศึกษารูปแบบการเล่นพนันและผลกระทบกลุ่มเด็กและเยาวชนในชุมชน 2) การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของชุมชน ในการป้องกันและแก้ไข และลดปัญหาการพนันในชุมชน 3) การศึกษาเส้นทางเครือข่ายนักพนันในเขตพื้นที่ เพื่อวิเคราะห์รูปแบบและมาตรการในการป้องกันการพนันในชุมชน

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัย เรื่อง แนวทางการจัดการปัญหาการพนันในบุญงานศพโดยผู้สูงอายุ และชุมชนพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ สำเร็จลุล่วงด้วยดีโดยการสนับสนุนงบประมาณจากศูนย์ศึกษาปัญหาการพนันภายใต้การสนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) รวมทั้งบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อันได้แก่ เด็ก เยาวชน ผู้นำชุมชน ผู้นำพิธีกรรม ผู้นำศาสนา ประชาชนชุมชน พระสงฆ์ ตัวแทนผู้สูงอายุ ครีวเรือนหรือเจ้าภาพบุญงานศพ ในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกระดับ คุณประโยชน์และองค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัยนี้ ขอมอบเป็นแนวทางเพื่อใช้ประโยชน์ในการศึกษาวิจัยและพัฒนางานส่งเสริมด้านมนุษยศาสตร์ที่เสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองที่ดีของสังคมไทยสุขภาวะของประชาชน ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้เจริญก้าวหน้าต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กมลรัตน์ ชื่นช้อย. (2561). การขับเคลื่อนธรรมานุญสุขภาพตำบลหนองแวง. วารสารวิจัยและพัฒนาระบบสุขภาพ, 11(2),1-4.

- คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2558). ทิศทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- ประไพพิมพ์ สุธีวสินนท์ และประสพชัย พสุนนท์. (2559). กลยุทธ์การเลือกตัวอย่างสำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ. วารสารปาริชาติ มหาวิทยาลัยทักษิณ, 29(2), 31-48.
- รัตน์ะ ปัญญาภา และคณะ. (2562). รูปแบบการจัดงานศพเชิงสร้างสรรค์ของชาวพุทธในชุมชนชนบทตามทัศนะของผู้นำชุมชนในจังหวัดอุบลราชธานี. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, 7(2), 287-288.
- วิเศษ สุจินพรหม. (2557). พันธุ์พื้นบ้าน : การรुकคืบของธุรกิจการพนันสุ่วิถีชุมชน. ใน รายงานการวิจัย. ศูนย์ศึกษาปัญหาพนัน.
- สดใส สร้างไศรภ และนนท์ พลาวัน. (2555). การศึกษาเรื่องสถานการณ์ พฤติกรรม และผลกระทบการพนันในประเทศไทย กรณีศึกษาการพนันในประเพณีบุญบั้งไฟ. ใน รายงานวิจัย. ศูนย์ศึกษาปัญหาพนัน.
- อธิปไตย จาดฮามรด. (2562). บทบาทของผู้สูงอายุในการพัฒนาชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนศรีฐาน ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น. ใน เอกสารการประชุมสัมมนาวิชาการนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ วิชาการล้า่นาเพื่อการศึกษาและพัฒนา ยุค 4.0 ครั้งที่ 1. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- อภิชาติ ใจอารีย์. (2559). กระบวนการมีส่วนร่วมแบบพหุภาคีเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาการเล่นพนันของเด็กและเยาวชนชุมชนหนองโรง อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี. ใน รายงานวิจัย. ศูนย์ศึกษาปัญหาการพนัน.
- อุบล สวัสดิ์ผล และคณะ. (2561). การพนันในมุมมองของเด็กและเยาวชนในพื้นที่ชุมชนท้องถิ่นชายแดนไทย - กัมพูชา กรณีศึกษาบ้านไพรพัฒนา ตำบลไพรพัฒนา อำเภอภูสิงห์. ใน รายงานวิจัย. ศูนย์ศึกษาปัญหาการพนัน.
- Durkheim, E. (1951). *Suicide: a study in sociology*. New York: The Free Press.
- Orford, J. (2011). *An Unsafe Bet : The Dangerous Rise of Gambling and the Debate We Should be Having*. Malden: MA : Wiley-Blackwell.

สุนทรียะกับการออกแบบพหุประสาทสัมผัสความจริงเสมือนเพื่อบำบัด ผู้ป่วยอัมพาตปัญหาหลอดเลือดสมอง*

AESTHETICS OF MULTISENSORY VIRTUAL REALITY DESIGN TO THERAPY BRAIN STROKE PATIENTS

ดลพร ศรีฟ้า

Donlaporn Srifar

อติเทพ แจ็ดนาลาว

Atitthep Chaetnalao

มหาวิทยาลัยศิลปากร

Silpakorn University, Thailand

E-mail: SRIFAR_d@silpakorn.edu

บทคัดย่อ

บทความวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษารูปแบบสุนทรียะที่เหมาะสมในการออกแบบพหุประสาทสัมผัสความจริงเสมือนเพื่อบำบัดผู้ป่วยอัมพาตปัญหาหลอดเลือดสมอง ด้วยวิธีดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาข้อมูลการออกแบบ หลักการของพหุประสาทสัมผัส การบำบัดด้วยกิจกรรมบำบัด การรวบรวมข้อมูลการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม การตรวจสอบเครื่องมือโดยผู้เชี่ยวชาญ การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับผู้เชี่ยวชาญด้านทัศนศิลป์ 3 ท่าน ด้านการออกแบบสื่อความจริงเสมือน 3 ท่าน ด้านเทคโนโลยี 1 ท่าน และ นักกิจกรรมบำบัด 2 ท่าน ผู้ป่วยอัมพาตจากหลอดเลือดสมอง 10 คน และผู้ดูแลผู้ป่วยหรือผู้ใกล้ชิดผู้ป่วย 10 คน เพื่อทำการรวบรวมข้อมูลโดยใช้เครื่องมือ ได้แก่ การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง โดยมีการควบคุมการตอบแบบสัมภาษณ์อย่างละเอียด โดยมีระยะเวลาในการดำเนินงานวิจัย 16 เดือน ผลการวิจัย พบว่า สุนทรียะของความสัมพันธ์ระหว่างพหุประสาทสัมผัสที่สร้างด้วยสภาพแวดล้อมจริงที่จำลองในห้องนิทรรศการช่วยส่งผลต่อความรู้สึกของผู้ใช้งานความจริงเสมือนได้เป็นอย่างดี ควรออกแบบสภาพแวดล้อมในความจริงเสมือนให้มีแนวทางการออกแบบที่แสดงความเป็นตัวตนของผู้วิจัยเพิ่มมากขึ้น เพื่อให้ผลงานของผู้วิจัยมีความเป็นเอกลักษณ์และมีความสอดคล้องกับหลักของการออกแบบที่ต้องระมัดระวังต่อผู้ป่วยอัมพาตหลอดเลือดสมองไม่ให้เกิดการรบกวนทางด้านสายตาและประสาทการมองเห็น นอกไปจากนั้นควรคำนึงถึงหลักการออกแบบอารยะสถาปัตย์ในความจริงเสมือนด้วยเพื่อให้ผู้ป่วย

* Received 14 October 2020; Revised 11 April 2021; Accepted 14 April 2021

อัมพาตสามารถใช้งานได้อย่างปลอดภัยและเหมาะสมกับการทำกิจกรรมบำบัด ในการออกแบบนี้จะเป็นแนวทางในการสร้างงานออกแบบ ซึ่งได้จากการถอดแนวคิดด้านการออกแบบสุนทรีย์และการออกแบบที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายและสามารถนำเสนอออกแบบมาต้นแบบในการใช้งานจริง

คำสำคัญ: พหุประสาทสัมผัส, สื่อเสมือนจริง, ความจริงเสมือน, สุนทรีย์, การบำบัดผู้ป่วยอัมพาต

Abstract

The objectives of this research article were to study the aesthetic model in the design of multilateral truths to treat amphibian patients with a qualitative method of conducting qualitative research by analyzing the design data. Therapy with a therapy program, drills, training by perforated communication specialists with 3 visual arts experts in the communication of truth, 3 in technology, and 2 therapists, stroke patients from the procedure study. 10 people and 10 caregivers or close patients to conduct a report using a Queued Interview Program, with detailed control of the interview response with a 16 - month study period. The research found that the aesthetics of the multilateral relationship created with the instability in the room greatly influence the feeling of the actual user. The rationale provides more of the design principles that express the individuality of the researcher to The work of the researcher is leading and correlated with the design principles that require hemiplegic patients to avoid visual and visual disturbances. Civilized architecture is also so that stroke patients can use them safely and appropriately. Implementing this design guideline will guide the creation of the design, which from an audit of the design Aesthetics and design that suits the customer groups and can offer practical exercises.

Keywords: Multisensory, Virtual Reality, Design, Aesthetic, Therapy Brain Stroke Patients

บทนำ

สุนทรีย์ที่เกิดจากความฝัน จินตนาการ และนามธรรมที่มนุษย์คิดนั้นเป็นสิ่งที่สามารถแต่งแต้มความงามในจินตนาการอย่างไม่มีขีดจำกัด การเป็นนักออกแบบความจริงเสมือน หรือ Virtual Reality จะต้องสามารถผูกผสานเรื่องราวจากจินตนาการเข้ากับความงามในศิลปะและการออกแบบให้ได้ ศิลปะประเภทนี้ในอดีตอาจจะกล่าวได้ในมุมมองของศิลปะแนว

นามธรรม หรือความเหนือจริงที่เป็นงานเหนือจินตนาการและนามธรรม ในยุคสมัยที่ศิลปินมักมีจินตนาการที่มากล้นอยู่ในภายในความคิด และจิตใจ ยากต่อการถ่ายทอดสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่ในจิตใจตนเองให้มองเห็นออกมาและรู้สึกไปตามสิ่งที่ตนเองคิดได้ งานศิลปะนั้นจึงถูกรังสรรค์ออกมาในรูปแบบของงานศิลปะเชิงนามธรรม ใช้อารมณ์และแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ผลงานอย่างไร้ขีดจำกัด ศิลปะประเภทนี้จึงเป็นศิลปะที่ผู้คนส่วนมากไม่สามารถเข้าใจถึงสิ่งที่ศิลปินสื่อสารออกมาได้ ความจริงเสมือน หรือ Virtual Reality เป็นหนึ่งในจินตนาการหรือภาพในความฝันของใครหลาย ๆ คน การนำภาพในความคิดของคนออกมาถ่ายทอด ด้วยการให้ผู้อื่นได้เข้าไปสู่โลกแห่งความฝันและอยู่สมองของศิลปินนั้น ย่อมกล่าวได้ว่าเป็นการสร้างส่วนร่วมในการเล่าเรื่องราวผ่านจินตนาการและองค์ความรู้ทางความงามจากศิลปะสู่ภาพที่สัมผัสได้ด้วยดวงตาไม่ใช่เพียงแค่จินตนาการอีกต่อไป ความงามในมุมมอง Virtual Reality (VR) มีพลังในการสร้างสรรค์ความงามได้อย่างลึกซึ้งจากแนวคิดของการสร้าง “ความจริงเสมือน” นักออกแบบได้สร้างสรรค์สิ่งที่ “มี” หรือ “ไม่มี” อยู่จริง ให้เสมือนกับว่ามีจริง ผ่านการออกแบบและผ่านเครื่องมือในการช่วยทำให้ความจริงเสมือนนั้นปรากฏต่อสายตาคน และถูกนำเอาไปใช้ประโยชน์ในแง่มุมต่าง ๆ ความงามในการสร้างสรรค์งาน Virtual Reality (VR) นั้น จะต้องอาศัยองค์ความรู้ที่ผสมผสานคุณค่าความงามที่หลากหลาย และมีความลงตัวเป็นอย่างมาก แนวคิดที่ถูกนำมาใช้เป็นแนวคิดตั้งต้นในการคิด หรือออกแบบสร้างสรรค์ แนวคิดของ Postmodern ซึ่งแนวคิดนี้ได้เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้นักออกแบบไม่ยึดติดกับการออกแบบในลักษณะดั้งเดิม สามารถนำองค์ความรู้มาผสมผสานก่อให้เกิดความงามในแง่มุมใหม่ที่มีความสร้างสรรค์ได้อย่างลงตัว ด้วยมุมมองของการออกแบบที่ใช้การมองแบบ 360 องศา จึงทำให้นักออกแบบต้องมีความแยบยลในการออกแบบและชี้นำแนวความคิดของนักออกแบบให้กับผู้ที่ชมผลงานที่มากขึ้นกว่าเดิม หากมองย้อนไปถึงการออกแบบในแบบดั้งเดิม จะพบว่านักออกแบบนำเสนอเฉพาะสิ่งที่ต้องการพูด สามารถควบคุมความคิด การมองเห็น (กิตติธัช ศรีฟ้า, 2562)

การดื่มด่ำใน VR สามารถสร้างให้เกิดความแตกต่างได้หลายอย่าง การที่จะทำให้ผู้ใช้ VR ใช้เครื่องสวมศีรษะ ซึ่งสวมปิดตาและหูอย่างมิดชิด ทำให้ผู้ใช้รู้สึกดื่มด่ำกับเนื้อหาที่อยู่ภายในเครื่องสวมศีรษะ สามารถทำให้ผู้ใช้รู้สึกดื่มด่ำกับเนื้อหาอย่างสมบูรณ์ ผู้ใช้เกิดประสบการณ์เสมือนจริงเมื่อใช้เครื่องสวมศีรษะ อย่างไรก็ตามผู้ใช้งานบางคนก็รู้สึกไม่สบายเวียนหัว โดยใช้คำอธิบายอาการเจ็บป่วยนี้เรียกว่า Cyber Sickness การเกิดอาการแบบนี้เกิดขึ้นมาจากภาพที่ไม่มีความละเอียดที่เพียงพอ การเคลื่อนไหวของภาพ ซึ่งขัดแย้งกับความเป็นจริง เพราะในภาพที่ผู้ใช้สวมหัวนั้นมีการเคลื่อนไหว แต่ตัวของผู้ใช้นั้นยืนอยู่กับที่นิ่ง ๆ ทำให้คนเกิดอาการเวียนหัวเหมือนเมาเรือ เมาเรือ (Mario, A. A. Gutiérrez, et al., 2008) การแสดงตนจะเกิดขึ้นก็เมื่อจิตสำนึกของเราเชื่อว่าเรากำลังอยู่ในสถานที่นั้นจริง ๆ ในสภาพแวดล้อมเสมือนจริงนั้นสมองจะถูกหลอกให้เชื่อว่าเป็นความจริงโดยใช้ประสาทสัมผัสของมนุษย์

ที่กล่าวถึงก่อนหน้านี้ว่า เป็นข้อได้เปรียบสำหรับสภาพแวดล้อมเสมือนจริงทั้งสามของมนุษย์ ที่กล่าวถึง (สายตา การได้ยิน การสัมผัส) ถูกกระตุ้นจากภายนอก สมอของเราจะประมวลผล สภาพแวดล้อมเสมือนจริงได้อย่างถูกต้องและทำให้เราสามารถโต้ตอบกับสื่อเสมือนจริงได้ (Guttentag, D. A., 2010) การแสดงตนเกิดขึ้นเมื่อจิตสำนึกของเราเชื่อว่าเรากำลังปฏิบัติงานจริงที่อื่น - ใน VE สมอถูกหลอกให้เชื่อว่าเป็นความจริงโดยใช้ประสาทสัมผัสของมนุษย์ ที่กล่าวถึงก่อนหน้านี้ว่าเป็นข้อได้เปรียบสำหรับ VE เมื่อประสาทสัมผัสทั้งสามของมนุษย์ ที่กล่าวถึง (สายตาการได้ยินการสัมผัสและสัมผัส) ถูกกระตุ้นจากภายนอกสมอของเราสามารถประมวลผล VE ได้อย่างถูกต้องและทำให้เราสามารถโต้ตอบกับมันได้ในลักษณะทางอารมณ์ (Kelly S. H. & Kay M. S., 1997); (Bob G. W. & Michael J. S., 1998); (Bystrom, K. E. et al., 1999) มีการระบุความหมายทางจิตวิทยาหลายอย่างที่ส่งผลกระทบต่อผลการแสดงผล เช่นการวางแผนที่จะให้เนื้อหาส่งผลกระทบต่อผู้ใช้อย่างไร การเขียนพล็อตเรื่อง การเขียนบท และการใช้วัตถุในสื่อเสมือนจริง มีความชัดเจนเกี่ยวกับความจริงที่ว่าเรามีอยู่จริงในแบบจำลอง สามารถมีอิทธิพลต่อความรู้สึกของเรา ถ้ามันถูกสร้างขึ้นมาอย่างดีจากผู้สร้างเราสามารถรู้สึกวิตกกังวลความสุขหรือแม้กระทั่งความเศร้า (Mario, A. A. Gutiérrez, et al., 2008) อันตรายหรือความไม่ปลอดภัยบนโลกออนไลน์นั้นไม่ได้เป็นเพียงปัญหาเดียวในการพัฒนา VR ในระยะแรกเท่านั้นแต่มีองค์ประกอบอื่น ๆ อีก (Mazuryk, T. & Gervautz, M., 1999)

หลักการออกแบบความจริงเสมือน 360 องศา

มุมมองของภาพที่แสดงผลของแว่น VR ในระยะที่ผู้ใช้แว่น VR มองไปด้านหน้า อยู่ในระยะมุมมอง 94 องศา หากผู้ใช้แว่น VR นั่งอยู่ ระยะของการมองเห็นนั้นจะสามารถหันหัวไปทางด้านข้าง 30 องศา ได้แบบสบายที่สุด และสามารถหันหัวไปได้ในระยะสูงสุด 55 องศา ในมุมมองเหล่านี้จะมีระยะที่เพิ่มขึ้น หากผู้ใช้แว่นนั้นกำลังยืนหรือนั่งอยู่บนเก้าอี้ที่หมุนได้ และใช้แว่น VR ประเภทไร้สาย แต่ในการออกแบบใด ๆ นั้น ควรจะวางเนื้อหาอยู่ในตำแหน่งที่เหมาะสมกับผู้ใช้งานมากที่สุด และสำหรับในงานวิจัยเรื่อง “การออกแบบพหุประสาทสัมผัสความจริงเสมือนเพื่อบำบัดผู้ป่วยอัมพาตปัญหาหลอดเลือดสมอง” ผู้ป่วยที่เป็นกลุ่มเป้าหมายหลักในการใช้งานนี้ เป็นผู้ป่วยที่ต้องนั่งวีลแชร์ ดังนั้น การออกแบบในมุมมองนี้ ผู้ออกแบบไม่ควรใช้การออกแบบในมุมมองที่กว้างเกินไป ซึ่งจะทำให้ผู้ป่วยมองเห็นได้ยาก และอาจจะทำให้เกิดอันตรายกับผู้ป่วย หรืออาจจะตกจากวีลแชร์ได้ ซึ่งต้องระมัดระวังเป็นอย่างมาก ในมุมมองของแนวตั้ง หากผู้ใช้งานนั่งอยู่บนเก้าอี้แบบยึดติดกับที่หรือวีลแชร์ที่ไม่สามารถหันหรือขยับตัวได้อย่างอิสระ ควรกำหนดเนื้อหาในการออกแบบในระยะแนวตั้ง อยู่ในแนวองศา รวมในระยะ 32 องศา (Mike A., 2015)

แบ่งออกได้ทั้งแบบผู้ชมถูกสัมผัส หรือผู้ชมเองมีการจับสัมผัสสิ่งใดสิ่งหนึ่งด้วยในขณะดู VR ในงานของ Metaspaces II (Sra, M. & Schmandt, C., 2015) และ Real Virtuality (Chagué, S. & Charbonnier, C., 2016) ได้กล่าวถึงการดู VR แบบที่ผู้ชมเป็นผู้ถูกสัมผัสทาง

กายภาพด้วยวัตถุใดวัตถุหนึ่ง อาจจะเป็นความรู้สึกหนัก หรือความรู้สึกเมื่อสัมผัสพื้นผิวต่าง ๆ ที่เป็นองค์ประกอบทำให้เกิดความสมจริงกับสภาพแวดล้อมที่อยู่ในเนื้อหา VR ในงานของ Metaspaces II ผู้เข้าร่วมการทดลองจะสวมใส่ชุดจับการเคลื่อนไหว โดยจะมีการบันทึกข้อมูลการเคลื่อนไหวทั้งหมดของร่างกายเมื่อมีการขยับร่างกายไปตามเนื้อหาที่ปรากฏใน VR จะมีการจับต้องสิ่งของหรือสิ่งแวดล้อมที่อยู่ในโลกเสมือน การทดลองจะให้กลุ่มทดลองใส่อุปกรณ์ที่มีการตรวจจับความเคลื่อนไหว ใช้เซ็นเซอร์ในการจับการเคลื่อนไหว การทำกิจกรรมผ่านโลกเสมือนด้วยกัน ซึ่งการสัมผัสต่าง ๆ จะมีผลต่อระดับการเต้นของหัวใจ เมื่อได้หยิบจับสัมผัสทั้งของแข็งของเหลว หรือวัสดุคล้ายกับขนสัตว์ (Daniel, H. et al., 2018); (Speicher, M. et al., 2017) ทั้งนี้ การตรวจจับจะต้องใช้อุปกรณ์การตรวจจับการเคลื่อนไหว การสั่น รวมไปถึงการตรวจจับอัตราการเต้นของหัวใจด้วย สามารถใช้ในการเก็บข้อมูลกับผู้ป่วย สิ่งใดที่ช่วยกระตุ้นความสุขหรือความหวาดกลัวของผู้ป่วย ซึ่งเป็นสิ่งที่จะต้องระมัดระวังอย่างมาก ในการออกแบบเนื้อหาสื่อ การสัมผัสแบบที่ตัวผู้ใช้สื่อเป็นคนจับ สัมผัสเองนั้นจะมีเรื่องของน้ำหนักมือของผู้ใช้สื่อ ซึ่งการจับสัมผัสแบบนี้จะสามารถปรับระดับของความหนักเบาได้ด้วยธรรมชาติของตนเอง เช่นเดียวกับการสัมผัสผ่านเครื่องควบคุมที่ใช้การสัมผัสหรือจับสิ่งของในโลกเสมือน แต่ทั้งนี้จะต้องนำผลการเปรียบเทียบในเรื่องของน้ำหนักของการสัมผัสเข้ามาในการสร้างเครื่องมือเพื่อค้นหาว่าน้ำหนักประมาณไหนถึงจะรู้สึกถึงการสัมผัสที่เสมือนจริงที่สุด TextureTouch and NormalTouch (Benko, H. et al., 2016) ด้วยการใช้อุปกรณ์ตรวจจับลักษณะการเคลื่อนไหวของนิ้ว ซึ่งเป็นตัวตรวจจับ 6 ชั้นบนนิ้ว เพื่อใช้ในการจำลองรูปทรงเสมือนจริงให้ได้ความใกล้เคียงกับสัมผัสของมนุษย์มากที่สุด (Dassen, W. M. & Bruns, M., 2017)

ศิลปกรรมบำบัด เป็นการบำบัดรักษาเสริมและทางเลือกรูปแบบหนึ่ง สามารถนำมาเสริมเข้ากับการดูแลรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพในแพทย์แผนปัจจุบัน สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้หลากหลายในผู้ป่วยกลุ่มต่าง ๆ โดยเฉพาะผู้ที่มีปัญหาทางสุขภาพจิต ผู้ได้รับผลกระทบทางจิตใจจากเหตุการณ์รุนแรงต่าง ๆ ผู้ติดสารเสพติด ผู้ป่วยจิตเวช รวมถึงผู้ที่มีความบกพร่องทางพัฒนาการและสติปัญญาด้วย ในการทำกิจกรรมอะไรก็ตาม ผู้รับการบำบัดควรได้รับการกระตุ้น ส่งเสริม และแนะนำ ในระหว่างทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากโปรแกรมศิลปกรรมบำบัดไม่ได้เน้นที่ผลงานทางศิลปะที่เกิดขึ้น แต่เน้นที่กระบวนการทางศิลปะเป็นสำคัญ ความสำเร็จของงานเป็นเป้าหมายรองลงมา ส่วนผลงานเป็นผลพลอยได้ที่เกิดขึ้น (สมจิตร ไกรศรี, 2553) การใช้ศิลปะบำบัดนั้น สอดคล้องกับทฤษฎีทางประสาทสัมผัส โดยการรับรู้ทางประสาทสัมผัส ในการทำความเข้าใจการรับรู้ทางประสาทสัมผัสจำเป็นต้องเข้าใจความหมายของคำว่า ประสาทสัมผัส และกระบวนการทางประสาทสัมผัสของมนุษย์ ดังนั้น ประสาทสัมผัส คือ ความสามารถทางกายภาพของสิ่งมีชีวิต ที่นำเข้าปัจจัยที่ใช้สำหรับการรับรู้ หรือข้อมูลจากสิ่งแวดล้อม ผ่านทางอวัยวะรับสัมผัส เช่น ตา หู จมูก ซึ่งแต่ละอวัยวะเป็นส่วนหนึ่งของระบบประสาทสัมผัส ซึ่งจะนำเข้าข้อมูลด้านประสาทสัมผัส และส่งต่อไป

สู่สมอง เมื่อข้อมูลทางประสาทสัมผัส ที่ซับซ้อนเหล่านั้น ได้เข้าสู่กระบวนการประสานข้อมูล การระลึกได้ และการตีความ จึงเรียกว่า เกิดการรับรู้ทางประสาทสัมผัสต่อสิ่งแวดล้อม/วัตถุ เช่น โต๊ะ คอมพิวเตอร์ ดอกไม้ ตึก ในรูปของประสบการณ์การมองเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การรู้รส และการสัมผัส จึงกล่าวได้ว่าความเข้าใจของมนุษย์ที่มีต่อโลกทั้งหมด เกิดจากการมีประสบการณ์ผ่านประสาทสัมผัสทั้งสิ้น (Conway, M. A., 2001) การออกแบบเนื้อหาในงาน ความจริงเสมือนเพื่อผู้ป่วยอัมพาตหลอดเลือดสมองนั้นมีความสอดคล้องกับงานวิจัย ระบบ เกมโลกเสมือนจริงฯ ที่พัฒนาขึ้น ได้มีการสร้างบรรยากาศให้เหมือนกับการไปเที่ยวและเล่นเกม ต่าง ๆ ในงานวัด ตามบริบทของวัฒนธรรมไทย โดยออกแบบให้มีการฝึกกล้ามเนื้อเนื้อ 3 รูปแบบ ได้แก่ 1) เกมขายไอศกรีม ที่ใส่กิจกรรมการยืด - หดแขน ในแนวราบ เป็นการฝึกกล้ามเนื้อ Deltoid, Triceps, Biceps, Pectoralis และ Serratus anterior 2) เกมยิงปืน ที่ใส่กิจกรรมการกวาดแขนในแนวราบเป็นการฝึกกล้ามเนื้อ Deltoid, Pectoralis, Infraspinalis, Latissimus, Rhomboid, และ Trapezius 3) เกมหยิบดาว ที่ใส่กิจกรรมการ ยกแขนขึ้นลงในแนวดิ่ง เป็นการฝึกกล้ามเนื้อ Deltoid, Triceps, Trapezius และ Serratus anterior รวมไปถึงการฝึกกล้ามเนื้อมัดเล็กผ่านการกำนิ้วมีระหว่างการเล่นเกมด้วย โดยในแต่ละเกมจะมีการจับเวลา จับคู่สีเพื่อการฝึกสมอง มีเสียงโต้ตอบให้กำลังใจเมื่อทำคะแนนได้ เช่น ดีมาก เก่งจังเลย ทำต่อไป ฯลฯ พร้อมดนตรีประกอบเพื่อสร้างบรรยากาศของความ สนุกสนานตามแบบฉบับงานวัดของไทย นอกจากนี้การฝึกด้วยโปรแกรมเกมและอุปกรณ์ ที่เกี่ยวข้อง ช่วยให้ผู้ป่วยสามารถฝึกผู้ป่วยหลายคนในเวลาเดียวกันได้ โดยทีมวิจัยได้พัฒนา ระบบโปรแกรมต้นแบบที่เน้นเรื่องความปลอดภัยและพัฒนาการหลังการฝึกที่ดีขึ้นเป็นสำคัญ (จักรกริช กล้าผจญ, 2562)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษารูปแบบสุนทรียะที่เหมาะสมในการออกแบบพหุประสาทสัมผัสความจริงเสมือนเพื่อบำบัดผู้ป่วยอัมพาตปัญหาหลอดเลือดสมอง

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยโดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยการ ศึกษาข้อมูล การรวบรวมข้อมูลตั้งแต่การเฝ้าสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม การตรวจสอบ เครื่องมือโดยผู้เชี่ยวชาญ การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ กลุ่มเป้าหมายและ ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้ดูแลและผู้ใกล้ชิดกับผู้ป่วย โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

1.1 แนวทางการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In - Depth Interview Guideline) เป็นแบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้าง (Structured Interview) เพื่อใช้สัมภาษณ์กลุ่ม คือ ผู้เชี่ยวชาญ ด้านการบำบัด พยาบาลและนักกิจกรรมบำบัดผู้ดูแลใกล้ชิดผู้ป่วย เกี่ยวกับรูปแบบ

การทำกิจกรรมบำบัดของผู้ป่วย ลักษณะความเจ็บป่วย และพฤติกรรมของผู้ป่วยที่มีความหลากหลาย

1.2 แนวทางการสัมภาษณ์เพื่อใช้สัมภาษณ์กลุ่มผู้ป่วยอัมพาตจากหลอดเลือดสมอง เพื่อให้ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับอาการความเจ็บป่วย ความต้องการในการใช้ความจริงเสมือนเพื่อบำบัดจิตใจ เพื่อค้นหาแนวทางที่เหมาะสมในการออกแบบเนื้อหา และวิธีการออกแบบพหุประสาทสัมผัสความจริงเสมือนเพื่อบำบัดผู้ป่วยอัมพาตปัญหาหลอดเลือดสมอง ด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก พูดคุยสอบถามทางด้านสภาพจิตใจ (ก่อนการออกแบบสื่อ) และญาติผู้ป่วย ผู้ดูแลใกล้ชิด พูดคุยถึงอาการ ลักษณะของผู้ป่วย ปัญหาของผู้ป่วย ทั้งทางด้านจิตใจ และร่างกาย และพฤติกรรมการใช้ชีวิตของผู้ป่วย เพื่อค้นหาแนวทางที่เหมาะสม ในการออกแบบเนื้อหา และวิธีการออกแบบพหุประสาทสัมผัสความจริงเสมือนเพื่อบำบัดผู้ป่วยอัมพาตปัญหาหลอดเลือดสมอง

1.3 แบบสังเกต (Observation) เป็นแบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non - Participant Observation) เพื่อใช้สังเกตพฤติกรรมผู้ป่วย และความต้องการการเข้าร่วมรับการทำกิจกรรมบำบัด และจัดบันทึกพฤติกรรม

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล การศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้ศึกษาวิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลโดยยึดหลักข้อมูลที่มีลักษณะสอดคล้องกับความมุ่งหมายของการวิจัย สามารถตอบคำถามวิจัยได้ตามที่กำหนดไว้ในวัตถุประสงค์ ซึ่งมีวิธีการเก็บข้อมูลดังต่อไปนี้

2.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร เป็นข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้จากศึกษาข้อมูลจากการใช้ความจริงเสมือนในผู้ป่วยต่าง ๆ จากเอกสารบทความวิชาการ และเอกสารงานวิจัยในต่างประเทศ เพื่อนำผลการศึกษาต่าง ๆ มาวิเคราะห์รูปแบบการใช้ความจริงเสมือนในการบำบัดในผู้ป่วยแต่ละแบบที่มีความแตกต่างกันออกไป โดยรวบรวมแยกประเด็นไว้ตามเนื้อหา

2.2 การเก็บข้อมูลจากภาคสนาม เป็นข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้จากพื้นที่ที่ทำการศึกษาวิจัย โดยวิธีการสำรวจเบื้องต้น (Basic Survey) สัมภาษณ์ที่ไม่เป็นทางการ (Informal Interview) และการสัมภาษณ์ที่เป็นทางการ (Formal Interview) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In - Depth Interview) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non - Participant Observation) โดยผู้วิจัยดำเนินการดังต่อไปนี้

3. การจัดทำและการวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 การจัดการทำข้อมูลในการจัดกระทำข้อมูล ผู้ศึกษาวิจัยดำเนินการนำข้อมูลที่ได้อาจจากการศึกษาเอกสาร และข้อมูลจากภาคสนาม โดยแยกตามความมุ่งหมายของการวิจัยมาจัดทำ ดังต่อไปนี้

3.1.1 นำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้จากเอกสารต่าง ๆ มาศึกษาอย่างละเอียดพร้อมจัดระบบหมวดหมู่ ตามความมุ่งหมายของการศึกษาวิจัยที่กำหนดไว้

3.1.2 นำข้อมูลจากภาคสนาม ที่เก็บรวบรวมได้จากสำรวจเบื้องต้น การสังเกต และการสัมภาษณ์ ซึ่งได้จัดบันทึกไว้ในเครื่องบันทึกเสียง และบันทึกภาพมาถอดความมาแยกประเภท จัดหมวดหมู่ และสรุปสาระสำคัญตามประเด็นที่ทำการศึกษาวิจัย

3.1.3 นำข้อมูลทั้งที่เก็บรวบรวมได้จากเอกสาร และข้อมูลภาคสนาม ที่รวบรวมได้จากการสำรวจเบื้องต้น การสังเกต และการสัมภาษณ์ มาตรวจสอบความถูกต้อง สมบูรณ์ ซึ่งในการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล ใช้วิธีตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล ใช้วิธี Investigator Triangulation โดยการนำข้อมูลไปให้ผู้ให้ข้อมูลอ่าน หรือกลับไปสอบถาม ผู้ให้ข้อมูลซ้ำอีก เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ตรงกับความเป็นจริง และใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบ สามเส้า (Methodological Triangulation) ของ (Denzin, N. K., 2009) คือ การแสวงหา ความเชื่อถือได้ของข้อมูลจากแหล่งที่แตกต่างกันคือ (สุภางค์ จันทวานิช, 2547)

3.2 การวิเคราะห์ข้อมูล ในการวิเคราะห์ข้อมูลผู้ศึกษาวิจัยดำเนินการ วิเคราะห์ข้อมูลตามความมุ่งหมายของการวิจัย โดยการนำเข้าสู่ข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวม จากเอกสาร และข้อมูลภาคสนามที่ได้จากการสังเกต และการสัมภาษณ์ มาทำการวิเคราะห์ ข้อมูล แบบสร้างข้อสรุป ดังต่อไปนี้ 1) การวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Induction) 2) วิเคราะห์โดยการจำแนกชนิดข้อมูล (Typological Analysis)

4. การออกแบบชิ้นงาน ออกแบบจากข้อมูลเบื้องต้นในการศึกษา สัมภาษณ์ และ สังเกต จนนำไปออกแบบชิ้นงานเพื่อให้ได้ตามหลักของการออกแบบพหุประสาทสัมผัสความ จริงเสมือนเพื่อบำบัดผู้ป่วยอัมพาตปัญหาหลอดเลือดสมอง

5. การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล นำเสนอ ผลวิเคราะห์ข้อมูลตามความมุ่งหมายการวิจัย ด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

เกณฑ์การคัดเลือกกลุ่มเป้าหมาย (ผู้ป่วย)

การคัดเลือก (Inclusion Criteria)

คัดเลือกผู้ป่วยอัมพาตจากหลอดเลือดสมอง (Stroke) ระดับความเจ็บป่วยระดับ 3 - 5 ช่วยเหลือตนเองได้ในระดับกลาง สื่อสารได้ ไม่มีปัญหาทางจิตเวชรุนแรง สายตาไม่มีปัญหา เข้าใจคำอธิบายก่อนการเข้าร่วมวิจัย และสามารถเลือกจะเข้าร่วมงานวิจัยได้ด้วยตนเอง

การคัดออก (Exclusion Criteria)

ผู้ป่วยเกิดอาการเวียนหัว ไม่สบายตัว วิดกกังวล สื่อสารไม่รู้เรื่อง เสียชีวิตก่อนจบ การทำวิจัย

การนำอาสาสมัครออกจากโครงการ (Criteria for Subject Withdrawal)

อาสาสมัครตัดสินใจออกจากโครงการ มีลักษณะไม่เข้ากับการคัดเลือกที่กำหนด ไม่สามารถปฏิบัติตัวได้ตามข้อกำหนดของโครงการหลายประการ

การยุติโครงการ (Termination Criteria)

- พบผลข้างเคียงที่ไม่พึงประสงค์ที่รุนแรงกว่าที่คาดคิด

เทคโนโลยีที่ใช้ในการออกแบบ

- ความละเอียดของภาพ ควรมีความละเอียด และความเร็วของภาพ ไม่ต่ำกว่า 90 เฟรมเรท

- อุปกรณ์แว่น VR สวมศีรษะ ควรใช้อุปกรณ์ที่เหมาะสมกับเนื้อหาที่จะออกแบบ และประเด็นสำคัญคือ จะต้องให้ผู้ใช้งานใส่เครื่องสวมศีรษะแบบปิดสนิทโดยรอบ และได้ยินเสียง ที่เหมาะสม ไม่ใช้อุปกรณ์ที่มีน้ำหนักมากและมีความร้อน ซึ่งจะทำให้ผู้ใช้งานเกิดความไม่สบายตัว

- ควรจะสามารถเป็นส่วนในการช่วยบำบัดเพื่อฟื้นฟูร่างกายของผู้ป่วยอัมพาตได้ครบองค์ประกอบ

การออกแบบเนื้อหา

- ควรออกแบบวิธีการเล่าเรื่องของเนื้อหา ให้มีความต่อเนื่องและแบ่งเนื้อหาออก เป็นหลายแบบ โดยบบมีเส้นเรื่องนำทางจากนักวิจัย หรือ ให้ผู้ใช้งานเลือกทิศทางเองได้

- ควรออกแบบสื่อเสมือนจริงแบบผสมผสานประสาทสัมผัสทั้ง 5 โดยให้เป็นชุดรูปแบบการทำงานที่ผสมผสานสื่อเสมือนจริงกับประสาทสัมผัสได้อย่างสอดคล้องและใช้งานได้ง่ายทั้งกับผู้ดูแล และบุคลากรทางการแพทย์

ผลการวิจัย

การแสดงผลงานในงานนิทรรศการนำเสนอ “การออกแบบพหุประสาทสัมผัสความเป็นจริงเสมือนเพื่อบำบัดผู้ป่วยอัมพาตหลอดเลือดสมอง” ได้นำแนวคิดที่ได้ข้างต้นมาออกแบบงานนิทรรศการครั้งนี้ โดยใช้ข้อมูลจากผู้วิจัยลงพื้นที่เก็บข้อมูลด้านกิจกรรมบำบัดกับผู้ป่วยอัมพาตเบื้องต้นรวมถึงข้อมูลจากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่จะใช้เป็นแนวทางการวิเคราะห์และออกแบบชิ้นงานทดลอง ดังนี้

ภาพที่ 1 การออกแบบใน VR

การเลือกระดับการทำกิจกรรมบำบัดที่เหมาะสมได้เลือกรูปแบบการจัดสวน เพื่อให้ครอบคลุมกับการออกแบบทางสุนทรียะและการชยัมมือ แขน และไหล่ นอกไปจากนั้นยังมีส่วนของการรับคำสั่ง การกระตุ้นการลำดับการทำงานของสมอง และยังได้ออกแบบสภาพแวดล้อมที่เป็นองค์ประกอบของพหุประสาทสัมผัสด้วยการสร้างสภาพแวดล้อมด้วยการ ปูหญ้า จัดวางต้นไม้ สเปรย์ละอองน้ำโดยรอบเพื่อให้ต้นไม้และหญ้ามีความชุ่มชื้นและส่งกลิ่นของหญ้า กลิ่นดิน เปิดเสียงบรรยากาศ เช่น เสียงจิ้งหรีด เสียงนกกรอ่ง เสียงกบ ที่ทำให้ผู้ที่มาในงานรู้สึกดื่มด่ำไปกับบรรยากาศโดยรอบก่อนที่จะเข้าไปใช้อุปกรณ์ VR เพื่อใช้งานความจริงเสมือน

ภาพที่ 2 การจัดสภาพแวดล้อมเพื่อนำผู้ชมดื่มด่ำกับบรรยากาศก่อนรับชม VR

ผลจากผู้เข้าชมงาน พบว่า รู้สึกดื่มด่ำกับประสาทสัมผัสโดยรอบที่ได้จัดไว้ เมื่อได้เข้าใช้งานกับเนื้อหาใน VR จึงทำให้รู้สึกสอดคล้องไปกับสภาพแวดล้อมโดยรอบได้เป็นอย่างดี ได้ชยัมมือ แขน เพื่อทำการกิจใน VR และต้องการที่ลุกเดินในบริเวณรอบ ๆ ได้รับผลตอบรับที่น่าพึงพอใจ และได้ข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญว่า ฟังก์ชันของการทำกิจกรรมบำบัดมีความเหมาะสม แต่ขอให้ปรับให้ใช้งานได้ง่ายขึ้นไม่ควรให้ผู้ป่วยต้องเอื้อมตัว หรือทำยากเกินไป ใช้หลักการออกแบบอารยสถาปัตย์ ทุกคนสามารถใช้งานได้โดยไม่เกิดอุบัติเหตุ การออกแบบความจริงเสมือนและประสาทสัมผัสโดยรอบ ผู้เชี่ยวชาญได้ให้ข้อเสนอแนะว่าการใช้สภาพแวดล้อมเป็นสิ่งที่ช่วยให้รู้สึกดื่มด่ำไปกับบรรยากาศและเนื้อหาได้เป็นอย่างดี แต่เมื่อเข้าไปในความจริงเสมือน ยังรู้สึกขาดในส่วนของความมีชีวิต ควรปรับให้ต้นไม้มีความเคลื่อนไหวด้วยลม และเพิ่มเติมสิ่งมีชีวิตเข้าไปเพิ่มเติมในความจริงเสมือนเพื่อทำให้ผู้ใช้งานรู้สึกเสมือนจริงและมีชีวิตชีวามากขึ้น ในแง่ของการออกแบบภายใน VR ผู้เชี่ยวชาญให้ข้อเสนอแนะว่าผู้วิจัยควรใส่ความเป็นศิลปะเข้าไปในงาน VR มากกว่านี้ โดยเลือกใช้งานศิลปะที่สะท้อนความเป็นตัวตนของผู้วิจัยลงไปในงาน VR เพื่อสร้างความแตกต่างและส่งเสริม

สุนทรียะทางการออกแบบที่สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น หากผู้วิจัยใช้การฟื้นฟูในงาน VR ที่สามารถพบได้ทั่วไป งานของผู้วิจัยจะขาดซึ่งสุนทรียะและความเป็นอัตลักษณ์ในชิ้นงาน

การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญทางด้านการกิจกรรมบำบัด

นักกิจกรรมบำบัด ได้ให้คำแนะนำเอาไว้ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับผู้ป่วยอัมพาตว่า ผู้ป่วยในกลุ่มอัมพาตนั้นมีหลายแบบ และหลายประเภทที่จะต้องมาเข้ารับการฟื้นฟูทางร่างกายด้วยกิจกรรมบำบัด มีทั้งผู้ป่วยสมองเสื่อม อัมพาตหลอดเลือดสมอง ผู้ป่วยจากการผ่าตัดกล้ามเนื้ออ่อนแรง ฯลฯ ในที่นี้ นักกิจกรรมได้ให้คำแนะนำสำหรับการออกแบบสื่อเสมือนจริงแบบผสมผสานประสาทสัมผัสทั้ง 5 การนำสื่อประเภทนี้มาใช้จะช่วยฟื้นฟูผู้ป่วยในแผนกของกิจกรรมบำบัดได้เป็นอย่างดี เนื่องจากผู้ป่วยกลุ่มนี้จะเป็นกลุ่มที่ช่วยเหลือตัวเองได้ค่อนข้างมากกว่าผู้ป่วยอัมพาตที่นอนติดเตียงทั่วไป และเป็นกลุ่มที่สามารถที่จะฟื้นฟูร่างกายจนกลับไปสู่การใช้ชีวิตปกติได้ค่อนข้างมาก

ควรจะออกแบบโดยให้สอดคล้องกับกระบวนการของนักกิจกรรมบำบัด โดยการแบ่งเนื้อหาออกเป็นระดับของความยาก ง่าย และความซับซ้อนของกระบวนการบำบัด เช่น ระดับเบื้องต้น ปานกลาง สูง สิ่งที่ต้องระมัดระวังในการออกแบบสำหรับผู้ป่วยกลุ่มอัมพาตนี้คือ แสง เสียง มีความกระตุ้นเร้ามากเกินไป ต้องระมัดระวังในการใช้สื่อ โดยเป้าหมายมุ่งเพื่อให้ผ่อนคลาย ดังนั้น จึงควรเลือกเนื้อหา องค์ประกอบ เสียง กลิ่น แสง ที่เหมาะสมในระดับของเนื้อหาที่มีความแตกต่างกันออกไป

สิ่งที่ต้องระมัดระวัง

- เนื้อหาที่จะสามารถกระทบจิตใจ
- ประสาทสัมผัสที่อาจจะส่งผลต่อผู้ป่วย เช่นแสงที่จ้าเกินไป เสียงดนตรีที่มีผลต่อความตื่นเต้น ควรจะประเมินผู้ป่วยก่อนเลือกองค์ประกอบสื่อทุกครั้ง
- เนื้อหาควรจะอยู่ภายใต้การควบคุมของนักกิจกรรมบำบัดสิ่งที่พบจากการเข้าพูดคุยกับผู้ป่วย และการเฝ้าสังเกตการณ์ พบว่าประสบการณ์ในอดีตของผู้ป่วยมีผลต่อการรับชมสื่อ และรับรู้ประสาทสัมผัส หากเลือกใช้เนื้อหาที่ไม่คุ้นเคย กับประสบการณ์ชีวิตของผู้ป่วยทำให้ผู้ป่วยไม่มีความรู้สึกดีมีค่าไปกับเนื้อหา

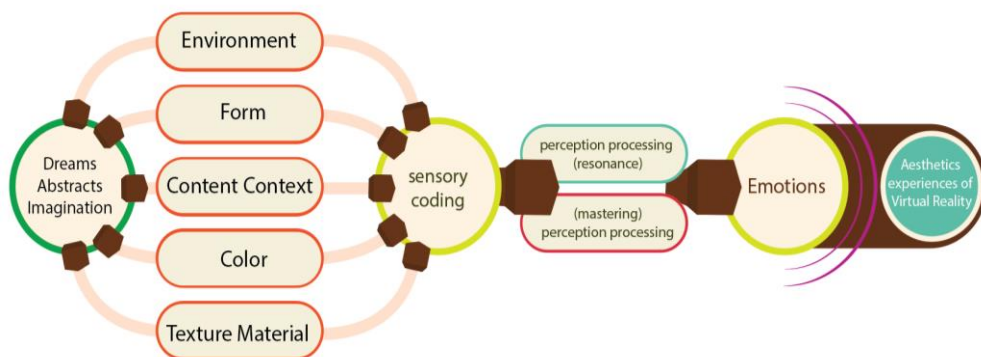
อภิปรายผล

การออกแบบพหุประสาทสัมผัสความจริงเสมือนเพื่อผู้ป่วยอัมพาตหลอดเลือดสมองมีความสำคัญในแง่ของการสร้างเนื้อหาให้มีความสอดคล้องกันระหว่างเนื้อหาภายในความจริงเสมือนและสภาพแวดล้อมที่มุ่งหวังให้เกิดประสบการณ์เรียนรู้ผ่านประสาทสัมผัสและการรับรู้ นั้น จึงได้ผลในการทำต้นแบบของชิ้นงานโดยพบว่า สภาพแวดล้อมที่เป็นสภาพแวดล้อมจริงที่เป็นธรรมชาตินั้นเป็นการส่งเสริมเนื้อหาความจริงเสมือนให้สมจริง ผู้ใช้งานเกิดความตื่นตัวและรู้สึกผ่อนคลายเมื่อได้รับการสัมผัสจากประสาทสัมผัสทั้ง 5 ด้วยการสัมผัสต้นไม้ หญ้า

ได้รับกลิ่นจากต้นไม้ ดอกไม้ที่ส่งผลต่อความผ่อนคลาย และได้มองเห็นสภาพแวดล้อมจริงก่อนเข้าสู่เนื้อหาในความจริงเสมือนเพื่อเป็นการเตรียมตัวการเข้าสู่เนื้อหา โดยไม่เกิดความสับสนและตกใจเมื่อใช้ความจริงเสมือน ทำให้พบว่า ความสัมพันธ์ของสภาพแวดล้อมส่งเสริมเนื้อหาความจริงเสมือนได้เป็นอย่างดี ในการออกแบบงานจึงมีหลักของการออกแบบที่สอดคล้องกับการทำกิจกรรมบำบัดหลังจากการเกิดภาวะอัมพาตจากหลอดเลือดสมอง โดยผู้วิจัยได้เลือกใช้แว่น VR Oculus quest 1 โดยกำหนดให้สภาพแวดล้อมในความจริงเสมือนมีความสัมพันธ์กับหลักการเคลื่อนไหวของกล้ามเนื้อที่ใช้สำหรับการทำกิจกรรมบำบัด เช่น การหยิบ การบีบ การเหวี่ยงแขน การดึง การลำดับขั้นตอน ซึ่งทั้งหมดนี้จะให้ผู้ป่วยได้เข้าไปสู่เนื้อหาและเลือกทำกิจกรรมได้ด้วยตนเอง นอกไปจากนั้นแล้วหลักของการนำผู้คนเข้าสู่เนื้อหาความจริงเสมือนจึงผ่านการออกแบบสภาพแวดล้อมจึงมีความสอดคล้องกับงานวิจัย Daniel, H. et al. ได้กล่าวว่า การดึงผู้คนเข้าสู่ความดื่มด่ำ หากใช้สภาพแวดล้อมที่สัมพันธ์กับเนื้อหา หรือสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ จะช่วยส่งผลให้ผู้ป่วยมีกำลังใจในการทำกิจกรรมบำบัดได้อย่างต่อเนื่อง ไม่เกิดอันตราย ดังนั้น นักวิจัยจึงเลือกการออกแบบสภาพแวดล้อมโดยจำลองเสียงธรรมชาติ นกร้อง น้ำตก จิ้งหรีด ฯลฯ เลือกจัดสภาพแวดล้อมด้วยการจำลองสวนมาให้ผู้ป่วยได้ใช้ประสาทสัมผัสรับรู้ทั้งด้าน ภาพ เสียง กลิ่น สัมผัส ที่ช่วยทำให้ผู้ฟังเกิดจินตนาการร่วมไปกับเนื้อหา (Daniel, H. et al., 2018)

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 3 แนวคิดประสบการณ์ทางสุนทรียะความจริงเสมือน

การสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะและการถ่ายทอดสุนทรียะจากนักออกแบบความจริงเสมือนไปสู่ผู้รับสารนั้นเป็นการนำสิ่งที่อยู่ในจินตนาการ ความฝัน นามธรรมที่อยู่ในความคิด ความรู้สึกของผู้คนไม่ได้มีเพียงความรู้สึกที่เกิดขึ้นจากสมองและส่งออกมาสายตาเท่านั้น แต่ยังหมายรวมถึงความรู้สึก สัมผัส และสภาพแวดล้อมที่สามารถเป็นองค์ประกอบ

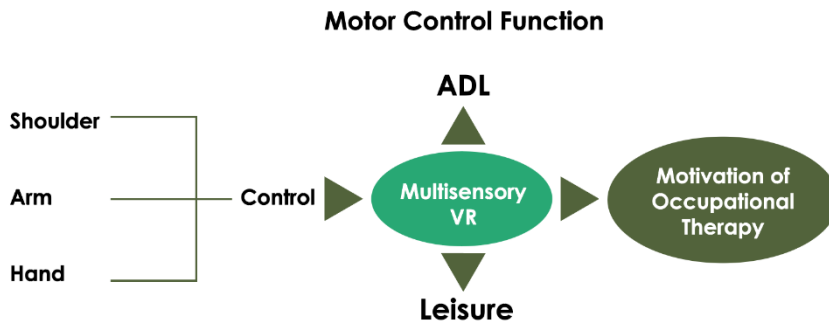

ในการสร้างความรู้สึกละเอียดและจินตนาการ ความเป็นนามธรรมดังที่ได้กล่าวมาจะถูกถ่ายทอดผ่านองค์ประกอบ (สภาพแวดล้อม รูปทรง บริบทของเนื้อหา สี และพื้นผิว) ที่เกิดกระบวนการของการใส่รหัสของประสาทสัมผัส และเมื่อองค์ประกอบดังกล่าวส่งผลให้ความรู้สึกทางประสาทสัมผัสขึ้นก็ย่อมจะส่งผลให้ผู้รับสารนั้นมีความดื่มด่ำและเข้าถึงเนื้อหาของนักออกแบบที่ต้องการสื่อสารออกไป กระบวนการนี้จะส่งผลผ่านกระบวนการ 2 รูปแบบก่อนที่จะทำให้เกิดอารมณ์ ความรู้สึกที่สะท้อนมาจากสิ่งที่นักออกแบบต้องการ คือ 1) การเรียนรู้ผ่านการรับรู้แบบแรงสะท้อน (การดื่มด่ำกับเนื้อหาและทำให้เกิดความรู้สึกทางสุนทรียะที่ทำให้เกิดอารมณ์อ่อนไหว เคลิบเคลิ้ม ไปตามเนื้อหาที่ได้รับชม) 2) การเรียนรู้ผ่านการรับรู้แบบความเข้าใจ (การดื่มด่ำกับเนื้อหาและทำให้เกิดความรู้สึกทางสุนทรียะ ที่ส่งเนื้อหาเข้าไปอยู่ในความทรงจำและเกิดการเรียนรู้ เกิดประสบการณ์ส่งผลต่อความทรงจำ) เมื่อทั้ง 2 กระบวนการสำเร็จจึงส่งผลให้เกิดความรู้สึก (Emotions) และทำให้เกิดประสบการณ์ทางสุนทรียะของการออกแบบความจริงเสมือนได้

ภาพที่ 4 ห้องแสดงนิทรรศการ VR 360 องศา “ผัสสะจากดวงจิตสู่ดวงตา”

นำแนวคิดที่ได้จากการค้นคว้าศึกษามาทำข้อสรุปและสร้างผลงานทดลองการสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะของการออกแบบความจริงเสมือนในงานนิทรรศการความก้าวหน้าผลงานดุष्ณิพนธ์ หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาการออกแบบ คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร เพื่อให้ผู้คนได้เข้ามามีประสบการณ์ร่วมในแนวทางการออกแบบตามองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นนี้ ผู้วิจัยยังได้เปิดโอกาสให้ผู้ชมทั่วไป ผู้เชี่ยวชาญทางด้านเทคโนโลยี ผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบ และผู้เชี่ยวชาญนักกิจกรรมบำบัด ที่เข้าร่วมใช้ประสบการณ์ในพื้นที่ได้แสดงความคิดเห็น บอกเล่าความรู้สึกของการเข้าร่วมประสบการณ์ในครั้งนี้ และให้ข้อเสนอแนะกับผู้วิจัย เพื่อนำไปใช้ในการปรับปรุงแนวทางการออกแบบของผลงานที่เหลือทั้งหมดให้สมบูรณ์

ภาพที่ 5 รูปแบบการบริหารกล้ามเนื้อด้วยพหุประสาทสัมผัสความจริงเสมือนเพื่อผู้ป่วย
อัมพาตหลอดเลือดสมอง

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การออกแบบพหุประสาทสัมผัสความจริงเสมือนเพื่อบำบัดผู้ป่วยอัมพาตปัญหาหลอดเลือดสมองมีประเด็นข้อสำคัญก่อนสร้างชิ้นงาน คืองานศึกษาข้อมูลและการลงพื้นที่สัมภาษณ์ และสังเกตพฤติกรรมของผู้ป่วย เรียนรู้หลักการของการทำกิจกรรมบำบัดเพื่อใช้ในการวิเคราะห์เพื่อสร้างงานออกแบบสื่อความจริงเสมือนที่ใช้ประสาทสัมผัสด้านอื่นเข้ามาเป็นองค์ประกอบช่วยในการดึงผู้ป่วยให้เข้าถึงเนื้อหาและทำให้ลดความน่าเบื่อหน่ายในการเข้ารับการทำกิจกรรมบำบัด เพื่อให้ผู้ป่วยได้หายกลับมาใช้ชีวิตปกติได้ไวยิ่งขึ้น ข้อค้นพบที่ได้ นั่น คือการออกแบบที่สอดคล้องกับหลักของกิจกรรมการยืด - หดแขน ในแนวราบ เป็นการฝึกกล้ามเนื้อ Deltoid, Triceps, Biceps, Pectoralis และ Serratus anterior กิจกรรมการกวาดแขนในแนวราบ เป็นการฝึกกล้ามเนื้อ Deltoid, Pectoralis, Infraspinatus, Latissimus, Rhomboid และ Trapezius และการยกแขนขึ้นลงในแนวดิ่ง เป็นการฝึกกล้ามเนื้อ Deltoid, Triceps, Trapezius และ Serratus anterior ทั้งนี้ยังรวมไปถึงการฝึกกล้ามเนื้อมัดเล็กผ่านการกำนิ้วมือระหว่างการเล่นเก้ดด้วย ผ่านการสร้างสภาพแวดล้อมที่มีความสัมพันธ์กับเนื้อหา ทำให้ข้อสรุปได้ว่า ความสัมพันธ์ของพหุประสาทสัมผัสแบบการใช้ธรรมชาติจริงนั้นช่วยส่งเสริมให้ผู้ใช้งานมีความผ่อนคลายและรู้สึกเข้าถึงเนื้อหาได้มากกว่าการใช้เนื้อหาในความจริงเสมือนเพียงอย่างเดียว การนำไปใช้งานกับผู้ป่วยนั้นผู้ใช้งานควรสร้างสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติอยู่ในพื้นที่โล่ง เพื่อให้ผู้ป่วยได้สัมผัสกับประสาทสัมผัสทั้งหมดก่อนเข้าสู่การใช้งานของเกม เพื่อทำให้เกิดความผ่อนคลายและพร้อมที่จะเข้าร่วมการทำกิจกรรมบำบัดมากกว่าการบำบัดในห้องที่มีพื้นที่จำกัด

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง “การออกแบบพหุประสาทสัมผัสความจริงเสมือนเพื่อบำบัดผู้ป่วยอัมพาตปัญหาหลอดเลือดสมอง” หลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการออกแบบ คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ซึ่งได้รับทุนสนับสนุนวิจัยจากมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร คณะเทคโนโลยีสารสนเทศ และสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ทุนพัฒนานาบัณฑิตศึกษา ปี 2563

เอกสารอ้างอิง

- กิตติธัช ศรีฟ้า. (2562). สุนทรียะใหม่ในโลกความเป็นจริงเสมือน. นิเทศสยามปริทัศน์, 18(2), 48-56.
- จักรกริช กล้าพจ. (2562). เกมโลกเสมือนจริง (Virtual Reality) ทางเลือกใหม่ฟื้นฟูผู้ป่วยหลอดเลือดสมอง. เรียกใช้เมื่อ 23 ตุลาคม 2563 จาก https://www.hsri.or.th/researcher/media/news/detail/11810?fbclid=IwAR3CLHZLPHloHu8b7YcD1EknyHaH3jhyVuaVjrBl44H_mm5Y6y-6Y1QWOJY
- สมจิตร ไกรศรี. (2553). เล่าเรื่องจากประสบการณ์: ฐานด้านศิลปกรรมบำบัด. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- สุภางค์ จันทวานิช. (2547). พฤติกรรมรวมหมู่ในสังคมและวัฒนธรรม. (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Benko, H. et al. (2016). NormalTouch and TextureTouch: High-fidelity 3D Haptic Shape Rendering on Handheld Virtual Reality Controllers. In Paper presented at the Proceedings of the 29th Annual Symposium on User Interface Software and Technology. Tokyo, Japan.
- Bob G. W. & Michael J. S. (1998). Measuring Presence in Virtual Environments: A Presence Questionnaire. The MIT Press Journals, 7(3), 225-240.
- Bystrom, K. E. et al. (1999). A Conceptual Model of the Sense of Presence in Virtual Environments. Presence: Teleoperators and Virtual Environments, 8(2), 241-244.
- Chagué, S. & Charbonnier, C. . (2016). Real virtuality: a multi-user immersive platform connecting real and virtual worlds. Retrieved October 23, 2020, from <https://www.charbonnier.ch/pdf/publications/53.pdf>
- Conway, M. A. (2001). Sensory-perceptual episodic memory and its context: autobiographical memory. Retrieved from <https://royalsocietypublishing.org/doi/10.1098/rstb.2001.0940>

- Daniel, H. et al. (2018). Sensory VR: Smelling, Touching, and Eating Virtual Reality. Retrieved October 23, 2020, from <https://dl.acm.org/doi/10.1145/3173225.3173241>
- Dassen, W. M. & Bruns, M. (2017). Aesthetics of haptics: an experience approach to haptic interaction design. In Proceedings on the Conference on Designing Interactive Systems (DIS'17) . Association for Computing Machinery, Inc.
- Denzin, N. K. (2009). The Research Act. a theoretical introduction to sociological methods. New York: Routledge.
- Guttentag , D. A. (2010). Virtual reality: Applications and implications for tourism. *Tourism Management*, 31(5), 637-651.
- Kelly S. H. & Kay M. S. (1997). *Handbook of Virtual Environments Design, Implementation, and Applications*, Second Edition. Retrieved October 23, 2020, from <https://www.taylorfrancis.com/books/handbook-virtual-environments-kelly-hale-kay-stanney/10.1201/b17360>
- Mario, A. A. Gutiérrez, et al. (2008). Stepping into Virtual Reality. Retrieved October 23 , 2020, from <https://link.springer.com/book/10.1007%2F978-1-84800-117-6>
- Mazuryk, T. & Gervautz, M. (1999). Virtual Reality - History, Applications, Technology and Future. Retrieved October 23 , 2020, from https://www.researchgate.net/publication/2617390_Virtual_Reality_-_History_Applications_Technology_and_Future
- Mike A. (2015). Visual Design Methods for Virtual Reality. Retrieved October 23 , 2020, from http://aperturesciencellc.com/vr/VisualDesignMethodsforVR_MikeAlger.pdf
- Speicher, M. et al. (2017). VRShop: A Mobile Interactive Virtual Reality Shopping Environment Combining the Benefits of On- and Offline Shopping. *Proceedings of the ACM on Interactive Mobile Wearable and Ubiquitous Technologies*, 1(3), 1-31.
- Sra, M. & Schmandt, C. (2015). MetaSpace II: Object and full-body tracking for interaction and navigation in social VR. Retrieved October 23 , 2020, from <https://arxiv.org/pdf/1512.02922.pdf>

แนวทางการพัฒนาระบบโลจิสติกส์ผลิตภัณฑ์สมุนไพร
กลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย: ชุมพร สุราษฎร์ธานี
นครศรีธรรมราช และพัทลุง*

DEVELOPMENT GUIDELINES LOGISTICS SYSTEM FOR HERBAL
PRODUCTS SOUTHERN GULF OF THAILAND PROVINCIAL CLUSTER
CHUMPHON, SURAT THANI, NAKHON SI THAMMARAT
AND PHATTHALUNG

อุธรณ์ แก้วซัง

Uthorn Keawzang

สายทิพย์ รัตนพาหุ

Saitip Rattanapahu

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

Nakhon Si Thammarat Rajabhat University, Thailand

E-mail: uthorn_kea@nstru.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาปัญหาการดำเนินงานระบบโลจิสติกส์ของผลิตภัณฑ์สมุนไพร กลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย: ชุมพร สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช และพัทลุง 2) เสนอแนะแนวทางพัฒนาระบบโลจิสติกส์เพื่อยกระดับขีดความสามารถทางการแข่งขันผลิตภัณฑ์สมุนไพร กลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย: ชุมพร สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช และพัทลุง โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งมีโครงสร้างจากผู้มีส่วนได้เสียในห่วงโซ่อุปทานผลิตภัณฑ์สมุนไพร การเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบลูกโซ่ประกอบด้วย 1) เกษตรกรผู้ปลูกพืชสมุนไพร 2) พ่อค้าคนกลางผู้รับซื้อพืชสมุนไพรและขายวัตถุดิบสำหรับทำผลิตภัณฑ์สมุนไพร 3) ผู้ผลิตผลิตภัณฑ์สมุนไพร 4) ผู้บริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพร และ 5) หมอพื้นบ้านผู้ใช้ผลิตภัณฑ์สมุนไพรเพื่อการรักษาโรค จำนวน 28 คน ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลแบบการวิเคราะห์เนื้อหา พบว่า 1) ปัญหาการดำเนินงานระบบโลจิสติกส์ของผลิตภัณฑ์สมุนไพร ประกอบด้วย 1.1) ปัญหาการดำเนินงานระบบโลจิสติกส์ของผลิตภัณฑ์สมุนไพรด้านการบริหาร 1.2) ปัญหาการดำเนินงานระบบโลจิสติกส์ของผลิตภัณฑ์สมุนไพรด้านการตลาด 1.3) ปัญหาการดำเนินงานระบบโลจิสติกส์ของผลิตภัณฑ์สมุนไพรด้านบุคลากร

* Received 30 March 2021; Revised 23 April 2021; Accepted 26 April 2021

1.4) ปัญหาการดำเนินงานระบบโลจิสติกส์ของผลิตภัณฑ์สมุนไพรด้านการผลิตและ 2) แนวทางพัฒนาระบบโลจิสติกส์เพื่อยกระดับขีดความสามารถทางการแข่งขันของผลิตภัณฑ์สมุนไพร ได้แก่ 2.1) การพัฒนาการประยุกต์ใช้ความรู้ภูมิปัญญาสมุนไพร เพื่อผสมผสานองค์ความรู้เก่าด้านสมุนไพรกับองค์ความรู้ด้านการแพทย์สมัยใหม่เข้าด้วยกัน 2.2) การพัฒนาเครือข่ายผลิตภัณฑ์สมุนไพรเพื่อร่วมมือกันแก้ไขปัญหาและแลกเปลี่ยนความรู้ประสบการณ์แสวงหาแนวทางในการแก้ปัญหา 2.3) การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรมเพื่อสร้างสิ่งใหม่หรือการทำให้แตกต่างจากคนอื่น และ 2.4) การพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อช่วยเหลือและสนับสนุนผู้ประกอบการของชุมชน

คำสำคัญ: ระบบโลจิสติกส์, ความสามารถทางการแข่งขัน, ผลิตภัณฑ์สมุนไพร, กลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย

Abstract

The objective of this article to 1) study the logistic system operation problem of herbal products. Southern Gulf of Thailand provinces: Chumphon, Surat Thani, Nakhon Si Thammarat, and Phatthalung 2) to propose a guideline for logistics system development to enhance competitiveness of herbal products Southern Gulf of Thailand provinces: Chumphon, Surat Thani, Nakhon Si Thammarat and Phatthalung Using qualitative research methods With an in-depth, semi-structured interview method From stakeholders in the herbal product supply chain The selection of a chain informant consisted of 1) herbal growers, 2) intermediaries, herbal plant buyers and raw materials for making herbal products, 3) herbal product producers, 4) herbal product consumers and 5) traditional healers who used the products Herbs for treatment of 28 persons were analyzed by content analysis form. The results of the research were as follows: 1) the logistic system operating problems of herbal products consisted of 1.1) problems of operating the logistic system of the herbal products in the administration 1.2) problems of the logistic system operations. 1) Herbal product logistics operation problem 1.3) Herbal product logistics operation problem 1.4) Herbal product logistics operation problem and 2) Method for developing logistics system Sticks to raise the competitiveness of herbal products, including 2.1) Development of knowledge application, herbal wisdom. To combine the old knowledge on herbs with the knowledge of modern medicine together. 2.2) Developing a network of herbal products to cooperate in solving problems

and exchange knowledge, experiences, seeking solutions to problems. 2.3) Developing creativity. And innovation to create something new or to be different from others; and 2.4) to develop community engagement to help and support community entrepreneurs.

Keywords: Logistics, Competitiveness, Herbs Products, Southern Gulf of Thailand Provinces

บทนำ

ปัจจุบันประเทศไทยกำลังเผชิญกับปัญหาเศรษฐกิจในทุกระดับ ทั้งปัญหาที่เกิดขึ้นภายในองค์กรธุรกิจเองหรือปัญหาที่เกิดจากปัจจัยภายนอกซึ่งส่งผลต่อความล้มเหลวทางธุรกิจ ฉะนั้นการปรับตัวเพื่อให้รอดพ้นวิกฤตจากความล้มเหลว คือการยกระดับขีดความสามารถทางการแข่งขันของธุรกิจ ให้ทัดเทียมหรือสูงกว่าคู่แข่ง (ฉันทมัย เจียรกุล, 2557) การยกระดับขีดความสามารถทางการแข่งขันของผลิตภัณฑ์ จึงเป็นกลไกหนึ่งที่ทำให้บรรลุจุดมุ่งหมายข้างต้นได้ ซึ่งการยกระดับขีดความสามารถทางการแข่งขันของผลิตภัณฑ์จำเป็นต้องผ่านการศึกษารูปแบบเป็นระบบในประเด็นต่าง ๆ เช่น การพัฒนาแนวคิดด้านการตลาด การเทคโนโลยีสารสนเทศ ด้านการขนส่งและ ด้านการเงินเพื่อทำให้ผลิตภัณฑ์ตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค และสร้างความได้เปรียบเชิงการแข่งขันจากคู่แข่ง (สุรศักดิ์ อำนวยประวิทย์, 2559) การพัฒนาระบบโลจิสติกส์ถือเป็นการวิธีการยกระดับขีดความสามารถทางการแข่งขันของธุรกิจ เนื่องจากการพัฒนาทั้งระบบ ตั้งแต่กระบวนการจัดการ การเคลื่อนย้าย และจัดเก็บวัตถุดิบและสินค้า จากผู้ขายวัตถุดิบ ไปยังผู้บริโภคคนสุดท้าย โดยผ่านองค์ประกอบ 3 ส่วน คือการเคลื่อนย้ายข้อมูล การเคลื่อนย้ายทางกายภาพ และการเคลื่อนย้ายทางการเงิน

ระบบโลจิสติกส์ของผลิตภัณฑ์สมุนไพร เป็นแนวทางที่อาจทำให้เกษตรกรหลุดพ้นจากกับดักของความยากจน เนื่องจากข้อมูลกระทรวงสาธารณสุขระบุว่า ปัจจุบันตลาดทั่วโลกมีความต้องการสมุนไพรไปใช้เพื่อการรักษาโรคและดูแลสุขภาพเพิ่มมากขึ้น (ภิษณี วิจันติก, 2563) ถือเป็นโอกาสสำคัญที่ทำให้เกษตรกรรากหญ้าผันตัวเองจากเกษตรกรผู้ผลิตมาเป็นผู้ประกอบการทางการเกษตรสมัยใหม่ ซึ่งต้องอาศัยหน่วยงานทุกภาคส่วนจะต้องร่วมกันวางแนวทางในการสนับสนุนให้เป็นรูปธรรม และมีการบริหารจัดการที่ดี ในส่วนของผลิตภัณฑ์สมุนไพรที่มีมูลค่าสูงมากในตลาดโลก แต่ในสัดส่วนของประเทศผลิตภัณฑ์ในเมืองไทยถือว่ายังขาดระบบการจัดการที่ดีจึงทำให้สัดส่วนมูลค่ายังต่ำอยู่ ทั้งที่ในประเทศไทยเป็นแหล่งวัตถุดิบที่สำคัญและมีศักยภาพสูง (รัชนิ เพ็ชรช้าง, 2559) ซึ่งปัจจุบันระบบโลจิสติกส์ของผลิตภัณฑ์สมุนไพร ในกลุ่มจังหวัดภาคใต้ ผังอำเภอไทยชุมพรสุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช และพัทลุง ประสบปัญหาหลายด้านตัวอย่างเช่น 1) ด้านระบบโลจิสติกส์ปัจจัยนำเข้า ได้แก่ ปัญหาคุณภาพ

วัตถุดิบ ปัญหาคุณภาพแรงงาน ซึ่งส่งผลกระทบต่อคุณภาพของผลิตผลผลิตภัณฑ์สมุนไพร 2) ด้านกระบวนการผลิต ได้แก่ อุปกรณ์เครื่องมือที่ทันสมัยมีมาตรฐาน ซึ่งส่งผลกระทบต่อความเร็วและต้นทุนในการผลิต 3) ด้านระบบโลจิสติกส์ผลผลิต ได้แก่ การกระจายตัวสินค้า การจัดจำหน่าย ซึ่งส่งผลต่อการเข้าถึงสินค้าของผู้บริโภค สิ่งเหล่านี้มีการเชื่อมโยงกันเป็นห่วงโซ่ที่สัมพันธ์กัน (ธัญมัย เจียรกุล, 2557)

ข้อมูลดังกล่าวจึงเป็นประเด็นแง่มุมที่สำคัญในการค้นคว้าวิจัย แนวทางการพัฒนาระบบโลจิสติกส์ผลิตภัณฑ์สมุนไพรกลุ่มจังหวัด ภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย ชุมพร สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช และพัทลุง เพื่อการสร้างความรู้ให้แก่ภาคส่วนต่าง ๆ ในประเทศ นำเอาผลการวิจัยไปใช้เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาระบบโลจิสติกส์เพื่อยกระดับขีดความสามารถทางการแข่งขันผลิตภัณฑ์สมุนไพรต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัญหาการดำเนินงานระบบโลจิสติกส์ของผลิตภัณฑ์สมุนไพร กลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย: ชุมพร สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช และพัทลุง
2. เพื่อเสนอแนะแนวทางพัฒนาระบบโลจิสติกส์เพื่อยกระดับขีดความสามารถทางการแข่งขันผลิตภัณฑ์สมุนไพร กลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย: ชุมพร สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช และพัทลุง

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาระบบโลจิสติกส์ผลิตภัณฑ์สมุนไพรกลุ่มจังหวัด ภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย ชุมพร สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช และพัทลุง มีวิธีดำเนินการดังต่อไปนี้

1. กำหนดคุณสมบัติของผู้ให้ข้อมูล

กำหนดคุณสมบัติของผู้ให้ข้อมูลแนวทางการพัฒนาระบบโลจิสติกส์ผลิตภัณฑ์สมุนไพร กลุ่มจังหวัด ภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย ชุมพร สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช และพัทลุง ตามแนวคิดของห่วงโซ่อุปทานได้แก่ 1) เกษตรกรผู้ปลูกพืชสมุนไพร 2) พ่อค้าคนกลางผู้ขายวัตถุดิบสำหรับทำผลิตภัณฑ์สมุนไพร 3) ผู้ผลิตผลิตภัณฑ์สมุนไพร 4) ผู้บริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพร และ 5) หมอพื้นบ้านผู้ใช้ผลิตภัณฑ์สมุนไพรเพื่อการรักษา

ผู้ให้ข้อมูล	ชุมพร	สุราษฎร์ธานี	นครศรีธรรมราช	พัทลุง
1. เกษตรกรผู้ปลูกพืชสมุนไพร	2 ท่าน	2 ท่าน	2 ท่าน	2 ท่าน
2. พ่อค้าคนกลางผู้ขายวัตถุดิบสำหรับทำผลิตภัณฑ์สมุนไพร	1 ท่าน	1 ท่าน	1 ท่าน	1 ท่าน
3. ผู้ผลิตผลิตภัณฑ์สมุนไพร	1 ท่าน	1 ท่าน	1 ท่าน	1 ท่าน
4. ผู้บริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพร	2 ท่าน	2 ท่าน	2 ท่าน	2 ท่าน
5. หมอพื้นบ้านผู้ใช้ผลิตภัณฑ์สมุนไพรเพื่อการรักษา	1 ท่าน	1 ท่าน	1 ท่าน	1 ท่าน
รวม	7 ท่าน	7 ท่าน	7 ท่าน	7 ท่าน

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเลือกใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) แบบไม่เป็นทางการ (Informal interview) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สามารถตอบปัญหาการวิจัยได้ครอบคลุมในทุกประเด็น โดยใช้วิธีการเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบลูกโซ่ (Snow Ball) จำนวน 28 คน ระยะเวลาตั้งแต่เดือนเมษายน-ธันวาคม 2562 เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สามารถตอบปัญหาการวิจัยได้ครอบคลุมในทุกประเด็น โดยประเด็นคำถามในการสัมภาษณ์มีลักษณะเป็นประเด็นกว้าง ๆ ที่กำหนดขึ้นตามกรอบของการศึกษาแนวทางการพัฒนาระบบโลจิสติกส์ผลิตภัณฑ์สมุนไพรกลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย ชุมพร สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช และพัทลุง โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้ 1) ปัญหาการระดับการดำเนินงานระบบโลจิสติกส์ของผลิตภัณฑ์สมุนไพรมีอะไรบ้าง เกิดจากสาเหตุอะไร และส่งผลกระทบต่ออย่างไร 2) แนวทางการพัฒนาระบบโลจิสติกส์เพื่อยกระดับขีดความสามารถทางการแข่งขันผลิตภัณฑ์สมุนไพรควรเป็นเช่นไร

3. การวิเคราะห์ข้อมูลวิเคราะห์

การสัมภาษณ์เชิงลึกปัญหาและสาเหตุปัญหาการดำเนินงานระบบโลจิสติกส์ของผลิตภัณฑ์สมุนไพร กลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย:ชุมพร สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช และพัทลุง และเสนอแนะแนวทางการพัฒนาระบบโลจิสติกส์เพื่อยกระดับขีดความสามารถทางการแข่งขันผลิตภัณฑ์สมุนไพร กลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย: ชุมพร สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช และพัทลุง ใช้การวิเคราะห์ส่วนประกอบ (Component Analysis) ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ส่วนประกอบของข้อมูลเป็นการวิเคราะห์คุณสมบัติของส่วนประกอบของข้อมูลแต่ละชุด แล้วนำคุณสมบัติของส่วนประกอบของข้อมูล มาเปรียบเทียบเพื่อหาลักษณะร่วมที่เหมือนกันและแตกต่างกัน (Abdi, H., & Williams, L. J., 2010) หลังจากนั้นจึงทำการสรุปบรรยายให้เห็นถึงความหมายของข้อมูลเหล่านั้น

4. ตรวจสอบคุณภาพข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง เริ่มตั้งแต่ช่วงเริ่มเก็บข้อมูล ช่วงระหว่างเก็บข้อมูลซึ่งถือเป็นการตรวจสอบทันทีในสนาม หรือแม้กระทั่งเมื่อออกจากสนามไปแล้ว ก็อาจย้อนกลับมาตรวจสอบข้อมูลบางส่วนอีกได้ หากข้อมูลที่ได้ไปแต่เดิมมีลักษณะแปลกหรือไม่สอดคล้องกับข้อมูลอื่น ๆ ในชุดเดียวกัน สำหรับการตรวจสอบข้อมูลในงานวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยดำเนินการ โดยการตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (Methodological triangulation) ที่ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ คือ 1) แหล่งข้อมูลจากการทบทวนแนวความคิดทฤษฎีและวรรณกรรม เอกสารทางวิชาการผลงานวิจัย และบทความทางวิชาการ 2) แหล่งข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึก

ผลการวิจัย

1. ปัญหาการดำเนินงานระบบโลจิสติกส์ของผลิตภัณฑ์สมุนไพร กลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย: ชุมพร สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช และพัทลุง

1.1 ปัญหาการดำเนินงานระบบโลจิสติกส์ของผลิตภัณฑ์สมุนไพรด้านการบริหารจากการสัมภาษณ์เชิงลึกพบว่า ผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์สมุนไพรของกลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย: ชุมพร สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช และพัทลุงประสบปัญหา การวางแผนกำหนดทิศทางขององค์กรไม่มีความชัดเจนมีสาเหตุเกิดจาก 1) ผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์สมุนไพรมีข้อจำกัดในด้านความรู้ความสามารถในการวางแผนกำหนดทิศทางขององค์กรเนื่องจากไม่ใช่นักธุรกิจโดยตรง 2) ปัญหาความสามารถในการรับรู้โอกาสทางธุรกิจ มีสาเหตุเกิดจากผู้ประกอบการมีข้อจำกัดการประสบการณ์การดำเนินงานเชิงธุรกิจ จึงไม่สามารถรับรู้โอกาสทางธุรกิจเนื่องจากไม่ใช่นักธุรกิจโดยตรง และ 3) ปัญหาผู้ประกอบการมีข้อจำกัดในการจูงใจให้บุคคลทำงานเต็มกำลังความสามารถ มีสาเหตุเกิดจากผู้ประกอบการขาดภาวะผู้นำทางธุรกิจเนื่องจากไม่ใช่นักธุรกิจโดยตรงซึ่งปัญหาทั้งสามข้อของด้านการบริหารมีต้นตอของสาเหตุคือผู้ประกอบการ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงการวิเคราะห์ปัญหาการดำเนินงานระบบโลจิสติกส์ของผลิตภัณฑ์สมุนไพรด้านการบริหาร

ปัญหาด้านการบริหาร	สาเหตุของปัญหาด้านการบริหาร	ผลกระทบของปัญหาด้านการบริหาร
1. ปัญหาการวางแผนกำหนดทิศทางขององค์กรไม่มีความชัดเจน	ผู้ประกอบการมีข้อจำกัดด้านความรู้ความสามารถ ในการวางแผนกำหนดทิศทางขององค์กรเนื่องจากไม่ใช่นักธุรกิจโดยตรง	แผนการกำหนดทิศทางการพัฒนาองค์กรไม่มีความชัดเจน
2. ปัญหาความสามารถในการรับรู้โอกาสทางธุรกิจ		กิจการขาดโอกาสทางธุรกิจในการแสวงหากำไร
3. ปัญหาผู้ประกอบการขาดภาวะผู้นำ	ผู้ประกอบการมีข้อจำกัดด้านภาวะผู้นำทางธุรกิจ เนื่องจากไม่ใช่นักธุรกิจโดยตรง	พนักงานขาดแรงจูงใจในการทำงานให้กับองค์กร

1.2 ปัญหาการดำเนินงานระบบโลจิสติกส์ของผลิตภัณฑ์สมุนไพรด้านการตลาดของกลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย: ชุมพร สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช และพัทลุงพบปัญหา 1) การขาดโฆษณาประชาสัมพันธ์มีสาเหตุเกิดจากความผิดพลาดจากกระบวนการดำเนินงานทางตลาด โดยขาดโฆษณาประชาสัมพันธ์ให้ผู้บริโภค 2) ปัญหาภาพลักษณ์ของผลิตภัณฑ์มีสาเหตุเกิดจากความผิดพลาดจากกระบวนการดำเนินงานทางตลาดแต่ขาดการกล่าวถึงคุณภาพของสินค้า และ 3) ช่องทางการกระจายสินค้าเพื่อจำหน่ายมีจำนวนจำกัด สาเหตุเกิด

จากความผิดพลาดจากระบบการดำเนินงานทางตลาด ซึ่งตัวแทนจำหน่ายไม่นิยมนำสินค้าไปจำหน่ายเนื่องจากสินค้าไม่ได้รับความนิยม ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงการวิเคราะห์ปัญหาการดำเนินงานระบบโลจิสติกส์ของผลิตภัณฑ์สมุนไพรด้านการตลาด

ปัญหาด้านการตลาด	สาเหตุของปัญหาด้านการตลาด	ผลกระทบของปัญหาด้านการตลาด
1. ขาดการขาดโฆษณาประชาสัมพันธ์	ความผิดพลาดจากระบบการดำเนินงานทางตลาด ขาดโฆษณาประชาสัมพันธ์ให้ผู้บริโภคทราบถึงคุณภาพของสินค้า	ผู้บริโภคไม่ทราบว่าเป็นสินค้าผลิตภัณฑ์สมุนไพร
2. ปัญหาภาพลักษณ์ของสินค้า	ความผิดพลาดจากระบบการดำเนินงานทางตลาด การสร้างภาพลักษณ์ของสินค้า ขาดการกล่าวคุณภาพของสินค้า	ภาพลักษณ์ของสินค้าไม่มีคุณภาพ
3. ช่องทางการกระจายสินค้าเพื่อจำหน่ายมีจำนวนจำกัด	ความผิดพลาดจากระบบดำเนินงานทางตลาด ทำให้ตัวแทนจำหน่ายไม่นิยมนำสินค้าไปจำหน่าย เนื่องจากสินค้าไม่ได้รับความนิยม	การกระจายสินค้าของกิจการมีจำกัด ไม่สามารถกระจายไปสู่ผู้บริโภค

1.3 ปัญหาการดำเนินงานระบบโลจิสติกส์ของผลิตภัณฑ์สมุนไพรด้านบุคลากรของกลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย: ชุมพร สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช และพัทลุงพบปัญหา 1) ปัญหาการสรรหาพนักงาน สาเหตุจากบุคลากรไม่พึงพอใจต่อผลตอบแทนและสวัสดิการที่ได้รับ 2) ปัญหาขาดทักษะและความสามารถของพนักงานสาเหตุจากกิจการข้อจำกัดด้านเงินทุนในการอบรมให้ความรู้ในการปฏิบัติงาน และ 3) ปัญหาการลาออกของพนักงาน สาเหตุจากผลตอบแทนและสวัสดิการน้อยซึ่งปัญหาทั้งสามข้อของด้านบุคลากรมีต้นตอของสาเหตุคือทัศนคติและความรู้ความสามารถของพนักงาน ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 แสดงการวิเคราะห์ปัญหาการดำเนินงานระบบโลจิสติกส์ของผลิตภัณฑ์สมุนไพรด้านบุคลากร

ปัญหาด้านบุคลากร	สาเหตุปัญหาด้านบุคลากร	ผลกระทบปัญหาด้านบุคลากร
1. ปัญหาปัญหาการสรรหาพนักงาน	ไม่พึงพอใจต่อผลตอบแทนและสวัสดิการ	ไม่สามารถหาบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถมาทำงาน
2. ปัญหาขาดทักษะและความสามารถของพนักงาน	บุคลากรขาดทักษะและความสามารถ เนื่องจากขาดการอบรมให้ความรู้ในการปฏิบัติงาน	ประสิทธิภาพในการทำงานของพนักงานลดลง

ปัญหาด้านบุคลากร	สาเหตุปัญหาด้านบุคลากร	ผลกระทบปัญหา ด้านบุคลากร
3. ปัญหาการลาออกของพนักงาน	บุคลากรได้รับผลตอบแทนและสวัสดิการน้อย	การลาออกของบุคลากร สูญเสียบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการทำงาน

1.4 ปัญหาการดำเนินงานระบบโลจิสติกส์ของผลิตภัณฑ์สมุนไพรด้านการผลิตของกลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย: ชุมพร สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช และพัทลุงพบปัญหา

1) กระบวนการผลิตสินค้ามีขั้นตอนที่ล่าช้ามีสาเหตุจากขาดการนำเทคโนโลยีใช้ในการผลิต จึงใช้แรงงานคนเป็นหลักทำให้ผลิตสินค้าได้ล่าช้า 2) ปัญหาเกิดวัตถุดิบเสียระหว่างกระบวนการผลิตมีสาเหตุจากขาดการนำเทคโนโลยีใช้ในการผลิต จึงใช้แรงงานคนเป็นหลักจึงทำให้เกิดวัตถุดิบเสียระหว่างกระบวนการผลิต และ 3) ปัญหาสินค้าไม่ได้มาตรฐานมีสาเหตุจากขาดการนำเทคโนโลยีใช้ในการผลิต ซึ่งปัญหาทั้งสามข้อของด้านการผลิตมีต้นตอของสาเหตุคือ ขาดการนำเทคโนโลยีใช้ในการผลิต ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 แสดงการวิเคราะห์ปัญหาการดำเนินงานระบบโลจิสติกส์ของผลิตภัณฑ์สมุนไพรด้านการผลิต

ปัญหาด้านการผลิต	สาเหตุปัญหาแข่งขัน ด้านการผลิต	ผลกระทบปัญหา ด้านการผลิต
1. ปัญหากระบวนการผลิตสินค้ามีขั้นตอนที่ล่าช้า	เนื่องจากขาดการนำเทคโนโลยีใช้ในการผลิต จึงใช้แรงงานคนเป็นหลักทำให้ผลิตสินค้าได้ล่าช้า	ทำให้กระบวนการผลิตสินค้าล่าช้าไม่สามารถผลิตสินค้าได้ทันตามความต้องการของลูกค้า
2. ปัญหาวัตถุดิบเสียระหว่างกระบวนการผลิต	เนื่องจากขาดการนำเทคโนโลยีใช้ในการผลิต จึงใช้แรงงานคนเป็นหลักจึงทำให้เกิดวัตถุดิบเสียระหว่างกระบวนการผลิต	การสูญเสียวัตถุดิบระหว่างกระบวนการผลิต ทำให้ต้นทุนของสินค้าสูงขึ้น
3. ปัญหาสินค้าไม่ได้มาตรฐาน	เนื่องจากขาดการนำเทคโนโลยีใช้ในการผลิต ส่งผลทำให้สินค้าไม่ได้มาตรฐาน	ส่งผลต่อภาพลักษณ์และความเชื่อมั่นต่อสินค้า

2. แนวทางพัฒนาระบบโลจิสติกส์เพื่อยกระดับขีดความสามารถทางการแข่งขันผลิตภัณฑ์สมุนไพร กลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย: ชุมพร สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช และพัทลุง

2.1 การพัฒนาการประยุกต์ใช้ความรู้ภูมิปัญญาสมุนไพร ความรู้ภูมิปัญญาสมุนไพรเป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญ เป็นทรัพยากรทางปัญญาของท้องถิ่น ความรู้ ความสามารถ

ทักษะความเชื่อสิ่งที่ชาวบ้านคิดขึ้นได้เองความรู้ที่เกิดจากการสั่งสมถ่ายทอดกันมารวมไปถึงงานศิลปกรรมพื้นบ้านการประกอบอาชีพในแต่ละท้องถิ่น ภูมิปัญญาเป็นความรู้ที่ประกอบไปด้วยคุณธรรมซึ่งสอดคล้องกับวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวบ้านในวิถีดั้งเดิม การนำความรู้ภูมิปัญญาชาวบ้านมามาประยุกต์ โดยการปรับหรือการผสมผสานความรู้เก่ากับความรู้ใหม่เข้าด้วยกัน ให้เหมาะสมกับสมัยใหม่ เช่น การใช้ยาสมุนไพรในโรงพยาบาล ประสานกับการรักษาสมัยใหม่ เกิดเป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น ก่อให้เกิดความได้เปรียบเชิงการแข่งขัน

2.2 การพัฒนาเครือข่ายผลิตภัณฑ์สมุนไพรเครือข่ายผลิตภัณฑ์สมุนไพรเป็นกระบวนการในการสร้างความสัมพันธ์ทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการระหว่างผู้ประกอบการ เกิดขึ้นจากการร่วมมือกันแก้ไขปัญหาหรือการแลกเปลี่ยนความรู้ประสบการณ์แสวงหาแนวทางในการแก้ปัญหาและร่วมกันกิจกรรมสำคัญที่สุดที่เครือข่ายทำร่วมกัน คือ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารประสบการณ์ แล้วพัฒนาไปสู่การวางแผนร่วมกัน ดำเนินกิจกรรมบางอย่างร่วมกันทำให้กิจกรรมนั้นมีประสิทธิภาพมากขึ้น สามารถสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันมากกว่าดำเนินงานตามลำพัง

2.3 การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรมความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรมเป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่ง แสดงให้เห็นถึงความสามารถขององค์กรใน การสร้างสิ่งใหม่ หรือการทำให้แตกต่างจากคนอื่น โดยอาศัยการเปลี่ยนแปลงมาสร้างให้เป็นโอกาส นวัตกรรมจะเป็นสิ่งผลักดันให้มีการเติบโตของผลิตภัณฑ์ในระยะยาวและสร้างความสามารถในการแข่งขันในอนาคต โดยปัจจัยที่ก่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม คือ 1) เกิดจากการมุ่งเน้นการตอบสนองความต้องการลูกค้า โดยการคิดกระบวนการหรือผลิตภัณฑ์ใหม่เข้ามาทดแทนของเก่าเพื่อตอบสนองความต้องการลูกค้า 2) ความสามารถในการเรียนรู้ขององค์กรสะท้อนถึงค่านิยมทางวัฒนธรรมการเรียนรู้ของคนในองค์กร ในการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ 3) การเปิดกว้างให้กับความคิดใหม่ ซึ่งเกิดจากผู้ประกอบการเล็งเห็นความสำคัญสนับสนุนส่งเสริมเพื่อให้เกิดนวัตกรรมในองค์กร ความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรมเป็นการเพิ่มความสามารถในการแข่งขัน

2.4 การพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นปัจจัยภายนอกที่สำคัญโดยที่ประชาชนต้องเป็นคนตัดสินใจในกระบวนการมีส่วนร่วมด้วยตนเองและรับผิดชอบในผลที่เกิดขึ้น เป็นกระบวนการที่บุคคลเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนา ร่วมคิด ตัดสินใจ แก้ไขปัญหาด้วยตนเอง เน้นการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องอย่างแข็งขันของบุคคล การพัฒนาการมีส่วนร่วม โดยการเปิดโอกาสชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม เช่น 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในช่วงดำเนินการวางแผน 2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน 3) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล และ 4) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ซึ่งการมีส่วนร่วมเป็นผลมาจากการเห็นพ้องกันระหว่างชุมชนและผู้ประกอบการสมุนไพร

อภิปรายผล

ปัญหาการดำเนินงานระบบโลจิสติกส์ของผลิตภัณฑ์สมุนไพร กลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย: ชุมพร สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช และพัทลุง ประกอบด้วย 1) ปัญหาด้านการบริหาร เกิดขึ้นจากผู้ประกอบการมีข้อจำกัดด้านความรู้ความสามารถในการวางแผนกำหนดทิศทางขององค์กรเนื่องจากไม่ใช่นักธุรกิจโดยตรง ซึ่งมักขาดความรู้ในการจัดการหรือการบริหารที่มีระบบใช้ประสบการณ์จาก การเรียนรู้ โดยเรียนถูกเรียนผิดเป็นหลักอาศัยบุคคลในครอบครัวหรือญาติพี่น้องมาช่วยงานการบริหารภายในลักษณะนี้แม้จะมีข้อดีในเรื่องการดูแลที่ทั่วถึง (หากธุรกิจไม่ใหญ่นัก) แต่เมื่อกิจการเริ่มขยายตัวหากไม่ปรับปรุงการบริหารจัดการให้มีระบบก็จะเกิดปัญหาเกิดขึ้นได้ (อุบลรัตน์ อัมทรัพย์, 2561) 2) ปัญหาด้านการตลาดความผิดพลาดจากกระบวนการดำเนินงานทางตลาด เกิดขึ้นจากขาดโฆษณาประชาสัมพันธ์ให้ผู้บริโภคทราบถึงคุณภาพของสินค้า ไม่เข้าใจสินค้าของตนเองว่า ประโยชน์ที่แท้จริง และจุดแข็ง คือ อะไร ซึ่งความหลากหลายของสินค้าในตลาดที่มีอยู่เป็นจำนวนมาก ส่งผลทำให้ผู้บริโภคจดจำสินค้า SMEs ได้ยากกว่าสินค้าชนิดเดียวกันตราอื่น ๆ 3) ปัญหาด้านบุคลากรบุคลากรขาดทักษะและความสามารถ เนื่องจากขาดการอบรมให้ความรู้ในการปฏิบัติงานซึ่งแรงงานที่ทำงานในวิสาหกิจขนาดกลางขนาดย่อมจะมีปัญหาการเข้าออกสูง กล่าวคือ เมื่อมีฝีมือและมีความชำนาญงานมากขึ้น ก็จะย้ายออกไปทำงานในโรงงานขนาดใหญ่ที่มีระบบและผลตอบแทนที่ดีกว่า จึงทำให้คุณภาพของแรงงานไม่สม่ำเสมอและการพัฒนาไม่ต่อเนื่อง 4) ปัญหาด้านการผลิตเนื่องจากขาดการนำเทคโนโลยีใช้ในการผลิต จึงใช้แรงงานคนเป็นหลักทำให้ผลิตสินค้าได้ล่าช้า (สาระดีดี ดอทคอม, 2555)

แนวทางพัฒนาระบบโลจิสติกส์เพื่อยกระดับขีดความสามารถทางการแข่งขันผลิตภัณฑ์สมุนไพร กลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย: ชุมพร สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช และพัทลุงประกอบด้วย 1) การพัฒนาการเรียนรู้ภายในองค์กรโดยผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์สมุนไพรจำเป็นต้องมีลักษณะขององค์กรแห่งการเรียนรู้เพื่อจัดเก็บและประยุกต์ใช้ความรู้ภูมิปัญญาสมุนไพร ซึ่งส่งผลให้ผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์สมุนไพรสามารถเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงการเรียนรู้ความคิดสร้างสรรค์ การทำงานเป็นทีม ภาวะผู้นำและมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (Blair, D. C., 2002) 2) การพัฒนากระบวนการภายในและเครือข่ายผลิตภัณฑ์สมุนไพรมีความสำคัญต่อการดำเนินงานเชิงธุรกิจการจัดโครงสร้างองค์กร กระบวนการผลิต และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเครือข่าย ส่งผลให้เกิดความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม ขยายขอบเขตการตลาดเป็นสิ่งที่ผลักดันให้มีการเติบโตของผลิตภัณฑ์ในระยะยาวและสร้างความสามารถในการแข่งขันในอนาคต (Al Saifi, S.A., 2015) 3) มุมมองการมีส่วนร่วมจากชุมชน เป็นสิ่งสำคัญในการดำเนินงาน การร่วมกันตัดสินใจ ร่วมกันดำเนินงาน รวมไปถึงร่วมกันแบ่งปันผลประโยชน์ซึ่งทำให้ชุมชนรู้สึกถึงการเป็นส่วนหนึ่งขององค์กร ส่งผลให้การเข้ามาช่วยเหลือและสนับสนุนผู้ประกอบการของชุมชน (Adler, P. S., & Kwon, S. W., 2002) 4) ประโยชน์จาก

การสนับสนุนของรัฐบาล สิทธิประโยชน์ด้านภาษีมีความสำคัญของผู้ประกอบการสมุนไพร การลดหย่อนภาษีจากนโยบายของรัฐบาล ช่วยให้ผู้ประกอบการลดค่าใช้จ่ายด้านภาษีซึ่งเป็นต้นทุนในการผลิต ส่งผลให้ต้นทุนในการดำเนินงานการสนับสนุนเงินแหล่งเงินทุนของรัฐบาล โดยการสร้างกองทุนเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ ซึ่งมีการกำหนดหลักเกณฑ์ในการปล่อยเงินกู้ที่สอดคล้องไปกับลักษณะและบริบทผู้ประกอบการสมุนไพร เช่นการผ่อนคลายสัดส่วนมูลค่าหลักทรัพย์ค้ำประกันต่อยอดเงินกู้ เพื่อลดข้อจำกัดในการดำเนินงานและสร้างรายได้เปรียบในเชิงการแข่งขัน (Adler, P. S., & Kwon, S. W., 2002)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

ปัญหาการดำเนินงานระบบโลจิสติกส์ของผลิตภัณฑ์สมุนไพร กลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย: ชุมพร สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราชและพัทลุง ประกอบด้วย 1.1) ปัญหาการดำเนินงานระบบโลจิสติกส์ของผลิตภัณฑ์สมุนไพรด้านการบริหาร เนื่องจากผู้ประกอบการมีข้อจำกัดด้านความรู้ความสามารถในการรับรู้โอกาสทางธุรกิจ สาเหตุเพราะไม่ใช่นักธุรกิจโดยตรง 1.2) ปัญหาการดำเนินงานระบบโลจิสติกส์ของผลิตภัณฑ์สมุนไพรด้านการตลาด เนื่องจากช่องทางการกระจายสินค้าเพื่อจำหน่ายมีจำนวนจำกัด ตัวแทนจำหน่ายไม่นิยมนำสินค้าไปจำหน่าย เนื่องจากสินค้าไม่ได้รับความนิยม 1.3) ปัญหาการดำเนินงานระบบโลจิสติกส์ของผลิตภัณฑ์สมุนไพรด้านบุคลากร เนื่องจากบุคลากรขาดทักษะและความสามารถ ขาดการอบรมให้ความรู้ในการปฏิบัติงาน 1.4) ปัญหาการดำเนินงานระบบโลจิสติกส์ของผลิตภัณฑ์สมุนไพรด้านการผลิต จากขาดการนำเทคโนโลยีใช้ในการผลิต จึงใช้แรงงานคนเป็นหลักจึงทำให้เกิดวัตถุดิบเสียระหว่างกระบวนการผลิต และแนวทางพัฒนาระบบโลจิสติกส์เพื่อยกระดับขีดความสามารถทางการแข่งขันผลิตภัณฑ์สมุนไพรกลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย: ชุมพร สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราชและพัทลุง ได้แก่ 2.1) การพัฒนาการประยุกต์ใช้ความรู้ภูมิปัญญาสมุนไพร เพื่อผสมผสานองค์ความรู้เก่าด้านสมุนไพรกับองค์ความรู้ด้านการแพทย์สมัยใหม่เข้าด้วยกัน 2.2) การพัฒนาเครือข่ายผลิตภัณฑ์สมุนไพรเพื่อร่วมมือกันแก้ไขปัญหาและแลกเปลี่ยนความรู้ประสบการณ์แสวงหาแนวทางในการแก้ปัญหา 2.3) การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรมเพื่อสร้างสิ่งใหม่หรือการทำให้แตกต่างจากคนอื่น และ 2.4) การพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อช่วยเหลือและสนับสนุนผู้ประกอบการของชุมชนจากการวิจัยผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการนำผลไปใช้ คือ นำข้อมูลจากการศึกษาการพัฒนา ระบบโลจิสติกส์ผลิตภัณฑ์สมุนไพร ไปปรับปรุงการดำเนินงานและพัฒนาเป็นฐานข้อมูลที่ผู้ประกอบการสามารถเชื่อมถึงกันเป็นฐานข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data) ช่วยการเชื่อมโยงของข้อมูลเพื่อสร้างองค์ความรู้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์สมุนไพร ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมในประเด็นเกี่ยวกับมาตรฐานคุณภาพของผลิตภัณฑ์สมุนไพร โดยจัดทำศูนย์มาตรฐานผลิตภัณฑ์สมุนไพร

จำหมู่บ้าน มีหน่วยงานกำกับดูแล และศึกษาโอกาสและความเป็นไปได้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์สมุนไพรแทนการใช้ผลิตภัณฑ์ทางเคมี

เอกสารอ้างอิง

- ฉันทมัย เจียรกุล. (2557). ปัญหาและแนวทางการปรับตัวของ OTOP เพื่อพร้อมรับการเปิด AEC. วารสารนักบริหาร, 34(1), 177-191.
- ภิญญ์ วิจันติก. (2563). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการใช้ผลิตภัณฑ์สมุนไพรของประชาชน บ้านหนองบัวศาลา จังหวัดนครราชสีมา. วารสารวิทยาลัยพยาบาลพระปกเกล้า, 31(1), 12-21.
- รัชณี เพ็ชรช้าง. (2559). การบริหารจัดการธุรกิจสมุนไพร เพื่อส่งเสริมอาชีพท้องถิ่น จังหวัดอุดรดิตถ์ แบบครบวงจร. วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่, 8(1), 57-72.
- สารคดีดี ดอทคอม. (2555). ปัญหาของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม. เรียกใช้เมื่อ 3 สิงหาคม 2563 จาก http://www.sara-dd.com/index.php?option=com_content&view=article&id=199:main-problems-for-smes&catid=25:the-project&Itemid=72
- สุรศักดิ์ อำนวยประวิทย์. (2559). กลยุทธ์การเข้าถึงแหล่งเงินทุนของผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร การเข้าถึงแหล่งเงินทุนของผู้ประกอบการ. วารสารวิชาการคณะบริหารธุรกิจ, 11(1), 1-14.
- อุบลรัตน์ อัมทรัพย์. (2561). ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับธุรกิจขนาดย่อม. เรียกใช้เมื่อ 2 สิงหาคม 2563 จาก <https://sites.google.com/site/22022003ubonrat/unit-1>
- Abdi, H. & Williams, L. J. (2010). Principal component analysis. Wiley interdisciplinary reviews, 2(4), 433-459.
- Adler, P. S. & Kwon, S. W. (2002). Social capital: Prospects for a new concept. Academy of management review, 27(1), 17-40.
- Al Saifi, S. A. (2015). Positioning organisational culture in knowledge management research. Journal of Knowledge Management, 19(2), 164-189.
- Blair, D. C. (2002). Knowledge Management: Hype, hope, or help. Journal of the American Society for Information Science and Technology, 53(12), 1019-1028.

การพัฒนานวัตกรรมของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ เอ็ม เอ ไอ*

INNOVATION DEVELOPMENT OF MAI - LISTED COMPANIES

ธัชฎา มาศ อุไรวรรณ

Thatchadamas Uraiwan

ศรีปริญา ฐประจาง

Sriparinya Toopgrajank

ชาญเดช เจริญวิริยะกุล

Chandej Charoenwiriyakul

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

Suan Sunandha Rajabhat University, Thailand

Email: cicidy.zin@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ระดับการพัฒนานวัตกรรม การจัดการวัฒนธรรมองค์กร การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี การจัดการเชิงกลยุทธ์ และการจัดการสภาพแวดล้อม ของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ เอ็ม เอ ไอ และ 2) อิทธิพลของการจัดการวัฒนธรรมองค์กร การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี การจัดการเชิงกลยุทธ์ และการจัดการสภาพแวดล้อม ที่มีต่อการพัฒนานวัตกรรมของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ เอ็ม เอ ไอ การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ ประชากร คือ บริษัทของบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ เอ็ม เอ ไอ ทั้ง 8 กลุ่มอุตสาหกรรม รวมจำนวนทั้งหมด 170 บริษัท โดยผู้ตอบแบบสอบถามคือ กรรมการบริษัทของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ เอ็ม เอ ไอ บริษัทละ 2 คน รวม 340 คน ขนาดของกลุ่มตัวอย่างกำหนดโดยใช้เกณฑ์ 20 เท่าของตัวแปรสังเกต ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน เครื่องมือที่ใช้คือแบบสอบถาม ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพรรณนา และวิเคราะห์ด้วยแบบจำลองสมการโครงสร้าง ผลการวิจัยพบว่า 1) การพัฒนานวัตกรรม การจัดการวัฒนธรรมองค์กร การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี การจัดการเชิงกลยุทธ์ และการจัดการสภาพแวดล้อม ของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ เอ็ม เอ ไอ อยู่ในระดับมาทั้งหมด และ 2) การจัดการวัฒนธรรมองค์กรมีอิทธิพลโดยรวมต่อการพัฒนานวัตกรรมของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ เอ็ม เอ ไอ มากที่สุด รองลงมา คือ การจัดการเชิงกลยุทธ์ การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี และการจัดการสภาพแวดล้อม ตามลำดับ ผลของการวิจัยนี้ บริษัทที่จดทะเบียน

* Received 17 December 2020; Revised 17 April 2021; Accepted 18 April 2021

ในตลาดหลักทรัพย์ เอ็ม เอ ไอ รวมทั้งตลาดหลักทรัพย์ หน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชน สามารถนำข้อค้นพบจากการศึกษาไปใช้ประกอบการวางแผนยุทธศาสตร์และกำหนดนโยบาย พัฒนานวัตกรรม เพื่อเพิ่มขีดความสามารถและเกิดการพัฒนานวัตกรรมที่ยั่งยืนต่อไป

คำสำคัญ: การพัฒนานวัตกรรม, บริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ เอ็ม เอ ไอ, การจัดการเชิงกลยุทธ์

Abstract

The Objectives of this research article were to 1) the levels of innovation development, management of organizational culture, technological transformation, strategic management and environment management of MAI - listed companies, and 2) the influences of management of organizational culture, technological transformation, strategic management, and environment management on the innovation development of MAI-listed companies. This research employed a quantitative method. The research sample consisted of 340 committee members of 170 companies listed on the MAI stock exchange (2 persons from each company) in 8 industry groups. The sample size was determined based on the criterion of 20 times the observed variables. They were selected via multi-stage sampling. Data were collected with the use of a questionnaire. Data analysis was performed using descriptive statistics and analyzed with a structural equation model. The findings showed that 1) innovation development, management of organizational culture, technological transformation, strategic management, and environment management of MAI - listed companies were rated at a high level; and 2) management of organizational culture had the highest overall influence on the innovation development of MAI-listed companies, followed by strategic management, technological transformation, and environment management, respectively. These research findings are beneficial for the MAI-listed companies, stock exchange, government agencies, and private sector as they can be used as the guidelines to formulate strategic planning and determine policies for innovation development in order to enhance capacity and achieve sustainable innovation development.

Keywords: Innovation Development, MAI-Listed Companies, Strategic Management

บทนำ

นวัตกรรมมีความสำคัญต่อการพัฒนาองค์กรและประเทศ คือ ความสำเร็จขององค์กรและประเทศนั้นจะต้องเกิดขึ้นจากนวัตกรรมไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็นนวัตกรรมทางด้านสินค้า ด้านกระบวนการทำงาน ด้านการให้บริการ ด้านการจัดการ หรือด้านการตลาดและการที่องค์กรจะสามารถประสบความสำเร็จได้อย่างต่อเนื่องจะต้องเกิดขึ้นจากนวัตกรรมองค์กรสามารถนำนวัตกรรมทางด้านการจัดการใหม่ ๆ มาประยุกต์ใช้ในองค์กรได้ ย่อมทำให้องค์กรมีความพร้อมและสามารถที่จะแข่งขันกับองค์กรอื่น ๆ ได้แก่ การนำหลักการแนวคิดและวิธีการใหม่ทางด้านการจัดการเข้ามาใช้ในการบริหารองค์กร ถ้าองค์กรที่ไม่สามารถก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และพัฒนาตัวเองจากสิ่งใหม่ ๆ แล้วยากที่องค์กรนั้นจะครองความเป็นหนึ่งได้ (สำนักนวัตกรรมแห่งชาติ องค์กรมหาชน, 2561) นวัตกรรมมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อประเทศไทยในการจะยืนอยู่บนเวทีโลกอย่างเข้มแข็ง ตามนโยบายไทยแลนด์ 4.0 ซึ่งเป็นการปฏิรูปโครงสร้างทางเศรษฐกิจที่จะเข้ามาขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศ ด้วยนวัตกรรม ปัญญาและเทคโนโลยีอีกทั้งในมิติด้านเศรษฐกิจพอเพียงและการพัฒนาที่ยั่งยืน การปรับเทคโนโลยี ในกระบวนการผลิตของอุตสาหกรรมสู่การทำนวัตกรรมเป็นเรื่องที่จำเป็นโดยเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศเพื่อนบ้าน หรือประเทศที่พัฒนาแล้วพบว่า ขณะนี้การใช้เทคโนโลยีที่คิดค้นเอง ในประเทศเพิ่งเริ่มต้นจึงต้องมีการเร่งกระบวนการถ่ายทอดเทคโนโลยี และการสร้างนวัตกรรมให้เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะในด้านการจัดการทรัพยากรสินทางปัญญา และการบริหารจัดการภายใต้แนวคิดและรูปแบบใหม่ ทั้งในภาคอุตสาหกรรมและระดับท้องถิ่น โดยสร้างให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมระหว่างประชาชนกับหน่วยงานภาครัฐ เพื่อขับเคลื่อนให้เกิดนวัตกรรมจำนวนมากพอที่จะสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับเศรษฐกิจและสังคมของประเทศได้อย่างรวดเร็ว (สำนักนวัตกรรมแห่งชาติ องค์กรมหาชน, 2561)

การขับเคลื่อนของอุตสาหกรรมไทยในการสร้างสรรค์ธุรกิจอุตสาหกรรมจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ และภาคเอกชนที่ต้องกำหนดทิศทางและกลยุทธ์ที่ชัดเจน เพื่อกระตุ้นให้เกิดการพัฒนา นวัตกรรมภายในองค์กร ดังเช่นสภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทยซึ่งเกิดจากการรวมกลุ่มของภาคเอกชนเพื่อทำหน้าที่เป็นตัวแทนภาคเอกชนในการสะท้อนปัญหา ข้อเสนอแนะ ข้อคิดเห็นเพื่อพัฒนาอุตสาหกรรมต่าง ๆ ต่อภาครัฐ และประสานความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการกระจายการวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรมเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรมทั่วประเทศอย่างเป็นระบบ เพื่อสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยให้กับภาคอุตสาหกรรมทั่วประเทศในการสร้างสรรค์ธุรกิจนวัตกรรม แต่ยังคงพบว่า การพัฒนา นวัตกรรมของผู้ประกอบการไทย ซึ่งส่วนใหญ่เป็นอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดเล็กที่ยังขาดความพร้อมด้านเงินลงทุนและบุคลากรด้านการวิจัยและพัฒนา นวัตกรรมอย่างมาก ส่วนผู้ประกอบการเอกชนขนาดใหญ่ที่มีความสามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์นวัตกรรมที่มีศักยภาพ

ทางการแข่งขันในระดับสูงได้ ประกอบกับภาครัฐให้การสนับสนุนการวิจัยและพัฒนาอยู่แล้ว แต่งานเหล่านี้ก็ยังไม่สอดคล้องกับความต้องการของธุรกิจ รวมทั้งยังขาดตลาดในการรองรับผลิตภัณฑ์นวัตกรรมที่เกิดขึ้นจากภาคเอกชนอีกด้วย (กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 2559)

บริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ เอ็ม เอ ไอ ซึ่งประกอบด้วยบริษัทที่ประกอบธุรกิจประเภทเกษตรและอุตสาหกรรมอาหาร สินค้าอุปโภคบริโภค ธุรกิจการเงิน สินค้าอุตสาหกรรม อสังหาริมทรัพย์และก่อสร้าง บริการและเทคโนโลยี ได้มีโครงการพัฒนานวัตกรรมเพื่อรองรับการขับเคลื่อนภายใต้ยุคไทยแลนด์ 4.0 เช่น โครงการส่งเสริมความสามารถทางนวัตกรรมสำหรับผู้ประกอบการในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ประจำปี 2561 โดยสำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ (องค์การมหาชน) หรือ สนช. ได้ดำเนินการตามแผนยุทธศาสตร์ขับเคลื่อนความสามารถนวัตกรรม ซึ่งเป็นแผนงานสำคัญในการขับเคลื่อนระบบนวัตกรรมของประเทศ สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ (องค์การมหาชน) ร่วมกับตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยและตลาดหลักทรัพย์ เอ็ม เอ ไอ จัดทำโครงการส่งเสริมความสามารถทางนวัตกรรมสำหรับผู้ประกอบการจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ เพื่อเป็นการยกระดับความสามารถทางนวัตกรรมและความสามารถในการแข่งขัน อันจะนำไปสู่การขับเคลื่อนประเทศไทยไปสู่ระบบเศรษฐกิจฐานความรู้และการพัฒนาอย่างยั่งยืนไปสู่ระบบนวัตกรรมของประเทศที่สมบูรณ์ (สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ องค์การมหาชน, 2561)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการพัฒนาทางนวัตกรรม การจัดการวัฒนธรรมองค์กร การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี การจัดการเชิงกลยุทธ์ และการจัดการสภาพแวดล้อมของ บริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ เอ็ม เอ ไอ
2. เพื่อศึกษาอิทธิพลของการจัดการวัฒนธรรมองค์กร การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี การจัดการเชิงกลยุทธ์ และการจัดการสภาพแวดล้อม ที่มีต่อการพัฒนานวัตกรรมของ บริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ เอ็ม เอ ไอ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ ประชากร คือ บริษัทของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ เอ็ม เอ ไอ ทั้ง 8 อุตสาหกรรม ได้แก่ 1) เกษตรและอุตสาหกรรมอาหาร จำนวน 9 บริษัท 2) สินค้าอุปโภคบริโภค จำนวน 11 บริษัท 3) ธุรกิจการเงิน จำนวน 10 บริษัท 4) สินค้าอุตสาหกรรม จำนวน 38 บริษัท 5) อสังหาริมทรัพย์และก่อสร้าง จำนวน 28 บริษัท 6) ทรัพยากร จำนวน 13 บริษัท 7) บริการ จำนวน 47 บริษัท และ 8) เทคโนโลยี จำนวน 14 บริษัท รวมจำนวน 170 บริษัท (ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย, 2563) การวิจัยครั้งนี้ผู้เขียนใช้เทคนิคการวิเคราะห์แบบจำลองสมการโครงสร้าง (Structural Equation

Modeling) ไคลน์ (Kline, R. B., 2005) ได้เสนอไว้ว่า ขนาดกลุ่มตัวอย่างควรมีประมาณ 20 เท่าของตัวแปรสังเกตได้ และเนื่องจากการวิจัยครั้งนี้มีตัวแปรทั้งสิ้น 17 ตัวแปร ทำให้มีกลุ่มตัวอย่างรวมทั้งสิ้น 340 ตัวอย่าง ใช้การสุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบบหลายขั้นตอน (Multi - Stage Sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์เจาะลึก โดยแบบสอบถามศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนานวัตกรรมของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ เอ็ม เอ ไอ แล้วทำการสร้างแบบสอบถาม โดยใช้ระดับความคิดเห็นเป็นแบบลิเคิร์ตสเกล (Likert scale) ผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหา มีค่า IOC ระหว่าง 0.60 - 1.00 ความเชื่อถือได้ของมาตรวัด พบว่า สัมประสิทธิ์ความเชื่อถือได้ (Cronbach's alpha) ของมาตรวัดตัวแปรประจักษ์ที่ใช้ในการวิจัย มีค่าระหว่าง 0.734 ถึง 0.944 และทั้งฉบับมีค่าเท่ากับ 0.987 การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการแจกแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพรรณนา และการวิเคราะห์แบบจำลองสมการโครงสร้าง (Structural Equation Modeling, SEM) ส่วนแบบสัมภาษณ์เจาะลึกเป็นแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างประกอบด้วย 2 ส่วนคือ ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ ส่วนที่ 2 แนวทางการพัฒนานวัตกรรมของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ เอ็ม เอ ไอ

การวิเคราะห์ข้อมูล แบบสอบถาม 1.สถิติเชิงพรรณนา (descriptive statistics) วิเคราะห์หาค่าความถี่ ร้อยละ (%) ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เพื่ออธิบายข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม และ เพื่ออธิบายระดับของ การพัฒนานวัตกรรมของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ เอ็ม เอ ไอ การจัดการวัฒนธรรมองค์กร การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี การจัดการเชิงกลยุทธ์ และการจัดการสภาพแวดล้อมแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ แปลผลค่าคะแนนตามเกณฑ์ของ Bartol, K. & Martin, D. (Bartol, K. & Martin, D., 1998) ดังนี้

คะแนนเฉลี่ย	1.00 – 1.50	หมายถึง	น้อยที่สุด
คะแนนเฉลี่ย	1.51 – 2.50	หมายถึง	น้อย
คะแนนเฉลี่ย	2.51 – 3.50	หมายถึง	ปานกลาง
คะแนนเฉลี่ย	3.51 – 4.50	หมายถึง	มาก
คะแนนเฉลี่ย	4.51 – 5.00	หมายถึง	มากที่สุด

2. สถิติเชิงอนุมาน (inferential statistics) มีรายละเอียดดังนี้ การวิเคราะห์แบบจำลองสมการโครงสร้าง (structural equation modeling: SEM) เพื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรแฝงกับตัวแปรสังเกต และความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับตัวแปรตาม โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป เพื่อหาอิทธิพลของการจัดการวัฒนธรรมองค์กร การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี การจัดการเชิงกลยุทธ์ และการจัดการสภาพแวดล้อม ที่มีผลต่อ

การพัฒนานวัตกรรมของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ เอ็ม เอ ไอ แบบสัมพัทธ์ การวิจัยเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึกข้อมูลที่ได้อยู่ในลักษณะความคิดเห็นและข้อเสนอแนะผู้เขียนจำแนกข้อมูลแล้วทำการเปรียบเทียบข้อมูล และสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (inductive conclusion) จากนั้นนำเสนอเชิงบูรณาการเพื่อสนับสนุนผลการวิเคราะห์ที่ได้จากการวิจัยเชิงปริมาณ ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้ 1) การรวบรวมข้อมูล และจัดหมวดหมู่ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเรียบเรียงข้อมูลเฉพาะประเด็นสำคัญเท่านั้น 2) ลดทอนข้อมูลที่คลุมเครือและซ้ำซ้อนกัน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นรูปธรรม 3) พิจารณาความสอดคล้องความเชื่อมโยงระหว่างข้อมูลที่ได้ โดยการสรุปและตีความในรูปแบบการพรรณนาตามกรอบแนวความคิดของการวิจัยที่กำหนดไว้ 4) สรุปผล โดยนำเสนอทั้งข้อมูลผ่านการสังเคราะห์จนกระทั่งได้แก่น้ำของแนวคิดในประเด็นที่ศึกษา และนำเสนอแนวทางการพัฒนานวัตกรรมของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ เอ็ม เอ ไอ

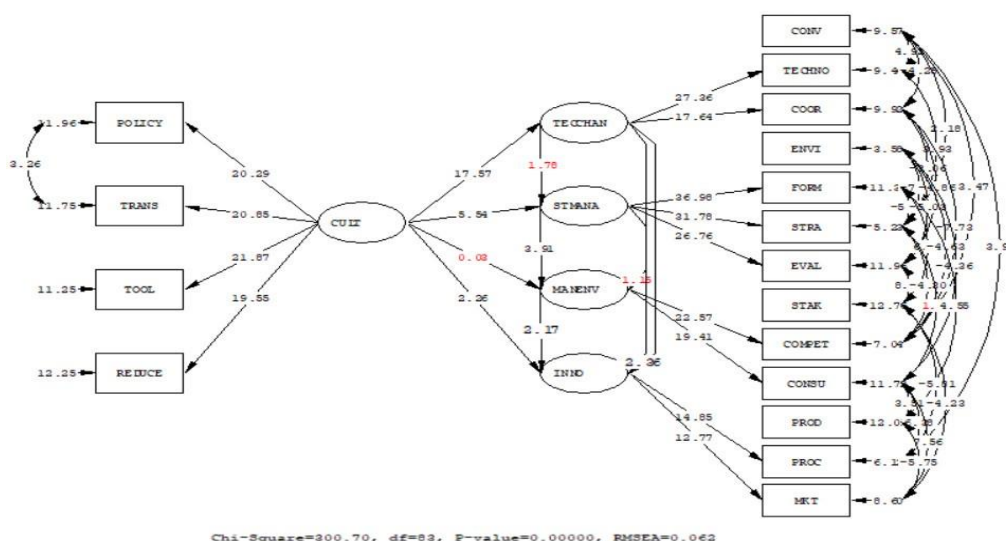
ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 1) การพัฒนานวัตกรรมในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.11$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า บริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ เอ็ม เอ ไอ มีการพัฒนานวัตกรรมด้านนวัตกรรมกระบวนการมากกว่าด้านอื่น ($\bar{X} = 4.14$) รองลงมาคือ ด้านนวัตกรรมผลิตภัณฑ์และบริการ ($\bar{X} = 4.13$) และด้านนวัตกรรมการตลาด ($\bar{X} = 4.07$) ตามลำดับ 2) การจัดการวัฒนธรรมองค์กรในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.09$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า บริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ เอ็ม เอ ไอ มีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงมากกว่าด้านอื่น ($\bar{X} = 4.27$) รองลงมาคือ การนำนโยบายไปปฏิบัติ ($\bar{X} = 4.20$) การลดการต่อต้านการเปลี่ยนแปลง ($\bar{X} = 3.98$) และ เครื่องมือสำหรับการเปลี่ยนแปลง ($\bar{X} = 3.92$) ตามลำดับ 3) การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.12$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า บริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ เอ็ม เอ ไอ มีความสะดวกรวดเร็วมากกว่าด้านอื่น ($\bar{X} = 4.29$) รองลงมาคือ เทคโนโลยีทันสมัย ($\bar{X} = 4.10$) และ การประสานงานอย่างเป็นเครือข่าย ($\bar{X} = 3.99$) ตามลำดับ 4) การจัดการเชิงกลยุทธ์ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.13$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า บริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ เอ็ม เอ ไอ มีการปฏิบัติตามกลยุทธ์มากกว่าด้านอื่น ($\bar{X} = 4.19$) รองลงมาคือ การประเมินผลและการควบคุม ($\bar{X} = 4.14$) การตรวจสอบสภาพแวดล้อม ($\bar{X} = 4.12$) และ การจัดทำกลยุทธ์ ($\bar{X} = 4.09$) ตามลำดับ และ 5) การจัดการสภาพแวดล้อมในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.10$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ เอ็ม เอ ไอ มีการวิเคราะห์คู่แข่งเข้มข้นกว่าด้านอื่น ($\bar{X} = 4.14$) รองลงมาคือ

การวิเคราะห์พฤติกรรมผู้บริโภค ($\bar{X} = 4.11$) และ การดำเนินการผู้มีส่วนได้เสีย ($\bar{X} = 4.05$) ตามลำดับ

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ผลจากการวิเคราะห์แบบจำลอง เมื่อพิจารณาโดยรวมแล้วพบว่า ตัวชี้วัดการเข้าได้ดีกับข้อมูลทุกตัว พบว่า (1) ค่าไคสแควร์สัมพัทธ์ (Chi - Square/df) มีค่าเท่ากับ 3.623 (2) RMSEA มีค่าเท่ากับ 0.062 (3) Standardized RMR) มีค่าเท่ากับ 0.026 (4) GFI มีค่าเท่ากับ 0.94 (5) AGFI มีค่าเท่ากับ 0.91 (6) CFI มีค่าเท่ากับ 0.99 และ (7) CN มีค่าเท่ากับ 223.67 (Diamantopoulos, A. & Siguaw, J. A., 2000)

ภาพ 1 ผลการวิเคราะห์แบบจำลองในรูปแบบค่าที่ (T - Value)

ผลการทดสอบสมมติฐาน

1. การพัฒนานวัตกรรมของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ เอ็ม เอ ไอ ขึ้นอยู่กับ การจัดการวัฒนธรรมองค์กร การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี การจัดการเชิงกลยุทธ์ และการจัดการสภาพแวดล้อม สามารถเขียนเป็นสมการโครงสร้าง ดังนี้

$$\text{INNO} = + 0.62 \cdot \text{CULT} + 0.54 \cdot \text{TECCHAN} + 0.49 \cdot \text{STMANA} + 0.23 \cdot \text{MANENV},$$

(0.27) (0.23) (0.22) (0.12)

2.26 2.74 2.36 2.17

Errorvar. = 0.33 , $R^2 = 0.73$ (1)

(0.07)

4.90

อธิบายตัวแปร INNO = การพัฒนานวัตกรรมของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์
เอ็ม เอ ไอ

CULT = การจัดการวัฒนธรรมองค์กร

TECCHAN = การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี

STMANA = การจัดการเชิงกลยุทธ์

MANENV = การจัดการสภาพแวดล้อม

ผลการวิเคราะห์ พบว่า การพัฒนานวัตกรรมของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ เอ็ม เอ ไอ ขึ้นอยู่กับ การจัดการวัฒนธรรมองค์กร การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี การจัดการเชิงกลยุทธ์ และการจัดการสภาพแวดล้อม โดยสามารถอธิบายการผันแปรของการพัฒนานวัตกรรมของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ เอ็ม เอ ไอ ได้ร้อยละ 73

2. การจัดการสภาพแวดล้อม ขึ้นอยู่กับ การจัดการวัฒนธรรมองค์กร การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี และการจัดการเชิงกลยุทธ์ สามารถเขียนเป็นสมการโครงสร้าง ดังนี้

$$\begin{aligned} \text{MANENV} = & + 0.01 * \text{CULT} + 0.30 * \text{TECCHAN} + 0.66 * \text{STMANA}, \\ & (0.38) (0.27) (0.16) \\ & 0.03 \ 1.15 \ 3.91 \\ \text{Errorvar.} = & 0.098, R^2 = 0.90 (2) \\ & (0.017) \\ & 5.78 \end{aligned}$$

ผลจากการวิเคราะห์ พบว่า การจัดการสภาพแวดล้อม ขึ้นอยู่กับ การจัดการเชิงกลยุทธ์ โดยสามารถอธิบายการผันแปรของการจัดการสภาพแวดล้อม ได้ร้อยละ 90 ขณะที่ การจัดการวัฒนธรรมองค์กร และการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี ไม่มีผลทางตรงต่อการจัดการสภาพแวดล้อม

3. การจัดการเชิงกลยุทธ์ ขึ้นอยู่กับ การจัดการวัฒนธรรมองค์กร การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี สามารถเขียนเป็นสมการโครงสร้าง ดังนี้

$$\begin{aligned} \text{STMANA} = & 0.31 * \text{CULT} + 0.44 * \text{TECCHAN}, \text{Errorvar.} = 0.082, R^2 = 0.92 (3) \\ & (0.26) (0.27) (0.02) \\ & 5.54 \ 1.78 \ 3.71 \end{aligned}$$

ผลการวิเคราะห์ พบว่า การจัดการเชิงกลยุทธ์ ขึ้นอยู่กับ การจัดการวัฒนธรรมองค์กร โดยสามารถอธิบายการผันแปรของการจัดการเชิงกลยุทธ์ ได้ร้อยละ 92 ขณะที่ การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี ไม่มีผลทางตรงต่อการจัดการเชิงกลยุทธ์

4. การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี ขึ้นอยู่กับ การจัดการวัฒนธรรมองค์กร สามารถเขียนเป็นสมการโครงสร้าง ดังนี้

$$\text{TECCHAN} = 0.97 * \text{CULT}, \text{ErrorVar.} = 0.060, R^2 = 0.93 \quad (4)$$

(0.05) (0.02)

17.57 2.93

ผลการวิเคราะห์ พบว่า การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี ขึ้นอยู่กับ การจัดการวัฒนธรรมองค์กร โดยสามารถอธิบายการผันแปรของการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี ได้ร้อยละ 93

อิทธิพลทางตรง และทางอ้อมระหว่างตัวแปรต่าง ๆ ต่อการพัฒนานวัตกรรมของ บริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ เอ็ม เอ ไอ ผลจากการวิเคราะห์แสดงถึงอิทธิพลของตัวแปรแฝง ซึ่งส่งผลทางตรง และทางอ้อมต่อการพัฒนานวัตกรรมของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ เอ็ม เอ ไอ จึงนำผลการวิเคราะห์สมการโครงสร้างมาเสนอค่าอิทธิพลทางตรง และทางอ้อม และผลรวมของตัวแปรแฝงทุกตัว เพื่อแสดงอิทธิพลของปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อการพัฒนานวัตกรรมของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ เอ็ม เอ ไอ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 อิทธิพลทางตรง อิทธิพลทางอ้อม และอิทธิพลรวม ของปัจจัยต่าง ๆ ที่ศึกษา

อิทธิพลของตัวแปร	ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุและผล		
	ทางตรง	ทางอ้อม	ผลรวม
การจัดการวัฒนธรรมองค์กร	0.62	0.22	0.84
การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี	0.54	-	0.54
การจัดการเชิงกลยุทธ์	0.49	0.15	0.64
การจัดการสภาพแวดล้อม	0.23	-	0.23

จากตารางที่ 1 พบว่า การจัดการวัฒนธรรมองค์กรมีอิทธิพลโดยรวมต่อการพัฒนานวัตกรรมของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ เอ็ม เอ ไอ มากที่สุด รองลงมา คือ การจัดการเชิงกลยุทธ์ การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี และ การจัดการสภาพแวดล้อม ตามลำดับ แต่เมื่อพิจารณาเฉพาะปัจจัยที่ส่งผลทางตรงต่อการพัฒนานวัตกรรมของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ เอ็ม เอ ไอ พบว่า การจัดการวัฒนธรรมองค์กร มีอิทธิพลทางตรง

ต่อการพัฒนานวัตกรรมของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ เอ็ม เอ ไอ มากที่สุด รองลงมาคือ การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี การจัดการเชิงกลยุทธ์ และการจัดการสภาพแวดล้อม ตามลำดับ

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง การพัฒนานวัตกรรมของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ เอ็ม เอ ไอ นำผลการ วิจัยมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1. การจัดการวัฒนธรรมองค์กร เป็นตัวแปรสำคัญที่สุดที่ส่งผลทางตรง และทางอ้อม ต่อการพัฒนานวัตกรรมของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ เอ็ม เอ ไอ เนื่องจาก วัฒนธรรมองค์กรเป็นระบบของความเชื่อที่ผู้ปฏิบัติรับรู้ร่วมกันในบริบทขององค์กร เป็นลักษณะทางวัฒนธรรมของการตัดสินใจร่วมกัน การเรียนรู้และพัฒนา เป็นปัจจัยที่สำคัญ ต่อความสามารถในการสร้างสรรค์นวัตกรรม การสร้างนวัตกรรมให้เกิดขึ้นในองค์กรนั้นต้องอาศัยการเปลี่ยนแปลงในระบบภายในองค์กร เนื่องจากความเชื่อของคนเกี่ยวกับนวัตกรรม มีความสัมพันธ์กับความเชื่อเกี่ยวกับมุมมองอื่น ๆ ด้วย อีกทั้งแนวคิดของ Christiansen, J. A. ที่ระบุว่า วัฒนธรรมองค์กรเป็นเสมือนกับกฎเกณฑ์บังคับระดับนวัตกรรมที่มีอยู่ในองค์กร ดังนั้น องค์กรจะต้องสนับสนุนให้มีวัฒนธรรมองค์กรที่ส่งเสริมให้เกิดนวัตกรรม กล่าวคือ ถ้าเสี่ยง เปิดโอกาสและรับฟังความคิดเห็นหรือแนวความคิดใหม่ ๆ โดยไม่มีการทำโทษต่อความล้มเหลวหรือผิดพลาดที่เกิดจากการสร้างนวัตกรรม พยายามปรับเปลี่ยนแนวความคิดของผู้นำในทุก ๆ ระดับให้มีความเชื่อและพฤติกรรมที่สนับสนุนนวัตกรรม โดยการเปิดโอกาสและรับฟังความคิดเห็นของพนักงาน และต้องสร้างให้พนักงานเห็นความสำคัญของนวัตกรรมด้วย โดยองค์กรต้องจัดการวัฒนธรรมองค์กรทั้ง 4 ประเภท (Christiansen, J. A., 2000) และตามแนวคิดของ Daft, R. L. ดังนี้ 1) วัฒนธรรมแบบปรับตัว (Adaptability Culture) โดยให้ความสำคัญในเรื่องของความยืดหยุ่น เพื่อมุ่งเน้นสำหรับตอบสนองต่อสภาพแวดล้อมภายนอกได้ตลอดเวลา พนักงานขององค์กรสามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบันได้ ความเป็นอิสระในการตัดสินใจและการปฏิบัติหน้าที่ 2) วัฒนธรรมแบบมุ่งผลสำเร็จ (Achievement Culture) โดยให้ความสำคัญเกี่ยวกับเรื่องเสถียรภาพความมั่นคงและการยอมรับจากสภาพแวดล้อมภายนอกขององค์กร ดังนั้น องค์กรที่มีลักษณะนี้จะเน้นในเรื่องของเป้าหมายที่ชัดเจนแน่นอน เช่น เรื่องกำไร ยอดขาย ส่วนครองตลาด 3) วัฒนธรรมแบบเครือญาติ (Clan Culture) เน้นให้ความสำคัญแบบยืดหยุ่นและเอื้ออาทรต่อกัน องค์กรแบบนี้จึงมีลักษณะแบบญาติมิตร ทำงานร่วมกันเสมือนกับเป็นคนในครอบครัวเดียวกัน มุ่งเน้นในความร่วมมือช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และ 4) วัฒนธรรมแบบราชการ (Bureaucratic Culture) เน้นให้ความสำคัญกับสภาพแวดล้อมภายในองค์กร ความมีระเบียบในการทำงาน ยึดถือกฎระเบียบข้อบังคับและเรื่องของการประหยัด (Daft, R. L., 1992) อีกทั้ง ปิยะ ตันติเวชยา

นนท์ ที่พบว่า ปัจจัยภายในด้านค่านิยมและวัฒนธรรมองค์การ ด้านโครงสร้างองค์การ มีความสัมพันธ์ในเชิงบวกกับองค์การแห่งนวัตกรรม ดังนั้น การจัดการวัฒนธรรมองค์การ แบบแผนที่เกี่ยวข้องกับแนวคิด ค่านิยม ความเข้าใจ ความเชื่อ ความรู้สึกของสมาชิกในองค์การ ซึ่งเป็นบรรทัดฐานเพื่อให้สมาชิกประพฤติสืบทอดกันไปสู่สมาชิกรุ่นใหม่วัฒนธรรมแต่ละ องค์การจะมีความแตกต่างกัน ซึ่งแต่ละองค์การจะมีการสร้างระเบียบแบบแผนเพื่อให้สมาชิก ปฏิบัติร่วมกัน อิทธิพลของวัฒนธรรมองค์การจะมีผลต่อพฤติกรรมของพนักงานในองค์การ หลายอย่าง เช่น ความร่วมมือของสมาชิก การตัดสินใจ การปฏิบัติงาน สมาชิกในองค์การจะมีความรู้สึกผูกพันต่อองค์การ นอกจากนั้น วัฒนธรรมองค์การยังมีผลต่อความสำเร็จและ ประสิทธิภาพของการทำงานในองค์การด้วย (ปิยะ ตันติเวชยานนท์, 2560)

2. การจัดการเชิงกลยุทธ์ มีอิทธิพลทางตรง ทางอ้อม โดยรวมมากเป็นอันดับสอง ต่อการพัฒนานวัตกรรมของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ เอ็ม เอ ไอ เนื่องจาก บริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ เอ็ม เอ ไอ มีการกำหนดพันธกิจหรือภารกิจ (Mission) ของบริษัท เกี่ยวกับความมุ่งหมาย (Purpose) ปรัชญา (Philosophy) และเป้าหมาย (Goals) มีการศึกษาวิเคราะห์สภาพแวดล้อมในแง่มุมต่าง ๆ ภายในบริษัทเพื่อทราบจุดแข็งและจุดอ่อน ของบริษัท ประเมินสภาพแวดล้อมภายนอก (External Environment) เพื่อค้นหาความ ได้เปรียบในการแข่งขันและปัจจัยแวดล้อมทั่วไปเพื่อฉกฉวยโอกาส (Opportunities) มาเพื่อดำเนินงานและหลีกเลี่ยงอุปสรรคหรือภัยคุกคามต่าง ๆ (Threats) ที่เกิดขึ้น มีการวิเคราะห์ทางเลือกในการดำเนินงานของบริษัท โดยการจัดสรรทรัพยากรของบริษัท เพื่อให้เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมภายนอก มีการกำหนดทางเลือกในการปฏิบัติการ ที่เหมาะสมที่สุด โดยการประเมินแต่ละทางเลือกซึ่งจะต้องสอดคล้องกับพันธกิจของบริษัท โดยกำหนดวัตถุประสงค์ระยะยาว (Long - Term Objectives) และกลยุทธ์แม่บท (Grand Strategies) ที่จะนำมาใช้เพื่อให้ทางเลือกการดำเนินธุรกิจที่เลือกไว้นั้นบรรลุผลสำเร็จ รวมทั้งพัฒนาวัตถุประสงค์ประจำปี (Annual Objectives) และกลยุทธ์ระยะสั้น (Short - Term Objectives) ซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ระยะยาวและกลยุทธ์แม่บท นำกลยุทธ์ที่ เลือกไว้ไปปฏิบัติด้วยการจัดสรรปันส่วนทรัพยากร เพื่อให้เหมาะสมกับงาน คน โครงสร้างและ เทคโนโลยี และประเมินผลสำเร็จของกระบวนการกลยุทธ์ทุกขั้นตอนที่ได้ปฏิบัติ เพื่อนำผลที่ได้มาใช้เป็นตัวนำเข้า (Input) เพื่อการตัดสินใจในอนาคต ผลการวิจัยข้างต้นสอดคล้องกับ แนวคิดการจัดการเชิงกลยุทธ์ ที่ระบุว่า ในปัจจุบันต้องมีการพัฒนาตนเองเพิ่มพูนทักษะ ความสามารถในการวิเคราะห์และตัดสินใจเชิงกลยุทธ์ซึ่งจะนำไปสู่การเพิ่มศักยภาพขีด ความสามารถขององค์การ ตลอดจนจำเป็นต้องทบทวนกลยุทธ์และการดำเนินงานว่า มีประสิทธิภาพ เหมาะสมสอดคล้องต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ส่งผลให้แนวคิดการจัดการเชิงกล ยุทธ์ได้รับความนิยมนำไปใช้ในการภาครัฐ ภาคเอกชน เพื่อให้้องค์การประสบผลสำเร็จ และมีความได้เปรียบคู่แข่งขัน (Pitts, R. A., & Lei, D., 2000) โดยองค์การมีการวางแผน

เป็นแผนแม่บท หรือแผนปฏิบัติการ เพื่อใช้ในการกำหนดทิศทางดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมาย และเกิดประโยชน์ด้านการแข่งขันขององค์กร (Dundon, E., 2002) อีกทั้งยังตรงกับกับทัศนะของ พิบูล ทีปะปาล ที่กล่าวว่า การจัดการเชิงกลยุทธ์ คือการที่องค์กรมีการกำหนดทิศทางและเป้าหมายการดำเนินงานที่ชัดเจน (พิบูล ทีปะปาล, 2551) และสภาพแวดล้อมขององค์กรที่เปลี่ยนแปลงไป เช่นเดียวกับแนวคิดของ ญัณฐพันธ์ เจริญนันท ที่กล่าวว่า การจัดการเชิงกลยุทธ์ใช้วิธีการ กำหนดวิสัยทัศน์ ทิศทาง ภารกิจ และวัตถุประสงค์ขององค์กรอย่างเป็นระบบ ทำให้องค์กรมีความสามารถในการแข่งขันในอุตสาหกรรมนั้น ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ (ญัณฐพันธ์ เจริญนันท, 2552) ผ่านกระบวนการในการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมองค์การ การวางแผนแนวทางการดำเนินงาน และการควบคุมการปฏิบัติงานเชิงกลยุทธ์ การจัดการเชิงกลยุทธ์ ต้องมีการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน (Internal Environment) เป็นการวิเคราะห์ปัจจัยตัวแปร 2 ตัวคือ จุดแข็ง (Strengths) และ จุดอ่อน (Weaknesses) ของบริษัทได้แก่ โครงสร้าง วัฒนธรรม และทรัพยากรของบริษัท จุดแข็งของบริษัทที่สำคัญจะกลายเป็น ความสามารถหลัก (Core Competencies) ซึ่งบริษัทจะนำมาใช้เพื่อสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันของบริษัท (Wheelen, T. L. & Hunger, J. D., 2002) รวมทั้งปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอกขององค์กร (External Environmental Analysis) ประกอบด้วย สภาพแวดล้อมทั่วไป (General Environmental) และสภาพแวดล้อมในการแข่งขัน (Competitive Environmental) โดยการพิจารณาโอกาส (Opportunities) และ (Threats)

3. การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี มีอิทธิพลทางตรง ต่อการพัฒนานวัตกรรมของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ เอ็ม เอ ไอ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีเป็นสิ่งสำคัญลำดับแรก ๆ ที่จะนำไปสู่ความสำเร็จของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ เอ็ม เอ ไอ การบริหารจัดการดิจิทัลจะช่วยสร้างและเสริมความรู้ ความเข้าใจ แนวทางการปฏิบัติงานที่เป็นสาระสำคัญเกี่ยวกับการนำเทคโนโลยีที่เกี่ยวกับดิจิทัลมาใช้เพื่อปรับปรุงหรือพัฒนาการให้บริการของหน่วยงานเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีมีแนวโน้มที่จะมีความสำคัญมากขึ้น ดังนั้น การบริหารจัดการมีแนวโน้มที่มุ่งเน้นความสำคัญกับเทคโนโลยี โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การนำที่ทันสมัย (Modern Technology) เทคโนโลยีที่ล้ำยุค (Advanced Technology) และเทคโนโลยีที่เป็นระบบ (Technology Systems) มาใช้ในหน่วยงานกันอย่างกว้างขวาง และครอบคลุมไปทั่วโลก การเกิดขึ้นของการบริหารจัดการยุคดิจิทัล เป็นผลมาจาก 1) เทคโนโลยีในหน่วยงานของรัฐ (Technology Effects in Public Agencies) 2) การเปลี่ยนแปลงในหน่วยงานของหน่วยงานของรัฐ (Organization Changes in Public Agencies) 3) การเปลี่ยนแปลงของข้อมูลข่าวสารในสังคมของพลเมือง (Information Changes in Civil Society) และ 4) การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในสังคมของพลเมือง (Behavior Changes in Civil Society) เหล่านี้ นำมาสู่การกำหนดนโยบาย (Policy Outcomes) ที่สนับสนุนการบริหารจัดการยุคดิจิทัล การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี

จะช่วยให้เกิดความสะดวกรวดเร็ว ดังแนวคิดของ ชวงค์ ฉายะบุตร กล่าวถึง หลักการให้บริการแบบครบวงจร (Package Service) เฉพาะที่เกี่ยวข้องและสนับสนุนแนวคิดการบริหารจัดการยุคดิจิทัลด้านความสะดวกรวดเร็ว ที่สำคัญมี 3 หลัก ดังนี้ 1) หลักความสะดวกรวดเร็วในการให้บริการ (acceleration) โดยปัญหาพื้นฐานของระบบอย่างหนึ่ง คือ ความล่าช้า ซึ่งเกิดขึ้นได้ทั้งตามลักษณะงาน และตัวพนักงานเองจึง ต้องมี การพัฒนาพนักงานให้มีทัศนคติ ความรู้ ความสามารถ ความกระตือรือร้น และกล้าตัดสินใจในเรื่องที่อยู่ในอำนาจตน รวมทั้งให้มีการกระจายอำนาจให้มากขึ้น ปรับปรุงระเบียบวิธีการทำงานให้มีขั้นตอน และใช้เวลาในการบริการให้สั้นที่สุด 2) หลักการให้บริการจะต้องเสร็จสมบูรณ์ (Completion) หมายถึง การเสร็จสมบูรณ์ตามสิทธิประโยชน์ผู้รับบริการจะต้องได้รับโดยที่ผู้รับบริการไม่จำเป็นต้องมาติดต่อบ่อยครั้งนัก 3) หลักความกระตือรือร้นในการให้บริการ (Keen) บุคลากรผู้ให้บริการต้องให้บริการด้วยความกระตือรือร้น จะทำให้ผู้มารับบริการเกิดทัศนคติที่ดี ยอมรับฟังเหตุผลคำแนะนำต่าง ๆ มากขึ้น และเต็มใจที่จะมารับบริการในเรื่องอื่น ๆ นอกจากนี้ความกระตือรือร้นในการให้บริการยังเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การบริการนั้นเป็นไปด้วยความรวดเร็ว และมีความสมบูรณ์ ซึ่งจะนำไปสู่ความเชื่อถือศรัทธาของประชาชนในที่สุด (ชวงค์ ฉายะบุตร, 2536) ซึ่งผลการวิจัยของ Dobni, C. B. ที่ศึกษาเรื่องตัวชี้วัดทางด้านวัฒนธรรมขององค์กร ให้ความเห็นไว้ว่าการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีก็เป็นสิ่งที่องค์กรจะต้องให้ความสนใจเพื่อที่จะสามารถจับทิศทางและความต้องการของตลาดได้ องค์กรจะต้องมีการประยุกต์วิธีการหรือเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาพัฒนาสินค้าและบริการ เพื่อตอบสนองความต้องการที่เปลี่ยนแปลงไป และเทคโนโลยีนับเป็นปัจจัยสำคัญในการสนับสนุนองค์กรโดยเน้นที่ความสามารถในการนำเทคโนโลยีมาใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่องค์กร เช่น การประหยัดเวลาและสถานที่ การเข้าถึงลูกค้าได้โดยตรงและสามารถตอบสนองความต้องการได้อย่างรวดเร็ว การรับข้อมูลข่าวสารที่ทันต่อเหตุการณ์ (Dobni, C. B., 2008) เช่นเดียวกับปิยะ ตันติเวชยานนท์ ที่พบว่า ปัจจัยภายนอกด้านความก้าวหน้าของเทคโนโลยี มีความสัมพันธ์ในเชิงบวกกับองค์การแห่งนวัตกรรม นอกจากความสะดวกรวดเร็วในการให้บริการแล้วการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย มีความสำคัญ เนื่องจากการบริหารจัดการ การดำเนินงาน หรือการปฏิบัติงานใด ๆ ที่เกี่ยวกับการอำนวยความสะดวกและการให้บริการประชาชนของหน่วยงาน หรือองค์กรโดยเกี่ยวข้องกับการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย รวมทั้งเทคโนโลยีสารสนเทศ (Information Technology) มาปรับใช้ให้เกิดผลในทางปฏิบัติงานเพื่ออำนวยความสะดวกและการให้บริการ โดยใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย (Modern Technology) ความสำคัญของเทคโนโลยีในสังคมปัจจุบันช่วยอำนวยความสะดวก และรวดเร็วในการดำเนินงาน ทำให้การเข้าถึงข้อมูลมีความรวดเร็ว ทำให้ติดต่อสื่อสารมีประสิทธิภาพ ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลได้ง่ายและรวดเร็ว และทำให้ประหยัดต้นทุนในการดำเนินงาน

ด้านต่าง ๆ ของหน่วยงาน ช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของมนุษย์ และช่วยให้มนุษย์มีความสะดวกสบายขึ้น (ปิยะ ตันติเวชยานนท์, 2560)

4. การจัดการสภาพแวดล้อม ต่อการพัฒนานวัตกรรมของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ เอ็ม เอ ไอ เป็นเพราะว่า บริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ เอ็ม เอ ไอ ได้มีการจัดการสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวผู้บริหาร พนักงานในองค์กร ทั้งสภาพแวดล้อมทางกายภาพ สังคม หรือวัฒนธรรม รวมทั้ง การดำเนินการผู้มีส่วนได้เสีย การวิเคราะห์คู่แข่ง และการวิเคราะห์พฤติกรรมผู้บริโภค ซึ่งองค์กรแต่ละองค์กรได้รับอิทธิพลหรือผลกระทบจากสภาพแวดล้อมแต่ละประเภทแตกต่างกันไป สภาพแวดล้อมบางประเภทอาจส่งผลกระทบต่อองค์กรโดยตรง เช่น อัตราดอกเบี้ย กฎหมายแรงงาน และกฎหมายภาษี เป็นต้น ขณะที่บางประเภทอาจส่งผลกระทบทางอ้อม เช่น อัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศ ซึ่งหากมีอัตราสูง ก็อาจหมายถึงขนาดของอุตสาหกรรมมีโอกาสขยายตัวสูงขึ้น หรือความมั่นคงทางการเมือง หากภาวะทางการเมืองไม่มั่นคง รัฐบาลขาดเสถียรภาพ อาจส่งผลให้ธุรกิจชะลอการตัดสินใจลงทุนออกไปเพื่อรอความชัดเจน เป็นต้น การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทางตรงนี้ จะช่วยให้ผู้บริหารมองเห็นปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับองค์กรทั้งหมด (Bartol, K. & Martin, D., 1998) โดยการจัดการสภาพแวดล้อมต้องพิจารณาจากลูกค้า (Customer and Client) ซึ่งเป็น บุคคลและองค์กรที่ซื้อสินค้าหรือบริการขององค์กร ผู้บริหารจำเป็นต้องกำหนดกลุ่มเป้าหมายทางธุรกิจให้ชัดเจน เพื่อจะสามารถทำความเข้าใจลูกค้าขององค์กรอย่างลึกซึ้ง ตลอดจนทราบความต้องการของลูกค้า รวมทั้งผู้มีอำนาจในการตัดสินใจซื้อของกลุ่มลูกค้าเป้าหมาย เพื่อจะสามารถสรรหาแนวทางและกระบวนการการนำเสนอผลิตภัณฑ์ให้ตรงใจกลุ่มเป้าหมาย รวมทั้งต้องทราบอำนาจการต่อรองของลูกค้าที่มีต่อองค์กรว่ามีมากน้อยเพียงใด และจะใช้กลยุทธ์การเจรจาต่อรองอย่างไร เพื่อนำมาซึ่งประโยชน์ของทั้งผู้ซื้อและองค์กร ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Dundon, E. ที่พบว่า องค์กรประกอบของการสร้างนวัตกรรมให้ประสบความสำเร็จนั้น นอกจากการใช้ความคิดที่มาจากภายในองค์กรแล้ว องค์กรจะต้องอาศัยแนวความคิดใหม่ ๆ จากภายนอกองค์กรด้วย ซึ่งจะเป็นการเพิ่มมุมมองหรือแนวทางด้านนวัตกรรมรวมทั้งการติดต่อแลกเปลี่ยนความรู้กับทีมงานและบุคคลภายนอก ซึ่งรวมไปถึงคู่ค้า (Supplier) ด้วย (Dundon, E., 2002) เช่นเดียวกับ Luecke, R. & Katz, R. เสนอแนวความคิดว่า ลูกค้าสามารถเป็นจุดเริ่มต้นของความคิดทางด้านนวัตกรรมได้อย่างไม่สิ้นสุด หากพนักงานขาย พนักงานผู้ให้บริการ และเจ้าหน้าที่วิจัยและพัฒนาอมฟังในสิ่งที่ลูกค้าพูดและศึกษาให้เข้าใจถึงความต้องการของลูกค้า เนื่องจากลูกค้ามักจะเป็นแหล่งข้อมูลที่ดีที่สุดในการหาจุดอ่อนของผลิตภัณฑ์หรือบริการที่มีอยู่ในปัจจุบัน และอาจเป็นแหล่งข้อมูลที่ดีที่สุดในการระบุปัญหาที่ยังไม่ได้รับการแก้ไขอีกด้วย (Luecke, R. & Katz, R., 2003)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

ในกระบวนการพัฒนานวัตกรรมของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ เอ็ม เอ ไอ โดยสรุปขึ้นอยู่กับ การจัดการวัฒนธรรมองค์กรซึ่งมีอิทธิพลต่อการพัฒนานวัตกรรมมากที่สุด ตามด้วย การจัดการเชิงกลยุทธ์ การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี และการจัดการสภาพแวดล้อม ดังนั้นเพื่อเป็นการยกระดับความสามารถทางนวัตกรรมและความสามารถในการแข่งขันสำหรับผู้ประกอบการในตลาดหลักทรัพย์เอ็ม เอ ไอ อันจะนำไปสู่การขับเคลื่อนประเทศไทยไปสู่ระบบเศรษฐกิจโลกสมัยใหม่ และการพัฒนาเศรษฐกิจประเทศให้ก้าวหน้าต่อไป จึงมีข้อเสนอแนะดังนี้ บริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ เอ็ม เอ ไอ ควรมีนโยบายพัฒนาองค์ความรู้ให้กับพนักงานบริษัทให้องค์การสามารถตอบสนองความเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีได้อย่างรวดเร็ว และต้องสร้างบรรยากาศความคิดสร้างสรรค์โดยเปิดโอกาสให้พนักงานกล้าคิด กล้าพูด กล้าเสนอความคิดเห็นที่แปลกใหม่ ตลอดจนพัฒนาพนักงานอย่างต่อเนื่อง ด้วยการพัฒนากระบวนการคิด (Mindset) ให้กล้าคิด กล้าทำ กล้าเสี่ยงอย่างมีหลักการ เสริมเสริมทักษะ ความคิดเครื่องมือต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีมาใช้ในการทำงาน และเปิดโอกาสให้พนักงานได้โอกาสทำสิ่งใหม่ ๆ หรือทดลองทำโครงการเล็ก ๆ ในองค์กรร่วมกัน เพื่อกระตุ้นให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ให้พนักงานมีแนวคิดในการพัฒนาตัวเอง ทีมงาน และต่อยอดไปเป็นการพัฒนานวัตกรรม ระดับองค์การได้ควรมีหน่วยงานในการติดตามความเคลื่อนไหวการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีเพื่อให้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลง และควรมีการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอกขององค์การเพื่อทราบถึงจุดแข็ง และจุดอ่อนที่ส่งผลกระทบต่อการพัฒนานวัตกรรมขององค์การ

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. (2559). การขับเคลื่อนอุตสาหกรรมไทยในเชิงสร้างสรรค์. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี.
- ชูวงศ์ ฉายะบุตร. (2536). การให้บริการแบบครบวงจร แนวทางการให้บริการเชิงรุกของกรมการปกครองเทศบาล. วารสารเทศบาล, 88,(5), 11-14.
- ณัฐพันธ์ เขจรนันท์. (2552). การจัดการเชิงกลยุทธ์ ฉบับปรับปรุงใหม่. กรุงเทพมหานคร: ซีเอ็ด ยูเคชั่น.
- ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย. (2563). โครงสร้างการจัดกลุ่มอุตสาหกรรมในตลาดหลักทรัพย์ เอ็ม เอ ไอ (MAI). เรียกใช้เมื่อ 2 กุมภาพันธ์ 2563 จาก https://www.set.or.th/mai/th/company/industry_group_p1.html
- ปิยะ ดันติเวชยานนท์. (2560). ปัจจัยที่มีผลต่อการเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรม กรณีศึกษา: บริษัท ซูเปอร์ริช อินเทอร์เน็ตเนชั่นเนล เอ็กซ์เชนจ์ 1965 จำกัด. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยปทุมธานี, 9(2), 102-111.

- พิบูล ทีปะปาล. (2551). การจัดการเชิงกลยุทธ์. กรุงเทพมหานคร: อมรการพิมพ์.
- สำนักงานวัฒนธรรมแห่งชาติ องค์การมหาชน. (2561). การพัฒนานวัตกรรมในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี.
- Bartol, K. & Martin, D. (1998). Management. Boston: McGraw-Hill.
- _____ (1998). Management. Boston: McGraw-Hill.
- Christiansen, J. A. (2000). Building the innovative organization: Management systems that encourage innovation. Hampshire: Macmillan Press.
- Daft, R. L. (1992). Organization theory and design. Paul, Minn: West Pub.
- Diamantopoulos, A. & Siguaw, J. A. (2000). Introduction to LISREL: A guide for the uninitiated. London: Sage.
- Dobni, C. B. (2008). Measuring innovation culture in organizations: The development and validation of a generalized innovation culture construct using exploratory factor analysis. European Journal of Innovation Management, 11(4), 539-559.
- Dundon, E. (2002). The seeds of innovation: Cultivating the synergy that fosters new ideas. New York: AMACOM.
- Kline, R. B. (2005). Principle and practice of structural equation modeling. New York: Guilford.
- Luecke, R. & Katz, R. (2003). Managing creativity and innovation. Boston: Harvard Business School Press.
- Pitts, R. A. & Lei, D. (2000). Strategic management: Building and sustaining competitive advantage. New York: South-Western Publishing.
- Wheelen, T. L. & Hunger, J. D. (2002). Strategic management and business policy. New Jersey: Prentice-Hall.

ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอยในจังหวัดศรีสะเกษ*

LEGAL PROBLEMS CONCERNING SOLID WASTE MANAGEMENT IN SISAKET PROVINCE

ยุวดี มนต์ติยาการกุล

Yuwadee Muntiyakankul

มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ

Sisaket Rajabhat University, Thailand

E-mail: yuwadee_mom@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาปัญหาทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการขยะมูลฝอยในจังหวัดศรีสะเกษ 2) ศึกษาแนวทางในการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการขยะมูลฝอยในจังหวัดศรีสะเกษให้มีประสิทธิภาพ การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิจัยเอกสารเป็นหลัก ทำการศึกษาค้นคว้าและวิเคราะห์ข้อมูลจากหนังสือ เอกสาร ตำราที่เกี่ยวข้อง บทความ วารสาร งานวิจัย วิทยานิพนธ์ แล้วนำมาวิเคราะห์เนื้อหาและเขียนบรรยายเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า 1) จังหวัดศรีสะเกษได้ประสบกับปัญหาเรื่องการจัดการขยะมูลฝอย เนื่องจากมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการขยะมูลฝอยอยู่หลายฉบับ ซึ่งแต่ละฉบับอยู่ในความรับผิดชอบของหน่วยงานที่ต่างกัน โดยมีการกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการในการบริหารจัดการขยะมูลฝอยแยกจากกัน จึงทำให้การบังคับใช้กฎหมายขาดประสิทธิภาพและขาดความเป็นเอกภาพในการสนับสนุนการจัดการขยะมูลฝอยในภาพรวมทั้งจังหวัด ส่งผลทำให้เกิดปัญหาการจัดการขยะมูลฝอยระหว่างพื้นที่ต่าง ๆ ของจังหวัดศรีสะเกษอย่างต่อเนื่อง 2) แนวทางในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวข้างต้น เห็นควรแก้ไขกฎหมายเพื่อให้การบริหารจัดการขยะมูลฝอยเป็นไปอย่างมีเอกภาพและมีประสิทธิภาพในการบังคับใช้กฎหมาย โดยบูรณาการกฎหมายสองฉบับ คือ พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535 และพระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. 2535 ที่มีการกำหนดให้กระทรวงมหาดไทยมีอำนาจกำกับดูแลการจัดการขยะมูลฝอยที่ดำเนินการโดยท้องถิ่นให้เป็นกฎหมายฉบับเดียวกัน ทั้งนี้เพื่อให้การดำเนินการแก้ไขปัญหาทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการขยะมูลฝอยในจังหวัด ศรีสะเกษมีประสิทธิภาพอย่างยั่งยืนต่อไป

* Received 2 January 2021; Revised 18 April 2021; Accepted 19 April 2021

คำสำคัญ: ขยะมูลฝอย, การจัดการขยะมูลฝอย, จังหวัดศรีสะเกษ

Abstract

The objectives of this article were to: 1) study of problem & obstacle in relation with legal jurisdiction measurement throughout solid waste management into Sisaket province 2) to study the legal resolution measurement in direction with waste management in Sisaket province efficiently. Moreover, this research is emphasis on qualitative research method technique by documentary research, searching from data manipulation analysis to textbook, paper, related articles, journal, research, thesis dissertation including content analysis & descriptive explanation. This research is found that: 1) Sisaket Province has faced problems with solid waste management. Since there are many laws related to solid waste management. Each of which is the responsibility of different departments. With a set of rules Separate methods of waste management As a result, law enforcement is inefficient and lacks unity in supporting solid waste management in the whole province. Which resulted in solid waste management problems between different areas Of Sisaket Province continuously 2) Therefore, the approach to solving the problem is mentioned above. Agreed to amend the law to ensure the unity and efficiency of solid waste management in law enforcement. By integrating two laws is the Act of Public Health, B.E. 2535 and the Revision Amendment Statement B.E. 2535, which is assigned to the Ministry of Interior has the power to oversee the management. Solid waste operated by a local to the same law. This is to ensure the implementation of the Legal Problems related to the management of solid waste in Sisaket Province with efficiency and sustainability.

Keywords: Solid Waste, Solid Waste Management, Sisaket Province

บทนำ

ปัจจุบันมีการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี ทำให้มีการขยายตัวของสังคมเมืองในหลายพื้นที่สูงขึ้นตามจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น วิถีดำรงชีวิตที่เปลี่ยนไปส่งผลต่อพฤติกรรมการบริโภค ก่อให้เกิดปริมาณขยะมูลฝอยจำนวนมากและมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นทุกปี (ส่วนขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล สำนักจัดการกากของเสียและสารอันตราย, 2562) การดำเนินการที่ผ่านมาของการจัดการขยะมูลฝอยยังไม่ได้คำนึงถึงการเตรียมพร้อมในการ

บริหารจัดการในระยะยาว เนื่องจากมีข้อจำกัดทางด้านบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ใช้บังคับแก่ การจัดการขยะมูลฝอย อันได้แก่ พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535 (ศูนย์บริหาร กฎหมายสาธารณสุข กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข, 2556) และพระราชบัญญัติรักษา ความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. 2535 (กรมส่งเสริมการ ปกครองท้องถิ่น, 2560) ซึ่งแต่ละฉบับอยู่ในความรับผิดชอบของหน่วยงานที่ต่างกันและมี วัตถุประสงค์ในการบังคับใช้ที่แตกต่างกัน โดยมีการกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการในการบริหาร จัดการขยะมูลฝอยแยกจากกัน วิธีการดำเนินงานหรือแนวทางปฏิบัติแตกต่างกัน เกิดปัญหา ข้ำซ้อนกันในด้านภารกิจขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับหน่วยงานอื่น ทำให้ผู้ที่ทำหน้าที่ ปฏิบัติตามกฎหมายต้องอยู่ภายใต้บังคับกฎหมายหลายฉบับ และเมื่อทางภาครัฐมีการมอบ นโยบายหรือมาตรการด้านการจัดการขยะมูลฝอยให้จังหวัดไปปฏิบัติ ทำให้เกิดปัญหา ในการดำเนินการตามนโยบาย มาตรการและแผนงานอาจไม่ประสานสอดคล้องกับแนวทาง การดำเนินการทางกฎหมายที่กำหนดไว้ นอกจากนี้ยังมีปัญหาทางด้านโครงสร้างขององค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น บุคลากร งบประมาณ และอุปกรณ์ การดำเนินการส่วนใหญ่มีลักษณะต่าง คนต่างทำ การจัดสรรงบประมาณจากส่วนกลางมีจำกัดและไม่ต่อเนื่อง (พิริยา วัชรโรทัย, 2556) ในขณะเดียวกันปริมาณขยะมูลฝอยก็ไม่ได้รับการจัดการด้วยวิธีที่ถูกต้องตามหลักวิชาการ ขาดความพร้อมที่จะดำเนินงานดูแลรักษาระบบอย่างต่อเนื่อง ขาดบุคลากรที่มีความรู้ ความชำนาญ และงบประมาณในการเดินระบบและรักษาระบบไม่เพียงพอ ผู้บริหารองค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่นไม่ให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการระบบหรือมีการปรับเปลี่ยน ผู้บริหาร ทำให้ขาดนโยบายที่ต่อเนื่อง (พิริยุตม์ วรรณพุกษ์, 2558) ดังนั้นปัญหาขยะมูลฝอย จึงเป็นปัญหาเรื้อรังที่หน่วยงานภาครัฐหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต้องเร่งดำเนินการแก้ไขให้มีการ จัดการอย่างมีระบบ ถูกสุขลักษณะและไม่ก่อให้เกิดปัญหาอื่น ๆ ตามมา (กระทรวงสาธารณสุข, 2563)

กรมควบคุมมลพิษ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้รายงานถึง สถานการณ์ขยะมูลฝอยที่ผ่านมาพบว่า แนวโน้มของปริมาณขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นทั่วประเทศใน ปี 2562 ประมาณ 28.7 ล้านตัน ปี 2561 ประมาณ 27.93 ล้านตัน เพิ่มขึ้นร้อยละ 2.05 จากปี 2560 ที่มีปริมาณขยะมูลฝอย 27.37 ล้านตัน ปี 2559 ประมาณ 27.06 ล้านตัน และในปี 2558 ปริมาณขยะมูลฝอยมีประมาณ 26.85 ล้านตัน (กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม, 2562) เมื่อพิจารณาถึงสถานการณ์ขยะมูลฝอย ในจังหวัดศรีสะเกษ พบว่า ในปี 2558 มีปริมาณขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นในจังหวัดประมาณ 552,035 ตันต่อปี ในปี 2559 จังหวัดศรีสะเกษมีปริมาณขยะมูลฝอย จำนวน 512,095 ตันต่อปี ในปี 2560 มีปริมาณขยะมูล ฝอย จำนวน 502,970 ตันต่อปี ในปี 2561 มีปริมาณขยะมูลฝอย จำนวน 495,757 ตันต่อปี และในปี 2562 มีปริมาณขยะมูลฝอย จำนวน 468,605 ตันต่อปี ซึ่งจะเห็นได้ว่าปริมาณขยะมูล ฝอยก็ยังมีปริมาณมากอยู่ แม้จะมีสถิติที่ลดลงก็ตาม (สำนักงานสถิติจังหวัดศรีสะเกษ, (2562)

โดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 250 ระบุว่า องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นมีหน้าที่และอำนาจดูแลและจัดทำบริการสาธารณะและกิจการมสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นตามหลักการพัฒนายั่งยืน รวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาให้แก่ประชาชนในท้องถิ่น และมาตรา 258 จัดให้มีระบบจัดการและกำจัดขยะมูลฝอยที่มีประสิทธิภาพ เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมและสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ด้านอื่น ๆ ได้ (ฝ่ายวิชาการ สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2562) และบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการขยะมูลฝอย ได้แก่ พระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2560 ในมาตรา 34/1 ระบุว่า การเก็บขน และกำจัดสิ่งปฏิกูลและมูลฝอยในเขตพื้นที่ของราชการส่วนท้องถิ่นใดให้เป็นหน้าที่และอำนาจของราชการส่วนท้องถิ่นนั้น แต่ไม่รวมถึงองค์การบริหารส่วนจังหวัด และพระราชบัญญัติการสาธารณสุข (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2550 ในมาตรา 18 ระบุว่า การเก็บ ขน หรือกำจัดสิ่งปฏิกูลหรือมูลฝอยในเขตราชการส่วนท้องถิ่นใดให้เป็นอำนาจของราชการส่วนท้องถิ่นนั้น

กรมควบคุมมลพิษ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้รายงานถึงการจัดการขยะมูลฝอยโดยองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 7,777 แห่ง มีองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีการดำเนินการให้บริการเก็บขนขยะมูลฝอยชุมชน จำนวน 4,711 แห่ง และองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นที่ไม่มีการดำเนินการให้บริการเก็บขนขยะมูลฝอยชุมชน จำนวน 3,066 แห่ง การดำเนินงานการจัดการขยะมูลฝอยขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถให้บริการเก็บรวบรวมขยะมูลฝอยได้มากขึ้นทำให้ปัญหาขยะตกค้างลดน้อยลง (กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กรมควบคุมมลพิษ, 2560) แต่การกำจัดขยะมูลฝอยส่วนใหญ่ ยังไม่ถูกสุขลักษณะเมื่อเทียบกับปริมาณขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นในแต่ละปี ดังนั้นการดำเนินการจัดการขยะ มูลฝอยจึงจำเป็นต้องกำหนดแนวทางและทิศทางของการดำเนินงานรวมทั้งการจัดสรรงบประมาณให้เป็นรูปธรรมเพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาการจัดการขยะมูลฝอยในระยะยาวให้มีประสิทธิภาพและถูกหลักสุขภาพ (ศูนย์บริหารกฎหมายสาธารณสุข กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข, 2556)

องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดศรีสะเกษ ประกอบด้วย เทศบาลเมือง เทศบาลตำบล องค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนจังหวัด เป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่และความรับผิดชอบสำคัญอย่างยิ่ง ในการจัดการขยะมูลฝอย ป้องกัน ควบคุมและแก้ไขปัญหาพิษจากการกำจัดขยะมูลฝอย ถือเป็นหน่วยปฏิบัติในพื้นที่ที่มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการจัดการขยะมูลฝอย ตั้งแต่ระบบการคัดแยกที่ต้นทางจนถึงปลายทาง โดยมีบทบาทในการกำหนดและสนับสนุนการดำเนินการในการคัดแยกขยะมูลฝอย จัดกิจกรรมให้ความรู้และประชาสัมพันธ์ให้ครัวเรือนรู้วิธีและเห็นความสำคัญในการคัดแยกขยะมูลฝอยตั้งแต่ต้นทาง รวมทั้งจัดทำฐานข้อมูลเรื่องขยะมูลฝอยเพื่อนำไปกำหนดทิศทางในการดำเนินการจัดการขยะมูลฝอยอย่างมี

ประสิทธิภาพ ถูกต้องตามหลักวิชาการและสามารถปฏิบัติได้จริง จึงมีหน้าที่ที่จะต้องให้บริการสาธารณะว่าด้วยการกำจัดขยะมูลฝอยและรักษาไว้ซึ่งความสะอาดของท้องถิ่น (กรณียพร เลขธรรกร, 2560) โดยกฎหมายหลักที่กำหนดในเรื่องการจัดการขยะมูลฝอยโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535 และพระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. 2535 (เอกบุญ วงศ์สวัสดิ์กุล, 2552) ซึ่งเป็นกฎหมายที่กำหนดในเรื่องการรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยในเขตพื้นที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แต่กฎหมายดังกล่าวยังมีข้อจำกัดและติดขัดหลายประเด็นจึงยังไม่สามารถบังคับใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ขาดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและไม่มีผู้รับผิดชอบโดยตรง ทำให้การบังคับใช้ของกฎหมายยังไม่ได้เป็นผลในการลดปัญหาขยะมูลฝอย และยังไม่สามารถแก้ไขปัญหการจัดการขยะมูลฝอยได้อย่างเด็ดขาด จึงควรได้มีการศึกษาถึงปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอยในจังหวัดศรีสะเกษ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัญหาทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการขยะมูลฝอยในจังหวัดศรีสะเกษ
2. เพื่อศึกษาแนวทางในการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการขยะมูลฝอยในจังหวัด ศรีสะเกษให้มีประสิทธิภาพ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอยในจังหวัดศรีสะเกษ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิจัยเอกสารเป็นหลัก ทำการศึกษาค้นคว้าและวิเคราะห์ข้อมูลจากหนังสือ เอกสาร ตำราที่เกี่ยวข้อง บทความ วารสาร งานวิจัย วิทยานิพนธ์ เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการต่าง ๆ โดยใช้แบบวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการจัดการขยะมูลฝอย โดยเฉพาะพระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535 และพระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. 2535 ซึ่งเป็นกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการขยะมูลฝอยที่นำมาใช้กับพื้นที่ในจังหวัดศรีสะเกษ จากบทความต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการป้องกัน ควบคุม จัดการ และแก้ไขปัญหาขยะมูลฝอย รวมทั้งเอกสารอิเล็กทรอนิกส์และจากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดการขยะมูลฝอยในจังหวัดศรีสะเกษ ประกอบกับการสำรวจพื้นที่จัดการขยะมูลฝอยในจังหวัดศรีสะเกษ เพื่อศึกษาถึงข้อเท็จจริงและปัญหาขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นและวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการศึกษาโดยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) ร่วมกับการใช้หลักการตีความ (Interpretive Analysis) และมีการประมวลผลข้อมูลโดยจัดหมวดหมู่ข้อมูลตามประเด็นของการศึกษาที่กำหนดและเชื่อมโยงประเด็นต่างๆ และนำเสนอในรูปแบบของการพรรณนาเป็น

หลัก เพื่อนำมาเสนอแนวทางที่เหมาะสมในการแก้ไขปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอยในจังหวัดศรีสะเกษ

ผลการวิจัย

1. ปัญหาทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการขยะมูลฝอยในจังหวัดศรีสะเกษ ผลการวิจัยพบว่า การจัดเก็บค่าธรรมเนียมในการจัดการขยะมูลฝอยขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในปัจจุบันเป็นไปตามพระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535 และพระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. 2535 ที่มีการกำหนดให้กระทรวงมหาดไทยมีอำนาจกำกับดูแลการจัดการขยะมูลฝอยที่ดำเนินการโดยท้องถิ่น เป็นกฎหมายที่มุ่งเน้นการควบคุมพฤติกรรมของบุคคลในการรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมืองในที่หรือทางสาธารณะเป็นส่วนใหญ่ แต่ไม่ครอบคลุมถึงกระบวนการบริหารจัดการมูลฝอยทั้งระบบ โดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุขได้อาศัยอำนาจตามมาตรา 5 ซึ่งกำหนดให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุขรักษาการตามพระราชบัญญัตินี้ และให้มีอำนาจแต่งตั้งเจ้าพนักงานสาธารณสุขกับออกกฎกระทรวงกำหนดค่าธรรมเนียมหรือยกเว้นค่าธรรมเนียมและกำหนดกิจการอื่นเพื่อปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้ มาตรา 20 และมาตรา 63 ที่กำหนดให้ราชการส่วนท้องถิ่นมีอำนาจออกข้อกำหนดของท้องถิ่นกำหนดค่าธรรมเนียมตามหลักเกณฑ์ วิธีการเงื่อนไข และไม่เกินอัตราที่กำหนดในกฎกระทรวง โดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุขได้ออกกฎกระทรวงว่าด้วยอัตราค่าธรรมเนียมการให้บริการเก็บ ขน และกำจัดสิ่งปฏิกูลหรือขยะมูลฝอยและค่าธรรมเนียมอื่น ๆ พ.ศ. 2545 กำหนดบัญญัติอัตราค่าธรรมเนียมการให้บริการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการเก็บและขนสิ่งปฏิกูลหรือขยะมูลฝอยตามปริมาณของมูลฝอยแต่ละวัน โดยกำหนดให้ขั้นต่ำ ไม่เกิน 20 ลิตร เดือนละ 40 บาท และหากเกินทุก ๆ 20 ลิตร แต่ไม่เกิน 500 ลิตร ค่าเก็บและขนทุก ๆ 20 ลิตร หรือเศษของแต่ละ 20 ลิตรเดือนละ 40 บาท และหากเกิน 500 ลิตร แต่ไม่เกิน 1 ลูกบาศก์เมตร 2,000 บาท ต่อเดือนเกิน 1 ลูกบาศก์เมตร ค่าเก็บและขนทุก ๆ ลูกบาศก์เมตรหรือเศษของลูกบาศก์เมตร เดือนละ 2,000 บาท สำหรับค่าเก็บและขนเป็นครั้งคราว ไม่เกิน 1 ลูกบาศก์เมตร 150 บาท ต่อครั้ง ครั้งหนึ่ง ๆ เกิน 1 ลูกบาศก์เมตร ค่าเก็บและขนทุก ๆ ลูกบาศก์เมตรหรือเศษของลูกบาศก์เมตรลูกบาศก์เมตรละ 150 บาท ซึ่งในการจัดเก็บรายได้ดังกล่าวนี้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องออกเป็นข้อบัญญัติท้องถิ่นกำหนดอัตราค่าธรรมเนียมได้ไม่เกินอัตราที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวงดังกล่าวข้างต้นและค่าธรรมเนียมที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดเก็บได้ถือเป็นรายได้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น ๆ

จากการศึกษาพบว่า ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการจัดเก็บค่าธรรมเนียมในการจัดการขยะมูลฝอยขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดศรีสะเกษคือ รายได้ที่ได้มาจากการจัดเก็บ

ค่าธรรมเนียมในอัตราที่กำหนดในกฎกระทรวงไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่ายในการจัดการขยะมูลฝอยและองค์ประกอบส่วนท้องถิ่นไม่สามารถเพิ่มอัตราจัดเก็บค่าธรรมเนียมขยะมูลฝอยให้คุ้มค่ากับต้นทุนได้ เนื่องจากการจัดเก็บค่าธรรมเนียมในการจัดการขยะมูลฝอยขององค์ประกอบส่วนท้องถิ่นจะต้องเป็นไปตามข้อบัญญัติท้องถิ่น และมีอัตราไม่เกินไปกว่าที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวงว่าด้วยอัตราค่าธรรมเนียมการให้บริการเก็บ ขน และกำจัดสิ่งปฏิกูลหรือขยะมูลฝอยและค่าธรรมเนียมอื่น ๆ พ.ศ. 2545 ซึ่งตามกฎกระทรวงฉบับดังกล่าวนี้ได้กำหนดให้อำนาจองค์ประกอบส่วนท้องถิ่นจัดเก็บค่าธรรมเนียมการเก็บและขนขยะมูลฝอยเท่านั้น โดยมีได้มีการกำหนดค่าธรรมเนียมในการกำจัดขยะมูลฝอยไว้ แม้พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535 แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 2 พ.ศ. 2550 จะได้มีการแก้ไขปรับปรุงโดยกำหนดให้องค์ประกอบส่วนท้องถิ่นในฐานะราชการส่วนท้องถิ่นมีอำนาจออกข้อบัญญัติท้องถิ่นกำหนดอัตราค่าธรรมเนียมในการให้บริการเก็บ ขน หรือกำจัดขยะมูลฝอยแล้ว ก็ตาม แต่ปรากฏว่าจนถึงปัจจุบันกฎกระทรวงดังกล่าวก็ยังไม่ได้มีการแก้ไขปรับปรุงเพื่อกำหนดอัตราค่าธรรมเนียมให้สอดคล้องกับกฎหมายการสาธารณสุขที่ได้มีการแก้ไขใหม่แต่อย่างใด นอกจากนี้ยังพบว่าอัตราค่าธรรมเนียมที่องค์ประกอบส่วนท้องถิ่นเรียกเก็บไม่สอดคล้องกับค่าใช้จ่ายในการจัดการขยะมูลฝอย ที่แท้จริง เนื่องจากอัตราค่าธรรมเนียมที่ใช้อยู่ในปัจจุบันค่อนข้างต่ำเมื่อเทียบกับความสูญเสียต้นทุนทางสิ่งแวดล้อมและค่าใช้จ่ายในการจัดการขยะมูลฝอยที่แท้จริง เนื่องจากในการจัดการขยะมูลฝอยขององค์ประกอบส่วนท้องถิ่นจะมีค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นทั้งหมด ดังนี้

1. ค่าธรรมเนียมเก็บ ขนขยะมูลฝอย (Waste Collection Fee) ซึ่งเป็นค่าธรรมเนียมที่ท้องถิ่นจัดเก็บจากประชาชนที่ได้รับบริการจัดการขยะมูลฝอยจากท้องถิ่น การจัดเก็บค่าธรรมเนียมประเภทนี้จะได้มากหรือน้อยขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพในการจัดเก็บ (Fee Collection Efficiency) ของหน่วยงานท้องถิ่นผู้รับผิดชอบ

2. ค่าธรรมเนียมในการขนส่งขยะมูลฝอย (Transfer Fee) สำหรับท้องถิ่นที่อยู่ห่างไกลจากศูนย์กำจัดขยะมูลฝอย การขนส่งขยะมูลฝอยมายังศูนย์กำจัดขยะมูลฝอยโดยตรงจะสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายด้านการขนส่ง และด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการขนส่ง ดังนั้น องค์ประกอบส่วนท้องถิ่นหรือบริษัทที่รับจัดการขยะมูลฝอย ซึ่งเป็นผู้ลงทุนและรับผิดชอบในโครงการจึงจำเป็นต้องสร้างสถานีส่งขยะมูลฝอยตามจุดต่าง ๆ ที่เหมาะสม เพื่อให้ความสะดวกแก่ท้องถิ่นที่อยู่ห่างไกลจากที่ตั้งศูนย์กำจัดขยะมูลฝอย อย่างไรก็ตาม องค์ประกอบส่วนท้องถิ่นก็จะต้องเสียค่าใช้จ่ายที่เรียกว่า ค่าธรรมเนียมขนส่งขยะมูลฝอยด้วยตนเองหรือเสียให้เอกชนผู้ลงทุนและบริหารจัดการสถานีส่งขยะมูลฝอย โดยที่สถานีส่งขยะมูลฝอยจะเป็นผู้รับภาระค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากการขนถ่ายขยะมูลฝอยไปยังศูนย์กำจัดขยะมูลฝอยอีกทอดหนึ่ง

3. ค่าธรรมเนียมการจัดขยะมูลฝอย (Tipping Fee) เป็นค่าธรรมเนียมบริการที่บริษัทจัดการขยะ มูลฝอยเก็บจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เมื่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนำขยะมูลฝอยมากำจัดที่ศูนย์ กำจัดขยะมูลฝอย ส่วนบริษัทจัดการขยะมูลฝอยทำหน้าที่บริหารจัดการโครงการ โดยบริษัทอาจลงทุนโดยเอกชนทั้งหมดหรือร่วมทุนกับภาครัฐ ผู้เขียนมีความเห็นว่า การคิดค่าธรรมเนียมและวิธีการกำหนดอัตราค่าธรรมเนียมในการจัดการขยะมูลฝอยที่เหมาะสม ควรต้องสะท้อนต้นทุนที่แท้จริงและเป็นไปตามหลักการ ผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย เช่น การคิดค่าธรรมเนียมการเก็บ การขน และการกำจัด โดยคำนวณจากปริมาณขยะ มูลฝอย และกำหนดให้คิดค่าธรรมเนียมสูงขึ้นอีก หากขยะมูลฝอยที่ทิ้งเป็นขยะมูลฝอยที่ย่อยสลายได้ยากหรือไม่อาจย่อยสลายได้ ทั้งนี้ เพื่อให้ผู้ก่อให้เกิดขยะมูลฝอยตระหนักถึงการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า และเลือกใช้สินค้าที่ไม่ก่อให้เกิดมลพิษ นอกจากนี้ การกำหนดอัตราค่าธรรมเนียมตามกฎหมายกระทรวง ว่าด้วยอัตราค่าธรรมเนียมการให้บริการเก็บ ขน และกำจัดสิ่งปฏิกูลหรือขยะมูลฝอยและค่าธรรมเนียมอื่น ๆ พ.ศ. 2545 และให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นออกเป็นข้อบัญญัติท้องถิ่นเพื่อบังคับใช้ในพื้นที่ในอัตราที่ไม่เกินกว่าที่กำหนดไว้ในกฎหมายกระทรวงดังกล่าว เป็นการกำหนดควบคุมอัตราค่าธรรมเนียมเฉพาะอัตราขั้นสูงเท่านั้น โดยมีได้กำหนดควบคุมอัตราค่าธรรมเนียมขั้นต่ำไว้ ซึ่งการที่พระราชบัญญัติดังกล่าวมิได้กำหนดควบคุมอัตราค่าธรรมเนียมขั้นต่ำเอาไว้ อาจทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเรียกเก็บค่าธรรมเนียมในอัตราที่ต่ำมาก ๆ หรืออาจไม่เรียกเก็บค่าธรรมเนียมในการดำเนินการเลย

2. แนวทางแก้ไขปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอยในจังหวัดศรีสะเกษให้มีประสิทธิภาพ ผลการวิจัยพบว่า เมื่อพิจารณากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการกำจัดขยะมูลฝอย มีพระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535 ได้ให้อำนาจราชการส่วนท้องถิ่นมีอำนาจออกข้อบัญญัติท้องถิ่น กำหนดวิธีการกำจัดขยะมูลฝอยและกำหนดอัตราค่าธรรมเนียมในการให้บริการของราชการส่วนท้องถิ่น หรือบุคคลอื่นที่ราชการส่วนท้องถิ่นมอบให้ดำเนินการแทนในการกำจัดขยะมูลฝอย ไม่เกินอัตราที่กำหนดในกฎหมายกำหนดค่าธรรมเนียมการออกใบอนุญาต หนังสือรับรองการแจ้งและการให้บริการในการจัดการสิ่งปฏิกูลหรือขยะมูลฝอย พ.ศ. 2559 ทั้งนี้ การจะกำหนดอัตราค่าธรรมเนียมการกำจัดขยะมูลฝอย ราชการส่วนท้องถิ่นนั้นจะต้องดำเนินการให้ถูกต้องด้วยสุจริตลักษณะตามที่กำหนดในกฎหมายสุจริตลักษณะการจัดการขยะมูลฝอยทั่วไป พ.ศ. 2560 หมวด 4 การกำจัดขยะมูลฝอยทั่วไป กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และมาตรการการควบคุมหรือกำกับดูแลการกำจัดขยะมูลฝอยทั่วไปให้ถูกต้องสุจริต และหากผู้ใดฝ่าฝืนกฎหมายกระทรวง ต้องระวางโทษปรับไม่เกินห้าหมื่นบาท ทั้งนี้ เป็นไปตามมาตรา 68 แห่งพระราชบัญญัติการสาธารณสุข (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2560

และในมาตรา 34/1 วรรคห้า แห่งพระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2560 กำหนดว่า ให้เป็นหน้าที่ของราชการส่วนท้องถิ่นที่จะเรียกเก็บค่าธรรมเนียมการเก็บ ขน และกำจัดขยะมูลฝอยจากผู้ที่เกี่ยวข้องตาม

อัตราที่กำหนดในข้อกำหนดของท้องถิ่นซึ่งต้องไม่เกินอัตราที่กำหนดในกฎกระทรวง นอกจากนี้ยังมีมาตรา 20(4) แห่งพระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติการสาธารณสุข (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2550 ให้อำนาจราชการส่วนท้องถิ่นกำหนดอัตราค่าธรรมเนียมในการให้บริการของราชการส่วนท้องถิ่น หรือบุคคลอื่นที่ราชการส่วนท้องถิ่นมอบให้ดำเนินการแทน ในการเก็บ ขน หรือกำจัดขยะมูลฝอยไม่เกินอัตราที่กำหนดในกฎกระทรวงกำหนดค่าธรรมเนียมการออกใบอนุญาต หนังสือรับรองการแจ้ง และการให้บริการในการจัดการสิ่งปฏิกูลหรือขยะมูลฝอย พ.ศ. 2559 ทั้งนี้ การจะกำหนดอัตราค่าธรรมเนียมการกำจัดขยะมูลฝอย ราชการส่วนท้องถิ่นนั้นจะต้องดำเนินการให้ถูกต้องด้วยสุลักษณะตามที่กำหนดในกฎกระทรวงสุลักษณะการจัดการขยะมูลฝอยทั่วไป พ.ศ. 2560 สำหรับค่าบริการที่เอกชนจะเรียกเก็บจากผู้ใช้บริการนั้น ราชการส่วนท้องถิ่นสามารถกำหนดอัตราที่เหมาะสมรวมทั้งกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการกำจัดขยะมูลฝอยไว้ในข้อบัญญัติท้องถิ่นซึ่งเอกชนจะเรียกเก็บเกินกว่าอัตราที่กำหนดไว้ไม่ได้ ตามพระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535 มาตรา 20(5) ซึ่งเป็นมาตรการทางกฎหมายที่สอดคล้องกับแนวคิดผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย และหากฝ่าฝืนข้อบัญญัติท้องถิ่นซึ่งออกตามความในมาตรา 20(5) ถือเป็นความผิดและมีระวางโทษจำคุกไม่เกินหกเดือน หรือปรับไม่เกินห้าหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับตามมาตรา 73 แห่งพระราชบัญญัติการสาธารณสุข (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2560

เมื่อพิจารณาข้อมูลดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ผู้เขียนมีความเห็นว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกแห่งในจังหวัดศรีสะเกษ สามารถอาศัยอำนาจตามมาตรา 34/1 วรรคเจ็ด ประกอบมาตรา 34/3(1) (2) และ (5) แห่งพระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. 2535 และที่แก้ไขเพิ่มเติมถึง (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2560 บัญญัติให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีหน้าที่ออกข้อบัญญัติท้องถิ่นในเรื่องการเก็บ ขน และกำจัดขยะมูลฝอยเพื่อเรียกเก็บและกำหนดอัตราค่าธรรมเนียมในการจัดการขยะมูลฝอยเพื่อสะท้อนหลักการผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย ซึ่งมาตรการดังกล่าวจะช่วยทำให้ลดปัญหาขยะมูลฝอยในจังหวัดศรีสะเกษได้ เพราะผู้ก่อมลพิษมีหน้าที่ต้องรับภาระค่าใช้จ่ายในการบำบัดและกำจัดมลพิษที่ตนได้ก่อขึ้น นอกจากนี้ ควรแก้ไขบทบัญญัติแห่งกฎหมายในมาตรา 20 แห่งพระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535 โดยให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในฐานะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอำนาจเก็บค่าธรรมเนียมในการเก็บ การขน การขนส่งในพื้นที่ที่มีการขนส่งขยะมูลฝอยเพื่อไปกำจัด และค่ากำจัดขยะมูลฝอย โดยกำหนดแยกเป็นรายการ เพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องสำรวจค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจริงในการดำเนินการแต่ละขั้นตอน กำหนดอัตราการเก็บค่าธรรมเนียมในอัตราก้าวหน้าคือ ผู้ใดทิ้งขยะมูลฝอยมากต้องเสียค่าใช้จ่ายมาก และกำหนดค่าธรรมเนียมการกำจัดขยะมูลฝอยในอัตราอย่างต่ำและอัตราอย่างสูงโดยคำนึงถึงความสามารถขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการรับภาระกำจัดขยะมูลฝอยที่เป็นบริการสาธารณะมิให้เก็บค่าธรรมเนียมสูงหรือต่ำเกินควรอันก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ประชาชน

และเก็บอัตราค่าธรรมเนียมในการคัดแยกขยะ มูลฝอยเพื่อจูงใจให้ประชาชนมีการคัดแยกขยะ มูลฝอยก่อนทิ้ง โดยขยะมูลฝอยจากครัวเรือนที่ไม่มีการคัดแยกจะเก็บในอัตราที่สูง ขยะมูลฝอยที่มีการคัดแยกจะเก็บค่าธรรมเนียมในอัตราที่ต่ำ

อภิปรายผล

1. ปัจจุบันจังหวัดศรีสะเกษมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการบริหารจัดการขยะมูลฝอยหลายฉบับ ซึ่งแต่ละฉบับนั้นจะอยู่ในความรับผิดชอบของหน่วยงานที่แตกต่างกัน โดยมีการกำหนดหลักเกณฑ์วิธีการในการบริหารจัดการขยะมูลฝอยแยกจากกัน ทำให้เกิดความซ้ำซ้อนเป็นอุปสรรคในการปฏิบัติงานและการบังคับใช้กฎหมาย เนื่องจากแต่ละหน่วยงานมีแนวทางในการปฏิบัติที่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ วิชัย โสสุวรรณจินดา และศุภกร อันตระกูล ที่พบว่า ปัญหาในการจัดการขยะมูลฝอยคือการขาดความเป็นเอกภาพของกฎหมาย การขาดการบังคับใช้ที่มีประสิทธิภาพและการขาดการจัดการขยะมูลฝอยที่เหมาะสมสำหรับขยะมูลฝอยแต่ละประเภทและการขาดความร่วมมือจากประชาชนและชุมชนในการจัดการขยะมูลฝอย เช่น พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ. ศ. 2535 กำหนดให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุขโดยคำแนะนำของคณะกรรมการสาธารณสุข มีอำนาจออกกฎกระทรวงสุลักษณะการจัดการขยะมูลฝอยทั่วไป พ.ศ. 2560 เพื่อกำหนดหลักเกณฑ์วิธีการและมาตรการควบคุมหรือกำกับดูแลการจัดการขยะมูลฝอยทั่วไปให้ถูกสุลักษณะและพระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. 2535 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง (ฉบับที่ 2) พ. ศ. 2560 กำหนดให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยมีอำนาจออกประกาศกระทรวงมหาดไทยเรื่องการจัดการขยะมูลฝอย พ.ศ. 2560 เป็นต้น (วิชัย โสสุวรรณจินดา, 2558); (ศุภกร อันตระกูล, 2557)

2. ทางจังหวัดควรบูรณาการกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการขยะมูลฝอยรวมเป็นกฎหมายกลาง โดยดำเนินงานแบบบูรณาการกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตั้งแต่แหล่งกำเนิดขยะมูลฝอยไปจนถึงการกำจัดอย่างถูกวิธีเพื่อลดปริมาณขยะมูลฝอยที่จะนำไปกำจัดและคัดแยกขยะประเภทต่าง ๆ อย่างเหมาะสม หากไม่ดำเนินการจะต้องมีบทลงโทษ พร้อมทั้งให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการดำเนินการ โดยเฉพาะประชาชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนรับทราบถึงปัญหาและหาแนวทางแก้ปัญหาาร่วมกัน รวมถึงเลือกใช้เทคโนโลยีที่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่และประยุกต์ใช้เทคโนโลยีชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อให้เหมาะสมต่อการจัดการขยะมูลฝอยในพื้นที่นั้น ๆ และควรออกกฎระเบียบ ข้อบังคับ ที่เกี่ยวข้องกับอัตราค่าธรรมเนียม ค่าบริการในการเก็บ ขนส่งและกำจัดให้สอดคล้องกับค่าดำเนินการเพื่อลดภาระค่าใช้จ่ายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแต่ละแห่ง สอดคล้องกับงานวิจัยของ กรมควบคุมมลพิษ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พบว่า ปัญหาและข้อจำกัดการจัดการ

และกำจัดขยะมูลฝอยเป็นปัญหาใหญ่ที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหลายแห่งกำลังประสบอยู่ในปัจจุบัน คือ การบังคับใช้กฎหมายยังไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ ขาดประสิทธิภาพของการจัดเก็บค่าธรรมเนียมให้ครอบคลุมและไม่สะท้อนต้นทุนการจัดการขยะมูลฝอยทั้งระบบ (กรมควบคุมมลพิษ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2559) และยังสอดคล้องกับชัยวิชิต พลหลา ได้ทำการวิจัยเรื่อง แนวทางการบริหารจัดการขยะมูลฝอยชุมชนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สรุปว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องมีการจัดเก็บค่าบริการ เพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระของท้องถิ่นเนื่องจากค่าใช้จ่ายในการบริหารจัดการขยะมูลฝอยชุมชนที่เกิดขึ้นจากการเก็บขนขยะมูลฝอยและการกำจัดขยะมูลฝอยเป็นค่าใช้จ่ายที่ค่อนข้างสูง รวมทั้งควรให้สอดคล้องกับหลักการผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่ายตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 (ชัยวิชิต พลหลา, 2559) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ อนันต์ โพธิกุล ได้ทำการวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการขยะชุมชนของเทศบาลเมืองแสนสุข อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี สรุปการวิจัยว่า ควรส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นออกข้อบัญญัติของเทศบาล หรือมาตรการการจัดการขยะมูลฝอยที่สอดคล้องกับสภาพทางเศรษฐกิจของชุมชน และสังคม รวมถึงให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการติดตามและการบังคับใช้ข้อบัญญัติดังกล่าว และส่งเสริมให้ร่วมรับผิดชอบในการจ่ายค่าจัดการขยะมูลฝอยในอัตราที่เหมาะสมตามหลักการผู้ก่อมลพิษเป็นผู้รับผิดชอบ ทั้งนี้การสนับสนุนนโยบายจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อให้สามารถดำเนินการร่วมกันในกิจกรรมต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพและความคล่องตัวในการจัดการบริหารจัดการขยะมูลฝอยชุมชน สิ่งสำคัญคือการเก็บขนและการกำจัดขยะมูลฝอยจะต้องดำเนินการอย่างถูกวิธีเพื่อป้องกันผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชน โดยมีการจัดทำแผนการจัดการขยะให้สามารถบูรณาการกิจกรรมและโครงการต่าง ๆ พร้อมทั้งติดตามประเมินผลการทำงานเพื่อให้การบริหารจัดการมีประสิทธิภาพ รวมถึงกำหนดให้ภาคเอกชนเข้าดำเนินการมากขึ้น เพราะมีอุปกรณ์และเครื่องมือที่ทันสมัยในการกำจัดขยะ มูลฝอยที่มีประสิทธิภาพ (อนันต์ โพธิกุล, 2561) และสอดคล้องกับการศึกษาของ พฤตินัย พรราวพันธุ์ ที่มีการเสนอว่า เมื่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนำขยะมูลฝอยมากำจัดที่ศูนย์กำจัดขยะมูลฝอยแล้ว บริษัทจัดการขยะมูลฝอยก็ทำหน้าที่บริหารจัดการโครงการ โดยบริษัทอาจลงทุนโดยเอกชนทั้งหมดหรือร่วมทุนกับภาครัฐ นอกจากนี้ควรจัดทำฐานข้อมูลสำหรับเป็นข้อมูลกลางขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นการเพิ่มสมรรถนะให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอีกทางหนึ่ง (พฤตินัย พรราวพันธุ์, 2548) สอดคล้องกับการศึกษาของ อนุศรา สาวังชัย ที่มีการเสนอให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นต้องให้ความสำคัญต่อปัญหาสิ่งแวดล้อม โดยกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์ในการจัดการขยะมูลฝอยแบบมีส่วนร่วมอย่างชัดเจนและสร้างความร่วมมือในการจัดการขยะมูลฝอยที่เป็นภาคีเครือข่ายระหว่างหน่วยงานท้องถิ่นเพื่อร่วมกันจัดการขยะมูลฝอยอย่างมีประสิทธิภาพ (อนุศรา สาวังชัย, 2555)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

1) จังหวัดศรีสะเกษได้ประสบกับปัญหาเรื่องการจัดการขยะมูลฝอย เนื่องจากมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการขยะมูลฝอยอยู่หลายฉบับคือ พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535 และ พระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. 2535 ซึ่งแต่ละฉบับอยู่ในความรับผิดชอบของหน่วยงานที่ต่างกัน โดยมีการกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการในการบริหารจัดการขยะ มูลฝอยแยกจากกัน จึงทำให้การบังคับใช้กฎหมายขาดประสิทธิภาพและขาดความเป็นเอกภาพในการสนับสนุนการจัดการขยะมูลฝอยในภาพรวมทั้งจังหวัด ส่งผลทำให้เกิดปัญหาการจัดการขยะมูลฝอยระหว่างพื้นที่ต่าง ๆ ของจังหวัดศรีสะเกษอย่างต่อเนื่อง 2) แนวทางในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวข้างต้น เห็นควรแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการขยะมูลฝอยที่ให้อำนาจกำหนดค่าธรรมเนียมใบอนุญาตและค่าธรรมเนียมบริการมีสองฉบับที่สำคัญ คือ พระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. 2535 และพระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535 โดยกำหนดแนวปฏิบัติที่ชัดเจนให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการออกข้อบัญญัติท้องถิ่น ทั้งนี้เพื่อให้การบริหารจัดการขยะมูลฝอยเป็นไปอย่างมีเอกภาพและมีประสิทธิภาพในการบังคับใช้กฎหมาย ดังนั้น ในชั้นการออกกฎกระทรวงและข้อบัญญัติท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทยต้องออกกฎกระทรวงกำหนดอัตราค่าธรรมเนียมใบอนุญาตและค่าธรรมเนียมบริการให้สอดคล้องและไม่เกินไปกว่าอัตราที่กฎกระทรวงสาธารณสุขกำหนด ต้องกำหนดแนวปฏิบัติที่ชัดเจนให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการออกข้อบัญญัติท้องถิ่น โดยจัดทำตัวอย่างหรือแบบมาตรฐานของข้อบัญญัติท้องถิ่นเผยแพร่ให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใช้เป็นแนวทางและกำกับให้มีการดำเนินการอย่างเคร่งครัด และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องอ้างบทบัญญัติอาศัยอำนาจตามกฎหมาย โดยห้ามออกข้อบัญญัติท้องถิ่นในเรื่องค่าธรรมเนียมซ้ำซ้อนกันเพราะเหตุมีกฎหมายสองฉบับให้อำนาจไว้ ข้อเสนอแนะ 1) บูรณาการกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการขยะมูลฝอยทุกฉบับรวมเป็นกฎหมายกลางเพื่อกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการในการบริหารจัดการขยะแต่ละประเภทอย่างเป็นระบบและถูกสุขลักษณะ ตั้งแต่ต้นทางถึงปลายทาง ได้แก่ การคัดแยกและการกำหนดวันทิ้งขยะแต่ละประเภทการรวบรวม การขนส่ง และการกำจัดขยะมูลฝอยแต่ละประเภทอย่างถูกหลักวิชาการ 2) เร่งลงทุนร่วมกับเอกชนเพื่อสร้างเตาเผาขยะโดยใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย เพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบ ต่อชุมชน 3) กำหนดให้มีหน่วยงานกลางที่รับผิดชอบในการกำหนดนโยบายมาตรฐานการ แนวทางในการบริหารจัดการขยะมูลฝอยให้ชัดเจนเพื่อไม่ให้เกิดความซ้ำซ้อน และเป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติงาน โดยต้องคำนึงถึงความสะดวกของสภาพสังคม วัฒนธรรม และสภาพทางเศรษฐกิจของแต่ละท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นสำคัญ

เอกสารอ้างอิง

- กรมควบคุมมลพิษ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2559). การจัดการขยะมูลฝอยชุมชนอย่างครบวงจร คู่มือสำหรับผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. (2560). พระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. 2535. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2562). คู่มือสำหรับผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นการจัดการขยะมูลฝอยชุมชนอย่างครบวงจร. กรุงเทพมหานคร: กรมควบคุมมลพิษ.
- _____. (2560). คู่มือแนวทางและข้อกำหนดเบื้องต้นในการลดและใช้ประโยชน์ขยะมูลฝอย. กรุงเทพมหานคร: กรมควบคุมมลพิษ.
- กระทรวงสาธารณสุข. (2563). คู่มือการประเมินผลกระทบต่อสุขภาพกรณีการจัดการขยะมูลฝอยสำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงสาธารณสุข.
- กรัณยพร เลขธรรกร. (2560). มาตรการทางกฎหมายในการจัดการมูลฝอยในจังหวัดอ่างทอง. ใน วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขากฎหมายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ชัยวิชิต พลหลา. (2559). แนวทางการบริหารจัดการขยะมูลฝอยชุมชนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. ใน วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารรัฐกิจและกิจการสาธารณะสำหรับนักบริหาร. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ฝ่ายวิชาการ สำนักพิมพ์วิญญูชน. (2562). รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิญญูชน.
- พฤตินัย พรราวพันธุ์. (2548). ปัญหาทางกฎหมายในการกำจัดขยะมูลฝอยขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. ใน วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- พิริยุตม์ วรรณพฤกษ์. (2558). ตอบโจทย์สิ่งแวดล้อมท้องถิ่น 2 Roadmap การจัดการขยะ. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: ชันแพคเกจจิ้ง.
- ปรียา วัชรโรทัย. (2556). การจัดการขยะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น: กรณีศึกษาเทศบาลตำบลเมืองแกลง จังหวัดระยอง. ใน วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการสิ่งแวดล้อม. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- วิชัย ไกลสุวรรณจินดา. (2558). มาตรการทางกฎหมายในการจัดการขยะมูลฝอยของประเทศไทย. ใน ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขานโยบายสาธารณะและการจัดการ. มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต.

- ศุภกร อันทระกุล. (2557). ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอย. ใน วิทยานิพนธ์
นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- ศูนย์บริหารกฎหมายสาธารณสุข กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข. (2556). คู่มือแนวทางการ
บังคับใช้กฎหมายว่าด้วยการจัดการมูลฝอยสำหรับหน่วยงานราชการส่วนท้องถิ่นและ
เจ้าพนักงานตามกฎหมายการสาธารณสุข. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์
การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- ส่วนขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล สำนักจัดการกากของเสียและสารอันตราย. (2562). รายงาน
สถานการณ์ขยะมูลฝอยชุมชนของประเทศไทย ปี พ.ศ. 2562. เรียกใช้เมื่อ 20 มีนาคม
2563 จาก http://infofile.pcd.go.th/waste/wst haz_annual62.pdf.)
- สำนักงานสถิติจังหวัดศรีสะเกษ. (2562). รายงานวิเคราะห์สถานการณ์ขยะมูลฝอยในจังหวัดศรี
สะเกษ. ศรีสะเกษ: สำนักงานสถิติจังหวัดศรีสะเกษ.
- อนันต์ โพธิกุล. (2561). การบริหารจัดการขยะชุมชนของเทศบาลเมืองแสนสุข อำเภอศรีราชา
จังหวัดชลบุรี. วารสารวิชาการสถาบันวิทยาการจัดการแห่งเอเชียแปซิฟิก, 4(1), 116-
120.
- อนุศรา สาวังชัย. (2555). ศึกษายุทธศาสตร์การจัดการขยะเกาะภูเก็ต. ใน วิทยานิพนธ์ปรัชญา
ดุษฎีบัณฑิต สาขายุทธศาสตร์การพัฒนา. มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต.
- เอกบุญ วงศ์สวัสดิ์กุล. (2552). รายงานการศึกษานโยบายบูรณ โครงการศึกษาวิจัย เรื่อง การ
แก้ไขปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อย
ของบ้านเมือง พ. ศ. 2535. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่ง
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

การประเมินผลโครงการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนราชานุบาล
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 1*
AN EVALUATION OF STUDENT CARE AND SUPPORT SYSTEM
PROJECT OF RACHANUBAN SCHOOL UNDER THE NAN PRIMARY
EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE 1

มนตรา พักมงคล

Montra Phakmongkol

โรงเรียนราชานุบาล

Rachanuban School, Thailand

E-mail: montap28@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินโครงการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนราชานุบาล สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 1 โดยใช้รูปแบบการประเมินแบบซิปปา โมเดล (CIPP Model) ของสตัฟเฟิลบีม ประกอบด้วย การประเมินด้านสถานะแวดล้อม ด้านปัจจัยเบื้องต้น ด้านกระบวนการ และด้านผลผลิต กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้บริหาร ครู คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้ปกครอง และนักเรียน ปีการศึกษา 2562 จำนวน 697 คน เครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน คือ แบบประเมิน ซึ่งมีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ สถิติที่ใช้ คือ ค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัย พบว่า 1) ด้านสถานะแวดล้อม โดยรวมมีผลการประเมินอยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ ด้านความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของโครงการ ด้านความสอดคล้องกับนโยบายของหน่วยงานต้นสังกัด และด้านความต้องการจำเป็น ตามลำดับ 2) ด้านปัจจัยเบื้องต้น โดยรวมมีผลการประเมินอยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ ด้านสื่อและเครื่องมือ ด้านการบริหารจัดการด้านบุคลากร ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน และด้านงบประมาณ ตามลำดับ 3) ด้านกระบวนการ โดยรวมมีผลการประเมินอยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ ขั้นนิเทศ ติดตาม (Check) ขั้นประเมินและรายงานผล (Act) ขั้นดำเนินงาน (Do) และขั้นเตรียมการ (Plan) ตามลำดับและ 4) ด้านผลผลิต โดยรวมมีผลการประเมินผ่านเกณฑ์การประเมินที่กำหนด โดย 4.1) นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สูงขึ้นและได้รับการยอมรับในระดับต่าง ๆ และนักเรียนกลุ่มเสี่ยงและกลุ่มมีปัญหาจำนวนลดลง 4.2) นักเรียนมีการปฏิบัติพฤติกรรม

* Received 30 March 2021; Revised 23 April 2021; Accepted 26 April 2021

ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิตโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด 4.3) โรงเรียนได้รับโล่รางวัลชนะเลิศระดับดีเด่นและได้รับเกียรติบัตรการประเมินผลการดำเนินงานในระดับเงิน และ 4.4) ผู้เกี่ยวข้องมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ: การประเมินผลโครงการ, ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน, ประถมศึกษา, รูปแบบชิปปี้

Abstract

This objective of research article was to evaluate the student care and support system project of Rachanuban School under the Nan Primary Educational Service Area Office 1 by using CIPP Model that consist of the context, the input, the process and the products. Data were collected from 697 samples in the academic year 2019 consist of teachers, school committee, parents and students, through the questionnaires and were analyzed by using the descriptive statistics: mean and standard deviation. The findings showed that: 1) the results of the projects' context in overall was at the highest level that pass evaluation criteria as follows: In compliance with objectives project, in accordance with the state agency policies and needs respectively. 2) The results of the projects' input in overall was at the highest level that pass evaluation criteria as follows: Media and Equipment, Management, Personnel, Community participation and Budget respectively. 3) The results of the project's process in overall was at the highest level that pass evaluation criteria as follows: Check, Act, Plan, Do and Plan respectively. And 4) the results of the project's products in overall pass evaluation criteria as follows: 4.1) Students had higher academic achievement and the at-risk and problem had decreased. 4.2) The students had ability to use life skills in overall was the highest level. 4.3) The school was awarded an Excellence Award and a Silver Performance Assessment Certificate. And 4.4) the projects' satisfaction evaluation in the overall was at the highest level.

Keywords: Project Evaluation, Student Care and Support System, Primary School, CIPP Model

บทนำ

ด้วยกระแสโลกาภิวัตน์และการดำรงอยู่ในสังคมยุคข่าวสาร ตลอดจนความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่แทรกซึมสู่วิถีชีวิตของผู้คนในสังคมทุกรูปแบบ และการไหลบ่าของวัฒนธรรมต่างชาติที่เข้ามาสู่สังคมไทยด้วยกระบวนการทางทุนนิยมและบริโภคนิยม

ทำให้เด็กและเยาวชนตกเป็นเหยื่อของสถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม จนนำไปสู่การมีพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์และความล้มเหลวทั้งด้านการเรียนและความไม่มั่นคงในอนาคต การบริหารจัดการศึกษาในโรงเรียน ภาระหน้าที่หนึ่งคือ การบริหารจัดการระบบ การดูแลช่วยเหลือนักเรียน เพื่อให้นักเรียนได้รับการดูแลช่วยเหลือและพัฒนาด้านสุขภาพกาย สุขภาพจิต และสภาพแวดล้อมทางสังคมอย่างทั่วถึง ได้รับการส่งเสริม พัฒนา ป้องกัน แก้ไข ปัญหาทั้งด้านการเรียนรู้และความสามารถพิเศษ ได้รู้จักตนเอง สามารถปรับตัว มีทักษะทาง สังคมและอยู่ในสังคมอย่างเป็นสุข รวมถึงการมีทักษะชีวิต มีสัมพันธภาพที่ดีและเพื่อน ครู และ ผู้ปกครอง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2547) ซึ่งพระราชบัญญัติการศึกษา แห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 หมวด 1 มาตรา 6 ได้ระบุว่า การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข หมวด 4 มาตรา 22 การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่า ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตาม ศักยภาพ และมาตรา 26 ให้สถานศึกษาจัดการประเมินผู้เรียน โดยพิจารณาจากพัฒนาการของ ผู้เรียน ความประพฤติ การสังเกต พฤติกรรมการเรียน การร่วมกิจกรรม และการทดสอบควบคู่ ไปกับกระบวนการเรียนการสอนตามความเหมาะสมของแต่ละระดับและรูปแบบการศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2562)

สำนักงานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานได้กำหนดนโยบาย ยุทธศาสตร์ มาตรการ และจุดเน้นในการพัฒนาการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยมีเป้าหมายให้ศูนย์เฉพาะกิจคุ้มครองและช่วยเหลือเด็กนักเรียน (ฉก.ชน.สพฐ.) ดำเนินการ ขับเคลื่อนโดยคำนึงถึงสิทธิของนักเรียนให้ได้รับโอกาสทางการศึกษาด้วยรูปแบบที่เหมาะสม พัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถในการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ซึ่งระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นกระบวนการหนึ่งในการบริหารสถานศึกษา ซึ่งสถานศึกษาทุกแห่งต้องดำเนินงานอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง (สำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2562) และจากการประมวลสถิติของสถานการณ์ปัญหาเด็กและเยาวชน ของหน่วยงานต่างๆ พบว่า เด็กและเยาวชนทั้งที่เป็นนักเรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานและ ระดับอื่นๆ ส่วนหนึ่งมักมีพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ซึ่งสาเหตุเนื่องมาจากปัจจัยเสี่ยงจากสภาพ ครอบครัว ปัจจัยเสี่ยงจาก ปัจจัยเสี่ยงจากชุมชนและสังคม ปัจจัยเสี่ยงจากเพื่อน และปัจจัย เสี่ยงจากบุคลิกภาพหรือตัวนักเรียน และจากการสำรวจข้อมูลนักเรียนที่มีปัญหาด้านต่าง ๆ ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในปีการศึกษา 2557 พบว่า มีนักเรียน ไม่น้อยกว่า 30,000 คน ที่มีปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพจิต มีภาวะซึมเศร้า เครียด และเป็น โรคอารมณ์ 2 ขั้ว (ไบโโพลาร์ ดิสออเดอร์) (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2559)

ด้วยสภาพและปัญหาเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนดังกล่าวข้างต้น สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จึงเห็นความสำคัญของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ซึ่งเป็นนวัตกรรมที่เกิดจากความร่วมมือของกรมสุขภาพจิตและกรมสามัญศึกษาในอดีต และเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้โรงเรียนและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาได้ใช้กลไกการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในศตวรรษที่ 21 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2559) โดยมีแนวคิดหลักในการดำเนินงาน คือ มนุษย์ทุกคนมีศักยภาพที่จะเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ตลอดชีวิต เพียงแต่ใช้เวลาและวิธีการที่ต่างกัน เนื่องจากแต่ละคนมีความเป็นปัจเจกบุคคล (กรมสามัญศึกษา, 2544) ดังนั้นการยึดนักเรียนเป็นสำคัญในการพัฒนาเพื่อดูแลช่วยเหลือทั้งด้านการป้องกัน แก้ไขปัญหา หรือการส่งเสริมจึงเป็นสิ่งจำเป็น และความสำเร็จของงานต้องอาศัยการมีส่วนร่วม ทั้งการร่วมใจ ร่วมคิดร่วมทำของทุกคนที่มีส่วนเกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นบุคลากรโรงเรียนในทุกระดับ ผู้ปกครองหรือชุมชน โดยมีขั้นตอนที่สำคัญ 5 ขั้นตอน ประกอบด้วย การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล การคัดกรองนักเรียน การส่งเสริมและพัฒนา นักเรียน การป้องกันและแก้ไขปัญหาให้นักเรียน และการส่งต่อนักเรียน (และมีครูประจำชั้นหรือครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรหลักในการดำเนินงาน และการมีส่วนร่วมของบุคลากรและเครือข่ายผู้เกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2547)

โรงเรียนราชานุบาล ได้จัดการศึกษาอยู่ 2 ระดับ คือ ระดับปฐมวัย และระดับประถมศึกษา จากการดำเนินงานโครงการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่ผ่านมา โรงเรียนได้ดูแลจัดการปัญหาของผู้เรียน ให้การคุ้มครอง ป้องกัน ดูแล แก้ไข ให้ความช่วยเหลือ และส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพผู้เรียนให้สามารถเรียนรู้อยู่ในระบบการศึกษาได้ตลอดหลักสูตรอย่างมีแบบแผนและมีขั้นตอน และดำเนินการแก้ไขพฤติกรรมนักเรียนทั้งด้านสุขภาพกายใจ ด้านการเรียนรู้ ด้านสวัสดิการและความปลอดภัย ด้านการปกป้องคุ้มครอง การจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนให้เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน โดยมีงานแนะแนวเป็นหน่วยงานหลักในการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง และได้รับความร่วมมือจากผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียนในการร่วมรับผิดชอบ ร่วมคิด ร่วมปฏิบัติ ร่วมพัฒนา และร่วมแก้ปัญหาการดูแลช่วยเหลือนักเรียน เพื่อให้การดำเนินงานประสบความสำเร็จอย่างต่อเนื่อง (โรงเรียนราชานุบาล, 2562)

ดังนั้นเพื่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างต่อเนื่อง ผู้รายงานในฐานะผู้อำนวยการโรงเรียนจึงมีความสนใจที่จะประเมินโครงการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยนำรูปแบบการประเมินแบบชิปปี้ โมเดล (CIPP Model) ของสตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam, D. L, 2003) ประกอบด้วย การประเมินด้านสภาวะแวดล้อม (Context) ด้านปัจจัยเบื้องต้น (Input) ด้านกระบวนการ (Process) และด้านผลผลิต (Product) ทั้งนี้เพราะการประเมินแบบชิปปี้ โมเดล เป็นการประเมินที่เป็นกระบวนการต่อเนื่อง โดยมีจุดเน้น

สำคัญคือการประเมินการบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการ บ่งชี้ความก้าวหน้าและผลสัมฤทธิ์ของโครงการ เป็นกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อหาสารสนเทศไปใช้ประโยชน์ในการตัดสินใจอย่างต่อเนื่อง เลือกทางเลือกที่เหมาะสม (สมคิด พรหมจ้อย, 2552) ซึ่งผลที่ได้จากการประเมินจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการปรับปรุงและพัฒนาโครงการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนราชานุบาลให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อประเมินโครงการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนราชานุบาล สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาน่าน เขต 1 โดยใช้รูปแบบซีบีพี (CIPP Model)

วิธีดำเนินการวิจัย

การประเมินโครงการโดยใช้วิธีวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ครูและผู้บริหารโรงเรียนจำนวน 58 คน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 13 คน ผู้ปกครองนักเรียน จำนวน 313 คน และนักเรียน จำนวน 313 คน รวมจำนวน 679 คน ได้มาโดยการคัดเลือกแบบเจาะจง โดยมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ขอบเขตเนื้อหา ได้แก่ การประเมินด้านสภาวะแวดล้อม (Context evaluation) เป็นการประเมินด้านความต้องการจำเป็น ด้านความสอดคล้องกับนโยบายของหน่วยงานต้นสังกัด และวัตถุประสงค์ของโครงการ 2) ด้านปัจจัยเบื้องต้น (Input evaluation) เป็นการประเมินความเหมาะสมในด้านบุคลากร ด้านงบประมาณ ด้านสื่อและเครื่องมือ ด้านการบริหารจัดการ และด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน 3) ด้านกระบวนการ (Process evaluation) เป็นการประเมินการปฏิบัติตามกระบวนการ PDCA ได้แก่ ขั้นตอนเตรียมการ ขั้นตอนดำเนินงาน ขั้นตอนติดตาม และขั้นประเมินผลและรายงานผล และ 4) ด้านผลผลิต (Product evaluation) เป็นการสรุปผลการดำเนินงานโครงการ ผลการประเมินความสามารถและความคิดเห็นในการใช้ทักษะชีวิตของนักเรียน ผลสำเร็จของการดำเนินงาน และความพึงพอใจต่อโครงการ โดยดำเนินการวิจัยในปี 2562 - 2563

2. เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินโครงการ คือ แบบประเมิน จำนวน 9 ฉบับ ซึ่งมีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ผ่านการตรวจสอบความตรงของเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน จากนั้นนำไปหาค่าอำนาจจำแนกและค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นทั้งฉบับก่อนนำไปใช้ โดยค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นของแบบประเมินฉบับที่ 1 เท่ากับ 0.95 ฉบับที่ 2 เท่ากับ 0.97 ฉบับที่ 3 เท่ากับ 0.99 ฉบับที่ 4 เท่ากับ 0.94 ฉบับที่ 5 เท่ากับ 0.90 ฉบับที่ 6 เท่ากับ 0.91 ฉบับที่ 7 เท่ากับ 0.96 ฉบับที่ 8 เท่ากับ 0.99 และค่าความสอดคล้อง (IOC) ของแบบประเมินฉบับที่ 8 และฉบับที่ 9 เท่ากับ 1

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ได้ดำเนินการโดยแจกแบบประเมินโครงการและความพึงพอใจต่อโครงการแก่ครูและผู้บริหารโรงเรียน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้ปกครองนักเรียน และนักเรียน และเก็บรวบรวมข้อมูลกลับด้วยตนเอง และแจกแบบวัดพฤติกรรมการสามารถในการใช้ทักษะชีวิตของนักเรียน และแบบวัดความคิดเห็นการใช้ทักษะชีวิตของนักเรียน โดยมอบหมายให้ครูประจำชั้นชี้แจงพร้อมทั้งอธิบายวิธีการตอบแบบประเมินให้นักเรียนทราบ และให้ตัวแทนห้องเป็นผู้รวบรวมแบบประเมินและนำส่งผู้ประเมิน จากนั้นตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบประเมินทั้งหมด และนำมาวิเคราะห์ข้อมูล

4. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลเชิงปริมาณวิเคราะห์โดยใช้สถิติ คือ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย

โครงการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนราชานุบาล สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 1 โดยรวมและรายด้านมีผลการประเมินอยู่ในระดับมากที่สุด ผ่านเกณฑ์การประเมินที่กำหนดไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า

1. ผลการประเมินโครงการด้านสภาวะแวดล้อม โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.69$, S.D. = 0.31) ผ่านเกณฑ์การประเมินที่กำหนดไว้ โดยทุกด้านมีผลการประเมินอยู่ในระดับมากที่สุด เรียงตามลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของโครงการ ($\bar{X} = 4.74$, S.D. = 0.32) รองลงมา คือ ด้านความสอดคล้องกับนโยบายของหน่วยงานต้นสังกัด ($\bar{X} = 4.71$, S.D. = 0.34) และด้านความต้องการจำเป็น ($\bar{X} = 4.61$, S.D. = 0.37) ตามลำดับ

2. ผลการประเมินโครงการด้านปัจจัยเบื้องต้น โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.41$, S.D. = 0.22) ผ่านเกณฑ์การประเมินที่กำหนดไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านสื่อและเครื่องมือและด้านการบริหารจัดการ มีผลการประเมินอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.58$, S.D. = 0.23 และ $\bar{X} = 4.58$, S.D. = 0.37) รองลงมา คือ ด้านบุคลากร มีผลการประเมินอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.54$, S.D. = 0.31) ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน มีผลการประเมินอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.43$, S.D. = 0.32) และด้านงบประมาณ มีผลการประเมินอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.92$, S.D. = 0.15) ตามลำดับ

3. ผลการประเมินโครงการด้านกระบวนการ โดยรวมมีผลการประเมินอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.52$, S.D. = 0.07) ผ่านเกณฑ์การประเมินที่กำหนดไว้ เมื่อพิจารณาแต่ละขั้นตอน พบว่า ขั้นตอนที่มีระดับการปฏิบัติสูงสุด ขั้นนิเทศ ติดตาม (Check) มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.60$, S.D. = 0.46) รองลงมา คือ ขั้นประเมินและรายงานผล (Act) มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.55$, S.D. = 0.61) ขั้นตอนดำเนินงาน (Do) มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก

($\bar{X}$ = 4.46, S.D. = 0.42) และขั้นเตรียมการ (Plan) มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.46, S.D. = 0.30) ตามลำดับ

4. ผลการประเมินโครงการด้านผลผลิต โดยรวมผ่านเกณฑ์การประเมินที่กำหนดไว้ ซึ่งผลการประเมินสรุปได้ดังนี้

4.1 ผลการดำเนินงานโครงการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนราชานุบาล สรุปได้ดังนี้ 1) โรงเรียนราชานุบาลได้จัดทำข้อมูลนักเรียนรายบุคคลออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ ข้อมูลระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยใช้แบบประเมินพฤติกรรมนักเรียน (SDQ) ข้อมูลนักเรียนที่ยากจน และข้อมูลกลุ่มเด็กพิเศษ 2) ผลการคัดกรองด้านพฤติกรรมโดยใช้แบบประเมิน SDQ ปีการศึกษา 2562 พบว่า นักเรียนกลุ่มปกติ ร้อยละ 98.94 นักเรียนกลุ่มเสี่ยง ร้อยละ 0.65 และนักเรียนกลุ่มมีปัญหา ร้อยละ 0.41 ซึ่งเป็นกลุ่มมีปัญหาคือเป็นปัญหาที่ไม่รุนแรง 3) ผลการส่งเสริมพัฒนา พบว่า นักเรียนกลุ่มปกติ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สูงขึ้น และประสบความสำเร็จได้รับการยอมรับในระดับต่าง ๆ นักเรียนกลุ่มเสี่ยง (สมาธิสั้น) มีจำนวนลดลงจาก 9 คน เหลือ 8 คน และนักเรียนกลุ่มมีปัญหาทางด้านการเงิน มีจำนวนลดลง จาก 20 คน เหลือ 5 คน ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายของโรงเรียน และได้ดำเนินการเยี่ยมบ้านนักเรียนชั้น ประถมศึกษาปีที่ 1 - 6 ปีการศึกษา 2562 จำนวน 1,185 ครั้ง 4) ผลการป้องกันและแก้ไข ปัญหา พบว่า โรงเรียนมีภาคีเครือข่ายทั้งในและนอกชุมชน มีระบบสารสนเทศเครือข่าย คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้ปกครอง ชุมชน ผู้นำชุมชน ร่วมกันสอดส่องดูแล นักเรียนในขณะที่อยู่ในชุมชน และภาคีเครือข่ายให้การสนับสนุนระบบการดูแลช่วยเหลือ นักเรียนอย่างใกล้ชิดและต่อเนื่อง และ 5) ผลการส่งต่อนักเรียน พบว่า การส่งต่อภายใน ให้ครูแนะแนว ซึ่งเป็นเป็นนักเรียนกลุ่มเสี่ยงทางการเรียนรู้ช้า (สมาธิสั้น) เบื้องต้น ได้มีการช่วยเหลือโดยมีการสอนเสริม และพัฒนาการเรียนรู้ พร้อมทั้งได้สร้างสัมพันธภาพให้เด็กเกิดความไว้วางใจ เพื่อนำไปสู่การศึกษาปัญหาทางการเรียนรู้ของเด็ก และการส่งต่อนอกไปยัง แพทย์เพื่อทำการรักษา

4.2 ผลการประเมินความสามารถและความคิดเห็นในการใช้ทักษะชีวิต ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พบว่า โดยรวมนักเรียนมีการปฏิบัติพฤติกรรมความสามารถ ในการใช้ทักษะชีวิตของนักเรียนอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.52, S.D. = 0.29) เมื่อพิจารณา แต่ละข้อ พบว่า ข้อที่มีระดับการปฏิบัติสูงสุด คือ นักเรียนมั่นใจในการเรียนและการทำงาน มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.72, S.D. = 0.48) รองลงมา คือ นักเรียนยุติ ข้อขัดแย้งในกลุ่มเพื่อนด้วยสันติวิธี และนักเรียนให้อภัยและให้กำลังใจเพื่อนเมื่อมีความ ผิดพลาดหรือท้อแท้ มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.69, S.D. = 0.46) และรายการที่มี ระดับการปฏิบัติต่ำสุด คือ นักเรียนเสนอความคิดเห็นในการทำงานร่วมกันด้วยเหตุผลที่ดี มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.27, S.D. = 0.59) และความคิดเห็นต่อการใช้ทักษะชีวิต ของนักเรียน โดยรวมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.34, S.D. = 0.23) เมื่อพิจารณา

แต่ละข้อ พบว่า ข้อที่มีระดับความคิดเห็นสูงสุด คือ นักเรียนมีความสุขที่ได้อยู่กับครอบครัว มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.70$, S.D. = 0.54) รองลงมา คือ นักเรียนเต็มใจที่แบ่งปันสิ่งของให้เพื่อน มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.66$, S.D. = 0.48) และรายการที่มีระดับการปฏิบัติต่ำสุด คือ นักเรียนชื่นชอบคนที่ขยันอ่านหนังสือ มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.72$, S.D. = 0.66)

4.3 ผลสำเร็จของการดำเนินงานโครงการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนราชานุบาล สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 พบว่า โรงเรียนราชานุบาลมีผลการประเมินโดยคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 อยู่ในระดับดีเด่น ได้รับโล่รางวัลชนะเลิศ สถานศึกษาดีเด่น ประเภท สถานศึกษาระดับประถมศึกษาขนาดใหญ่ ด้านระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ระดับเขตพื้นที่การศึกษา ประจำปี 2562 จากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 และมีผลการประเมินโดยคณะกรรมการระดับเขตตรวจราชการที่ 16 อยู่ในระดับเงิน ได้รับเกียรติบัตรการประเมินผลการดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ประจำปี 2562 ประเภทสถานศึกษา ระดับประถมศึกษา ขนาดใหญ่ ระดับเงิน ระดับเขตตรวจราชการที่ 16 (Cluster 16) จากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 1

4.4 ด้านความพึงพอใจต่อการดำเนินโครงการ พบว่า โดยรวมมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.73$, S.D. = 0.05) ผ่านเกณฑ์การประเมินที่กำหนดไว้ เมื่อพิจารณาแต่ละกลุ่มเป้าหมาย พบว่า ทุกเป้าหมายมีระดับความพึงพอใจมากที่สุด ผ่านเกณฑ์การประเมินที่กำหนดไว้ โดยผู้บริหารโรงเรียนและครูมีระดับความพึงพอใจสูงสุด ($\bar{X} = 4.77$, S.D. = 0.19) รองลงมา คือ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ($\bar{X} = 4.74$, S.D. = 0.14) ผู้ปกครองนักเรียน ($\bar{X} = 4.74$, S.D. = 0.21) และนักเรียนโรงเรียนราชานุบาล ($\bar{X} = 4.65$, S.D. = 0.23) ตามลำดับ

อภิปรายผล

1. ผลการประเมินด้านสภาวะแวดล้อม พบว่า โดยรวมและรายด้านมีระดับความต้องการจำเป็น/ความสอดคล้องอยู่ในระดับมากที่สุด ผ่านเกณฑ์การประเมินที่กำหนดไว้ ทั้งนี้การดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน เป็นไปตามกรอบการดำเนินงานของโรงเรียนที่สอดคล้องและสนองต่อ พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2533 (มาตรา 6) ในการพัฒนาโครงการโรงเรียนได้นำข้อมูลสารสนเทศมาเป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับการพัฒนาโครงการในปีการศึกษาถัดไป พร้อมทั้งได้ศึกษาความต้องการจำเป็นในด้านต่างๆ เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์และกำหนดแนวทางการพัฒนาและกิจกรรมการพัฒนาผู้เรียนในด้านต่างๆ ให้สอดคล้องกับความต้องการ ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีการประเมินด้านบริบทของโครงการที่ได้มาซึ่งข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็นเพื่อประโยชน์ของผู้บริหาร

ในการปรับปรุง กำหนดทิศทางการประเมิน เพื่อจะได้สอดคล้องกับนโยบายการตัดสินใจในการบริหารของระบบ (สำราญ มีแจ้ง, 2558) และสอดคล้องกับผลการประเมินของเทพประทาน ศิโล ที่พบว่าโครงการส่งเสริมพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนมีหลักการดำเนินงานที่สอดคล้องกับ พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 นโยบายของกระทรวงศึกษาธิการและสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีระดับความคิดเห็นมากที่สุด (เทพประทาน ศิโล, 2556) แต่ไม่สอดคล้องกับผลการประเมินของสุริย์ เกิดในหล้า ที่ทำการประเมินโครงการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนท้าวพรพิทยาสรรพ์ จังหวัดสระแก้ว พบว่า โดยรวมด้านบริบทของโครงการมีความสอดคล้องอยู่ในระดับมาก (สุริย์ เกิดในหล้า, 2553)

2. ผลการประเมินด้านปัจจัยเบื้องต้น พบว่า โดยรวมมีผลการประเมินอยู่ในระดับมากผ่านเกณฑ์การประเมินที่กำหนดไว้ โดยด้านสื่อและเครื่องมือและด้านการบริหารจัดการ และด้านบุคลากร มีผลการประเมินอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน และด้านงบประมาณ มีผลการประเมินอยู่ในระดับมาก ตามลำดับ ทั้งนี้เพราะโรงเรียนเตรียมความพร้อมได้แต่งตั้งคณะกรรมการบริหารงานโครงการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนราชานุบาล ประกอบด้วย คณะกรรมการอำนวยการ (ทีมหน้า) คณะกรรมการประสานงาน (ทีมสนับสนุน) และคณะกรรมการดำเนินงาน (ทีมปฏิบัติ) ถือว่ามีความสำคัญมากที่มีความเสียสละกำลังกาย กำลังใจ คอยให้คำปรึกษานักเรียนด้วยความรัก ความเมตตา และสร้างศรัทธาให้นักเรียนเกิดความไว้วางใจ พร้อมทั้งจะช่วยเหลือนักเรียนกลุ่มเสี่ยง กลุ่มมีปัญหาทุกคน และประชุม (PLC) เพื่อแก้ไขปัญหาร่วมกัน และจัดกิจกรรมตามแผนงานที่กำหนดไว้ด้านการป้องกันช่วยเหลือและแก่นักเรียนและการส่งต่อนักเรียน ได้ร่วมกับภาคีเครือข่ายในชุมชน ผู้ปกครองนักเรียน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อรับการช่วยเหลือและหาแก้ไขปัญหา ร่วมกัน ทำให้การดำเนินงานบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีการประเมินด้านปัจจัยนำเข้าที่เป็นการประเมินความเหมาะสมด้านความสามารถของหน่วยงาน และการได้รับการช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ ซึ่งจะช่วยให้โครงการดำเนินงานไปได้ เช่น เวลา เงินทุน อาคารสถานที่ อุปกรณ์เครื่องมือ (สำราญ มีแจ้ง, 2558) ซึ่งสอดคล้องกับผลการประเมินของเทพประทาน ศิโล ที่พบว่าผลการประเมินด้านปัจจัยนำเข้าโครงการส่งเสริมพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนอนุบาลหนองบัว (เทพวิทยาคม) ในภาพรวมมีระดับความคิดเห็นมากที่สุด (เทพประทาน ศิโล, 2556)

3. ผลการประเมินด้านกระบวนการ ที่พบว่า โดยรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากและมากที่สุด ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากโรงเรียนมีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ มีขั้นตอนการดำเนินงานที่ชัดเจน โดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แก่นักเรียนเป็นรายบุคคล โรงเรียนได้ดำเนินโดยครูประจำชั้น ผู้ปกครองนักเรียน เพื่อนของนักเรียน และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องให้ข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลจากระเบียนสะสมของนักเรียนแต่ละคน เพื่อการเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างเป็น

ระบบ ด้านการคัดกรองนักเรียน โรงเรียนได้แยกประเภทเป็นนักเรียนกลุ่มปกติ นักเรียนกลุ่มเสี่ยง และนักเรียนกลุ่มที่มีปัญหา หากพบนักเรียนที่มีปัญหาทางการเรียนรู้จะได้รับการดูแลจากผู้เชี่ยวชาญด้านจิตเวชจากโรงพยาบาลน่าน ครูประจำชั้น และผู้ปกครอง นอกจากนี้โรงเรียนได้จัดการเรียนรู้โดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้เฉพาะรายบุคคล (IEP) สำหรับนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษ โดยมีครูพี่เลี้ยงและครูประจำวิชาเป็นผู้สังเกต สอบถาม สัมภาษณ์ เพื่อวางแผนการสร้างเสริมทักษะชีวิต ความสามารถทางการเรียนรู้ ความสามารถด้านอื่น ๆ ตลอดจนดูแลด้านสุขภาพร่างกาย จิตใจ และพฤติกรรมของนักเรียน และการเยี่ยมบ้านนักเรียน เพื่อได้รู้จักนักเรียนมากขึ้นทั้งด้านสภาพชีวิตความเป็นอยู่และครอบครัว จัดหาทุนการศึกษาสำหรับนักเรียนที่มีปัญหาด้านการเงิน ด้านการส่งเสริมและพัฒนา โดยจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อพัฒนานักเรียนให้มีพัฒนาการทางร่างกายและจิตใจและพัฒนาดตนเองได้เต็มตามศักยภาพของตน สามารถวิเคราะห์และตัดสินใจได้ แก้ปัญหาได้ เป็นผู้ห่างไกลจากปัญหาทางเพศและยาเสพติด มีความรับผิดชอบ เอาใจใส่ในการเรียนมากขึ้น ป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียนขาดเรียน หักเรียน การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนดังกล่าวส่งผลให้นักเรียนมีความประพฤติที่ดีขึ้นและมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น ซึ่งการดำเนินงานดังกล่าวเป็นไปตามกลยุทธ์ความสำเร็จในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในการบริหารเชิงระบบที่ประกอบด้วยขั้นตอนการวางแผน (Plan) การดำเนินงาน (Do) การตรวจสอบ/ประเมินผล (Check) การปรับปรุงพัฒนา (Act) โดยมีการทำงานเป็นทีม ที่ประกอบด้วย ทีมนำ ทีมสนับสนุน ทีมทำ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การนิเทศ ติดตาม และประเมินผล และให้ข้อมูลย้อนกลับที่นำไปใช้ปรับปรุงงานต่อไป (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2547) สอดคล้องกับผลการประเมินของอนุรักษ ะวังการ ที่ทำการประเมินโครงการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา อำเภอเฉลิมพระเกียรติ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาน่าน เขต 2 (อนุรักษ ะวังการ, 2553) และผลการประเมินของเทพประทาน ศิโล ที่ประเมินโครงการส่งเสริมพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนอนุบาลหนองบัว (เทพวิทยาคม) พบว่าโดยรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก (เทพประทาน ศิโล, 2556)

4. ผลการประเมินด้านผลผลิต พบว่า ผลการดำเนินโครงการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนทั้ง 5 กิจกรรม ทำให้นักเรียนกลุ่มปกติ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สูงขึ้นและประสบความสำเร็จได้รับการยอมรับในระดับต่าง ๆ นักเรียนกลุ่มเสี่ยง (สมาธิสั้น) และนักเรียนกลุ่มมีปัญหาทางด้านการเงินมีจำนวนลดลง ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายของโรงเรียนในด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหานี้เพราะโรงเรียนมีภาคีเครือข่ายทั้งในและนอกชุมชน ที่ให้ความร่วมมือสอดส่องดูแลนักเรียนในขณะที่อยู่ในชุมชน และให้การสนับสนุนอย่างต่อเนื่องส่งผลให้การดำเนินงานโครงการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ ซึ่งการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนทำให้นักเรียนได้รับการดูแลช่วยเหลือและพัฒนาด้านสุขภาพกาย สุขภาพจิต และสภาพแวดล้อมทางสังคมอย่างทั่วถึง

ได้รับการส่งเสริม พัฒนา ป้องกัน แก้ไขปัญหาทั้งด้านการเรียนรู้และความสามารถพิเศษ ได้รู้จักตนเอง สามารถปรับตัวมีทักษะทางสังคมและอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข มีทักษะชีวิต และมีสัมพันธภาพที่ดีกับเพื่อน ครู และผู้ปกครอง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2547) สอดคล้องกับผลการประเมินของอนุรักษ์ ระวังการ ที่พบว่าโครงการส่งผลที่ดีต่อตัวนักเรียน ชุมชน และสังคม ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาตามโครงการ นักเรียนได้รับการพิทักษ์คุ้มครอง ได้พัฒนาตนเองและสังคมอย่างรอบด้าน เป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัวและสังคมและมีเจตคติที่ดีต่อการประกอบอาชีพ ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนส่งผลที่ดีและบรรลุตามวัตถุประสงค์ของโครงการ (อนุรักษ์ ระวังการ, 2553)

ผลการประเมินความสามารถและความคิดเห็นในการใช้ทักษะชีวิตของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พบว่า โดยรวมนักเรียนมีการปฏิบัติพฤติกรรมความสามารถในการใช้ทักษะชีวิตของนักเรียนอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้เพราะว่า โรงเรียนราชานุบาลได้กำหนดแนวทางการพัฒนาตามนโยบายการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน มีแผนการดำเนินงานโครงการและกิจกรรมที่ส่งเสริมการสร้างทักษะชีวิตและคุ้มครองนักเรียนอย่างชัดเจนและเป็นรูปธรรม ใช้ข้อมูลนักเรียนรายบุคคลที่เป็นปัจจุบัน และนำสารสนเทศมาใช้ในการดำเนินการพัฒนา แก้ไขปัญหาและส่งต่อตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ในการดำเนินการเสริมสร้างทักษะชีวิตและการคุ้มครองนักเรียน โรงเรียนได้บูรณาการทักษะชีวิตในการจัดการเรียนการสอนทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ นักเรียนทุกกลุ่มได้รับการเสริมสร้างทักษะชีวิตตามวิธีการที่เหมาะสม ทำให้นักเรียนมีปัญหาด้านพฤติกรรมที่ลดลง และใช้พฤติกรรมเชิงบวกในการจัดการชั้นเรียนและพฤติกรรมนักเรียน ซึ่งสอดคล้องกับผลการประเมินของชุดิมา พงษ์เกษ ที่พบว่านักเรียนมีพฤติกรรมเคารพและรับฟังคำแนะนำของพ่อแม่ ญาติ และผู้ใหญ่ (ชุดิมา พงษ์เกษ, 2552) และสอดคล้องกับผลการประเมินของสมภพ สุขพัฒนานรากุล ที่พบว่า การดำเนินโครงการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนทำให้นักเรียนรู้จักตนเองและพึ่งตนเองได้ มีสุขภาพกาย สุขภาพจิต และสุขนิสัย มีทักษะในการหลีกเลี่ยงป้องกันอันตรายและพฤติกรรมอันไม่พึงประสงค์ รักและเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น สามารถจัดการกับปัญหาและอารมณ์ของตนเองได้ เป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว โรงเรียน ชุมชน และสังคม และมีเจตคติที่ดีและมีทักษะพื้นฐานในการประกอบอาชีพ (สมภพ สุขพัฒนานรากุล, 2556)

ผลสำเร็จของการดำเนินงานโครงการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนราชานุบาล สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 1 พบว่า โรงเรียนราชานุบาลมีผลการประเมินโดยคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 1 อยู่ในระดับดีเด่น ได้รับโล่รางวัลชนะเลิศ สถานศึกษาดีเด่น ประเภท สถานศึกษาระดับประถมศึกษาขนาดใหญ่ ด้านระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ระดับเขตพื้นที่การศึกษา ประจำปี 2562 จากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 1 และผลการประเมินโดยคณะกรรมการระดับเขตตรวจราชการที่ 16 อยู่ในระดับเงิน ได้รับเกียรติบัตรการประเมินผลการดำเนินงานตามระบบ

ดูแลช่วยเหลือนักเรียน ประจำปี 2562 ประเภทสถานศึกษา ระดับประถมศึกษา ขนาดใหญ่ ระดับเงิน ระดับเขตตรวจราชการที่ 16 (Cluster 16) จากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาเชียงราย เขต 1 ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะว่า ในการดำเนินงานโครงการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนได้ส่งเสริม สนับสนุน พัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาให้มีความรู้ ความเข้าใจระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนการเสริมสร้างทักษะชีวิตและการคุ้มครองนักเรียนของโรงเรียนราชานุบาลด้วยวิธีการที่หลากหลาย เช่น จัดประชุมกลุ่ม PLC ในระดับสายชั้น ในระดับกลุ่มสาระการเรียนรู้เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และปรึกษาปัญหาารายกรณีของนักเรียน การจัดให้มีคำแนะนำปรึกษาแก่ครูประจำชั้นในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน การติดต่อประสานงานระหว่างเครือข่ายระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนทั้งภายในและภายนอก ในการให้ความร่วมมือหรือระดมทุนหรือขอความร่วมมือในด้านต่าง ๆ การอบรม/สัมมนาครูตามภารกิจที่ได้รับมอบหมาย และการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองหรือการศึกษาด้วยระบบ ICT รวมทั้งการสร้างภาคีเครือข่ายการมีส่วนร่วมในการส่งเสริม สนับสนุน การดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนมีการส่งเสริมทักษะชีวิตและปกป้องคุ้มครองนักเรียน โดยการสนับสนุนวิทยากรอบรมให้ความรู้ และการฝึกทักษะอาชีพ สนับสนุนสื่อการเรียนการสอนด้านความปลอดภัยทางน้ำ ด้านสุขอนามัย ด้านป้องกันยาเสพติด และเพศศึกษา การส่งเสริมความรู้ความเข้าใจทักษะชีวิต สอดคล้องกับผลการประเมินของ สุรีย์ เกิดในหล้า ที่พบว่า โรงเรียนได้ดำเนินการให้ความรู้เรื่องระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้กับบุคลากร ได้การป้องกันและแก้ไขปัญหาให้นักเรียนและชุมชนให้มีความร่วมมือสนับสนุนกิจกรรมของโครงการ (สุรีย์ เกิดในหล้า , 2553)

ความพึงพอใจต่อโครงการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนราชานุบาล สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาน่าน เขต 1 โดยรวม ผู้บริหารโรงเรียนและครู คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้ปกครองนักเรียน และนักเรียนโรงเรียนราชานุบาล มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด ผ่านเกณฑ์การประเมินที่กำหนดไว้ ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะว่าการดำเนินงานโครงการดังกล่าวโรงเรียนได้ดำเนินการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล การคัดกรองนักเรียน การส่งเสริมและพัฒนา การแก้ไขและป้องกัน และการส่งต่อ โดยใช้กระบวนการบริหารแบบมีส่วนร่วมให้ทุกฝ่ายร่วมกันคิดร่วมทำ ร่วมพัฒนา และร่วมชื่นชมผลงาน รวมทั้งมีการนิเทศ กำกับ ติดตามและประเมินผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องของโรงเรียน ส่งผลให้นักเรียนมีทักษะชีวิต รู้เท่าทันภัยต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม สามารถจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นกับตนเองได้ กล้าแสดงออกเชิงสร้างสรรค์ ป้องกันดูแลสุขภาพตนเอง มีมนุษยสัมพันธ์ ปรับตัวได้ มีทักษะชีวิตและสามารถหลีกเลี่ยง ป้องกันภัยอันตราย และพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ นักเรียนรักและเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น เป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว โรงเรียน และชุมชน และนักเรียนมีสมรรถนะสำคัญและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามที่โรงเรียนราชานุบาลและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาน่าน เขต 1 กำหนด ซึ่งตรงกันข้ามกับผลการประเมินของเทพ

ประธาน ศิโล ที่ทำการประเมินความพึงพอใจต่อโครงการส่งเสริมพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือ
นักเรียนโรงเรียนอนุบาลหนองบัว (เทพวิทยาคม) (เทพประธาน ศิโล, 2556) และผล
การประเมินของรัชนี้ ลำน้อย ที่พบว่า ครูและผู้บริหาร ผู้ปกครองนักเรียน และนักเรียน
โดยภาพรวมมีความพึงพอใจต่อโครงการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอยู่ในระดับมาก (รัชนี้
ลำน้อย, 2557)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การประเมินโครงการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนราชานุบาล สำนักงานเขต
พื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองบัว เขต 1 มีขั้นตอนสำคัญ ได้แก่ ขั้นตอนเตรียมการ (Plan) เป็น
การศึกษานโยบาย สำนวนวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน แต่งตั้งทีมงานพร้อมกำหนดบทบาทหน้าที่
ความรับผิดชอบ กำหนดนโยบายและเป้าหมาย จัดทำและปฏิทินนิเทศอย่างชัดเจนและ
เป็นรูปธรรม สร้างความตระหนักและให้ความรู้ความเข้าใจระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน
การเสริมสร้างทักษะชีวิตและคุ้มครองนักเรียน ประสานงาน สร้างความร่วมมือกับภาคี
เครือข่าย และอำนวยความสะดวกในการดำเนินงาน ขั้นตอนดำเนินการ (Do) ได้แก่ การดำเนิน
กิจกรรมการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล กิจกรรมคัดกรองข้อมูลนักเรียน กิจกรรมส่งเสริมและ
พัฒนานักเรียน กิจกรรมป้องกันและแก้ไขปัญหา กิจกรรมส่งต่อนักเรียน ขั้นตอนติดตามผล
(Check) โดยการแต่งตั้งคณะนิเทศติดตามผล วางแผนและกำหนดวิธีการและเครื่องมือ
ประเมินผล นิเทศติดตามโดยใช้ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพและหน่วยงานภายนอก
ส่งเสริม สนับสนุนและให้ขวัญกำลังใจแก่ทีมงาน สรุปผลการนิเทศ ติดตาม และนำผล
การประเมินไปพัฒนางานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างต่อเนื่อง ขั้นประเมินผลและ
รายงานผล (Act) ประเมินผลและสรุปผลการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน
เพื่อปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน จัดทำแฟ้มผลงานของโรงเรียน ผู้บริหาร ครู
นักเรียนที่ประสบความสำเร็จ รายงานผลการดำเนินงานให้ผู้เกี่ยวข้องทราบอย่างต่อเนื่อง
นำข้อมูลมาวางแผนการพัฒนางาน ยกย่องชมเชย ประกาศเกียรติคุณ เผยแพร่ประชาสัมพันธ์
โครงการและขยายผลสู่ชุมชนและสถานศึกษาอื่นต่อไป ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย คือ ผู้บริหาร
โรงเรียนควรนำข้อมูลจากรายงานประเมินผลมาใช้เป็นสารสนเทศเพื่อตัดสินใจพัฒนาโครงการ
ให้มีความโดดเด่นเป็นที่ประจักษ์และประสิทธิภาพ ควรจัดทำขั้นตอนการปฏิบัติงานอย่างเป็น
ระบบ ชัดเจน และครบถ้วน และควรจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้มีความหลากหลายเพื่อพัฒนา
คุณภาพผู้เรียนให้มีทักษะชีวิต มีสมรรถนะสำคัญ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามที่
สถานศึกษากำหนด ข้อเสนอแนะสำหรับการประเมินครั้งต่อไป คือ ควรศึกษาความสัมพันธ์
ระหว่างพฤติกรรม การดูแลช่วยเหลือนักเรียนของครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษากับประสิทธิภาพ
การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน และควรศึกษาและสังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
รูปแบบของกิจกรรมที่เหมาะสมในการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

เอกสารอ้างอิง

- กรมสามัญศึกษา. (2544). ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา. กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา.
- ชุติมา พงษ์เกษ. (2552). การประเมินโครงการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุบลราชธานี เขต 4. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.
- เทพประทาน ศิโล. (2556). รายงานการประเมินโครงการส่งเสริมพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนอนุบาลหนองบัว (เทพวิทยาคม) ปีการศึกษา 2556. วารสารวิชาการ ศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์, 2(2), 12-23.
- รัชนี ลำน้อย. (2557). การประเมินโครงการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนบ้านนา วงศ์ อำเภอบัว จังหวัดน่าน. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์.
- โรงเรียนราชานุบาล. (2562). ข้อมูลพื้นฐานโรงเรียนราชานุบาล ปีการศึกษา 2562. น่าน: โรงเรียนราชานุบาล.
- สมคิด พรหมจ้อย. (2552). เทคนิคการประเมินโครงการ. (พิมพ์ครั้งที่ 6). นนทบุรี: จตุพรดีไซน์.
- สมภพ สุขพัฒนานรากุล. (2556). การประเมินโครงการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในอำเภอยะนิงค์ย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษานครราชสีมา เขต 2. ใน วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการประเมินการศึกษา. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2547). แนวทางการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2559). การพัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2562). คู่มือการคัดเลือกสถานศึกษาและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเพื่อรับรางวัลระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ประจำปี 2562. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.
- สำราญ มีแจ้ง. (2558). การประเมินโครงการทางการศึกษา : ทฤษฎีและปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุรีย์ เกิดในหล้า. (2553). การประเมินโครงการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนทพรราชวิทยา จังหวัดสระแก้ว. ใน วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยบูรพา.

อนุรักษ์ ระวังการ. (2553). การประเมินโครงการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา อำเภอเฉลิมพระเกียรติ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาน่าน เขต 2. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์.

Stufflebeam, D. L. (2003). The CIPP Model for Evaluation: International Handbook of Educational Evaluation, Part I. Dordrecht: Springer.

รูปแบบการสื่อสารเพื่อสร้างคุณค่าตราองค์กรของสถาบันอุดมศึกษา ตามแนวคิดพันธกิจสัมพันธ์*

COMMUNICATION MODEL TO BUILD BRAND EQUITY OF THE HIGHER EDUCATION INSTITUTION USING SOCIAL ENGAGEMENT CONCEPT

ธิติพัทธ์ ลิ้มสัมฤทธิ์นิภา

Thitiphat Limsumlitnipa

จันทิมา เขียวแก้ว

Jantima Kheokao

มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย

University of the Thai Chamber of Commerce, Thailand

E-mail: thitiphat.lim@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและพัฒนารูปแบบการสื่อสารเพื่อสร้างคุณค่าตราองค์กรของสถาบันอุดมศึกษาตามแนวคิดพันธกิจสัมพันธ์ โดยมีผู้ให้ข้อมูลหลักแบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้บริหารมหาวิทยาลัย กลุ่มผู้รับผิดชอบการดำเนินงาน กลุ่มผู้ร่วมปฏิบัติงาน และกลุ่มภาคีเครือข่าย โดยใช้วิธีการเลือก ผู้ให้ข้อมูลหลักแบบเจาะจง จำนวน 68 คน ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก การสัมภาษณ์กลุ่ม และการสนทนากลุ่ม ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการสื่อสารเพื่อสร้างคุณค่าตราองค์กรของสถาบันอุดมศึกษาตามแนวคิดพันธกิจสัมพันธ์ ประกอบด้วย 4 ส่วน ดังนี้คือ ส่วนที่ 1 ชุดความหมายของการดำเนินงานภารกิจหลักของสถาบันอุดมศึกษาตามแนวคิดพันธกิจสัมพันธ์ คือ Knowledge (K) หมายถึงองค์ความรู้ของสถาบันอุดมศึกษาและภูมิปัญญาของชุมชน Integration (I) หมายถึงการบูรณาการศาสตร์ร่วมกันระหว่างสถาบันอุดมศึกษากับสังคม Co-Creation (C) หมายถึงการประสานสร้างการวางแผน การปฏิบัติ หาแนวทางแก้ไขปัญหา และเผยแพร่ความรู้แก่สาธารณชน และ Continuity (C) หมายถึง การดำเนินภารกิจหลักแนวคิดพันธกิจสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ โดยกำหนดเป็นคำเรียกว่า “KICC” ส่วนที่ 2 กลยุทธ์การสื่อสารการตลาด ได้แก่ การโฆษณา การประชาสัมพันธ์ การใช้พนักงานขาย การส่งเสริมการขาย และการตลาดทางตรง ส่วนที่ 3 กลยุทธ์การสร้างสรรคสารตามวัตถุประสงค์ 3 ประการดังนี้ คือ 1) การรับรู้ 2) การโน้มน้าว และ 3) การตระหนักรู้ และส่วนที่ 4 คือ กลยุทธ์สื่อแบบออนไลน์และออฟไลน์

* Received 30 March 2021; Revised 23 April 2021; Accepted 26 April 2021

สรุปผลองค์ความรู้ใหม่ที่ได้ คือ รูปแบบการสื่อสารเพื่อสร้างคุณค่าตราองค์กรของสถาบันอุดมศึกษาตามแนวคิดพันธกิจสัมพันธ์นี้ใช้กลยุทธ์การสื่อสารการตลาดถ่ายทอดคุณค่าของการดำเนินงานภารกิจหลักของสถาบันอุดมศึกษาตามแนวคิดพันธกิจสัมพันธ์ไปยังผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจนทำให้เกิดการรับรู้และตระหนักรู้ถึงคุณค่าของสถาบันอุดมศึกษา

คำสำคัญ: การสื่อสาร, คุณค่าตราองค์กร, พันธกิจสัมพันธ์

Abstract

The objectives of this study were to develop the communication model to build brand equity of higher education institution using social engagement concept. The key informants are institutional administrators, teachers and staffs, student and the leaders of the community that amount 68 persons. The research methodology is qualitative research methods which in-depth interview group interview and focus group technic. The findings that communication models were developed to building the corporate brand equity of higher education institutions in social engagement concept. The core of brand equity is the KICC model. The set of meaning “KICC” model is 1) Knowledge (K): The knowledge has come from the education institute and community, 2) Integrated (I): To integrate of sciences between the education institute and community, 3) Co-Creation (C): The operation to plan, practice, solve, and publish for the public, and 4) Continuity (C): To continue and consistently operate base on the social engagement. Moreover, the KICC model bring to brand equity of the education institute by marketing communications strategy which advertising, public relations, personal selling, sales promotion and direct marketing base on the creative message strategy (Perception, Persuasion and, Awareness) and the media strategy (Online media and Offline media). The new knowledge gained from the research results is a communication model to build brand equity of higher education institution using social engagement concept. The value of the higher educational institution to the stakeholders is recognized and realizes the equity of organization according to social engagement concept.

Keywords: Communication, Corporate Brand Equity, Social Engagement

บทนำ

แนวทางแห่งปรัชญาคุณวิทยาที่มุ่งแสวงหาคุณค่าโดยการบ่งบอกให้รู้ถึงความดี ความงาม ความถูกต้อง และการมีความหมายของสรรพสิ่ง (Hart, S. L., 1971) ด้วยเหตุดังกล่าวนี้ จึงทำให้เห็นปรากฏการณ์ของสถาบันอุดมศึกษาในการเปลี่ยนบทบาทการดำเนินงานภารกิจหลักให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคมมากขึ้น การริเริ่มแนวทางการพัฒนาการทำงานวิชาการเพื่อสังคมกันอย่างจริงจัง เพื่อนำไปสู่ยุคแห่งการสร้างตราสินค้า (Quinton, S, 2013) โดยเฉพาะการสร้างคุณค่าตราองค์กรเพื่อทำให้องค์กรได้รับการยอมรับจากสังคมมากขึ้น รวมทั้งเป็นกลยุทธ์และเครื่องมือในการสร้างความได้เปรียบในเชิงการแข่งขัน ยิ่งไปกว่านั้นคุณค่าตราองค์กรยังเป็นแหล่งสร้างประโยชน์และรายได้ให้กับองค์กร (Aaker, D., 1991); (Keller, K. L., 1998); (Feldwick, P., 1996); (Berry, L. L., 2000); (Wood, L, 2000)

สถาบันอุดมศึกษาของประเทศไทยมีภารกิจหลัก 4 ด้านคือ ด้านการเรียนการสอน เพื่อการผลิตบัณฑิตให้ผู้เรียนมีความรู้ในวิชาการและวิชาชีพ ด้านการวิจัยและพัฒนาเพื่อการสร้างองค์ความรู้ใหม่ ด้านการบริการวิชาการเพื่อให้ความรู้แก่ประชาชนและผู้สนใจ และด้านทะนุบำรุงศิลปและวัฒนธรรมเพื่อปลูกฝังให้มีความรู้ ตระหนักถึงคุณค่าของวัฒนธรรมของชาติ จะเห็นได้ว่าสถาบันอุดมศึกษามีภารกิจที่เกี่ยวข้องกับการทำงานเพื่อสังคมอยู่แล้ว แต่หากแบ่งสังคมออกเป็น 3 ภาคส่วนใหญ่ คือ ภาครัฐ ภาคธุรกิจและภาคประชาสังคมแล้ว ที่ผ่านมามาสถาบันอุดมศึกษานั้นทำงานร่วมกับภาคประชาสังคมค่อนข้างน้อยที่สุด ดังนั้นปี 2554 สถาบันคลังสมองของชาติภายใต้มูลนิธิส่งเสริมทบวงมหาวิทยาลัย จึงได้เริ่มผลักดันให้เกิดข้อเสนอแนะในเชิงยุทธศาสตร์เพื่อหนุนเสริมและผลักดันให้เกิดงานวิชาการรับใช้สังคมขึ้นเพื่อส่งเสริมให้เกิดการทำงานวิชาการเพื่อสังคมโดยเฉพาะภาคประชาสังคมอย่างจริงจังเป็นระบบ (พีรเดช ทองอำไพ และคณะ, 2561) และในปี พ.ศ. 2558 มีการจัดตั้งพันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยกับสังคม หรือ Engagement Thailand (ENT) ขึ้นเพื่อเป็นหน่วยงานในการขับเคลื่อนการดำเนินงานภารกิจหลักของสถาบันอุดมศึกษาตามแนวคิดของพันธกิจสัมพันธ์ (มหาวิทยาลัยกับสังคม) ซึ่งการดำเนินงานภารกิจหลักของสถาบันอุดมศึกษาด้วยแนวคิดพันธกิจสัมพันธ์ คือ การดำเนินงานภารกิจหลักตามแนวคิดพันธกิจสัมพันธ์ที่มีองค์ประกอบ 4 ประการคือ ร่วมคิดร่วมทำแบบพันธมิตรและหุ้นส่วนเกิดประโยชน์ร่วมกันแก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย มีการให้ความรู้และเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน และเกิดผลกระทบต่อสังคมที่ประเมินได้ (สมาคมพันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยกับสังคม, 2562)

สถาบันการศึกษากับแนวคิดพันธกิจสัมพันธ์ จึงเป็นแนวทางการสร้างความรู้ ความเชี่ยวชาญในวิชาชีพ พร้อมปลูกฝังคุณธรรม และความสมบูรณ์ให้กับนิสิตนักศึกษาและบัณฑิตอย่างแท้จริง ตลอดจนเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ การบริการวิชาการแก่ชุมชน การสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชนและสิ่งแวดล้อม การธำรงรักษาสืบสานศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญา

ไทย จึงกล่าวได้ว่า สถาบันอุดมศึกษาเป็นหนึ่งในกลไกขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ในการพัฒนาทุนมนุษย์อันเป็นรากฐานของการพัฒนาอันนำไปสู่สังคมเศรษฐกิจฐานความรู้และเพิ่มมูลค่า (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2561)

จากแนวคิดทางด้านคุณค่าตราองค์กร และการดำเนินงานภารกิจหลักของสถาบันอุดมศึกษาตามแนวคิดพันธกิจสัมพันธ์จึงเป็นเครื่องบ่งบอกถึงความดี และความหมายของการมีอยู่ของสถาบันอุดมศึกษา จึงจำเป็นต้องมีการสื่อสารเพื่อให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเกิดการรับรู้คุณค่าของตราองค์กรของสถาบันอุดมศึกษา ซึ่งแนวคิดการสื่อสารการตลาดได้รับความนิยมนำไปใช้เพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ทางการสื่อสาร โดยเครื่องมือแต่ละชนิดประกอบด้วย การโฆษณา การประชาสัมพันธ์ การส่งเสริมการขาย การขายโดยบุคคล และการตลาดทางตรง (Kotler, P, 1999); (Kotler, P. & Keller, K. L., 2012) ทำให้เห็นความสำคัญของการศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการสื่อสารเพื่อสร้างคุณค่า ตราองค์กรของสถาบันอุดมศึกษาตามแนวคิดพันธกิจสัมพันธ์อันจะทำให้สถาบันอุดมศึกษาเกิดคุณค่าตราองค์กรตามแนวคิดพันธกิจสัมพันธ์ ในขณะที่สังคมและชุมชนได้รับประโยชน์จากการดำเนินงานภารกิจหลัก กิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ อย่างแท้จริง จนนำไปสู่การเกิดคุณค่าตราองค์กรของสถาบันอุดมศึกษาตามแนวคิดพันธกิจสัมพันธ์

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาและพัฒนาารูปแบบการสื่อสารเพื่อสร้างคุณค่าตราองค์กรของสถาบันอุดมศึกษาตามแนวคิดพันธกิจสัมพันธ์

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการสื่อสารเพื่อสร้างคุณค่าตราองค์กรของสถาบันอุดมศึกษาตามแนวคิดพันธกิจสัมพันธ์ มีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหาในการวิจัย ประกอบด้วย การสื่อสารการดำเนินงานภารกิจหลักของสถาบันอุดมศึกษาตามแนวคิดพันธกิจสัมพันธ์เพื่อสร้างคุณค่าตราองค์กรของสถาบันอุดมศึกษาในมุมมองของผู้ส่งสาร คือสถาบันอุดมศึกษา ด้วยกลยุทธ์การสื่อสารการตลาด กลยุทธ์การสร้างสรรค์สาร กลยุทธ์สื่อ อันทำให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของสถาบันอุดมศึกษาเกิดความรู้เกี่ยวกับตราองค์กร

ขอบเขตด้านเวลาและด้านพื้นที่ ได้แก่ สถาบันอุดมศึกษาที่รับหน้าที่เป็นเจ้าภาพจัดการประชุมวิชาการด้านพันธกิจสัมพันธ์

ระดับชาติ

1. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปี พ.ศ. 2560
2. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปี พ.ศ. 2561

3. มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ ปี พ.ศ. 2562

ระดับนานาชาติ

1. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ปี พ.ศ. 2561

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก

การวิจัยนี้มีหน่วยการวิเคราะห์เป็นองค์กรคือ สถาบันอุดมศึกษา โดยมีผู้ให้ข้อมูลหลักคือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการดำเนินงานตามภารกิจของสถาบันอุดมศึกษาตามแนวคิดพันธกิจสัมพันธ์

1.1 สถาบันอุดมศึกษา คือ สถาบันอุดมศึกษาที่เป็นสมาชิกสมาคมพันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยกับสังคม จำนวน 53 สถาบัน ที่มีเป้าหมายร่วมกันในการพัฒนาระบบการบริหารจัดการที่เข้มแข็งเพื่อขับเคลื่อนพันธกิจมหาวิทยาลัยเพื่อสังคม และเกิดการบูรณาการของทุกภารกิจของมหาวิทยาลัยในการทำงานเพื่อสังคม รวมถึงสนับสนุนให้มีการพัฒนากำลังคนในมหาวิทยาลัยที่มีอุดมการณ์ ความรู้ ทักษะในการทำงานวิชาการเพื่อสังคมอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

ในการวิจัยนี้เลือกสถาบันอุดมศึกษากลุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง โดยกำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือกคือ สถาบันอุดมศึกษาที่รับหน้าที่จัดงานการประชุมวิชาการด้านพันธกิจสัมพันธ์ระดับชาติ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2560 ถึง ปี พ.ศ. 2562 คือ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ (ตามลำดับ) และระดับนานาชาติ ปี พ.ศ. 2561 คือ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

1.2. ผู้ให้ข้อมูลหลัก แบ่งออกเป็นสองกลุ่มหลักคือ กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเป็นบุคคลที่มีหน้าที่หรือความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานและการสื่อสารการดำเนินงานตามภารกิจของสถาบันอุดมศึกษาตามแนวคิดพันธกิจสัมพันธ์ และกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิผู้เชี่ยวชาญด้านการดำเนินงานรวมถึงการสื่อสารการดำเนินงานภารกิจของสถาบันอุดมศึกษาตามแนวคิดพันธกิจสัมพันธ์เพื่อเป็นผู้ร่วมสนทนากลุ่มแบบเจาะจงที่จัดขึ้นเพื่อวิพากษ์และให้ความคิดเห็นต่อความเหมาะสมและการนำไปใช้เป็นรูปแบบการสื่อสารเพื่อสร้างคุณค่าตราองค์กรของสถาบันอุดมศึกษาตามแนวคิดพันธกิจสัมพันธ์

การกำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก

การวิจัยครั้งนี้กำหนดผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) โดยใช้วิธีกำหนดตามลักษณะและมิติของประเด็นสาระเป็นการเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบบเจาะจง (Purposive sampling) (พรทิพย์ ดีสมโชค, 2562) ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม คือกลุ่มที่ 1 กลุ่มผู้บริหารมหาวิทยาลัย กลุ่มที่ 2 กลุ่มผู้รับผิดชอบการดำเนินงานภารกิจหลัก กลุ่มที่ 3 กลุ่มผู้ร่วมปฏิบัติงาน กลุ่มที่ 4 กลุ่มภาคีเครือข่าย และการเลือกแบบลูกโซ่ (Snow ball) เพื่อคัดสรรรายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิที่มีคุณสมบัติที่เหมาะสมและยินดีที่จะเข้าร่วมเป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก สาเหตุที่ใช้การสุ่ม 2 แบบเพื่อที่จะหาผู้ทรงคุณวุฒิที่มีคุณลักษณะที่ดีและเพื่อให้ได้ข้อมูลที่หลากหลายครบมิติที่ศึกษา

มากที่สุด (วรารณ ฉัตรชาติ, 2556) ซึ่งกำหนดจำนวนที่เหมาะสมอย่างน้อย 68 คน โดยการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบโควตา (Quota Sampling) กำหนดจำนวนผู้ที่มีโอกาสจะถูกเลือกเป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก ซึ่งกำหนดจำนวนที่เหมาะสมอย่างน้อย 68 คน ตามรายละเอียดของแต่ละกลุ่มดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การกำหนดจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก

กลุ่ม	สถาบัน 1	สถาบัน 2	สถาบัน 3	สถาบัน 4	รวม
กลุ่มที่ 1 กลุ่มผู้บริหารมหาวิทยาลัย	2	2	2	2	8
กลุ่มที่ 2 กลุ่มผู้ปฏิบัติงาน	5	5	5	5	20
กลุ่มที่ 3 กลุ่มผู้ร่วมปฏิบัติงาน	5	5	5	5	20
กลุ่มที่ 4 กลุ่มภาคีเครือข่าย	5	5	5	5	20
รวม	17	17	17	17	68

เครื่องมือการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้เครื่องมือวิจัย ได้แก่ 1) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบสัมภาษณ์กลุ่มแบบมีโครงสร้าง (Structure Interview) ซึ่งกำหนดประเด็นคำถามครอบคลุมเกี่ยวกับการดำเนินงานภารกิจหลักและการสื่อสารการดำเนินงานภารกิจหลักเพื่อสร้างคุณค่าตราองค์กรของสถาบันอุดมศึกษาตามแนวคิดพันธกิจสัมพันธ์ และ 2) แบบบันทึกเอกสาร สร้างขึ้นเพื่อใช้ในการบันทึกเนื้อหา/ประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานภารกิจหลักของสถาบันอุดมศึกษาตามแนวคิดพันธกิจสัมพันธ์ การสื่อสารเพื่อสร้างคุณค่าตราองค์กรของสถาบันอุดมศึกษา

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพครั้งนี้ คือ ส่งแบบสอบถามให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้องของข้อคำถามที่มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย แล้วรวบรวมข้อสรุปข้อเสนอแนะมาปรับปรุงแก้ไขแล้วนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบความสมบูรณ์ก่อนการนำไปใช้สัมภาษณ์จริง

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยนี้ได้ประยุกต์ใช้วิธีการเก็บข้อมูล 3 รูปแบบ ดังต่อไปนี้

1. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In - Dept Interview) กับผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informant) ได้แก่ อธิการบดี รองอธิการบดี ผู้ช่วยอธิการบดี คณบดีของสถาบันการศึกษาอุดมศึกษาที่ดำเนินงานและการสื่อสารการดำเนินงานภารกิจหลักตามแนวคิดพันธกิจสัมพันธ์อันนำไปสู่การสร้างคุณค่าตราองค์กร

2. การสัมภาษณ์กลุ่ม (Group interview) ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่อการดำเนินงานภารกิจหลักของสถาบันอุดมศึกษาตามแนวคิดพันธกิจสัมพันธ์เกี่ยวกับการดำเนินงานและการสื่อสารการดำเนินงานภารกิจหลักตามแนวคิดพันธกิจสัมพันธ์อันนำไปสู่

คุณค่าตราองค์กรของสถาบันอุดมศึกษา เพื่อเข้าถึงข้อมูลที่อาจจะยังไม่สามารถเก็บได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกและทำความเข้าใจวิถีการดำเนินงานตามแนวคิดพันธกิจสัมพันธ์ของสถาบันอุดมศึกษา

3. การสนทนากลุ่ม (Focus Group) กับผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการ เกี่ยวกับรูปแบบการสื่อสารเพื่อสร้างคุณค่าตราองค์กรของสถาบันอุดมศึกษาแล้วนำมาปรับและพัฒนาให้สามารถนำไปปรับใช้ได้ตามบริบทของ แต่ละสถาบันอุดมศึกษา

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic induction) เพื่อตอบวัตถุประสงค์ในการวิจัย ด้วยการจัดหมวดหมู่ข้อมูลที่ได้ที่ทำการศึกษาทั้งการสัมภาษณ์เชิงลึก การสัมภาษณ์กลุ่ม และการสนทนากลุ่ม โดยทำการถอดเทปแบบคำต่อคำเพื่อหาความจริงจากส่วนย่อย ๆ หลายส่วนและนำข้อมูลมาเรียบเรียงอย่างเป็นระบบโดยเชื่อมโยงและหาความสัมพันธ์ของข้อมูลแล้วทำการวิเคราะห์เชิงพรรณนาร่วมกับเอกสารแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากนั้นจึงตีความเพื่อสร้างขึ้นเป็นชุดข้อมูลใหม่

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยจากการวิเคราะห์ข้อมูลจากระบวนการแสวงหาความรู้แบบอุปนัย (Induction) พบว่ารูปแบบการสื่อสารเพื่อสร้างคุณค่าตราองค์กรของสถาบันอุดมศึกษาตามแนวคิดพันธกิจสัมพันธ์ ประกอบด้วย 4 ส่วนหลักดังนี้คือ ส่วนที่ 1 คือ ชุดความหมาย (Set of Meaning) เพื่อการสื่อสารการดำเนินงานภารกิจหลักของสถาบันอุดมศึกษาตามแนวคิดพันธกิจสัมพันธ์ ส่วนที่ 2 คือการใช้กลยุทธ์การสื่อสารการตลาด (Marketing Communication Strategy) และส่วนที่ 3 คือกลยุทธ์การสร้างสาร (Message strategy) และส่วนที่ 4 คือกลยุทธ์สื่อ (Media Strategy) ทำให้กลุ่มเป้าหมายคือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของสถาบันอุดมศึกษาเกิดความรู้เกี่ยวกับตราองค์กรของสถาบันอุดมศึกษาได้ โดยมีสาระดังนี้

ส่วนที่ 1 ชุดความหมาย (Set of Meaning) ของการดำเนินงานภารกิจหลักของสถาบันอุดมศึกษาตามแนวคิดพันธกิจสัมพันธ์ (KICC) ที่ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบหลักคือ Knowledge (K) หมายถึง องค์ความรู้ของสถาบันการศึกษาและภูมิปัญญาชุมชน Integration (I) หมายถึง การบูรณาการศาสตร์ร่วมกันระหว่างสถาบันการศึกษากับชุมชน Co-Creation (C) หมายถึง การประสานงานเพื่อวางแผน ลงมือปฏิบัติ หาแนวทางแก้ไขปัญหา และเผยแพร่ความรู้เพื่อเป็นประโยชน์ร่วมกัน และ Continuity (C) หมายถึง การดำเนินการตามแนวคิดพันธกิจสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ ซึ่งชุดความหมายนี้ถือเป็นหัวใจหลักของรูปแบบการสื่อสารเพื่อทำให้เกิดคุณค่าตราองค์กรในสายตาของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของสถาบันอุดมศึกษา เพราะเป็นผลรวมของคุณค่าของการดำเนินงานภารกิจหลักของสถาบันอุดมศึกษาตามแนวคิดพันธกิจสัมพันธ์ ดังนั้น การสร้างชุดความหมายนี้จึงถือ

เป็นแกนหลักในการสร้างความเข้าใจร่วมกันของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อนำไปสู่ขั้นตอนของการสื่อสารในลำดับต่อไป

ส่วนที่ 2 กลยุทธ์การสื่อสารการตลาด เป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการสื่อสารเพื่อสร้างคุณค่าตราองค์กร ของสถาบันอุดมศึกษา ในฐานะผู้ส่งสาร (Sender's Aspect) สถาบันอุดมศึกษาสามารถใช้กลยุทธ์การสื่อสารการตลาดเพื่อให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของสถาบันอุดมศึกษาเกิดการรับรู้ชุดความหมาย (Set of Meaning) ของการดำเนินงานภารกิจหลักของสถาบันอุดมศึกษาตามแนวคิดพันธกิจสัมพันธ์ (KICC) จนทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องและชัดเจน อันนำไปสู่ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับตราองค์กรของสถาบันอุดมศึกษา ซึ่งเครื่องมือการสื่อสารการตลาดเพื่อสร้างคุณค่าตราองค์กรของสถาบันอุดมศึกษาตามแนวคิดพันธกิจสัมพันธ์มีลักษณะดังต่อไปนี้คือ

1. การโฆษณา เป็นเครื่องมือสื่อสารที่สำคัญในการแจ้งข่าวสารในลักษณะจูงใจให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเกิดความตระหนักรู้เกี่ยวกับการดำเนินงานภารกิจหลักของสถาบันอุดมศึกษาตามแนวคิดพันธกิจสัมพันธ์ด้วยเทคนิคการนำเสนอเนื้อหาและลีลาที่กระชับและไว้วางใจให้เกิดการรับรู้ด้วยแนวคิดการสร้างสรรค์ (Creative Strategy) การให้ความสำคัญของการนำเสนอคุณค่าขององค์กรในมุมมองผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (The Stakeholders Point of View) และประโยชน์ที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจะได้รับ (The Support for the Benefit) นั่นคือ การส่งชุดความหมายการดำเนินงานภารกิจหลักของสถาบันอุดมศึกษาตามแนวคิดพันธกิจสัมพันธ์ให้เกิดขึ้นในสายตาของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เช่น การสร้างสรรค์คำ ข้อความเพื่อให้เกิดการรับรู้ กระตุ้นจิตใจ เช่น “ลุกขึ้นมา Live ลุกขึ้น Share” “ทุกแรงใจเพื่อสังคมไทย” “ความรู้เราความรู้เขาเพื่อสังคมไทยพัฒนา” รวมถึงเทคนิคการสร้างสรรค์คำใหม่ที่น่าสนใจ เช่น ข้อความโฆษณา “กรีนแอนด์แชร์ริง” (Green and Sharing) ที่มุ่งกระตุ้นให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียร่วมลงมือช่วยกันทำให้สิ่งแวดล้อมดีขึ้น รวมถึงเทคนิคการใช้สื่อโฆษณาที่เพิ่มโอกาสการรับรู้ให้ได้มากที่สุดโดยเฉพาะสถาบันอุดมศึกษานั้นจะมีพื้นที่ในการทำกิจกรรมต่าง ๆ หลายแห่ง ดังนั้นการโฆษณา ณ จุดขายจึงถือเป็นเครื่องมือที่เพิ่มโอกาสการเข้าถึงข้อมูลได้มากขึ้น เช่น การโฆษณาข้อความบนจอแอลอีดีที่โถงภาพคมชัด สะดุดตารอบบริเวณมหาวิทยาลัย หรือการโฆษณาสโลแกน “มหาวิทยาลัยรับใช้สังคม” “มหาวิทยาลัยเพื่อชุมชน” ผ่านชุมประตูทางเข้าอาคาร (Archway) การโฆษณาแนวแผ่บรรยากาศ (Ambient) ตามบริเวณพื้นที่หลักของมหาวิทยาลัยและชุมชน เป็นต้น

2. การประชาสัมพันธ์ ถือเป็นเครื่องมือการสื่อสารหลักของสถาบันอุดมศึกษาทุกแห่งที่นิยมใช้เพื่อเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่สามารถให้รายละเอียดเชิงลึกได้มากที่สุด เช่น การเขียนข่าวประชาสัมพันธ์การเขียนสปีชข่าว การเขียนข่าวเชิงสารคดี การเขียนบทความ ทำให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจและเห็นถึงความสำคัญของการดำเนินงานภารกิจตามแนวคิดพันธกิจสัมพันธ์ และที่สำคัญคือสถาบันอุดมศึกษาควรกำหนดข้อความสื่อสารหลัก

(Key Message) คือ “ความรู้ของเรา” “ทำงานร่วมกัน” “ทำอย่างต่อเนื่อง” “ความรู้ของพวกเราเพื่อพัฒนาชีวิตชุมชน” “สุดยอดงานวิจัยสู่การใช้ประโยชน์ของชุมชน” ให้ไปในทิศทางเดียวกัน รวมถึงการกำหนดการนำเสนอเนื้อหาเชิงบวก (Tone) เพื่อให้ผู้อ่านได้เห็นประโยชน์ร่วมกันจากการดำเนินงานดังกล่าว รวมถึงการใช้ภาพประกอบข่าวพร้อมคำบรรยายภาพ (Photo and Caption) ที่สะท้อนให้เห็นคุณค่าของการดำเนินงาน

3. การใช้พนักงานขาย สถาบันอุดมศึกษาซึ่งเป็นองค์กรธุรกิจประเภทการบริการประเภทหนึ่ง ดังนั้น บุคลากรถือเป็นเครื่องมือการสื่อสารการตลาดที่สำคัญ ดังนั้นสถาบันอุดมศึกษาจะต้องสร้างทักษะการสื่อสารระหว่างบุคคลเพื่อการโน้มน้าวใจให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเกิดการรับรู้จนทำให้เกิดความร่วมมือในการดำเนินงานหลักของสถาบันอุดมศึกษาตามแนวคิดพันธกิจสัมพันธ์ รวมถึงความสามารถในการแลกเปลี่ยนความรู้ร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้จนทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีทำให้เกิดภาพลักษณ์ที่ดีในระยะยาว สถาบันอุดมศึกษาจึงต้องอบรมและพัฒนาองค์ข้อมูลของบุคลากรอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการสร้างระบบแรงจูงใจให้รางวัลหรือการประเมินผลการปฏิบัติงานเกี่ยวกับการดำเนินงานตามภารกิจหลักของสถาบันอุดมศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งการสื่อสารด้วยบุคคลถือเป็นการสื่อสารสองทาง มีการปฏิสัมพันธ์กัน เกิดการตอบสนองกันได้ทันทีจึงเป็นเครื่องมือที่สำคัญของการสื่อสารชุดความหมาย “KICC” ได้อย่างดี เช่น การพบปะชุมชน การสนทนาแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงานในพื้นที่ การแสดงความคิดเห็น การระดมสมอง ของปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชนและกับคณะทำงานของสถาบันอุดมศึกษา เป็นต้น

4. การส่งเสริมการขาย ในการสื่อสารเพื่อสร้างคุณค่าตราองค์กรของสถาบันอุดมศึกษา มีการนำข้อมูลและภาพกิจกรรมที่สถาบันการศึกษาไปร่วมทำกิจกรรมกับชุมชนตามแนวคิดพันธกิจสัมพันธ์ประกอบการรับสมัครนักศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อกระตุ้นให้เกิดการตัดสินใจเข้าศึกษาต่อในคณะหรือภาควิชาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนหรือสังคม เช่น สังคมศาสตร์ รัฐศาสตร์ เกษตรศาสตร์ ครุศาสตร์ เทคโนโลยีการแปรรูป บริหารธุรกิจ เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีการโฆษณาเพื่อส่งเสริมการขายนำเสนอความน่าสนใจในประเด็นการมอบทุนการศึกษา ได้แก่ ทุนพัฒนากิจกรรมบัณฑิต เป็นต้น ซึ่งภาพที่ใช้ในการโฆษณา เช่น ภาพการดำเนินกิจกรรมโครงการพัฒนาชุมชน ภาพการมอบทุนการศึกษาให้แก่นิสิตนักศึกษา เป็นต้น

5. การตลาดทางตรง เป็นเครื่องมือการสื่อสารการตลาดที่สถาบันอุดมศึกษามุ่งสื่อสารเฉพาะเจาะจงและเป็นการสร้างความสัมพันธ์กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียแบบตัวต่อตัว ซึ่งเป็นผลจากการรวบรวมข้อมูลของสังคมมาอย่างต่อเนื่องและเกิดการประมวลชุดข้อมูลเป็นฐานข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อการลงพื้นที่และพัฒนาพื้นที่ตามความต้องการได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น ข้อมูลเชิงภูมิศาสตร์ ประชากรศาสตร์ จิตวิทยา และพฤติกรรม เป็นต้น

เพราะฐานข้อมูลชุมชนเป็นเครื่องมือที่ดีในการบริหารความสัมพันธ์นั่นเอง โดยการใช้สื่อที่เหมาะสมกับการตลาดทางตรงของสถาบันอุดมศึกษา เช่น การใช้จดหมายตรง การติดต่อทางโทรศัพท์ การติดต่อทางสื่อใหม่ เช่น จดหมายอิเล็กทรอนิกส์ รวมถึงการใช้สื่อใหม่ เช่น การสื่อสารทางแอปพลิเคชันไลน์ แมสเซนเจอร์ เป็นต้น

ส่วนที่ 3 กลยุทธ์การสร้างสาร (Message Strategy for University Brand Equity) อีกองค์ประกอบหลักที่สำคัญของรูปแบบการสื่อสารเพื่อสร้างคุณค่าตราองค์กรที่ให้ความสำคัญกับวัตถุประสงค์ของการสื่อสารเพื่อสร้างคุณค่าตราองค์กรให้เกิดขึ้นในสายตาของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย สถาบันอุดมศึกษาจึงต้องกำหนดทิศทางของการถ่ายทอดเนื้อหาเกี่ยวกับชุดความหมายของ “KICC” ให้ชัดเจนและตรงตามวัตถุประสงค์ของการสื่อสารคือ เพื่อทำให้เกิดคุณค่าตราองค์กรของสถาบันอุดมศึกษาตามแนวคิดพันธกิจสัมพันธ์ อันได้แก่ 1) ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเกิดการรับรู้เกี่ยวกับความสำคัญและเป้าประสงค์ของการดำเนินงานภารกิจหลักของมหาวิทยาลัยตามแนวคิดพันธกิจสัมพันธ์ 2) มุ่งโน้มน้าวใจให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเห็นความสำคัญและเกิดความสนใจเข้าร่วมกับการดำเนินงานภารกิจของสถาบันอุดมศึกษาตามแนวคิดพันธกิจสัมพันธ์ และ 3) มุ่งสร้างการตระหนักรู้เกี่ยวกับการดำเนินงานภารกิจหลักของสถาบันอุดมศึกษาตามแนวคิดพันธกิจสัมพันธ์จนทำให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียสามารถเกิดการจดจำและระลึกถึงจนนำไปสู่การเกิดภาพลักษณ์ที่ดีขึ้นภายในใจของผู้มีส่วนได้เสียอันทำให้เกิดคุณค่าตราองค์กรของสถาบันอุดมศึกษา

ส่วนที่ 4 กลยุทธ์สื่อ (Media Strategy for University Brand Equity) ถือเป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญของรูปแบบการสื่อสารเพื่อสร้างคุณค่าตราองค์กรของสถาบันอุดมศึกษาตามแนวคิดพันธกิจสัมพันธ์ ซึ่งมีทั้งสื่อประเภทออนไลน์และออฟไลน์ เพราะต่างมีคุณสมบัติที่แตกต่างกันและเกื้อกูลกันเพื่อส่งข้อมูลข่าวสารการดำเนินงานของสถาบันอุดมศึกษาเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้มากที่สุด ซึ่งปัจจุบันสื่อประเภทออนไลน์นั้นได้รับความนิยมและสามารถเข้าถึงกลุ่มคนได้อย่างกว้างขวางและรวดเร็วโดยเฉพาะในกลุ่มนิสิตนักศึกษาที่นิยมใช้สื่อประเภทออนไลน์ โดยเฉพาะสื่อสังคม (Social Media) เช่น เฟซบุ๊กแฟนเพจ และเฟซบุ๊ก ซึ่งเป็นที่นิยมมากที่สุดเพราะเข้าถึงง่ายและใช้งานได้สะดวก นอกจากนี้การสื่อสารผ่านสื่อออนไลน์เป็นการสื่อสารแบบสองทางและเรียลไทม์ ซึ่งผู้ส่งสารและผู้รับสารสามารถแลกเปลี่ยนข่าวสารกันได้ และยังสามารถเป็นแหล่งชุมชนออนไลน์ในการร่วมแลกเปลี่ยน ระดมความคิดเห็นร่วมกันในการดำเนินกิจกรรมตามภารกิจของสถาบันอุดมศึกษาได้ เป็นต้น สำหรับกลยุทธ์สื่อออฟไลน์ ซึ่งสถาบันอุดมศึกษาจะสื่อสารคุณค่าตราองค์กรตามแนวคิดพันธกิจสัมพันธ์ให้เกิดผลลัพธ์มากที่สุด ได้แก่ การใช้ตัวบุคคลเป็นสื่อทำหน้าที่สื่อสารกับภาคีเครือข่ายชุมชน เช่น การเป็นวิทยากรบรรยายความรู้ในงานวิชาการ การนำเสนอผลการวิจัยต่อที่ประชุม การแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างตัวแทนสถาบันอุดมศึกษากับตัวแทนของชุมชน การให้ผู้เชี่ยวชาญลงพื้นที่ชุมชนเพื่อไปอบรมให้ความรู้ เสนอแนะแนวทางการ

ปฏิบัติแก่ภาคีเครือข่ายชุมชน เป็นต้น รวมถึงสื่อสิ่งพิมพ์ที่สามารถนำเสนอข้อมูลเนื้อหาที่เป็นรายละเอียดเชิงวิชาการได้เป็นอย่างดีเช่น วารสารวิชาการ คู่มือการปฏิบัติงาน จดหมายข่าว เป็นต้น

อภิปรายผล

1. ชุดความหมาย (Set of Meaning) ของการดำเนินงานภารกิจหลักของสถาบันอุดมศึกษาตามแนวคิดพันธกิจสัมพันธ์ (KICC) เป็นหัวใจสำคัญที่ทำให้เกิดคุณค่าตราองค์กรของสถาบันอุดมศึกษา เป็นการประกาศจุดยืนของตราองค์กรที่ชัดเจน (Positioning) สอดคล้องกับที่เคลเลอร์ (Keller, K., 1993) แสดงไว้ในแบบจำลององค์ประกอบการสร้างคุณค่าตราองค์กรที่ระบุว่าการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ วัตถุประสงค์ขององค์กร เป็นสิ่งสำคัญ และเป็นแนวทางเดียวกันกับผลการวิจัยของเมอร์ราด และคณะ ซึ่งได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับคุณค่าตราองค์กรของสถาบันอุดมศึกษาพบว่า องค์ประกอบในการเกิดคุณค่าตราองค์กรของสถาบันอุดมศึกษา คือการกำหนดจุดยืนขององค์กร การกำหนดภาพลักษณ์ การกำหนดกิจกรรมที่มุ่งตอบสนองความต้องการของตลาด เป็นต้น จึงถือได้ว่าชุดความหมายของการดำเนินงานภารกิจหลักของสถาบันอุดมศึกษาตามแนวคิดพันธกิจสัมพันธ์ (KICC) เปรียบเสมือนหางปลาที่โบกพัดให้ปลาทรงตัวและเคลื่อนไหวไปสูเป้าหมายได้สำเร็จเป็นเครื่องแสดงคุณค่าของสถาบันอุดมศึกษาที่ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้การทำงานร่วมกัน เพื่อสร้างคน สร้างความรู้และสร้างนวัตกรรมให้สังคมและประเทศชาติด้วยการส่งเสริมการเรียนรู้การทำงานร่วมกันระหว่างสถาบันอุดมศึกษาและสังคมอย่างต่อเนื่อง (Mourad, M. et al, 2011) สอดคล้องกับงานวิจัยของฉัตรนภา พรหมมา ที่กล่าวว่า การดำเนินงานภารกิจของสถาบันอุดมศึกษา นอกจากจะตระหนักถึงแนวคิดพันธกิจสัมพันธ์แล้วสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งคือการดำเนินงานนั้นต้องกระทำอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ (ฉัตรนภา พรหมมา, 2561)

2. กลยุทธ์การสื่อสารการตลาดสำหรับการสื่อสารเพื่อสร้างคุณค่าตราองค์กรของสถาบันอุดมศึกษา ซึ่งจากรูปแบบการสื่อสารเพื่อสร้างคุณค่าตราองค์กรสถาบันการศึกษาตามแนวคิดพันธกิจสัมพันธ์ดังกล่าวได้อธิบายการถ่ายทอดชุดความหมาย “KICC” ด้วยเครื่องมือการสื่อสารการตลาดโดยอุปมาเสมือนเป็นกระดูกสันหลังของปลาในการเคลื่อนไหวสู่จุดหมาย (กลุ่มเป้าหมาย) จากประเด็นนี้มีความสอดคล้องกับแนวคิดของ คอตเลอร์และเคลเลอร์ ที่กล่าวไว้ว่า เครื่องมือการสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการเป็นเครื่องมือที่ใช้ถ่ายทอดความมีคุณค่าขององค์กรให้แก่ผู้บริโภคได้เกิดการรับรู้ถึงคุณค่านั้น ๆ อันจะส่งผลให้คุณค่าขององค์กรนั้นเกิดขึ้นตามการรับรู้ของผู้บริโภค (Kotler, P. & Keller, K. L., 2012) ซึ่งไปในแนวทางเดียวกันกับงานวิจัยของ วราภรณ์ ฉัตรชาติขัต ที่ระบุว่าการสื่อสารการตลาดสามารถทำให้ผู้บริโภคเกิดความรู้สึก รวมถึงการสร้างกิจกรรมในหลากหลายลักษณะก็จะเพิ่มโอกาสในการเพิ่มการสร้างให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเกิดความรู้เกี่ยวกับตราสินค้า (วราภรณ์ ฉัตรชาติขัต, 2556) นอกจากนี้ยัง

มีความสอดคล้องกับ นธกฤต วันตะเมธล์ กล่าวว่าหากองค์กรสามารถสร้างและพัฒนาคุณค่าตราองค์กรให้เข้าไปอยู่ในจิตใจของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้มากเท่าไรโอกาสที่จะประสบผลสำเร็จในการดำเนินงานก็จะเพิ่มมากขึ้นไปด้วย เนื่องจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีความผูกพันและมีความเชื่อมั่นกับตราองค์กรแล้วนั่นเอง (นธกฤต วันตะเมธล์, 2557)

3. กลยุทธ์การสร้างสารเพื่อสร้างการรับรู้ การโน้มน้าวใจ และการตระหนักรู้ เป็นการออกแบบเนื้อหาข้อมูลให้มีความน่าสนใจ และเข้าใจได้ง่าย เนื่องจากความรู้ที่เกิดจากการทำงานร่วมกันมักต้องอาศัยการทำงานร่วมกันในระยะเวลาหนึ่ง และมีขั้นตอนรายละเอียดหลายประเด็น ซึ่งการเขียนรายงานผลหรือการเขียนบทความประชาสัมพันธ์ เช่น วารสารวิชาการ จดหมายข่าว บทความข่าว จึงถือว่าเป็นเครื่องมือที่ช่วยสื่อสารคุณค่างานได้เป็นอย่างดี สอดคล้องกับงานวิจัยของ Vukasovic ที่กล่าวว่า การสร้างคุณค่าตราองค์กรของสถาบันอุดมศึกษาต้องมุ่งทำความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับคุณค่าของงานผ่านการดำเนินงานของสถาบันอุดมศึกษา อันจะทำให้เกิดการรับรู้และตระหนักรู้เกี่ยวกับตราองค์กรขึ้นภายในใจของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจากประเด็นดังกล่าวนี้ทำให้เห็นว่าการสื่อสารที่มุ่งเน้นการสร้างความเข้าใจอันดีถือเป็นผลลัพธ์ที่สำคัญอันนำไปสู่การยอมรับและศรัทธาให้เกิดขึ้นและส่งผลต่อการสร้างคุณค่าให้กับตราองค์กรของสถาบันอุดมศึกษา ส่วนเครื่องมือการสื่อสารการตลาดอื่น ๆ ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือการสื่อสารไม่มากนัก เนื่องจากมีข้อจำกัดบางประการที่ไม่เหมาะสมกับแนวทางการดำเนินงานของสถาบันอุดมศึกษาซึ่งเป็นองค์กรไม่หวังผลกำไรจึงต้องใช้อย่างระมัดระวัง เช่น เครื่องมือการส่งเสริมการขาย ด้วยการลดแลก แจก แถม เป็นต้น (Vukasovic T., 2015)

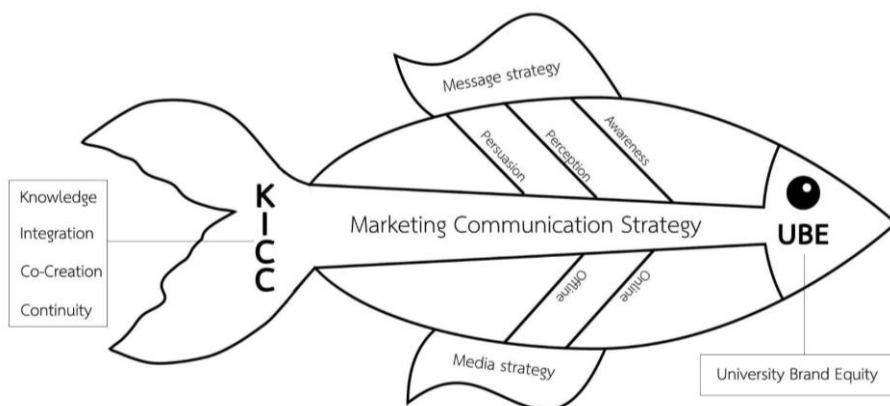
4. กลยุทธ์สื่อเพื่อสร้างคุณค่าตราองค์กรนั้นในมุมมองของผู้ส่งสาร สถาบันอุดมศึกษาต้องเข้าใจประสิทธิภาพหรือความสามารถของสื่อแต่ละประเภท ต้องมีหลักในการพิจารณาเลือกใช้สื่อให้เหมาะสม สื่อมีค่าใช้จ่ายที่แตกต่างกัน ดังนั้นสถาบันอุดมศึกษาจึงควรพิจารณาจากปัจจัยหลักด้านลักษณะของข่าวสาร เช่น ข่าวสารที่มีข้อมูลทางด้านเทคนิควิชาการมาก ๆ อาจจะเลือกใช้สื่อประเภทนิตยสาร วารสารวิชาการ ซึ่งสามารถเลือกช่องทางสื่อได้ทั้งทางออนไลน์และออฟไลน์ และควรคำนึงถึงความถี่ในการเผยแพร่ให้เหมาะสม

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัยเรื่องรูปแบบการสื่อสารเพื่อสร้างคุณค่าตราองค์กรของสถาบันอุดมศึกษาตามแนวคิดพันธกิจสัมพันธ์ ผู้วิจัยพบว่า สถาบันอุดมศึกษาเกิดความรู้เกี่ยวกับตราองค์กรของสถาบันอุดมศึกษา (Brand Knowledge) ประกอบด้วย 4 ส่วนดังนี้คือ ส่วนที่ 1 ชุดความหมาย (Set of Meaning) เพื่อการสื่อสารการดำเนินงานภารกิจหลักของสถาบันอุดมศึกษาตามแนวคิดพันธกิจสัมพันธ์ คือ Knowledge (K) หมายถึง องค์ความรู้ของสถาบันอุดมศึกษาและภูมิปัญญาชุมชน Integration (I) หมายถึง การบูรณาการศาสตร์

ร่วมกันระหว่างสถาบันอุดมศึกษากับชุมชน Co-Creation (C) หมายถึง การประสานงานเพื่อวางแผน ลงมือปฏิบัติ หาแนวทางแก้ไขปัญหา และเผยแพร่ความรู้เพื่อเป็นประโยชน์ร่วมกัน และ Continuity (C) หมายถึง การดำเนินการตามแนวคิดพันธกิจสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ ดังนั้น การสร้างชุดความหมายนี้เพื่อเป็นแกนหลักในการสร้างความเข้าใจร่วมกันของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อนำไปสู่ขั้นตอนของการสื่อสารในลำดับต่อไปส่วนที่ 2 กลยุทธ์การสื่อสารการตลาด (Marketing Communication Strategy) สถาบันอุดมศึกษาในฐานะ ผู้ส่งสารสามารถใช้เครื่องมือการสื่อสารการตลาดเพื่อให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของสถาบันอุดมศึกษาเกิดการรับรู้ชุดความหมาย (Set of Meaning) ของการดำเนินงานภารกิจหลักของสถาบันอุดมศึกษาตามแนวคิดพันธกิจสัมพันธ์ (KICC) อันนำไปสู่ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับตราองค์กรของสถาบันอุดมศึกษา ซึ่งเครื่องมือการสื่อสารการตลาด ได้แก่ การโฆษณา การประชาสัมพันธ์ การใช้พนักงานขาย การส่งเสริมการขาย และการตลาดทางตรง ส่วนที่ 3 กลยุทธ์การสร้างสาร (Message Strategy) เป็นองค์ประกอบหลักที่สำคัญของรูปแบบการสื่อสารเพื่อสร้างคุณค่าตราองค์กรของสถาบันอุดมศึกษาที่ให้ความสำคัญกับวัตถุประสงค์ของการสื่อสารเพื่อสร้างคุณค่าตราองค์กรให้เกิดขึ้นในสายตาของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย สถาบันอุดมศึกษาจึงต้องกำหนดทิศทางของการถ่ายทอดเนื้อหาเกี่ยวกับชุดความหมายของ “KICC” ให้ชัดเจนและตรงตามวัตถุประสงค์ของการสื่อสาร และ ส่วนที่ 4 กลยุทธ์สื่อ ทำให้กลุ่มเป้าหมายคือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของสถาบันอุดมศึกษาเกิดความรู้เกี่ยวกับตราองค์กรของสถาบันอุดมศึกษาจึงควรใช้ช่องทางการสื่อสารทั้งสื่อประเภทออนไลน์และออฟไลน์ เพราะมีคุณสมบัติที่แตกต่างกันและเกื้อกูลกันเพื่อส่งข้อมูลข่าวสารการดำเนินงานของสถาบันอุดมศึกษาเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้มากที่สุด โดยผู้วิจัยได้พัฒนาเป็นโมเดลการสื่อสารเพื่อสร้างคุณค่าตราองค์กรของสถาบันอุดมศึกษาตามแนวคิดพันธกิจสัมพันธ์ ดังแสดงในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย KICC Model

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การศึกษาครั้งนี้ใช้มุมมองของผู้ส่งสาร คือ สถาบันอุดมศึกษาที่คาดหวังให้ผู้รับสาร คือ กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเกิดการรับรู้และตระหนักรู้เกี่ยวกับการดำเนินงานภารกิจหลักของสถาบันอุดมศึกษาตามแนวคิดพันธกิจสัมพันธ์ โดยให้ความสำคัญกับรูปแบบการสื่อสารเพื่อทำให้เกิดคุณค่าตราองค์กรของสถาบันอุดมศึกษา สำหรับการวิจัยครั้งต่อไปเพื่อให้เกิดความครบถ้วนของงานวิจัย และควรมีประสิทธิภาพของงานวิจัย ควรศึกษาในมุมมองของผู้รับสารด้วยเช่นกัน ความร่วมมือระหว่างกันของภาคประชาสังคมกับสถาบันอุดมศึกษาทำให้เกิดการพัฒน่องค์ความรู้ใหม่ที่เป็นประโยชน์สามารถนำไปใช้ได้จริง ดังนั้นในมิติของสังคมการดำเนินงานภารกิจหลักตามแนวคิดพันธกิจสัมพันธ์ของสถาบันอุดมศึกษาถือเป็นเครื่องมือในการสร้างคุณค่าร่วม (Create Share Value) ที่ให้ประโยชน์ต่อทุกฝ่าย ในด้านมิติทางวิชาการการศึกษาการสร้างแบบประเมินผลวิธีการสื่อสารการดำเนินงานภารกิจหลักของสถาบันอุดมศึกษาตามแนวคิดพันธกิจสัมพันธ์จะทำให้ทราบแนวทางการสร้างความจงรักภักดีต่อกลุ่มเป้าหมายเพื่อให้เกิดความร่วมมือกันอย่างต่อเนื่องจนทำให้สถาบันอุดมศึกษาเกิดชื่อเสียงจนเป็นที่ยอมรับในทุกมิติอันไปสู่ความยั่งยืนของสถาบันอุดมศึกษา

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณทุนสนับสนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ประจำปี 2562 ภายใต้แผนงานเสริมสร้างศักยภาพและพัฒนานักวิจัยรุ่นใหม่ ตามทิศทางการยุทธศาสตร์การวิจัยและนวัตกรรม ประเภทบัณฑิตศึกษา

เอกสารอ้างอิง

- ฉัตรนภา พรหมมา. (2561). รูปแบบการประเมินเสริมพลังการบริหารจัดการงานวิจัยและพันธกิจสัมพันธ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์กับชุมชนท้องถิ่น. วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์, 13(2), 1-12.
- นธกฤต วันตะเมธ. (2557). การสื่อสารการตลาด. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- พรทิพย์ ดีสมโชค. (2562). การวิจัยเชิงคุณภาพ เอกสารชุดวิชาการวิจัยและสถิติประยุกต์ทางนิเทศศาสตร์ (หน่วยที่ 11). นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมจริราช.
- พีรเดช ทองอำไพ และคณะ. (2561). การพัฒนาตัวชี้วัดและกลไกการรับรองงานวิชาการเพื่อสังคมระดับสถาบันของอุดมศึกษาไทย. ใน รายงานวิจัย. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- วรารณณ์ ฉัตรราติชาติ. (2556). กิจกรรมพิเศษเพื่อการสื่อสารแบรนด์ขององค์กรธุรกิจในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย.

- สมาคมพันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยกับสังคม. (2562). สมาคมพันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยกับสังคม. เรียกใช้เมื่อ 3 กุมภาพันธ์ 2562 จาก <http://www.engagementthailand.org/>.
- สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. (2561). สถาบันอุดมศึกษาในสังกัด. เรียกใช้เมื่อ 2 พฤษภาคม 2561 จาก <http://www.mua.go.th/university.html>
- Aaker, D. (1991). Managing Brand Equity: Capitalizing on the Value of a Brand Name. *Journal of Business Research*, 29(3), 247-248.
- Berry, L. L. (2000). Cultivating service brand equity. *Journal of the Academy of marketing Science*, 28(1), 128-137.
- Feldwick, P. (1996). What is brand equity anyway, and how do you measure it? *Market Research Society*, 38(2), 1-17.
- Hart, S. L. (1971). Axiology--theory of values. *Philosophy and phenomenological research*, 32(1), 29-41.
- Keller, K. (1993). Conceptualizing, measuring, and managing customer-based brand Equity. *Journal of Marketing*, 57(1998), 1-22.
- _____. (1998). *Strategic Brand Management: Building, Measuring, and Managing Brand Equity*. Upper Saddle River: Prentice-Hall.
- Kotler, P. (1999). *Marketing management: The millennium edition*. Upper Saddle River: Prentice Hall.
- Kotler, P. & Keller, K. L. (2012). *Marketing Management*. Harlow: Pearson Education.
- Mourad, M. et al. (2011). Brand equity in higher education. Retrieved 3 February 2019 From <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/02634501111138563/full/html>
- Quinton, S. (2013). The community brand paradigm: A response to brand management's dilemma in the digital era. *Journal of Marketing Management*, 29(7-8), 912-932.
- Vukasovic T. (2015). *Managing Consumer-Based Brand Equity in Higher Education*. Slovenia: International School for Social and Business Studies.
- Wood, L. (2000). Brands and brand equity: definition and management. *Management Decision*, 38(9), 662-669.

หลักสูตรพื้นฐานอาชีพเพื่อยกระดับสมรรถนะการเรียนรู้
สำหรับการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21
ของนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดพะเยา*

CAREER CURRICULUM DEVELOPMENT TO ENHANCE 21st CENTURY
LEARNING SKILLS OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS' CAREER
CAPABILITIES OF PHAYAO PROVINCE

ลำไย สีหามาตย์

Lumyai Seehamat

มหาวิทยาลัยพะเยา

University of Phayao, Thailand

E-mail: lumyai.se@up.ac.th

บทคัดย่อ

บทความฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบท สภาพปัจจุบันปัญหา ความต้องการ ในการสร้างหลักสูตร และศึกษาประสิทธิผลของหลักสูตรพื้นฐานอาชีพสำหรับนักเรียนระดับ ประถมศึกษา ในจังหวัดพะเยา ซึ่งบทความฉบับนี้ใช้กระบวนการวิจัยและพัฒนา โดยแบ่งออกเป็น 3 ระยะ โดยระยะที่ 1 ใช้การประเมินความต้องการจำเป็นและการสนทนากลุ่มกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จำนวน 12 คนจาก 6 กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ระยะที่ 2 เป็นการสร้างหลักสูตรและให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเหมาะสมของหลักสูตรอาชีพที่พัฒนาขึ้น โดยขั้นตอนของการสร้างหลักสูตร มี 4 ขั้นตอน ได้แก่ การประเมินความต้องการจำเป็น การออกแบบหลักสูตร การทดลองใช้หลักสูตร และประเมินประสิทธิผลของหลักสูตรจากกลุ่มทดลอง จากนั้นศึกษาความเข้าใจต่อครูที่จะนำหลักสูตรไปใช้ จำนวน 30 คน และระยะที่ 3 เป็นการศึกษาประสิทธิผลของหลักสูตรที่นำไปใช้กับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวน 43 คน ผลการวิจัยจากผู้เชี่ยวชาญทั้ง 6 คนพบว่า องค์ประกอบทั้งหมดของหลักสูตรอยู่ในเกณฑ์ดี และหลักสูตรอาชีพจำเป็นต้องให้โรงเรียนประถมศึกษานำไปจัดการเรียนการสอน เพื่อให้เกิดความมั่นคง ผลการวิจัยเชิงปริมาณพบว่า องค์ประกอบทั้งหมดของหลักสูตรอาชีพมีความเหมาะสมในระดับสูงและมีคะแนนเฉลี่ยอยู่ในช่วง 3.60 ถึง 4.07 และผลการประเมินประสิทธิผลของหลักสูตร พบว่า ความสามารถในการประกอบอาชีพของนักเรียนเพิ่มขึ้น จากคะแนนเฉลี่ยเพิ่มขึ้นจาก 9.91 และ 13.67 และมีนักเรียน 24 คน

* Received 17 December 2020; Revised 17 April 2021; Accepted 18 April 2021

จาก 43 คนที่ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 70 เป็นจำนวนร้อยละ 60.47 ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า นักเรียนในกลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยของคะแนนสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แสดงให้เห็นถึงความสามารถในการประกอบอาชีพของนักเรียนที่ดีขึ้น ($t = 4.396$; $p < .05$)

คำสำคัญ: ทักษะอาชีพ, หลักสูตรอาชีพ, การพัฒนาหลักสูตร, นักเรียนชั้นประถมศึกษา

Abstract

The Objectives of this research article were to explore career curriculum development to enhance 6th Grade primary school students' career capabilities and studied of the effectiveness of curriculum in Phayao Province. The methodology was Research and development has divided 3 phases; First phase was qualitative research by focus group 12 experts and the needs assessment, second phase drafting the curriculum and try out with 30 sample of primary school teachers. The research procedure of the career curriculum developmental process was comprised of four stages, namely diagnosis of needs, design a career curriculum, tryout the drafted career curriculum, testing for teachers' understanding about the career curriculum, and evaluating the career curriculum effectiveness towards students' career capabilities and 43 6th Grade primary school students involved in the third phase. The findings from the six experts revealed that all the components of good career guidance, including linking curriculum learning to career, require that primary schools have a stable career program to bind them together to achieve the best practices. Moreover, quantitative findings showed that all the components of a career curriculum are highly suitability, and possessing mean scores ranged from 3.60 to 4.07. This is then continued to assess the effectiveness of the developed career curriculum. The descriptive finding showed that students' career capabilities increased tremendously as the mean score was increased from 9.91 and 13.67 and there were 24 out of 43 students passed the criteria as 70 percent, giving an average percentage as 60.47 percent. Finally, paired t-test findings of the pre-test and post-test indicated a greater improvement of students' career capabilities ($t = 4.396$; $p < .05$).

Keywords: Skills of Career, Career Curriculum, Curriculum Development, Primary School Students

บทนำ

โลกยุคใหม่เป็นยุคแห่งสังคมฐานความรู้ โดยการสร้างทุนมนุษย์ที่มีสมรรถนะในการเรียนรู้ให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง เพื่อให้สามารถปรับตัวได้เท่าทันสถานการณ์แห่งยุคสมัย ปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ, 2559) สมรรถนะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เป็นสมรรถนะที่ได้รับการยอมรับจากทุกประเทศว่ามีความสำคัญต่อผู้เรียน ที่เห็นพ้องกันกับแนวคิดสำคัญในศตวรรษที่ 21 เรื่องของจิตสำนึกต่อโลก ความรู้พื้นฐานการประกอบ สัมมาอาชีพ ความรู้พื้นฐานด้านพลเมือง สุขภาพ และสิ่งแวดล้อม และสมรรถนะการเรียนรู้ที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 อันได้แก่ ทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม ทักษะด้านสารสนเทศ สื่อและเทคโนโลยี ทักษะการทำงาน ทักษะ ชีวิตที่ใช้ได้จริง กับครอบครัว โรงเรียน ชุมชน รัฐ และประเทศชาติ และสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 6 กล่าวไว้ว่า การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และในหมวด 4 การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง รวมทั้งส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ โดยเฉพาะอย่างนักเรียนในระดับประถมศึกษาที่จะต้องเน้นการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติ เพราะเขาจะเจริญเติบโตไปเป็นกำลังหลักสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2553)

ปัจจุบันพบว่าการจัดการศึกษาของไทยเป็นการศึกษาที่แปลกแยกออกจากสังคม วิถีชีวิต ศาสนา และวัฒนธรรม ไม่สอดคล้องกับการดำรงชีวิตในชุมชน ไม่สอดคล้องกับการพัฒนาสมรรถนะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ทำให้นักเรียนนำความรู้ที่ได้จากการเรียนไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันในปริมาณที่น้อย และกระแสหลักของการจัดการศึกษาไทยส่งผลให้เกิดวิกฤตการณ์ทางการศึกษาที่เรียนกันแต่ในห้องเรียน เรียนรู้จากการท่องจำ คิดสร้างสรรค์ไม่เป็น ไม่รู้จักตัวเอง ไม่มีความภาคภูมิใจในสิ่งที่ตนเองมี ไม่เข้าใจท้องถิ่น ไม่รักท้องถิ่น ไม่มีงานทำ อยู่ร่วมกับชุมชนอย่างไม่มีความสุข มีการอพยพโยกย้ายถิ่นฐานเข้าสู่ในเมืองใหญ่ เป็นสังคมบริโภคนิยม และใช้ความรุนแรงในการตัดสินปัญหา จากปัญหาที่กล่าวมาเป็นผลมาจากการจัดการศึกษาของไทยที่สะสมเรื้อรังจนเป็นดินพอกหางหมูมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งหากไม่ได้รับการแก้ไขและพัฒนาให้เยาวชนไทยเกิดความภาคภูมิใจในถิ่นฐานบ้านเกิด มีความรักและหวงแหนต่ออาชีพในชุมชน ปลูกฝังคุณลักษณะตามรอยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ด้วยปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ยังจะทำให้ปัญหาถูกลดลงและฝังรากลึกจนยากที่จะแก้ไขและส่งผลกระทบต่อสังคมไทยในวงกว้างต่อไป (สำนักงานปฏิรูปการศึกษา, 2545)

และในสภาพปัจจุบันได้พบปัญหาการปลูกฝังความรู้เกี่ยวกับพื้นฐานอาชีพที่เป็นหนึ่งในสมรรถนะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ยังไม่ได้รับการพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพ เพียงแต่มีการแทรกไว้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี ซึ่งไม่เพียงพอต่อการแข่งขันในเวทีโลก สมรรถนะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เป็นสิ่งที่ควรได้รับการยกระดับการจัดการศึกษาเพื่อเพิ่มศักยภาพ เพิ่มขีดความสามารถให้แก่ประชาชนได้มีอาชีพที่สามารถสร้างรายได้ที่มั่นคงโดยเน้นการบูรณาการให้สอดคล้องกับศักยภาพด้านต่าง ๆ มุ่งพัฒนาค้นคว้าให้ได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกัน ประชาชนมีรายได้มั่นคง มั่งคั่งและมีงานทำอย่างยั่งยืน มีความสามารถเชิงการแข่งขัน ทั้งในระดับภูมิภาคอาเซียนและระดับสากล ดังนั้นการเตรียมตัวเข้าสู่อาชีพ โดยการให้ความรู้และสร้างทัศนคติที่ดีต่ออาชีพที่สุจริตจะนำไปสู่การวางแผนการพัฒนาประเทศได้อย่างมั่นคงตลอดไป (สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย กระทรวงศึกษาธิการ, 2553)

การพัฒนาหลักสูตรพื้นฐานอาชีพเพื่อยกระดับสมรรถนะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 สำหรับนักเรียนในจังหวัดพะเยา มีความจำเป็นเร่งด่วนที่จะต้องได้รับการพัฒนา เนื่องจากว่าสมรรถนะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เป็นสมรรถนะที่สำคัญในการใช้ทักษะชีวิต มีทักษะหลัก คือ ทักษะระหว่างบุคคลและเข้าใจตนเอง (Interpersonal & Self - Directional Skills) ส่งผลไปสู่ทักษะย่อย 4 ทักษะ ได้แก่ 1) ทักษะระหว่างบุคคลและการร่วมมือร่วมใจ (Interpersonal and Collaborative Skills) จะส่งผลให้ผู้เรียนมีทักษะในการติดต่อสื่อสารและสร้างความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นในเชิงบวก รวมถึงสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ 2) ทักษะการเข้าใจและรู้ทิศทางของตนเอง (Self - Direction) นำไปสู่พฤติกรรมมีความเชื่อมั่น กล้าตัดสินใจ แสดงความคิดเห็นในการออกแบบสร้างสรรค์ชิ้นงานและสามารถเผชิญหน้ากับสถานการณ์ที่เป็นปัญหาได้ 3) ทักษะในการปรับตัว (Accountability and Adaptability) ผู้เรียนจะสามารถสร้างชิ้นงานโดยคำนึงถึงความต้องการของผู้อื่นและสังคมรอบข้าง รวมทั้งสามารถปรับเปลี่ยนชิ้นงานได้ตามคำแนะนำและความต้องการของสังคมในขณะนั้นได้ และ 4) ทักษะในฐานะเป็นสมาชิกของสังคม (Social Responsibility) จะทำให้ผู้เรียนมีความรับผิดชอบในหน้าที่ในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มและสามารถนำชิ้นงานไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับกลุ่มอื่นที่เป็นสมาชิกในสังคม (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551)

การพัฒนาให้ผู้เรียนผ่านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้จากหลักสูตรพื้นฐานอาชีพจะส่งผลให้เยาวชนรุ่นหลังได้สืบทอดอาชีพของชุมชนให้คงอยู่สืบไป เนื่องจากว่าหลักสูตร คือ มวลประสบการณ์ที่โรงเรียนจัดให้แก่เด็ก และหลักสูตรพื้นฐานอาชีพที่ดี ซึ่งตามแนวความคิดของ Isaacson (Isaacson, J., 1977) และ สก๊อต อุทรานันท์ ได้ระบุคุณลักษณะที่สำคัญของการศึกษางานอาชีพตั้งแต่ระดับอนุบาลถึงประถมศึกษา ควรให้ความรู้เรื่องอาชีพในแง่

ของความสำนึกหรือการรู้จักอาชีพ (Career Awareness) เช่น รู้จักโลกของอาชีพที่ใกล้ตัว ความสำคัญของอาชีพต่อสังคม แนวคิดเกี่ยวกับอาชีพศึกษา (Career Education) โดยมีเป้าหมายพื้นฐานของอาชีพศึกษาไว้ 3 ประการ ดังนี้ 1) เปลี่ยนแปลงระบบการศึกษาโดยสอดแทรกเรื่องการอาชีพเข้าไปในหลักสูตร 2) เพิ่มความเชื่อมโยงระหว่างระบบการศึกษากับชุมชน โดยให้ชุมชนมีส่วนเกี่ยวข้องในอาชีพศึกษามากขึ้นแทนที่จะเป็นหน้าที่ของระบบการศึกษาแต่เพียงอย่างเดียว 3) ให้ผู้เรียนมีทักษะ 10 ประการ ได้แก่ 1) ทักษะพื้นฐานทางวิชาการ 2) ทักษะในการฝึกนิสัยที่ดีในการทำงาน 3) ทักษะในการพัฒนาค่านิยมในการทำงาน 4) ทักษะในการเข้าใจธุรกิจเอกชน 5) ทักษะในการเข้าใจตนเอง เข้าใจความสนใจและความถนัดในอาชีพ 6) ทักษะในการตัดสินใจเลือกอาชีพ 7) ทักษะที่เกี่ยวข้องกับงาน 8) ทักษะในการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ 9) ทักษะในการเอาชนะความล่าเอียง 10) ทักษะในการทำตนให้มีคุณค่าในที่ทำงาน และหลักสูตรพื้นฐานอาชีพที่ดีต้องมีการพัฒนาอย่างเป็นระบบที่ประกอบด้วย ระบบการดำเนินการร่างหลักสูตร ระบบการใช้หลักสูตร และระบบการประเมินหลักสูตร การดำเนินงานพัฒนาหลักสูตรจะให้เป็นระบบ มีขั้นตอนสามารถตรวจสอบได้และทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วม (สังต์ อุทรานันท์, 2532)

ดังนั้นการพัฒนาหลักสูตรพื้นฐานอาชีพเพื่อยกระดับสมรรถนะการเรียนรู้สำหรับการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาในจังหวัดพะเยา จึงมีความจำเป็นที่จะต้องได้รับการพัฒนาและนำไปใช้เพื่อแก้ไขปัญหาตามที่ได้กล่าวมาในข้างต้น เพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก และใช้ชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ผู้เรียนได้รู้จักตนเองสร้างความตระหนักที่ดีต่ออาชีพในชุมชนเพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการเลือกอาชีพได้ตรงกับศักยภาพของผู้เรียนสืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบท สภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการในด้านการพัฒนาหลักสูตรพื้นฐานอาชีพสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา
2. เพื่อสร้างหลักสูตรพื้นฐานอาชีพสำหรับนักเรียนประถมศึกษา ในจังหวัดพะเยา
3. เพื่อศึกษาประสิทธิผลของหลักสูตรพื้นฐานอาชีพสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา ในจังหวัดพะเยา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยและพัฒนาหลักสูตรอาชีพ ใช้กระบวนการวิจัยทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เพื่อพัฒนาหลักสูตรอาชีพ เป็นการเพิ่มขีดความสามารถในการเรียนรู้ของนักเรียน โดยแบ่งออกเป็นการวิจัย 3 ระยะ ได้แก่

ระยะที่ 1 การศึกษาบริบท สภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการในด้านการพัฒนาหลักสูตรพื้นฐานอาชีพสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาและ

ความต้องการพัฒนาหลักสูตรพื้นฐานอาชีพระดับประถมศึกษา ในจังหวัดพะเยา กลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ครูผู้สอนในระดับประถมศึกษา ปราชญ์ผู้รู้ ผู้บริหารสถานศึกษา ตัวแทนกรมแรงงาน และผู้ปกครอง จำนวน 12 คน โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูล คือ เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการทำงานที่เกี่ยวข้องกับอาชีพตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การดำเนินการสนทนากลุ่มตามกรอบคำถามในการสนทนากลุ่ม แบบบันทึกประเด็นการสนทนากลุ่ม โดยใช้เครื่องมือในการบันทึกเสียง กล้องถ่ายภาพดิจิทัล อุปกรณ์ในการจดบันทึก รวมทั้งจัดทำแบบบันทึกประเด็นการสนทนากลุ่ม

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากับกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการด้านการสร้างหลักสูตรพื้นฐานอาชีพสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษาในจังหวัดพะเยา โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ระยะที่ 2 การพัฒนาหลักสูตรพื้นฐานอาชีพสำหรับนักเรียนประถมศึกษาในจังหวัดพะเยา

เพื่อพัฒนาหลักสูตรพื้นฐานอาชีพสำหรับนักเรียนประถมศึกษาในจังหวัดพะเยา โดยร่างหลักสูตรพร้อมองค์ประกอบ และประเมินความสอดคล้องของโครงสร้างหลักสูตรโดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน โดยมีเกณฑ์ คือ เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรและการสอน เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหาอาชีพ และเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการวัดและประเมินผล

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การดำเนินการติดต่อหาตามผู้เชี่ยวชาญและแจกแบบประเมินโครงสร้างหลักสูตรกับผู้เชี่ยวชาญ โดยเป็นแบบประเมินที่เป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 8 ด้าน ได้แก่ ปัญหาและความจำเป็นของหลักสูตรฯ วิสัยทัศน์ หลักการ ของหลักสูตร ฯ โครงสร้างหลักสูตร จุดมุ่งหมายของหลักสูตร สารการเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อ/แหล่งเรียนรู้ และการวัดผล

การวิเคราะห์ข้อมูล

ตรวจให้คะแนนจากแบบประเมิน คำนวณหาค่าสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์ข้อมูลจากข้อเสนอแนะที่เป็นความเรียง โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis)

ระยะที่ 3 การประเมินประสิทธิผลของหลักสูตร เพื่อประเมินประสิทธิผลของหลักสูตรพื้นฐานอาชีพสำหรับนักเรียนประถมศึกษาในจังหวัดพะเยา โดยศึกษาผลที่เกิดกับนักเรียนก่อนและหลังการใช้หลักสูตร

รูปแบบการวิจัย

การนำหลักสูตรไปใช้กับนักเรียนในครั้งนี้ โดยใช้รูปแบบการทดสอบก่อนและหลังการทดลองของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม (One - Group Pretest Posttest Design) (Cohen, L. & Morrison, L., 2000)

ประชากร ได้แก่ นักเรียน จำนวน 27,247 คน ในโรงเรียนประถมศึกษา 241 โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพะเยาเขต 1 และเขต 2

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 43 คน ใช้วิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multistage Stage Sampling) โดยมีขั้นตอน ดังนี้

ขั้นแรกแบ่งเขตการปกครอง ได้ 9 อำเภอ หลังจากนั้นทำการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) โดยนำรายชื่อทั้ง 9 อำเภอมารับฉลาก เป็นจำนวนทั้งสิ้น 9 อำเภอ ดังนี้ อำเภอจุน และอำเภอเมือง

ขั้นที่สองทำการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) โดยนำรายชื่อโรงเรียนของทั้ง 2 อำเภอมารับฉลาก ผู้วิจัยจับฉลากได้ออกมา 3 โรงเรียน และมีจำนวนนักเรียน 43 คน

การสร้างและการหาคุณภาพเครื่องมือ

1. เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง คือ หลักสูตรพื้นฐานอาชีพสำหรับนักเรียนประถมศึกษาในจังหวัดพะเยา มี 1) หลักสูตรพื้นฐานอาชีพสำหรับนักเรียนประถมศึกษาในจังหวัดพะเยา ประกอบด้วย แผนการจัดการเรียนรู้ 2) คู่มือการใช้หลักสูตรพื้นฐานอาชีพสำหรับนักเรียนประถมศึกษาในจังหวัดพะเยา

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล มีดังนี้ 1) แบบทดสอบความรู้เกี่ยวกับพื้นฐานอาชีพสำหรับนักเรียน 2) แบบวัดความตระหนักต่ออาชีพสำหรับนักเรียนประถมศึกษา 3) แบบประเมินทักษะการปฏิบัติงานพื้นฐานอาชีพสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา

การวิเคราะห์ข้อมูล

ตรวจให้คะแนนจากการทดสอบความรู้เกี่ยวกับพื้นฐานอาชีพของนักเรียน คำนวณหาค่าสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของคะแนนความรู้เกี่ยวกับพื้นฐานอาชีพโดยใช้สถิติการทดสอบค่าที (t - test)

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยระยะที่ 1

จุดมุ่งหมายหลักของการสนทนากลุ่ม คือ การได้รับข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญ 6 คนที่ระบุไว้ว่า R1 ถึง R6 ช่วยให้นักวิจัยสามารถกำหนดองค์ประกอบที่สำคัญที่จะรวมไว้ในหลักสูตรอาชีพ นอกเหนือจากการระบุปัญหาที่เกี่ยวข้องของหลักสูตรปัจจุบันปัญหา ความสำคัญของหลักสูตร

การศึกษาในปัจจุบันถูกชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนโดยผู้เชี่ยวชาญ โดยทั่วไปผู้ให้ข้อมูลเปิดเผยว่า หลักสูตรปัจจุบันเน้นการท่องจำเพื่อนำไปสอบมากกว่าการใช้ทักษะทางด้านอาชีพ นอกจากนี้ยังระบุว่าหลักสูตรอาชีพเป็นสิ่งจำเป็นในวิถีชีวิตสังคมชั้นสูงในปัจจุบัน ยิ่งไปกว่านั้น ผู้ปกครองต้องแสดงบทบาทของตนเพื่อให้เข้าใจถึงความสำคัญของหลักสูตรอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการเห็นคุณค่าในตนเองของเด็ก การตอบแบบคำต่อคำจากผู้ให้ข้อมูลแสดงให้เห็นดังนี้

“โรงเรียนส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้เป็นหลักโดยการวัดคะแนนสอบเพื่อเป็นตัวบ่งชี้ความสำเร็จของโรงเรียน”

“...การขาดหลักสูตรอาชีพอาจเป็นหายนะที่จะส่งผลเสียต่อนักเรียนของเราที่อยู่ในโลกของข้อมูลข่าวสารที่ เรียกว่า โลกดิจิทัลนี้”

“โดยทั่วไปผู้ปกครองเน้นหนักไปทางด้านวิชาการเท่านั้นและพวกเขาไม่ได้ตระหนักถึงความสำคัญของทักษะอาชีพ”

“ผู้ปกครองยังขาดความเข้าใจเกี่ยวกับการเลือกอาชีพและความเกี่ยวข้องกับความต้องการด้านการศึกษา”

“นักเรียนอาจสูญเสียความภาคภูมิใจในตนเองและอาจไม่ภาคภูมิใจในอาชีพภูมิปัญญาของตน” และ

สิ่งที่นักเรียนต้องการพัฒนาความรู้ด้านอาชีพ เนื่องจาก กิจกรรมการเรียนการสอนด้านอาชีพนักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง ได้ฝึกการแสดงออกของภาวะของผู้นำ ภาวะผู้ตามการเลือกอาชีพที่เหมาะสมกับตนเอง การฝึกหารายได้ที่เหมาะสมกับระดับความสามารถของตนเอง

ผลการวิจัยระยะที่ 2 ผลการพัฒนาหลักสูตรพื้นฐานอาชีพสำหรับนักเรียนประถมศึกษาในจังหวัดพะเยา

ผลการพัฒนาหลักสูตรพื้นฐานอาชีพ มีโครงสร้างการจัดการเรียนรู้ตลอดระยะเวลา 1 ภาคเรียน หรือ 20 สัปดาห์ ประกอบด้วย 4 หน่วยการเรียนรู้ ได้แก่ หน่วยที่ 1 อาชีพที่นำรัศควรคู่กับแต่ละคน ในหน่วยนี้จะมีเนื้อหาประกอบด้วย ความหมายของอาชีพ ความสำคัญของอาชีพ ประเภทของอาชีพและอาชีพในสังคมไทย แนวทางการมีอาชีพ การพัฒนาอาชีพ ผู้ประกอบอาชีพที่ดี หน่วยที่ 2 อาชีพที่สำคัญในท้องถิ่น ประกอบด้วย อาชีพในท้องถิ่น อาชีพหัตถกรรม อาชีพบริการ อาชีพอุตสาหกรรม อาชีพเกษตรกรรม การเตรียมตัวเข้าสู่อาชีพ ในท้องถิ่น หน่วยที่ 3 อาชีพที่สุจริตเราทำได้ ได้แก่ การสำรวจอาชีพในท้องถิ่น การเลือกอาชีพ

การทำโครงการอาชีพ การนำเสนอโครงการอาชีพ และหน่วยที่ 4 เป็นการลงมือปฏิบัติฝึกอาชีพตามที่คุณเรียนสนใจและเลือก

ตารางที่ 2 ผลการประเมินความเหมาะสมของหลักสูตร

รายการประเมิน	ระดับความคิดเห็น		
	ค่าเฉลี่ย	S.D.	แปลผล
1. ปัญหาและความจำเป็นของหลักสูตรฯ	4.42	0.59	มาก
2. วิสัยทัศน์ หลักการ ของหลักสูตร ฯ	4.27	0.47	มาก
3. โครงสร้างหลักสูตร	3.27	0.47	ปานกลาง
4. จุดมุ่งหมายของหลักสูตร	3.97	0.67	มาก
5. สารการเรียนรู้	3.95	0.63	มาก
6. กิจกรรมการเรียนการสอน	4.33	0.69	มาก
7. สื่อ/แหล่งเรียนรู้	4.47	0.60	มาก
8. การวัดผล	3.81	0.68	มาก
รวมทั้งหมด	4.12	0.62	มาก

จากตารางที่ 2 แสดงผลการประเมินความเหมาะสมของหลักสูตรพบว่าองค์ประกอบของหลักสูตรทุกองค์ประกอบมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.12$) โดยเรียงจากค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อย คือ สื่อและแหล่งเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.47$) และ (S.D. = 0.60) ความนำ ($\bar{X} = 4.42$) และ (S.D. = 0.59) และกิจกรรมการเรียนการสอน ($\bar{X} = 4.33$) และ (S.D. = 0.69) ตามลำดับ

ผลการวิจัยระยะที่ 3 ผลการพัฒนาความรู้เกี่ยวกับพื้นฐานอาชีพสำหรับนักเรียนประถมศึกษาตอนต้นและหลังการทดลองใช้ ปรากฏได้ผลดังรายละเอียดต่อไปนี้

ตารางที่ 3 แสดงการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของความรู้ระหว่างก่อนและหลังการทดลองของนักเรียน

กลุ่มตัวอย่าง	คะแนน (20)		จำนวนที่ผ่านเกณฑ์ (คน)	ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 70
	ก่อนการทดลอง	หลังการทดลอง		
จำนวนกลุ่มตัวอย่าง	9.91	13.67	24	60.47

จากตารางที่ 3 แสดงผลสรุปการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของความรู้ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ก่อนและหลังการทดลอง พบว่า นักเรียนในกลุ่มที่ผ่านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนจากหลักสูตรพื้นฐานอาชีพ จำนวน 43 คน พบว่า มีค่าเฉลี่ยของคะแนนความรู้ก่อนการทดลองเท่ากับ 9.91 คะแนน และหลังการทดลองมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 13.67 คะแนน และจำนวนนักเรียนที่มีคะแนนผ่านเกณฑ์ร้อยละ 70 จำนวน 24 คน คิดเป็นร้อยละ 60.47 ของจำนวนนักเรียนทั้งหมด

ตารางที่ 4 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนความรู้ระหว่างก่อนการทดลองและหลังการทดลอง

กลุ่มตัวอย่าง	จำนวน (n)	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	t	df	p-value
ก่อนการทดลอง	43	9.91	3.29	3.77	4.396	2	.019
หลังการทดลอง	43	13.67	3.73				

t = 4.396 (p < .05)

จากตารางที่ 4 แสดงการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนความรู้ข้าพระหว่างก่อนการทดลองและหลังการทดลอง พบว่า คะแนนเฉลี่ยของหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง มีความแตกต่างเฉลี่ย ($\bar{X} = 3.77$) ซึ่งความแตกต่างดังกล่าวมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (p - value = 0.019)

ผลการประเมินทักษะการปฏิบัติงานพื้นฐานอาชีพสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษาปรากฏได้ผลดังรายละเอียดต่อไปนี้

ตารางที่ 5 แสดงผลการประเมินทักษะการปฏิบัติงานพื้นฐานอาชีพสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา

รายการประเมิน	คะแนน		แปลผล
	$\bar{X}$	S.D.	
1. ความสามารถในการอ่าน พุด เขียนภาษาไทย	4.26	0.79	มาก
2. ความสามารถในการด้านคณิตศาสตร์	3.71	0.80	มาก
3. เป็นผู้ทำงานเสร็จตรงตามเวลาที่ครูกำหนด	3.90	0.78	มาก
4. มีความตั้งใจในการทำงาน	4.26	0.62	มาก
5. เมื่อโตขึ้นเป็นผู้ที่อยากจะมีรายได้จากงานประจำ	4.31	0.67	มาก
6. คนที่ยื่นทำงานเป็นคนที่มีทัศนคติที่ดีต่องานที่ทำ	4.55	0.54	มากที่สุด
7. เมื่อโตขึ้นนักเรียนจะเลือกอาชีพตามความถนัดและความสนใจของตนเอง	4.62	0.49	มากที่สุด
8. นักเรียนสร้างรายได้เสริมจากเวลาว่าง	3.55	0.70	มาก
9. นักเรียนช่วยงานครอบครัวในการประกอบอาชีพ	3.90	0.68	มาก
10. งานทุกงานในสังคมที่เป็นงานสุจริตมีคุณค่ามีความหมายต่อตนเองและสังคม	4.31	0.67	มาก

จากตารางที่ 5 ผลจากการประเมินทักษะการปฏิบัติงานพื้นฐานอาชีพสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 6 ที่ผ่านกิจกรรมการเรียนการสอนของหลักสูตรพัฒนาทักษะอาชีพเรียงจากผลการประเมินที่มีค่ามากที่สุด 3 อันดับ พบว่า เมื่อโตขึ้นนักเรียนจะเลือกอาชีพตามความถนัดและความสนใจของตนเองมีค่ามากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.62 ค่าส่วนเบี่ยงเบน

มาตรฐานมีค่าเท่ากับ 0.49 รองลงมาคือ คนที่ขยันทำงานเป็นคนที่มีความรับผิดชอบที่ดีต่องานที่ทำ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.55 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานมีค่าเท่ากับ 0.54 รองลงมาในอันดับที่ 3 มี 2 ประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยเท่ากัน คือ เมื่อโตขึ้นเป็นผู้ที่อยากจะมีรายได้จากงานประจำ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.31 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานมีค่าเท่ากับ 0.67 และ งานทุกงานในสังคมที่เป็นงานสุจริตมีคุณค่า มีความหมายต่อตนเองและสังคม ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.31 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานมีค่าเท่ากับ 0.67 ตามลำดับ

อภิปรายผล

ข้อค้นพบของงานวิจัยนี้ บ่งบอกถึงความสำคัญของหลักสูตรอาชีพสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในอนาคต การพัฒนาสมรรถนะการเรียนรู้เพื่อนำไปสู่การมีอาชีพที่สุจริตสามารถสร้างรายได้ พึ่งพาตนเองได้ โดยเริ่มจากสิ่งที่ใกล้ตัวของผู้เรียน อาชีพในชุมชน การนำตัวอย่างอาชีพในท้องถิ่น การปลูกฝังทัศนคติที่ดีต่อการมีอาชีพสำหรับเยาวชน ดังนั้นนักวิจัย จึงขอเสนอแนะให้กระทรวงศึกษาธิการประเทศไทยเน้นการนำหลักสูตรอาชีพไปใช้ใน 3 แนวทางหลักตามที่เสนอโดย Collins, J. & Barnes, A. วิธีแรกคือทำให้การเรียนรู้อาชีพเป็นวิชาเดียว วิธีที่สองคือ การผสมผสานการเรียนรู้ด้านอาชีพในวิชาอื่น ๆ และวิธีที่สามคือ การจัดการเรียนรู้ด้านอาชีพผ่านกิจกรรมเสริมหลักสูตร เช่น กิจกรรมลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้ ผู้วิจัยขออภิปรายตามวัตถุประสงค์ดังนี้ (Collins, J. & Barnes, A., 2017)

1. ผลศึกษาบริบท สภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการในด้านการพัฒนาหลักสูตรพื้นฐานอาชีพ พบว่า สภาพปัญหาความสำคัญของการสร้างหลักสูตร ผู้วิจัยได้นำแนวคิดการสร้างหลักสูตรเสริมหรือสาระท้องถิ่นเพิ่มเติมจากหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานการศึกษา พ.ศ. 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) ซึ่งหลักสูตรนี้เป็นการเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งสอดคล้องกับ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ที่กล่าวว่าหลักสูตรเสริมควรเป็นหลักสูตรที่พัฒนาคุณธรรมจริยธรรมค่านิยมที่พึงประสงค์ ฝึกทักษะการเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดีตามกระบวนการประชาธิปไตย สร้างความสามัคคี ความรับผิดชอบ เสียสละเพื่อส่วนรวมและเคารพผู้อื่น ซึ่งเป็นการกระจายอำนาจให้แต่ละโรงเรียนเลือกเนื้อหาวิชาความรู้ บรรจุในหลักสูตรเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นจะทำให้ผลผลิตทางการศึกษาได้ตอบสนองความต้องการของสังคมในท้องถิ่นนั้น ๆ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2553) และยังสอดคล้องกับการศึกษาของ ธนัตถกานต์ ศรีเฉลียว และคณะ ได้ทำการพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 - 6 โดยใช้การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม พบว่า การจัดหลักสูตรจำเป็นจะต้องมีพื้นฐานมาจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับผู้เรียน รวมไปถึงผู้เรียนเป็นผู้ที่มีบทบาทในการกำหนดหลักสูตร จากนั้นได้กำหนดโครงสร้างของหลักสูตร ประกอบด้วยเนื้อหาสาระ กำหนดเวลาเรียน และกิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่งเนื้อหาสาระหรือสิ่งที่ผู้เรียนต้องเรียนรู้เกี่ยวกับท้องถิ่น สามารถสอดแทรก

เข้าไปในรายวิชาพื้นฐานทั้ง 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ได้ หรือหากสถานศึกษาเห็นว่ามีความสำคัญต้องการจะเน้น และแยกสอนเป็นการเฉพาะหลักการสำคัญประการหนึ่งของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) นั้นระบุว่าหลักสูตรการศึกษาที่สนองการกระจายอำนาจให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพความต้องการของท้องถิ่น ความเป็นท้องถิ่น ชุมชนของไทยมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวมีความอุดมสมบูรณ์ทุกภูมิภาค หากการจัดการศึกษาจัดให้ทุกคนรักหวงแหนทรัพยากรในท้องถิ่น รู้จักอนุรักษ์ และพัฒนาที่จะนำมาซึ่งความเจริญก้าวหน้าได้ ปัจจุบันนี้กระแสโลกกำลังให้ความสำคัญกับความเป็นชุมชนท้องถิ่น สารการเรียนรู้ท้องถิ่น จะเป็นเรื่องจำเป็นที่ต้องปลูกฝังพัฒนาให้เยาวชนเกิดสำนึกรักท้องถิ่น รักบ้านเกิด รักภูมิภาคของตน และรักประเทศของตนในที่สุด ซึ่งกิจกรรมในหลักสูตรได้เน้นการมีส่วนร่วมของท้องถิ่น โดยการนำผู้รู้ในท้องถิ่นมาให้ความรู้แก่นักเรียน (ฉันทศักดิ์ ศรีเฉลียว และคณะ, 2560)

2. ผลการสร้างหลักสูตรพื้นฐานอาชีพสำหรับนักเรียนประถมศึกษา ในจังหวัดพะเยาพบว่า หลักสูตรมีคุณภาพตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ โดยมีค่าเฉลี่ยของความเหมาะสมของโครงสร้างหลักสูตร ในแต่ละองค์ประกอบ 4.00 – 4.60 แสดงว่าองค์ประกอบของหลักสูตรมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก และโครงสร้างหลักสูตรมีค่าดัชนีความสอดคล้องกันทุกองค์ประกอบมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0.80 ที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้น โดยการออกแบบหลักสูตรด้วยการกำหนดรูปแบบหลักสูตรที่ยึดเอากิจกรรมและปัญหาของสังคมเป็นหลัก (Designs Focused On Social Activities and Problem) เป็นหลักสูตรที่มุ่งวิเคราะห์ปัญหาความจำเป็น ซึ่งความต้องการจำเป็นที่มุ่งสร้างความมีมนุษยสัมพันธ์และเจตคติที่ดีในสังคม (สัจ จุฑานันท์, 2532) โดยผู้วิจัยได้กำหนดเนื้อหาสาระจากเกณฑ์ความจำเป็นและความมีประโยชน์ เนื่องจากว่าเกณฑ์ในการเลือกเนื้อหาที่ว่าด้วยความจำเป็นประโยชน์เกณฑ์นี้จะช่วยให้หลักสูตรมีความสัมพันธ์กับสังคมได้เป็นอย่างดี โดยกิจกรรมที่เลือกมาให้ความสำคัญต่อการดำรงชีวิต เมื่อผู้วิจัยได้องค์ประกอบครบตามกรอบที่วางไว้แล้ว ก็นำหลักสูตรที่สร้างขึ้นมาตรวจสอบคุณภาพโดยคณะผู้เชี่ยวชาญในด้านต่างๆ ที่มีความชำนาญเกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญทางด้านอาชีพที่หลากหลาย ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านการฝึกอบรมอาชีพสำหรับนักพัฒนาฝีมือและแรงงาน ผู้อำนวยการธนาคารส่งเสริมธุรกิจขนาดย่อม ครูผู้เชี่ยวชาญด้านกลุ่มสาระการเรียนรู้ การงานอาชีพ ผู้เชี่ยวชาญด้านการประเมิน ผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตร ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถและความเข้าใจเกี่ยวกับเนื้อหาสาระที่กำหนดในตัวหลักสูตร

3. ผลการศึกษาประสิทธิภาพของหลักสูตรพื้นฐานอาชีพสำหรับนักเรียนประถมศึกษาในจังหวัดพะเยา โดยศึกษาผลที่เกิดกับนักเรียนก่อนและหลังการใช้หลักสูตร พบว่า นักเรียนในกลุ่มที่ผ่านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนจากหลักสูตรพื้นฐานอาชีพ จำนวน 43 คน พบว่ามีค่าเฉลี่ยของคะแนนความรู้ก่อนการทดลองเท่ากับ 9.91 คะแนน และหลังการทดลองมี

คะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 13.67 คะแนน และจำนวนนักเรียนที่มีคะแนนผ่านเกณฑ์ร้อยละ 70 จำนวน 24 คน คิดเป็นร้อยละ 60.47 ของจำนวนนักเรียนทั้งหมด และการเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างระหว่างหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง มีความแตกต่างเฉลี่ย ($\bar{X} = 3.77$) ซึ่งความแตกต่างดังกล่าวมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($p\text{-value} = 0.019$) สอดคล้องกับการศึกษาของ พรกมล สุ่มงคล และคณะ ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐานพบว่า สถานศึกษามีความต้องการหลักสูตรที่สอดคล้องกับความ สนใจและความถนัดของผู้เรียนและผู้มีส่วน (พรกมล สุ่มงคล และคณะ, 2555) และระพีพัฒน์ หาญโสภา และคณะ พบว่า นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง อาหารจากบัวสายหลังใช้หลักสูตรสูงกว่าก่อนใช้หลักสูตรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทักษะการปฏิบัติกิจกรรมโดยภาพรวม อยู่ในระดับดี ความพึงพอใจต่อหลักสูตรอยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ทักษะที่สำคัญอีกทักษะ คือ ทักษะอาชีพ (ระพีพัฒน์ หาญโสภา และคณะ, 2563)

นักวิจัยที่มีประสบการณ์ในการพัฒนาหลักสูตร ได้แก่ Herr, E.L. et al. (Herr, E.L. et al., 2003) และ Seehamat L. & Sanrattana ซึ่งให้เห็นถึงผลกระทบของหลักสูตรต่ออาชีพในอนาคตของนักเรียน และยังพบว่าผลการวิจัยนี้ได้ยืนยันความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องระหว่างการพัฒนาหลักสูตรอาชีพและความสามารถด้านอาชีพของนักเรียนจะสำเร็จได้ด้วยดี เนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางความคิดและพฤติกรรมของนักเรียน หลักฐานที่มีอยู่จากการวิจัยนี้บ่งชี้ว่าผลกระทบสามารถสังเกตได้ในด้านต่อไปนี้ ได้แก่ ประสิทธิภาพส่วนบุคคลความพร้อมในอาชีพ และผลการศึกษา ตัวอย่างเช่น นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ได้ปรับปรุงความภาคภูมิใจในตนเองแรงจูงใจและความสามารถในการตนเองเป็นองค์ประกอบของประสิทธิภาพส่วนบุคคล นอกจากนี้ นักเรียนยังสามารถพัฒนาทักษะการสำรวจอาชีพความเข้าใจในอาชีพการตัดสินใจ และการเตรียมความพร้อมสำหรับการเปลี่ยนแปลงเป็นหลักฐานแสดงความพร้อมในอาชีพของนักเรียน หลักฐานสุดท้ายคือ การใส่ใจเข้าร่วมกิจกรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 43 คนในการทดสอบหลังเรียนเมื่อเทียบกับการทดสอบก่อนเรียนซึ่งพิสูจน์แล้วว่าผล การศึกษาหลังเรียนดีขึ้นจากก่อนเรียน (Seehamat, L., & Sanrattana, U., 2017)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยและพัฒนาหลักสูตร พบว่า การมีส่วนร่วมช่วยคิด ช่วยมองจากสังคม จะทำให้หลักสูตรสามารถขับเคลื่อนไปได้ ไม่ทิ้งทุนเดิมของท้องถิ่น และไม่เพิกเฉยต่อสิ่งใหม่ที่จะเข้ามาในสังคม ดังนั้นหลักสูตรพัฒนาอาชีพจึงควรบรรจุในกิจกรรมเสริมนอกเวลาเรียน จะทำให้นักเรียนทุกคนได้มีโอกาสเลือกและฝึกปฏิบัติตามความถนัดและความสนใจ ควรเพิ่มหลักสูตรลงในรายวิชาเพิ่มเติม เพื่อให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง สิ่งที่ต้องเน้นอีกประการ คือ การปลูกฝังสมรรถนะทางด้านการเรียนรู้ในด้านความตระหนักต่อการมีอาชีพ เป็นกระบวนการเรียนรู้ด้านจิตพิสัยและทักษะพิสัยที่ต้องการใช้เวลาในการเรียนรู้ฝึกปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง

สถานศึกษาควรบรรจุเนื้อหาหลักสูตร ให้นำไปเพิ่มเป็นรายวิชาเพิ่มเติมในกลุ่มสาระการเรียนรู้ ภาษาอังกฤษ มีการส่งเสริมให้มีการปฏิบัติให้มากยิ่งขึ้น โดยการส่งเสริมให้ผู้ปกครองและ ชุมชนมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลการนำหลักสูตรไปใช้ จัดบรรยากาศและ สภาพแวดล้อมภายในสถานศึกษาให้เป็นแหล่งเรียนรู้ ปูกล้าง หล่อหลอมเพื่อให้เกิดความ ตระหนักต่อการประกอบอาชีพที่สุจริต

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสำนักงานคณะกรรมการการวิจัย แห่งชาติ (วช.) โดยมหาวิทยาลัยพะเยา ประจำปีงบประมาณ 2561 และผ่านการรับรอง จริยธรรมการวิจัยในมนุษย์จากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ สังกัดมหาวิทยาลัย พะเยา เลขที่ 2/211/59

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- ธนัตถ์กานต์ ศรีเฉลียว และคณะ. (2560). การพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 โดยใช้การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม. วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัย ราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์, 11(2), 61 - 74.
- พรกมล สุ่มคล และคณะ. (2555). การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่องอาหารจากบัวสาย การ งานอาชีพและเทคโนโลยีสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี. วารสารสังคมศาสตร์วิจัย, 3(2), 5 -25.
- ระพีพัฒน์ หาญโสภณ และคณะ. (2563). การพัฒนาทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 สำหรับ โรงเรียนนรโมทย์ทองธรรมวิทย. วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ, 5(11), 18 - 31.
- สัจด์ อุทรานันท์. (2532). พื้นฐานและหลักการพัฒนาหลักสูตร. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย กระทรวงศึกษาธิการ. (2553). ยุทธศาสตร์ 103 การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อการก้าว เข้าสู่ประชาคมอาเซียน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2553). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา.
- สำนักงานปฏิรูปการศึกษา. (2545). ชุดฝึกอบรมผู้นำชุมชน : ประมวลสาระ. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานปฏิรูปการศึกษา.

- Cohen, L. & Morrison, L. (2000). *Research Methods in Education* 5th ed. London: Taylor&Francis Group.
- Collins, J. & Barnes, A. (2017). *Careers in the curriculum. What works?* London: The Careers & Enterprise Company.
- Herr, E. L. et al. (2003). *Career guidance and counseling through the lifespan: Systematic approaches*. Needham Heights: Allyn & Bacon.
- Isaacson, J. (1977). Dimension of Student evaluation of teaching. *Journal of Education Psychology*, 55(6), 344-351.
- Seehamat, L. & Sanrattana, U. (2017). Development of a teacher training curriculum in enhancing awareness on water resource management. *Turkish Online Journal of Educational Technology*, (5)9, 846 - 854.

บทบาทเชิงรุกของผู้ตรวจการแผ่นดินประเทศไทย
ในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ*

THE PROACTIVE ROLE OF THE OMBUDSMAN OF THAILAND IN
INVESTIGATING THE EXECUTION OF ADMINISTRATIVE POWER

เกรียงไกร เจียรประดิษฐ์

Kreingrai Cheinpradit

ดิยุทธศน์ ประทีปพรณรงค์

Dhiyathad Prateepornnarong

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

National Institute of Development Administration, Thailand

E-mail: lekchinsod2@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทเชิงรุก ปัญหาและอุปสรรคของบทบาทเชิงรุก และแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพบทบาทเชิงรุกของผู้ตรวจการแผ่นดินประเทศไทยในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐผ่านการปรับหน้าที่และอำนาจ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย การค้นคว้าเอกสาร การสังเกตการณ์ และการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง จำนวนทั้งสิ้น 26 คน ผลการวิจัยพบว่าผู้ตรวจการแผ่นดินดำเนินบทบาทเชิงรุกไม่ดำเนินการเชิงรุกตามเจตนารมณ์รัฐธรรมนูญ โดยปัญหาและอุปสรรคที่ส่งผลต่อบทบาทดังกล่าว 1) การตีความสถานะองค์กรเมื่อแรกสถาปนาองค์กร 2) ภูมิหลังของผู้ตรวจการแผ่นดิน 3) กระบวนการสรรหาผู้ตรวจการแผ่นดิน 4) การผลิตนโยบายบทบาทเชิงรุกของผู้ตรวจการแผ่นดิน 5) การขาดหน่วยงานวิจัยเพื่อผลิตนโยบายบทบาทเชิงรุก 6) ไม่มีกรอบการยกประเด็นสาธารณะหรือเรื่องร้องเรียนขึ้นพิจารณาเองโดยไม่มีผู้ร้องเรียนที่ชัดเจน เป็นสาเหตุที่ผู้ตรวจการแผ่นดินไม่แสดงบทบาทเชิงรุกในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ ข้อค้นพบคือควรแก้ไขกระบวนการสรรหาผู้ตรวจการแผ่นดิน การปรับปรุงองค์กรและการผลิตนโยบายบทบาทเชิงรุกของผู้ตรวจการแผ่นดินโดยอาศัยแนวคิดการเป็นผู้ป้องกันเพลิงเพื่อพิทักษ์ประโยชน์สาธารณะ ซึ่งมุ่งเน้นการยกประเด็นสาธารณะหรือเรื่องร้องเรียนขึ้นพิจารณาเองโดยไม่มีผู้ร้องเรียนเป็นแนวทางหลัก และการกำหนดให้มีกรอบมาตรฐาน เพื่อวางแนวทางการดำเนินงานที่ชัดเจนและทำให้มีเหตุผลที่น่าเชื่อถือแก่สาธารณะ จะช่วยปรับ

* Received 2 April 2021; Revised 18 April 2021; Accepted 19 April 2021

บทบาทของผู้ตรวจการแผ่นดินให้เป็นไปในทิศทางเชิงรุกมากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ให้กลายเป็นองค์กรทางเลือกเชิงรุกในการแก้ไขระบบบริหารและกฎหมายที่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนหรือความไม่เป็นธรรมแก่ประชาชนดังเจตนารมณ์รัฐธรรมนูญได้

คำสำคัญ: ผู้ตรวจการแผ่นดิน, บทบาทเชิงรุก, การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ, การร้องเรียน, ประเด็นสาธารณะ

Abstract

This research aims to study the proactive role, including problems and obstacles as well as ways to increase the effectiveness, of the Ombudsman of Thailand in examining the implementation of State power through adjustments of authorities and functions pursuant to qualitative research methods, which consist of document research, observation, and in-depth interviews. Researchers have selected 26 specific informants in total. Result of the study showed that the Ombudsman had performed a passive role, rather than taking an active action in accordance with the spirit of constitution. The problems and obstacles that affected such behavior were 1) the interpretation of the organization's status when it was first established, 2) background of the Ombudsman, 3) the Ombudsman recruitment process, 4) the setting up of proactive role policy by the Ombudsman, 5) the lack of research agency to produce a proactive role policy 6) no frame of bringing public issues or complaints up for consideration when there were no clear complainants which caused the Ombudsman to neglect his duty to take a proactive role in examining the exercise of State power. The findings of the study concluded that the Ombudsman recruitment process should be corrected/amended, corporate philosophy as well as proactive policy-making by the Ombudsman should be adapted using the concept of being a fire protector capable of protecting/defending public benefits by taking the initiative to raise public issues or complaints for their own consideration despite no complainants as their main approach. The setting up of the standard policy with clear operating guidelines and credible reasons that can be made public will enhance the Ombudsman's role to be more proactive than they currently are and become a proactive alternative organization capable of resolving administrative systems and unfair laws that cause trouble or injustice to people as intended by the spirit of constitution.

Keywords: Ombudsman, Proactive Role, The Execution of Administrative Power, Complain, Public Issue

บทนำ

การตรวจสอบอำนาจรัฐเป็นแนวทางป้องกันและแก้ไขพื้นฐานที่ทุกประเทศจะต้องทำ เพื่อมิให้เกิดปัญหา และเจ้าหน้าที่ของรัฐใช้อำนาจเกินขอบเขตที่กฎหมายกำหนด รวมทั้งจะต้องคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนด้วย ในการควบคุมการใช้อำนาจรัฐจะต้องตรวจสอบครอบคลุมทุก ๆ ด้าน ทั้งความชอบด้วยกฎหมายของการกระทำทางปกครอง และมีความเหมาะสมเป็นธรรมของการใช้อำนาจ

ผู้ตรวจการแผ่นดิน (Ombudsman) เป็นองค์กรที่จัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นองค์กรควบคุมฝ่ายปกครองรูปแบบหนึ่งโดยมีอำนาจหน้าที่ในการเฝ้าระวังความเดือดร้อนของประชาชนที่เกิดจากการใช้อำนาจรัฐที่ไม่มีประสิทธิภาพในการบริหารราชการแผ่นดิน ซึ่งองค์กรผู้ตรวจการแผ่นดินเกิดขึ้นเป็นครั้งแรกในประเทศสวีเดน โดยมีฐานะเป็นตัวแทนพระมหากษัตริย์ในการควบคุมการปฏิบัติหน้าที่ของข้าราชการ ต่อมาเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงระบอบการเมือง การปกครองมาเป็นระบบรัฐสภา ผู้ตรวจการแผ่นดินจึงเปลี่ยนมาเป็นตัวแทนของรัฐสภาในการตรวจสอบการใช้อำนาจของฝ่ายปกครอง นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาผู้ตรวจการแผ่นดินจึงเป็นที่รู้จักและได้รับความนิยมแพร่หลาย นานาประเทศต่างสถาปนาสถาบันผู้ตรวจการแผ่นดินเพื่อเป็นกลไกของฝ่ายนิติบัญญัติในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐของฝ่ายบริหารและการกระทำทางปกครองของระบบราชการ (สิริยา พรหมราชยศ, 2553) และมีการประยุกต์ให้ผู้ตรวจการแผ่นดินมีอำนาจตรวจสอบเรื่องอื่น ๆ นอกเหนือจากเรื่องความชอบด้วยกฎหมายและความชอบธรรมของการกระทำทางปกครอง เช่น การตรวจสอบจริยธรรมของเจ้าหน้าที่ของรัฐ การคุ้มครองสิทธิมนุษยชน และการตรวจสอบธรรมาภิบาล เป็นต้น ซึ่งหลักการทำงานของผู้ตรวจการแผ่นดินที่มีลักษณะเด่นชัด คือ การทำหน้าที่ควบคุมแก้ไขปัญหาและการป้องกันมิให้ปัญหาเกิดขึ้นซ้ำอีก โดยไม่เข้าแทรกแซงการใช้อำนาจของฝ่ายบริหาร แต่จะใช้กลไกทางการเมืองและมติมหาชนในการกดดันฝ่ายบริหารแทน (ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์, 2534)

สำหรับประเทศไทย ระบบผู้ตรวจการแผ่นดินได้รับการสถาปนาขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2542 จากความพยายามผลักดันและการประนีประนอมทางการเมืองเป็นระยะเวลายาวนานนับแต่ปี พ.ศ. 2516 โดยจัดตั้งขึ้นในครั้งแรกภายใต้ชื่อผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา มีสถานะเป็นองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญเพื่อเป็นองค์กรทางเลือกในการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน และสามารถควบคุมตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีเจ้าหน้าที่ของรัฐใช้อำนาจอย่างไม่เป็นธรรม รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มีเจตนารมณ์ในการออกแบบองค์กรตามรัฐธรรมนูญให้มีบทบาทในการทำหน้าที่ตรวจสอบและถ่วงดุลการใช้อำนาจรัฐ โดยให้มีบทบาทในการตรวจสอบและรายงานข้อร้องเรียนการละเมิด

สิทธิเสรีภาพของประชาชนในการใช้อำนาจจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ และเน้นการทำหน้าที่นี้เมื่อประชาชนผู้ได้รับผลกระทบจากการปฏิบัติหน้าที่ของฝ่ายบริหารหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ (สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา, 2549)

ต่อมาเมื่อมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 อันสานต่อเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญฉบับเดิม ซึ่งปรารถนาให้ประชาชนมีหลักประกันคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนให้ได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรมจากรัฐให้สอดคล้องกับหลักนิติรัฐ นิติธรรม ตลอดจนการมีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีและการบริหารราชการแผ่นดินเป็นไปด้วยความถูกต้องเป็นธรรมตามหลักธรรมาภิบาล รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 จึงได้เพิ่มเติมหน้าที่และอำนาจผู้ตรวจการแผ่นดินด้านการควบคุมตรวจสอบจริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและเจ้าหน้าที่ของรัฐ และการติดตามประเมินผลการปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญ รวมถึงยังคงให้ผู้ตรวจการแผ่นดินมีอำนาจเสนอให้ศาลปกครองให้แก่กฎหมายหรือระเบียบแนวทางการปฏิบัติหน้าที่ของฝ่ายปกครองที่ไม่เหมาะสมและอำนาจเสนอให้ศาลรัฐธรรมนูญตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ (อรรถสิทธิ์ พานแก้ว และวรศักดิ์ จันทร์ภักดี, 2560) ปัจจุบันผู้ตรวจการแผ่นดินอยู่ระหว่างเปลี่ยนผ่านหน้าที่และอำนาจภายใต้บทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ซึ่งให้ความสำคัญกับการคุ้มครองประโยชน์สาธารณะเป็นลำดับต้นในการปฏิบัติหน้าที่ผู้ตรวจการแผ่นดิน บทบาทใหม่ของผู้ตรวจการแผ่นดินมีหน้าที่และอำนาจการเสนอแนะต่อหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องเพื่อให้มีการปรับปรุงกฎหมาย กฎ ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง หรือขั้นตอนการปฏิบัติงานใด ๆ บรรดาที่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนความไม่เป็นธรรมแก่ประชาชน เป็นภาระแก่ประชาชนโดยไม่จำเป็นเกินสมควรแก่เหตุ การแสวงหาข้อเท็จจริงเมื่อเห็นว่ามีผู้ได้รับความเดือดร้อนความไม่เป็นธรรมอันเนื่องมาจากการไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย การปฏิบัตินอกเหนือหน้าที่และอำนาจตามกฎหมายของหน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ เพื่อเสนอแนะต่อหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องให้ขจัดหรือระงับความเดือดร้อนความไม่เป็นธรรมนั้น รวมถึงมีหน้าที่และอำนาจในการดูแลให้การปฏิบัติหน้าที่ของหน่วยงานรัฐเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญในหมวด 5 หน้าที่ของรัฐ ตลอดจนอำนาจในการเสนอเรื่องพร้อมความเห็นต่อศาลรัฐธรรมนูญหรือศาลปกครองเพื่อวินิจฉัย หากเห็นว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายใดมีปัญหาความชอบด้วยรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย (สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, 2560)

ภายใต้การเปลี่ยนผ่านดังกล่าวมีประเด็นสำคัญที่น่าสนใจยิ่ง คือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้เปิดช่องให้ผู้ตรวจการแผ่นดินสามารถดำเนินการเชิงรุก โดยการยกประเด็นสาธารณะหรือเรื่องร้องเรียนขึ้นพิจารณาเองโดยไม่มีผู้ร้องเรียน (Own-motion power) เพื่อใช้แก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน รวมถึงการคุ้มครองสิทธิหรือประโยชน์สาธารณะได้ ซึ่งจะช่วยแก้ไขปัญหาของระบบบริหารราชการแผ่นดินและทุกข์ร้อนของประชาชนได้ที่ต้นเหตุเช่นเดียวกับสถาบันผู้ตรวจการแผ่นดินในต่างประเทศ

นอกเหนือจากหน้าที่ปกติในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐเพื่ออำนวยความสะดวกตามกฎหมาย ซึ่งผลการดำเนินงานของผู้ตรวจการแผ่นดินที่ผ่านมา บางส่วนสะท้อนให้เห็นถึงความพยายามดำเนินบทบาทเชิงรุก อาทิ กรณีการจำหน่ายอาหารและเครื่องดื่มที่มีราคาสูงกว่าปกติในท่าอากาศยาน กรณีการฟ้องร้องเรียกคืนท่อก๊าซบริษัท ปตท.จำกัด (มหาชน) กลับคืนสาธารณสมบัติของแผ่นดิน กรณีความไม่เป็นธรรมจากการเรียกเก็บค่าน้ำประปาขั้นต่ำ เป็นต้น จึงเป็นประเด็นศึกษาวิจัยว่า การปรับบทบาทเชิงรุกของผู้ตรวจการแผ่นดินประเทศไทยในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐมีลักษณะอย่างไร เพื่อรองรับการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ตรวจการแผ่นดินตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยผู้ตรวจการแผ่นดิน พ.ศ. 2560

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบทบาทเชิงรุกของผู้ตรวจการแผ่นดินประเทศไทยในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ
2. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคของบทบาทเชิงรุกของผู้ตรวจการแผ่นดินประเทศไทยในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ
3. เพื่อศึกษาแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพบทบาทเชิงรุกของผู้ตรวจการแผ่นดินประเทศไทยในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐผ่านการปรับหน้าที่และอำนาจ

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยเลือกวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) เนื่องจากผู้วิจัยมองว่าการวิจัยเชิงคุณภาพสามารถให้คำตอบการวิจัยได้ในเชิงลึกและสามารถนำไปสู่การวิพากษ์ (Critical study) เพื่อประโยชน์ในการวิเคราะห์และสังเคราะห์แนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพบทบาทเชิงรุกของผู้ตรวจการแผ่นดินประเทศไทยในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐผ่านการปรับหน้าที่และอำนาจ โดยกำหนดเครื่องมือในการเก็บข้อมูล จำนวน 3 เครื่องมือ ได้แก่ การค้นคว้าเอกสาร (Documentary research) การสังเกตการณ์ (Observation) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Dept interview) โดยมีรายละเอียด ดังนี้

การค้นคว้าเอกสาร (Documentary research) การค้นคว้าเอกสารเป็นวิธีการเก็บข้อมูลจากหลักฐานเชิงประจักษ์ ซึ่งเป็นแหล่งข้อมูลสำคัญในการวิจัย โดยเฉพาะข้อมูลเมื่อครั้งอดีตหรือข้อมูลเกี่ยวกับประเด็นที่ศึกษาจากมุมมองของหน่วยงานหรือบุคคลภายนอก ซึ่งเอกสารที่ผู้วิจัยใช้ในการค้นคว้าครั้งนี้ประกอบด้วยเอกสารภาษาไทยและภาษาต่างประเทศที่เป็นตัวบทกฎหมาย หนังสือ วารสาร บทความ รายงานประจำปีของผู้ตรวจการแผ่นดิน และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการสืบค้นข้อมูลในส่วนที่เกี่ยวข้องกับผู้ตรวจการแผ่นดิน

การสังเกตการณ์ (Observation) ผู้วิจัยมีสถานภาพเป็นบุคลากรภายในสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน จึงมีโอกาสมองเห็นการสังเกตการณ์การดำเนินงานได้มากกว่าบุคคลภายนอก

ผู้วิจัยเลือกใช้การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant observation) เป็นวิธีการควบคู่ไปกับการสัมภาษณ์ และใช้เป็นเครื่องมือในการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์หรือการค้นคว้าเอกสารด้วย ซึ่งการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ช่วยให้ผู้วิจัยได้รับข้อมูลจากสภาพการณ์จริงอย่างเป็นธรรมชาติ และสามารถตอบคำถามวิจัยที่ผู้วิจัยต้องการทราบได้อย่างสมบูรณ์

การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-dept interview) ใช้รูปแบบการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structure interview) เนื่องจากการสัมภาษณ์ครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งเน้นเปิดโอกาสให้ผู้ให้สัมภาษณ์ได้สนทนาแลกเปลี่ยน และต่อยอดคำถามจากชุดคำถามที่กำหนดไว้ เพื่อให้ผู้วิจัยได้เข้าใจความคิด ความรู้สึก ตลอดจนมุมมองของผู้ให้สัมภาษณ์อย่างลึกซึ้ง จึงต้องอาศัยรูปแบบการสัมภาษณ์ที่มีความยืดหยุ่น โดยในการสัมภาษณ์ผู้วิจัยจัดรูปแบบสัมภาษณ์เป็นรายบุคคล เพื่อให้ผู้ให้สัมภาษณ์มีเวลาในการถามตอบได้อย่างเต็มที่และสามารถให้ข้อมูลได้อย่างส่วนบุคคล ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำแบบสัมภาษณ์ให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาและวัตถุประสงค์ของการวิจัยก่อนนำไปดำเนินการสัมภาษณ์

1. กลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive sampling) ซึ่งเป็นการสุ่มตัวอย่างโดยไม่ใช้ความน่าจะเป็น (Non - probability sampling) เนื่องจากข้อจำกัดของประเด็นศึกษาที่ต้องอาศัยข้อมูลจากผู้ที่มีความเชี่ยวชาญ มีความรู้ ความเข้าใจ หรือมีประสบการณ์เกี่ยวกับองค์กรผู้ตรวจการแผ่นดินหรือการใช้อำนาจในการตรวจสอบอำนาจรัฐ จึงต้องการตัวอย่างที่มีความคุณสมบัติเฉพาะเจาะจง เพื่อที่จะได้ข้อมูลอย่างลึกซึ้งให้มากที่สุด โดยคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างจากผู้ให้ข้อมูลที่มีประสบการณ์ และคุณสมบัติที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย จำนวน 26 คน แบ่งออกเป็น 6 กลุ่ม ได้แก่

1.1 ผู้ตรวจการแผ่นดิน และผู้บริหารสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน จำนวน 7 คน เป็นกลุ่มตัวอย่างที่มีหน้าที่ในการกำหนดนโยบาย การบริหารงาน รวมถึงเป็นผู้ใช้ดุลพินิจตามหน้าที่และอำนาจที่กฎหมายกำหนดไว้ ประกอบไปด้วยผู้ตรวจการแผ่นดินปัจจุบัน อดีตผู้ตรวจการแผ่นดิน ผู้บริหารสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินปัจจุบัน และอดีตผู้บริหารสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน กลุ่มนี้จึงเป็นกลุ่มตัวอย่างที่สำคัญในการให้ความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินบทบาทและกลไกการปฏิบัติงานภายในองค์กรของผู้ตรวจการแผ่นดิน

1.2 นักวิชาการทางรัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ และนิติศาสตร์ จำนวน 7 คน กลุ่มตัวอย่างนี้เป็นกลุ่มตัวอย่างที่มีบทบาทในฐานะที่มีส่วนด้านนิติบัญญัติ หรือเคยปฏิบัติงานในฐานะที่ปรึกษาหรือคณะทำงานของผู้ตรวจการแผ่นดิน กลุ่มตัวอย่างนี้ประกอบไปด้วยอดีตสมาชิกสภาปฏิรูปประเทศ กรรมการยกร่างรัฐธรรมนูญ กรรมการปฏิรูปประเทศ และนักวิชาการในสถาบันอุดมศึกษา ซึ่งล้วนมีความสำคัญในการให้ข้อมูลมุมมองเชิงนโยบายและหลักการในอุดมคติขององค์กร

1.3 นักการเมือง จำนวน 3 คน กลุ่มตัวอย่างนี้เป็นกลุ่มตัวอย่างที่มีความเกี่ยวข้องกับผู้ตรวจการแผ่นดินในฐานะ ผู้ถูกตรวจสอบโดยตรง ทั้งจากการปฏิบัติหน้าที่โดยปกติและเรื่องร้องเรียนที่มีต่อผู้ตรวจการแผ่นดิน กลุ่มตัวอย่างนี้ประกอบไปด้วยอดีตนายกรัฐมนตรี อดีตรัฐมนตรี และอดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย จึงเป็นกลุ่มตัวอย่างที่มีความสำคัญในแง่เป็นผู้ได้รับผลกระทบจากการดำเนินงานของผู้ตรวจการแผ่นดิน

1.4 ข้าราชการ และเจ้าหน้าที่ของรัฐ จำนวน 4 คน กลุ่มตัวอย่างนี้เป็นกลุ่มตัวอย่างที่มีความเกี่ยวข้องกับผู้ตรวจการแผ่นดินทั้งในฐานะผู้ถูกตรวจสอบจากการร้องเรียน และผู้ให้ข้อมูลเพื่อการดำเนินงานของผู้ตรวจการแผ่นดิน ซึ่งสถานะหลังจากการแสวงหาข้อเท็จจริงในประเด็นที่ผู้ตรวจการแผ่นดินดำเนินการตรวจสอบ กลุ่มตัวอย่างนี้ประกอบไปด้วย ข้าราชการ และเจ้าหน้าที่ของรัฐในระดับต่างๆ เป็นกลุ่มตัวอย่างที่สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับวิธีการดำเนินงานของผู้ตรวจการแผ่นดิน

1.5 ประชาชนผู้ร้องเรียนหรือเคยร้องเรียนต่อผู้ตรวจการแผ่นดิน จำนวน 2 คน เป็นกลุ่มตัวอย่างที่มีความสำคัญ เนื่องจากเป็นผู้ได้รับผลกระทบโดยตรงจากการดำเนินงานของผู้ตรวจการแผ่นดิน ซึ่งประสบการณ์และมุมมองของผู้ร้องเรียนจะช่วยให้ข้อมูลเกี่ยวกับความคาดหวังที่มีต่อผู้ตรวจการแผ่นดิน

1.6 สื่อมวลชนและภาคประชาสังคม จำนวน 3 คน เป็นกลุ่มตัวอย่างที่มีส่วนในการสะท้อนผลการดำเนินงานของผู้ตรวจการแผ่นดินให้ปรากฏต่อสาธารณะ ขณะเดียวกันก็มีบทบาทเป็นผู้ร้องเรียนด้วยในรูปแบบของผู้เฝ้าระวัง (Watch dog) หรือบางครั้งก็นำไปสู่การร้องเรียนในรูปแบบกลุ่มของผู้ได้รับผลกระทบจากนโยบายสาธารณะ กลุ่มตัวอย่างนี้ประกอบด้วยสื่อมวลชนในวงการหนังสือพิมพ์ และภาคประชาสังคมต่างๆ กลุ่มตัวอย่างนี้เป็นกลุ่มตัวอย่างที่ให้ข้อมูลมุมมองความคาดหวังต่อบทบาท หน้าที่ และอำนาจของผู้ตรวจการแผ่นดิน

2. การวิเคราะห์ข้อมูล เมื่อได้ข้อมูลจากวิธีการวิจัยดังที่กล่าวมาแล้ว นำข้อมูลที่ได้รับมาวิเคราะห์แก่นสาระ (Thematic analysis) มุ่งเน้นการทำความเข้าใจ ค้นหาความหมาย การตีความข้อมูลอย่างลึกซึ้งจากมุมมองของกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้การอ่านทบทวนอย่างต่อเนื่องซ้ำๆ เพื่อวิเคราะห์ความสอดคล้อง (Congruent analysis) และเปรียบเทียบข้อมูลส่วนที่มีความใกล้เคียงกัน ในการอธิบายหรือตีความข้อมูลเพื่อนำไปสู่การสังเคราะห์แนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพบทบาทเชิงรุกของผู้ตรวจการแผ่นดินประเทศไทยในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐในเชิงพรรณนา (Descriptive analysis)

ผลการวิจัย

1. บทบาทเชิงรุกของผู้ตรวจการแผ่นดินประเทศไทยในการตรวจสอบการใช้อำนาจอธิปไตย การศึกษาวิจัยครั้งนี้พบว่า บทบาทเชิงรุกของผู้ตรวจการแผ่นดินเกิดขึ้นพร้อมกับการสถาปนาองค์กรผู้ตรวจการแผ่นดินของประเทศไทยในฐานะองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 โดยมาตราที่ 198 กำหนดให้ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภาสามารถเสนอเรื่องพร้อมความเห็นต่อศาลรัฐธรรมนูญหรือศาลปกครองได้เมื่อเห็นว่า บทบัญญัติของกฎหมาย กฎ ข้อบังคับ หรือ การกระทำของข้าราชการหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ มีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ ซึ่งการใช้อำนาจตามมาตราดังกล่าวผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภาดำเนินการได้เองโดยไม่ต้องมีผู้ร้องเรียนเพื่อให้ศาลรัฐธรรมนูญหรือศาลปกครองวินิจฉัยได้ตามแต่กรณี โดยมีพัฒนาการขยายภารกิจและความชัดเจนในมิติของการให้ดำเนินการเชิงรุกเพิ่มขึ้นตามลำดับ ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 กำหนดให้ผู้ตรวจการแผ่นดินพิจารณาสอบสวนโดยไม่มีการร้องเรียนได้ หากเห็นว่ามีผลกระทบต่อความเสียหายของประชาชนส่วนรวมหรือเพื่อคุ้มครองประโยชน์สาธารณะ และในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ซึ่งบังคับใช้ฉบับล่าสุด กำหนดให้ผู้ตรวจการแผ่นดินสามารถเสนอแนะต่อหน่วยงานของรัฐเพื่อให้มีการปรับปรุงกฎหมาย กฎ ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่ง หรือขั้นตอนการปฏิบัติงานที่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนหรือความไม่เป็นธรรมหรือเป็นภาระแก่ประชาชนโดยไม่จำเป็นหรือเกินสมควรแก่เหตุ แสวงหาข้อเท็จจริงเมื่อเห็นว่ามีผู้ได้รับความเดือดร้อนหรือความไม่เป็นธรรมจากการไม่ปฏิบัติตามกฎหมายหรือปฏิบัตินอกเหนือหน้าที่และอำนาจตามกฎหมายของหน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ และเสนอต่อคณะรัฐมนตรีให้ทราบถึงการที่หน่วยงานของรัฐยังมิได้ปฏิบัติให้ถูกต้องครบถ้วนตามหมวด 5 หน้าที่ของรัฐ และยังคงให้เสนอเรื่องพร้อมความเห็นต่อศาลรัฐธรรมนูญหรือศาลปกครองได้ เมื่อเห็นว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายใดมีปัญหาความชอบด้วยรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย คำสั่ง หรือการกระทำใดมีปัญหาความชอบด้วยกฎหมาย โดยหลักการรัฐธรรมนูญมอบหน้าที่และอำนาจให้ดำเนินบทบาทเชิงรุกได้แต่โดยข้อเท็จจริงแล้ว ผู้ตรวจการแผ่นดินกลับดำเนินแต่บทบาทเชิงรับ เห็นได้จากการมุ่งเน้นรอรับคำร้องเรียนจากผู้ร้องเรียนก่อนจึงค่อยดำเนินการเป็นหลัก อีกประการ คือ การเสนอเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยตั้งแต่ปี 2541 - 2563 เป็นการเสนอเรื่องจากเรื่องที่มีผู้ร้องทุกข์ทางรัฐธรรมนูญมายังผู้ตรวจการแผ่นดินอีกที ไม่ปรากฏผู้ตรวจการแผ่นดินริเริ่มเสนอเองเพื่อแก้ไขกฎหมายที่มีปัญหา จึงเป็นสิ่งยืนยันว่าผู้ตรวจการแผ่นดินยังคงดำเนินบทบาทเชิงรับเป็นหลัก จากการวิเคราะห์ของผู้วิจัยพบปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อบทบาทเชิงรุกของผู้ตรวจการแผ่นดินประเทศไทยในการตรวจสอบการใช้อำนาจอธิปไตย ดังนี้

2. ปัญหาด้านการดำเนินงานของผู้ตรวจการแผ่นดิน

2.1 การตีความสถานะองค์กรเมื่อแรกสถาปนาองค์กร โดยช่วงก่อตั้งสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา วิธีที่ผู้นำยุคบุกเบิกได้กำหนดแนวทางไว้จะเป็นสิ่งกำหนดทิศทางการดำเนินงาน ระบบและระเบียบภายใน และมาตรฐานการปฏิบัติงาน ส่งผลต่อการดำเนินงานในหลายๆ ปีถัดมา โดยอิทธิพลของแนวคิดที่ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภายุคแรกเริ่มกำหนดไว้ยังคงมีอิทธิพลต่อผู้ตรวจการแผ่นดินยุคต่อมา คือแนวคิดการจำกัดบทบาทของผู้ตรวจการแผ่นดินเป็นเพียงคนกลางไกล่เกลี่ยประนีประนอมข้อพิพาท ไม่เข้าเป็นคู่พิพาทโดยตรง ดำเนินการไกล่เกลี่ยโดยไม่เผชิญหน้าเป็นการไกล่เกลี่ยผ่านเอกสารเป็นส่วนใหญ่ กระบวนการสอบสวนขึ้นอยู่กับดุลพินิจของผู้ตรวจการแผ่นดิน โดยในหลายกรณียุติเรื่องร้องเรียนหรือยกคำร้องเรียนเป็นส่วนใหญ่ จากคำให้สัมภาษณ์กล่าวว่า

“ผู้ตรวจการแผ่นดินโดยกระบวนการทำงานสอบแล้วเนี่ยผู้ตรวจการแผ่นดินพอใจแต่ไม่ใช่ผู้ร้องเรียนพอใจ เอียงไปทางหน่วยงานรัฐก็ผู้ตรวจการแผ่นดิน พอไปทางรัฐเยอะ ความพึงพอใจของผู้ร้องกับผู้ตรวจการแผ่นดินเนี่ยน้อย” (ผู้ให้สัมภาษณ์ที่ 6, 2561) และการเข้าใจบทบาทหน้าที่ของตนเองคลาดเคลื่อน แท้จริงแล้วบทบาทของผู้ตรวจการแผ่นดินมีหน้าที่สำคัญคือการแก้ไขที่รากเหง้าต้นตอของปัญหา ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า

“ศาลท่านก็ไม่มีหน้าที่ที่จะไปศึกษาสาเหตุ มีหน้าที่วินิจฉัยคดีตามที่โจทก์ฟ้อง แต่ผู้ตรวจการแผ่นดินมีหน้าที่สำคัญยิ่งเลยคือไปแก้ไขสมมติฐานของโรคนั้น ผู้ตรวจการแผ่นดินไม่เข้าใจบทบาทของตัวเองตรงนี้ แก่ทีละรายก็แก่ได้นะ ถ้ามีเวลาที่จะแก้ แก่ที่ต้นเหตุปัญหานั้นมันจะได้หมดไป” (ผู้ให้สัมภาษณ์ที่ 4, 2561)

จึงส่งผลมายังปัจจุบันสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินดำเนินการกว่า 20 ปีแล้ว แต่ทว่าปรัชญาองค์กรยังคงดำเนินในรูปแบบของการมุ่งเน้นไกล่เกลี่ยประนีประนอมข้อพิพาท มัวแก้ไขปัญหาทีละรายเหมือนศาลปกครอง ยังคงปรากฏการร้องเรียนปัญหาเดิม ๆ สม่าเสมอเห็นได้จากสถิติเรื่องร้องเรียนย้อนหลัง 5 ปีในรายงานประจำปีผู้ตรวจการแผ่นดิน พ.ศ. 2562-2558 ประกอบกับธรรมชาติของหน่วยงานที่ถูกร้องเรียนมีแนวโน้มปกปิดและปฏิเสธความรับผิดชอบ รูปแบบของการไกล่เกลี่ยประนีประนอมจึงมีโอกาสดังที่ผู้ตรวจการแผ่นดินไม่สามารถเข้าถึงข้อเท็จจริงที่ถูกร้องเรียนได้อย่างถ่องแท้ เนื่องจากหน่วยงานมักพยายามให้เกิดการรวมขอมกับผู้ร้องเรียน

2.2 ภูมิหลังของผู้ตรวจการแผ่นดิน นับแต่ก่อตั้งองค์กรผู้ตรวจการแผ่นดิน กระทั่งปัจจุบันมีผู้ตรวจการแผ่นดินทั้งสิ้น 11 คน โดยมีผู้ตรวจการแผ่นดิน 10 คนที่มีภูมิหลังมา

จากอดีตข้าราชการ จึงมีความเอนเอียงไปทางหน่วยงานรัฐด้วยกัน เข้าใจฝ่ายที่ทำมากกว่าที่จะไปตรวจ ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า

“คนเป็นข้าราชการระดับสูงที่เกียจคร้านเขาสู้เส้นสนกลในระบบราชการแผ่นดิน แต่คุณเชื่อใหม่ว่าคนที่เคยเป็นระดับอธิบดีมันถูกรอด้วยระบบเรียบร้อย ไม่งั้นเขาขึ้นเป็นใหญ่เป็นโตไม่ได้ แสดงว่าเขารู้จักระบบและทำตามระบบได้ดี” (ผู้ให้สัมภาษณ์ที่ 5, 2561)

และด้วยภูมิหลังดังกล่าว ผู้ตรวจการแผ่นดินจึงมีแนวโน้มที่จะใช้ดุลพินิจแบบประมัตถะวังเพื่อมิให้กระทบต่อสถานภาพของตนเอง เนื่องจากการดำรงตำแหน่งผู้ตรวจการแผ่นดินสามารถนำไปสู่ตำแหน่งที่สำคัญระดับสูงในอนาคต (Stepping stone) ของตนเองได้ เห็นได้จากผู้ตรวจการแผ่นดินที่พ้นจากตำแหน่งมักได้รับโอกาสก้าวสู่ตำแหน่งอื่นในภายหลัง

2.3 กระบวนการสรรหาผู้ตรวจการแผ่นดิน จากรายงานการพิจารณาสรรหาบุคคลผู้สมควรได้รับการแต่งตั้งเป็นผู้ตรวจการแผ่นดิน บันทึกเหตุผลในการเลือกผู้ตรวจการแผ่นดินของกรรมการสรรหาส่วนใหญ่ คือ ประสพการณ์สูงในการบริหารราชการแผ่นดิน และประณีประนอม แสดงให้เห็นถึงวิถีคิดของกระบวนการสรรหาที่มีส่วนออกแบบให้ผู้ตรวจการแผ่นดินมีบุคลิกไปในทิศทางเดียวกันหมด (สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, 2557); (สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, 2561); (สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, 2563) โดยรูปแบบการสรรหาผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญของไทยใช้วิธีถ่ายโอนอดีตข้าราชการ สอดคล้องกับคำให้สัมภาษณ์

“การ Design ระบบที่มีอยู่มันไม่สะท้อนคุณภาพของคนที่มาเป็นผู้ตรวจการในอุดมคติตามหลักการ Ombudsman ของเรามันไม่ใช่ซะ ข้าราชการระดับสูงซึ่งหลายคนก็คือตัวสร้างปัญหาในอดีตให้กับชาวบ้าน” (ผู้ให้สัมภาษณ์ที่ 6, 2561)

แทบทุกหน่วยงานที่ต้งใหม่มักใช้วิธีการนี้ ขาดการตรวจสอบคุณสมบัติมีความเหมาะสมกับงานหรือไม่ จึงไม่หลุดออกจากระบบราชการและกลายเป็นปัญหาอยู่ตลอด นอกจากนี้กระบวนการสรรหาผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญขาดความยึดโยงกับประชาชน การสรรหาดำเนินการโดยเน้นให้ฝ่ายตุลาการและตัวแทนกรรมการองค์กรอิสระมีน้ำหนักมากกว่าฝ่ายอื่น แต่ประชาชนในฐานะเจ้าของอำนาจอธิปไตยไม่ได้มีส่วนร่วมในกระบวนการนั้นด้วย โดยการสรรหาผู้ตรวจการแผ่นดินระยะหลังดำเนินการในช่วงรัฐบาลพิเศษและสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ส่งผลให้การสรรหาผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญตกอยู่ภายใต้อำนาจคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ส่งผลต่อให้องค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญกลับมีรูปแบบการทำงานไม่ต่างจากระบบราชการปกติ และไม่สามารถสร้างระบบตรวจสอบถ่วงดุลได้เต็มประสิทธิภาพ

2.4 การผลิตนโยบายบทบาทเชิงรุกของผู้ตรวจการแผ่นดิน มักขึ้นอยู่กับภูมิหลังของผู้ตรวจการแผ่นดินเป็นสำคัญ โดยแหล่งที่มาของนโยบายของผู้ตรวจการแผ่นดินนั้นมาได้จากหลายช่องทาง ได้แก่ ความสนใจส่วนตัวของผู้ตรวจการแผ่นดินเอง ภูมิหลังหรือประสบการณ์บริหารราชการแผ่นดินของผู้ตรวจการแผ่นดิน ข่าวสารจากสื่อมวลชน เรื่องร้องเรียนจากประชาชนหรือภาคประชาสังคม และการลงพื้นที่เพื่อตรวจสอบเรื่องร้องเรียนโดยผู้ตรวจการแผ่นดิน แต่เนื่องจากในกระบวนการผลิตนโยบายของผู้ตรวจการแผ่นดินแต่ละคนเป็นอิสระต่อกันสามารถพิจารณาตัดสินใจได้เอง โดยไม่ต้องขอมติจากที่ประชุมผู้ตรวจการแผ่นดิน ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า

“ผมหยิบขึ้นมาเองเลย ไม่ได้รายงานที่ประชุมผู้ตรวจ เพราะผมถือเป็นเอกสิทธิ์ที่ผมจะหยิบอะไรขึ้นมาทำก็ได้ เราเป็นองค์กรอิสระเดี่ยวที่ไม่มีลักษณะเป็นคณะกรรมการ ผมว่าเป็นข้อดีนะ ทำให้ทำอะไรไม่ต้องลาพวกเป็นกรรมการ” (ผู้ให้สัมภาษณ์ที่ 7, 2562)

การยกประเด็นสาธารณะหรือเรื่องร้องเรียนขึ้นพิจารณาเองโดยไม่มีผู้ร้องเรียน (Own-motion power) ส่วนใหญ่จึงเป็นประเด็นที่อยู่ในความสนใจส่วนตัวหรือเกี่ยวข้องกับภูมิหลังของผู้ตรวจการแผ่นดิน เนื่องจากบุคลิกการประนีประนอมระหว่างกันของผู้ตรวจการแผ่นดินแต่ละคนจึงทำให้เกิดการตอรองและประนีประนอมกัน เพื่อลดความขัดแย้งเชิงอุดมการณ์และสามารถผลักดันประเด็นที่ตนเองสนใจได้อย่างราบรื่น ภายใต้ทรัพยากรและกำลังคนในการดำเนินงานมีอยู่อย่างจำกัด ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า

“ผู้ตรวจท่านนี้สนใจหรือมีภูมิ ผู้ตรวจแต่ละคนก็เอามาเข้า แล้วท่านอื่นก็โอเคที่ผ่านมามันกว้างไม่ชัดเจน ก็เลยมอบเป็นความรับผิดชอบของผู้ตรวจแต่ละท่านเสนอ เราก็มียกไปก๊าวล่ง มาตรฐานเรื่องนี้อย่างนี้ ๆ แต่เฮ้ยของฉันทาย่างนี้ ๆ” (ผู้ให้สัมภาษณ์ที่ 1, 2561)

3. ปัญหาด้านการดำเนินงานและกฎหมาย

3.1 การขาดหน่วยงานวิจัยเพื่อผลิตนโยบายบทบาทเชิงรุก ปัจจุบันสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินมีหน่วยงานวิจัย คือ สถาบันผู้ตรวจการแผ่นดินศึกษา ซึ่งมุ่งเน้นภารกิจวิชาการโดยทั่วไป ขาดการผลิตนโยบายบทบาทเชิงรุก เนื่องจากประเด็นสาธารณะหรือเรื่องร้องเรียนที่ผู้ตรวจการแผ่นดินควรนำขึ้นพิจารณาเองโดยไม่มีผู้ร้องเรียน (Own-motion Power) อาจเป็นประเด็นที่มีความสลับซับซ้อนมาก ไม่ใช่ปัญหาพื้นฐานธรรมดา และมีความเกี่ยวข้องกับกฎหมายหลายฉบับหลายหน่วยงาน จำเป็นต้องมีการศึกษาค้นคว้าอย่างเข้มข้นอย่างแท้จริงเพื่อเป็นหน่วยคลังสมองให้แก่ผู้ตรวจการแผ่นดิน (Think tank) ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า

“เพราะถ้าคุณไม่ศึกษาวิจัย ไม่มีหน่วยศึกษาวิจัยหรือไม่มี Connection ศักยภาพผู้ตรวจการแผ่นดินจะทำงานลำบากมากเลย” (ผู้ให้สัมภาษณ์ที่ 4, 2561)

ประเด็นที่ผู้ตรวจการการแผ่นดินยกขึ้นพิจารณาเองโดยไม่มีผู้ร้องเรียนแทบไม่ปรากฏเรื่องที่ฝ่ายสำนักงานเป็นผู้เสนอ

3.2 ไม่มีกรอบการยกประเด็นสาธารณะหรือเรื่องร้องเรียนขึ้นพิจารณาเองโดยไม่มีผู้ร้องเรียน (Own-motion power) ที่ชัดเจน ปัจจุบันการยกประเด็นสาธารณะหรือเรื่องร้องเรียนขึ้นพิจารณาเองขึ้นอยู่กับดุลพินิจของผู้ตรวจการแผ่นดิน เนื่องจากกฎหมายกำหนดไว้เพียงหลักกว้าง ๆ การดำเนินการจึงขึ้นอยู่กับดุลพินิจของผู้ตรวจการแผ่นดินเป็นหลัก ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า

“ผู้ตรวจแต่ละคนย่อมมีความรู้ความสนใจแตกต่างกัน ก็จะหยิบเอาแต่เรื่องที่ตนเองสนใจเท่านั้น อาจจะเปิดช่องให้ในอนาคตมาหยิบในเรื่องที่ตัวเองมีส่วนได้เสียทางตรงทางอ้อมได้ไหม คือ บางทีเวลาคุณตักสิน” (ผู้ให้สัมภาษณ์ที่ 5, 2561)

อาจก่อให้เกิดความสงสัยหรือคลงแคลงใจจากสาธารณะว่าเหตุใดประเด็นบางเรื่องจึงถูกหยิบยกขึ้นพิจารณาก่อนเรื่องอื่นที่น่าจะเป็นปัญหาเช่นเดียวกันหรืออาจสำคัญกว่าหรือแรงจูงใจของการเลือกหยิบยกขึ้นพิจารณาว่ามีสาเหตุใด

4. แนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพบทบาทเชิงรุกของผู้ตรวจการแผ่นดินประเทศไทยในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐผ่านการปรับหน้าที่และอำนาจ

เจตนารมณ์สำคัญของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 คือต้องการปรับบทบาทใหม่ให้ผู้ตรวจการแผ่นดินทำงานเชิงรุกไม่ใช่รอรับเรื่องร้องเรียนเท่านั้น ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า

“ผู้ตรวจการแผ่นดินจะต้องทำให้เกิด Dialogue เกิดเวทีแลกเปลี่ยนอย่างสม่ำเสมอไม่เป็นทางการกับภาคประชาสังคมอย่างสม่ำเสมอ เพื่อจะมีส่วนช่วยในการยกระดับเรื่องสำคัญ ๆ” (ผู้ให้สัมภาษณ์ที่ 2, 2561) นอกจากนี้ ผู้ให้ข้อมูลอีกท่านให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า

“ประเด็นสาธารณะบางเรื่องไม่มีใครเป็นเจ้าของภาพนะ ผู้ตรวจการแผ่นดินนี้ควรจะเป็นเจ้าภาพ ซึ่งจะทำให้ประเด็นสาธารณะนั้นได้รับการแก้ไข การใช้อำนาจเชิงรุกเนี่ยมันเป็นการใช้อำนาจเชิงป้องกัน” (ผู้ให้สัมภาษณ์ที่ 3, 2561)

จะเห็นได้ว่าแนวทางเพิ่มประสิทธิภาพผลลัพท์ทางเชิงรุกสามารถกระทำได้ในหลายรูปแบบ เพื่อผสานกับหน้าที่และอำนาจที่ผู้ตรวจการแผ่นดินมีอยู่ทำให้บทบาทเชิงรุกสมบูรณ์มากขึ้น

อภิปรายผล

การหยิบยกประเด็นสาธารณะหรือเรื่องร้องเรียนขึ้นพิจารณาเอง (Own-motion power) ของผู้ตรวจการแผ่นดินซึ่งเป็นอำนาจที่สามารถริเริ่มขึ้นเองได้หากผู้ตรวจการแผ่นดินเห็นประเด็นหรือเรื่องร้องเรียนที่อาจส่งผลกระทบต่อประชาชนจำนวนมากหรือประโยชน์สาธารณะ โดยไม่พึงรอให้เกิดเรื่องร้องเรียนแล้วจึงเริ่มตรวจสอบนั้นเป็นบทบาทเชิงรุกในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐที่สำคัญ (อรรถสิทธิ์ พานแก้ว และวรศักดิ์ จันทร์ภักดี, 2560) แต่ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาด้วยเหตุที่ผู้ตรวจการแผ่นดินไม่เข้าใจในบทบาทของตนเองทั้งจากการตีความสถานะองค์กรเมื่อแรกสถาปนาองค์กร ภูมิหลังของผู้ตรวจการแผ่นดิน กระบวนการสรรหาผู้ตรวจการแผ่นดิน และการผลิตนโยบายบทบาทเชิงรุกของผู้ตรวจการแผ่นดิน ซึ่งมีความสัมพันธ์เกี่ยวโยงกันมาทั้งสิ้น โดยประการที่ผู้ตรวจการแผ่นดินสามารถดำเนินการแก้ไขได้จากภายใน โดยการปรับปรุงปรัชญาองค์กรและการผลิตนโยบายบทบาทเชิงรุกของตน อำนาจที่ผู้ตรวจการแผ่นดินแตกต่างจากองค์กรตรวจสอบประเภทอื่นคือ การหยิบยกประเด็นสาธารณะขึ้นพิจารณาเองเพื่อแก้ไขปัญหาระบบ ซึ่งสามารถให้ผลลัพธ์มากกว่าการมุ่งแก้ปัญหารายปัจเจก โดยไม่จำเป็นต้องรอให้เกิดปัญหาขึ้นก่อนได้ เปรียบได้กับแนวคิดการเป็นผู้ป้องกันเพลิง (Fire prevention) ไม่รอให้เกิดเพลิงไหม้แล้วจึงดำเนินการ เพื่อป้องกันและแก้ไขความบกพร่องที่เกิดขึ้นจากการกระทำของฝ่ายปกครอง (Administrative shortcomings) ซึ่งเริ่มเป็นแนวคิดที่ผู้ตรวจการแผ่นดินหลายประเทศนำมาใช้ดำเนินงานในรูปแบบการยกขึ้นสืบสวนเอง (Own motion investigation) การสืบสวนโดยตรง (Direct investigation) และการสอบสวนแห่งชาติ (National inquiry) เป็นต้น ซึ่งจะเป็นจุดแข็งของผู้ตรวจการแผ่นดินในการแสดงบทบาทพิทักษ์ประโยชน์สาธารณะ (O'Brien, N., 2015) ขณะที่ปัญหาจากปัจจัยภายนอก ซึ่งเกิดจากกระบวนการสรรหาผู้ตรวจการแผ่นดินและภูมิหลังของผู้ตรวจการแผ่นดินนั้น ต้องอาศัยการแก้ไขในระดับรัฐธรรมนูญ โดยกระบวนการสรรหาผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญควรเพิ่มการมีส่วนร่วมของกรรมการสรรหาที่เป็นตัวแทนภาคประชาชน คำนึงถึงความหลากหลายในการได้มาซึ่งผู้ตรวจการแผ่นดินไม่ติดขัดกับการถ่ายโอนประสบการณ์จากอดีตข้าราชการ (เดือนเด่น นิคมบริรักษ์, 2558) ต้องมุ่งเน้นให้บุคคลที่เข้าใจบทบาทผู้ตรวจการแผ่นดินทั้งกรรมการสรรหาเองและตัวผู้สมัครผู้ตรวจการแผ่นดิน หากได้ผู้ตรวจการแผ่นดินที่มีความเข้าใจในบทบาทโดยถ่องแท้แล้วการดำเนินปรัชญาองค์กรผู้ตรวจการแผ่นดินและการผลิตนโยบายบทบาทเชิงรุกของผู้ตรวจการแผ่นดินจะมีทิศทางที่ดีขึ้น

ส่วนปัญหาด้านการดำเนินงานและกฎหมาย ซึ่งเกิดจากการขาดหน่วยงานวิจัยเพื่อผลิตนโยบายบทบาทเชิงรุก และการไม่มีกรอบการยกประเด็นสาธารณะหรือเรื่องร้องเรียนขึ้นพิจารณาเองโดยไม่มีผู้ร้องเรียน (Own - motion Power) ที่ชัดเจน ผู้ตรวจการแผ่นดินควรปรับปรุงบทบาทของหน่วยวิจัยภายในองค์กรให้มีสภาพเป็นคลังสมอง (Think tank) เพื่อผลิตประเด็นสาธารณะหรือเรื่องร้องเรียนที่ผู้ตรวจการแผ่นดินควรนำขึ้นพิจารณาเองโดยไม่มีผู้ร้องเรียน โดยใช้วิธีศึกษาเฉพาะเรื่องอย่างเข้มข้น อาจใช้แบบอย่างจากผู้ตรวจการแผ่นดินฮ่องกง ซึ่งแต่ละปีผู้ตรวจการแผ่นดินฮ่องกงสามารถเสนอรายงานการสืบสวนโดยตรง (Direct investigation) ไปยังรัฐบาลเฉลี่ยปีละ 10-12 เรื่อง หรือสร้างเวทีสนทนาสาธารณะ (Public dialogue) เพื่อชี้ให้สังคมเห็นถึงแนวโน้มและทิศทางของปัญหาสาธารณะที่เกิดขึ้นแล้วหรือกำลังจะเกิดขึ้นในอนาคต (Office of The Ombudsman, Hong Kong, 2020) ทั้งนี้ ประเด็นสาธารณะที่นำเสนอเพื่อหยิบยกสามารถมาได้จากหลายช่องทาง อาทิ คำร้องของผู้ตรวจการแผ่นดิน ฐานคำร้องเรียนหรือสถิติเรื่องร้องเรียนที่สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินมีอยู่ สุนทรียภาพของนโยบายรัฐบาลหรือกฎหมาย ปัญหาที่ไม่มีเจ้าภาพหรือร้องเรียนไม่ได้ ข่าวสารที่ปรากฏตามสื่อมวลชนหรือองค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) และกระแสสังคม ปัจจุบันมีประเด็นสาธารณะที่น่าสนใจหลายประเด็นที่ผู้ตรวจการแผ่นดินสามารถหยิบยกขึ้นดำเนินการได้โดยไม่ต้องมีผู้ร้องเรียน เช่น ปัญหาการขยายเขตไฟฟ้าและเขตประปาในส่วนภูมิภาค การป้องกันอุบัติเหตุจุดตัดทางหลักผ่านรถไฟของการรถไฟแห่งประเทศไทยและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ปัญหาการเตรียมความพร้อมเข้าสู่ภาวะสังคมผู้สูงอายุของภาครัฐ การไม่ปฏิบัติตามพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540 ของสถาบันการเงินและผู้ประกอบการธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ เป็นต้น หากลำพังหน่วยงานวิจัยของผู้ตรวจการแผ่นดินไม่เพียงพอ อาจสร้างเครือข่ายหน่วยงานภาคีวิจัยภายนอกหรือว่าจ้างหน่วยงานที่มีความเชี่ยวชาญในประเด็นนั้น ๆ ศึกษาวิจัยโดยตรง เช่น สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย หรือสถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ

สำหรับประเด็นการกำหนดกรอบมาตรฐาน (Guideline) ในการหยิบยกประเด็นสาธารณะหรือเรื่องร้องเรียนขึ้นพิจารณาเองโดยไม่มีผู้ร้องเรียน (Own-Motion Power) ของผู้ตรวจการแผ่นดิน เพื่อให้มีแนวทางการดำเนินงานที่ชัดเจน มีเหตุผลที่น่าเชื่อถือในการชี้แจงเหตุผลความจำเป็นของสภาพปัญหาที่นำมาพิจารณาสอบสวนต่อสาธารณชนได้ โดยอาจกำหนดให้มีกรอบตามแนวทางของรัฐธรรมนุญเป็นพื้นฐาน การจะพิจารณาหยิบยกเรื่องใดควรมีรายงานการศึกษาวิจัยที่ละเอียดรอบด้านรองรับ เมื่อนำเสนอเข้าสู่ที่ประชุมผู้ตรวจการแผ่นดินเพื่อแล้วให้มีการบันทึกเหตุผลประกอบการพิจารณาของผู้ตรวจการแผ่นดินแต่ละคน โดยบทสรุปการตัดสินใจเพื่อหยิบยกประเด็นสาธารณะเรื่องหนึ่งเรื่องใดเพื่อดำเนินการนั้นให้อาศัยมติร่วมของที่ประชุมผู้ตรวจการแผ่นดินเพื่อเป็นการตัดสินใจในนามองค์กรมิใช่ตัวบุคคล (ผู้ให้สัมภาษณ์ที่ 3, 2561) และอาจกำหนดให้มีระเบียบหรือหลักเกณฑ์การแสดงการมีส่วนร่วมได้

เสียหรือการขอลอนตัวจากการร่วมพิจารณาเรื่องที่จะหยิบยกในกรณีที่ผู้ตรวจการแผ่นดินมีส่วนได้เสียในเรื่องดังกล่าวโดยตรง

องค์ความรู้ใหม่

1. ปัจจุบันผู้ตรวจการแผ่นดินหลายประเทศได้เริ่มนำแนวคิดการเป็นผู้ป้องกันเพลิง (Fire prevention) ในรูปแบบการริเริ่มสืบสวนเอง (Own initiative investigation) การยกขึ้นสืบสวนเอง (Own - motion investigation) การสืบสวนโดยตรง (Direct investigation) และการสอบสวนแห่งชาติ (National inquiry) เพื่อเป็นการดำเนินงานเชิงรุก เป็นการป้องกันก่อนการเกิดปัญหา ซึ่งแนวทางดังกล่าวผู้ตรวจการแผ่นดินไทยสามารถปรับใช้ได้ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการป้องกันที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตแก่ประชาชนหรือแก้ไขปัญหาที่ประชาชนไม่สามารถร้องเรียนได้หรือขาดหน่วยงานเจ้าภาพ

2. แหล่งที่มาของประเด็นสาธารณะหรือเรื่องร้องเรียนที่ผู้ตรวจการแผ่นดินจะหยิบยกขึ้นดำเนินการเอง (Own - motion Power) สามารถมาได้จากหลายช่องทาง ได้แก่ คำร้องของผู้ตรวจการแผ่นดิน ฐานคำร้องเรียนหรือสถิติเรื่องร้องเรียนที่สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินมีอยู่ สุนทรียภาพของนโยบายรัฐบาลหรือกฎหมาย ปัญหาที่ไม่มีเจ้าภาพหรือร้องเรียนไม่ได้ ข่าวสารที่ปรากฏตามสื่อมวลชนหรือองค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) และกระแสสังคม มิได้จำกัดอยู่เพียงความสนใจหรือภูมิหลังของผู้ตรวจการแผ่นดิน

3. การกำหนดให้มีกรอบมาตรฐาน (Guideline) ในการหยิบยกประเด็นสาธารณะหรือเรื่องร้องเรียนขึ้นพิจารณาเองโดยไม่มีผู้ร้องเรียน (Own - motion Power) ของผู้ตรวจการแผ่นดิน จะช่วยป้องกันความเคลือบแคลงหรือข้อสงสัยของภาคส่วนต่างๆ ในสังคม ทำให้สังคมเชื่อมั่นในความเป็นกลางของผู้ตรวจการแผ่นดิน

สรุป/ข้อเสนอแนะ

จากผลวิจัยที่พบว่า การปรับบทบาทเชิงรุกของผู้ตรวจการแผ่นดินประเทศไทยในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐจำเป็นต้องมีการแก้ไขกระบวนการสรรหาผู้ตรวจการแผ่นดิน ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการได้มาซึ่งผู้ตรวจการแผ่นดิน ประการถัดมาการปรับปรัชญาองค์กรและการผลิตนโยบายบทบาทเชิงรุกของผู้ตรวจการแผ่นดินโดยอาศัยแนวคิดการเป็นผู้ป้องกันเพลิง (Fire prevention) เพื่อพิทักษ์ประโยชน์สาธารณะ ซึ่งบทบาทเชิงรุกดังกล่าวจะมุ่งเน้นการยกประเด็นสาธารณะหรือเรื่องร้องเรียนขึ้นพิจารณาเองโดยไม่มีผู้ร้องเรียน (Own - motion Power) ของผู้ตรวจการแผ่นดินเป็นแนวทางหลัก และเพื่อป้องกันความสงสัยหรือเคลือบแคลงถึงสาเหตุของการหยิบยกประเด็นสาธารณะขึ้นเองนั้น การกำหนดให้มีกรอบมาตรฐาน (Guideline) เพื่อบางแนวทางดำเนินงานที่ชัดเจนและทำให้มีเหตุผลที่น่าเชื่อถือแก่สาธารณะนั้น จะช่วยปรับบทบาทของผู้ตรวจการแผ่นดินให้เป็นไปในทิศทางเชิงรุกมากกว่าที่

เป็นอยู่ในปัจจุบัน และกลายเป็นองค์กรทางเลือกเชิงรุกในการแก้ไขระบบบริหารและกฎหมาย ที่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนหรือความไม่เป็นธรรมแก่ประชาชนดังเจตนารมณ์รัฐธรรมนูญ ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป ควรมีการศึกษารูปแบบการสรรหาผู้ดำรงตำแหน่งใน องค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญที่มีความยึดโยงกับประชาชนว่าควรมีแนวทางใดที่จะทำให้ประชาชน มีส่วนร่วมได้มากที่สุด และการได้มาซึ่งผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญที่มีความ หลากหลายสาขาอาชีพ

เอกสารอ้างอิง

- เดือนเด่น นิคมบริรักษ์. (2558). วิจัยที่ดีอาร์ไอชี้จุดอ่อน ‘ป.ป.ช.-คตง.-ผู้ตรวจการ’ ขาดบ-
กรรมการไม่หลากหลาย. เรียกใช้เมื่อ 17 เมษายน 2563 จาก <https://tdri.or.th/2015/03/20150312-2/>
- ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์. (2534). แนวคิดผู้ตรวจการแผ่นดินเพื่อการพัฒนาทางการเมืองในระบอบ
รัฐสภา. ใน ดุษฎีนิพนธ์รัฐศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์. จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- ผู้ให้สัมภาษณ์ที่ 1. (23 สิงหาคม 2561). บทบาทเชิงรุกของผู้ตรวจการแผ่นดินประเทศไทยใน
การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ. (เกรียงไกร เจียรประดิษฐ์, ผู้สัมภาษณ์)
- ผู้ให้สัมภาษณ์ที่ 2. (31 สิงหาคม 2561). บทบาทเชิงรุกของผู้ตรวจการแผ่นดินประเทศไทยใน
การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ. (เกรียงไกร เจียรประดิษฐ์, ผู้สัมภาษณ์)
- ผู้ให้สัมภาษณ์ที่ 3. (20 กันยายน 2561). บทบาทเชิงรุกของผู้ตรวจการแผ่นดินประเทศไทยใน
การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ. (เกรียงไกร เจียรประดิษฐ์, ผู้สัมภาษณ์)
- ผู้ให้สัมภาษณ์ที่ 4. (24 ตุลาคม 2561). บทบาทเชิงรุกของผู้ตรวจการแผ่นดินประเทศไทยใน
การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ. (เกรียงไกร เจียรประดิษฐ์, ผู้สัมภาษณ์)
- ผู้ให้สัมภาษณ์ที่ 5. (12 พฤศจิกายน 2561). บทบาทเชิงรุกของผู้ตรวจการแผ่นดินประเทศไทย
ในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ. (เกรียงไกร เจียรประดิษฐ์, ผู้สัมภาษณ์)
- ผู้ให้สัมภาษณ์ที่ 6. (20 ธันวาคม 2561). บทบาทเชิงรุกของผู้ตรวจการแผ่นดินประเทศไทยใน
การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ. (เกรียงไกร เจียรประดิษฐ์, ผู้สัมภาษณ์)
- ผู้ให้สัมภาษณ์ที่ 7. (20 มีนาคม 2562). บทบาทเชิงรุกของผู้ตรวจการแผ่นดินประเทศไทยใน
การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ. (เกรียงไกร เจียรประดิษฐ์, ผู้สัมภาษณ์)
- สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา. (2549). ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับผู้ตรวจการแผ่นดิน
ของรัฐสภา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เดือนตุลา.
- สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา. (2557). รายงานการพิจารณาสรรหาบุคคลผู้สมควรได้รับการ
แต่งตั้งเป็นผู้ตรวจการแผ่นดิน. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา.

- สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา. (2560). อกสารประกอบการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยผู้ตรวจการแผ่นดิน พ.ศ. ... กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา.
- สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา. (2561). รายงานการพิจารณาสรรหาบุคคลผู้สมควรได้รับการแต่งตั้งเป็นผู้ตรวจการแผ่นดิน. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา.
- _____. (2563). รายงานการพิจารณาสรรหาบุคคลผู้สมควรได้รับการแต่งตั้งเป็นผู้ตรวจการแผ่นดิน. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา.
- สิริยา พรหมราชยศ. (2553). ปัญหาสถานะ และอำนาจหน้าที่ของผู้ตรวจการแผ่นดินตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อรรถสิทธิ์ พานแก้ว และวรศักดิ์ จันทร์ภักดี. (2560). ร่ายรัฐธรรมนูญ ที่มา หลักการ และความสำคัญ. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า.
- O'Brien, N. (2015). What Future for the Ombudsman? The Political Quarterly, 86(1), 72-80.
- Office of The Ombudsman, Hong Kong. (2020). Direct Investigation Reports. Retrieved October 26, 2020, from https://ofomb.ombudsman.hk/abc/en-us/direct_investigations/index

การใช้ตำนานและนิทานของคนไทพลัดถิ่นเพื่อต่อรองอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมภายใต้บริบทสังคมอีสาน*

THE MYTHS AND FOLKTALES ARE USED TO CULTURAL IDENTITY NEGOTIATION UNDER THE CURRENT SOCIAL CONTEXT IN ISAN

สุดารัตน์ มาศวรรณา

Sudaratana Maswanna

ปฐม หงษ์สุวรรณ

Pathom Hongsuwan

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Mahasarakham University, Thailand

E-mail: hying430916@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการใช้ตำนานและนิทานของกลุ่มชาติพันธุ์ไทพลัดถิ่นในอีสานเพื่อต่อรองอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมภายใต้บริบทสังคมอีสาน โดยใช้ตำนานของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ใช้ภาษาตระกูลไท ซึ่งอพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในพื้นที่ภาคอีสานของประเทศไทยตั้งแต่อดีต จำนวน 10 กลุ่ม ได้แก่ กะเลิง ญ้อ ไทเบิ้ง ไทเลย ไทดำ ผู้ไท พวน ไย้ ลาว และแสก โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่มีการบันทึกไว้เป็นหลักฐานและใช้การเก็บรวบรวมข้อมูลจากภาคสนามเพิ่มเติม ผลการศึกษาพบว่ามีการใช้ตำนานและนิทานของคนไทพลัดถิ่นในอีสานเพื่อต่อรองอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมภายใต้บริบทสังคมอีสาน ดังนี้ 1) การใช้ตำนานและนิทานเพื่อสร้างพื้นที่ทางสังคม 2) การใช้ตำนานและนิทานเพื่อต่อรองอำนาจ 3) การใช้ตำนานและนิทานเพื่อผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม โดยการใช้ตำนานและนิทานของคนไทพลัดถิ่นในอีสานเพื่อผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมนั้นโดดเด่นและทำให้กลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ เป็นที่รู้จักได้รับการยอมรับจากสังคมมากยิ่งขึ้น กลายเป็นส่วนหนึ่งที่กระตุ้นเศรษฐกิจของคนในชุมชนได้เป็นอย่างดี โดยใช้ตำนานและนิทานเป็นต้นทุนในการผลิตเป็นสินค้า และเพื่อการท่องเที่ยวตำนานและนิทานของกลุ่มชาติพันธุ์ไทพลัดถิ่นในอีสานเป็นเรื่องเล่าที่มีเนื้อหาสอดคล้องกับธรรมชาติ วิถีชีวิต ความเชื่อ ตลอดจนประวัติศาสตร์ของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ ตำนานและนิทานจึงเป็นวิธีการที่สำคัญในการแสดงอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ และยังเป็นเครื่องมือที่สำคัญใน

* Received 2 January 2021; Revised 18 April 2021; Accepted 19 April 2021

การต่อรองทางวัฒนธรรมซึ่งถูกนำมาผลิตซ้ำ ปรับเปลี่ยนวิธีการให้สอดคล้องกับบริบทสังคมอีสานปัจจุบัน

คำสำคัญ: ตำนานและนิทาน, ต่อรอง, อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม, สังคมอีสาน

Abstract

The objectives of this article were to: study the use of myths and folktales of the Tai Diasporas in Isan for cultural negotiation under the context of Isan society. It was used by the ten groups of Tai Diasporas who have lived in Isan region since the past and used Tai language i.e., Ka loeng, Nyo, Tai boeng, Tai Loei, Tai Dam, Phu tai, Phuen, Yoy, Laos and Sak. The methodology is mainly for collecting data from documented records and field data additionally. The results of this study revealed that myths and folktales of the Tai diasporas in Isan were used to negotiate cultural identity under the context of Isan society. It was also found that 1) The myth and folktales of the Tai Diasporas in Isan are used to construct social space, 2) The myth and folktales of the Tai Diasporas in Isan are used to power negotiation, 3) The myth and folktales of the Tai Diasporas in Isan are used to cultural reproduction. By the use of myths and folktales of the Tai Diasporas in Isan for cultural reproduction are remarkable, make others ethnic groups be well-know and be more socially acceptable. Including, cultural reproduction has become an economic stimulus for people in the community. Particularly, the use of myths and folktales is the cost of production and tourism. The myths and folktales of the ethnic Tai Diasporas in Isan are narratives that are consistent with the nature, way of life, beliefs and history of each ethnic group. They are another important way of expressing ethnic identity and also an important tool in cultural negotiation which is reproduced and modified the way in accordance with current Isan social context.

Keywords: Myths and Folktales, Myths and Folktales, Cultural Identity, Social in Isan

บทนำ

ภาคอีสานเป็นดินแดนขนาดใหญ่ที่มีความหลากหลายทางธรรมชาติ หากศึกษาจากหลักฐานทางโบราณคดีต่าง ๆ จะพบว่าผู้คนอาศัยอยู่ในพื้นที่แถบนี้นับหมื่นปีแล้ว และยังคงมีผู้คนอาศัยอยู่อย่างต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้เพราะความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติ

โดยเฉพาะเป็นแหล่งแร่ทองแดงและแร่ดีบุก ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างงานสำริดในยุคสมัยก่อน ซึ่งแร่ทั้งสองชนิดนี้พบเป็นจำนวนมากในหลายพื้นที่ ได้แก่ ในเขตจังหวัดหนองคาย ต่อเนื่องไปยังเขตจังหวัดเลย หนองบัวลำภู และอุดรธานี ซึ่งทางธรณีวิทยาและทางโบราณคดีเรียกพื้นที่นี้ว่า “บริเวณลุ่มน้ำโขงตอนกลาง” พื้นที่แถบนี้ถือเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรล้านช้าง และอาณาจักรขอมในอดีต โดยมีหลักฐานทางโบราณคดีต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ (ธวัช ปุณโณทก, 2545) คนไทได้อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในพื้นที่แห่งนี้เมื่อใดไม่แน่ชัด เพราะไม่มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ส่วนใหญ่ในระยะแรกมักบันทึกไว้ในรูปของตำนาน และนิทานที่บอกเล่าสืบต่อกันมา จนถึงสมัยอาณาจักรล้านช้าง เชียงทอง หลวงพระบาง เวียงจันทน์ในฝั่งลาว ถือกำเนิดขึ้น ดินแดนต่าง ๆ ในภาคอีสานจึงเริ่มมีหลักฐานบันทึก และทำให้เห็นภาพของผู้คนที่อยู่ในพื้นที่แห่งนี้ได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น (จารุวรรณ ธรรมวัตร, 2529)

สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงทราบข่าว ได้ทรงกล่าวถึงเรื่องคนต่างจำพวกซึ่งเป็นพลเมืองในมณฑลอุดรและมณฑลอีสาน ไว้ดังนี้คือ (สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงทราบข่าว, 2556)

1. พวกผู้ไทย ถิ่นเดิมอยู่ทางเมืองพวนข้างฝ่ายเหนือ พูดภาษาไทย
2. พวกกะเลิง พบในแขวงจังหวัดสกลนครมีมาก ถิ่นเดิมอยู่เมืองกะตาก
3. พวกย้อ พบที่เมืองท่าอุเทนถิ่นเดิมอยู่เมืองลพบุรีใกล้ ๆ กับเมืองท่าอุเทน หนีกองทัพกรุงฯ เข้ามาไปอยู่ที่เมืองหลวงโปงเลงทางฝั่งซ้ายใกล้กับแดนญวน ต่อมาจึงพากันกลับมาอยู่ที่เมืองท่าอุเทนเมื่อรัชกาลที่ 3
4. พวกแสก อยู่ที่เมืองอาจสามารถขึ้นกับเมืองนครพนม ถิ่นเดิมอยู่เมืองแสก ฝั่งซ้ายใกล้เชิงเขาบรรทัด ต่อแดนญวน
5. พวกโย้ย อยู่ที่เมืองอากาศอำนวยขึ้นเมืองสกลนคร ถิ่นเดิมอยู่เมืองแสก

ตำนานและนิทานได้แสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของคนไทพลัดถิ่นในอีสานหลายประการ นอกจากนี้ตำนานและนิทานยังได้ถูกใช้ในการตอรองอัตลักษณ์ของคนไทพลัดถิ่นในอีสาน ผู้ซึ่งเป็นเพียงคนกลุ่มหนึ่งท่ามกลางผู้คนจำนวนมากที่หลากหลายวัฒนธรรมในกระแสธารแห่งยุคโลกาภิวัตน์ที่โหมกระหน่ำ ในบทนี้ผู้วิจัยต้องการนำเสนอการตอรองอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมภายใต้บริบทสังคมอีสานในปัจจุบันของผู้คนเหล่านี้

พื้นที่ภาคอีสานแบ่งออกเป็นอีสานตอนบนและอีสานตอนล่าง ลักษณะของกลุ่มภาษาและชาติพันธุ์ในเขตดังกล่าวต่างกัน กล่าวคือ อีสานใต้ซึ่งอยู่ในเขตกลุ่มลุ่มแม่น้ำชี - มูล เป็นเขตของกลุ่มที่พูดภาษามอญ - เขมร ตระกูลออสโตรเอเชียติกเป็นส่วนใหญ่ (สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และคณะ, 2547) ภาษาเหล่านี้บางส่วนมีประวัติการอพยพมาจากฝั่งลาว แต่จำนวนมากน่าจะเป็นกลุ่มชนพื้นเมืองของที่นี่ ซึ่งมีดินแดนต่อเนื่องกับกัมพูชา ส่วนในเขตอีสานเหนือ ซึ่งเป็นเขตของกลุ่มแม่น้ำโขงและแม่น้ำสงคราม ประกอบด้วยกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ หลายเผ่าพันธุ์ ทั้งกลุ่มภาษาตระกูลไทและกลุ่มของภาษามอญ-เขมร โดยเกือบทั้งหมดมีประวัติการอพยพ

จากฝั่งลาวในช่วงต่าง ๆ ของประวัติศาสตร์อีสาน นักภาษาศาสตร์ได้กล่าวว่ามีภาษาพูดในเขตอีสาน 20 ภาษาหลัก ซึ่งประกอบด้วยภาษาตระกูลออสโตรเอเชียติก 9 ภาษา และภาษาตระกูลไท 11 ภาษา ซึ่งภาษาตระกูลไทที่มีถึง 11 ภาษานี้เอง ที่เป็นหลักฐานที่แสดงให้เห็นว่าในภาคอีสานมีกลุ่มชาติพันธุ์ไทต่าง ๆ อย่างน้อย 11 กลุ่ม ได้แก่ ลาวอีสาน ผู้ไท ญ้อ ไย้ กะเลิง แสก พวน ไทเบิ้ง ไทเลย ไทดำ และไทกลาง (สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และคณะ, 2547) คนไทที่กล่าวถึงในที่นี้หมายถึงคนที่พูดภาษาตระกูลไท (Tai Speaking People) ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในประเทศไทย และนอกประเทศไทย เช่น ไทยวน ไทอีสาน ในประเทศไทย ไทใหญ่ ไทเขิน ในพม่า ไทไต๋คง ไทลื้อในมณฑลยูนนาน ประเทศจีน ลาวในประเทศลาว โดยเฉพาะในหลวงพระบาง ไทดำ ไทขาวในเวียดนามตอนเหนือ คนไทเหล่านี้ใช้ภาษาตระกูลไท และมีวัฒนธรรมหลายอย่างร่วมกัน บรรดากลุ่มคนไทที่กระจายตัวอยู่ต่างประเทศสามารถสื่อสารกันรู้เรื่อง โดยมีชนบประเพณีคล้ายคลึงกับภาษาพื้นเมืองทางเหนือ เช่น เชียงใหม่ เชียงราย น่าน เป็นต้น ภาษาไทยใหญ่ ภาษาไทลื้อก็สามารถที่จะสื่อกันได้ ที่สำคัญที่สุดของคนเผ่าไทก็คือ การแสดงวัฒนธรรมการกินอยู่ บ้านช่องทรงสูง มียั้งฉางออกมา (บุญยงค์ เกศเทศ, 2548) ดังที่ยศ สันตสมบัติ กล่าวว่า คนไทมีอัตลักษณ์อย่างน้อย 3 ประการ คือ ชุมชนไทเป็นชุมชนที่มีวิถีชีวิตการผลิตแบบนาคำ นิยมตั้งรกรากในบริเวณที่ราบลุ่มระหว่างหุบเขา ริมฝั่งน้ำ หรือที่ราบลุ่มอื่น ๆ ที่เหมาะสมกับการทำนาคำและการปลูกข้าว ซึ่งเป็นอาหารหลักของคนไท คนไทเป็นชาวพุทธที่นับถือพุทธศาสนานิกายเถรวาท คนไทมีความเลื่อมใสในพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด ชุมชนไทเป็นส่วนหนึ่งของรัฐแบบไทหรือระบบการปกครองที่มีเจ้าฟ้าเป็นประมุข (ยศ สันตสมบัติ, 2556)

พื้นที่ภาคอีสานมีความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ โดยเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ที่ใช้ภาษาตระกูลไทซึ่งไม่ใช่กลุ่มคนดั้งเดิมของพื้นที่ในดินแดนแถบนี้ กลุ่มคนเหล่านี้ต่างอพยพมาพร้อมด้วยความทรงจำบางอย่าง และความทรงจำบางอย่างนั้นได้สื่อสารผ่านเครื่องมือที่เป็นวรรณกรรมซึ่งมีรหัสในการสื่อสารซ่อนอยู่ ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาวรรณกรรมเหล่านี้ เพราะเต็มไปด้วยสัญลักษณ์ที่ซ่อนอยู่ในความสนุกสนาน มหัศจรรย์ ตัวละครมีพฤติกรรมที่เราจะต้องอาศัยการตีความเชิงลึก ที่จะต้องอาศัยวิธีการอ่านวรรณกรรมของคนไทพลัดถิ่นเหล่านี้ อย่างละเอียด โดยเลือกใช้ข้อมูลวรรณกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ 10 กลุ่ม ได้แก่ ผู้ไท ญ้อ ไย้ กะเลิง แสก พวน ไทเบิ้ง ไทเลย ไทดำ และลาว โดยใช้แนวคิดหลายแนวคิดมาใช้เป็นแว่นในการส่องตัวบทวรรณกรรมของคนไทพลัดถิ่นในอีสานเหล่านี้ ได้แก่ แนวคิดคนพลัดถิ่น ซึ่งหมายถึงกลุ่มชาติพันธุ์ไททั้ง 10 กลุ่ม ที่อพยพมาจากถิ่นอื่นเพื่อเข้ามาอาศัยอยู่ในพื้นที่ภาคอีสาน โดยยังคงวิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ตนเอาไว้ แนวคิดอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ เพราะอัตลักษณ์คือความเป็นกลุ่มทางชาติพันธุ์ที่สมาชิกในกลุ่มจะแสดงออกโดยมีวัฒนธรรมและการแสดงออกของกลุ่มอย่างเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีชนบประเพณี ภาษา ศาสนา ความเชื่อ การแต่งกาย หรือการทำมาากินแบบเดียวกัน นอกจากนี้ยังใช้แนวคิด

บทบาทของคติชนเพื่อจะทำให้ทราบว่าการดำเนินและนิทานของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์มีบทบาทอย่างไรต่อกลุ่มชาติพันธุ์นั้น ๆ และแนวความคิดต่อรองทางวัฒนธรรม ที่ศึกษาการแสดงออกในรูปแบบของการกระทำ พิธีกรรม หรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดจากการปะทะ ประสาน ขัดขึ้น และการนำเสนอตัวตน ของคนไทยพลัดถิ่น ในเงื่อนไขและบริบทของสังคมอีสาน เพื่อให้รักษาสถานะพื้นที่ อัตลักษณ์ วัฒนธรรม ของกลุ่มชาติพันธุ์ไว้ได้ ซึ่งอาจทำได้ด้วยการประกอบสร้างความหมายใหม่ เพื่อเพิ่มคุณค่า หรือคงความหมายเดิมไว้

ถ้าเรามองการดำเนินและนิทานของคนไทยพลัดถิ่นในอีสานในฐานะของคน ๆ หนึ่งแล้ว เราจะเห็นถึงการเดินทางอันยาวนาน ที่เต็มไปด้วยการต่อสู้ ต่อรองความหมายของตนในพื้นที่หนึ่ง ๆ ว่าดำเนินไปอย่างไร และสามารถยืนหยัดอยู่ในสังคมอีสานได้อย่างไร เพราะฉะนั้น การดำเนินและนิทานของคนไทยพลัดถิ่นในอีสานจึงมีความน่าสนใจในฐานะที่เป็นเครื่องมือทางวัฒนธรรมที่มีบทบาทในการพิสูจน์ตัวตนและสำนึกเกี่ยวกับชาติพันธุ์ของตน และมีบทบาทในการสืบสาน ตลอดจนการสร้างอัตลักษณ์และต่อสู้เชิงอำนาจ และต่อรองความหมายกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ในพื้นที่ภาคอีสาน วรรณกรรมเหล่านี้จะนำเราไปสู่ความเข้าใจต่อกลุ่มชาติพันธุ์ไท อันจะนำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติ อีกทั้งหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนยังสามารถใช้ข้อมูลเหล่านี้เป็นแนวทางในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม เพื่อนำไปสู่วิถีชีวิตที่ยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาการใช้การดำเนินและนิทานของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพลัดถิ่นในอีสานเพื่อต่อรองอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมภายใต้บริบทสังคมอีสาน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องการดำเนินและนิทานของคนไทยพลัดถิ่นเพื่อต่อรองอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมภายใต้บริบทสังคมอีสานเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยในแต่ละขั้นตอนของการวิจัย ดังต่อไปนี้

1. ด้านขอบเขต ผู้วิจัยเลือกใช้การดำเนินและนิทานสำนวนมุขปาฐะและสำนวนลายลักษณ์ ของกลุ่มคนชาติพันธุ์ไทยพลัดถิ่นใน 10 กลุ่ม คือผู้ไท ญ้อ โย้ย กะเลิง ไทแสก ไทพวน ไทเบิ้ง ไทเลย ไทลื้อ ไทดำ และลาว ที่มีการบันทึกเป็นข้อมูลลายลักษณ์

2. ด้านการเก็บข้อมูล ลักษณะข้อมูลที่นำมาใช้ในการวิจัยนี้เป็นการศึกษาข้อมูลการดำเนินและนิทานของคนไทยพลัดถิ่นในอีสาน ทั้งเอกสารที่มีการจัดพิมพ์และเอกสารลายมือเขียน คำบอกเล่าของคนไทยพลัดถิ่นในอีสาน โดยมีขอบเขต 10 กลุ่ม คือผู้ไท ญ้อ โย้ย กะเลิง แสก พวน ไทเบิ้ง ไทเลย ไทดำ และลาว สามารถจำแนกได้เป็น การดำเนิน จำนวน 32 เรื่อง นิทาน จำนวน 373 เรื่อง ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ตารางแสดงจำนวนตำนานและนิทานของกลุ่มชาติพันธุ์ไทพลาถิ่นในอีสาน

กลุ่มชาติพันธุ์/ประเภท	จำนวนตำนาน (เรื่อง)	จำนวนนิทาน (เรื่อง)
1. ผู้ไท	4	55
2. ผู้ฮ่อ	2	57
3. โย้ย	1	10
4. กะเลิง	0	9
5. แสก	1	8
6. พวน	4	8
7. ไทเบิ้ง	0	115
8. ไทเลย	3	25
9. ไทดำ	2	47
10. ลาว	15	39
รวม	32	373

3. ด้านการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อแสดงให้เห็นถึงการใช้ตำนานและนิทานของกลุ่มชาติพันธุ์ไทพลาถิ่นในการต่อรองอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมภายใต้บริบทสังคมอีสาน

ผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ได้จัดกระทำข้อมูลและเสนอผลการศึกษาเป็นแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Analysis Description) การวิเคราะห์ข้อมูลตำนานและนิทานของกลุ่มชาติพันธุ์ไทพลาถิ่นในอีสาน โดยเป็นการเลือกข้อมูลที่น่าสนใจมาศึกษาแบบเจาะจง (Purposive sampling) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

นอกจากตำนานและนิทานได้แสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของคนไทพลาถิ่นในอีสานหลายประการ ตำนานและนิทานยังได้ถูกใช้ในการต่อรองอัตลักษณ์ของคนไทพลาถิ่นในอีสาน ผู้ซึ่งเป็นเพียงคนกลุ่มหนึ่งที่ท่ามกลางผู้คนจำนวนมากที่หลากหลายวัฒนธรรมในกระแสร่างยุคโลกาภิวัตน์ที่โหมกระหน่ำ ผู้วิจัยพบว่ากลุ่มชาติพันธุ์ไทพลาถิ่นได้ใช้ตำนานและนิทานในการต่อรองอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมภายใต้บริบทสังคมอีสานในปัจจุบันของผู้คนเหล่านี้ โดยวิธีการต่อไปนี้

1. การใช้ตำนานและนิทานของคนไทพลาถิ่นในอีสานเพื่อต่อรองพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ การศึกษาเรื่องพื้นที่มีมานานและมีหลายแนวคิด แต่สามารถแบ่งได้เป็น 2 กลุ่ม คือ แนวคิดเรื่องพื้นที่สัมพัทธ์และแนวคิดเรื่องพื้นที่สัมบูรณ์ (ฐิรุฒิ เสนาคำ, 2547) แนวคิดแรกมองพื้นที่ในฐานะสิ่งที่มีคุณสมบัติเฉพาะที่มีความเป็นหนึ่งเดียว เป็นที่ว่างสำหรับบรรจุสิ่งอื่นหรือเป็น “พื้นที่ในฐานะกล่องบรรจุ” (Container - space) แนวคิดหลังมองพื้นที่จากมิติ

ความสัมพันธ์ของวัตถุและการก่อรูปของวัตถุที่เกิดจากกฎเกณฑ์และความสัมพันธ์ในมิติภูมิศาสตร์ พื้นที่คือตำแหน่งของความสัมพันธ์ทางสังคม คือโครงสร้างที่กำหนดและถูกกำหนดโดยกิจกรรมของมนุษย์ ความสัมพันธ์ทางสังคมมิใช่สิ่งที่ถูกกำหนดหรือวางกรอบโดยพื้นที่แห่งใดแห่งหนึ่งและมิได้ถูกบรรจุไว้ในกล่องของพื้นที่ และพื้นที่เองคือสิ่งที่ถูกสร้างหรือถูกกำหนดโดยสังคม กล่าวอีกนัยหนึ่ง แนวคิดเรื่องพื้นที่ที่สมบูรณ์ถือว่าพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ (Geographic Space) กับพื้นที่ทางสังคม (Social Space) คือสิ่งที่ซ้อนทับกันสนิท พื้นที่ทางภูมิศาสตร์ทำหน้าที่เป็นกล่องบรรจุพื้นที่ทางสังคม เช่น วัฒนธรรม สังคม การเมือง ผู้คน ตัวตนหรือสรรพสิ่งหนึ่งพื้นที่ภูมิศาสตร์บรรจุหนึ่งวัฒนธรรม หนึ่งสังคม และหนึ่งอำนาจ

1.1 การใช้ตำนานและนิทานของคนไทพลัดถิ่นในอีสานเพื่อต่อรองพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ สถานที่ที่เป็นประดิษฐกรรมทางสังคมที่เกิดจากการสร้างสรรค์ของจินตนาการโดยภาษาที่มีบทบาทสำคัญในการสร้างสรรค์พื้นที่ ภาษาทำให้สิ่งที่เคยถูกมองข้าม ปรากฏให้เห็นหรือมีตัวตนเกิดขึ้น เช่น ตำนานบ้านกลางหมื่น ซึ่งเป็นตำนานการสร้างบ้านแปงเมืองของคนลาวพลัดถิ่นที่หนีภัยสงครามมาตั้งหลักอยู่บริเวณป่ายางใหญ่โดยมีสมาชิกประมาณห้าพันคน จึงตั้งชื่อว่ากลางหมื่นตามจำนวนสมาชิกที่เหลือ บ้านกลางหมื่นยังเป็นการให้ความหมายแก่พื้นที่ด้วยการสร้างความทรงจำร่วมหรือประวัติศาสตร์ร่วมกัน บ้านกลางหมื่นเป็นหมู่บ้านแรกและเป็นจุดกำเนิดแห่งเมืองกาฬสินธุ์ อยู่ไม่ไกลจากบริเวณเมืองกาฬสินธุ์ในปัจจุบันมากนัก บริเวณโดยรอบเป็นป่าไม้เบญจพรรณที่ยังคงอุดมสมบูรณ์ การตั้งชื่อหมู่บ้านว่าบ้านกลางหมื่นจึงเป็นการสร้างความทรงจำร่วมของการอพยพของชาวลาวเวียงในครั้งอดีต ความทรงจำเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่สำคัญ ซึ่งเราอาจเรียกว่าประสบการณ์ ซึ่งการจดจำจะเกี่ยวข้องกับการหลอมรวมภาพลักษณ์และอุดมคติจนเกิดเป็นความสัมพันธ์ทางสังคม “พื้นที่ความทรงจำ” (Sites of Memory) จึงมาจากปัจเจกชนกับกลุ่มสังคม ความทรงจำร่วมของคนในสังคมก่อให้เกิดเอกภาพในสังคม ทำให้สังคม “มีเรื่องเล่า” ซึ่งหล่อหลอมให้เกิดอัตลักษณ์ทางสังคมขึ้น และอัตลักษณ์เหล่านี้ก็จะถูกนำไปใช้เพื่อสร้างความเป็นชุมชน อันมีพื้นที่ประวัติศาสตร์ร่วมกัน ซึ่งพื้นที่บ้านกลางหมื่นนี้เองคือสถานที่ที่ซึ่งเป็น “พื้นที่ความทรงจำ” ทำหน้าที่บรรจุร่องรอยและเรื่องราวของบรรพบุรุษ ซึ่งบ้านกลางหมื่นมีทั้งตำนานเล่าขาน มีร่องรอยของสถานที่ต่าง ๆ และพระพุทธรูปที่เชื่อว่าสร้างขึ้นในสมัยที่อพยพมา พระเจ้าใหญ่แห่งวัดปฐมปฏิมากรจึงถูกสร้างให้เป็นสัญลักษณ์ทางอุดมการณ์ในการสร้างอัตลักษณ์ร่วมของคนในชุมชน พลังศรัทธาที่มีต่อพระเจ้าใหญ่นั้นเป็นที่ยึดมั่นกันว่าลูกหลานที่ไปอยู่ที่อื่น เทศกาลสำคัญ ๆ อย่างสงกรานต์ ปีใหม่ จะกลับบ้านหรือไม่ก็ได้ แต่งานสงกรานต์ใหญ่ถือเป็นงานที่ไม่มาไม่ได้ เป็นการให้ความสำคัญต่อการประกอบสร้างเหตุการณ์เพื่อต่อยอดความทรงจำ จึงเป็นการสร้างพื้นที่ทางสังคมโดย “พื้นที่” ดังกล่าวมิได้มีความหมายถึงพื้นที่ทางกายภาพเท่านั้น หากแต่รวมความไปถึงพื้นที่ในบริบทของความเชื่อ ความศรัทธา อันมีความหมายร่วมจนกลายเป็นสัญลักษณ์ที่อยู่เหนือกาลเวลาได้ การต่อรองพื้นที่ทางกายภาพนี้เป็นการให้ความหมายแก่พื้นที่

และการใช้ประสบการณ์และความทรงจำในอดีตเข้าร่วมดังนั้นประสบการณ์พลัดถิ่นได้ปรับเปลี่ยนความหมายของบ้านจากสถานที่อยู่อาศัยให้กลายเป็นความทรงจำที่ผู้พลัดถิ่นสามารถพบปะเมื่ออพยพเข้าไปอยู่ในชุมชนแห่งใหม่ (ชุดิมา ประกาศวุฒิสาร, 2551)

1.2 การใช้ตำนานและนิทานของคนไทพลัดถิ่นในอีสานเพื่อสร้างพื้นที่ทางจิตวิญญาณ นอกจากการต่อรองพื้นที่ทางภูมิศาสตร์แล้ว ตำนานและนิทานของคนไทพลัดถิ่นในอีสานยังได้ถูกนำมาสร้างพื้นที่ทางจิตวิญญาณ โดยการสร้างพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ในกระบวนทัศน์แบบดั้งเดิมและการสร้างพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ในกระบวนทัศน์ทางพระพุทธศาสนา ซึ่งอัตลักษณ์ความเชื่อเรื่องผีของกลุ่มชาติพันธุ์ไทพลัดถิ่นในอีสานเป็นกลไกที่สำคัญที่ก่อให้เกิดการสร้างพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ในกระบวนทัศน์แบบดั้งเดิมขึ้น เช่น ตำนานเดนหัวโงม้งของกลุ่มชาติพันธุ์แสก ดังนี้

ครั้งหนึ่งชาวแสกอดอยากหิวโหยมากถึงกับฆ่าช้างเผือกของกษัตริย์เวียดนามในสมัยนั้นมาทำเป็นอาหาร เมื่อกษัตริย์รู้ พระองค์ให้ชาวแสกชดใช้ชีวิตของช้างเผือกด้วยเงินจำนวนมากเกินกว่าที่ชาวแสกจะหาได้ ขณะนั้นมีข้าราชการชาวเวียดนามคนหนึ่งที่สูงสารชาวแสก ซึ่งชาวแสกเรียกข้าราชการคนนี้ว่าชาวแสกเรียกว่าองค์มู่ได้ให้ชาวแสกยืมเงินเพื่อนำไปชดใช้แก่กษัตริย์เวียดนาม ชาวแสกลำบากในบุญคุณ แม้ว่าชาวแสกจะอพยพจากเวียดนามมาอยู่ที่บ้านอาจสามารถก็ยังระลึกถึงบุญคุณองค์มู่อยู่ เมื่อองค์มู่สิ้นชีวิตลง ชาวแสกเชื่อว่าวิญญาณขององค์มู่ได้ตามมาปกป้องรักษาชาวแสก ดังนั้นชาวแสกที่บ้านอาจสามารถจึงสร้างศาลขึ้นที่ริมน้ำโขงและทำพิธีบวงสรวงองค์มู่เป็นประจำทุกปี (อรุณทิพย์ ป. ณ นครพนม, 2558)

เดนหัวโงม้ง เป็นผีที่สำคัญของชาวแสก คำว่า “หัว” เป็นภาษาแสก แปลว่า “ท่าน” ส่วนคำว่า “โง” เป็นคำภาษาแสก หมายถึง “องค์” ในภาษาไทย จากตำนานจะพบว่าองค์มู่ได้ช่วยเหลือคุ้มครองชาวแสกกลุ่มนี้ตั้งแต่สมัยที่องค์มู่ยังมีชีวิตอยู่ เมื่อชาวแสกอพยพมาจากเวียดนามเพื่อมาอาศัยอยู่ที่บริเวณบ้านอาจสามารถในอำเภอเมือง จังหวัดนครพนมในปัจจุบัน ชาวแสกก็ได้เชิญวิญญาณขององค์มู่มาด้วย โดยตั้งศาลที่หมู่ 5 บ้านอาจสามารถ บริเวณริมแม่น้ำโขง หันหน้าไปทางทิศตะวันออก การจัดประเพณีสำคัญของชาวแสกจะมาจัดที่ศาลองค์มู่

พิธีกรรมประจำปีนี้เรียกว่า “ประเพณีตรุษแสก” คำว่า “แสก” ในความหมายภาษาแสก หมายถึง สว่าง (แจ้ง) เนื่องจากสำเนียงภาษาพูดที่แปร่งไป และเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ไปตั้งถิ่นฐานแทรกอยู่กับกลุ่มย้อ โซ่ ผู้ไท และพวน แทนที่จะเรียกพวก แสก เลยกกลายเป็น แสกไป (เดิม วิภาควจนกิจ, 2557) โดยมีกวนจ๋า ซึ่งเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ หมอจ๋าเป็นบุคคลที่ชาวบ้านนับถือให้ความเคารพมาก เพราะนอกจากจะเป็นผู้มีศีลธรรมแล้ว ยังเป็นบุคคลที่เอื้อารช่วยเหลือปัดเป่าทุกข์สุขชาวบ้านอีกด้วย เป็นผู้นำบอกกล่าวถึงวันสำคัญตามประเพณีชาวแสกเพื่อให้องค์มู่ได้รับรู้และคุ้มครองผู้คน จากนั้นมีการเสี่ยงไม้ เป็นการเสี่ยงทายจับไม้สองอันขวาดำ เพื่อความสิริมงคล และเต็นสากเพื่อถวายต่อองค์มู่ การเต็นสากจะใช้หญิง 10 คน เป็นคน

กระทบสากซึ่งเป็นไม้ยาว ๆ แล้วมีชายหญิงเดินเข้าสากกันเป็นคู่ ๆ คล้ายรำกระทบไม้ (ไพฑูรย์ มิกุล, 2542) การเดินสากนี้ต้องถวายเป็นปู่อ่างเคร่งครัด ชาวแสบบ้านอาจสามารถเชื่อว่าองค์มูเป็นผีที่สำคัญและมีความศักดิ์สิทธิ์ การกระทำต่าง ๆ จะต้องบอกกล่าวเพื่อให้องค์มูทราบ หากใครจะเดินทางไปไหนมาไหนก็บอกกล่าวให้องค์มูคุ้มครอง ส่วนสมาชิกในชุมชน ถ้าย้ายถิ่นไปอยู่ที่อื่นจะต้องฝากดอกไม้ธูปเทียนหรือเงินมากับญาติมาในวันตรุษแสบเพื่อบอกกล่าวให้เดนหัวโองมูทราบทุกครั้ง

ชาวแสบทุกคนต่างเคารพนับถือโองมู ซึ่งเป็นผู้มีบุญคุณต่อบรรพบุรุษของชาวไทแสบ โดยโองมูจะทำหน้าที่คุ้มครองอันตรายที่เกิดขึ้นกับหมู่บ้าน และดลบันดาลให้สิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นตามที่ผู้บ๊ะหรือผู้บนบานได้บนบานขอไว้ โดยมีกวนจำเป็นสื่อกลางในการประกอบพิธีกรรม แต่ถ้าหากลูกหลานประพฤติมิชอบไม่เหมาะสมหรือทำพิธีบนบานแล้วไม่ประพฤติปฏิบัติตามในสิ่งที่ถูกต้องดีงาม หรือไม่มีการแก้บนหรือที่เรียกว่า “เกบ๊ะ” ซึ่งถือเป็นการผิดสัญญา ครั้งต่อไปอาจจะไม่ได้รับการช่วยเหลืออีก การลงโทษของโองมูไม่ได้มุ่งให้ถึงแก่ชีวิต แต่อาจจะเป็นการสั่งสอนไม่ให้ผิดคำสัญญา บางครั้งจะทำให้เกิดเหตุเภทภัยในครอบครัว เพื่อเป็นการตักเตือนให้ลูกหลานประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้อง ดีงาม ตัวอย่างเช่น อาจเจ็บไข้ได้ป่วย เกิดอาการร้อนรนกินไม่ได้นอนไม่หลับ ให้อำนาจกระทำในสิ่งที่ถูกที่ควร และให้เป็นผู้มีควมสัตย์จริง แต่หากลูกหลานไทแสบที่มาแก้บน หรือที่เรียกว่า “การบ๊ะ” หรือ “เกบ๊ะ” แล้วเหตุร้ายก็จะกลับกลายเป็นดี ซึ่งแสดงให้เห็นว่าความเชื่อเรื่องผิวนั้นมีพลังและอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ไทพลัดถิ่นในอีสานมาก ตำนานเดนหัวโองมูของกลุ่มชาติพันธุ์แสบได้แสดงให้เห็นถึงการให้ความสำคัญต่อโองมูในฐานะของศูนย์รวมทางจิตวิญญาณของชาวแสบ โองมูเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ในกระบวนทัศน์แบบดั้งเดิม โองมูเป็นผีศักดิ์สิทธิ์ที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของชาวแสบมาก

2. การใช้ตำนานและนิทานของคนไทพลัดถิ่นในอีสานเพื่อต่อรองอำนาจ ซึ่งกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทได้ใช้ตำนานเรื่องผาบุญซึ่งเป็นเหตุการณ์ตอนหนึ่งของการแย่งชิงอำนาจระหว่างผู้ไทซึ่งอพยพมาจากเมืองน่าน้อยอ้อยหนูกับชาวข่าผู้ไทอาศัยอยู่เมืองเวมมาก่อน

เมื่อเริ่มแรกผู้ไทมีภูมิลำเนาเดิมอยู่ที่เมืองน่าน้อยอ้อยหนู ต่อมาเมืองน่าน้อยอ้อยหนูเกิดอดขัด อดอยาก และท้าวเก่าเกิดไม่พอใจเจ้าเมือง อีกทั้งเจ้าเมืองน่าน้อยอ้อยหนูก็ไม่พอใจให้อยู่ในความปกครองของตนเช่นกัน ท้าวเก่าจึงได้เกลี้ยมกล่อมชาวผู้ไทแล้วมาสมัครขึ้นอยู่กับเจ้าอนุรุธกุมาร เจ้าอนุรุธได้สอบถามถึงสภาพความเป็นอยู่ว่าเมื่ออยู่เมืองน่าน้อยอ้อยหนูนั้นเคยประกอบการหาเลี้ยงชีพอย่างไร ท้าวเก่าและชาวผู้ไทจึงว่าเคยทำแต่ไร่ปลูกข้าวและผลไม้ต่าง ๆ แต่น่าไม่เคยทำ เจ้าอนุรุธกุมารจึงให้ไปตั้งภูมิลำเนาอยู่ที่เมืองวังซึ่งเป็นที่อยู่ของคนจำพวกข่า ครั้นพวกผู้ไทไปตั้งภูมิลำเนาอยู่เมืองวังแล้ว คนจำพวกข่าซึ่งมีภูมิลำเนาแต่เดิมก็เกิดอิจฉาแค้นแค้นอยากจะยกพวกตนเป็นนายพวกชาวผู้ไท พวกผู้ไทก็จะยกตนเป็นนายเหนือพวกข่า

เช่นเดียวกัน ต่างพวกต่างไม่ยอมกัน จึงได้ตกลงสัญญากัน ถ้าฝ่ายใดเอาหน้าไม่ยิงผา ถูกหน้าไม้ติดอยู่กับผา ฝ่ายนั้นจะได้เป็นนายอีกฝ่ายหนึ่งจะขึ้นอยู่ในความปกครอง เมื่อสัญญาตกลงกันแล้ว หัวหน้าทั้งสองฝ่ายจึงพร้อมกันนำหน้าไม้ไปยิงหน้าผาชื่อผาบุญ อยู่ทางทิศตะวันตก เมืองวัง ครั้นเมื่อไปถึงผาบุญแล้วได้ตกลงกันให้พวกข่ายก่อน พวกคนข่าเป็นคนนิสัยซื่อไม่มีไหวพริบ จึงเตรียมหาหน้าไม้ขนาดใหญ่และแข็งแรง ขาหน้าไม้ยาวได้ 3 คอก ยิงไปถูกก้อนหินผาลูกหน้าไม้กระดอนกลับคืนหาเข้าติดคาก้อนผาไม่ ฝ่ายพวกผู้ไทไหวพริบดีกว่า ทำคนธนูเล็ก ๆ แล้วเอาขี้สาคูติดปลายธนูยิงไปเบา ๆ ลูกธนูปักอยู่กับก้อนหินผา พวกคนข่าเห็นเป็นอัศจรรย์ จึงยอมขึ้นอยู่ในความปกครองของพวกผู้ไท ส่วนพวกที่ไม่ยอมอยู่ในความปกครองของพวกผู้ไทมีบ้างเล็กน้อย ต่างก็พากันหลบหนีไป พวกผู้ไทได้ทราบเหตุจึงได้จัดการออกติดตามไปสกัดอยู่ยังผาอีกแห่งหนึ่งชื่อผากาด ซึ่งเป็นผาที่มีช่องทางแคบ เป็นทางเดินได้เฉพาะช่องเดียว แต่ไม่พบ จึงตามอีกต่อไปจนถึงหน้าผาอีกแห่งหนึ่งที่ผาอุด ซึ่งเป็นผาที่มีถ้ำลึก คนพวกข่าได้หนีเข้าไปอยู่ในถ้ำหลายคร้ວ່รเື່ອນ พวกผู้ไทติดตามไปจนถึงปากถ้ำผาอุด เห็นรอยเท้าคนเดินเข้าไปในถ้ำเป็นจำนวนมาก จึงหาพริกไปเผาสุ่มตรงปากถ้ำควันพริกเข้าไปกบอยู่ในถ้ำ พวกคนข่าที่หลบเข้าไปอยู่ในถ้ำทนควันพริกไม่ไหว ออกมายอมสวามิภักดิ์อยู่ในความปกครองของพวกผู้ไททั้งสิ้น เจ้าอนุรุธกุมารทราบเหตุจึงตั้งให้ท้าวท่าซึ่งเป็นหัวหน้าพวกผู้ไทและพวกข่าในเมืองวังขึ้นเป็นพระยาเก่า ขึ้นอยู่ในความปกครองของเมืองเวียงจันทน์ เมื่อถึงเวลาสิ้นปีต้องจัดหาพร้าปลายมีดและขวานรวมปีละ 500 เล่ม นำไปส่งส่วยเมืองเวียงจันทน์ทุก ๆ ปี ที่เมืองเวียงจันทน์นั้นเขตแดนใกล้กับเมืองราชคำร้าวซึ่งเป็นของชนชาติญวน พระยาเก่ามีความเกรงกลัวว่าพวกญวนจะมาตีเอาบ้านเมือง จึงได้นำเอาขี้ผึ้งหนักปีละ 5 ชั่ง 5 ปิก ได้ส่งส่วยให้แก่เจ้าเมืองราชคำร้าวด้วย (ถวิล ทองสว่างรัตน์, 2527)

จากตำนานเรื่องผาบุญของชาวผู้ไท แสดงให้เห็นถึงการต่อสู้/ต่อรองอำนาจของชาวผู้ไทต่อกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ โดยเฉพาะการแสดงให้เห็นว่าพวกตนนั้นอยู่ในสถานะที่เหนือกว่า ชาวผู้ไทได้สร้างตำนานผาบุญขึ้นมาเพื่อใช้ปกป้องสถานภาพทางสังคมของกลุ่มตนเองเมื่อต้องมีการปฏิสัมพันธ์กับอำนาจภายนอก จากตำนานจะพบว่าผู้ไทอยู่ในฐานะเข้ามาทีหลัง เมื่อรู้สึกว่าเป็นผู้มาทีหลังและเกรงจะถูกครอบงำและยำยี ผู้ไทจึงต้องสร้างตำนานเรื่องผาบุญให้เป็นวาทกรรมเพื่อที่จะบอกว่าพวกเขามีความฉลาดหลักแหลม มีปฏิภาณไหวพริบ ไม่ยอมอยู่ใต้อำนาจของใครง่าย ๆ เป็นเป็นการแสดงออกภายใต้เงื่อนไขทางสังคม เป็นภาวะที่ต้องการตอบโต้/ต่อรองกับกลุ่มชนที่อยู่มาก่อนซึ่งจากตำนานก็คือกลุ่มชาติพันธุ์ข่า เมื่อชาวผู้ไทอพยพโยกย้ายไปที่ใดก็ได้ตำนานผาบุญนี้ไปด้วย เท่ากับเป็นการพกพาเอาความทรงจำและความภาคภูมิใจของกลุ่มชาติพันธุ์ของตนไปด้วย เพื่อเป็นการบอกกล่าว หรือป่าวประกาศกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ต่อไป

ตำนานเรื่องผาบุญของชาวผู้ไทเป็นการใช้ตำนานเพื่อช่วงชิงความหมายที่เกี่ยวกับกระบวนการต่อสู้และต่อรองในแง่ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างผู้ถูกกระทำกับผู้กระทำที่มีอำนาจเหนือกว่า ในที่นี้คือกลุ่มชาติพันธุ์ข่าที่แสดงความเหนือกว่าผู้ไท และต้องการแสดงภาพลักษณ์ครอบงำ แต่กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทก็มีได้อยู่หนึ่งเฉยเพื่อให้อีกฝ่ายมาครอบงำ ได้พยายามใช้ไหวพริบในการต่อสู้ดิ้นรนเพื่อหาจุดยืนของตนเองในรูปแบบที่หลากหลาย คือใช้ทั้งไหวพริบปัญญา ใช้ทั้งกำลังในการต่อสู้ เป็นต้น

3. การใช้ตำนานและนิทานของคนไทพลัดถิ่นในอีสานเพื่อผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมท่ามกลางสังคม โลกาภิวัตน์ที่ปะทะสังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรมตะวันตกและวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างรุนแรงนั้น แม้ท้องถิ่นจะถูกโลกาภิวัตน์พยายามทำให้เป็นตะวันตกด้วยวิธีการต่าง ๆ แต่ประเด็นสำคัญประการหนึ่งของความเป็น โลกาภิวัตน์ (Globalization) คือความเป็นโลกาภิวัตน์เองสามารถผลิตพลังตรงข้ามของตัวมันออกมาด้วย อภิปญญา เฟื่องฟูสกุล เรียกพลั้งที่ว่านี้ นิยามโดยทั่วไปว่าเป็นพลังของท้องถิ่นนิยม (Localization) ซึ่งคนไทพลัดถิ่นในอีสานได้ใช้ตำนานและนิทานเพื่อการผลิตเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมที่จะแสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของตนท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ (อภิปญญา เฟื่องฟูสกุล, 2546)

3.1 การใช้ตำนานและนิทานเพื่อผลิตเป็นสินค้า เช่น กลุ่มชาติพันธุ์ไทพวนใช้ตำนานภูพระบาทมาออกแบบเป็นลายผ้าไหมมัดหมี่ จากตำนานภูพระบาทที่กล่าวว่า เมืองพานมีเจ้าเมืองปกครองชื่อพระยาพาน หรือท้าวทองพาน เป็นพระบิดาของนางอุสา เมื่อนางเจริญวัยพอที่จะได้รับการศึกษาแล้ว พญาทองพานได้นำนางไปฝากพระฤๅษีจินทาเพื่อเล่าเรียนศิลปวิทยาต่าง ๆ บิดาของนางได้สร้างหอคอยสูงให้อยู่เพื่อความปลอดภัย ครั้นนางเติบโตใหญ่อยู่ในวัยสาวในวันหนึ่งนางเก็บดอกไม้มาร้อยและเขียนกลอนเสี่ยงทายลงในกลีบดอกไม้และใส่กระถงลอยไปตามลำธาร พร้อมทั้งอธิษฐานขอให้กระถงนี้ลอยไปพบเนื้อคู่ กระถงลอยไปถึงเมืองพะโค ท้าวบารสซึ่งเป็นโอรสเจ้าเมืองพะโคได้พบและได้อ่านสารเสียดรัก ท้าวบารสจึงเดินทางเสี่ยงมาจนพบนางอุสาก็พอใจในรูปโฉมและตกลงปลงใจเป็นคู่ครองกัน เมื่อท้าวบารสมาลอบสมนางอุสาและท้าวทองพานรู้เรื่องก็โกรธมาก จะประหารชีวิตท้าวบารส แต่เหล่าน้ามาตยได้ทูลขอชีวิตไว้ จึงทำอุบายให้สร้างวัดแข่งกันในเวลา 1 วัน เมื่อใดที่ดาวประกายพริ้วขึ้นสู่ฟ้า จะต้องหยุดสร้างทันที ผู้ใดสร้างไม่เสร็จทันเวลาจะต้องถูกตัดหัว ท้าวบารสจึงทำอุบายเอาโคไปแขวนไว้บนยอดไม้ ชาวเมืองพานที่สร้างวัดอยู่คิดว่าเป็นดาวประกายพริ้วจึงหยุดสร้างกลับบ้านเรือนตน ท้าวบารสจึงรีบสร้างวัดต่อไปจนเสร็จ เมื่อรุ่งเช้าปรากฏว่าท้าวทองพานสร้างวัดไม่เสร็จตามกำหนด จึงถูกตัดศีรษะตามสัญญา วัดที่สร้างไม่เสร็จนี้เรียกว่าวัดพ่อตา วัดลูกเขยมาจนถึงปัจจุบันนี้

ความเกี่ยวข้องผูกพันกับภูพระบาทของผู้คนในภูมิภาคแถบนี้มีมาเป็นระยะเวลานานนับพันปี ดังที่ปรากฏหลักฐานทางโบราณคดีต่าง ๆ ในบริเวณภูพระบาทที่มีอยู่ ดังนั้นจึงไม่น่าแปลกใจที่โบราณสถานและสิ่งก่อสร้างบางอย่างในเทือกเขาภูพระบาทจึงมีชื่อ

เกี่ยวข้องกับตำนานภูพระบาททั้งสิ้น ลายผ้ามัดหมี่ของชาวไทพวนที่ปรากฏรูปหอนางอุสาซึ่งเป็นหอหินที่โดดเด่นภายในบริเวณภูพระบาท และรูปวัดลูกเขยซึ่งเป็นการดัดแปลงเพิงหินให้เป็นอาคาร โดยผนังด้านข้างก่อด้วยหิน ภายในแท่นประดิษฐานพระพุทธรูป สิ่งสำคัญและน่าสนใจคือภาพจิตรกรรมที่มีอายุเก่าแก่มากราวสมัยพุทธศตวรรษที่ 16 - 18 และตรงกลางลายผ้าคือเจดีย์พระพุทธรูปบาทบัวบก ซึ่งเป็นปูชนียสถานที่สำคัญเป็นที่เคารพนับถือของประชาชนทั่วไป จากหลักฐานทางเอกสารและวัตถุที่ปรากฏนักโบราณคดีสันนิษฐานว่าพระพุทธรูปบาทบัวบกแห่งนี้เป็นปูชนียสถานที่เคารพนับถือมาตั้งแต่ครั้งสมัยกรุงศรีอยุธยา และได้รับการดัดแปลงก่อสร้างพระบรมธาตุเจดีย์ครอบรอยพระพุทธรูปอีกครั้งในสมัยรัตนโกสินทร์สืบมาจนกระทั่งปัจจุบัน

การนำตำนานภูพระบาทและเรื่องของนางอุสาท้าวบารมาเป็นแรงบันดาลใจในการออกแบบลวดลายผ้า เป็นการใช้อย่างมีนัยยะสำคัญในฐานะที่ตำนานเป็นทุนทางวัฒนธรรม เป็นการเพิ่มมูลค่าให้แก่ผลิตภัณฑ์ผ้าทอ โดยเน้นให้ผ้าทอเหล่านี้บอกเล่าเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์ไทพวน เป็นการประกาศความเป็นไทพวนได้เป็นอย่างดี รวมทั้งยังสะท้อนให้เห็นความภาคภูมิใจในเอกลักษณ์ท้องถิ่นที่มีประวัติศาสตร์มายาวนานเป็นประกาศตัวให้เห็นว่าไทพวนกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีประวัติศาสตร์มายาวนาน มีความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมเป็นการต่อรองอัตลักษณ์ผ่านวัฒนธรรมเครื่องนุ่งห่มที่สำคัญ

3.2 การใช้ตำนานและนิทานของคนไทพลัดถิ่นในอีสานเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวจึงเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการค้าการลงทุน รวมไปถึงอุตสาหกรรมต่าง ๆ เมื่อผนวกรวมเข้ากับกระแสโลกาภิวัตน์แล้ว การท่องเที่ยวกลายเป็นกิจกรรมที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางประเพณีวัฒนธรรมโดยเฉพาะในสังคมประเพณีเป็นอย่างมาก ทำให้เกิดการปรับวิถีชีวิตให้กลายเป็น “จุดขาย” เกิดการ “ขายวัฒนธรรม” เกิดขึ้น คนไทพลัดถิ่นในอีสานได้ใช้การท่องเที่ยวเพื่อต่อรองอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมดังตัวอย่างการใช้ตำนานพญาคันคากมาเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดยโสธร

ประเพณีบุญบั้งไฟจึงถูกยกขึ้นมาเป็นประเพณีที่เป็นหน้าเป็นตาของชาวยโสธร ซึ่งเป็นชุมชนของคนลาวที่อพยพเข้ามาในอดีต และคนเหล่านั้นได้นำเอาวิถีชีวิตประเพณีวัฒนธรรมเข้ามาด้วย ต่อมาเมื่อรัฐไทยในสมัยพลเอกเปรม ติณสูลานนท์เป็นนายกรัฐมนตรี รัฐไทยได้กำหนดให้ปี 2530 เป็นปีแห่งการรณรงค์ส่งเสริมการท่องเที่ยวของประเทศ โดยใช้ชื่อว่า Visit Thailand Year ดังนั้นหน่วยงานราชการทั่วทั้งประเทศจึงขานรับนโยบายดังกล่าว จังหวัดยโสธรจึงได้เลือกเอาประเพณีบุญบั้งไฟขึ้นมาเป็นหน้าเป็นตาของจังหวัด ซึ่งประเพณีนี้มีการจัดการแสดงเป็นขบวนแห่ที่สวยงาม ทำให้บุญบั้งไฟเป็นที่รู้จักทั้งของคนไทยและชาวต่างชาติทั่วโลก

เมื่อประเพณีบุญบั้งไฟเป็นอัตลักษณ์ที่สำคัญของชาวยโสธร ตำนานเรื่องพญาคันคากของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวซึ่งเป็นตำนานที่ใช้เพื่ออธิบายความเป็นมาของบุญบั้งไฟได้ถูก

นำมาผลิตซ้ำด้วยการสร้างเป็นจุดหมุดหมาย (Land Mark) ของจังหวัดโยธธรร กลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวแห่งใหม่ที่มีความน่าสนใจ คือพิพิธภัณฑ์พญาคันคาก ตั้งอยู่ริมอ่างเก็บน้ำลำทวน อำเภอเมือง บริเวณสวนสาธารณะพญาแถน เป็นพิพิธภัณฑ์ที่อาคารถูกออกแบบให้เป็นรูปคางคกขนาดยักษ์เป็นอาคารสูง 5 ชั้น หรือประมาณ 19 เมตร พื้นที่ประมาณ 835 ตารางเมตร และนิทรรศการภายในจะบอกเรื่องราวเกี่ยวกับที่มาของบั้งไฟ โดยจัดฉายเป็นภาพยนตร์ 4 มิติ และนิทรรศการเกี่ยวกับคางคกชนิดต่าง ๆ ที่พบได้ในเมืองไทยที่ และการรวบรวมของดีทางด้านเกษตรกรรมของเมืองโยธธรรไว้ในพิพิธภัณฑ์ และใกล้ ๆ กันนั้นยังมีอาคารรูปทรงพญานาค และบริเวณลานด้านหลังพญาคันคากจะเป็นลานแสดงหุ่นขบวนบั้งไฟ และมีลานที่มีตุ๊กตาคางคก หรือคันคากอีกเป็นจำนวนมาก

สุกัญญา สุฉายา ได้กล่าวถึงการพัฒนาสินค้ามาจากสิ่งที่เรียกได้ว่าเป็นทุนทางวัฒนธรรม หรืออาจเรียกได้ว่าเป็น “สินทรัพย์ สร้างสรรค์” ทั้งที่อยู่รูปสิ่งที่เป็นรูปธรรม และรูปของนามธรรม ซึ่งทุนทางวัฒนธรรมที่มากมายเหล่านี้สามารถนำไปพัฒนาเป็นสินทรัพย์สร้างสรรค์ได้ทั้งสิ้นในโลกทุกวันนี้ (สุกัญญา สุฉายา, 2555) ซึ่งสอดคล้องกับศิริพร ณ กลาง ที่กล่าวว่า ในบริบทของการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวรู้สึกประทับใจที่ได้ถ่ายรูปกับชนพื้นเมือง ได้ดูการแสดงของชนพื้นเมือง ได้ซื้อสินค้าที่ระลึกจากชนพื้นเมือง เมื่อออกไปยังประเทศของตน ภาพถ่าย การแสดง สินค้าที่ระลึกจึงกลายเป็น “ภาพแทน” หรือ “สิ่งแทน” ประสบการณ์การท่องเที่ยวจึงทำหน้าที่เหมือน “ภาษา” ในการ “สร้างความหมาย” และสร้างคุณค่าในใจให้แก่ผู้ท่องเที่ยว (ศิริพร ณ กลาง, 2559)

รัฐบาลไทยได้ส่งเสริมให้มีการกระตุ้นเศรษฐกิจด้วยกลยุทธ์แบบต่าง ๆ เช่น ททท. ได้มีแนวทางในการนำเสนอ “วิถีไทย” ผ่านการสร้างประสบการณ์ที่ประทับใจจากท้องถิ่นไทย (Local Experience) ซึ่งมีหลายระดับขึ้นอยู่กับความชื่นชอบที่แตกต่างกันของนักท่องเที่ยว โดยกำหนดกรอบประสบการณ์ที่ไม่จำกัดเพียงการท่องเที่ยวชุมชน (CBT: Community Based Tourism) เท่านั้น แต่หมายรวมถึงทุกพื้นที่ ทุกจังหวัด ทุกองค์ประกอบ ที่สร้างประสบการณ์ให้การท่องเที่ยว ซึ่งแม้แต่กรุงเทพมหานคร ก็สามารถค้นหาประสบการณ์ท้องถิ่นได้เช่นกัน นโยบายนี้แสดงให้เห็นได้ว่ามีความพยายามในการทำทุกอย่างให้กลายเป็นสินค้าเพื่อให้เกิดการกระตุ้นทางเศรษฐกิจ ดังนั้นการใช้ตำนานและนิทานของกลุ่มชาติพันธุ์มาผลิตซ้ำเพื่อนำเสนอการท่องเที่ยว จึงเป็นอีกวิธีการหนึ่งที่กลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อท้องถิ่นใช้เพื่อต่อรองวัฒนธรรมในบริบทสังคมปัจจุบัน

อภิปรายผล

การใช้ตำนานและนิทานเพื่อสร้างพื้นที่ทางสังคม พบว่ามีการใช้ตำนานและนิทานเพื่อต่อรองพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ ดังตัวอย่างตำนานบ้านกลางหมื่นของกลุ่มชาติพันธุ์ลาว และการใช้ตำนานและนิทานของคนไทลื้อถิ่นในอีสานเพื่อสร้างพื้นที่ทางจิตวิญญาณ ดังตัวอย่าง

ตำนานเดนหัวโองมู่ของกลุ่มชาติพันธุ์แสก ศรีศักร วัลลิโภดม ได้กล่าวว่า พื้นที่ทางกายภาพมีความหมายต่อมนุษย์ ตรงกันข้ามมนุษย์มักจะทำให้ความหมายต่อพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ตามภูมิลักษณะรองรับการตั้งบ้านแปงเมือง ดังนั้นในทุกสังคมวัฒนธรรมจึงมักให้ความหมายศักดิ์สิทธิ์แก่พื้นที่ทางกายภาพที่มีลักษณะเฉพาะตัว (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2542)

การใช้ตำนานและนิทานเพื่อต่อรองอำนาจ ดังเช่นกรณีของซึ่งกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทที่ใช้ตำนานเรื่องผาบุญซึ่งเป็นเหตุการณ์ตอนหนึ่งของการแย่งชิงอำนาจระหว่างผู้ไทซึ่งอพยพมาจากเมืองน่านน้อยอ้อยหน่ากับชาวข่าผู้ที่อาศัยอยู่เมืองเวมมาก่อนเพื่อแสดงให้เห็นความรู้ความสามารถของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไท ผู้วิจัยพบว่าปัจจุบันสังคมไทยมีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น ในความเป็น “คนไทย” ที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยนั้น ประกอบด้วยกลุ่มต่าง ๆ มากมาย ซึ่งกลุ่มชาติพันธุ์ไทพลัดถิ่นในอีสาน ได้พยายามแสดงออกให้สังคมไทยได้มองเห็นความมีอยู่ของแต่ละกลุ่มเหล่านั้น ซึ่งการแสดงอัตลักษณ์ที่เห็นได้ชัดเจนที่สุดคือการแต่งกาย แต่ในขณะที่สังคมปัจจุบันนั้นการแต่งกายตามกลุ่มชาติพันธุ์ไม่เอื้อต่อการดำเนินชีวิตประจำวันมากเท่าใดนัก การแต่งกายเพื่อแสดงตัวตนจึงต้องอาศัย “กาละ” และ “เทศะ” ดังนั้นประเพณีพิธีกรรมซึ่งเป็นพื้นที่ปฏิบัติการจึงมีความสำคัญมาก เพราะเป็นพื้นที่ในการแสดงอัตลักษณ์ที่สำคัญ ดังเช่นกรณีของการจัดงานวันผู้ไทโลกและงานผู้ไทนานาชาติ ของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไท ที่ใช้ตำนานเมืองเรณูนครของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทเพื่อสร้างพื้นที่ปฏิบัติการผ่านงานผู้ไทโลกก็เป็นอีกวิธีการหนึ่งที่ใช้ต่อรองอำนาจที่สำคัญ โดยในงานมีกิจกรรมต่าง ๆ หลากหลาย กิจกรรมเหล่านั้นนอกจากจะเป็นการผลิตซ้ำอัตลักษณ์เพื่อบำรุงความเป็นผู้ไทของตน และเพื่อยึดโยงความสัมพันธ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไททั้งในประเทศและนอกประเทศให้มีความแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น รวมทั้งการสร้างเครือข่ายทางสังคมก็เป็นอีกวิธีหนึ่งที่จะใช้ในการต่อรองได้ ดังเช่นกลุ่มคนอีสานพลัดถิ่นในล้านนาได้สร้างเครือข่ายทางสังคมเพื่อสร้างพื้นที่ทางสังคมและต่อรองอัตลักษณ์กับชาวล้านนา

การใช้ตำนานและนิทานเพื่อผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม โดยการใช้ตำนานและนิทานเพื่อผลิตเป็นสินค้า และการใช้ตำนานและนิทานเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว การที่กลุ่มชาติพันธุ์ไทพลัดถิ่นในอีสานนำตำนานและนิทานมาผลิตซ้ำในรูปแบบของสินค้า เกิดเป็นการต่อรองอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่สำคัญ เช่น การใช้ตำนานภูพระบาทมาสร้างสรรค์เป็นลวดลายในการทอผ้าไหม เป็นการสร้างมูลค่าให้แก่ตำนานและนิทานซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นทุนทางวัฒนธรรมที่สำคัญ สอดคล้องกับอภิสิทธิ์ เกษมผลกุล ที่ศึกษาเรื่องเล่าพื้นบ้านกับการสร้างมูลค่าเพิ่มให้ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น (OTOP) ในบริบทเศรษฐกิจสร้างสรรค์ โดยพบว่าโดยปกติผู้บริโภคสินค้ามักได้รับคุณค่าเฉพาะในด้านประโยชน์ใช้สอยกับด้านความสวยงาม แต่เรื่องเล่าพื้นบ้านจะช่วยสร้างคุณค่า และความหมาย รวมถึงแบ่งปันความภาคภูมิใจของคนในท้องถิ่นกลับไปด้วย (อภิสิทธิ์ เกษมผลกุล, 2558)

นอกจากสินค้าแล้วพบว่ามีการนำตำนานมาผลิตซ้ำเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว เช่น การใช้ตำนานพญาคันคากมาสร้างเป็นอาคารพญาคันคาก และเป็นแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ที่

สำคัญในจังหวัดยโสธร ซึ่งนอกจากเป็นจุดหมุดหมาย (Land Mark) ของจังหวัดยโสธรแล้ว อาคารพญาคันคากและอาคารพญานาค ยังเป็นพิพิธภัณฑ์ที่เก็บเอาความรู้เกี่ยวกับยโสธรและเกี่ยวกับวิถีชีวิตของชาวอีสานไว้ด้วย ดังนั้นการนำเอาตำนานพญาคันคากมาผลิตซ้ำด้วยการสร้างเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สื่อความหมายถึงตำนานพญาคันคากจึงเป็นการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับ ประมินทร์ จารูวร กล่าวไว้ใน “คติชนกับการท่องเที่ยว หมู่บ้านหนองขาว จังหวัดกาญจนบุรี” ว่าบ้านหนองขาวมีภาพลักษณ์ที่สำคัญ 2 ประการ คือ ภาพลักษณ์ของการเป็นชุมชนเกษตรกรรมที่มีมรดกทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย และ ภาพลักษณ์ของการเป็นชุมชนเข้มแข็งที่ชาวบ้านมีความสามัคคีกันมาก ในส่วนของภาพลักษณ์ ภาพลักษณ์ของการเป็นชุมชนเกษตรกรรมที่มีมรดกทางวัฒนธรรมที่หลากหลายทำให้หมู่บ้านหนองขาวมีทุนทางวัฒนธรรมที่สำคัญ โดยชาวบ้านหนองขาวได้เลือกใช้คติชนมาเพิ่มมูลค่าให้แก่การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมด้วยการใช้คติชนประเภทถ้อยคำ คติชนประเภทประเพณี พิธีบ้าน คติชนประเภทวัฒนธรรมวัตถุ และคติชนประเภทศิลปะพื้นบ้าน (ประมินทร์ จารูวร, 2559)

จากการสังเกตในการเก็บข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยพบว่าในปัจจุบันข้อมูลคติชนได้มีบทบาทในการถูกนำมาใช้เพื่อการผลิตซ้ำเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวและเศรษฐกิจมากยิ่งขึ้น ไม่ใช่เพียงแค่ตำนานและนิทานเท่านั้น แต่ยังมีข้อมูลคติชนประเภทอื่น ๆ อีก เช่น คติชนประเภทประเพณี คติชนประเภทวัตถุ ศิลปะพื้นบ้าน ทั้งรวมไปถึงการท่องเที่ยวโดยชุมชน หรือการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ ซึ่งเป็นการสัมผัสวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ โดยตรง

องค์ความรู้ใหม่

จากแนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษาวิจัยนี้ ทำให้สรุปองค์ความรู้ใหม่ได้ว่าตำนานและนิทานไม่ได้มีบทบาทเพียงแค่การนำเสนอความบันเทิงเท่านั้น แต่ยังเป็นเครื่องมือที่มีบทบาทในการประกอบสร้างอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ตลอดจนเป็นเครื่องมือสำคัญที่ใช้ในการต่อรองอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่สำคัญของกลุ่มชาติพันธุ์ไทพลัดถิ่นแต่ละกลุ่ม อย่างไรก็ตามสังคมอีสานในปัจจุบันมีลักษณะเป็นสังคมพหุวัฒนธรรม ที่มีความหลากหลายของผู้คนที่มียุทธศาสตร์ที่เลื่อนไหล ในขณะเดียวกันก็พยายามแสดงถึงอัตลักษณ์ที่สำคัญของกลุ่มชาติพันธุ์ของตน เพื่อไม่ให้กลืนหายไปในสายธารแห่งกระแสทางวัฒนธรรมของความเป็นโลกาภิวัตน์ที่เชี่ยวกราก การใช้ตำนานและนิทานมาผลิตซ้ำในรูปแบบของสินค้า บริการ และการส่งเสริมการท่องเที่ยวจึงเป็นวิธีที่สำคัญมากในปัจจุบันที่สามารถแสดงอัตลักษณ์และทำให้ผู้คนรับรู้ถึงคามมีอยู่ของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ได้ดีกว่าวิธีอื่น ๆ

สรุป/ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยสรุปผลการศึกษาได้ว่าการใช้ตำนานและนิทานของคนไทพลัดถิ่นในอีสานเพื่อต่อรองอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมภายใต้บริบทสังคมอีสาน ดังนี้ 1) การใช้ตำนานและนิทานเพื่อสร้างพื้นที่ทางสังคม โดยการใช้ตำนานและนิทานของคนไทพลัดถิ่นในอีสานเพื่อต่อรองพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ และการใช้ตำนานและนิทานของคนไทพลัดถิ่นในอีสานเพื่อสร้างพื้นที่ทางจิตวิญญาณ 2) การใช้ตำนานและนิทานเพื่อต่อรองอำนาจ 3) การใช้ตำนานและนิทานเพื่อผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม โดยการใช้ตำนานและนิทานเพื่อผลิตเป็นสินค้า และการใช้ตำนานและนิทานเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งนี้ ตำนานและนิทานเป็นข้อมูลทางคติชนที่มีมูลค่า หากมีการศึกษาวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้และปฏิบัติการต่อยอดทางเศรษฐกิจให้แก่ชุมชน จะเป็นการส่งเสริมอาชีพและสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนได้เป็นอย่างดี

เอกสารอ้างอิง

- จารุวรรณ ธรรมวัตร. (2529). พงศาวดารแห่งประเทศไทยลาว คือ หลวงพระบาง, เวียงจันทน์ เมืองพวนและจำปาสัก. มหาสารคาม: สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม.
- ชุดิมา ประภาสวุฒินสาร. (2551). พื้นที่ในความทรงจำกับการสร้างอัตลักษณ์พลัดถิ่นในวรรณกรรมสตรีร่วมสมัย. วารสารอักษรศาสตร์, 44(1), 171–172.
- ฐิรุฒิ เสนาคำ. (2547). แนวคิดคนพลัดถิ่น ว่าด้วยแนวทางการศึกษาชาติพันธุ์. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- เต็ม วิภาคพจนกิจ. (2557). ประวัติศาสตร์อีสาน. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ถวิล ทองสว่างรัตน์. (2527). ประวัติผู้ไทยและชาวผู้ไทยเมืองเรณูนคร. กรุงเทพมหานคร: เรือนันท.
- ธวัช ปุณโณทก. (2545). ศิลปินอีสาน. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- บุญยงค์ เกศเทศ. (2548). อรุณรุ่งฟ้าฉานเล่าขานตำนานคนไท. กรุงเทพมหานคร: หลักพิมพ์.
- ปรมินท์ จารุวรรณ. (2559). คติชนกับการท่องเที่ยว. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์หนังสือแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ไพฑูรย์ มีกุล. (2542). แสก: ชาติพันธุ์. ใน สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน. มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.
- ยศ สันตสมบัติ. (2556). มนุษย์กับวัฒนธรรม. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. (2542). ภูเขาศักดิ์สิทธิ์กับความเป็นสากล. เมืองโบราณ, 24(3), 9–22.

- ศิริพร ณ ถลาง. (2559). เรื่องเล่าพื้นบ้านไทยในโลกที่เปลี่ยนแปลง. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- สมเด็จพระพรยาธำรงราชานุภาพ. (2556). นิทานโบราณคดี. กรุงเทพมหานคร: ไทยควอลิตี้บุ๊ก (2006).
- สุกัญญา สุธงษา. (2555). เศรษฐกิจสร้างสรรค์กับการจัดการวัฒนธรรม. วารสารไทยศึกษา, 7(2), 217–240.
- สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และคณะ. (2547). แผนที่ทางภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- อภิญญา เฟื่องฟูสกุล. (2546). อัตลักษณ์. กรุงเทพมหานคร: คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขาสังคมวิทยา สภาวิจัยแห่งชาติ.
- อภิลักษณ์ เกษมผลกุล. (2558). เรื่องเล่าพื้นบ้านกับการสร้างมูลค่าเพิ่มให้ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น (OTOP) ในบริบทเศรษฐกิจสร้างสรรค์ . กรุงเทพมหานคร: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- อรุณทิพย์ ป. ณ นครพนม. (2558). ตำนานและนิทานของไทยแสก. นครพนม: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.

รูปแบบการพัฒนาองค์กรเชิงกลยุทธ์เพื่อการเปลี่ยนแปลงสำหรับ องค์กรธุรกิจเอกชนในประเทศไทย*

STRATEGIC ORGANIZATION DEVELOPMENT MODEL FOR THE CHANGES WITHIN PRIVATE ORGANIZATIONS IN THAILAND

วรรณสม เมฆสุวรรณ

Wattanasom Meksuwan

เอกสิทธิ์ สนามทอง

Ekkasit Sanamthong

มหาวิทยาลัยรามคำแหง

Ramkhamhaeng University, Thailand

E-mail: ekkasit_san@ru.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาองค์ประกอบของรูปแบบการพัฒนาองค์กรเชิงกลยุทธ์รวมถึงเพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาองค์กรเชิงกลยุทธ์และประเมินรูปแบบการพัฒนาองค์กรเชิงกลยุทธ์เพื่อการเปลี่ยนแปลงสำหรับองค์กรธุรกิจเอกชนในประเทศไทย ซึ่งเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยทำการศึกษาค้นคว้าแนวคิดทฤษฎีจากเอกสาร ตำรา หนังสือและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 15 คน และการสนทนากลุ่มกับผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 9 คน ซึ่งประกอบด้วย นักพัฒนาองค์กรหรือที่ปรึกษาองค์กรด้านการพัฒนาองค์กร ผู้บริหารหรือหัวหน้างาน และนักวิชาการด้านการจัดการและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยวิธีเลือกแบบเจาะจง และใช้การวิเคราะห์เนื้อหา พบว่า 1) องค์ประกอบของรูปแบบการพัฒนาองค์กรเชิงกลยุทธ์เพื่อการเปลี่ยนแปลงสำหรับองค์กรธุรกิจเอกชนในประเทศไทยนั้น มี 5 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 “วัตถุประสงค์การพัฒนาองค์กร” องค์ประกอบที่ 2 “ผู้รับผิดชอบการพัฒนาองค์กร” องค์ประกอบที่ 3 “การวินิจฉัยองค์กร” องค์ประกอบที่ 4 “เครื่องมือการพัฒนาองค์กร” และ องค์ประกอบที่ 5 “เป้าหมายการเปลี่ยนแปลงจากการพัฒนาองค์กร” โดยรูปแบบพัฒนาองค์กรนี้จะต้องดำเนินการภายใต้แนวคิดวงจร Deming Cycle (PDCA.) ที่ประกอบด้วย การวางแผน การปฏิบัติตามแผน การตรวจสอบ การปรับปรุงการดำเนินการอย่างเหมาะสมต่อไป และ 2) รูปแบบที่สร้างขึ้นมานั้นได้แสดงถึงเส้นทางของโครงสร้างขององค์ประกอบที่มีความสัมพันธ์กันอย่างเป็นขั้นตอนของ

* Received 2 January 2021; Revised 18 April 2021; Accepted 19 April 2021

รูปแบบการพัฒนาองค์กรเชิงกลยุทธ์ และ 3) ผลการประเมินรูปแบบโดยการสนทนากลุ่มสรุปได้ว่าภาพรวมของรูปแบบการพัฒนาองค์กรเชิงกลยุทธ์นี้มีความเหมาะสมทั้งในด้านการประกอบของขั้นตอนการพัฒนาองค์กรและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์จริงในการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาองค์กรเชิงกลยุทธ์เพื่อการเปลี่ยนแปลงสำหรับองค์กรธุรกิจเอกชนในประเทศไทยได้

คำสำคัญ: รูปแบบ, กลยุทธ์, การพัฒนาองค์กร, การเปลี่ยนแปลง

Abstract

The objective of this research article was to study the components of the model of the organization development with change strategies in order to construct and evaluate the model of the organization development with change strategies for private business organizations in Thailand. It was qualitative research based on the study of relevant documents, theories and research works, in-depth interviews with 15 key informants and a focus group with 9 experts consisting of organization development experts or organization development consultants, executives/managers, and human resource management and development analysts, using purposive sampling and content analysis. It was found that 1) There were five components of the model of the organization development with change strategies for private business organizations in Thailand namely Component 1 “Objectives of organization development”, Component 2 “Responsible persons for organization development”, Component 3 “Organization diagnosis”, Component 4 “Tools for organization development”, and Component 5 “Goals of change from organization development”. The model of the organization development must be conducted under the concept of Deming Cycle (PDCA) consisting of planning, plan implementation, investigation, and improvement for further appropriate operation 2) The constructed model illustrated the direction of the structure of the interrelated components based on the processes of the model of the strategic organization development, and 3) The evaluation of the model through the focus group revealed that the overall model was appropriate in terms of the element of the process of organization development and could be applied to real situations of activities of the organization development with change strategies for private business organizations in Thailand.

Keywords: Model, Strategy, Organization Development, Change

บทนำ

องค์กรที่มีศักยภาพคือองค์กรที่มีการเจริญเติบโตขึ้นไปเรื่อย ๆ และมีกระบวนการพัฒนาตัวเองอยู่เสมอ องค์กรที่อยู่รอดในโลกที่มีการแข่งขันสูงได้นั้นก็คือองค์กรที่ต้องมีการปรับตัวตลอดจนพัฒนาให้ก้าวทันโลกที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาด้วยนั่นเอง ดังนั้นเป้าหมายของทุกองค์กรที่จะต้องให้ความสำคัญนั้นก็คือ “การพัฒนาองค์กร (Organization Development)” เพราะการพัฒนาองค์กรนั้นเป็นการยกระดับองค์กรอย่างสร้างสรรค์และให้เกิดประสิทธิผลสูงสุดและยังให้ความสำคัญกับบุคลากรทุกระดับอีกด้วย โดยการพัฒนาองค์กรนี้ยังต้องตอบสนองต่อพันธกิจ (Mission) วิสัยทัศน์ (Vision) ตลอดจนค่านิยม (Core Value) ขององค์กร ดังนั้นการพัฒนาองค์กรควรมีเป้าหมายที่ชัดเจนและการปฏิบัติการเชิงกลยุทธ์ให้เกิดความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งนั่นจะทำให้องค์กรพัฒนาได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืนตลอดไป

การพัฒนาองค์กรถือเป็นกระบวนการสำคัญที่เป็นการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ ซึ่งการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์นี้เป็นแนวคิดที่เป็นเรื่องสำคัญในการดำเนินการเพราะกลยุทธ์เป็นรูปแบบหรือแผนที่รวบรวมเป้าหมายหลัก นโยบายและลำดับขั้นตอนในการปฏิบัติงาน ซึ่งประยงค์ มีใจชื้อ ได้เสนอแนวคิดของกระบวนการบริหารเชิงกลยุทธ์มีขั้นตอนประกอบด้วย 1) การวิเคราะห์สภาพแวดล้อม 2) การกำหนดทิศทางขององค์กร 3) การสร้างกลยุทธ์ 4) การปฏิบัติการและ 5) การควบคุมและติดตาม (ประยงค์ มีใจชื้อ, 2550) โดยแนวคิดดังกล่าวนี้เป็นการออกแบบมาเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินกิจการขององค์กรให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ซึ่งการพัฒนาองค์กรนี้เป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นเพื่อการปรับเปลี่ยนองค์กรให้เป็นที่พอใจขององค์กรต้องการ หรือเป็นการตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงและเป็นยุทธศาสตร์ของการศึกษาที่ซับซ้อนที่มุ่งใช้การเปลี่ยนแปลงความเชื่อ ทศนคติ และค่านิยม ตลอดจนโครงสร้างขององค์กรเพื่อช่วยให้องค์กรสามารถปรับตัวให้สอดคล้องกับวิทยาการสมัยใหม่และสิ่งที่ท้าทาย (สุนันทา เลาหนันท์, 2551) การพัฒนาองค์กรเป็นความต้องการที่จะให้องค์กรมีการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ก้าวหน้าขึ้นในอนาคต โดยใช้ความรู้และแนวทางพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์เป็นหลักและทิศทางที่ก้าวหน้าขององค์กรนั้นจะเป็นระบบที่องค์กรได้จัดรูปแบบให้เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาบุคคลและสร้างกลุ่มทำงานที่มีประสิทธิภาพให้ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพให้กับองค์กร กลยุทธ์เพื่อการพัฒนาองค์กรนั้นควรมีการบริหารจัดการที่ดีและมีเป้าหมายในการปรับเปลี่ยนวิธีการที่องค์กรใช้รับมือกับความเปลี่ยนแปลง ด้วยการใช้หลายกระบวนการ เช่น การสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน การสื่อสาร การมีส่วนร่วม การวางแผน และการจัดการกับความขัดแย้ง การพัฒนาองค์กรจะมุ่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมขององค์กร ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ให้ความสำคัญกับการพัฒนาบุคลากรขององค์กร โดยเชื่อว่ามนุษย์ทุกคนมีความสามารถและต้องการจะมีสภาพชีวิตที่ดี (วิลาวรรณ รพีพิศล, 2554) ดังนั้นจึงมีการจัดโครงสร้างองค์กร ระบบงาน ระบบสารสนเทศที่

มีความพร้อมใช้ บรรยากาศที่สร้างความพอใจในการทำงาน พร้อมเปิดโอกาสให้บุคลากรมีความก้าวหน้ามีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ซึ่งการพัฒนาองค์กรจะศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาเพื่อกำหนดแนวทางในการปรับปรุงและแก้ไขปัญหาในระดับต่างๆ ขององค์กรตั้งแต่ระดับบุคคล หน่วยงานหรือองค์กร เพื่อให้การทำงานมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงขึ้น

องค์กรธุรกิจถือเป็นหน่วยงานสำคัญหน่วยงานหนึ่งของภาคเศรษฐกิจของประเทศ เพราะเป็นแหล่งขับเคลื่อนระบบหมุนเวียนทางเศรษฐกิจนั่นเองธุรกิจเป็นองค์กรที่จัดตั้งขึ้นเพื่อดำเนินงานในการสนองความต้องการของผู้บริโภคหรือประชาชนโดยนำทรัพยากรต่าง ๆ มาเข้ากระบวนการที่เรียกว่า “การดำเนินธุรกิจ” ซึ่งธุรกิจเหล่านั้นมีผลต่อการพัฒนาประเทศและสังคม ใน 6 ลักษณะ ประกอบด้วย 1) การดำเนินงานของธุรกิจก่อให้เกิดการนำทรัพยากรของประเทศมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด 2) ช่วยให้ผู้บริโภคหรือประชาชนได้ใช้สินค้าหรือบริการ เพื่อพัฒนาความเป็นอยู่ของตนเองให้ดีขึ้น 3) ธุรกิจต่าง ๆ ช่วยจัดปัญหาการว่างงานและช่วยกระจายรายได้ไปสู่ประชาชน 4) ช่วยเพิ่มพูนรายได้ให้กับประเทศในรูปแบบของภาษีอากร 5) ประชาชนหรือผู้บริโภคมีโอกาสได้เลือกสินค้าหรือบริการที่สนองความพึงพอใจสูงสุดได้ง่าย เพราะธุรกิจต่าง ๆ มีการแข่งขันกัน เพื่อพัฒนาสินค้าหรือบริการ และ 6) ประเทศสามารถนำภาษีอากรที่จัดเก็บไปพัฒนาประเทศได้ ซึ่งจากเหตุผลที่มีต่อการพัฒนาประเทศและสังคมทั้ง 6 ลักษณะอาจกล่าวได้ว่าองค์กรธุรกิจจะเป็นองค์กรสำคัญของระบบเศรษฐกิจของชุมชน สังคมและประเทศชาติในภาพรวม อีกทั้ง เอกสิทธิ์ สนามทอง และคณะ ได้กล่าวถึงความสำคัญของการพัฒนาองค์กรไว้ในบทความทางวิชาการเรื่องการพัฒนาองค์กร: ความแข็งแกร่งทางการแข่งขันในเชิงธุรกิจที่ได้เผยแพร่ในวารสารทางวิชาการว่าในกระบวนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ได้กำหนดแนวทาง “การพัฒนาองค์กร” (Organization Development) ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางและองค์กรได้มีการประยุกต์ใช้วิธีการพัฒนาองค์กรมากขึ้น (เอกสิทธิ์ สนามทอง และคณะ, 2562) และยังสอดคล้องกับแนวคิดของกิจกรรมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ว่าเป็นกิจกรรมการบูรณาการด้วยวิธีการต่าง ๆ ที่องค์กรจัดให้มีขึ้นเพื่อสร้างศักยภาพของบุคลากรให้มีความสามารถในการปฏิบัติงานที่ดีขึ้นทั้งในระดับบุคคล ระดับงานหรืออาชีพ และระดับองค์กร เพื่อพร้อมรับกับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต (เอกสิทธิ์ สนามทอง, 2560) สำหรับการพัฒนาองค์กรนี้ได้มีการศึกษาไว้หลายแนวทางด้วยกัน จึงขอพอสังเขปไว้ว่าการพัฒนาองค์กรเป็นกระบวนการปรับปรุงองค์การให้กลับสู่สภาวะใหม่ด้วยความพยายามอย่างมีแบบแผน ที่มุ่งเน้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมขององค์การ วิธีการดำเนินการ แนวคิดการบริหาร และมุ่งไปที่ความกล้าในการยอมรับการเปลี่ยนแปลง โดยเน้นให้องค์การมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ที่จะนำเอาความใหม่และแปลกทั้งทางด้านเทคนิคต่าง ๆ และมุ่งเน้นในการนำทรัพยากรมนุษย์ที่มีค่ามาสู่องค์การ โดยใช้แนวคิดเชิงแก้ปัญหา ซึ่งมีลักษณะเป็นกระบวนการแก้ปัญหาอย่างเป็นหลักการที่เป็นระบบ เพื่อให้

องค์การปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้ (จิรประภา อัครบวร, 2562); (Beckhard, R., 1969); (Bunnis, W., 1969)

จากความเป็นมาและความสำคัญข้างต้น คณะผู้วิจัยจึงให้ความสำคัญในเรื่องดังกล่าว และทำการศึกษาถึงรูปแบบการพัฒนางค์กรเชิงกลยุทธ์เพื่อการเปลี่ยนแปลงสำหรับองค์กรธุรกิจเอกชนในประเทศไทย เพื่อที่จะศึกษาทิศทางของการพัฒนางค์กรเชิงกลยุทธ์เพื่อการเปลี่ยนแปลงที่เหมาะสมรวมถึงสร้างรูปแบบการพัฒนางค์กรเชิงกลยุทธ์เพื่อการเปลี่ยนแปลงเพื่อเป็นรูปแบบในการนำไปกำหนดนโยบายเชิงกลยุทธ์และแนวทางการดำเนินงานด้านการพัฒนางค์กรเชิงกลยุทธ์เพื่อการเปลี่ยนแปลงสำหรับองค์กรธุรกิจเอกชนในประเทศไทย ที่ส่งผลให้มีประสิทธิภาพในการดำเนินงานสูงอย่างยั่งยืนต่อไปได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบของรูปแบบการพัฒนางค์กรเชิงกลยุทธ์เพื่อการเปลี่ยนแปลงสำหรับองค์กรธุรกิจเอกชนในประเทศไทย
2. เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนางค์กรเชิงกลยุทธ์เพื่อการเปลี่ยนแปลงสำหรับองค์กรธุรกิจเอกชนในประเทศไทย
3. เพื่อประเมินรูปแบบการพัฒนางค์กรเชิงกลยุทธ์เพื่อการเปลี่ยนแปลงสำหรับองค์กรธุรกิจเอกชนในประเทศไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและเสนอรูปแบบการพัฒนางค์กรเชิงกลยุทธ์เพื่อการเปลี่ยนแปลงสำหรับองค์กรธุรกิจเอกชนในประเทศไทย คณะผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีรายละเอียดและวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

ตอนที่ 1 การศึกษาองค์ประกอบของรูปแบบการพัฒนางค์กรเชิงกลยุทธ์เพื่อการเปลี่ยนแปลงสำหรับองค์กรธุรกิจเอกชนในประเทศไทย โดยศึกษาค้นคว้าแนวคิดทฤษฎีจากเอกสาร ตำรา หนังสือ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ในลักษณะการพูดคุยแบบแลกเปลี่ยนความคิดเห็น (Interactive Interview) ที่มีบรรยากาศกึ่งเป็นทางการและเป็นการสัมภาษณ์แบบเปิดไม่ชี้นำ (Non - Directive, Open - Ended) โดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้างที่ผ่านการตรวจสอบคุณภาพของแบบสัมภาษณ์โดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยได้เลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) แบบเจาะจง (Purposive Sampling) จาก 3 กลุ่ม ประกอบด้วย 1) นักพัฒนางค์กรหรือที่ปรึกษาด้านการพัฒนางค์กร จำนวน 5 คน 2) ผู้บริหารหรือหัวหน้างาน จำนวน 5 คน และ 3) นักวิชาการด้านการจัดการและพัฒนาระบบบริหาร จำนวน 5 คน รวมทั้งสิ้น 15 คน โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ทั้งหมดจะต้องมีคุณสมบัติครบถ้วนตามเกณฑ์ที่กำหนด ดังนี้ 1) กลุ่มนักพัฒนางค์กรหรือที่ปรึกษาองค์กรด้านการพัฒนางค์กร โดยมีประสบการณ์ใน

การทำงานด้านการพัฒนาองค์กร 5 ปีขึ้นไป 2) กลุ่มผู้บริหารองค์กรหรือหัวหน้างานที่รับผิดชอบหรือเคยรับผิดชอบงานด้านการพัฒนาองค์กรโดยมีประสบการณ์ในการทำงานด้านการพัฒนาองค์กร 5 ปีขึ้นไป 3) กลุ่มนักวิชาการด้านการจัดการและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ มีประสบการณ์การสอน การทำวิจัย และมีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาโทขึ้นไป หรือมีตำแหน่งทางวิชาการระดับผู้ช่วยศาสตราจารย์ขึ้นไป และนำข้อมูลที่ได้จากการพูดคุยแบบแลกเปลี่ยนความคิดเห็น (interactive interview) มาวิเคราะห์และสังเคราะห์ สรุปประเด็นสำคัญ ๆ โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และนำเสนอข้อมูลด้วยการพรรณนาวิเคราะห์เป็นความเรียงพร้อมแสดงคำสัมภาษณ์ประกอบคำให้สัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลหลัก (อิทธิพัทธ์ สุวทันพรกุล, 2562)

ตอนที่ 2 การสร้างรูปแบบการพัฒนาองค์กรเชิงกลยุทธ์เพื่อการเปลี่ยนแปลงสำหรับองค์กรธุรกิจเอกชนในประเทศไทย ซึ่งคณะผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างรูปแบบการพัฒนาองค์กรเชิงกลยุทธ์นี้จากหลักปรัชญา ทฤษฎี หลักการ แนวคิดเพื่อแสดงถึงเส้นทางของโครงสร้างความคิดหรือองค์ประกอบและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบที่สำคัญอย่างเป็นขั้นเป็นตอน เพื่อให้เกิดความรู้ เข้าใจ ได้ง่ายและกระชับถูกต้อง วัดและตรวจสอบได้ มีความสัมพันธ์เชิงสาเหตุและโครงสร้างที่สามารถอธิบายได้ช่วยสร้าง จินตนาการ ความคิดรวบยอดของความรู้ นั้นๆ (พัฒนา พรหมณี และคณะ, 2560) โดยการนำข้อมูลจากการศึกษาจากแนวคิด ทฤษฎี ผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องรวมทั้งข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ที่ได้จากขั้นตอนที่ 1 มาสร้างเป็นร่างรูปแบบการพัฒนาองค์กรเชิงกลยุทธ์ต่อไป

ตอนที่ 3 การประเมินร่างรูปแบบการพัฒนาองค์กรเชิงกลยุทธ์เพื่อการเปลี่ยนแปลงสำหรับองค์กรธุรกิจเอกชนในประเทศไทยที่ได้จากขั้นตอนที่ 2 โดยใช้เทคนิคการสนทนากลุ่ม (focus group) จากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 กลุ่ม แบ่งเป็น 1) นักพัฒนาองค์กรหรือเป็นที่ปรึกษาองค์กรด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ จำนวน 3 คน 2) ผู้บริหารองค์กรหรือหัวหน้างานที่รับผิดชอบหรือเคยรับผิดชอบงานด้านการพัฒนาองค์กร จำนวน 3 คน และ 3) นักวิชาการด้านการจัดการและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ จำนวน 3 คน รวมทั้งสิ้น 9 คน

ผลการวิจัย

ตอนที่ 1 ผลการศึกษาองค์ประกอบของรูปแบบการพัฒนาองค์กรเชิงกลยุทธ์เพื่อการเปลี่ยนแปลงสำหรับองค์กรธุรกิจเอกชนในประเทศไทย พบว่า รูปแบบการพัฒนาองค์กรเชิงกลยุทธ์เพื่อการเปลี่ยนแปลงสำหรับองค์กรธุรกิจเอกชนในประเทศไทยที่ได้ศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร แนวคิดทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และคณะผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาพบว่า มี 5 องค์ประกอบหลัก ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 “วัตถุประสงค์การพัฒนาองค์กร” โดยมีสาระสำคัญของรูปแบบ ประกอบด้วย 1) เพื่อการพัฒนาองค์กรให้บรรลุตามแผนที่วางไว้ 2) เพื่อการปรับปรุง

องค์กรทั้งในด้านประสิทธิภาพและประสิทธิผล และ 3) เพื่อพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต

องค์ประกอบที่ 2 “ผู้รับผิดชอบการพัฒนาองค์กร” โดยมีสาระสำคัญของรูปแบบ ประกอบด้วย 1) ผู้บริหารระดับสูง เช่น CEO และ/หรือ President 2) ผู้บริหารระดับกลางและระดับต้น เช่น manager และ supervisor 3) ฝ่ายทรัพยากรมนุษย์ และ 4) พนักงานทุกคน

องค์ประกอบที่ 3 “การวินิจฉัยองค์กร” โดยมีสาระสำคัญของรูปแบบ ประกอบด้วย 1) การวินิจฉัยโดยการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทั้งภายนอกและสภาพแวดล้อมภายใน 2) การวินิจฉัยโดยการวิเคราะห์ด้วยเครื่องมือการวิเคราะห์ เช่น SWOT Analysis 7s Model, Five-Force Model และ Balance Score Card เป็นต้น 3) การวินิจฉัยโดยการวิเคราะห์ผ่านกระบวนการวิจัย และ 4) การวินิจฉัยโดยการพิจารณาจากผลการปฏิบัติงานและผลประกอบการ

องค์ประกอบที่ 4 “เครื่องมือการพัฒนาองค์กร” โดยมีสาระสำคัญของรูปแบบ ประกอบด้วย 1) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์รายบุคคล เช่น การฝึกอบรม การศึกษา และการพัฒนา 2) การสร้างวัฒนธรรมองค์กรและสภาพแวดล้อมใหม่ เช่น กิจกรรมการทำงานเป็นทีม กิจกรรมการจัดการคนเก่ง กิจกรรมการพัฒนาภาวะผู้นำ กิจกรรมการจัดการความหลากหลายและกิจกรรมพนักงานสัมพันธ์ และ 3) การปรับรื้อระบบ (Reengineering) เช่น การปรับเปลี่ยนโครงสร้างองค์กร การปรับระบบการทำงาน การกลยุทธ์และนโยบายใหม่

องค์ประกอบที่ 5 “เป้าหมายการเปลี่ยนแปลงจากการพัฒนาองค์กร” โดยมีสาระสำคัญของรูปแบบ ประกอบด้วย 1) การเปลี่ยนแปลงของบุคลากร 2) การเปลี่ยนแปลงที่ระบบและกระบวนการปฏิบัติงาน 3) การเปลี่ยนแปลงที่วัฒนธรรมองค์กร และ 4) การเปลี่ยนแปลงที่ภาพแวดล้อมและสภาพการทำงานในองค์กร

ตอนที่ 2 ผลการสร้างรูปแบบการพัฒนาองค์กรเชิงกลยุทธ์เพื่อการเปลี่ยนแปลงสำหรับองค์กรธุรกิจเอกชนในประเทศไทยนั้น คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการโดยทำการสร้างร่างรูปแบบขึ้นมาก่อนตามสมมติฐาน (Hypothesis Model) จากแนวคิด ทฤษฎี วรรณกรรมและผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องรวมถึงข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบแลกเปลี่ยนความคิดเห็น (interactive interview) มีบรรยากาศทั้งเป็นทางการ และเป็นการสัมภาษณ์แบบเปิดไม่ชี้นำ (non-directive, open-ended) โดยนำข้อมูลทั้งหมดมาทำการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) พบว่า ร่างรูปแบบการพัฒนาองค์กรเชิงกลยุทธ์เพื่อการเปลี่ยนแปลงสำหรับองค์กรธุรกิจเอกชนในประเทศไทยที่ได้สร้างขึ้นมานั้นได้แสดงถึงโครงสร้างขององค์ประกอบที่มีความสัมพันธ์กันอย่างเป็นขั้นตอนของรูปแบบการพัฒนาองค์กรเชิงกลยุทธ์ตามองค์ประกอบทั้ง 5 องค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่ 1) วัตถุประสงค์การพัฒนาองค์กร โดยมีแนวทางของการกำหนดวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1.1) เพื่อการพัฒนาองค์กรให้บรรลุตามแผนที่ได้วาง

ไว้ 1.2) เพื่อการปรับปรุงองค์กรทั้งในด้านประสิทธิภาพและประสิทธิผลและ 1.3) เพื่อพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต 2) ผู้รับผิดชอบการพัฒนาองค์กร โดยมีสาระสำคัญของผู้รับผิดชอบการพัฒนาองค์กร ดังนี้ 2.1) ผู้บริหารระดับสูง เช่น CEO และ/หรือ President 2.2) ผู้บริหารระดับกลางและระดับต้น เช่น manager และ/หรือ supervisor 2.3) ฝ่ายทรัพยากรมนุษย์ และ 2.4) พนักงานทุกคน 3) การวินิจฉัยองค์กร ซึ่งมีทิศทางของเครื่องมือการวินิจฉัย ดังนี้ 3.1) การวินิจฉัยด้วยวิเคราะหส์ภาพแวดล้อมทั้งภายนอกและสภาพแวดล้อมภายใน 3.2) การวินิจฉัยด้วยวิเคราะหส์ผ่านเครื่องมือการวิเคราะห์ เช่น SWOT 7s Model Five-Force Model และ Balance Score Card 3.3) การวินิจฉัยผ่านกระบวนการวิจัย และ 3.4) การวินิจฉัยจากการพิจารณาผลการปฏิบัติงานและผลประกอบการ 4) เครื่องมือการพัฒนาองค์กร ซึ่งมีสาระของเครื่องมือสอดแทรก ดังนี้ 4.1) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์รายบุคคล ได้แก่ กิจกรรมการฝึกอบรม กิจกรรมการศึกษาและกิจกรรมการพัฒนา 4.2) การสร้างวัฒนธรรมองค์กรและสภาพแวดล้อมใหม่ ได้แก่ กิจกรรมการทำงานเป็นทีม กิจกรรมการจัดการคนเก่ง กิจกรรมการพัฒนาภาวะผู้นำ กิจกรรมการจัดการความหลากหลาย และกิจกรรมพนักงานสัมพันธ์และ 4.3) การปรับเปลี่ยนโครงสร้างองค์กร การปรับระบบการทำงาน การกลยุทธ์และนโยบายใหม่และ 5) การมีเป้าหมายการเปลี่ยนแปลงจากการพัฒนาองค์กร ดังนี้ 5.1) การเปลี่ยนแปลงของบุคลากร 5.2) การเปลี่ยนแปลงที่ระบบและกระบวนการปฏิบัติงาน 5.3) การเปลี่ยนแปลงที่วัฒนธรรมองค์กรและ 5.4) การเปลี่ยนแปลงที่ภาพแวดล้อมและสภาพการทำงานในองค์กร โดยร่างรูปแบบที่ได้ร่างขึ้นเป็นไปตามแนวคิดของการร่างรูปแบบซึ่งมีโครงสร้าง มีวิธีการดำเนินงาน มีกระบวนการ มีวิธีการ มีกิจกรรมและอื่น ๆ และเป็นไปตามวัตถุประสงค์ ตลอดจนแนวทางในการพัฒนาและปรับปรุงรูปแบบให้สมบูรณ์และตอบสนองการดำเนินงานด้านการพัฒนาองค์กรได้อย่างเหมาะสม

ตอนที่ 3 ผลการประเมินร่างรูปแบบการพัฒนาองค์กรเชิงกลยุทธ์เพื่อการเปลี่ยนแปลงสำหรับองค์กรธุรกิจเอกชนในประเทศไทยจากการประเมินร่างรูปแบบโดยการสนทนากลุ่ม (focus group) จากผู้เชี่ยวชาญทั้ง 9 คนได้ทำการประเมินและพิจารณาโดยมีความเห็นและข้อเสนอแนะในระหว่างการสนทนากลุ่มเกี่ยวกับความเหมาะสม ประโยชน์และแนวทางของรูปแบบการพัฒนาองค์กรที่ได้ร่างขึ้นมานั้น พบว่า ภาพรวมของรูปแบบดังกล่าวว่ามีความเหมาะสมและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์จริงในการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาองค์กรเชิงกลยุทธ์เพื่อการเปลี่ยนแปลงสำหรับองค์กรธุรกิจเอกชนในประเทศไทยได้ ทั้งนี้ผู้เชี่ยวชาญได้มีความเห็นเพิ่มเติมว่าในร่างรูปแบบการพัฒนาองค์กรเชิงกลยุทธ์เพื่อการเปลี่ยนแปลงสำหรับองค์กรธุรกิจเอกชนในประเทศไทยนั้นเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์และเกิดประโยชน์ในการบริหารจัดการองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้นนั้น ควรเพิ่มเติมองค์ประกอบสนับสนุนการพัฒนาองค์กรเพื่อให้เกิดประสิทธิผลในการดำเนินงาน คือ การกำหนดกระบวนการพัฒนาองค์กรตามแนวคิดวงจร “Deming Cycle” หรือ PDCA เข้าไป

เป็นกรอบของรูปแบบในการดำเนินงานด้านการพัฒนาองค์กร โดยที่โครงสร้างของ PDCA นั้นประกอบด้วย 1) Plan คือ การวางแผน 2) Do คือ การปฏิบัติตามแผน 3) Check คือ การตรวจสอบ 4) Action คือ การปรับปรุงการดำเนินการอย่างเหมาะสม เพื่อแสดงถึงว่าในกระบวนการการพัฒนาองค์กรมีความจำเป็นต้องมีการวางแผน การปฏิบัติ การตรวจสอบและการประเมินเพื่อปรับปรุงซึ่งจะส่งผลให้การพัฒนาองค์กรมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลเพื่อความสมบูรณ์ของรูปแบบการพัฒนาองค์กรเชิงกลยุทธ์เพื่อการเปลี่ยนแปลงสำหรับองค์กรธุรกิจเอกชนในประเทศไทย

อภิปรายผล

จากผลวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาองค์กรเชิงกลยุทธ์เพื่อการเปลี่ยนแปลงสำหรับองค์กรธุรกิจเอกชนในประเทศไทย คณะผู้วิจัยขออภิปรายผลตามข้อค้นพบของรูปแบบการพัฒนาองค์กรที่ได้จากงานวิจัยครั้งนี้ โดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วนสำคัญ คือ 1) องค์ประกอบหลัก และ 2) องค์ประกอบสนับสนุน ดังนี้

1. การอภิปรายผลตามองค์ประกอบหลัก

1.1 องค์ประกอบที่ 1 “วัตถุประสงค์การพัฒนาองค์กร” ในการพัฒนาองค์กรนั้นของแต่ละองค์กรต่างไม่เหมือนกันเพราะจะขึ้นอยู่กับภาวะที่ปัญหาหรือประเด็นที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ซึ่งลักษณะของประเด็นและปัญหานั้นตลอดจนแนวทางการพัฒนาตามเป้าหมายขององค์กรไม่เหมือนกัน เพราะฉะนั้นจากข้อมูลที่ได้จึงนำมาเป็นแนวคิดในการร่างรูปแบบการพัฒนาองค์กรเชิงกลยุทธ์เพื่อการเปลี่ยนแปลงสำหรับองค์กรธุรกิจเอกชนในประเทศไทย นั้นมุ่งเน้นโดยมีสาระสำคัญของวัตถุประสงค์การพัฒนาองค์กร 3 วัตถุประสงค์สำคัญ ได้แก่ 1) เพื่อการพัฒนาองค์กรให้บรรลุตามแผนที่วางไว้ ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดของศิริภัสสรค์ วงศ์ทองดี ที่ได้เสนอมุมมองของการพัฒนาองค์กรไว้ว่าเป็นกระบวนการต่าง ๆ เพื่อให้องค์กรบรรลุเป้าหมายตามแผนที่ได้วางไว้อย่างมีประสิทธิภาพ (ศิริภัสสรค์ วงศ์ทองดี, 2556) และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของศรดา ชัยสุวรรณ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาองค์กรสู่ความเป็นเลิศของมหาวิทยาลัยเอกชน พบว่า รูปแบบการพัฒนาองค์กรสู่ความเป็นเลิศของมหาวิทยาลัยเอกชนนั้นมีองค์ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ 3) สาระสำคัญ 7 หมวด 4) เงื่อนไขสู่ความสำเร็จ และ 5) แนวทางสู่การปฏิบัติ (ศรดา ชัยสุวรรณ, 2561) ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าองค์ประกอบด้านวัตถุประสงค์การพัฒนาองค์กรให้บรรลุตามแผนที่วางไว้จึงมีความสำคัญในการพัฒนาองค์กร 2) เพื่อการปรับปรุงองค์กรทั้งในด้านประสิทธิภาพและประสิทธิผลซึ่งเป็นไปตามแนวคิดของ Taylor, F. W. ที่มีความสำคัญมาก เพราะองค์กรจะต้องมีการดำเนินการวางแผน ปรับเปลี่ยน ปรับปรุงแบบแผนและข้อกำหนดใหม่ที่สอดคล้องกับเป้าหมายของการพัฒนาองค์กร (Taylor, F. W. , 2002) และ 3) เพื่อพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย ปาณิสรา ส่งวัฒนายุทธ และ

อัญญา สุขสำราญ ศึกษาเรื่องการพัฒนาองค์กรตามการรับรู้ของบุคลากรในวิทยาลัยพยาบาล พระจอมเกล้าจังหวัดเพชรบุรี พบว่า การพัฒนาองค์กรความสำเร็จขององค์กรในด้านการสร้างสิ่งใหม่เกิดจากการเตรียมพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต (ปาณิสรา ส่งวัฒนายุทธ และ อัญญา สุขสำราญ, 2558)

1.2 องค์ประกอบที่ 2 “ผู้รับผิดชอบการพัฒนาองค์กร” ในการพัฒนาองค์กร นั้นผู้รับผิดชอบการพัฒนาองค์กรถือเป็นปัจจัยสำคัญของการดำเนินการด้านการพัฒนาองค์กร เพราะการพัฒนาองค์กรจะเกี่ยวข้องกับทุก ๆ คนในองค์กร ตั้งแต่ผู้บริหารองค์กรจนถึงพนักงานทุกระดับและทุกคน แต่อย่างไรก็ตามบุคคลที่จะเป็นผู้รับผิดชอบในการพัฒนาองค์กร โดยตรงนั้นย่อมมีความสำคัญเนื่องจากเป็นกลุ่มคนที่มาขับเคลื่อนในกิจกรรมสอดแทรกเกิดผลสำเร็จ เพราะฉะนั้นจากข้อมูลที่ได้จึงนำมาเป็นแนวคิดในการร่างรูปแบบการพัฒนาองค์กรเชิงกลยุทธ์เพื่อการเปลี่ยนแปลงสำหรับองค์กรธุรกิจเอกชนในประเทศไทยนั้นมุ่งเน้นสาระสำคัญในประเด็นผู้รับผิดชอบการพัฒนาองค์กร ประกอบด้วย 4 กลุ่มคนสำคัญ ได้แก่ 1) ผู้บริหารระดับสูง เช่น CEO และ/หรือ President 2) ผู้บริหารระดับกลางและระดับต้น เช่น Manager และ Supervisor 3) ฝ่ายทรัพยากรมนุษย์ และ 4) พนักงาน ดังนั้น จากผลการวิจัยจึงแสดงได้ว่าผู้รับผิดชอบการพัฒนาองค์กรนั้น คือ บุคลากรทุกคนในองค์กรตั้งแต่ผู้บริหาร หัวหน้าส่วน พนักงาน ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดของ Beckhard R. ที่ได้เสนอไว้ว่า การพัฒนาองค์กรเป็นกระบวนการที่ใช้ความพยายามที่จะเปลี่ยนแปลงอย่างมีขั้นตอนและเป็นระบบโดยเริ่มต้นจากผู้บริหารสูงสุดจนถึงผู้ปฏิบัติการ ซึ่งจะต้องดำเนินการให้สอดคล้องกับแผนการดำเนินการที่ได้กำหนดไว้ อันจะก่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดต่อองค์กร (Beckhard, R., 1969) และยังสอดคล้องกับแนวคิดของ สกล บุญสิน ที่ได้กล่าวไว้ว่า การพัฒนาองค์กรนั้นจะเกิดได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิภาพจำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากสมาชิกขององค์กร (สกล บุญสิน, 2560) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ วาสนา เลิศมะเลา และเทพศักดิ์ บุญยรัตพันธุ์ ที่พบว่า การพัฒนาองค์กรที่จะประสบผลสำเร็จนั้นบุคลากรต้องได้มีส่วนร่วมในการจัดทำแผนยุทธศาสตร์และรับทราบทิศทางองค์กรส่งเสริมการทำงานเป็นทีมและยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่าง โดยมุ่งเน้นเป้าหมายขององค์กรและหาแนวทางแก้ไขร่วมกันซึ่งแสดงให้เห็นถึงการเป็นทีมงานการพัฒนาองค์กรร่วมกัน (วาสนา เลิศมะเลา และเทพศักดิ์ บุญยรัตพันธุ์, 2561)

1.3 องค์ประกอบที่ 3 “การวินิจฉัยองค์กร” นั้นเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญมากในการพัฒนาองค์กร เพราะเป็นขั้นตอนในการวิเคราะห์ สังเคราะห์ถึงเรื่องราวและความเป็นไปทั้งกระบวนการขององค์กร ซึ่งผลจากการวินิจฉัยองค์กรนั้นจะนำไปสู่การทราบถึงจุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส อุปสรรคขององค์กรเอง เพราะฉะนั้นจากข้อมูลที่ได้จึงนำมาเป็นแนวคิดในการร่างรูปแบบการพัฒนาองค์กรเชิงกลยุทธ์เพื่อการเปลี่ยนแปลงสำหรับองค์กรธุรกิจเอกชนในประเทศไทยนั้นมุ่งเน้นสาระสำคัญในประเด็นการวินิจฉัยองค์กรทั้ง 4 แนวทาง

ประกอบด้วย 1) การวินิจฉัยโดยการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทั้งภายนอกและสภาพแวดล้อมภายใน 2) การวินิจฉัยโดยการวิเคราะห์ด้วยเครื่องมือการวิเคราะห์ เช่น SWOT Analysis 7s Model, Five-Force Model และ Balance Score Card 3) การวินิจฉัยโดยการวิเคราะห์ผ่านกระบวนการวิจัย และ 4) การวินิจฉัยโดยการพิจารณาจากผลการปฏิบัติงานและผลประกอบการ จากข้อมูลที่ได้จากงานวิจัยข้างต้นจะพบว่าการวินิจฉัยองค์กรคือการค้นหาข้อมูลเชิงประจักษ์ที่จะนำไปสู่คำถามในการพัฒนาองค์กร โดยในขั้นตอนของการวินิจฉัยองค์กรนี้นักพัฒนาองค์กรจะต้องใช้ทุกองค์ประกอบมาเป็นเครื่องมือในการวินิจฉัยไม่ว่าจะเป็นการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทั้งภายนอกและสภาพแวดล้อมภายใน การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเครื่องมือสำคัญต่างๆ การศึกษาผ่านผลงานวิจัยและวิเคราะห์ผลการปฏิบัติงานนั้น ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดของ McLean ที่ได้กล่าวไว้ว่า การวินิจฉัยองค์กร (Organization Diagnosis) นี้เป็นเรื่องที่องค์กรต้องตระหนักเพื่อที่จะหาวิธีการค้นหา “ปัญหาที่เกิดขึ้น” หรือ “มองเห็นโอกาส” ในการพัฒนาองค์กรให้เติบโตตามเป้าหมายขององค์กรที่ได้กำหนดไว้ (McLean, G. N., 2006) และยังสอดคล้องกับ จิระพงศ์ เรืองกุล ที่ได้เสนอไว้ว่า การวินิจฉัยในการพัฒนาองค์กรนี้เป็นการอธิบายสถานการณ์ที่เสนอถึงมุมมองของโอกาสหรือทิศทางทางเลือกต่าง ๆ ของการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาองค์กร (จิระพงศ์ เรืองกุล, 2562)

1.4 องค์ประกอบที่ 4 “เครื่องมือการพัฒนาองค์กร” สำหรับเครื่องมือในการพัฒนาองค์กรนี้โดยความหมายแล้วก็คือกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ ในการพัฒนาหรือปรับปรุงองค์กรตามวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้นั้นเอง เพราะฉะนั้นจากข้อมูลที่ได้จึงนำมาเป็นแนวคิดในการร่างรูปแบบการพัฒนาองค์กรเชิงกลยุทธ์เพื่อการเปลี่ยนแปลงสำหรับองค์กรธุรกิจเอกชนในประเทศไทย นั้นมุ่งเน้นสาระสำคัญในประเด็นของเครื่องมือในการสอดแทรกการพัฒนาองค์กร 3 กลุ่มสำคัญประกอบด้วย 1) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์รายบุคคล เช่น การฝึกอบรม การศึกษา และการพัฒนา 2) การสร้างวัฒนธรรมองค์กรและสภาพแวดล้อมใหม่ เช่น กิจกรรมการทำงานเป็นทีม กิจกรรมการจัดการคนเก่ง กิจกรรมการพัฒนาภาวะผู้นำ กิจกรรมการจัดการความหลากหลายและกิจกรรมพนักงานสัมพันธ์ และ 3) การปรับรื้อระบบ (Reengineering) เช่น การปรับเปลี่ยนโครงสร้างองค์กร การปรับระบบการทำงาน การกลยุทธ์และนโยบายใหม่ จากผลการวิจัยที่ค้นพบได้มานี้เป็นเครื่องมือสอดแทรกเพื่อพัฒนาและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประเด็นการค้นพบ “ปัญหาที่เกิดขึ้น” หรือ “มองเห็นโอกาส” ตามแนวคิดของ McLean (2006) นั้น ในเรื่องเครื่องมือการพัฒนาองค์กรนี้ยังสอดคล้องกับ Cummings, T. G. & Worley, C. G. ที่ได้กล่าวถึงระยะการสอดแทรกกลยุทธ์การเปลี่ยนแปลงและการเปลี่ยนแปลงในสิ่งใหม่ ซึ่งการสอดแทรกนั้น คือ การนำเครื่องมือสำคัญ ๆ เช่นกิจกรรมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์รายบุคคล ใช้เครื่องมือสอดแทรกในการพัฒนาองค์กร เช่น การคิดใหม่ การปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมองค์กร การจัดการความหลากหลาย การพัฒนาภาวะผู้นำ การบริหารเวลา การบริหารคนเก่ง การบริหารความเสี่ยง การจัดการความรู้ในองค์กร การ

พัฒนาทีมงาน การฝึกอบรมและการสอนงาน เป็นต้น (Cummings, T. G. & Worley, C. G., 2005)

1.5 องค์ประกอบที่ 5 “เป้าหมายการเปลี่ยนแปลงจากการพัฒนาองค์กร” ซึ่งเป็นเป้าหมายของการดำเนินการพัฒนาองค์กร คือการแสดงถึงผลลัพธ์ของการพัฒนาองค์กร ดังนั้นองค์กรจะคาดหวังที่จะให้เกิดกระบวนการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นกว่าเดิม เพราะฉะนั้นจากข้อมูลที่ได้จึงนำมาเป็นแนวคิดในการร่างรูปแบบการพัฒนาองค์กรเชิงกลยุทธ์ เพื่อการเปลี่ยนแปลงสำหรับองค์กรธุรกิจเอกชนในประเทศไทยนั้นมุ่งเน้นสาระสำคัญถึงเป้าหมายของการเปลี่ยนแปลงองค์กร 4 แบบ ประกอบด้วย 1) การเปลี่ยนแปลงของบุคลากร 2) การเปลี่ยนแปลงที่ระบบและกระบวนการปฏิบัติงาน 3) การเปลี่ยนแปลงที่วัฒนธรรมองค์กร และ 4) การเปลี่ยนแปลงที่ภาพแวดล้อมและสภาพการทำงานในองค์กร ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดของสกล บุญสิน ที่ได้กล่าวไว้ว่าการพัฒนาองค์กรมีเป้าหมายสำคัญเพื่อปรับปรุงเปลี่ยนแปลงองค์กรไปในทางที่สร้างสรรค์และรวมไปถึงการสร้างบรรยากาศขององค์กรที่ดีด้วย (สกล บุญสิน, 2560) และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปัทมหารีย์ พองแพร่ ที่ศึกษาและพบว่า ปัจจัยพื้นฐานที่มีความสัมพันธ์กับการพัฒนาองค์กรให้มีศักยภาพการทำงานสูง คือ ปัจจัยด้านค่านิยมร่วม ปัจจัยด้านกลยุทธ์และยุทธศาสตร์ ด้านทักษะความสามารถ ด้านระบบด้านโครงสร้าง มีความสัมพันธ์กับการพัฒนาองค์กรให้มีศักยภาพการทำงานสูงของพนักงานที่ปฏิบัติงานในธนาคารยูโอบีตามลำดับ ส่วนปัจจัยด้านบุคลากรและด้านรูปแบบการบริหาร (ปัทมหารีย์ พองแพร่, 2559)

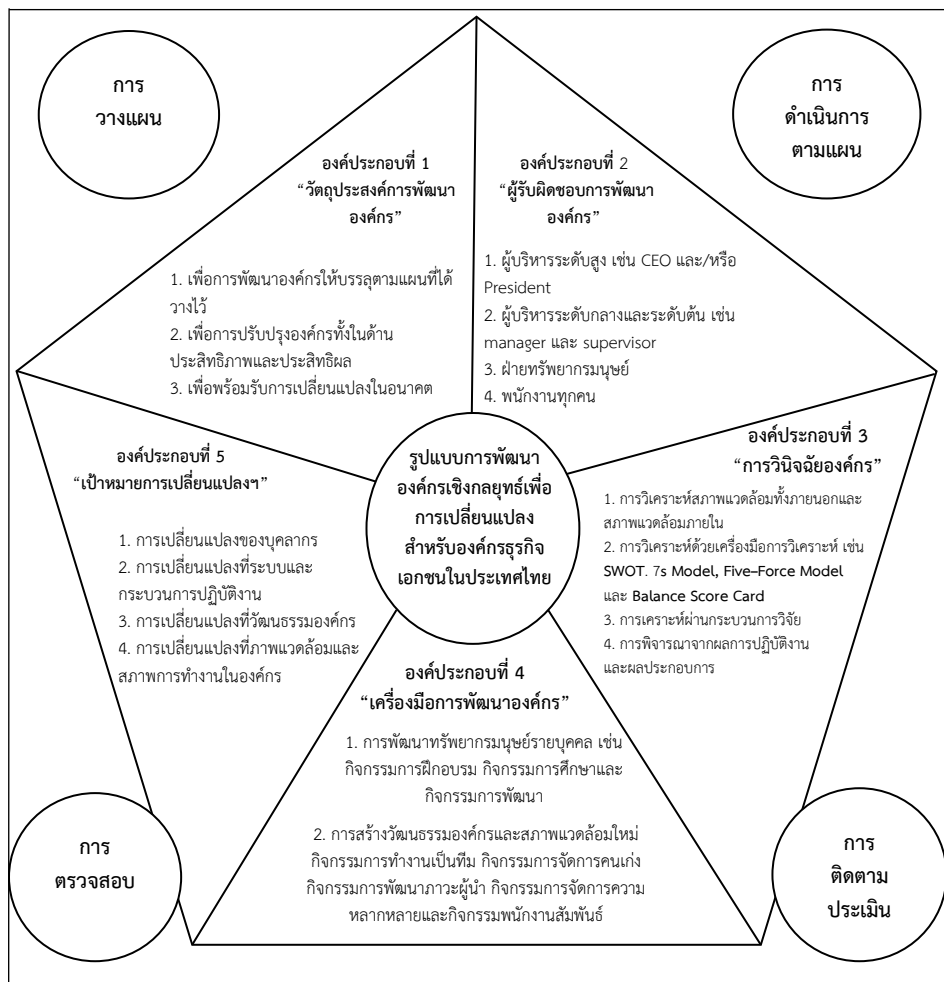
2. การอธิบายผลตามองค์ประกอบสนับสนุน

การดำเนินการพัฒนาองค์กรเชิงกลยุทธ์เพื่อการเปลี่ยนแปลงสำหรับองค์กรธุรกิจเอกชนในประเทศไทย นั้นเป็นกระบวนการที่สำคัญเพราะเป็นกิจกรรมที่ต้องมีขั้นตอนอย่างต่อเนื่องกันอย่างเป็นระบบ ซึ่งผลการจากสนทนากลุ่มพบว่า ผู้เชี่ยวชาญได้ให้ความเห็นว่าการพัฒนาองค์กรนี้ควรดำเนินการภายใต้ไปตามแนวคิดวงจร “Deming” คือ การพัฒนาองค์กรนั้นจะต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบโดยมีการวางแผนงาน (Plan) การดำเนินการได้จริงตามแผนที่วางไว้ (Do) การตรวจสอบผลการดำเนินการ (Check) และการกำกับติดตามประเมินผลและปรับปรุงการดำเนินการอย่างเหมาะสม (Action) จึงจะมีประสิทธิภาพสูงสุด ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดของ Deming, W. E. ปรมจารย์ด้านการบริหารคุณภาพที่ได้กล่าวไว้ว่าแนวคิดในการใช้วงจร PDCA นั้นสามารถนำมาใช้ได้กับทุกกิจกรรม (Deming, W. E., 1986) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ รัฐดาว พิศาลพงศ์ และคณะ ที่ค้นพบว่าการใช้วงจร Deming ในการดำเนินกิจกรรมใด ๆ ในองค์กรประกอบด้วย การวางแผน การปฏิบัติตามแผน การตรวจสอบ และการปรับปรุงนั้นเป็นวงจรที่ดำเนินการต่อเนื่องเพื่อยกระดับในการพัฒนา (รัฐดาว พิศาลพงศ์ และคณะ, 2562)

องค์ความรู้ใหม่

จากผลการวิจัยที่ได้ค้นพบ คณะผู้วิจัยได้สังเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพและผลการสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลหลักและดำเนินการพัฒนามาเป็นร่างรูปแบบของการพัฒนาองค์กร โดยผ่านการประเมินรูปแบบด้วยวิธีการการสนทนากลุ่ม (focus group) จากผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งสามารถได้องค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับรูปแบบที่เหมาะสมของการพัฒนาองค์กรเชิงกลยุทธ์ เพื่อการเปลี่ยนแปลงสำหรับองค์กรธุรกิจเอกชนในประเทศไทย ตามภาพ 1 ดังนี้

ภาพที่ 1 รูปแบบการพัฒนาองค์กรเชิงกลยุทธ์เพื่อการเปลี่ยนแปลงสำหรับองค์กรธุรกิจเอกชนในประเทศไทย

จากภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้นนี้เป็น “รูปแบบการพัฒนาองค์กรเชิงกลยุทธ์เพื่อการเปลี่ยนแปลงสำหรับองค์กรธุรกิจเอกชนในประเทศไทย” ที่องค์กรธุรกิจเอกชนในประเทศไทยสามารถนำไปบูรณาการและปรับใช้ในองค์กรได้ โดยนำรูปแบบนี้มากำหนดเป็นแนวทางของการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาองค์กรแบ่งเป็นขั้นตอนของการพัฒนาองค์กรตามองค์ประกอบ 5 องค์ประกอบ ดังนี้ 1) การกำหนดวัตถุประสงค์ในการพัฒนาองค์กรให้มีความชัดเจนและถูกต้อง 2) การกำหนดผู้รับผิดชอบการพัฒนาองค์กรหรือทีมงานการพัฒนาองค์กร 3) การดำเนินการวินิจฉัยองค์กรอย่างเหมาะสม 4) การกำหนดเครื่องมือการพัฒนาองค์กรที่เป็นไปตามข้อค้นพบที่แท้จริง และ 5) การมีเป้าหมายการเปลี่ยนแปลงจากการพัฒนาองค์กรที่สามารถปรับตัวและทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้ โดยทุกองค์ประกอบของการพัฒนาองค์กรจะดำเนินการภายใต้แนวคิดวงจร Deming” ที่จะต้องมีการวางแผนงาน การดำเนินการแผนที่วางไว้ การตรวจสอบการดำเนินการ และการกำกับติดตามประเมินผลและปรับปรุงการดำเนินการอย่างเหมาะสม

สรุป/ข้อเสนอแนะ

รูปแบบการพัฒนาองค์กรเชิงกลยุทธ์เพื่อการเปลี่ยนแปลงสำหรับองค์กรธุรกิจเอกชนในประเทศไทยนั้นองค์ประกอบสำคัญที่เป็นขั้นตอนต่อเนื่องกันอย่างเป็นระบบ โดยที่รูปแบบพัฒนาองค์กรนั้นจะต้องมีการวางแผน การปฏิบัติตามแผน การตรวจสอบ การปรับปรุงการดำเนินการอย่างเหมาะสม ซึ่งจากผลการประเมินรูปแบบ พบว่า รูปแบบการพัฒนาองค์กรมีความเหมาะสมและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาองค์กรเชิงกลยุทธ์เพื่อการเปลี่ยนแปลงสำหรับองค์กรธุรกิจเอกชนในประเทศไทยได้ ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ 1) การนำผลวิจัยไปใช้ในเชิงวิชาการ 1.1) องค์ความรู้ที่ได้จากผลการวิจัยคือรูปแบบการพัฒนาองค์กรเชิงกลยุทธ์เพื่อการเปลี่ยนแปลงสำหรับองค์กรธุรกิจเอกชนในประเทศไทย ที่สามารถนำไปเป็นหลักการ เป็นแนวคิด ทฤษฎีเชิงวิชาการด้านการพัฒนาองค์กรมนุษย์ที่มีประสิทธิภาพได้ 1.2) เป็นข้อมูลและแนวทางในการวิจัยที่เกี่ยวข้องซึ่งเป็นแนวทางการในการเพิ่มองค์ความรู้และความเข้าใจที่จะช่วยอธิบายรูปแบบการพัฒนาองค์กรเชิงกลยุทธ์เพื่อการเปลี่ยนแปลงสำหรับองค์กรธุรกิจเอกชนที่เกี่ยวข้องได้ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น 1.3) ได้องค์ความรู้ด้านการศึกษการวิจัยด้านการพัฒนาองค์กรเชิงกลยุทธ์เพื่อการเปลี่ยนแปลงได้ 2) การนำผลวิจัยไปใช้เชิงปฏิบัติการ 2.1) ผู้บริหารองค์กรธุรกิจเอกชนสามารถนำรูปแบบที่ได้จากการวิจัยไปเป็นแนวทางในการกำหนดรูปแบบการพัฒนาองค์กรเชิงกลยุทธ์เพื่อการเปลี่ยนแปลงองค์กรที่มีประสิทธิผลและมีประสิทธิภาพมากขึ้นได้ 2.2) ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในงานด้านทรัพยากรมนุษย์ระดับองค์กรสามารถนำข้อมูลพื้นฐานในการกำหนดแนวทางการกำหนดกิจกรรมการพัฒนาองค์กรเชิงกลยุทธ์เพื่อการเปลี่ยนแปลงองค์กร โดยสามารถนำไปสร้างรูปแบบการพัฒนาองค์กรที่เหมาะสมสำหรับธุรกิจต่าง ๆ และส่งผลให้

องค์กรมีประสิทธิภาพในที่สุด ข้อเสนอแนะเพื่อการทำวิจัยครั้งต่อไป 1) ควรมีการศึกษาถึงเครื่องมือสอดแทรกการพัฒนาองค์กรเชิงกลยุทธ์เพื่อการเปลี่ยนแปลงสำหรับองค์กรธุรกิจเอกชนในประเทศไทย โดยทำการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณกับหน่วยงานที่สนใจในการพัฒนาองค์กร 2) ควรมีการนำรูปแบบการพัฒนาองค์กรเชิงกลยุทธ์เพื่อการเปลี่ยนแปลงสำหรับองค์กรธุรกิจเอกชนในประเทศไทยไปเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการดำเนินงานด้านการพัฒนาองค์กรในบริบทอื่น ๆ ต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณทุนสนับสนุนการวิจัยจากสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยรามคำแหง ประจำปีงบประมาณ 2561 และคณะพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

เอกสารอ้างอิง

- จิระประภา อัครบวร. (2562). การบริหารผลการปฏิบัติงาน: เครื่องมือการพัฒนาองค์กร. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- จิระพงศ์ เรืองกุล. (2562). การจัดการทรัพยากรมนุษย์. กรุงเทพมหานคร: คณะบุคคล เทเวลล์พรีนต์.
- ประยงค์ มีใจสือ. (2550). การจัดการเชิงกลยุทธ์. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ปัทมหารีย์ ฟองแพร่. (2559). ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาองค์กรให้มีศักยภาพการทำงานสูง: กรณีศึกษานาการยูโอบี. ใน วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการธุรกิจโลก. วิทยาลัยพาณิชยศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ปาณิสรา ส่งวัฒนายุทธ และอัจฉรา สุขสำราญ. (2558). การพัฒนาองค์กรตามการรับรู้ของบุคลากรในวิทยาลัยพยาบาลพระจอมเกล้าจังหวัดเพชรบุรี. วารสารวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี กรุงเทพมหานคร, 31 (2), 121-129.
- พัฒนา พรหมณี และคณะ. (2560). แนวคิดการสร้างและพัฒนา รูปแบบเพื่อใช้ในการดำเนินงานด้านการสาธารณสุขสำหรับนักสาธารณสุข. วารสารวิชาการสมาคมสถาบันอุดมศึกษาเอกชนแห่งประเทศไทย, 6(2), 128-135.
- รัฐดาว พิศาลพงศ์ และคณะ. (2562). แนวทางการพัฒนาการยกระดับคุณภาพศูนย์เด็กเล็กภาคกลางให้ได้ตามมาตรฐานศูนย์เด็กเล็กแห่งชาติ. วารสารสังคมศาสตร์วิจัย, 10(1), 166-185.
- วาสนา เลิศมะเลา และเทพศักดิ์ บุญรัตพันธุ์. (2561). การพัฒนาองค์กรสู่ความเป็นเลิศของมหาวิทยาลัยราชภัฏ ในเขตพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์, 9(2), 209-248.

- วิลาวรรณ รพีพิศาล. (2554). ความรู้พื้นฐานในการบริหารทรัพยากรมนุษย์ในการบริหารทรัพยากรมนุษย์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ วิจิตรทัศนกร.
- ศรุตดา ชัยสุวรรณ. (2561). รูปแบบการพัฒนองค์กรสู่ความเป็นเลิศของมหาวิทยาลัยเอกชน. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 12(1), 227-237.
- ศิริภัสสรค์ วงศ์ทองดี. (2556). การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สกล บุญสิน. (2560). การจัดการทรัพยากรมนุษย์. เชียงใหม่: ศูนย์บริหารงานวิจัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สุนันทา เลาหนันท์. (2551). การพัฒนาองค์กร. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ ซีวีแอลการพิมพ์.
- อิทธิพัทธ์ สุวทันพรกุล. (2562). การวิจัยทางการศึกษา แนวคิดและการประยุกต์ใช้. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เอกสิทธิ์ สนามทอง. (2560). การจัดการและพัฒนารทรัพยากรมนุษย์. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- เอกสิทธิ์ สนามทอง และคณะ. (2562). การพัฒนาองค์กร:ความแข็งแกร่งทางการแข่งขันในเชิงธุรกิจ. วารสารบริหารธุรกิจเทคโนโลยีมหานคร, 16(2), 1-18.
- Beckhard, R. (1969). Organization Development: Strategies and Model. Reading. Mass: Addison – Westley Publishing Co.,.
- Bunnis, W. (1969). Organization Development : Its Nature, Origins and Propopects. Reading Mass: Addison – Westley Publishing Co.,.
- Cummings, T. G. & Worley, C. G. (2005). Organization Development and Change. (8th ed.). South-Western: Thomson.
- Deming, W. E. (1986). Out of the Crisis. Cambridge. MA: MIT Center for Advanced Engineering Study.
- McLean, G. N. (2006). Organization Development. San Fransisco, CA: Berrett-Koehler Publishing Inc.
- Taylor, F. W. (2002). The Principles of Scientific Management. New York: Harper.

การพัฒนาความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูประถมศึกษา
ด้วยกระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ*
DEVELOPMENT OF THE ACTIVE LEARNING MANAGEMENT ABILITIES
OF ELEMENTARY TEACHERS THROUGH THE PROFESSIONAL
LEARNING COMMUNITY PROCESS

อนุสรา เฉลิสมศรี

Anussara Chalermisri

ดวงใจ สีเขียว

Duangjai Seekheio

พรทิพย์ ศิริภัทรชัย

Pornthip Siripatharachai

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

Srinakharinwirot University, Thailand

E-mail: anussarac@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนาองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุก 2) พัฒนาระบบการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ และ 3) ศึกษาผลการพัฒนาความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูผู้สอนวิทยาศาสตร์ระดับประถมศึกษาด้วยกระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา กลุ่มเป้าหมาย คือ ครูผู้สอนวิทยาศาสตร์ระดับประถมศึกษา จำนวน 7 คน โรงเรียนบ้านนาหวาย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3 ซึ่งคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายโดยการสุ่มเจาะ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบประเมินความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุก สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ สถิติเชิงพรรณนา Friedman test และ Wilcoxon sign rank test ผลการวิจัยพบว่า 1) องค์ประกอบและตัวบ่งชี้ความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ได้แก่ องค์ประกอบหลักที่ 1 ความสามารถในการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์เชิงรุก มี 4 องค์ประกอบย่อย คือ จุดประสงค์การจัดการเรียนรู้ การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ สื่อและแหล่งเรียนรู้ การวัดและประเมินผล มีตัวบ่งชี้ 18 ข้อ ส่วนองค์ประกอบหลักที่ 2 ความสามารถในการปฏิบัติการสอนวิทยาศาสตร์เชิงรุก มี 6 องค์ประกอบย่อย คือ การใช้คำถาม การจัดกิจกรรมกลุ่ม การลงมือปฏิบัติจริง

* Received 30 March 2021; Revised 23 April 2021; Accepted 26 April 2021

บรรยากาศในชั้นเรียน การใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ การวัดและประเมินผล มีตัวบ่งชี้ 17 ข้อ 2) กระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ มี 3 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นเตรียมการ ขั้นปฏิบัติ และเรียนรู้ และขั้นสรุปผล 3) ผลการพัฒนาความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู พบว่า ครูมีคะแนนเฉลี่ยความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกหลังเข้าร่วมกระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 75 และครูมีความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกเพิ่มขึ้นหลังจากเข้าร่วมกระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05

คำสำคัญ: การพัฒนาความสามารถ, การจัดการเรียนรู้เชิงรุก, ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ, ครูประถมศึกษา

Abstract

The Objective of this research were 1) to develop components and indicators of active learning management abilities (ALMAs) 2) to develop a professional learning community (PLC) process, and 3) to examine the effects of the PLC process on the development of the ALMAs of elementary science teachers. This research is Research and Development. The seven science elementary teachers at Ban Na Wai School, Chiangmai Primary Educational Service Area Office 3 were voluntarily participated in the study. The instrument was the ALMAs questionnaire. The qualitative data were collected by a focus group interview and analyzed by the content analysis method. The quantitative data were collected by the ALMAs questionnaire and analyzed by descriptive statistics, a Friedman test, and a Wilcoxon sign rank test. This research found that 1) the components of the ALMAs consist of the following: the abilities to write lesson plans comprise of four subcomponents: learning objectives, designing activities, instructional media and learning resources, measurement and evaluation (18 indicators). the abilities to use active science teaching that comprise of six subcomponents: questioning, organizing group activities, hands-on, class atmosphere, using instructional media and learning resources, measurement and evaluation (17 indicators). 2) The PLC process consists of three steps: Preparation stage, Practice and Learning stage, and Conclusion stage. 3) The participants presented post-intervention mean ALMAs scores that were 75% higher than the standard. In addition, participants had post - intervention mean ALMA scores significantly increased at the p-value of .05.

Keywords: Development of Abilities, Active Learning, Professional Learning Community, Elementary Teacher

บทนำ

ปัจจัยสำคัญของการปฏิรูปการสอนวิทยาศาสตร์ คือ การพัฒนาครู เพราะหากครูมีคุณภาพพร้อมก็จะส่งผลต่อการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพ แต่จากผลการวิจัยเกี่ยวกับการปฏิรูปการสอนวิทยาศาสตร์ในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานของประเทศไทยที่ผ่านมายังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร โดยพิจารณาจากผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาตินัยพื้นฐาน (O-NET) ระดับนานาชาติ TIMSS และ PISA ซึ่งพบว่า นักเรียนส่วนใหญ่ยังคงมีระดับความสามารถทางการเรียนวิทยาศาสตร์อยู่ในระดับต่ำ (สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 2553) ส่วนหนึ่งมีสาเหตุมาจากความเข้าใจและความสามารถในการจัดการเรียนรู้ของครู ทั้งนี้จากการสัมภาษณ์ครูและผู้บริหารในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์ พบว่าสอดคล้องกับผลการศึกษาของ วรณทิพา รอดแรงคำ, ปณตนนท์ เกียรติประภากุล และเฉลิมชัย สุขจิตต์ และ Jensen B. คือ ครูผู้สอนวิทยาศาสตร์มีปัญหาทั้งในด้านความรู้เนื้อหาและวิธีสอนเนื่องจากครูผู้สอนในโรงเรียนประถมศึกษา จบไม่ตรงสาขาวิชาที่สอน ทำให้ขาดความมั่นใจในการถ่ายทอดเนื้อหาความรู้และทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ (วรณทิพา รอดแรงคำ, 2550); (ปณตนนท์ เกียรติประภากุล และเฉลิมชัย สุขจิตต์, 2561); (Jensen, B. et al., 2016) นอกจากนี้ครูส่วนใหญ่ยังเน้นความรู้ความจำ ใช้สื่อจากหนังสือเรียนเป็นหลักมากกว่าจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง (Active Learning) ซึ่งลักษณะการจัดการเรียนการสอนที่ไม่เปิดโอกาสให้นักเรียนสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองนั้น จะส่งผลต่อคุณภาพของนักเรียน นอกจากนี้แล้วทักษะความสามารถของครูบางด้าน เช่น การออกแบบการจัดการเรียนรู้ การเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ ครูมักจะเลือกใช้แผนการสอนสำเร็จรูปเป็นหลัก ไม่สอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตรสถานศึกษา (นวลจิตต์ เชาวศิริพิงศ์, 2560) ประกอบกับภาระงานสอนและงานอื่น ๆ ที่ได้รับมอบหมายมีจำนวนมาก ทำให้ครูไม่มีเวลาในการจัดเตรียมการสอน จากประเด็นปัญหาดังกล่าว โรงเรียนบ้านนาหวาย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3 เป็นโรงเรียนระดับประถมศึกษาขนาดกลางเป็นหนึ่งในตัวอย่างของโรงเรียนที่ประสบปัญหาเช่นเดียวกัน

จากประเด็นปัญหาและความสำคัญของคุณภาพการสอนวิทยาศาสตร์ของครูทำให้หน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเร่งพัฒนาคุณภาพครูโดยใช้วิธีการต่างๆ เช่น นวัตกรรมใหม่คุ้มครอง การจัดอบรมครูแบบออนไลน์ การใช้วิธีการสอนงานและการเป็นพี่เลี้ยง (Coaching and mentoring) การศึกษาผ่านบทเรียน (Lesson Study) การใช้กระบวนการชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (Professional Learning Community: PLC) ซึ่งแต่ละวิธี

มีลักษณะแตกต่างกันทั้งด้านเนื้อหา ระยะเวลาและวิธีการในการพัฒนา ที่ผ่านมามีการพัฒนาคุณภาพครูส่วนใหญ่มักจะเกิดขึ้นนอกพื้นที่โรงเรียน ความรู้ที่ครูได้รับการพัฒนานั้นขาดความสอดคล้องกับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นและไม่ตรงกับความต้องการของผู้เข้ารับการพัฒนาอย่างแท้จริง ระยะเวลาที่ใช้ในการพัฒนาวิชาชีพแต่ละครั้งเป็นเพียงช่วงเวลาสั้น ๆ ไม่เปิดโอกาสให้ครูได้ศึกษาจุดเด่น จุดด้อยของแนวคิดหรือความรู้ที่ได้รับก่อนนำไปปฏิบัติใช้จริงและขาดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (Thompson, S. C. et al, 2004); (สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา, 2561) กระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพได้ถูกนำมาเป็นส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนพัฒนาคุณภาพการศึกษาไทย โดยมีมาตรการหลักในการพัฒนาครู สร้างแรงจูงใจในการพัฒนาตนเองและแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่อง โดยคาดหวังว่าจะทำให้ครูมีความรู้ ความเข้าใจมากขึ้น โดยกลุ่มครูซึ่งประกอบด้วยครูที่มีประสบการณ์ต่าง ๆ กัน ร่วมกันแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ สมาชิกเรียนรู้จากการปฏิบัติงานร่วมกันและเรียนรู้จากผู้เชี่ยวชาญภายในมากกว่าการอบรมจากหน่วยงานภายนอก ช่วยให้ครูและนักการศึกษาประเมินสถานการณ์ที่แท้จริงภายในโรงเรียนและเขตพื้นที่ การศึกษาของตน ร่วมกันค้นหาวิธีแก้ปัญหา (กระทรวงศึกษาธิการ, 2552); (วิจารณ์ พานิช, 2555); (Hord, S. M., 2008)

จากที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะพัฒนาความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูผู้สอนวิทยาศาสตร์ในระดับประถมศึกษาโดยใช้กระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ ที่โรงเรียนบ้านนาหวาย โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ครูมีการรวมกลุ่มกันเพื่อค้นหาและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการจัดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์เชิงรุก เปิดโอกาสในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสะท้อนคิดภายใต้บริบทสภาพแวดล้อมปัญหาที่ประสบจากการปฏิบัติงานจริงภายในโรงเรียน ช่วยลดปัญหาการนำครูออกจากห้องเรียนเพื่อพัฒนาตนเองลงได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูผู้สอนวิทยาศาสตร์ระดับประถมศึกษา
2. เพื่อพัฒนากระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพสำหรับครูผู้สอนวิทยาศาสตร์ระดับประถมศึกษาให้มีความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุก
3. เพื่อศึกษาผลการพัฒนาความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูผู้สอนวิทยาศาสตร์ระดับประถมศึกษาด้วยกระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพที่พัฒนาขึ้น

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) โดยแบ่งขั้นตอนการวิจัยออกเป็น 4 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การพัฒนาองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้เชิงรุกเพื่อเป็นข้อมูลในการพัฒนาองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกสำหรับครูผู้สอนวิทยาศาสตร์ในระดับประถมศึกษา โดยปรับใช้กระบวนการพัฒนาตัวบ่งชี้ของ นางลักขณ์ วิรัชชัย สามารถสรุปเป็นขั้นตอนย่อย (นางลักขณ์ วิรัชชัย, 2551) ดังนี้

1. การกำหนดวัตถุประสงค์ (Objectives) โดยวัตถุประสงค์ขององค์ประกอบและตัวบ่งชี้ในการวิจัยนี้ คือ เพื่อให้ครูผู้สอนวิทยาศาสตร์ในระดับประถมศึกษาได้รับสารสนเทศที่ถูกต้องตามสภาพความเป็นจริงสามารถนำไปใช้พัฒนาและปรับปรุงคุณภาพการสอนวิทยาศาสตร์แบบเชิงรุกให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

2. การนิยามองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ (Indicator Definition) ผู้วิจัยใช้การศึกษาทฤษฎีและเอกสารงานวิจัย เพื่อนิยามองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุก และผู้วิจัยนำข้อมูลเบื้องต้นมาสังเคราะห์องค์ประกอบความสามารถในการจัดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์เชิงรุก ได้องค์ประกอบหลัก 5 ด้าน คือ 1) การวิเคราะห์และพัฒนาหลักสูตร 2) การวางแผนและออกแบบการจัดการเรียนรู้ 3) การจัดการเรียนรู้เชิงรุก 4) การใช้สื่อ เทคโนโลยี และนวัตกรรมในการจัดการเรียนรู้เชิงรุก และ 5) การวัดและประเมินผลการจัดการเรียนรู้เชิงรุก

3. การปรับปรุงองค์ประกอบหลักและพัฒนาองค์ประกอบย่อย โดยสังเคราะห์จากผลการจัดสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญ (Focus Group Discussion) ซึ่งเป็นอาจารย์หรือนักวิทยาศาสตร์ศึกษาที่มีประสบการณ์และความชำนาญในการจัดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์เชิงรุก เป็นครูวิทยาศาสตร์ดีเด่นระดับอุดมศึกษา เป็นวิทยากรผู้เชี่ยวชาญการอบรมพัฒนาครูและมีผลงานวิชาการ จำนวน 3 คน และครูต้นแบบทางการสอนวิทยาศาสตร์ระดับประถมศึกษา จำนวน 1 คน ทำให้ได้องค์ประกอบหลักและองค์ประกอบย่อย คือ องค์ประกอบหลักที่ 1 ความสามารถด้านการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์เชิงรุก มีองค์ประกอบย่อย 4 ด้าน ได้แก่ จุดประสงค์การจัดการเรียนรู้ การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ สื่อและแหล่งเรียนรู้ การวัดและประเมินผล องค์ประกอบหลักที่ 2 ความสามารถด้านการปฏิบัติการสอนวิทยาศาสตร์เชิงรุก มีองค์ประกอบย่อย 6 ด้าน ได้แก่ การใช้คำถาม การจัดกิจกรรมกลุ่ม การลงมือปฏิบัติจริง บรรยายภาคในชั้นเรียน การใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ การวัดและประเมินผล

4. การสร้างตัวบ่งชี้ (Construction) ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยสร้างตัวบ่งชี้โดยนำองค์ประกอบย่อยที่ได้มาสร้างเป็นตัวบ่งชี้ ทำให้ได้ตัวบ่งชี้ความสามารถในการจัดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์เชิงรุกตามองค์ประกอบหลักและองค์ประกอบย่อย

5. การตรวจสอบคุณภาพตัวบ่งชี้ (Quality Check) ผู้วิจัยนำองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ที่พัฒนาขึ้นให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน โดยเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านวิทยาศาสตร์ศึกษา ซึ่งมีความสามารถและผลงานวิชาการ จำนวน 3 คน และครูต้นแบบการสอนวิทยาศาสตร์

ระดับประถมศึกษาและมีผลงานด้านวิชาการ จำนวน 2 คน ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) และหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Congruence: IOC) องค์ประกอบและตัวบ่งชี้ความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกที่ได้ มีค่าดัชนีความสอดคล้อง อยู่ระหว่าง 0.60 – 1.00

ระยะที่ 2 การพัฒนากระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (กระบวนการ PLC) แล้ววิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อจัดทำโครงร่างกระบวนการ PLC เพื่อพัฒนาความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูผู้สอนวิทยาศาสตร์ ประถมศึกษา ซึ่งได้ขั้นตอนกระบวนการ PLC 3 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ขั้นเตรียมการ 2) ขั้นปฏิบัติการ และ 3) ขั้นสรุปผล จากนั้นจัดสนทนากลุ่มโดยมีผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน เพื่อตรวจสอบคุณภาพของร่างกระบวนการ PLC และปรับปรุงแก้ไขกระบวนการ PLC ตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญก่อนนำไปทดลองใช้จริง

ระยะที่ 3 การพัฒนาความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกด้วยกระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ ผู้วิจัยนำกระบวนการ PLC ไปทดลองใช้กับกลุ่มเป้าหมายเพื่อศึกษาผลการพัฒนาความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูผู้สอนวิทยาศาสตร์ระดับประถมศึกษา โดยมีกลุ่มเป้าหมายในการวิจัยครั้งนี้ คือ ครูผู้สอนวิทยาศาสตร์ระดับประถมศึกษา โรงเรียนบ้านนาหวาย อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2562 จำนวน 7 คน มีการคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายแบบอาสาสมัคร (Voluntary sampling) โดยทดลองตั้งแต่เดือนมีนาคม - พฤษภาคม พ.ศ. 2563 จำนวนทั้งสิ้น 50 ชั่วโมง โดยแบ่งการเก็บข้อมูลเป็น 3 รอบ ในแต่ละรอบผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายและการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณโดยใช้แบบประเมินความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกที่พัฒนาขึ้น มีขั้นตอนการสร้าง ดังนี้ 1) นำองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ที่ได้จากการพัฒนาในระยะที่ 1 มาเป็นกรอบในการสร้างแบบประเมินความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ทำให้ได้ตัวบ่งชี้แต่ละด้านดังนี้ 1.1) ด้านความสามารถในการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์เชิงรุก จำนวน 18 ข้อ และ 1.2) ด้านความสามารถในการปฏิบัติการสอนวิทยาศาสตร์เชิงรุก จำนวน 17 ข้อ รวมทั้งสิ้น 35 ข้อ 2) ให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน ประเมินคุณภาพแบบประเมินความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ตามแบบวัดดัชนีความสอดคล้อง (Index of Congruence: IOC) ได้ค่าดัชนีความสอดคล้องอยู่ระหว่าง 0.60 – 1.00 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพื้นฐานและสถิติทดสอบสมมติฐานเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยร้อยละความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกในภาพรวม รอบที่ 1 รอบที่ 2 และรอบที่ 3 หลังใช้กระบวนการ PLC โดยใช้วิธีการของ Friedman Test และ Wilcoxon Signed Rank Test (Bluman, Allan G., 2018)

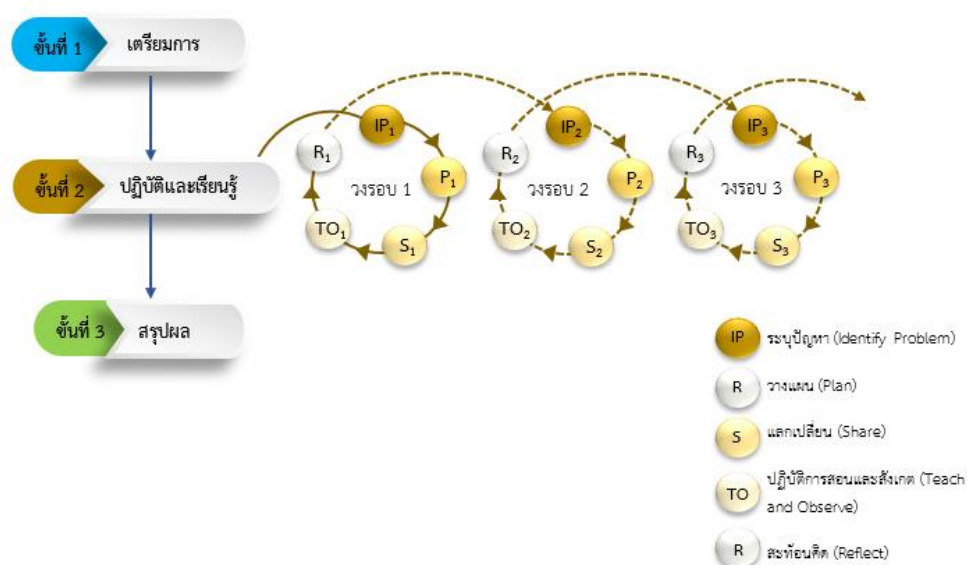

ระยะที่ 4 การปรับปรุงแก้ไขกระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ เป็นกระบวนการตรวจสอบผลที่เกิดจากการทดลองใช้กระบวนการ PLC และสะท้อนคิดเกี่ยวกับกระบวนการ PLC ทั้งหมด เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทที่แท้จริงของภาระงานของครูกับโรงเรียน โดยนำผลที่ได้จากการสะท้อนคิด ตลอดจนข้อเสนอแนะต่าง ๆ จากสมาชิก PLC มาใช้ปรับปรุงกระบวนการ PLC ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ผลการวิจัย

1. ผลการพัฒนางค์ประกอบและตัวบ่งชี้ความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูผู้สอนในระดับชั้นประถมศึกษาทำให้ได้องค์ประกอบหลัก 2 ด้าน ได้แก่ 1) องค์ประกอบความสามารถด้านการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์เชิงรุก ซึ่งมี 4 องค์ประกอบย่อย คือ จุดประสงค์การจัดการเรียนรู้ การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ สื่อและแหล่งเรียนรู้ การวัดและประเมินผล และมีตัวบ่งชี้ 18 ข้อ 2) องค์ประกอบความสามารถด้านการปฏิบัติการสอนวิทยาศาสตร์เชิงรุก ซึ่งมี 6 องค์ประกอบย่อย ได้แก่ การใช้คำถาม การจัดกิจกรรมกลุ่ม การลงมือปฏิบัติจริง บรรยากาศในชั้นเรียน การใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ การวัดและประเมินผล และมีตัวบ่งชี้ 17 ข้อ

2. ผลการพัฒนาระบบการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ กระบวนการ PLC ที่พัฒนาขึ้นมี 3 ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นที่ 1 เตรียมการ เริ่มจัดตั้งกลุ่มสมาชิก PLC ขึ้น ผู้วิจัยชี้แจงบทบาทของสมาชิก วัตถุประสงค์ อธิบายขั้นตอนการดำเนินงาน ขั้นที่ 2 ปฏิบัติและเรียนรู้ สำหรับในขั้นนี้สมาชิก PLC ลงมือปฏิบัติและเรียนรู้ร่วมกันตามขั้นตอนย่อย 5 ขั้นตอน และขั้นที่ 3 สรุปผล เป็นขั้นสรุปผลการดำเนินงานของแต่ละขั้นตอนของกระบวนการ PLC โดยในขั้นที่ 2 จะปฏิบัติเป็นวงรอบ ดังนี้ 1) ระบุปัญหา (Identify Problem: IP) โดยสมาชิกร่วมกันระบุปัญหาที่เกิดจากการจัดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์เชิงรุกและจัดลำดับความสำคัญของปัญหา 2) วางแผน (Plan: P) ร่วมกันแก้ปัญหาและเขียนแผนการจัดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์เชิงรุก 3) แลกเปลี่ยน (Share: S) นำเสนอและแลกเปลี่ยนแผนการเรียนรู้วิทยาศาสตร์เชิงรุกกับเพื่อนสมาชิก ปรับปรุงแก้ไขก่อนนำไปใช้จริง 4) ปฏิบัติการสอนและสังเกต (Teach and Observe: TO) สมาชิก PLC นำแผนการจัดการเรียนรู้ที่ได้ไปใช้สอนในห้องเรียนและเพื่อนสมาชิกเข้าสังเกตการสอน 5) สะท้อนคิด (Reflect: R) สมาชิกร่วมกันแลกเปลี่ยนสะท้อนคิดผลจากการสังเกตปฏิบัติการสอน สำหรับขั้นที่ 2 นี้ สมาชิก PLC สามารถดำเนินการตามขั้นตอนย่อยได้หลายวงรอบขึ้นกับปัญหาที่ต้องการแก้ไข รายละเอียดดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 ขั้นตอนกระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ

3. ผลการพัฒนาความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูผู้สอนวิทยาศาสตร์ระดับประถมศึกษา ด้วยกระบวนการ PLC โดยในขั้นที่ 1 เตรียมการ ผู้วิจัยจัดตั้งกลุ่มสมาชิก PLC ประกอบด้วยครูผู้สอนวิทยาศาสตร์ จำนวน 7 คน กระบวนการ 1 คน และเพื่อนครูผู้คิด 2 คน สมาชิกเข้าร่วมกลุ่มโดยความสมัครใจ จากนั้นผู้วิจัยและกระบวนการร่วมกันชี้แจงบทบาทวัตถุประสงค์และรายละเอียดการดำเนินการกระบวนการ PLC จากนั้นเข้าสู่ขั้นที่ 2 ปฏิบัติและเรียนรู้ ซึ่งสมาชิก PLC ได้ปฏิบัติตามขั้นตอนย่อย 5 ขั้น จำนวน 3 รอบ ตั้งแต่ IP₁ P₁ S₁ TO₁ R₁ จนถึง IP₃ P₃ S₃ TO₃ R₃ เริ่มจากขั้น IP₁ สมาชิก PLC ใช้แบบประเมินความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นประเมินตนเองพร้อมกับกระบวนการจะเป็นผู้สร้างความเข้าใจตรงกันภายในกลุ่มสมาชิก PLC เกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์เชิงรุก จากนั้นร่วมกันวิเคราะห์และจัดลำดับความสำคัญของปัญหา สรุปปัญหาสำคัญเร่งด่วนที่ต้องการแก้ไข คือ ประเด็นที่ 1 วิธีการจัดการเรียนรู้เชิงรุกที่เน้นการฟัง พูด อ่าน เขียนและสะท้อนคิด ประเด็นที่ 2 วิธีการจัดการเรียนรู้เชิงรุกที่เน้นทักษะการคิดขั้นสูง และประเด็นที่ 3 การวัดประเมินผลที่เน้นการจัดการเรียนรู้เชิงรุก

ในวงรอบที่ 1 ขั้น P₁ สมาชิก PLC เขียนแผนการจัดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์เชิงรุกและประเมินแผนการจัดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์เชิงรุกของตนเอง ด้วยแบบประเมินความสามารถในการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์เชิงรุก ขั้น S₁ สมาชิก PLC นำเสนอแผนการจัดการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนร่วมกัน พบว่า ในช่วงแรกๆ สมาชิกแสดงความคิดเห็นหรือให้ข้อเสนอแนะค่อนข้างน้อย กระบวนการกระตุ้นและสร้างบรรยากาศความเป็นกันเอง ทำให้

สมาชิกผ่อนคลายและช่วยกันวิพากษ์เสนอข้อคิดเห็นให้แก่เพื่อนสมาชิกด้วยความเป็นกัลยาณมิตร สมาชิกที่ได้รับการเสนอแนะ เปิดใจและยอมรับฟังความคิดเห็นของเพื่อนสมาชิกด้วยตนเอง ในขั้นตอนนี้จะได้แผนการจัดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์เชิงรุก จำนวน 7 แผน สมาชิกนำแผนการจัดการเรียนรู้ที่ผ่านการแลกเปลี่ยนลงสู่ชั้น TO₁ สมาชิก PLC ร่วมกันกำหนดผู้สอนและผู้สังเกตในแต่ละระดับชั้น ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – 6 จากนั้นสมาชิก PLC ปฏิบัติการสอนตามแผนที่วางไว้ โดยมีเพื่อนสมาชิก PLC กระบวนการ และเพื่อนครูผู้คิด เป็นผู้สังเกตการสอนภายในห้องเรียน หลังจากสอนเสร็จจะมีการจดบันทึกหลังการสอน ผู้สังเกตประเมินผลการสังเกตในแบบประเมินความสามารถด้านการปฏิบัติการสอนวิทยาศาสตร์เชิงรุกและบันทึกแบบสรุปการสังเกตการสอนเป็นรายบุคคล จากนั้นในชั้น R₁ สมาชิกร่วมกันสะท้อนคิด จุดเด่น จุดควรพัฒนา ได้จากการลงมือสอนและการสังเกต ทำเช่นนั้นจนครบ 3 รอบ ตามประเด็นปัญหาสำหรับการดำเนินกระบวนการ PLC ในรอบที่ 3 ผู้วิจัยมีข้อจำกัดในเรื่องการเดินทางในช่วงที่มีโรคระบาด จึงใช้โปรแกรมการประชุมออนไลน์มาใช้ในการดำเนินการกระบวนการ PLC ในชั้น IP₃ P₃ และ S₃ ซึ่งพบว่าให้ผลดีในระดับหนึ่ง เป็นทางเลือกที่สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน

ผลการพัฒนาความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูผู้สอนวิทยาศาสตร์ระดับประถมศึกษาที่เข้าร่วมกระบวนการ PLC พบว่า ครูมีคะแนนเฉลี่ยความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกทั้ง 3 รอบ สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดร้อยละ 75 และเมื่อเปรียบเทียบคะแนนความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูผู้สอนวิทยาศาสตร์ระดับชั้นประถมศึกษาจากการประเมินรอบที่ 1 รอบที่ 2 รอบที่ 3 หลังจากเข้าร่วมกระบวนการ PLC เป็นรายคู่ พบว่ารอบที่ 1 กับรอบที่ 2 และรอบที่ 1 กับรอบที่ 3 ครูมีความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกเพิ่มขึ้นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ดังผลการประเมินในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยร้อยละของคะแนนความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกในภาพรวมของครูผู้สอนในระดับชั้นประถมศึกษาจากการประเมินทั้ง 3 รอบ หลังจากเข้าร่วมกระบวนการ PLC เป็นรายคู่ โดยใช้วิธี Wilcoxon signed test

คู่ที่	ความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุก	n	$\bar{x}$	S.D.	Z	p
1	รอบที่ 1	7	76.74 (26.86)	1.86	2.366*	.018
	รอบที่ 2	7	88.97 (31.14)	1.95		
2	รอบที่ 2	7	88.97 (31.14)	1.95	1.807	.071
	รอบที่ 3	7	93.46 (32.71)	1.11		
3	รอบที่ 1	7	76.74 (26.86)	1.86	2.375*	.018
	รอบที่ 3	7	93.46 (32.71)	1.11		

*p < .05

เมื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยร้อยละของคะแนนความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูผู้สอนในภาพรวมทั้ง 3 รอบ พบว่า ครูผู้สอนวิทยาศาสตร์ระดับชั้นประถมศึกษา มีความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกเพิ่มขึ้นหลังจากเข้าร่วมกระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ โดยมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ดังผลการประเมินในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยร้อยละของคะแนนความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูผู้สอนประถมศึกษาหลังได้รับการพัฒนาด้วยกระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ ทั้ง 3 รอบ โดยใช้วิธี Friedman test

รายการประเมิน	รอบที่ 1	รอบที่ 2	รอบที่ 3	χ^2	p
	Mean rank	Mean rank	Mean rank		
ความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุก	1.00	2.14	2.86	13.23*	.001

*p < .05

4. ผลการปรับปรุงแก้ไขกระบวนการ PLC ภายหลังจากการทดลองใช้กระบวนการ PLC พัฒนาความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูผู้สอนวิทยาศาสตร์ระดับชั้นประถมศึกษา ผู้วิจัยได้รับข้อเสนอแนะจากการสะท้อนคิดของสมาชิก PLC เพื่อนำมาปรับปรุงกระบวนการ PLC ดังนี้ 1) ควรเพิ่มการวิจัยในชั้นเรียนควบคู่ไปกับกระบวนการ PLC เพื่อให้ผลพัฒนาที่ได้มีความน่าเชื่อถือ 2) บทบาทผู้บริหารในการสนับสนุนปัจจัยต่าง ๆ เช่น จัดเวลา สถานที่ ให้ครูเข้าร่วมกระบวนการ PLC

อภิปรายผล

จากการพัฒนาความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูผู้สอนวิทยาศาสตร์ระดับชั้นประถมศึกษาด้วยกระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ ผู้วิจัยได้นำประเด็นสำคัญมาอภิปรายตามจุดประสงค์การวิจัยได้ดังนี้

1. ผลการพัฒนางค์ประกอบและตัวบ่งชี้ความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูผู้สอนวิทยาศาสตร์ ในระดับชั้นประถมศึกษา จากการพัฒนาทำให้ได้องค์ประกอบหลักที่สำคัญดังนี้ องค์ประกอบหลักที่ 1 ความสามารถในการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์เชิงรุก ได้องค์ประกอบย่อย 4 ด้าน ได้แก่ จุดประสงค์การจัดการเรียนรู้ การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ สื่อและแหล่งเรียนรู้ การวัดและประเมินผล และมีตัวบ่งชี้ 18 ข้อ ส่วนองค์ประกอบหลักที่ 2 ความสามารถในการปฏิบัติการสอนวิทยาศาสตร์เชิงรุก ได้องค์ประกอบย่อย 6 ด้าน ได้แก่ การใช้คำถาม การจัดกิจกรรมกลุ่ม การลงมือปฏิบัติจริง บรรยายภายในชั้นเรียน การใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ การวัดและประเมินผล และมีตัวบ่งชี้ 17 ข้อ ซึ่งมีองค์ประกอบด้านการเขียนแผนและการวัดและประเมินผลการจัดการเรียนรู้เชิงรุกที่

สอดคล้องกับองค์ประกอบการจัดการเรียนรู้เชิงรุกที่ สุพิช ชัยมงคล พัฒนาขึ้น ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการจัดการเรียนเชิงรุก เนื่องจากการวัดและประเมินผลที่ผ่านครูผู้สอนมักจะมุ่งเน้นที่ผลสัมฤทธิ์เพียงอย่างเดียว ทำให้การวัดและประเมินผลไม่ครอบคลุมทุกมิติ (สุพิช ชัยมงคล, 2556) เพื่อให้ครูตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็น ควรพัฒนาให้ครูผู้สอนมีการวัดและประเมินผลในห้องเรียนตามสภาพจริงและเลือกใช้วิธีการหลากหลายแทนการวัดและประเมินด้วยแบบทดสอบเพียงอย่างเดียว ส่วนองค์ประกอบความสามารถด้านการปฏิบัติการสอนของครูวิทยาศาสตร์เป็นพฤติกรรมที่ครูแสดงออกขณะจัดการเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับมาตรฐานครูวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่ สสวท. ได้กำหนดไว้ว่า ครูผู้สอนวิทยาศาสตร์จำเป็นต้องมีความสามารถในการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้นักเรียนเกิดความรู้ด้านเนื้อหา ทักษะกระบวนการเรียนรู้ เจตคติ จิตวิทยาศาสตร์ ดังนั้นครูผู้สอนวิทยาศาสตร์ควรมีความรู้ความสามารถทั้งด้านเทคนิคการจัดการเรียนรู้ การจัดกิจกรรมให้กับนักเรียน การเลือกใช้สื่อและแหล่งการเรียนรู้ และอีกองค์ประกอบย่อยที่สำคัญในด้านการปฏิบัติการสอนวิทยาศาสตร์ คือ ด้านการใช้คำถาม (สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 2553) ซึ่งการใช้คำถาม (Questioning) ของครูเป็นวิธีหนึ่งที่ช่วยกระตุ้นให้นักเรียนแสดงออกถึงพัฒนาการการเรียนรู้ของตนเอง เพื่อพัฒนาทักษะการคิดขั้นสูงของนักเรียน ความสำคัญของการใช้คำถามช่วยให้นักเรียนเชื่อมโยงและเรียนรู้โมโนทัศน์วิทยาศาสตร์ที่สำคัญรวมถึงเป็นเครื่องมือวัดและประเมินเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ ลักษณะของการใช้คำถามในการจัดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ได้อย่างมีประสิทธิภาพขึ้นกับประเภทคำถามและช่วงเวลาในการใช้คำถามของครู นอกจากนี้การรอคอยคำตอบของครูจะเกิดประโยชน์ทั้งกับครูและนักเรียนซึ่งช่วยให้นักเรียนมีกำลังใจในการตอบคำถามและขณะเดียวกันครูก็มีโอกาสคิดทบทวนสิ่งที่ถามและมีเวลาไตร่ตรองคำตอบของนักเรียน ดังนั้นเทคนิคการใช้คำถามเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียนเป็นเรื่องสำคัญยิ่งที่ครูผู้สอนต้องเรียนรู้และนำไปใช้อย่างมีประสิทธิภาพ การใช้คำถามเพื่อพัฒนาผู้เรียนจึงเป็นกลวิธีสำคัญที่ครูสอนใช้ประเมินการเรียนรู้ของนักเรียนช่วยให้บรรลุจุดมุ่งหมายของการเรียนรู้ (วันเพ็ญ คำเทศ, 2558); (เชาวฤทธิ์ จงเกษกรณ์ และปราชญ์ลี มะโนเรือง, 2562); (Weiss, I. R. & Pasley, J. D., 2004)

2. ผลพัฒนากระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพสำหรับครูผู้สอนในระดับชั้นประถมศึกษาให้มีความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นที่ 1 เตรียมการ ขั้นที่ 2 ปฏิบัติและเรียนรู้ และขั้นที่ 3 สรุปผล (Conclude) ในขั้นเตรียมการ เริ่มจากการจัดตั้งกลุ่มสมาชิก PLC นั้น นอกจากเพื่อนครูแล้วยังมีกระบวนการหรือผู้เชี่ยวชาญอยู่ในกลุ่ม การที่มีกระบวนการหรือผู้เชี่ยวชาญอยู่ในกระบวนการ PLC เป็นส่วนสำคัญที่ช่วยนำพาให้กระบวนการ PLC ประสบความสำเร็จและสร้างความเชื่อมั่น เชื่อใจให้แก่สมาชิกในชุมชน จากการสัมภาษณ์สมาชิก PLC สมาชิกส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการมีกระบวนการหรือผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้ให้ความรู้ คำแนะนำหรือจัดกิจกรรมต่าง ๆ อยู่ภายในกลุ่ม ซึ่งช่วยให้

สมาชิกเกิดการเรียนรู้ โดยเฉพาะในกลุ่มที่สมาชิกมิได้จบมาในสาขาวิชาที่สอนโดยตรง สอดคล้องกับ วิชัย วงษ์ใหญ่ และมารุต พัฒนาผล ที่กล่าวว่า การมีผู้ชี้แนะในกระบวนการ PLC เป็นปัจจัยสำคัญจะช่วยกระตุ้นให้สมาชิกเรียนรู้ สะท้อนข้อมูล ให้ข้อคิด ให้ความรู้แนวคิดใหม่ ตลอดจนให้กำลังใจ เพื่อให้สมาชิกเกิดการเรียนรู้และมีทิศทางที่ถูกต้อง ผู้ชี้แนะที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญและมีประสบการณ์สูงจะช่วยสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้สมาชิกเข้าร่วมกระบวนการ PLC ครั้งนี้ด้วยความสมัครใจ มีส่วนส่งเสริมให้กระบวนการ PLC ประสบความสำเร็จ (วิชัย วงษ์ใหญ่ และมารุต พัฒนาผล, 2562) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ แฮริส และโจนส์ กล่าวว่า การที่สมาชิกเข้าร่วมกระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพด้วยความเต็มใจ (Willingness) และรู้สึกเปิดใจ (Open Mind) เป็นลักษณะที่สำคัญที่ทำให้กระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพมีประสิทธิภาพ ในขั้นที่ 2 มีขั้นตอนย่อย 5 ขั้นตอน คือ 1) ระบุปัญหา 2) วางแผน 3) แลกเปลี่ยน 4) ปฏิบัติการสอนและสังเกต และ 5) สะท้อนคิด ส่วนของการสะท้อนคิดในกระบวนการ PLC นั้นได้เปิดโอกาสให้สมาชิกได้พูดคุยแลกเปลี่ยนมุมมองจากการปฏิบัติการสอนและสังเกต ในมุมมองของสมาชิกที่อยู่ภายใต้บริบทสภาพแวดล้อมเดียวกันมีความสัมพันธ์เชิงสังคมที่ใกล้ชิดกันและจากมุมมองของผู้เชี่ยวชาญ (Harris, A. & Jones, M., 2010) สอดคล้องกับ เทพธิตต์ เขียวคำ และเจนสมุทรร แสงพันธ์ ที่พบว่า การสะท้อนคิดมีส่วนสำคัญในการพัฒนาวิชาชีพครู เนื่องจากสมาชิกได้ใช้เวลาร่วมกันในการสร้างความเข้าใจ ปรัชญาและแลกเปลี่ยนแนวทางการสอนซึ่งทำให้เกิดการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ สมาชิกเกิดการเรียนรู้และพัฒนาตนเอง (เทพธิตต์ เขียวคำ และเจนสมุทรร แสงพันธ์, 2562)

3. ผลการพัฒนาความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูผู้สอนในระดับชั้นประถมศึกษาด้วยกระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ พบว่า ค่าเฉลี่ยคะแนนความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูผู้สอนทั้ง 3 รอบ สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดร้อยละ 75 และมีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาผลการพัฒนาเป็นรายคู่พบว่า ในรอบที่ 1 กับรอบที่ 2 และ รอบที่ 1 กับรอบที่ 3 มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนรอบที่ 2 กับ รอบที่ 3 มีความแตกต่างอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ อาจเป็นเพราะการดำเนินกระบวนการ PLC ระหว่างรอบที่ 2 กับ รอบที่ 3 ทั้งช่วงเวลาห่างกัน การทำ PLC จึงไม่ต่อเนื่อง สอดคล้องกับงานวิจัยของ ฮิปป์และฮัฟแมน ที่กล่าวถึง การจัดเวลาให้ครูเข้าร่วมกระบวนการ PLC เป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งครูจำเป็นต้องมีเวลาในการพัฒนาความคิดของตน มีผลวิจัยเป็นที่ประจักษ์ว่ายิ่งครูมีเวลาในการเตรียมการสอน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเพื่อนร่วมงาน การเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาตนเองเป็นวงจรต่อเนื่อง ความสามารถในการสอนของครูจะมีประสิทธิภาพมากขึ้น (Hipp, K. K. & Huffman, J. B., 2003) ในด้านการเตรียมสื่อและแหล่งเรียนรู้ของครูผู้สอนพบว่า ครูมีการเตรียมสื่อและแหล่งเรียนรู้ได้ดี เนื่องจากครูผู้สอนระดับประถมศึกษาเห็นความสำคัญของการเตรียมสื่อและแหล่งเรียนรู้ที่จะ

ช่วยพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน ผลคะแนนความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูผู้สอนตั้งแต่รอบที่ 1 จนถึงรอบที่ 3 พบว่า ครูมีการพัฒนาความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกในระดับดีทุกคน แสดงว่ากระบวนการ PLC มีประสิทธิภาพช่วยพัฒนาความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู และการที่ครูสมัครใจเข้าร่วมกระบวนการ PLC มีการเปิดใจรับฟัง จึงมีส่วนช่วยให้กระบวนการพัฒนาความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกด้วยกระบวนการ PLC ประสบความสำเร็จในระดับหนึ่ง และเป็นไปด้วยความราบรื่น เพราะสมาชิกมีเป้าหมายไปในทิศทางเดียวกัน คือ เพื่อพัฒนาตนเองและพัฒนานักเรียน (Darling-Hammond, L., 1999); (ชาโรณี ตรีวรวิญญู, 2558) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ลภัสรดา เวียงคำและคณะ, แฮริส และโจนส์ ซึ่งได้กล่าวถึงลักษณะที่สำคัญที่ทำให้กระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพมีประสิทธิภาพ นั่น คือ ความเต็มใจ (Willingness) การที่สมาชิกเข้าร่วมกระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพมีความเต็มใจและรู้สึกเปิดใจ (Open Mind) ยอมรับฟังการสะท้อนคิดจากเพื่อนสมาชิกเพื่อนำไปปรับปรุงการทำงานของตน นอกจากนี้ยังรวมถึงการเคารพ (Respect) และความไว้วางใจ (Trust) ในตัวเพื่อนสมาชิก PLC ซึ่งจากการสัมภาษณ์สมาชิก PLC สมาชิกได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดตั้งกลุ่ม บทบาทของสมาชิกภายในกลุ่มควรมีความเสมอภาคกัน สามารถแลกเปลี่ยนรู้และสะท้อนคิดได้อย่างอิสระ มีความเป็นกัลยาณมิตรและให้กำลังใจเชิงบวกไม่มีสภาวะกดดัน โดยผู้บริหารมีบทบาทในการสนับสนุน อำนวยความสะดวกในการดำเนินกระบวนการ PLC เช่น จัดเวลาในการเข้าร่วมกลุ่ม สถานที่ งบประมาณ สื่อต่างๆ (ลภัสรดา เวียงคำ และคณะ, 2560) (Harris, A. & Jones, M., 2010)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

องค์ประกอบความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกที่พัฒนาขึ้นมีองค์ประกอบหลักดังนี้ องค์ประกอบหลักที่ 1 ความสามารถในการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์เชิงรุก มีองค์ประกอบย่อย 4 ด้าน ได้แก่ จุดประสงค์การจัดการเรียนรู้ การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ สื่อและแหล่งเรียนรู้ การวัดและประเมินผล และมีตัวบ่งชี้ 18 ข้อ องค์ประกอบหลักที่ 2 ความสามารถในการปฏิบัติการสอนวิทยาศาสตร์เชิงรุก มีองค์ประกอบย่อย 6 ด้าน ได้แก่ การใช้คำถาม การจัดกิจกรรมกลุ่ม การลงมือปฏิบัติจริง บรรยายภาคในชั้นเรียน การใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ การวัดและประเมินผล และมีตัวบ่งชี้ 17 ข้อ กระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพที่พัฒนาขึ้น มี 3 ขั้นตอน คือ ขั้นเตรียมการ ขั้นปฏิบัติและเรียนรู้ และขั้นสรุปผล ผลจากการพัฒนาความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู พบว่า ครูมีคะแนนเฉลี่ยความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกหลังเข้าร่วมกระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 75 และครูมีความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกเพิ่มขึ้นหลังจากเข้าร่วมกระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ

.05 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ จากการพัฒนาความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูประถมศึกษาด้วยกระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ จุดมุ่งหมายในการทำวิจัยในครั้งนี้ เพื่อพัฒนาครูผู้สอนวิทยาศาสตร์ในระดับชั้นประถมศึกษาให้มีความสามารถในการจัดการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์แบบเชิงรุกได้ ผู้วิจัยไม่ได้มองในประเด็นของวุฒิการศึกษาของครู ดังนั้นหากมีการนำผลการวิจัยไปใช้ในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา ควรเพิ่มตัวบ่งชี้ด้านองค์ความรู้ของรายวิชานั้น ขณะทดลองใช้กระบวนการ PLC ผู้วิจัยเห็นถึงศักยภาพของครู แม้ครูผู้สอนจะไม่ตรงสาขาวิชาที่สอน แต่ครูสามารถพัฒนาตนเองได้ เพราะฉะนั้นการจัดกระบวนการ PLC ในโรงเรียนโดยปรับใช้ให้ตรงกับกลยุทธ์ ปรัชญาและวิสัยทัศน์ของโรงเรียนจะช่วยเพิ่มคุณภาพหรือสมรรถนะในการสอนของครูได้ นอกจากนี้กระบวนการ PLC สามารถดำเนินการภายในกลุ่มเล็ก ๆ เพื่อสร้างกลุ่มต้นแบบของกระบวนการ PLC ภายในโรงเรียนแล้วค่อยขยายผลเพิ่มขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2552). ข้อเสนอการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่ 2 พ.ศ.2552-2561. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: บริษัท พรักหวานกราฟฟิค จำกัด.
- ชาโรณี ตรีวรวิญญ. (2558). การพัฒนาบทเรียนร่วมกัน. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน.
- เชาวฤทธิ์ จงเกษกรณ์ และปริญญชลี มะโนเรือง. (2562). การพัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบ Active learning เพื่อผู้เรียนยุคใหม่ตามนโยบายลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้. ใน รายงานการวิจัย. โรงเรียนแหลมสิงห์วิทยาคม อำเภอแหลมสิงห์ จังหวัดนนทบุรี.
- เทพิตัท เขียวคำ และ เจนสมุทร แสงพันธ์. (2562). การสะท้อนผลชิ้นเรียนของครูในชุมชนการเรียนรู้เชิงวิชาชีพที่ใช้วัตกรรมการศึกษาชั้นเรียนและวิธีการแบบเปิด. วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร, 39(6): 187 – 198.
- นงลักษณ์ วิรัชชัย. (2551). การพัฒนาตัวบ่งชี้การประเมิน. ใน การประชุมวิชาการเปิดขอบฟ้าคุณธรรมจริยธรรม. ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม.
- นวลจิตต์ เขาวีรติพงศ์. (2560). การเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ในการจัดการเรียนการสอนวิชาวิทยาศาสตร์. Veridian E-Journal, Silpakorn University, 10(1) 111 – 127.
- ปณตนนท์ เกียรติประภากุล และเฉลิมชัย สุขจิตต์. (2561). ผลการพัฒนาศักยภาพทางวิชาการผู้บริหารสถานศึกษาและครูสังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. วารสารศิลปการศึกษาศาสตร์วิจัย, 10(1): 107 – 119.
- ลักสรดา เวียงคำ และคณะ. (2560). การพัฒนารูปแบบการดำเนินงานชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพของครู วิทยาลัยชุมชนพังงา. วารสารปาริชาติ, 30(3), 26-34.

- วรรณทิพา รอดแรงคำ. (2550). สภาพการจัดการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์ตามแนวปฏิรูปหลักสูตรวิทยาศาสตร์ขั้นพื้นฐานตามการรับรู้ของครูวิทยาศาสตร์ในประเทศไทย. ในการประชุมทางวิชาการของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ครั้งที่ 45. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- วันเพ็ญ คำเทศ. (2558). การใช้คำถามในการจัดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์แบบ 5 ขั้นตอน. นิตยสาร สสวท., 43(196), 25 – 30.
- วิจารณ์ พานิช. (2555). วิธีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ 21. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์.
- วิชัย วงษ์ใหญ่และมารุต พัฒนาผล. (2562). การพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ. เรียกใช้เมื่อ 3 สิงหาคม 2563 จาก www.curriculumandlearning.com
- สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. (2553). มาตรฐานครูวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (ฉบับปรับปรุง 2553). เรียกใช้เมื่อ 12 ธันวาคม 2563 จาก http://sa.ipst.ac.th/?page_id=791
- สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. (2561). ประกาศสำนักงานเลขาธิการคุรุสภา เรื่อง แนวทางการดำเนินงานเสริมสร้างกระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ เพื่อพัฒนาจรรยาบรรณวิชาชีพผ่านระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ (Ethics in Professional Learning Community : e-PLC). เรียกใช้เมื่อ 10 มีนาคม 2562 จาก <http://www.ksp.or.th/ksp2013/content/view.php?mid=92&did=1379&tid=>
- สุพิช ชัยมงคล. (2556). กลยุทธ์การพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูผู้สอนระดับประถมศึกษาในพื้นที่สูง. ใน ดุษฎีนิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.
- Bluman, A. G. (2018). Elementary Statistics : A Step by Step Approach. Newyork: McGraw-Hill Education.
- Darling-Hammond, L. (1999). Teacher Quality and Student Achievement: A Review of State Policy Evidence. ducation Policy Analysis Archives, 8(1), 1 – 44.
- Harris, A. & Jones, M. (2010). Professional learning communities and system improvement. Improving school, 13(2), 172 – 181.
- Hipp, K. K. & Huffman, J. B. (2003). Professional Learning Communities: Assessment Development Effect. Sydney Australia: the International Congress for School Effectiveness and Improvement.

- Hord, S. M. (2008). Evolution of the Professional Learning Community: Revolutionary Concept Is Based on Intentional Collegial Learning. *Journal of Staff Development*, 29(3), 10-13.
- Jensen, B. et al. (2016). *Not So Elementary: Primary School Teacher Quality in High-Performing Systems*. Washington, DC: National Center on Education and the Economy.
- Thompson, S. C. et al. (2004). Professional Learning Community, Leadership and Student Learning. *Research in Middle Level Education*, 28(1), 1-15.
- Weiss, I. R. & Pasley, J. D. (2004). What Is High-Quality Instruction? Improving Achievement in Math and Science, 61(5), 24-28.

ความรู้ ความสามารถ และประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของผู้ทำบัญชี ในสำนักงานบัญชีจังหวัดภาคใต้*

THE CAPABILITIES AND EFFICIENCY OF THE BOOKKEEPERS IN ACCOUNTING FIRMS IN THE SOUTHERN REGION

นภาพร ชูเปียแต่ง

Navaporn Koopeateng

อุทิศ เสือแก้ว

Utida Suakaew

ชลดา มนัสทรง

Chonlada Manassong

มหาวิทยาลัยรัตนบัณฑิต

Rattana Bundit University, Thailand

E-mail: doun24@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความรู้ ความสามารถ และประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของผู้ทำบัญชีในสำนักงานบัญชีจังหวัดภาคใต้ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่างในการศึกษา คือผู้ทำบัญชีที่ปฏิบัติงานในสำนักงานบัญชี ในจังหวัดภาคใต้ จำนวน 185 ราย กำหนดขนาดตัวอย่างโดยใช้สูตรของทาร์ยามาเน ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถาม และใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ วิเคราะห์ความสัมพันธ์เบื้องต้นด้วยค่าสถิติสหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน และวิเคราะห์ความเป็นอิสระของตัวแปรสาเหตุด้วยค่าสถิติองค์ประกอบการขยายความแปรปรวนเพื่อทดสอบความเป็นอิสระของตัวแปรสาเหตุ และทดสอบสมมติฐานโดยการวิเคราะห์การถดถอยแบบพหุคูณ ผลการวิจัยพบว่า ความรู้ความสามารถ ด้านการสอบบัญชีส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของผู้ทำบัญชีด้านการปฏิบัติตามมาตรฐานการบัญชี และความรู้ความสามารถด้านภาษีอากรส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศในการจัดทำบัญชี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ความรู้ความสามารถด้านการทำบัญชี และด้านภาษีอากรส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานด้านการประสานงานกับลูกค้า และความรู้ความสามารถด้านการทำบัญชีส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานด้านมาตรฐานการบัญชี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เมื่อพิจารณาโดยรวมพบว่า ความรู้ความสามารถด้านภาษี

* Received 30 March 2021; Revised 23 April 2021; Accepted 26 April 2021

อากรมีผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของผู้ทำบัญชีมากที่สุด ดังนั้นผู้ทำบัญชีจึงต้องพัฒนาความรู้ของตนเองอย่างต่อเนื่องและนำความรู้มาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงาน เพื่อให้การปฏิบัติงานของผู้ทำบัญชีมีประสิทธิภาพ มีมาตรฐานในการปฏิบัติงานด้านบัญชี เป็นที่น่าเชื่อถือและสร้างความเชื่อมั่นแก่ผู้รับบริการ

คำสำคัญ: ความรู้ความสามารถของผู้ทำบัญชี, ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน, สำนักงานบัญชี, ภาคใต้

Abstract

The objective of this article to study the capabilities and efficiency of the bookkeepers in accounting firms in Southern region, this research is a quantitative research. The sample used in this study is the 185 bookkeepers who works in an accounting firm in Southern region, researchers determined sample size using the Taro Yamane formula at a 95% confidence level. The questionnaire was used to collect data and the statistics used for data analysis include Pearson Product Moment Correlation and independent analysis of causal variables with Variance Inflation Factor (VIF). The hypothesis has been tested using Multiple Regression Analysis. The results of the research showed that the audit capability affects the performance of the bookkeeper in accordance with accounting standards and taxation capability affect the use of information technology in the preparation of accounts statistically significant at the level of 0.01. The accounting capability and taxation affect the efficiency of the work of coordinating with customers also accounting knowledge affects efficiency in accounting standard practice statistically significant at a level of 0.05. When considering overall, it was found that taxation knowledge had the most effect on the performance of the bookkeeper. Thus, bookkeepers have to continually develop their knowledge and apply them on their work and provide accountants with effective performance and there is a standard of accounting practice resulting in credibility and confidence to clients.

Keywords: The Capabilities of The Bookkeepers, Efficiency, Accounting Firms, Southern Region

บทนำ

ตามมาตรา 8 แห่งพระราชบัญญัติการบัญชี พ.ศ. 2543 ได้กำหนดให้ห้างหุ้นส่วน จดทะเบียน บริษัทจำกัด บริษัทมหาชนจำกัด ที่จัดตั้งขึ้นตามกฎหมายไทย นิติบุคคลที่ตั้งขึ้น ตามกฎหมายต่างประเทศที่ประกอบธุรกิจ ในประเทศไทย กิจการร่วมค้าตามประมวลรัษฎากร เป็นผู้มีหน้าที่จัดทำบัญชี และต้องจัดให้มีการทำบัญชี ผู้มีหน้าที่จัดทำบัญชีต้องจัดให้มีผู้ทำ บัญชี ที่มีคุณสมบัติตามที่อธิบดีกำหนด เพื่อจัดทำบัญชี และต้องควบคุมดูแลผู้ทำบัญชีให้จัดทำ บัญชีให้ตรงต่อความเป็นจริงและถูกต้อง (มาตรา 19) เพื่อให้แสดงผลการดำเนินงาน สถานะ การเงิน หรือการเปลี่ยนแปลงฐานะการเงิน ตามความเป็นจริง และตามมาตราฐานการรายงาน ทางการเงิน โดยมีเอกสารประกอบการลงบัญชีให้ถูกต้องครบถ้วน (มาตรา 20) งบการเงินต้อง มีรายการย่อตามที่อธิบดีประกาศกำหนดโดยความเห็นชอบของรัฐมนตรี (มาตรา 11 วรรค 3) เมื่อจัดทำบัญชีและงบการเงินเสร็จแล้ว งบการเงินต้องได้รับการตรวจสอบและแสดงความเห็น โดยผู้สอบบัญชีรับอนุญาต เว้นแต่งบการเงินของผู้มีหน้าที่จัดทำบัญชีซึ่งเป็นห้างหุ้นส่วนจด ทะเบียนที่จัดตั้งขึ้นตามกฎหมายไทยที่มีทุน สินทรัพย์ หรือรายได้ รายการใดรายการหนึ่งหรือ ทุกรายการ ไม่เกินที่กำหนดโดยกฎกระทรวง (มาตรา 11 วรรค 4) ทั้งนี้ผู้มีหน้าที่จัดทำบัญชี ตามมาตรา 8 ดังกล่าวไม่สามารถกระทำการเองได้ (พระราชบัญญัติการบัญชี พ.ศ. 2543, 2543) ดังนั้นผู้บริหารของกิจการจึงเป็นผู้มีอำนาจกระทำการแทนกิจการ (นิพนธ์ เห็นโชคชัย ชนะ และศิลปพร ศรีจันทเพชร, 2563) และมีความรับผิดชอบต่องบการเงิน ดังนี้ 1) จัดให้มีการ ทำบัญชี โดยหาผู้ทำบัญชีให้มีคุณสมบัติตามที่กฎหมายกำหนดมาจัดทำบัญชี และงบการเงิน 2) ควบคุมดูแลให้ผู้ทำบัญชี จัดทำบัญชีให้มีความถูกต้องครบถ้วน และเป็นไปตามมาตรฐาน การรายงานทางการเงิน รวมทั้งกฎหมายที่เกี่ยวข้อง 3) การจัดทำงบการเงินต้องมีรายการย่อ ตามที่กรมพัฒนาธุรกิจการค้ากำหนด 4) ต้องจัดให้มีการตรวจสอบงบการเงินโดยผู้สอบบัญชีรับ อนุญาต เว้นแต่ห้างหุ้นส่วนจดทะเบียนขนาดเล็ก 5) ต้องยื่นงบการเงินต่อสำนักงานกลางบัญชี หรือสำนักงานบัญชีประจำท้องที่ ภายในระยะเวลาที่กำหนด ทั้งนี้ผู้บริหารสามารถจัดหาผู้ทำ บัญชีเพื่อจัดทำบัญชี และงบการเงินให้ถูกต้องครบถ้วน ทันต่อเวลา โดยอาจมีพนักงานบัญชีซึ่ง เป็นลูกจ้างของบริษัทเองก็ได้ หรือการให้สำนักงานบัญชีจัดทำบัญชีให้ก็ได้ ซึ่งในปัจจุบัน การดำเนินธุรกิจแขนงต่าง ๆ มีการเจริญเติบโต ขยายตัวอย่างรวดเร็ว และมีการแข่งขันกันมาก ขึ้น ทำให้ผู้บริหารของแต่ละธุรกิจมุ่งความสนใจไปทางด้านการจัดการ การตลาด จึงเลือกให้ สำนักงานบัญชีเข้ามาดูแลงานบัญชี เพื่อให้การจัดทำบัญชีมีความถูกต้องตามมาตรฐาน การรายงานทางการเงิน มีความรวดเร็ว และทันต่อเหตุการณ์

สำนักงานบัญชีจึงมีบทบาทความสำคัญ เป็นอีกหนึ่งทางเลือกให้ผู้ประกอบการไม่ว่า จะเป็นธุรกิจขนาดเล็ก ขนาดกลาง หรือขนาดใหญ่ ตัดสินใจเลือกใช้บริการจัดทำบัญชี (ปรีศนิ ภายพันธ์และนธิ เหมมันต์, 2557) ซึ่งจากข้อมูลของกรมพัฒนาธุรกิจการค้าพบว่าสำนักงาน บริการรับทำบัญชีทั้งหมดในประเทศไทยมีจำนวนทั้งสิ้น 8,391 สำนักงาน (กรมพัฒนาธุรกิจ

การค้า, 2563) มีสำนักงานบริการรับทำบัญชีที่แจ้งรายละเอียดของสำนักงานต่อกรมพัฒนาธุรกิจการค้า จำนวนทั้งสิ้น 4,081 สำนักงาน ในจำนวนดังกล่าวเป็นสำนักงานบริการรับทำบัญชีในภาคใต้จำนวน 343 สำนักงาน (กรมพัฒนาธุรกิจการค้า, 2563) ในสำนักงานบัญชีจะมีผู้ทำบัญชีมีหน้าที่จัดทำบัญชีให้เป็นไปตามมาตรฐานการรายงานทางการเงิน และข้อกำหนดต่าง ๆ ทางกฎหมาย ซึ่งต้องใช้ความรู้ความสามารถทางวิชาชีพบัญชี แต่เนื่องจากปัจจุบันมีผู้ทำบัญชีจำนวนมาก จากข้อมูล ณ วันที่ 31 ตุลาคม 2562 ผู้ทำบัญชี (คงอยู่) มีจำนวน 68,805 คน เพิ่มขึ้นจากปี 2561 จำนวน 3,481 คน (กรมพัฒนาธุรกิจการค้า, 2562) ในการปฏิบัติของผู้ทำบัญชีแม้จะมีมาตรฐานในวิชาชีพ และมาตรฐานการรายงานทางการเงิน แต่การปฏิบัติงานก็ยังคงมีการจัดทำที่แตกต่างกัน ซึ่งจากข้อมูลของสำนักกำกับดูแลธุรกิจพบข้อบกพร่องในการทำบัญชีของธุรกิจรับทำบัญชีอยู่ในอัตราสูง อาทิเช่น ข้อบกพร่องเกี่ยวกับเอกสารที่ต้องใช้ประกอบการลงบัญชี ข้อบกพร่องเกี่ยวกับการบันทึกบัญชี และข้อบกพร่องเกี่ยวกับการจัดทำงบการเงินและการเปิดเผยข้อมูลในงบการเงิน (สำนักกำกับดูแลธุรกิจ, 2553) ข้อบกพร่องต่าง ๆ อาจลดความน่าเชื่อถือในตัวผู้ทำบัญชีได้ การประกอบวิชาชีพนั้นจะต้องมีความรู้ความสามารถ และมีมาตรฐานใน การปฏิบัติงานเพื่อให้ผลงานมีความน่าเชื่อถือ ผู้ทำบัญชีจะต้องขึ้นทะเบียนไว้กับสภาวิชาชีพบัญชี ในพระบรมราชูปถัมภ์ และต้องมี การพัฒนาความรู้ต่อเนื่อง (CPD) 12 ชั่วโมงต่อปี (สภาวิชาชีพบัญชี ในพระบรมราชูปถัมภ์, 2560) เพื่อให้มีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงาน และให้งานบริการมีความน่าเชื่อถือ ให้สมกับคำว่า “วิชาชีพบัญชี” ซึ่งต้องมีความรู้ทางวิชาชีพบัญชีขั้นสูงเพื่อให้ทำหน้าที่เป็นผู้ประกอบวิชาชีพบัญชีที่มีความสามารถภายใต้สภาพแวดล้อมที่ซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา และผู้ทำบัญชียังถือเป็นสมาชิกของสหพันธ์นักบัญชีระหว่างประเทศ (International Federation of Accountancy: IFAC) อีกด้วย ดังนั้นจึงต้องปฏิบัติตามมาตรฐานการศึกษาสากล ที่ออกโดย IFAC (International Education Standard: IES) ซึ่งมีทั้งหมด 8 ฉบับ IES 2 Initial Professional Development - Technical Competence (Revised) ได้ กำหนดผลการเรียนรู้ด้านความรู้ความสามารถเชิงเทคนิค ประกอบด้วยความรู้ความสามารถ (ระดับความเชี่ยวชาญ) 1) ด้านการบัญชีการเงินและรายงานทางการเงิน 2) การบัญชีบริหาร 3) การเงินและการบริหารการเงิน 4) ภาษีอากร 5) การสอบบัญชีและการให้ความเชื่อมั่น 6) การกำกับดูแลการบริหารความเสี่ยง และการควบคุมภายใน 7) กฎหมายและข้อบังคับทางธุรกิจ 8) เทคโนโลยีสารสนเทศ 9) สภาพแวดล้อมทางธุรกิจและองค์กร 10) เศรษฐศาสตร์ 11) กลยุทธ์ธุรกิจและการจัดการ (สภาวิชาชีพบัญชี ในพระบรมราชูปถัมภ์, 2560) และจากการรวบรวมข้อมูลบริการของสำนักงานบัญชีคุณภาพจังหวัดภาคใต้จำนวนทั้งสิ้น 20 สำนักงาน (กรมพัฒนาธุรกิจการค้า, 2563) และจากการทบทวนวรรณกรรมงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า บริการของสำนักงานบัญชีคุณภาพส่วนใหญ่ คือ การจัดทำบัญชี การให้บริการด้านภาษีอากร

การตรวจสอบบัญชี การวางระบบบัญชี และการอบรมสัมมนา (เพ็ญธิดา พงษ์ธานี, 2552); (ปาริชาติ มณีนัยและคณะ, 2559)

จากที่กล่าวมาในข้างต้นผู้ทำบัญชีซึ่งเป็นวิชาชีพบัญชีที่ต้องมีความรู้ความสามารถในด้านต่าง ๆ ที่นอกเหนือจากทางด้านการจัดทำบัญชี เนื่องจากงานของผู้ทำบัญชีคือการให้บริการทั้งด้านการบัญชีและด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง การจะให้ผู้รับบริการเกิดความเชื่อถือเชื่อมั่นในตัวผู้ทำบัญชีได้ ก็ต้องเกิดจากผลของงานที่มีประสิทธิภาพของผู้ทำบัญชี ดังนั้น เพื่อให้มีการตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในอดีตจากการปฏิบัติงานของผู้ทำบัญชี ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาความรู้ ความสามารถ และประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของผู้ทำบัญชีในสำนักงานบัญชีจังหวัดภาคใต้ เพื่อนำผลการวิจัยที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาการให้บริการ เพื่อให้การปฏิบัติงานของผู้ทำบัญชีมีคุณภาพ และประสิทธิภาพ สร้างความเชื่อมั่นให้กับลูกค้า รวมทั้งเพื่อรักษาและส่งเสริมเกียรติคุณ ชื่อเสียง ในฐานะของสมาชิกสภาวิชาชีพบัญชี ในพระบรมราชูปถัมภ์ และวิชาชีพบัญชี ตลอดจนเตรียมความพร้อมสำหรับการก้าวไปสู่การเป็นสำนักงานบัญชีคุณภาพในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความรู้ ความสามารถ และประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของผู้ทำบัญชีในสำนักงานบัญชีจังหวัดภาคใต้
2. เพื่อตรวจสอบปัจจัยด้านความรู้ ความสามารถ (ด้านการทำบัญชี ด้านการสอบบัญชี ด้านการบัญชีบริหาร ด้านการวางระบบบัญชี ด้านภาษีอากร และด้านทางเทคโนโลยีสารสนเทศ) ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน (ด้านการประสานงานกับลูกค้า ด้านผู้ปฏิบัติงานของผู้ทำบัญชี ด้านการปฏิบัติตามมาตรฐานการบัญชี และด้านเทคโนโลยีสารสนเทศในการทำบัญชี) ของผู้ทำบัญชีในสำนักงานสอบบัญชีจังหวัดภาคใต้

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบของการวิจัย

การวิจัยเรื่องความรู้ ความสามารถ และประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของผู้ทำบัญชีในสำนักงานบัญชีจังหวัดภาคใต้ ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และกำหนดตัวแปรอิสระ (Independent Variable) คือ ความรู้ความสามารถ ได้แก่ ด้านการทำบัญชี ด้านการสอบบัญชี ด้านการบัญชีบริหาร ด้านการวางระบบบัญชี ด้านภาษีอากร และด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ตัวแปรตาม (Dependent Variable) คือ ประสิทธิภาพในการจัดทำบัญชีของผู้ทำบัญชี ได้แก่ ด้านการประสานงานกับลูกค้า ด้านผู้ปฏิบัติงานของผู้ทำบัญชี ด้านการปฏิบัติตามมาตรฐานการบัญชี และด้านเทคโนโลยีสารสนเทศในการทำบัญชี

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร (Population) ที่ใช้ในการศึกษาค้างนี้ คือ ผู้ทำบัญชีที่มีหน้าที่ในการจัดทำบัญชี ให้คำปรึกษาแก่หน่วยงานธุรกิจที่เป็นลูกค้าของสำนักงานบัญชีในจังหวัดภาคใต้ที่มีการแจ้งรายละเอียดไว้กับกรมพัฒนาธุรกิจการค้า จำนวน 343 ราย (กรมพัฒนาธุรกิจการค้า, 2563) กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรการคำนวณของ Taro Yamane ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% ค่าความคลาดเคลื่อน 0.05 (Yamane, T., 1973) ได้กลุ่มตัวอย่าง (Sample) คือ ผู้ทำบัญชีที่ปฏิบัติงานในสำนักงานบัญชีจังหวัดภาคใต้ จำนวน 185 ราย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถาม ที่พัฒนาขึ้นจากการทบทวนวรรณกรรมครอบคลุมเนื้อหาตามกรอบแนวคิดการวิจัย แบ่งเป็น 5 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 ปัจจัยส่วนบุคคล ส่วนที่ 2 ข้อมูลทั่วไปของสำนักงานบัญชี แบบสอบถามส่วนที่ 1 และ 2 เป็นแบบ Checklist ส่วนที่ 3 ความรู้ความสามารถของผู้ทำบัญชี ส่วนที่ 4 ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของผู้ทำบัญชี แบบสอบถามส่วนที่ 3 และ 4 เป็นแบบประเมินค่าแบบ Likert's Scale ให้ค่าคะแนนตามความสำคัญของตัวแปรในลักษณะที่เรียกว่า Weight Rating โดยกำหนดระดับออกเป็น 5 ระดับ และส่วนที่ 5 เป็นคำถามปลายเปิดเพื่อให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

โดยการตรวจสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (Content Validity) ด้วยวิธีการหาค่าดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถามกับโครงสร้างหลักเนื้อหา (The Index of Item Objective Congruence: IOC) คัดเลือกข้อคำถามเฉพาะข้อคำถามที่มีค่าดัชนีตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไปมาใช้ (Rorinelli, R.J. & Hambleton, R.K., 1977) นำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ไปทดลองใช้ (Try Out) กับผู้ทำบัญชีที่ปฏิบัติงานในสำนักงานบัญชี จำนวน 30 ชุด หาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability) โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาคอัลฟา (Cronbach's Alpha) ซึ่งหากมีค่าใกล้ 1 แสดงว่าแบบสอบถามมีความเชื่อมั่นและความเที่ยงตรงสูง (Nunnally, J.C., 1978) ทั้งนี้แบบสอบถามในการวิจัยครั้งนี้มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.951

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย และจัดส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์ ไปยังที่อยู่ของสำนักงานบัญชีในจังหวัดภาคใต้ที่ได้แจ้งรายละเอียดไว้ในเว็บไซต์ของกรมพัฒนาธุรกิจการค้า กระทรวงพาณิชย์ (กรมพัฒนาธุรกิจการค้า, 2563) ผู้วิจัยได้รับแบบสอบถามตอบกลับมารอบตามจำนวนของกลุ่มตัวอย่าง คือ 185 ฉบับ

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล โดยแบ่งสถิติที่ใช้ออกตามลักษณะของแบบสอบถาม ดังนี้

1. ปัจจัยส่วนบุคคล และข้อมูลทั่วไปของสำนักงานบัญชี ใช้สถิติพรรณนา (Descriptive Statistic) ได้แก่ การแจกแจงความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percentage)
2. ความรู้ ความสามารถของผู้ทำบัญชี และประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของผู้ทำบัญชี ลักษณะแบบสอบถามทั้ง 2 ส่วนวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพรรณนา (Descriptive Statistic) ได้แก่ การวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Arithmetic Mean) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)
3. การวิเคราะห์ความสัมพันธ์เบื้องต้นด้วยค่าสถิติสหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson Product Moment Correlation) และการวิเคราะห์ความเป็นอิสระของตัวแปรสาเหตุด้วยค่าสถิติ Variance Inflation Factor (VIF)
4. การทดสอบสมมติฐาน โดยใช้การวิเคราะห์การถดถอยแบบพหุคูณ (Multiple Regression Analysis)

การวิเคราะห์เงื่อนไขข้อตกลงเบื้องต้นก่อนการวิเคราะห์การถดถอยแบบพหุคูณ

ตารางที่ 1 แสดงค่าสหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson Product Moment Correlation)

ตัวแปรอิสระ	X1	X2	X3	X4	X5	X6
ด้านการทำบัญชี (X1)	1.000					
ด้านการสอบบัญชี (X2)	.398**	1.000				
ด้านบัญชีบริหาร (X3)	.393**	.509**	1.000			
ด้านระบบบัญชี (X4)	.422**	.481**	.487**	1.000		
ด้านภาษีอากร (X5)	.576**	.397**	.408**	.529**	1.000	
ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ (X6)	.447**	.420**	.358**	.411**	.494**	1.000

**มีนัยสำคัญที่ระดับ 0.01

จากตารางที่ 1 พบว่าค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson Product Moment Correlation) ในภาพรวมมีค่าอยู่ระหว่าง 0.358** ถึง 0.576** ในทางสถิติแล้วหากค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson Product Moment Correlation) มีค่าไม่ต่ำกว่า 0.3 หรือไม่สูงเกิน 0.8 จะถือว่าไม่ละเมิดข้อตกลงเบื้องต้นก่อนการวิเคราะห์การถดถอยหรือที่เรียกว่า ไม่เกิดปัญหาค่าตัวแปรอิสระสัมพันธ์กับตัวแปรอิสระ (Multi Collinearity)

ตารางที่ 2 การทดสอบตัวแปรอิสระด้วยค่าสถิติ Tolerance และ Variance Inflation Factor (VIF)

ตัวแปรอิสระ	Collinearity Statistics	
	Tolerance	VIF
1. ด้านการทำบัญชี	0.609	1.643
2. ด้านการสอบบัญชี	0.666	1.502

ตัวแปรอิสระ	Collinearity Statistics	
	Tolerance	VIF
3. ด้านบัญชีบริหาร	0.617	1.620
4. ด้านระบบบัญชี	0.492	2.034
5. ด้านภาษีอากร	0.519	1.928
6. ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ	0.757	1.321

จากตารางที่ 2 พบว่า ตัวแปรอิสระทั้ง 6 ตัวแปร มีค่า Tolerance ต่ำสุด คือ 0.492 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ขั้นต่ำที่ต้องมากกว่า 0.1 ในส่วนของ ค่า Variance Inflation Factor ของตัวแปรอิสระทั้ง 6 ด้านมีค่าอยู่ระหว่าง 1.321 ถึง 2.034 ซึ่งมีค่าไม่เกิน 5 ดังนั้นตัวแปรอิสระทุกตัวแปรมีความเป็นอิสระกับตัวแปรอื่นที่เป็นตัวแปรอิสระด้วยกันจึงไม่เกิดปัญหาตัวแปรอิสระสัมพันธ์กับตัวแปรอิสระ (Multi Collinearity) ข้อมูลจากการสำรวจสามารถนำไปวิเคราะห์การถดถอยได้

ผลการวิจัย

ผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่เป็นผู้หญิง ร้อยละ 74.6 มีอายุอยู่ในช่วง 40 - 49 ปี ร้อยละ 39.5 มีระดับการศึกษาระดับปริญญาตรี ร้อยละ 67 และมีประสบการณ์ในการทำบัญชี 7 - 10 ปี ร้อยละ 83 ข้อมูลทั่วไปของสำนักงานบัญชี พบว่า สำนักงานบัญชีส่วนใหญ่จดทะเบียนสถานประกอบการในรูปแบบของบริษัทจำกัดมากถึงร้อยละ 61.6 มีพนักงานบัญชีทั้งหมด 11 - 20 คน ระยะเวลาในการดำเนินงานของสำนักงานบัญชีส่วนใหญ่มีระยะเวลา มากกว่า 15 ปี คิดเป็นร้อยละ 42.2 และมีจำนวนลูกค้าของสำนักงานบัญชีที่ให้บริการรับทำบัญชีอยู่ในปัจจุบันส่วนใหญ่จำนวน 51 - 100 ราย ร้อยละ 52.4

1. ผลการวิเคราะห์เกี่ยวกับความรู้ความสามารถของผู้ทำบัญชี พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นเกี่ยวกับความรู้ความสามารถของผู้ทำบัญชีโดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.04 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อยดังนี้ ด้านการทำบัญชี ($\bar{X} = 4.24$), ด้านภาษีอากร ($\bar{X} = 4.22$), ด้านการสอบบัญชี ($\bar{X} = 4.01$), ด้านบัญชีบริหาร ($\bar{X} = 3.99$), ด้านระบบบัญชี ($\bar{X} = 3.94$) และด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ($\bar{X} = 3.82$) ตามลำดับ ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของผู้ทำบัญชีพบว่า ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของผู้ทำบัญชีโดยรวมอยู่ในระดับปานกลางมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.34 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ได้ดังนี้ ด้านการปฏิบัติตามมาตรฐานการบัญชี ($\bar{X} = 3.46$), ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศในการจัดทำบัญชี ($\bar{X} = 3.41$)

ด้านการประสานงานกับลูกค้า ($\bar{X} = 3.24$) และด้านผู้ปฏิบัติงานของผู้ทำบัญชี ($\bar{X} = 3.24$) ตามลำดับ

2. เพื่อตรวจสอบปัจจัยด้านความรู้ ความสามารถ (ด้านการทำบัญชี ด้านการสอบบัญชี ด้านการบัญชีบริหาร ด้านการวางระบบบัญชี ด้านภาษีอากร และด้านทางเทคโนโลยีสารสนเทศ) ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน (ด้านการประสานงานกับลูกค้า ด้านผู้ปฏิบัติงานของผู้ทำบัญชี ด้านการปฏิบัติตามมาตรฐานการบัญชี และด้านเทคโนโลยีสารสนเทศในการทำบัญชี) ของผู้ทำบัญชีในสำนักงานสอบบัญชีจังหวัดภาคใต้

2.1 สมมติฐานที่ 1 ความรู้ ความสามารถ (ด้านการทำบัญชี ด้านการสอบบัญชี ด้านการบัญชีบริหาร ด้านการวางระบบบัญชี ด้านภาษีอากร และด้านทางเทคโนโลยีสารสนเทศ) ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน (ด้านการประสานงานกับลูกค้า)

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์การถดถอยเชิงพหุคูณของความรู้ ความสามารถที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของผู้ทำบัญชีด้านการประสานงานกับลูกค้า

ความรู้ ความสามารถของผู้ทำบัญชี	b	Std. Error (b)	β	t	Sig
ด้านการทำบัญชี (X_1)	.237	.117	.184	2.025	.044*
ด้านการสอบบัญชี (X_2)	.096	.108	.078	.893	.373
ด้านบัญชีบริหาร (X_3)	.094	.102	.083	.916	.361
ด้านระบบบัญชี (X_4)	.056	.106	.054	.528	.598
ด้านภาษีอากร (X_5)	.212	.104	.201	2.037	.043*
ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ (X_6)	.130	.094	.113	1.390	.166

* $P < .05$, $a = .320$, $R^2 = .103$, $SE_{est} = .827$, $Adjust\ R^2 = .072$

จากตารางที่ 3 พบว่า ความรู้ ความสามารถของผู้ทำบัญชีที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานด้านการประสานงานกับลูกค้า คือ ด้านการทำบัญชี และด้านภาษีอากร มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยด้านภาษีอากร ($\beta = .201$) มีผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติมากกว่าด้านการบัญชี ($\beta = .184$) ค่าสัมประสิทธิ์การตัดสินใจ (R^2) มีค่าเท่ากับ 0.103 แสดงว่าความรู้ความสามารถด้านการทำบัญชี ด้านการสอบบัญชี ด้านบัญชีบริหาร ด้านระบบบัญชี ด้านภาษีอากร และด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ สามารถอธิบายการเปลี่ยนแปลงประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานด้านปริมาณงานได้ร้อยละ 10.3 มีค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานของการพยากรณ์ (SE_{est}) .827 โดยสร้างเป็นสมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบและคะแนนมาตรฐานได้ดังนี้

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบ

$$\hat{Y}_1 = 0.320 + 0.237X_1 + 0.096X_2 + 0.094X_3 + 0.056X_4 + 0.212X_5 + 0.130X_6$$

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนมาตรฐาน

$$\hat{Z}_{y1} = 0.117X_1 + 0.108X_2 + 0.102X_3 + 0.106X_4 + 0.104X_5 + 0.094X_6$$

2.2 สมมติฐานที่ 2 ความรู้ ความสามารถ (ด้านการทำบัญชี ด้านการสอบบัญชี ด้านการบัญชีบริหาร ด้านการวางระบบบัญชี ด้านภาษีอากร และด้านทางเทคโนโลยีสารสนเทศ) ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน (ด้านผู้ปฏิบัติงานของผู้ทำบัญชี)

ตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์การถดถอยเชิงพหุคูณของความรู้ ความสามารถที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของผู้ทำบัญชีด้านผู้ปฏิบัติงานของผู้ทำบัญชี

ความรู้ความสามารถของผู้ทำบัญชี	b	Std. Error (b)	β	t	Sig
ด้านการทำบัญชี (X_1)	.001	.127	.001	.007	.995
ด้านการสอบบัญชี (X_2)	.111	.117	.084	.954	.341
ด้านบัญชีบริหาร (X_3)	.075	.111	.062	.679	.498
ด้านระบบบัญชี (X_4)	.047	.114	.042	.408	.684
ด้านภาษีอากร (X_5)	.275	.113	.244	2.439	.016*
ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ (X_6)	.047	.102	.038	.460	.646

* $P < .05$, $a = .271$, $R^2 = .073$, $SE_{est} = .895$, Adjust $R^2 = .042$

จากตารางที่ 4 พบว่า ความรู้ ความสามารถของผู้ทำบัญชีที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานด้านผู้ปฏิบัติงานของผู้ทำบัญชี คือ ด้านภาษีอากรมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ค่าสัมประสิทธิ์การตัดสินใจ (R^2) มีค่าเท่ากับ 0.073 แสดงว่าความรู้ความสามารถด้านการทำบัญชี ด้านการสอบบัญชี ด้านบัญชีบริหาร ด้านระบบบัญชี ด้านภาษีอากร และด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ สามารถอธิบายการเปลี่ยนแปลงประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานด้านปริมาณงานได้ร้อยละ 7.3 มีค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานของการพยากรณ์ (SE_{est}) .895 โดยสร้างเป็นสมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบและคะแนนมาตรฐานได้ดังนี้

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบ

$$\hat{Y}_1 = 0.271 + 0.001X_1 + 0.111X_2 + 0.075X_3 + 0.047X_4 + 0.275X_5 + 0.047X_6$$

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนมาตรฐาน

$$\hat{Z}_{y1} = 0.127X_1 + 0.117X_2 + 0.111X_3 + 0.114X_4 + 0.113X_5 + 0.102X_6$$

2.3 สมมติฐานที่ 3 ความรู้ ความสามารถ (ด้านการทำบัญชี ด้านการสอบบัญชี ด้านการบัญชีบริหาร ด้านการวางระบบบัญชี ด้านภาษีอากร และด้านทางเทคโนโลยีสารสนเทศ) ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน (ด้านการปฏิบัติตามมาตรฐานการบัญชี)

ตารางที่ 5 ผลการวิเคราะห์การถดถอยเชิงพหุคูณของความรู้ ความสามารถที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของผู้ทำบัญชีด้านการปฏิบัติตามมาตรฐานการบัญชี

ความรู้ความสามารถของผู้ทำบัญชี	b	Std. Error (b)	β	t	Sig
ด้านการทำบัญชี (X_1)	.220	.100	.199	-2.192	.030*
ด้านการสอบบัญชี (X_2)	.260	.092	.244	2.817	.005*
ด้านบัญชีบริหาร (X_3)	-.037	.088	-.038	-.424	.672

ความรู้ความสามารถของผู้ทำบัญชี	b	Std. Error (b)	β	t	Sig
ด้านระบบบัญชี (X_4)	-.137	.090	-.153	-1.515	.132
ด้านภาษีอากร (X_5)	-.059	.089	-.065	-.665	.507
ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ (X_6)	.021	.080	.021	.261	.795

* $P < .05$, $a = .331$, $R^2 = .109$, $SE_{est} = .708$, $Adjust\ R^2 = .079$

จากตารางที่ 5 พบว่า ความรู้ ความสามารถของผู้ทำบัญชีที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานด้านการปฏิบัติตามมาตรฐานการบัญชี คือ ด้านการทำบัญชี มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และด้านการตรวจสอบ มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยด้านการตรวจสอบ ($\beta = .244$) มีผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติตามมากกว่าด้านการบัญชี ($\beta = .199$) ค่าสัมประสิทธิ์การตัดสินใจ (R^2) มีค่าเท่ากับ 0.109 แสดงว่าความรู้ความสามารถด้านทำบัญชี ด้านการสอบบัญชี ด้านบัญชีบริหาร ด้านระบบบัญชี ด้านภาษีอากร และด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ สามารถอธิบายการเปลี่ยนแปลงประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานด้านปริมาณงานได้ร้อยละ 10.9 มีค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานของการพยากรณ์ (SE_{est}) .708 โดยสร้างเป็นสมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบและคะแนนมาตรฐานได้ดังนี้

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบ

$$\hat{Y}_1 = 0.331 + 0.220X_1 + 0.260X_2 - 0.037X_3 - 0.137X_4 - 0.059X_5 + 0.021X_6$$

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนมาตรฐาน

$$\hat{Z}_{y1} = 0.100X_1 + 0.092X_2 + 0.088X_3 + 0.090X_4 + 0.089X_5 + 0.080X_6$$

2.4 สมมติฐานที่ 4 ความรู้ ความสามารถ (ด้านการทำบัญชี ด้านการสอบบัญชี ด้านการบัญชีบริหาร ด้านการวางระบบบัญชี ด้านภาษีอากร และด้านทางเทคโนโลยีสารสนเทศ) ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน (ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศในการทำบัญชี)

ตารางที่ 6 ผลการวิเคราะห์การถดถอยเชิงพหุคูณของความรู้ ความสามารถที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของผู้ทำบัญชีด้านเทคโนโลยีสารสนเทศในการทำบัญชี

ความรู้ความสามารถของผู้ทำบัญชี	b	Std. Error (b)	β	t	Sig
ด้านการทำบัญชี (X_1)	.169	.146	.104	1.157	.249
ด้านการสอบบัญชี (X_2)	.122	.134	.078	.911	.364
ด้านบัญชีบริหาร (X_3)	.177	.128	.124	1.388	.167
ด้านระบบบัญชี (X_4)	.114	.131	.086	.865	.388
ด้านภาษีอากร (X_5)	.406	.130	.304	3.131	.002*
ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ (X_6)	.025	.117	.017	.214	.831

* $P < .05$, $a = .357$, $R^2 = .127$, $SE_{est} = 1.029$, $Adjust\ R^2 = .098$

จากตารางที่ 6 พบว่า ความรู้ ความสามารถของผู้ทำบัญชีที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศในการทำบัญชี คือ ด้านภาษีอากรมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ค่าสัมประสิทธิ์การตัดสินใจ (R^2) มีค่าเท่ากับ 0.127 แสดงว่าความรู้ความสามารถด้านการทำบัญชี ด้านการตรวจสอบ ด้านบัญชีบริหาร ด้านระบบบัญชี ด้านภาษีอากร และด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ สามารถอธิบายการเปลี่ยนแปลงประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานด้านปริมาณงานได้ร้อยละ 12.7 มีค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานของการพยากรณ์ (SE_{est}) 1.029 โดยสร้างเป็นสมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบและคะแนนมาตรฐานได้ดังนี้

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบ

$$\hat{Y}_1 = 0.357 + 0.169X_1 + 0.122X_2 + 0.177X_3 + 0.114X_4 + 0.406X_5 + 0.025X_6$$

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนมาตรฐาน

$$\hat{Z}_{Y1} = 0.146X_1 + 0.134X_2 + 0.128X_3 + 0.131X_4 + 0.130X_5 + 0.117X_6$$

อภิปรายผล

1. จากการศึกษาความรู้ ความสามารถ และประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของผู้ทำบัญชีในสำนักงานบัญชีจังหวัดภาคใต้ สามารถอภิปรายผลได้เป็น 2 ส่วนดังนี้

1.1. ความรู้ ความสามารถของผู้ทำบัญชีในสำนักงานบัญชีจังหวัดภาคใต้โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ทุกด้าน ได้แก่ ด้านการทำบัญชี ด้านการสอบบัญชี ด้านบัญชีบริหาร ด้านระบบบัญชี ด้านภาษีอากร และด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ อยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปรศน์ ภายพันธ์และคณะ ที่ศึกษาเรื่องปัญหาในการจัดทำบัญชีของสำนักงานบัญชีในเขตภาคใต้ ซึ่งผลการวิจัยพบว่า ผู้ประกอบวิชาชีพมีการใช้ความรู้ทางวิชาชีพบัญชีโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็นพบว่าผู้ประกอบวิชาชีพบัญชีมีการใช้ความรู้ทางวิชาชีพด้านการวางระบบบัญชี ด้านการวางแผนภาษีอากร ด้านการจดทะเบียนนิติบุคคล ด้านงานตรวจสอบบัญชี อยู่ในระดับมากทุกด้าน (ปรศน์ ภายพันธ์ และคณะ, 2558) สอดคล้องกับงานวิจัยของ กนกวรรณ วุฒิกนกกาญจน์ ที่ศึกษาเรื่องปัญหาและอุปสรรคในการจัดทำบัญชีของสำนักงานบัญชีในเขต ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย พบว่า การใช้ความรู้ทางวิชาชีพภาพรวมอยู่ในระดับมาก (กนกวรรณ วุฒิกนกกาญจน์, 2560) นอกจากนี้ปัจจัยความรู้ด้านการทำบัญชีผู้วิจัยพบว่ามีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสุภาพร เพ่งพิศ ที่ได้ศึกษาเรื่องปัญหาในการจัดทำบัญชีของสำนักงานบัญชีในกรุงเทพมหานคร และพบว่า มีการใช้ความรู้ทางด้านการทำบัญชีมากที่สุดในการจัดทำงบการเงิน (สุภาพร เพ่งพิศ, 2553) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ทวีชัย อูร์ฉฉัท และชุมพล รอดแจ่ม ที่ผลการวิจัยพบว่า นักบัญชีในสถานประกอบการของเขตอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี มีความรู้ความสามารถทางวิชาชีพของนักบัญชีตามมาตรฐานระหว่างประเทศอยู่ในระดับมาก (ทวีชัย อูร์ฉฉัท และชุมพล รอดแจ่ม, 2560)

1.2. ความคิดเห็นเกี่ยวกับประสิทธิภาพของผู้ทำบัญชีในสำนักงานบัญชีจังหวัดภาคใต้ พบว่า ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของผู้ทำบัญชีโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชลกรณ โฆษิตคณิน และคณะ ได้ศึกษาเรื่องปัญหาอุปสรรคและแนวทางการพัฒนาการจัดทำบัญชีวิสาหกิจชุมชน จังหวัดนครปฐม ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาและอุปสรรคในการจัดทำบัญชีของผู้จัดทำบัญชีวิสาหกิจชุมชน อยู่ในระดับปานกลางเช่นกัน (ชลกรณ โฆษิตคณิน และคณะ, 2560) สอดคล้องกับงานวิจัยของมาริษา ทิพย์อักษร ที่ศึกษาเรื่อง ปัญหาของผู้ทำบัญชีในเขตกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่าปัญหาของผู้ทำบัญชีในการปฏิบัติงานอยู่ในระดับปานกลาง (มาริษา ทิพย์อักษร, 2554) และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปรีศณี กายพันธ์ และคณะ ที่ศึกษาเรื่องปัญหาในการจัดทำบัญชีของสำนักงานบัญชีในเขตภาคใต้ ผลการวิจัยพบว่าปัญหาในการจัดทำบัญชีทุกด้านอยู่ในระดับปานกลางคือ ด้านการติดต่อประสานงานกับลูกค้า ด้านการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง และด้านการปฏิบัติงานของผู้ทำบัญชี (ปรีศณี กายพันธ์ และคณะ, 2558)

2. จากผลการวิจัยความรู้ความสามารถที่มีผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของผู้ทำบัญชีในสำนักงานบัญชี จังหวัดภาคใต้ มี 3 ด้าน จากความรู้ความสามารถทั้งหมด 6 ด้าน ซึ่งสามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

2.1. ความรู้ความสามารถด้านการบัญชี ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของผู้ทำบัญชีด้านการประสานงานกับลูกค้า และด้านมาตรฐานการบัญชี ความรู้ความสามารถของนักบัญชี มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับประสิทธิภาพงานบัญชี ซึ่งตามกับมาตรฐานการศึกษาระหว่างประเทศ ฉบับที่ 2 (2557) ได้กำหนดไว้ว่าความรู้ทางการเงิน การเงินและการรายงานทางการเงิน ประกอบด้วย การประยุกต์ใช้หลักการบัญชี มาตรฐานการรายงานทางการเงินระหว่างประเทศ (IFRSs) หรือมาตรฐานอื่นที่เกี่ยวข้องกับรายการค้าและเหตุการณ์ต่าง ๆ นโยบายการบัญชีที่ใช้จัดทำงบการเงิน การจัดทำงบการเงิน การจัดทำงบการเงินรวมตามมาตรฐานการรายงานทางการเงินระหว่างประเทศหรือมาตรฐานอื่นที่เกี่ยวข้อง การตีความงบการเงินและการเปิดเผยข้อมูลที่เกี่ยวข้อง การตีความรายงานต่าง ๆ ซึ่งรวมถึงข้อมูลที่ไม่ใช่ข้อมูลทางการเงิน ทั้งนี้อุปนิสัยของนักบัญชีเป็นบุคคลที่มีประสิทธิภาพ ต้องเป็นผู้ที่รับฟังเหตุผลของผู้อื่น ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างดีและความสำคัญในการทำงานเป็นทีม มีการสื่อสาร มีความพร้อมด้านทักษะทางปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และนักบัญชีต้องมุ่งมั่นที่จะเป็นผู้มีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องเพิ่มพูนความรู้ทางการเงินรวมทั้งทักษะในการปฏิบัติงานบัญชีเพื่อให้ผลปฏิบัติงานที่ได้ถูกต้องตามมาตรฐานการบัญชีไทยและหลักการบัญชีที่รับรองทั่วไป อันจะส่งผลให้เกิดประสิทธิภาพและความสำเร็จในการปฏิบัติงาน งานที่ได้มีความถูกต้องเชื่อถือได้ทันต่อเวลา (Somanathan, E. & P.H. Rubin, 2002); (ปรีศณี กายพันธ์และคณะ เหมมันต์, 2557) นักบัญชีต้องมุ่งมั่นในการพัฒนาและเพิ่มพูนความรู้ทางการเงินรวมทั้งทักษะในการปฏิบัติงานบัญชีเพื่อให้ผลปฏิบัติงานที่ได้ถูกต้องตามมาตรฐานการบัญชี

ไทยและหลักการบัญชีที่รับรองทั่วไป อันจะส่งผลให้เกิดประสิทธิภาพและความสำเร็จ ในการปฏิบัติงาน งานที่ได้มีความถูกต้องเชื่อถือได้ทันต่อเวลา (จิตติมา ขำคำ และคณะ, 2562)

2.2. ความรู้ความสามารถด้านการสอบบัญชี ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของผู้ทำบัญชีด้านมาตรฐานการบัญชี หากผู้ทำบัญชีมีความรู้ความสามารถทาง การตรวจสอบ แสดงให้เห็นว่าผู้ทำบัญชีมีความรู้และเข้าใจในส่วนของมาตรฐานการบัญชีเป็นอย่างดี เนื่องจากการจะตรวจสอบได้ต้องเป็นบุคคลที่มีความรู้ความสามารถทั้งในด้านการ ตรวจสอบและด้านการจัดทำบัญชี ซึ่งในเรื่องของการจัดทำบัญชีจะต้องจัดทำให้เป็นไปตาม มาตรฐานการรายงานทางการเงิน และเมื่อตรวจสอบก็ต้องตรวจสอบว่างบการเงินได้จัดทำขึ้น ตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้หรือไม่ ซึ่งก็คือมาตรฐานการรายงานทางการเงิน (นิพนธ์ เห็นโชค ชัยชนะ และศิลปพร ศรีจันเพชร, 2563)

2.3. ความรู้ ความสามารถด้านภาษีอากรส่งผลต่อประสิทธิภาพใน การปฏิบัติงานของผู้ทำบัญชีด้านการประสานงานกับลูกค้า ด้านผู้ปฏิบัติงานของผู้ทำบัญชี และ ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศในการจัดทำบัญชี ความรู้ ความสามารถด้านภาษีอากร เป็นปัจจัยต้น ๆ ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของผู้ทำบัญชี ซึ่งงานวิจัยของ สุภาพร เพ่งพิศ ที่ได้ ศึกษาเรื่องปัญหาในการจัดทำบัญชีของสำนักงานบัญชีในกรุงเทพมหานคร พบว่า การใช้ความรู้ ด้านวิชาชีพด้านการบัญชีภาษีอากรในการยื่นแบบภาษีเพื่อนำส่งกรมสรรพากรเป็นปัจจัยที่มี ค่าเฉลี่ยเป็นอันดับสองรองจากความรู้ทางด้านการทำบัญชี (สุภาพร เพ่งพิศ, 2553) ผู้ทำบัญชี จำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องภาษีเป็นอย่างดี เนื่องจากรายการทางธุรกิจต่าง ๆ เกี่ยวข้องกับภาษีอากรประเภทต่าง ๆ ซึ่งมีข้อกำหนดที่แตกต่างกัน ความเข้าใจในเรื่องกฎหมาย ภาษีอากร จะช่วยให้กิจการสามารถทำการวางแผนด้านภาษีอากรได้อย่างมีประสิทธิภาพ ช่วยลดความเสียหายที่อาจเกิดจากการปฏิบัติไม่ถูกต้องตามข้อกำหนดของกฎหมาย (ปรีศนิ ภัยพันธ์ และคณะ, 2558)

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 1 ความรู้ ความสามารถด้านภาษีอากรที่ส่งผลต่อ ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของผู้ทำบัญชีในสำนักงานบัญชีจังหวัดภาคใต้

ความรู้ ความสามารถด้านภาษาอากร ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานด้านการประสานงานกับลูกค้า ด้านผู้ปฏิบัติงานของผู้ทำบัญชี และด้านเทคโนโลยีสารสนเทศในการทำบัญชี ของผู้ทำบัญชีในสำนักงานบัญชีจังหวัดภาคใต้ ดังนั้นผู้ทำบัญชีจึงควรให้ความสำคัญ และพัฒนาความรู้ของตนเองในด้านภาษาอากรอย่างต่อเนื่อง

สรุป/ข้อเสนอแนะ

ความรู้ความสามารถของผู้ทำบัญชีในสำนักงานบัญชีจังหวัดภาคใต้ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานด้านการประสานงานกับลูกค้า และด้านมาตรฐานการบัญชี ได้แก่ ความรู้ความสามารถด้านการทำบัญชี ด้านภาษาอากร และด้านการสอบบัญชี ซึ่งความรู้ด้านภาษาอากรเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของผู้ทำบัญชีมากที่สุด ทั้งส่งผลในด้านการประสานงานกับลูกค้า ด้านผู้ปฏิบัติงานของผู้ทำบัญชี และด้านเทคโนโลยีในการจัดทำบัญชี ความรู้ทางด้านภาษาอากรเป็นสิ่งที่นักบัญชีไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้เป็นความรู้ที่สำคัญคู่ควบกับความรู้ทางการบัญชีที่ผู้ทำบัญชีต้องมี และยังต้องพัฒนาความรู้อย่างต่อเนื่องเพื่อให้ทันต่อสถานการณ์ในปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลง ซึ่งกรมสรรพากรมักจะออกประกาศเกี่ยวกับภาษาอากรในเรื่องต่าง ๆ ตลอดเวลาเพื่อให้สอดคล้องและรองรับต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ดังนั้นผู้ทำบัญชี ซึ่งถือเป็นมืออาชีพทางการบัญชีจึงต้องเป็นบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ และต้องมีการพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลาเพื่อให้บริการได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นที่น่าเชื่อถือ และไว้วางใจจากผู้รับบริการ ทั้งยังเป็นการยึดมั่นตามจรรยาบรรณของผู้ประกอบวิชาชีพบัญชีในเรื่องของความรู้ ความสามารถ และมาตรฐานในการปฏิบัติงานอีกด้วย การพัฒนาความรู้อย่างต่อเนื่องของผู้ทำบัญชียังนอกจากจะสร้างความเป็นมืออาชีพให้แก่ผู้ทำบัญชีแล้วยังเป็นการยกระดับมาตรฐานการให้บริการของสำนักงานบัญชี ซึ่งจะนำไปสู่การเป็นสำนักงานบัญชีคุณภาพในอนาคตได้อีกด้วย

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบคุณทุนสนับสนุนงานวิจัยจากมหาวิทยาลัยรัตนบัณฑิต ปีการศึกษา 2563

เอกสารอ้างอิง

- กนกวรรณ วุฒิกนกกาญจน์. (2560). ปัญหาและอุปสรรคในการจัดทำบัญชีของสำนักงานบัญชีในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย. วารสารสยามวิชาการ มหาวิทยาลัยสยาม, 18(31), 1-19.
- กรมพัฒนาธุรกิจการค้า. (2562). ข้อมูลผู้ประกอบการวิชาชีพบัญชี ประจำเดือนตุลาคม 2562. เรียกใช้เมื่อ 10 กรกฎาคม 2563 จาก https://www.dbd.go.th/more_news.php?cid=433

- กรมพัฒนาธุรกิจการค้า. (2563). รายชื่อสำนักงานบัญชีคุณภาพในภาคใต้. เรียกใช้เมื่อ 10 กรกฎาคม 2563 จาก https://www.dbd.go.th/news_view.php?nid=6167
- กรมพัฒนาธุรกิจการค้า. (2563). รายชื่อสำนักงานบัญชีในแต่ละจังหวัด. เรียกใช้เมื่อ 10 กรกฎาคม 2563 จาก https://www.dbd.go.th/news_view.php?nid=469403169
- จิตติมา ขำดำ และคณะ. (2562). ความรู้ความสามารถของนักบัญชีและความเข้าใจในมาตรฐานการจัดทำบัญชีภาครัฐที่มีผลต่อประสิทธิภาพงานของนักบัญชีของสำนักงานอัยการสูงสุด. วารสารนักบริหาร, 39(2), 52-65.
- ชลกนก ไชยิตคณิน และคณะ. (2560). ปัญหา อุปสรรคและแนวทางการพัฒนาการจัดทำบัญชีวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครปฐม. วารสารวิชาการ Veridian E-Journal มหาวิทยาลัยศิลปากร, 10(3), 2138-2151.
- ทวิชชัย อรรถฉัตรและชุมพล รอดแจ่ม. (2560). ความรู้และความสามารถทางวิชาชีพของนักบัญชีตามมาตรฐานระหว่างประเทศสำหรับผู้ประกอบวิชาชีพในสถานประกอบการเขตอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี. ใน รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์.
- นิพันธ์ เห็นโชคชัยชนะ และศิลปพร ศรีจันเพชร. (2563). การสอบบัญชี. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: ที พี เอ็น เพรส.
- ปรีศนี กายพันธ์และคณะ. (2558). ปัญหาในการจัดทำบัญชีของสำนักงานบัญชีในเขตภาคใต้. ใน รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย.
- ปรีศนี กายพันธ์และธนธิ์ เหมมันต์. (2557). นักบัญชีไทยกับประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน. วารสารการจัดการ, 3(3), 14-21.
- ปาริชาติ มณีมัยและคณะ. (2559). คุณภาพและปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพการปฏิบัติงานของสำนักงานบัญชีขนาดกลางและขนาดย่อมของไทย. วารสารการจัดการสมัยใหม่, 14(1), 118-128.
- พระราชบัญญัติการบัญชี พ.ศ. 2543. (2543). ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 117 ตอนที่ 41 ก (12 พฤษภาคม 2543).
- เพ็ญธิดา พงษ์ธานี. (2552). ปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพการบริการของสำนักงานบัญชีในประเทศไทย. ใน รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- มาริษา ทิพย์อักษร. (2554). ปัญหาของผู้ทำบัญชีในเขตกรุงเทพมหานคร. ใน วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาการบัญชี. มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์.
- สภาวิชาชีพบัญชี ในพระบรมราชูปถัมภ์. (2560). การแจ้งชั่วโมงพัฒนาความรู้ต่อเนื่อง CPD. เรียกใช้เมื่อ 9 พฤศจิกายน 2563 จาก <https://www.tfac.or.th/Article/Detail/67987>

- สภาวิชาชีพบัญชี ในพระบรมราชูปถัมภ์. (2560). มาตรฐานการศึกษาระหว่างประเทศ ฉบับที่ 2 การพัฒนาทางวิชาชีพระยะเริ่มแรก - ความรู้ความสามารถเชิงเทคนิค (ฉบับปรับปรุง). เรียกใช้เมื่อ 9 พฤศจิกายน 2563 จาก <https://www.tfac.or.th/upload/9414/OQdg2sK1Bf.pdf>
- สำนักกำกับดูแลธุรกิจ. (2553). ปัญหาและข้อบกพร่องที่พบในธุรกิจรับทำบัญชีในปริมาณสูง. เรียกใช้เมื่อ 8 กันยายน 2563 จาก https://www.excelthai.com/2010/01/blog-post_22.html
- สุภาพร เฟ่งพิศ. (2553). ปัญหาในการจัดทำบัญชีของสำนักงานบัญชีในกรุงเทพมหานคร. ใน รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น.
- Nunnally, J. C. (1978). *Psychometric Theory*. New York: McGraw-Hill.
- Rorinelli, R. J. & Hambleton, R. K. (1977). On the use of content specialists in the assessment of criterion referenced test item validity. *Dutch Journal of Educational Research*, 2(1), 49-60.
- Somanathan, E. & P.H. Rubin. (2002). The Evolution of Honesty. *Journal of Economic Behavior and Organization*, 54(1), 1-17.
- Yamane, T. (1973). *Statistic: An Introductory Analysis*. New York: Harper and Row.

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาความมีประสิทธิภาพ
ของโรงเรียนอนุบาลเทศบาลนาโป่ง สังกัดกองการศึกษาเทศบาล
ตำบลนาโป่ง จังหวัดเลย*

PARTICIPATORY ACTION RESEARCH TO DEVELOP
THE EFFECTIVENESS OF NAPONG MUNICIPALITY KINDERGARTEN
NAPONG MUNICIPALITY LOEI PROVINCE

ชวลิต ครอบรู้

Chawalit Robroo

พระครูธรรมภิกขุ

Phakru Dhammapissamai

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Mahamakut Buddhist University, Thailand

E-mail: chawalitrobroo@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาผลการดำเนินงานในการพัฒนาความมีประสิทธิภาพของโรงเรียนอนุบาลเทศบาลนาโป่ง ในขั้นตอนการวางแผน การลงมือปฏิบัติการ สังเกตและการสะท้อนผลของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่กำหนด 2) ศึกษาผลการเปลี่ยนแปลงตามสภาพที่คาดหวัง ประสิทธิภาพการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในระดับบุคคล กลุ่มบุคคลและโรงเรียน และองค์ความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้น ด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม 2 วงจร ผู้ร่วมวิจัยจำนวน 17 โดยวงจรแรกดำเนินการระหว่างเดือนเมษายน - กันยายน พ.ศ. 2559 วงจรที่สองระหว่างเดือนตุลาคม พ.ศ. 2559 - เมษายน พ.ศ. 2560 ผลการวิจัย พบว่า การดำเนินงานในขั้นตอนการเตรียมการ และในวงจรการวางแผน การปฏิบัติการ สังเกต และการสะท้อนผล ทั้ง 2 วงจร เป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้ ซึ่งส่งผลต่อความมีประสิทธิภาพของโรงเรียน โดยมีผลการประเมินคุณภาพภายในตัวบ่งชี้ที่เป็นจุดเน้นในการพัฒนาเพิ่มขึ้น จากเดิมอยู่ในระดับพอใช้เป็นระดับดีมาก เกิดการเรียนรู้ที่สำคัญทั้งในระดับบุคคล กลุ่มบุคคล และหน่วยงาน คือ การจัดการศึกษาให้ประสบผลสำเร็จต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่าย และความรู้ใหม่จากการปฏิบัติจริงในภาคสนามที่สำคัญ คือ การพัฒนาโรงเรียนอนุบาลเทศบาลนาโป่งให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนา

* Received 26 January 2021; Revised 17 April 2021; Accepted 18 April 2021

ตามรูปแบบที่เรียกว่า “NAPONG Model” ใน 4 ด้าน คือ 1) การบริหารจัดการที่ใช้โรงเรียนเป็นฐานในการพัฒนาท้องถิ่น 2) การพัฒนาหลักสูตรและกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ 3) การพัฒนาและการใช้แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น และ 4) การได้รับการยอมรับจากผู้ปกครองและชุมชน

คำสำคัญ: การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม, ความมีประสิทธิภาพ, โรงเรียนอนุบาล

Abstract

The objectives of this research to study the performance, change results and personal learning. Individuals and organizations Including new knowledge gained from the practice in the cycle of planning, observing, and reflecting the two cycles with 17 researchers. The first cycle is from April to September, 2016. The second cycle is between October, 2016 to April, 2017 The findings show that the implementation of the preparation process. And in the cycle of planning, implementation, observation and reflection, the two circuits are in accordance with the plan. Which sends the effectiveness of the school. The results of the external quality assessment in the indicator are the focus of development. The level of good is very good. The importance of learning at the individual, group and individual level is the result of the successful education of all stakeholders. The results of the research have generated new knowledge from the field practice. The important thing is the development of kindergartens in Na Pong to be effective. It is important to focus on the development in the form called "NAPONG. Model "in 4 areas: 1) School - based management of local development; 2) Development of curriculum and instructional activities focused on learners; Each use of resources and traditional knowledge; and 4) recognition from parents and the community.

Keyword: Participatory Action Research, The Effectiveness, Kindergarten School

บทนำ

การศึกษาถือเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาศักยภาพของคน เพราะการจัดการศึกษาเป็น ปัจจัยหลักในการสร้างและพัฒนาความรู้ ความคิดและคุณธรรมของบุคคล เป็นการถ่ายทอด วัฒนธรรม และสร้างภูมิปัญญาให้แก่บุคคล การจัดการศึกษาที่มีคุณภาพจะช่วยให้ประชาชนมีคุณธรรม สามารถดำรงอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข สามารถพัฒนาตนเองและร่วมพัฒนาสังคมได้อย่างเหมาะสม (วิริยกุล ชาตะกาญจน์, 2551) พระราชบัญญัติ

การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 ส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาของไทยอย่างชัดเจน การกระจายอำนาจการบริหาร และการจัดการศึกษาไปยังสถานศึกษา ทั้งในด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไป เป็นส่วนหนึ่งของการปฏิรูปการศึกษา สอดคล้องกับ ร่างยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี ในยุทธศาสตร์ที่ 2 ว่าด้วยการยกระดับการศึกษาและการเรียนรู้ให้มีคุณภาพเท่าเทียมและทั่วถึง (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559) และ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ได้กำหนดวิสัยทัศน์ (Vision) ในการพัฒนาการศึกษา ตามแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2579 ไว้ว่า “คนไทยทุกคนได้รับการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ ดำรงชีวิตอย่างเป็นสุข สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และการเปลี่ยนแปลงของโลกศตวรรษที่ 21” (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560)

จากบทบาทหน้าที่และความจำเป็นดังกล่าวสถานศึกษาชั้นพื้นฐานซึ่งถือได้ว่าเป็นสถาบันทางสังคมที่ได้รับมอบหมายให้มีหน้าที่สร้าง และพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ นั่นคือ เป็นคนดี คนเก่ง และสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข จึงต้องเผชิญกับภาระหน้าที่ความรับผิดชอบที่ซับซ้อนแปลกใหม่ และท้าทายต่อการบูรณาการศาสตร์ต่าง ๆ มาใช้ในการบริหารงาน บริหารคน ตลอดจนการบริหารการเปลี่ยนแปลง อย่างมีศิลป์ เพื่อนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลในที่สุด จากความคาดหวังของสังคมไทยที่มีต่อการจัดการศึกษาดังกล่าว เป็นผลทำให้สถานศึกษาได้รับความสนใจ และมีเสียงวิพากษ์วิจารณ์จากสาธารณชนที่มีต่อคุณภาพของสถานศึกษาเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ก็เพื่อให้สังคมโดยเฉพาะผู้ปกครองได้เกิดความมั่นใจว่าโรงเรียนที่ส่งบุตรหลานไปเรียนนั้นเป็นโรงเรียนที่มีคุณภาพปราศจากมลพิษทางสังคม เช่น ปลอดภัย เสพติด ครูอาจารย์มีความรัก ความสามัคคีเอื้ออาทรต่อเพื่อนครูและศิษย์ โรงเรียนมีระเบียบวินัยในระดับที่จะทำให้นักเรียนเป็นคนดี คิดเป็น ทำเป็นและแก้ปัญหาได้มีความสุขอยู่ในสังคมและพร้อมที่จะเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เจือจุนสังคมเป็นเยาวชนที่มีคุณภาพต่อไป (นิติธร ปิลวาสน์, 2558) การพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล เป็นจุดมุ่งหมายที่สำคัญของการปฏิรูปการศึกษา การยกระดับคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาให้ได้มาตรฐานสูงขึ้นโดยการสร้างโอกาสให้ผู้เรียนเข้าถึงการเรียนรู้ที่มีคุณภาพอย่างเท่าเทียมกันและการเปิดโอกาสให้ภาคีเครือข่ายทุกภาคส่วนของสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาสถานศึกษา มีภารกิจสำคัญ ในการบริหารจัดการศึกษาให้มีคุณภาพ สถานศึกษาจึงต้องมีศักยภาพสูงในการเปลี่ยนนโยบายและพัฒนาหลักสูตรการศึกษาชั้นพื้นฐานไปสู่การปฏิบัติให้บรรลุตามเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ (ถวิล อรัญเวศ, 2558) แต่ทั้งนี้เป้าหมายความสำเร็จขององค์กร คือ การมีประสิทธิผลในการดำเนินงาน ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยการมีประสิทธิภาพการทำงานของมนุษย์ ในองค์กร (Hoy, W.K. & Miskel, C. G., 2008) ดังนั้น จึงจำเป็นต้องศึกษาแนวคิด

แนวปฏิบัติในการ ปรับปรุงองค์ประกอบต่าง ๆ ขององค์การ ทั้งนี้ ประสิทธิภาพของโรงเรียนยังมีความสัมพันธ์กับเป้าหมาย ของการจัดการศึกษาที่มีการกำหนดไว้ (Creamer, D. G., & Janosik, S. M., 1997) การมีความร่วมมือร่วมใจกัน ในการทำงานเป็นตัวแปรหนึ่งที่แสดงถึง ประสิทธิภาพของโรงเรียน และโรงเรียนที่มีประสิทธิภาพยังมีวัฒนธรรมที่เข้มแข็งอีกด้วย จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จะเห็นว่าประสิทธิภาพของโรงเรียนมีความสำคัญต่อการพัฒนา คุณภาพการศึกษา ผลการวิจัยไปสู่การพัฒนาแนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพของโรงเรียนขนาดเล็กภายใต้บริบทของการพัฒนาคุณภาพการศึกษาต่อไป

โรงเรียนอนุบาลเทศบาลนาโป่ง เป็นโรงเรียนขนาดเล็กในสังกัดกองการศึกษาเทศบาล ตำบลนาโป่ง ซึ่งได้รับจัดตั้งขึ้นใหม่ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อจัดการเรียนการสอนที่มีคุณภาพให้กับ เด็กเยาวชนในท้องถิ่น และลดภาระค่าใช้จ่ายของผู้ปกครอง โดยจัดการเรียนการสอนในระดับ อนุบาล 1 - 3 เนื่องจากเป็นโรงเรียนที่จัดตั้งใหม่จึงประสบปัญหาในการดำเนินงานในด้านต่าง ๆ ดังนี้ ด้านบุคลากร มีบุคลากร ที่ขาดประสบการณ์ ขาดความชำนาญในการจัดการเรียน การสอน ด้านอาคารสถานที่ ไม่เหมาะสมเนื่องจากต้องใช้อาคารสำนักงานของเทศบาล ดัดแปลงเป็นห้องเรียน ระบบการบริหารงานภายในไม่มีรูปแบบ คณะกรรมการสถานศึกษา ยังไม่รับรู้บทบาทหน้าที่ของตนเองอย่างชัดเจน คณะผู้บริหารท้องถิ่น ไม่มีความรู้และ ประสบการณ์ในการจัดการศึกษาในระดับปฐมวัยมาก่อน ทำให้ขาดความเชื่อมั่นจากผู้ปกครอง ในการที่จะส่งนักเรียนเข้าเรียน ผลการประเมินคุณภาพภายในสถานศึกษาตามเกณฑ์มาตรฐาน ของสถานศึกษา สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย ประจำปีการศึกษา 2558 พบว่า มาตรฐานด้านกระบวนการทางการศึกษา ในมาตรฐานที่ 4 สถานศึกษาดำเนินการบริหารจัดการศึกษาโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานได้ระดับ คะแนน ร้อยละ 66.67 มาตรฐานที่ 5 สถานศึกษาจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาปฐมวัยที่เน้นเด็ก เป็นสำคัญได้ระดับคะแนน ร้อยละ 62.58 และ มาตรฐานที่ 6 สถานศึกษาสนับสนุนการใช้ แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ระดับคะแนน ร้อยละ 62.51 และมาตรฐานด้านผลผลิต ทางการศึกษา ในมาตรฐานที่ 14 ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และเด็กมีคุณภาพเป็นที่ยอมรับของ ผู้ปกครองและชุมชนได้ระดับคะแนน ร้อยละ 61.86 โดยเมื่อพิจารณาในเชิงลึกถึงระดับตัวบ่งชี้ ในแต่ละมาตรฐาน จะเห็นว่า มีระดับคะแนนต่ำ (โรงเรียนอนุบาลเทศบาลนาโป่ง, 2558)

จากสภาพปัญหาดังกล่าว ชี้ให้เห็นว่า โรงเรียน จะต้องปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับ การปฏิรูปทางการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งกระบวนการบริหาร อันเป็นปัจจัยหลักที่จะส่งผล ต่อคุณภาพทุกด้าน ในการบริหารงานที่ส่งผลถึงความสำเร็จของความสำเร็จมีประสิทธิภาพของ Sergiovanni, T. J. อธิบายว่า โรงเรียนที่ดี มีคุณภาพ จะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ที่มีคุณภาพ และสิ่งสำคัญของการเป็นโรงเรียนดีมีคุณภาพ คือ การบริหารโรงเรียนที่มีคุณภาพ (Sergiovanni, T. J., 1991) นอกจากนั้น Austin, G. & Reynolds, D. ได้สรุปว่า ผู้บริหาร โรงเรียนเป็นผู้ที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จและความมีประสิทธิภาพของโรงเรียน ดังนั้น

ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะพัฒนาความมีประสิทธิภาพของโรงเรียนอนุบาลเทศบาลนาโป่ง สังกัดกองการศึกษาเทศบาลตำบลนาโป่ง อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย ซึ่งผู้วิจัยเองทำหน้าที่เป็นผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อเป็นการยกระดับคุณภาพการศึกษาของท้องถิ่นต่อไป (Austin, G. & Reynolds, D., 1990)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาผลการดำเนินงานในการพัฒนาความมีประสิทธิภาพของโรงเรียนอนุบาลเทศบาลนาโป่ง ในขั้นตอนการวางแผน การลงมือปฏิบัติ การสังเกตและการสะท้อนผลของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่กำหนด
2. เพื่อศึกษาผลการเปลี่ยนแปลงตามสภาพที่คาดหวัง ประสพการณ์การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในระดับบุคคล กลุ่มบุคคลและโรงเรียน และองค์ความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาความมีประสิทธิภาพของโรงเรียนอนุบาลเทศบาลนาโป่ง ด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาความมีประสิทธิภาพของโรงเรียนอนุบาลเทศบาลนาโป่ง สังกัดกองการศึกษาเทศบาลตำบลนาโป่ง จังหวัดเลย เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) ในโรงเรียนอนุบาลเทศบาลนาโป่ง ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ทั้ง 2 วงจรของกิจกรรมการวางแผน การนำแผนไปปฏิบัติ การสังเกต และการสะท้อนผล ตลอดปีการศึกษา ซึ่งเป็นการวิจัยในระดับโรงเรียน (School Wide) ที่ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยมีคุณลักษณะ 3 ประการคือ 1) เป็นโรงเรียนที่จัดตั้งขึ้นใหม่ ยังไม่มีรูปแบบการพัฒนาและการบริหารที่เป็นของตนเอง ทั้งยังไม่ผ่านการรับรองมาตรฐานคุณภาพจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) หรือ สมศ. 2) เป็นโรงเรียนที่มีความประสงค์เข้าร่วมพัฒนาความมีประสิทธิภาพของโรงเรียน ด้วยการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมโดยผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ผู้บริหาร และร่วมประชุมกับคณะกรรมการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก และตัวแทนชุมชนเพื่อสอบถามความประสงค์ในการร่วมวิจัยในครั้งนี้ 3) เป็นสถานที่ที่ผู้วิจัยทำงานอยู่ จึงมีความสะดวกและความเป็นไปได้ต่อการที่จะเข้าไปเก็บข้อมูลในการสังเกต การสัมภาษณ์ และการบันทึกภาพหรือเสียงในกิจกรรมที่ดำเนินการสามารถเข้าไปปฏิบัติงานภาคสนามได้ตลอดระยะเวลาที่จะทำการวิจัย

เนื่องจากการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมนี้ เป็นการพัฒนาความมีประสิทธิภาพของโรงเรียน ผู้วิจัยจึงได้กำหนดผู้ร่วมวิจัย (Research Participant) โดยยึดเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยคือ เป็นบุคคล กลุ่มบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียน ในการดำเนินการส่งเสริมสนับสนุนและร่วมปฏิบัติงานกับ

โรงเรียนอนุบาลเทศบาลนาโป่ง และสมัครใจเข้าร่วมงานวิจัย ประกอบด้วย คณะครูทุกคน 7 คน และ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานทุกคน จำนวน 7 คน และตัวแทนผู้ปกครองนักเรียนที่เกี่ยวข้อง ระดับชั้นละ 1 คน จำนวน 3 คน จำนวนรวมทั้งสิ้น 17 คน การวิจัยครั้งนี้ มี 2 วงจร 10 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 การเตรียมการ (Preparation) ขั้นตอนที่ 2 การวางแผน (Planning) ขั้นตอนที่ 3 การปฏิบัติการ (Acting) ขั้นตอนที่ 4 การสังเกตผล (Observing) ขั้นตอนที่ 5 การสะท้อนผล (Reflecting) ขั้นตอนที่ 6 การวางแผนใหม่ (Re - Planning) ขั้นตอนที่ 7 การปฏิบัติใหม่ (Re - Acting) ขั้นตอนที่ 8 การสังเกตผลใหม่ (Re - Observing) ขั้นตอนที่ 9 การสะท้อนผลใหม่ (Re - Reflecting) และขั้นตอนที่ 10 การสรุปผล (Conclusion)

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยตามกรอบแนวคิดของ Mills ซึ่งจำแนกเป็นสามกลุ่ม ดังนี้

1. แบบสังเกต (Observation Form) มี 1 ฉบับ (เครื่องมือการวิจัยฉบับที่ 1) โดยเป็นแบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation)
2. แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In Depth Interview) และแบบสัมภาษณ์กลุ่ม (Focus Group Interview) มี 5 ฉบับ คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (เครื่องมือการวิจัยฉบับที่ 2 และ 3) แบบสัมภาษณ์บุคลากรในโรงเรียน (เครื่องมือการวิจัยฉบับที่ 6) และแบบสัมภาษณ์กลุ่ม (เครื่องมือการวิจัยฉบับที่ 10 และ 11)
3. แบบตรวจสอบหรือบันทึก (Examining/Records) ได้แก่ เครื่องบันทึกเสียงและบันทึกภาพ (Audiotapes and Videotapes) บันทึกภาคสนาม (Field Notes) แบบบันทึกการประชุม (เครื่องมือการวิจัยฉบับที่ 5) เป็นแบบบันทึกการประชุมที่ใช้แบบฟอร์มตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยงานสารบรรณ พ.ศ. 2526 แบบติดตามประเมินโครงการ ระหว่างดำเนินการ (เครื่องมือการวิจัยฉบับที่ 7) เป็นแบบติดตามประเมินโครงการที่ปรับใช้ตามแบบติดตามประเมินโครงการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แบบประเมินโครงการ (เครื่องมือการวิจัยฉบับที่ 8) ที่ปรับใช้ตามแบบประเมินโครงการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

การวิเคราะห์ข้อมูลจากข้อความพรรณนาเหตุการณ์เกี่ยวกับกิจกรรม" 10 ขั้นตอนของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยวิเคราะห์ข้อมูลของแต่ละวัตถุประสงค์ของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่วิเคราะห์ ไปให้บุคลากรที่เกี่ยวข้องได้รับทราบช่วยยืนยันตรวจสอบแก้ไขผลการวิเคราะห์ และให้คำแนะนำเพื่อปรับปรุงรายงานให้ถูกต้องสมบูรณ์มากขึ้น ส่วนข้อมูลที่เป็นเชิงปริมาณ ใช้ค่าสถิติพื้นฐาน คือ ค่าร้อยละ และค่าเฉลี่ย เพื่อให้เป็นข้อมูลเพื่อเปรียบเทียบกับเป้าหมาย หรือแสดงให้เห็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาความมีประสิทธิภาพของโรงเรียนอนุบาลเทศบาลนาโป่ง สังกัดกองการศึกษาเทศบาลตำบลนาโป่ง จังหวัดเลย มีผลการวิจัยดังนี้

1. ผลการดำเนินงานในการพัฒนาความมีประสิทธิภาพของโรงเรียนอนุบาลเทศบาลนาโป่ง ในขั้นตอนการวางแผน การลงมือปฏิบัติ การสังเกต และการสะท้อนผลของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่กำหนด พบว่า

ขั้นตอนที่ 1 การเตรียมการ (Preparation) แบ่งออกเป็น 4 กิจกรรม คือ กิจกรรมที่ 1 การศึกษาข้อมูลโดยการวิเคราะห์ และสังเคราะห์ จากการศึกษาสภาพปัญหาบริบท และศึกษาตามหลักการ ทฤษฎี กิจกรรมที่ 2 การกำหนดผู้ร่วมวิจัย การสร้างความเป็นกันเองกับผู้ร่วมวิจัย กิจกรรมที่ 3 การให้ความรู้เบื้องต้นสำหรับการวิจัย และกิจกรรมที่ 4 การสะท้อนผลการดำเนินกิจกรรม

ขั้นตอนที่ 2 การวางแผน (Planning) ประกอบด้วย 2 กิจกรรม คือ 1) การวิเคราะห์สภาพปัญหาที่ต้องการพัฒนาหรือต้องการเปลี่ยนแปลง เพื่อให้ผู้ร่วมวิจัยได้ร่วมกันวิเคราะห์สภาพของปัญหาที่เคยเป็นมา สภาพปัญหาที่สำคัญเกี่ยวกับการจัดการศึกษาของโรงเรียน การจัดการศึกษาของโรงเรียนที่คาดหวังจากการแก้ปัญหา ทางเลือกที่หลากหลายเพื่อการแก้ปัญหการจัดการศึกษา การประเมินและเลือกทางเลือกเพื่อปฏิบัติการแก้ปัญหา การจัดการศึกษา และ 2) การจัดทำแผนปฏิบัติการ (Action Plan) สำหรับขั้นตอนนี้มีการดำเนินการ 5 ขั้นตอนคือ 1) ขั้นตอนวิเคราะห์สภาพที่เคยเป็นมา ปัจจุบัน สภาพที่คาดหวัง 2) ขั้นตอนกำหนดปัญหา และทำความเข้าใจปัญหา 3) ขั้นตอนประเมินประเด็นปัญหาที่ต้องการแก้ไข 4) ขั้นตอนการวางแผนปฏิบัติการ/โครงการ/กิจกรรม และ 5) ขั้นตอนการประเมินและสรุปผล โดยผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย ได้ร่วมกันเตรียมเอกสารที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียน ตั้งแต่ อดีต ปัจจุบัน และอนาคต เตรียมบุคคล รูปแบบ/โครงร่างการวางแผน/โครงการ/กิจกรรม แนวการจัดกลุ่ม

ขั้นตอนที่ 3 การปฏิบัติการ (Acting) เป็นขั้นตอนการนำแผนปฏิบัติการ/โครงการ/กิจกรรมที่จัดทำขึ้นไปปฏิบัติ โดยการดำเนินการในขั้นตอนนี้มี 3 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนกำหนดแนวทางปฏิบัติ ขั้นตอนปฏิบัติกิจกรรม และขั้นตอนการประเมินและสรุปผล โดยมี การวางแผนกำหนดแนวปฏิบัติตามแผนที่จัดทำขึ้นในขั้นตอนที่ 2 และได้ร่วมกันปฏิบัติ โดยมี ทีมแกนนำประสานงานการดำเนินงาน และให้ผู้ร่วมวิจัยแต่ละคนบันทึกอนุทินส่วนตัว (Personal Journal) เป็นรายสัปดาห์ ใน 4 ประเด็นได้แก่ 1) การเปลี่ยนแปลงในกิจกรรมและการปฏิบัติ 2) การเปลี่ยนแปลงในคำอธิบายถึงสิ่งที่ปฏิบัติ 3) การเปลี่ยนแปลงในความสัมพันธ์ทางสังคมและรูปแบบองค์การของกลุ่ม และ 4) การพัฒนาตนเองหรือสิ่งที่เกิดการเรียนรู้จากการร่วมในการวิจัย จากนั้นทีมแกนนำสังเกตผลการดำเนิน โครงการตามที่ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย

กำหนดและมอบหมาย เพื่อการประเมินผลการปฏิบัติในขั้นตอน ที่ 3 นี้ ให้ทราบจุดเด่น จุดบกพร่อง และข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงแก้ไข มีการพบปะเสวนาเพื่อ ประเมินผล ความก้าวหน้าผลการดำเนินงาน (Formative Evaluation) และการปรับปรุงแก้ไข เดือนละ ครั้ง ในแต่ละครั้งนำเอาบันทึกอนุทินส่วนตัวมาร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน มีการ บันทึกผล การประเมินผลความก้าวหน้าและปรับปรุงแก้ไขในแต่ละครั้งด้วย

ขั้นตอนที่ 4 การสังเกตผล (Observing) ประกอบด้วย 3 ขั้นตอนคือ

1) ขั้นตอนการกำหนดรูปแบบและวิธีการสังเกตผล มีวัตถุประสงค์เพื่อร่วมกันกำหนดรูปแบบ การสังเกตผลตามสภาพจริงของผลการดำเนินงานที่คาดหวังและไม่คาดหวัง จุดเด่น จุดบกพร่อง และข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงแก้ไขดำเนินโครงการ/กิจกรรมและร่วมกับ สรุปลักษณะที่กระทำสำเร็จ ไม่สำเร็จ สิ่งที่ต้องปรับปรุงแก้ไข และการเปลี่ยนแปลงการเรียนรู้ และ ความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้น 2) ขั้นตอนการสังเกตและเสนอรายงานผล มีวัตถุประสงค์เพื่อให้มีการสังเกตผลและรายงานผลขอความพึงพอใจของผู้วิจัย และผู้ร่วมวิจัย ผู้วิจัยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือส่วนรายละเอียดของโครงการ และ ขั้นตอนการประเมินและสรุปผล เพื่อร่วมกัน สรุปผลการสังเกตผล และขอมติเห็นชอบ และความพึงพอใจ ของแต่ละโครงการ

ขั้นตอนที่ 5 การสะท้อนผล (Reflecting) ประกอบด้วย 1 กิจกรรม คือ การสะท้อนผลการปฏิบัติงานโครงการหลังการปฏิบัติแล้วเสร็จ เพื่อสรุปผลการดำเนินงานที่ ผ่านมาทั้งหมด ผลการเรียนรู้ที่เกิดขึ้น และข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงแก้ไข สำหรับขั้นตอน ที่ 5 การสะท้อนผล (Reflecting) มีการดำเนินการ 3 ขั้นตอนคือ ขั้นตอนการสังเคราะห์ ความรู้ ขั้นตอนการนำเสนอรายงาน และขั้นตอนการประเมินและสรุปผล โดยนำเสนอรายงาน ผลการสังเกตผล เสนอเพื่อขอความเห็น และความพึงพอใจจากผู้ร่วมวิจัย จากนั้นผู้วิจัย นำมาสังเคราะห์เขียนเป็นสรุปผลการดำเนินงานที่ผ่านมาโดยภาพรวม สิ่งที่ทำสำเร็จ ไม่สำเร็จ สิ่งที่ต้องปรับปรุงแก้ไข/ข้อเสนอแนะและการเรียนรู้ที่เกิดขึ้น จากนั้นจัดทำเป็นเอกสาร

ขั้นตอนที่ 6 การวางแผนใหม่ (Re - Planning) ประกอบด้วย 2 กิจกรรมคือ

1) การศึกษาวิเคราะห์สภาพปัจจุบันของการพัฒนางาน มีจุดมุ่งหมายเพื่อถอดบทเรียน ศึกษา ทบทวนผลการดำเนินงานและจัดทำแผนปฏิบัติงานใหม่ ซึ่งขั้นตอนนี้ มีการดำเนินการ 5 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนวิเคราะห์สภาพที่เคยเป็นมา ปัจจุบัน และสภาพที่คาดหวัง ขั้นตอน กำหนดปัญหาและทำความเข้าใจปัญหา ขั้นตอนประเมินประเด็นปัญหาที่ต้องการแก้ไข ขั้นตอนการจัดทำแผนปฏิบัติการ/โครงการ/กิจกรรมใหม่ และขั้นตอนการประเมินและสรุปผล โดยผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้ร่วมกันทบทวนผลการปฏิบัติงานทั้งหมดที่ผ่านมา และ 2) ร่วมกัน วางแผนใหม่ในกิจกรรมของโครงการที่ยังไม่ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ จากนั้นก็นำสู่การปฏิบัติ โดยผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยทั้งหมดดำเนินกิจกรรมตามที่วางแผนใหม่ไว้

ขั้นตอนที่ 7 การปฏิบัติใหม่ (Re - Acting) ประกอบด้วย 3 กิจกรรมคือ

1) การสร้างขวัญกำลังใจก่อนการปฏิบัติใหม่ เพื่อสร้างแรงกระตุ้นและสร้างขวัญกำลังใจ

ให้ผู้ร่วมวิจัยเกิดความอีกเต็มในการลงมือปฏิบัติ 2) การกำหนดแนวปฏิบัติร่วมกัน เพื่อร่วมกันวางแผนปฏิบัติเพื่อให้ แผนปฏิบัติการใหม่บรรลุตามจุดมุ่งหมาย และร่วมกันพิจารณา ทบทวนแก้ไขเครื่องมือการวิจัยเพื่อ ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการปฏิบัติงานใหม่ 3) การนำแผนลงสู่การปฏิบัติใหม่ เพื่อร่วมกัน ลงมือปฏิบัติตามแผนปฏิบัติการใหม่ที่ได้จากการ จัดทำร่วมกัน

ขั้นตอนที่ 8 การสังเกตผลใหม่ (Re - Observing) ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ 1) ขั้นตอนการ กำหนดรูปแบบและวิธีการสังเกตผล มีวัตถุประสงค์เพื่อร่วมกันกำหนด รูปแบบการสังเกตผลตาม สภาพจริงของผลการดำเนินงานที่ คาดหวังและไม่คาดหวัง จุดเด่น จุดบกพร่อง และข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงแก้ไขดำเนินโครงการ/กิจกรรม และร่วมกันสรุปสิ่งที่กระทำสำเร็จ ไม่สำเร็จ สิ่งที่ต้องปรับปรุงแก้ไข และการเปลี่ยนแปลง การเรียนรู้ และความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้น 2) ขั้นตอนการสังเกต และเสนอรายงานผลมีวัตถุประสงค์เพื่อ ให้มีการสังเกตผลและรายงานผลขอความพึงพอใจของผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย ผู้วิจัยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน 1) ส่วนรายละเอียดของโครงการ 2) ขั้นตอนการประเมินและสรุปผล มีวัตถุประสงค์ เพื่อร่วมกัน สรุปผลการสังเกตผลและขอความเห็นชอบ และความพึงพอใจ ของแต่ละโครงการ

ขั้นตอนที่ 9 การสะท้อนผลใหม่ (Re - Reflecting) ประกอบด้วย 2 ขั้นตอน คือ 1) การสะท้อนผลการปฏิบัติงานโครงการหลังการปฏิบัติแล้วเสร็จ เพื่อนำเสนอรายงานที่ แต่ละทีมได้สรุป เพื่อสรุปผลการดำเนินงานที่ผ่านมาทั้งหมด การเรียนรู้ที่เกิดขึ้น และข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงแก้ไข 2) การสะท้อนผลการพัฒนาหลังนำแผนปฏิบัติการลงสู่การปฏิบัติแล้วเสร็จ เพื่อนำเสนอผลการประเมินหลังนำแผนปฏิบัติการลงสู่การปฏิบัติ แล้วเสร็จในวงจรที่ 2 แล้วผู้วิจัยนำมาสังเคราะห์เขียนเป็นสรุปผลการดำเนินงานที่ผ่านมา โดยรวม การเรียนรู้ที่เกิดขึ้น และข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงแก้ไข แล้วจัดทำเป็นเอกสาร สำหรับขั้นตอนนี้ มีการดำเนินการ 3 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนการสังเคราะห์ความรู้ ขั้นตอนการ นำเสนอรายงาน และขั้นตอนการประเมินและสรุปผล โดยการร่วมกันสรุปผลการดำเนินงานที่ ผ่านมาทั้งหมด การเรียนรู้ที่เกิดขึ้น และข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงแก้ไข โดยทีมเป็นผู้ นำเสนอ สิ่งที่ทำสำเร็จ ไม่สำเร็จ สิ่งที่ต้องปรับปรุงแก้ไขและการเรียนรู้ที่เกิดขึ้น ทราบจุดเด่น จุดบกพร่อง และข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงแก้ไข

ขั้นตอนที่ 10 การสรุปผล (Conclusion) ประกอบด้วย 1 กิจกรรมคือ การถอดบทเรียน (Lesson Distilled) เพื่อร่วมกันทบทวนหรือสรุปประสบการณ์การทำงาน ที่ผ่านมาในแง่มุมต่างๆ โดยการศึกษาทบทวนผลการดำเนินงานในขั้นตอนที่ 1 ถึง 9 รวมทั้งเพื่อหาข้อสรุปในประเด็นเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลง การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง และความรู้ใหม่จากการปฏิบัติจริง โดยมีกิจกรรมดำเนินการในขั้นตอนนี้ คือ การประชุมเชิง วิชาการ การจัดนิทรรศการผลงานนักเรียน ผลงานครู และการแสดงของนักเรียน

2. ผลการเปลี่ยนแปลงตามสภาพที่คาดหวัง ประสบการณ์การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในระดับบุคคล กลุ่มบุคคลและโรงเรียน และองค์ความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาความมีประสิทธิภาพของโรงเรียนอนุบาลเทศบาลนาโป่ง ด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม พบว่า การเรียนรู้จากการกระทำ (Learning by Doing) ที่เกิดขึ้นในแต่ละขั้นตอน ในระดับบุคคล ระดับกลุ่มบุคคล และระดับองค์กร ดังนี้

2.1 ระดับบุคคล ผู้บริหาร ครู และกรรมการสถานศึกษา เกิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติดังนี้

2.1.1 ผู้บริหาร จะต้องมีการวางแผนและเตรียมการอย่างรอบคอบ โดยต้องมีผู้ที่มีความชำนาญให้คำปรึกษา การสร้างเครือข่ายผู้บริหารเพื่อแลกเปลี่ยนทัศนะซึ่งกันและกัน การพูดคุยทำความเข้าใจและขอความร่วมมือกับบุคลากร การเตรียมการด้านวัสดุอุปกรณ์ให้มีความพร้อม เพียงพอต่อการใช้งาน การเตรียมแหล่งข้อมูลเพื่อใช้ในการศึกษา การเข้าถึงแหล่งข้อมูลทางเครือข่ายอินเทอร์เน็ตต้องเชื่อมต่อเครือข่ายที่มีเสถียรภาพ และเตรียมเครือข่ายสำรอง การบันทึกข้อมูลที่เป็นภาพถ่าย ต้องเตรียมอุปกรณ์ให้มีความพร้อม การมีสิ่งจูงใจ เป็นสิ่งสำคัญต่อการได้รับความร่วมมือจากผู้ร่วมวิจัย โดยจะต้องมีส่วนร่วมในการวิจัยทุกขั้นตอนอย่างเท่าเทียมกัน นอกจากนั้นผู้บริหารจะต้องเป็นผู้มีความอดทน เสียสละ และอุทิศตนเพื่อการทำงานอย่างแท้จริง

2.1.2 ครู เกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับการทำงานในลักษณะของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เกิดความรู้ ความเข้าใจ และเกิดทักษะในการทำงานร่วมกันมากขึ้นจากเดิม รวมทั้งเกิดการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติในทุกขั้นตอนของการวิจัย สามารถสร้างเครื่องมือและช่วยกันเก็บรวบรวมข้อมูลได้ตามวัตถุประสงค์และความต้องการ นอกจากนั้นยังได้รับความรู้และทักษะในการทำงาน การคิด วิเคราะห์ สังเคราะห์งานในแต่ละขั้นตอน โดยมีทักษะทางวิชาการเพิ่มขึ้นมากกว่าเดิม เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และมีทักษะการนำเสนอ การแสดงความคิดเห็น การเล่าเรื่อง มีความมั่นใจยิ่งขึ้น เกิดการเรียนรู้ว่าในขณะที่ปฏิบัติการสอน จำเป็นต้องเก็บหลักฐานร่องรอยการทำงานไว้ให้ได้มากที่สุด

2.1.3 คณะกรรมการสถานศึกษา เกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับการทำงานผ่านรูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เกิดความเข้าใจและมีทักษะในการคิด วิเคราะห์ สังเคราะห์ ร่วมกับผู้ร่วมวิจัยกลุ่มอื่นๆ เข้าใจบทบาทหน้าที่ของตนเอง และมีความมั่นใจมากขึ้นกว่าเดิม กล้าที่จะให้คำแนะนำหรือตั้งข้อซักถามที่เป็นประโยชน์ และมีความรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของโรงเรียนร่วมกัน ซึ่งสังเกตได้จากความตั้งใจและการเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา และมีการชักชวนผู้ปกครองเข้าร่วมกิจกรรมมากขึ้น

2.2 ระดับกลุ่มบุคคลประกอบด้วย กลุ่มครู และกลุ่มคณะกรรมการบริหารสถานศึกษา เกิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติจำแนกได้เป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

2.2.1 ทุกกลุ่มการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในลักษณะเดียวกัน ได้แก่ เกิดการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติเกี่ยวกับการพัฒนาโรงเรียนอนุบาลเทศบาลนาโป่งสู่การเป็นโรงเรียนที่มีประสิทธิภาพด้วยการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในบริบทเฉพาะของโรงเรียนอนุบาลเทศบาลนาโป่ง

2.2.2 การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในลักษณะเฉพาะกลุ่ม โดย กลุ่มครู เกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เป็นระบบ สังเกตได้จากการที่ครูมีทักษะในการจัดการเรียนรู้เพิ่มมากขึ้น มีการพัฒนาและปรับปรุงการเขียนแผนการสอนดีขึ้น การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีการปฏิบัติการสอนได้ดีขึ้นกว่าเดิม มีการวางแผนการทำงานที่นอกเหนือจากการสอน เช่น กิจกรรมเสริมหลักสูตร กิจกรรมวันสำคัญต่างๆ เป็นต้น ในส่วนของกลุ่มคณะกรรมการสถานศึกษา เกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับกระบวนการทำงานเป็นทีม การทำงานเพื่อพัฒนาโรงเรียน การบริหารจัดการโรงเรียน และมีทักษะในการทำงานเชิงวิชาการเพิ่มมากขึ้น

2.3 ระดับองค์การคือโรงเรียนอนุบาลเทศบาลนาโป่ง อันได้แก่ผู้บริหารและครูในโรงเรียนอนุบาลเทศบาลนาโป่งทุกคน เกิดการเรียนรู้ในการทำงานเพื่อให้ประสบความสำเร็จ โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมาช่วยในการขับเคลื่อนการดำเนินงาน

หลังการดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เกิดการเปลี่ยนแปลงในโรงเรียนอนุบาลเทศบาลนาโป่งมีผลการประเมินคุณภาพภายในสถานศึกษาในตัวเองชี้ที่กำหนดอยู่ในระดับดีมาก จากผลการประเมินเดิมอยู่ในระดับพอใช้

อภิปรายผล

การอภิปรายผลการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำประเด็นที่จะนำมาอภิปรายผลมา 3 ประเด็น ตามวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 ซึ่งได้แก่ 1) ผลการเปลี่ยนแปลงตามสภาพที่คาดหวัง 2) ประสพการณ์การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในระดับบุคคล กลุ่มบุคคลและโรงเรียน และ 3) องค์ความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาความมีประสิทธิภาพของโรงเรียนอนุบาลเทศบาลนาโป่ง ด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมสำหรับประเด็นตามวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 นั้น ไม่นำมาอภิปรายผล เพราะเป็นประเด็นที่ชี้แจงให้ทราบถึงขั้นตอนและกิจกรรมการดำเนินงานเท่านั้น

1. การเปลี่ยนแปลง

หลังการดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยคาดหวังให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในโรงเรียนอนุบาลเทศบาลนาโป่งมีผลการประเมินคุณภาพภายในสถานศึกษาในตัวเองชี้ที่กำหนดอยู่ในระดับดีมาก จากผลการประเมินเดิมอยู่ในระดับพอใช้ เนื่องจากกระบวนการบริหารมีความเป็นรูปธรรม มีการบริหารจัดการศึกษาโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน

ในการพัฒนาท้องถิ่น มีการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาปฐมวัยที่เน้นเด็กเป็นสำคัญ มีการสนับสนุนการใช้แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น และผู้บริหารสถานศึกษา ครู และเด็ก มีคุณภาพเป็นที่ยอมรับของผู้ปกครองและชุมชน สอดคล้องกับที่ กรุณา ภูมะลิต และคณะ ที่พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลประสิทธิผลของโรงเรียนประกอบด้วย การมีส่วนร่วม การเรียนการสอนที่มีคุณภาพ การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ เปิดโอกาสให้ครู แสดงความคิดเห็น และตัดสินใจร่วมกัน ในการแก้ไขปัญหา (กรุณา ภูมะลิต และคณะ, 2557) สอดคล้องกับการศึกษาของ พิไลวรรณ แดงขาว ที่พบว่าการพัฒนาประสิทธิผลของโรงเรียน มีองค์ประกอบคือ การจัดการองค์การ ความเป็นผู้บริหารมืออาชีพ การมีความคาดหวังต่อนักเรียนในระดับสูง การจัดการเรียนการสอน นักเรียนมีความรับผิดชอบ องค์การแห่งการเรียนรู้ การมีส่วนร่วม และ สภาพแวดล้อม (พิไลวรรณ แดงขาว, 2556) และจากการศึกษาของ ชยานนท์ มนเพียรจันทร์ พบว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมสามารถแก้ปัญหาสภาพที่คาดหวังของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งด้านการบริหารจัดการ การจัดโครงสร้างองค์กร ด้านบุคลากร ด้านศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ด้านคุณภาพเด็กปฐมวัย และด้านการสร้างเครือข่ายและการมีส่วนร่วม อยู่ในระดับดีทุกด้าน ผู้วิจัยเห็นว่ากระบวนการบริหารที่มีความเป็นรูปธรรม กล่าวคือสถานศึกษาดำเนินการบริหารจัดการศึกษา โดยใช้โรงเรียนเป็นฐานในการพัฒนาท้องถิ่น การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาปฐมวัยที่เน้นเด็กเป็นสำคัญ การสนับสนุนการใช้แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนการที่ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และเด็กมีคุณภาพเป็นที่ยอมรับของผู้ปกครองและชุมชน เป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นถึงการพัฒนาความมีประสิทธิภาพของโรงเรียน (ชยานนท์ มนเพียรจันทร์, 2554)

2. ประสบการณ์การเรียนรู้

2.1 ประสบการณ์การเรียนรู้ของผู้บริหาร พบว่า จะต้องมีการวางแผนและเตรียมการอย่างรอบคอบ โดยต้องมีผู้ที่มีความชำนาญให้คำปรึกษา การสร้างเครือข่ายผู้บริหาร เพื่อแลกเปลี่ยนทัศนะซึ่งกันและกัน การพูดคุยทำความเข้าใจและขอความร่วมมือกับบุคลากร ต้องให้เป็นกันเองกับทุกคน การเตรียมการด้านวัสดุอุปกรณ์ต้องให้มีความพร้อม มีการเตรียมเอกสารที่ให้เพียงพอกับจำนวนของผู้ร่วมวิจัย ให้มีความชัดเจนเหมาะสมกับผู้ร่วมวิจัย การเข้าถึงแหล่งข้อมูลทางเครือข่ายอินเทอร์เน็ตมีความสำคัญและจำเป็น การมีสิ่งจูงใจเป็นสิ่งสำคัญต่อการได้รับความร่วมมือจากผู้ร่วมวิจัย ซึ่งสอดคล้องกับที่ วิโรจน์ สารรัตนะ ได้ให้ทัศนะว่า การเรียนรู้จากการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นทั้งในระดับบุคคล ระดับกลุ่ม หรือระดับหน่วยงานเป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันจากการมีปฏิสัมพันธ์ การทำงานร่วมกัน ระหว่างผู้วิจัยกับผู้ร่วมวิจัย และกับบุคคลอื่นๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง (วิโรจน์ สารรัตนะ, 2558) สอดคล้องกับการศึกษาของพิศุทธิ กิตติศรีวรพันธุ์ ที่พบว่า การทำงานโดยผู้บริหารโรงเรียนกระจายอำนาจ

ให้ครู บุคลากรทางการศึกษาได้มีโอกาสเป็นผู้นำและผู้ตามในการทำงาน มีบรรยากาศในการทำงานที่เป็นแบบเปิด สร้างทีมงานที่มีความเข้มแข็งทางวิชาการ มีคุณภาพและสมรรถนะสูง ส่งเสริมการเรียนรู้ของทีมงานเพื่อขับเคลื่อน สุโงเรียนคุณภาพ (พิศุทธิ์ กิตติศรีวรพันธุ์, 2559) และสอดคล้องกับทัศนะของ อีระ รุณเจริญ ที่ได้กล่าวว่าผู้บริหารสถานศึกษาเป็นบุคลากรหลักที่สำคัญของสถานศึกษาและเป็นผู้นำวิชาชีพที่จะต้อง มี สมรรถนะ ความรู้ ความสามารถ และคุณธรรม จริยธรรม ตลอดทั้งจรรยาบรรณวิชาชีพที่ดีจึงจะนำไปสู่การจัดและการบริหารสถานศึกษาที่ดี มีประสิทธิผลและประสิทธิภาพ จากข้อค้นพบดังกล่าวผู้วิจัยเห็นว่าผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องมีความรู้ ความเข้าใจ แนวทางการปฏิรูปการศึกษา การดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษา ทั้งการประกันคุณภาพภายในและการประกันคุณภาพภายนอก กฎหมายที่เกี่ยวข้อง มาตรฐานการศึกษาของชาติ มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน และมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อประเมินภายนอก เป็นผู้ที่มีคุณสมบัติตามมาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณวิชาชีพตามข้อบังคับของคุรุสภา มีภาวะผู้นำที่เอื้อต่อการบริหารและจัดการศึกษา มีภาวะผู้นำทางวิชาการและภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง มีความรู้ ความสามารถในการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานในการพัฒนาท้องถิ่น (SBMLD) สามารถทำให้โรงเรียนเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ มีความรู้ความเข้าใจในการจัดชั้นและการจัดโรงเรียน การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา และมีความเข้าใจสามารถส่งเสริมการเรียนการสอน โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีความรู้ความเข้าใจเรื่องการวิจัยในโรงเรียน ตลอดทั้งการส่งเสริมการใช้กระบวนการตรวจวิจัยในการเรียนรู้ของนักเรียน (อีระ รุณเจริญ, 2550)

2.2 ประสบการณ์การเรียนรู้ของครู เกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับการทำงาน ในลักษณะของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม คือ เกิดความรู้ ความเข้าใจ และเกิดทักษะในการทำงานร่วมกันมากขึ้นจากเดิม รวมทั้งเกิดการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติในทุกขั้นตอนของการวิจัย สามารถสร้างเครื่องมือและช่วยกันเก็บรวบรวมข้อมูลได้ตามวัตถุประสงค์และความต้องการ นอกจากนั้นยังได้รับความรู้และทักษะในการทำงาน การคิด วิเคราะห์ สังเคราะห์งานในแต่ละขั้นตอน เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และมีทักษะการนำเสนอ การแสดงความคิดเห็น การเล่าเรื่อง มีความมั่นใจยิ่งขึ้น เกิดการเรียนรู้ว่าในขณะที่ปฏิบัติการสอน จำเป็นต้องเก็บหลักฐานร่องรอยการทำงานไว้ให้ได้มากที่สุด โดยวิธีการบันทึกด้วยการถ่ายภาพ แล้วนำเสนอไว้ใน Face Book ซึ่งสามารถเข้าถึงและนำมาใช้ประโยชน์ได้ง่ายและสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการจัดทำผลงานทางวิชาการได้ด้วย ทั้งนี้เนื่องจากการประเมินต่าง ๆ จำเป็นต้องมีร่องรอยหลักฐานการทำงาน ซึ่ง เรียม สุขกล้า ที่ได้ให้แนวคิดว่า ความสำเร็จของโรงเรียนที่สามารถทำหน้าที่ให้บรรลุตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ ทั้งนี้เกิดจากประสิทธิภาพของครูที่สามารถใช้ความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ในการบริหารจัดการ ความสามารถปรับเปลี่ยนและพัฒนาโรงเรียนให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม และ ความสามารถแก้ปัญหาภายในโรงเรียน จากข้อค้นพบดังกล่าวผู้วิจัยเห็นว่า ประสบการณ์การเรียนรู้ของครูในการที่จะส่งเสริม

ให้โรงเรียนมีประสิทธิผลจะต้อง ครูจะต้องเกิดความรู้ ความเข้าใจ และเกิดทักษะในการทำงาน ร่วมกันมากขึ้นจากเดิม รวมทั้งต้องร่วมการลงมือปฏิบัติในทุกขั้นตอนอย่างเต็มที่ (เรียม สุขกล้า, 2553)

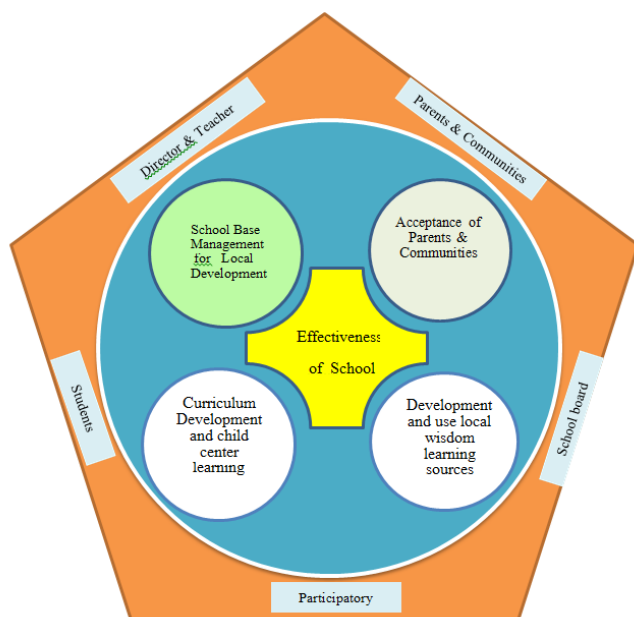
2.3 ประสพการณ์การเรียนรู้ของกรรมการสถานศึกษา เกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับการทำงานผ่านรูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม พบว่า คณะกรรมการสถานศึกษา ขั้นพื้นฐาน เกิดความเข้าใจและมีทักษะในการคิด วิเคราะห์ สังเคราะห์งาน ร่วมกับผู้ร่วมวิจัย กลุ่มอื่น ๆ มีความเข้าใจบทบาทหน้าที่ของตนเองและมีความมั่นใจมากขึ้นกว่าเดิม กล้าที่จะให้คำแนะนำหรือตั้งข้อซักถามที่เป็นประโยชน์ สังเกตได้จากขณะลงมือปฏิบัติและการถอดบทเรียนเพื่อให้แสดงความคิดเห็นต่าง ๆ มีความรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของโรงเรียนร่วมกัน ซึ่งสังเกตได้จากความตั้งใจและการเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา และมีการชักชวนผู้ปกครอง เข้าร่วมกิจกรรมมากขึ้น ทั้งนี้อาจสืบเนื่องมาจากระบบการระดมความคิดระดมสมอง ในการร่วมงานวิจัยได้ส่งสมความรู้และประสบการณ์ซึ่งสอดคล้องกับที่ กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กล่าวถึงการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานในการพัฒนาท้องถิ่นว่า เป็นการบริหารจัดการศึกษาที่ใช้โรงเรียนสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นแหล่งเรียนรู้ สำหรับจัดการศึกษาตลอดชีวิต ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เต็มตามศักยภาพ มุ่งสู่ความเป็นเลิศตาม อัจฉริยภาพโดยเน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน โดยมีหลักการสำคัญในการบริหารโดยใช้ โรงเรียนเป็นฐานในการพัฒนาท้องถิ่น และสอดคล้องกับทัศนะของ สุวรรณ พินตานนท์ ที่กล่าวว่า การบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานในการพัฒนาท้องถิ่น (School Based Management for Local Development: SBMLD) มีจุดเริ่มต้นจากแนวคิดที่ว่า “การจัดการ ศึกษาต้องนำไปสู่การเป็นคนดี มีอาชีพสุจริตเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข” โดยจะต้องมีการพัฒนาความเข้มแข็งของคณะกรรมการสถานศึกษา เพื่อให้มีส่วนร่วมและมีบทบาทในการพัฒนาสถานศึกษาของท้องถิ่นร่วมกัน จากข้อค้นพบดังกล่าวผู้วิจัยเห็นว่าประสพการณ์ของคณะกรรมการสถานศึกษาในการร่วมเป็นผู้วิจัยในครั้งนี้ต้องมีความกล้าที่จะแสดงออกและมีความมั่นใจในตนเองและเปิดใจพร้อมรับฟังและเรียนรู้ไปพร้อมกัน (สุวรรณ พินตานนท์, 2558)

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ที่เกิดขึ้นหลังจากการดำเนินการวิจัย เป็นองค์ความรู้ที่ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้จากการถอดบทเรียนครั้งสุดท้ายร่วมกัน ซึ่งผู้ร่วมวิจัยได้ร่วมกันเสนอแนวคิดกัน อย่างหลากหลาย โดยผู้วิจัยเป็นผู้ให้ความรู้ในด้านภาษาและวิชาการ ทั้งนี้ องค์ความรู้จากการ ปฏิบัติจริงในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาความมีประสิทธิภาพของโรงเรียน อนุบาลเทศบาลนาโป่งพบว่า มีการพัฒนาใน 4 ด้าน ได้แก่ 1) การบริหารจัดการที่ใช้โรงเรียน เป็นฐานในการพัฒนาท้องถิ่น (School Base Management for Local Development)

2) การพัฒนาหลักสูตรและกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (Curriculum Development and Child Center Learning) 3) การพัฒนาและการใช้แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น (Development and Use Local Wisdom Learning Sources) และ 4) การได้รับการยอมรับจากผู้ปกครองและชุมชน (Acceptance of Parents and Communities) โดยมีปัจจัยสู่ความสำเร็จคือ การมีส่วนร่วม (Participatory) ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน (School Board) ผู้บริหารและครู (Director and Teacher) นักเรียน (Students) ตลอดจนผู้ปกครองและชุมชน (Parents and Communities) จนท้ายที่สุดก็ได้มาซึ่งรูปแบบของแนวคิดที่เรียกว่า “NAPONG Model” ซึ่งมีรายละเอียดสามารถนำเสนอเป็น Diagram ได้ดังภาพ

ภาพที่ 1 การพัฒนาความมีประสิทธิภาพของโรงเรียนอนุบาลนาโป่ง “NAPONG Model”

สรุป/ข้อเสนอแนะ

ผลการดำเนินงานในการพัฒนาความมีประสิทธิภาพของโรงเรียนอนุบาลเทศบาลนาโป่ง ในขั้นตอนการวางแผน การลงมือปฏิบัติ การสังเกตและการสะท้อนผลของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่กำหนด โรงเรียนอนุบาลเทศบาลนาโป่งมีผลการประเมินคุณภาพภายในสถานศึกษา เป็นโรงเรียนที่มีประสิทธิภาพผ่านเกณฑ์ที่ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยร่วมกันกำหนด โดยผ่านเกณฑ์การประเมินในระดับ “ดีมาก” ขึ้นไปทุกองค์ประกอบทุกรายการ จนสามารถพัฒนาสู่การเป็นโรงเรียนที่มีประสิทธิภาพได้ตามความคาดหวัง โดยพิจารณาจากภาพรวมการดำเนินโครงการเพื่อพัฒนาความมีประสิทธิภาพของโรงเรียนอนุบาลเทศบาลนาโป่ง

อยู่ในระดับ ต่ำมาก เมื่อพิจารณาผลการประเมินมาตรฐานหลังการดำเนินการตามโครงการพบว่า มาตรฐานต่าง ๆ มีระดับคะแนนสูงขึ้นทุกด้าน ผลการเปลี่ยนแปลงตามสภาพที่คาดหวัง ประสพการณ์การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในระดับบุคคล กลุ่มบุคคลและโรงเรียน และองค์ความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาความมี ประสิทธิภาพของโรงเรียนอนุบาลเทศบาลนาโป่ง ด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม พบว่า ผลจากการลงมือปฏิบัติได้ก่อให้เกิด การเปลี่ยนแปลง เกิดการเรียนรู้จากการกระทำ ทั้งในระดับตัวบุคคล ระดับกลุ่มบุคคล และระดับองค์กร (โรงเรียน) และความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้นจากการใช้แผนปฏิบัติการ ตามหลักการ วิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมทั้ง 2 วงจร ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย โรงเรียนในสังกัดของ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีขนาดเล็ก มีงบประมาณในการสนับสนุนด้านการจัดการศึกษา น้อย การพัฒนาคุณภาพการศึกษาในโรงเรียนในด้านวิชาการต้องมีการพัฒนาและ สร้างเครือข่ายการทำงาน โดยประสานความร่วมมือทั้งจากโรงเรียนในสังกัดองค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่นด้วยกันเอง และโรงเรียนในสังกัดของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ด้วย ส่วนในเรื่องของการสนับสนุนงบประมาณ ควรดำเนินการขอรับการอุดหนุนงบประมาณ จากกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย ซึ่งเป็นหน่วยงานสนับสนุน การจัดการศึกษาของโรงเรียนในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั่วประเทศ และ ในการที่จะให้โรงเรียนดำเนินการเพื่อปฏิรูปการเรียนรู้ตามแนวทางของพระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ โรงเรียนจะต้องมีการบริหารจัดการโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานในการพัฒนา ท้องถิ่น (School Base Management for Local Development ; SBMLD) ซึ่งสอดคล้อง กับแนวนโยบายของกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย ดังนั้น จึงเป็นหน้าที่ ของหน่วยงานต้นสังกัดที่จะต้องสร้างความตระหนักและสนับสนุนให้โรงเรียนในสังกัด ดำเนินการตามเจตนารมณ์ดังกล่าว ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป ควรทำการวิจัยแบบ R&D (Research and Development) โดยการประยุกต์ใช้และต่อยอด NAPONG Model เพื่อการพัฒนาให้เกิดผลจริงในโรงเรียนแห่งอื่น

เอกสารอ้างอิง

- กรุณา ภู่มะลิ และคณะ. (2557). ปัจจัยการบริหารที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของโรงเรียนขนาดเล็กในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. ใน ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาการจัดการเพื่อการพัฒนา. มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนครินทร์ จังหวัดฉะเชิงเทรา.
- ชยานนท์ มนเพียรจันทร์. (2554). การจัดการศึกษาปฐมวัยขององค์การบริหารส่วนตำบลด้วยหลักองค์รวม:กรณีศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตงพอง องค์การบริหารส่วนตำบลศิลา จังหวัดขอนแก่น. ใน ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา . มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

- ถวิล อรัญเวศ. (2558). แนวทางการยกระดับคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา. เรียกใช้เมื่อ 10 พฤศจิกายน 2558 จาก <http://www.obec.go.th/news/48120>
- ธีระ รุณเจริญ. (2550). ความเป็นมืออาชีพในการจัดและบริหารการศึกษายุคปฏิรูปการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: แอล ที เพรส.
- นิติธร ปิลวาสน์. (2558). ความคาดหวังของผู้ปกครองเมื่อส่งลูกเข้าโรงเรียนอนุบาล. เรียกใช้เมื่อ 13 พฤศจิกายน 2558 จาก <http://taamkru.com/th/ความคาดหวังของผู้ปกครองเมื่อส่งลูกเข้าโรงเรียนอนุบาล>
- พิไลวรรณ แต่งขาว. (2556). การพัฒนาตัวบ่งชี้ประสิทธิผลของโรงเรียนมัธยมศึกษาที่มีอัตราการแข่งขันสูง สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. วารสารการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยบูรพา, 7(2), 82-95.
- พิศุทธิ์ กิตติศรีวรพันธุ์. (2559). รูปแบบการบริหารโรงเรียนคุณภาพโดยใช้ PISUT MODEL. เรียกใช้เมื่อ 10 พฤศจิกายน 2559 จาก <http://www.nkp2.go.th/images/Pisut1.pdf>
- เรียม สุขกล่ำ. (2553). ความสัมพันธ์ระหว่างคุณภาพชีวิตการทำงานของข้าราชการครูกับ ประสิทธิภาพโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระแก้ว เขต 1. ใน วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยบูรพา.
- โรงเรียนอนุบาลเทศบาลนาโป่ง. (2558). รายงานการประเมินคุณภาพภายในสถานศึกษา ประจำปีการศึกษา 2558. เลย: กองการศึกษา เทศบาลตำบลนาโป่ง จังหวัดเลย.
- วิโรจน์ สารรัตน์. (2558). การวิจัยทางการบริหารการศึกษา แนวคิด แนวปฏิบัติ และกรณีศึกษา. กรุงเทพมหานคร: ทิพยวิสุตย์.
- วีรยุทธ ชาตะกาญจน์. (2551). เทคนิคการบริหารสำหรับนักบริหารการศึกษามืออาชีพ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2559). ร่างยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี พ.ศ. 2560-2579. เรียกใช้เมื่อ 10 พฤศจิกายน 2559 จาก www.thaigov.go.th
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2579. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา.
- สุวรรณ พินตานนท์. (2558). การบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานในการพัฒนาท้องถิ่น สำนักประสานและพัฒนาศึกษาท้องถิ่น. กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงมหาดไทย.
- Austin, G. & Reynolds, D. (1990). Managing for Improved School Effectiveness and international survey. New York: School Organisation.
- Creamer, D. G. & Janosik, S. M. (1997). Performance appraisal: Accountability that leads to professional development. New York: In S. M.

Hoy, W. K. & Miskel, C. G. (2008). Educational administration: Theory. New York: McGraw-Hill.

Sergiovanni, T. J. (1991). The Principalship: A Reflective Practice Perspective. Massachusetts: Allyn and Bacon.

การศึกษาคุณลักษณะการรับใช้สังคม สำหรับนิสิตปริญญาตรี

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ*

A STUDY THE SOCIAL SERVICES CHARACTERISTICS OF UNDERGRADUATE STUDENTS AT SRINAKHARINWIROT UNIVERSITY

สุพีรพัชร พิมพมาศ

Supeerapat Pimmas

จตุพล ยงศร

Chatupol Yongsorn

จักรกฤษณ์ โปณะทอง

Chakrit Ponathong

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

Srinakharinwirot University, Thailand

Email: supeerapat.pimmas@g.swu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาคุณลักษณะการรับใช้สังคม สำหรับนิสิตปริญญาตรี มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธี ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพ และการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ พนักงานมหาวิทยาลัย ตำแหน่งบริหาร คณาจารย์ผู้สอนสายวิชาการ สายปฏิบัติการ บุคลากรบรรจุประจำในมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ที่ทำงานเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพนิสิต ได้มาโดยวิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง จำนวน 7 คน และ นิสิตชั้นปีที่ 1 - 4 และสูงกว่า ใช้วิธีการคัดเลือกแบบวิธีสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ จำนวน 377 คน เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างเกี่ยวกับคุณลักษณะการรับใช้สังคมที่เป็นของนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ และแบบสอบถามคุณลักษณะการรับใช้สังคม ที่ผ่านการตรวจสอบเครื่องมือโดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน มีความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.976 วิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหาจากแบบสัมภาษณ์แบบเปรียบเทียบประเด็นความแตกต่าง สถิติที่ใช้คือ ความถี่ ร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า 1) คุณลักษณะการรับใช้สังคมของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประกอบด้วย 6 ด้าน ได้แก่ ด้านการนำตนเอง ด้านการประพฤติตนอย่างมีคุณธรรมจริยธรรม ด้านมีความเป็นพลเมือง ด้านมีการช่วยเหลือคนอื่น ด้านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสังคม และด้านมีจิตอาสาและสำนึกสาธารณะ 2) คุณลักษณะการรับใช้สังคมของนิสิต

* Received 30 January 2021; Revised 18 April 2021; Accepted 19 April 2021

ของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ส่วนรายด้านพบว่า ด้านมีการช่วยเหลือคนอื่นอยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาด้านการประพฤติตนอย่างมีคุณธรรมจริยธรรม ด้านการช่วยเหลือคนอื่น ด้านความเป็นพลเมือง ด้านมีจิตอาสาและสำนึกสาธารณะ และด้านการนำตนเอง ตามลำดับ

คำสำคัญ: คุณลักษณะการรับใช้สังคม, นิสิตปริญญาตรี, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

Abstract

The objectives of this research were to study the characteristics of the social services of undergraduate students at Srinakharinwirot University. The research method was used mixed methodology between quality research and quantitative research. The key informants are namely university employees; administrative positions, academic instructors, operational lines staffs at Srinakharinwirot University working on student potential development 7 persons and students from year 1 – 4 and above using a random with a stratified method total of 377 peoples data were collected by using a semi-structured interview questionnaire about the essential characteristic of social services for undergraduate students at Srinakharinwirot University and a questionnaire for the characteristics of social services. The tool was examined by 5 experts, with the reliability at 0.976 level. The data were analyzed by using content analysis from the comparative interview questionnaire. The statistics used for data analysis were frequency, percentage, mean, standard deviation. The research results revealed that 1 The social service characteristics of undergraduate Srinakharinwirot University students consisted of six aspects: self-conduct, ethical conduct, citizenship, assisting others, participation in social activities, and volunteering and public consciousness. 2) The social services characteristics of students at Srinakharinwirot University as overall and each aspect at a high level.

Keywords: Characteristics of Social Services, Undergraduate Students, Srinakharinwirot University

บทนำ

ศตวรรษที่ 21 เป็นยุคที่โลกมีความเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว อันเนื่องมาจากเทคโนโลยีสารสนเทศและการคมนาคมที่ล้ำสมัย การรับรู้ข้อมูลต่าง ๆ ทุกภูมิภาคของโลก รวดเร็วอย่างไม่สิ้นสุดผ่านกระแสโลกาภิวัตน์ ส่งผลให้สังคมไทยมีความเป็นวัตถุนิยมมากขึ้น

พึ่งพาเทคโนโลยีสารสนเทศในทุกช่วงเวลาของชีวิต อีกทั้งวัฒนธรรมต่างชาติที่หลั่งไหลเข้ามาทำให้องค์กรและบุคคลต่างมุ่งพัฒนาตนเองให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม ค่านิยมและประเพณีดั้งเดิมที่ฝังามถูกทำลาย มีการแสวงหากำไรมากขึ้น คำนึงถึงประโยชน์ส่วนตนและพวกพ้องมากกว่าส่วนรวม การช่วยเหลือเกื้อกูลกันลดลงวิถีชีวิตดำเนินไปด้วยการแข่งขัน (สำนักงานคณะกรรมการ การอุดมศึกษา, 2556) สังคมปัจจุบันเป็นยุคของสังคมสมัยใหม่ (Modern Society) มีการนำเทคโนโลยีต่าง ๆ ที่มีความสลับซับซ้อนและทันสมัยมาใช้ ยังผลให้มนุษย์เกิดความสับสนวุ่นวายในการดำรงชีวิตมากขึ้นสิ่งที่มาพร้อมกับความสับสนวุ่นวายขึ้นนั้น มิได้มีเพียงคุณประโยชน์เท่านั้นแต่ยังแฝงไปด้วยโทษเช่นกัน ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีที่นับวันมีแต่จะมากขึ้นนั้นได้มีส่วนทำให้จิตใจของมนุษย์เสื่อมโทรมลง เพราะมนุษย์เกิดการแข่งขัน มีค่านิยมทางวัตถุสูง เกิดการบริโภคนิยมมากกว่าบริโภคในสิ่งที่มีคุณค่าและเป็นประโยชน์ เกิดการเอารัดเอาเปรียบซึ่งกันและกัน มุ่งแสวงหาผลประโยชน์ให้กับตนเองมากกว่าส่วนรวม ขาดการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมอย่างจริงจังและต่อเนื่อง ทำให้มนุษย์ขาดความสำนึกต่อส่วนรวม ซึ่งเป็นคุณธรรมที่จะทำให้สังคมดำเนินต่อไปได้อย่างปกติสุขและเกิดปัญหาน้อยที่สุด แต่ปัจจุบันสังคมกำลังประสบปัญหาต่าง ๆ มากมาย (อำนาจ เย็นสบาย, 2551)

องค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน จึงเริ่มเกิดแนวคิดในการปรับตัวและเตรียมการเพื่อพัฒนาการดำเนินการกิจให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมควบคู่ไปกับการพัฒนาบุคคลโดยเฉพาะบุคคลที่จะรับเข้าทำงานต้องมีคุณภาพควบคู่คุณธรรม แนวคิดความรับผิดชอบต่อสังคม (Corporate Social Responsibility - CSR) จึงเป็นแนวคิดหลักที่ตอบสนองการดำเนินการกิจขององค์กรที่มุ่งเน้นประโยชน์ต่อส่วนรวมและสร้างสรรค์สังคมให้เจริญก้าวหน้ามากขึ้นไปพร้อมกันซึ่งการแสดงความรับผิดชอบต่อสังคมนั้น เป็นหน้าที่ที่ทุกองค์กรจะต้องให้ความสำคัญรวมทั้งองค์กรการศึกษา โดยในการประชุมระดับโลกด้านการอุดมศึกษา (World Conference on Higher Education: WCHE) ปี 2009 ที่ประเทศฝรั่งเศสได้กำหนดประเด็นบทบาทของสถาบันอุดมศึกษาในการแสดงความรับผิดชอบต่อสังคม (The New Dynamics of Higher Education and Research For Societal Change and Development) (วัลลภา เกลิมวงศ์ศาเวช, 2555) กล่าวคือ มหาวิทยาลัยในฐานะองค์กรการอุดมศึกษา มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาและสร้างการเปลี่ยนแปลงทางสังคม จึงไม่ควรทำหน้าที่แต่เพียงการผลิตบัณฑิต การวิจัยและการบริการวิชาการต่อสังคมแต่เพียงเท่านั้น มหาวิทยาลัยจะต้องแสดงความรับผิดชอบต่อสังคม (University Social Responsibility - USR) โดยการสร้างกลไกการช่วยเหลือฟื้นฟูเศรษฐกิจและสร้างสันติภาพ ด้วยการผลิตคนที่มีคุณภาพเข้าสู่ตลาดแรงงานและผลิตพลเมืองโลกที่มีความรับผิดชอบต่อและมีคุณธรรมจริยธรรม (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2555)

ด้วยมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เป็นสถาบันอุดมศึกษาที่มีพันธกิจต่อสังคม ไม่เพียงแต่ในด้านการจัดการศึกษาเพียงเท่านั้น แต่ยังมุ่งเน้นต่อพันธกิจการเป็นมหาวิทยาลัยรับใช้สังคม หนึ่งใน การมุ่งเน้นที่มีความสำคัญสู่แนวการปฏิบัติคือ การมีอัตลักษณ์นิสิต มศว 9 ประการ อัตลักษณ์นิสิตหลักสำคัญในการรับใช้สังคมของนิสิต มศว คือ เปี่ยมจิตสำนึกสาธารณะ การรับใช้สังคมของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒตามอัตลักษณ์นิสิตข้อ การเปี่ยมจิตสำนึกสาธารณะ มีความสอดคล้องกับพระบรมราโชบายด้านการศึกษา ของพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณฯ พระวชิรเกล้า เจ้าอยู่หัว ความเป็นมหาวิทยาลัยต้องมุ่งสร้างพื้นฐานให้แก่ผู้เรียน เป็นพลเมืองดี การเป็นพลเมืองดี เป็นหน้าที่ของทุกคน สถานศึกษาและสถานประกอบการต้องส่งเสริมให้ทุกคนมีโอกาสทำ หน้าที่พลเมืองดี การเป็นพลเมืองดีหมายถึงการมีน้ำใจ มีความเอื้ออาทร ต้องทำงานอาสาสมัคร งานบำเพ็ญประโยชน์ “เห็นอะไรที่จะทำเพื่อบ้านเมืองได้ก็ต้องทำ” พระบาทสมเด็จพระ เจ้าอยู่หัวทรงมุ่งหมายให้การศึกษาสร้างพลเมืองที่ดี (เกษม วัฒนชัย, 2560) อีกทั้งยังสอดคล้อง กับยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561 - 2580 ด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากร มนุษย์มีเป้าหมายการพัฒนาที่สำคัญเพื่อพัฒนาคนในทุกมิติและในทุกช่วงวัยให้เป็นคนดี คนเก่ง และมีคุณภาพ โดยคนไทยมีความพร้อมทั้งกาย ใจ สติปัญญา มีพัฒนาการที่รอบด้านและมีสุข ภาวะที่ดีในทุกช่วงวัย มีจิตสาธารณะ รับผิดชอบต่อสังคมและผู้อื่น มัธยัสถ์อดออม โอบอ้อม อารี มีวินัย รักษาศีลธรรมและเป็นพลเมืองดีของชาติ (สำนักงานเลขาธิการของคณะกรรมการ ยุทธศาสตร์ชาติ, 2561) จิตสำนึกสาธารณะ (Public Mind) หรือจิตอาสา (Volunteer Mind) เป็นคุณลักษณะของมนุษย์ที่สังคมประเทศในปัจจุบันนี้กำลังต้องการ ความเอื้อเฟื้อต่อเพื่อน มนุษย์ การให้ความช่วยเหลือ การเสียสละให้กับคนอื่นอย่างเต็มอกเต็มใจ การดูแลเอาใจใส่ สิ่งแวดล้อมและชุมชนเป็นทุนสังคมที่ประเทศไทยและทั่วโลกกำลังผลักดันให้เกิดขึ้น เพื่อที่จะ ช่วยให้สังคม ชนบ้านเมืองสามารถดำรงอยู่ได้อย่างปกติสุข

จากการสอบถามความคิดเห็นเบื้องต้นเกี่ยวกับคุณลักษณะการรับใช้สังคมของนิสิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ผู้ถูกสัมภาษณ์ได้ให้ความคิดเห็นว่านิสิตมหาวิทยาลัยศรีนคริน-ทรวิโรฒปัจจุบันมีระดับจิตสาธารณะการรับใช้สังคมที่ลดลง นิสิตยังขาดการเสียสละเพื่อ ส่วนรวม หากนิสิตทุกคนมีจิตสำนึกสาธารณะในการรับใช้สังคมก็จะทำให้เป็นคนดีของสังคม การรับใช้สังคมจะเป็นแรงผลักดันให้บุคคลทำเพื่อสังคมและส่วนรวมโดยไม่หวังผลตอบแทน และต้องมีความตั้งใจจริงในการจะทำประโยชน์แก่สังคมหรือผู้อื่นในทางที่ถูกต้องทั้งทาง กฎหมายและศีลธรรม มีความกล้าที่จะทำกิจกรรมหรือกิจการที่เป็นการรับใช้สังคมโดยไม่ต้อง รอให้เพื่อนบุคคลรอบกายร่วมทำกิจกรรมด้วย และสามารถแนะนำหรือโน้มน้าวให้ผู้อื่นทำ กิจกรรมที่เป็นประโยชน์แก่สังคมด้วยกัน แต่ในสภาวะปัจจุบัน นิสิตสนใจแต่เรื่องของตัวเอง เห็นเรื่องของชุมชนและสังคมเป็นเรื่องที่ไม่สำคัญ ซึ่งมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ จะต้องให้ ความสำคัญ เนื่องจากจะทำให้นิสิตสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข นิสิตต้องกล้าที่จะทำ

ให้สังคมเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นเรื่อย ๆ โดยการปลูกฝังผ่านความรู้สู่สังคม แต่ปัญหาที่พบคือความรู้สึกของการรับใช้สังคม มักจะเป็นความรู้สึกที่ยังไม่ได้ฝังลึกในจิตใจของนิสิตเท่าไรนัก เป็นเพียงความรู้สึกชั่วครู่ชั่วยาม ถึงแม้ว่าในช่วงที่ทำกิจกรรมหรือเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อสังคมนิสิตส่วนใหญ่จะมีอารมณ์ร่วมและมีความรู้สึกเสียสละ แต่เมื่อเวลาผ่านไปจะสังเกตว่า ถ้าให้ริเริ่มทำกิจกรรมจิตสาธารณะหรือกิจกรรมรับใช้สังคมด้วยตนเองจะไม่ทำ อาจารย์ผู้ถูกสัมภาษณ์ยังเสนอแนะแนวทางว่าควรให้นิสิตลงพื้นที่ชุมชนนำความรู้เฉพาะทางของตนไปพัฒนาท้องถิ่น อีกทั้งทุกภาคส่วนต้องเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาคุณลักษณะของนิสิต นอกจากนี้มหาวิทยาลัยควรมีรูปแบบการพัฒนานิสิตเพื่อปลูกฝังคุณลักษณะการรับใช้สังคมให้มากขึ้นเพื่อยกระดับจิตสำนึกในส่วนรวมของนิสิตและสนับสนุนให้นิสิตริเริ่มการรับใช้สังคมด้วยตนเอง (อาจารย์, การสื่อสารส่วนบุคคล, 2562)

จากการศึกษาความสำคัญ ความจำเป็น และสภาพปัญหาที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้ทราบว่ามีมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ต้องเร่งพัฒนานิสิตให้มีคุณลักษณะการรับใช้สังคมตรงตามอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ที่มหาวิทยาลัยมุ่งหวัง แต่ปัจจุบันคุณลักษณะการรับใช้สังคมของนิสิตยังไม่ชัดเจน และไม่มีความเด่นชัด ผู้วิจัยเห็นว่านิสิตคือหัวใจของสถาบันอุดมศึกษาที่สามารถพัฒนาให้เกิดความเจริญงอกงามและเป็นบัณฑิตที่สมบูรณ์แบบได้ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาคุณลักษณะการรับใช้สังคมเพื่อเสริมสร้างความแข็งแกร่งเน้นสร้างจุดเด่นของสถาบันที่ชัดเจนตามยุทธศาสตร์ของมหาวิทยาลัยที่มุ่งเน้นสู่การเป็นมหาวิทยาลัยรับใช้สังคม อีกทั้งเพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาคุณลักษณะการรับใช้สังคมของนิสิตนำมาใช้วางแผนพัฒนาและกำหนดกลยุทธ์ในการพัฒนานิสิตต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาคุณลักษณะการรับใช้สังคมสำหรับนิสิตปริญญาตรี มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องคุณลักษณะการรับใช้สังคมสำหรับนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒเป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methodology) ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพ (Quality Research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

การวิจัยเชิงคุณภาพ

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ได้แก่ พนักงานมหาวิทยาลัย ตำแหน่งบริหาร คณาจารย์ผู้สอนสายวิชาการ สายปฏิบัติการ บุคลากรบรรจุประจำในมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ที่ทำงานเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพนิสิต และมีคุณสมบัติตามที่ผู้วิจัยกำหนดไว้ โดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง จำนวน 7 คน

เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างเกี่ยวกับคุณลักษณะการรับใช้สังคมที่จำเป็นของนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สร้างขึ้นจากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และการสังเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะการรับใช้สังคม ที่ผ่านการตรวจสอบโดยมีผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 ท่าน ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญโดยมีประสบการณ์รับใช้สังคม และมีส่วนร่วมในการดำเนินงานกิจกรรมพัฒนานิสิตด้านการรับใช้สังคม จิตอาสาหรือค่ายสร้างแรงบันดาลใจเพื่อรับใช้สังคม มีประสบการณ์มากกว่า 5 ปี

การเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ ผู้วิจัยดำเนินการโดยการรวบรวมข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Dept Interview) พนักงานมหาวิทยาลัยตำแหน่งบริหาร คณาจารย์ผู้สอนสายวิชาการ สายปฏิบัติการ บุคลากรบรรจุประจำในมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ที่ทำงานเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพนิสิต เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์เนื้อหาจากแบบสัมภาษณ์แบบเปรียบเทียบประเด็นความแตกต่าง

การวิเคราะห์ข้อมูลหลังจากเก็บข้อมูล ได้แก่ วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา/ตัวบทตามแนวคิดของ Lincoln & Guba (1983) และ (Marshall, C. & Rossman, Gretchen B., 2016)

การวิจัยเชิงปริมาณ

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ นิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ จำนวน 22,421 คน

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ชั้นปีที่ 1 - 4 หรือสูงกว่าที่กำลังศึกษาอยู่ในปีการศึกษา 2562 จำนวน 377 คน ผู้วิจัยใช้วิธีการเปิดตารางสำเร็จรูปของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie, R. V. & Morgan, D. W., 1970) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95 % แล้วทำการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยให้ชั้นปีการศึกษาเป็นชั้น (Strata) โดยมีนิสิตระดับปริญญาตรีเป็นหน่วยในการสุ่ม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามคุณลักษณะการรับใช้สังคมที่จำเป็นของนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ แบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 62 ข้อ ทดสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน ด้วยเทคนิควิธีพิจารณาข้อคำถามรายชื่อ (Index of item Objective Congruence: IOC) และหาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือโดยนำแบบสอบถามทำการทดลองใช้ (Try - out) กับกลุ่มที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างและวิเคราะห์ค่าทางสถิติด้วยสถิติสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับเท่ากับ 0.976

การรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การนำแบบสอบถามคุณลักษณะการรับใช้สังคมของนิสิตระดับปริญญาตรีมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พร้อมหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ไปติดต่อประสานงานกับผู้ประสานงานคณะ สถาบัน สำนักวิชา
ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒเพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเข้าเก็บรวบรวมข้อมูล
จำนวน 377 ฉบับ ได้รับกลับคืนมาจำนวน 377 ฉบับคิดเป็นร้อยละ 100

การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การหาค่าความถี่ ร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย

ผลการวิจัย พบว่า

1. คุณลักษณะการรับใช้สังคม ของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ผลการ
สัมภาษณ์เชิงลึก (In-Dept Interview) จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ สามารถสรุปประเด็น
คุณลักษณะการรับใช้สังคม ของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ใน 6 ด้าน ดังนี้

ด้านการนำตนเอง ได้แก่ การมีความมุ่งมั่นและตั้งใจในการปฏิบัติตนตาม
หน้าที่ด้วยความพากเพียรเพื่อให้บรรลุผลตามความมุ่งหวังของตนเกิดจากแรงขับเคลื่อนมาจาก
ภายในตน (Inside out) เน้นการพัฒนาภายในตัวบุคคลเพื่อเปลี่ยนแปลงให้ตระหนักถึงคุณค่า
ภายในตนเองและคงอัตลักษณ์ของตนไว้ได้ ตระหนักรู้และชื่นชมความสามารถของตนเอง
ประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีและมีความมุ่งมั่นสร้างแรงบันดาลใจในตนเอง

ด้านการประพฤติตนอย่างมีคุณธรรมจริยธรรม ได้แก่ การประพฤติปฏิบัติ
หรือการกระทำของบุคคลที่ถูกต้องดีงาม เป็นประโยชน์ต่อตนเอง ต่อผู้อื่น หรือทั้งตนเองและ
ผู้อื่น รวมถึงความรู้สึกนึกคิด ภูมิอดชอบชั่วดีของบุคคล อันเป็นเครื่องเหนี่ยวรั้งและควบคุมความ
ประพฤติของบุคคลที่แสดงออกทั้งกาย วาจา และใจเพื่อสนองในสิ่งที่ปรารถนา เช่น ความ
พยายามและความอดทน ความซื่อสัตย์ไม่โกง ความมีวินัย การมีคุณธรรมจริยธรรม ความดีงาม
มีความรับผิดชอบต่อวิชาชีพ ต่อสังคม ยึดมั่นในระบบคุณธรรมและจริยธรรมที่ดีงาม ละอายต่อ
สิ่งผิด มีจิตจริยธรรม ไม่สร้างความเดือดร้อนให้กับตนเองและผู้อื่น

ด้านมีความเป็นพลเมือง ได้แก่ การตระหนักรู้ในสิทธิ เสรีภาพและหน้าที่
การยกย่องและให้เกียรติผู้อื่น ความสำนึกรับในความรับผิดชอบต่อสังคม และเคารพในความ
คิดเห็นที่แตกต่าง การรับรู้และยอมรับในความแตกต่างของเพื่อนมนุษย์ การเรียนรู้เพื่อที่จะอยู่
ร่วมกันกับเพื่อนมนุษย์ได้ด้วยความปรารถนาดี อยู่ร่วมกับความขัดแย้ง โดยการแสวงหา
ทางออกร่วมกัน การใช้เหตุผลในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น มีการพูดแลกเปลี่ยนความ
คิดเห็นระหว่างกันให้มากที่สุดเพื่อหาข้อยุติเพื่อให้เกิดการยอมรับจากทุกฝ่าย การเคารพ
ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เป็นพลเมืองที่มีคุณค่าของประเทศและของโลก

ด้านมีการช่วยเหลือคนอื่น ได้แก่ การแสดงออกผ่านคำพูดและการกระทำเพื่อ
สื่อสารกับผู้อื่น สามารถเรียนรู้และพัฒนารับรู้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวัน มีความจริงใจ
ที่ไม่เห็นแก่เพียงตัวเองหรือเรื่องของตัวเอง เห็นอกเห็นใจ เห็นคุณค่าในเพื่อนมนุษย์ มีความเอื้อ
อาทร รู้จักเป็นผู้ให้ เอาใจใส่ ให้ความสนใจในความต้องการ ความจำเป็น ความทุกข์สุข

ของผู้อื่นและพร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกัน เป็นผู้ที่มีน้ำใจ คือ ผู้ให้และผู้อาสาช่วยเหลือสังคม รู้จักแบ่งปัน เสียสละความสุขส่วนตน เพื่อทำประโยชน์แก่ผู้อื่นเข้าใจ เห็นใจ ผู้ที่มีความเดือดร้อน อาสาช่วยเหลือสังคมด้วยแรงกาย สติปัญญา ลงมือปฏิบัติการ เพื่อบรรเทาปัญหาหรือร่วมสร้างสรรค์สิ่งดีงามให้เกิดขึ้น

ด้านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสังคม ได้แก่ การรับรู้ในกิจกรรมของสังคมและมีใจพร้อมเข้าร่วมกิจกรรม การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การให้ความร่วมมือเพื่อทำกิจกรรมต่างๆ การรู้จักคิดริเริ่มกิจกรรม การพิจารณาและการวางแผนในกิจกรรมเพื่อสังคม รวมทั้งการมีส่วนร่วมในการผลักดันให้เกิดกิจกรรมเพื่อสังคม มีจิตใจสังคมสนใจสังคม การนำตัวเองสู่สาธารณะสู่สังคม การปฏิบัติโดยมีกระบวนการในระดับบุคคลไปสู่สาธารณะมีความรักและรู้สึกเป็นเจ้าของสาธารณะ ทำกิจกรรมช่วยเหลือให้บริการแก่บุคคลอื่น เพื่อพัฒนาสังคม

ด้านมีจิตอาสาและสำนึกสาธารณะ ได้แก่ ความรู้สึกตระหนักของบุคคลถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม มีความมุ่งมั่น มีจิตอาสาและเสียสละ ทำให้เกิดความรู้สึกที่ปรารถนาจะร่วมและมีส่วนช่วยเหลือสังคมด้วยความรักและศรัทธา สำนึกถึงพลังของตนเองสามารถร่วมแก้ไขปัญหาได้ และลงมือกระทำเพื่อให้เกิดการแก้ปัญหาด้วยวิธีการต่าง ๆ เป็นผู้ที่มีจิตใจที่เป็นผู้ให้ เช่น ให้สิ่งของ ให้เงิน ให้ความช่วยเหลือด้วยกำลังร่างกาย แรงสมอง ซึ่งเป็นการเสียสละสิ่งที่ตนเองมี แม้กระทั่งเวลา เพื่อเผื่อแผ่ให้กับส่วนรวม ทำสิ่งที่ดีงามให้เกิดกับ บริบทโดยทั่วไปให้มากขึ้น

2. ผลการศึกษาคุณลักษณะการรับใช้สังคมที่จำเป็นของนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พบว่านิสิตนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มีคุณลักษณะการรับใช้สังคม โดยรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.84 ($\bar{X} = 3.84$) ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 คุณลักษณะการรับใช้สังคมของนิสิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ โดยรวมและรายด้าน

ด้านที่	ข้อความ	$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย
1	ด้านการนำตนเอง	3.63	0.80	มาก
2	ด้านการประพฤติตนอย่างมีคุณธรรมจริยธรรม	4.14	0.69	มาก
3	ด้านมีความเป็นพลเมือง	3.95	0.57	มาก
4	ด้านมีการช่วยเหลือคนอื่น	4.12	0.91	มาก
5	ด้านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสังคม	3.51	0.73	มาก
6	ด้านมีจิตอาสาและสำนึกสาธารณะ	3.70	0.82	มาก
รวม		3.84	0.63	มาก

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลตารางที่ 1 พบว่าคุณลักษณะการรับใช้สังคมของนิสิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ โดยรวมและรายด้าน อยู่ในระดับมาก

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย สามารถอภิปรายได้ ดังนี้

1. คุณลักษณะการรับใช้สังคมของนิสิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประกอบด้วย 6 ด้าน ได้แก่ ด้านการนำตนเอง ด้านการประพฤติตนอย่างมีคุณธรรมจริยธรรม ด้านมีความเป็นพลเมือง ด้านมีการช่วยเหลือคนอื่น ด้านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสังคม และด้านมีจิตอาสาและสำนึกสาธารณะ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่า ในช่วงเวลาที่นิสิตได้ศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัย ได้รับการจัดกิจกรรม และบรรยากาศการเรียนรู้ เพื่อให้เกิดคุณลักษณะดังกล่าว ดังที่ สำเนาวิชกรศิลป์ ได้อธิบายว่าการพัฒนานิสิตนักศึกษาหมายถึงความพยายามใด ๆ ของสถาบันอุดมศึกษาที่ส่งเสริมให้นิสิตนักศึกษามีพัฒนาการในด้านต่าง ๆ อย่างสมบูรณ์ มีคุณสมบัติที่พึงประสงค์ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ธาตุกร ปาละนันท์ ศึกษาเรื่องการพัฒนาชุดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมของนักศึกษาวิทยาลัยพัฒนาชุมชนเมืองมหาวิทยาลัยยวมินทรราชธิราช ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบด้านความรับผิดชอบต่อสังคมของนักศึกษาประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ การนำตนเอง การสำนึกรักสิ่งแวดล้อม การรับรู้ทางสังคม ความเป็นพลเมือง และ ด้านการแบ่งปัน (ธาตุกร ปาละนันท์, 2561) เช่นเดียวกับ อนุพนธ์ คำปัน ศึกษาเรื่อง การศึกษาองค์ประกอบจิตสาธารณะของนิสิตนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า องค์ประกอบจิตสาธารณะของนิสิตนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา ประกอบด้วย 8 องค์ประกอบ ได้แก่ การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน ตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้น ความรัก ความเอื้ออาทรและความสามัคคี การมีส่วนร่วมในกิจกรรมสังคม ความรับผิดชอบต่อสาธารณะ การยกย่องและให้เกียรติผู้อื่น การมีมาตรฐานในการปฏิบัติงาน การติดต่อสื่อสารอย่างต่อเนื่องและเชื่อมโยงเครือข่ายความร่วมมือ และการมีองค์ความรู้และความสามารถในการแสวงหาความรู้ (อนุพนธ์ คำปัน, 2559)

2. ผลการวิจัยพบว่า คุณลักษณะการรับใช้สังคม ของนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ โดยรวมและเป็นรายด้าน อยู่ในระดับมาก สามารถอภิปรายเป็นรายด้าน ได้ดังนี้

ด้านการนำตนเอง ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่า นิสิตมีความมุ่งมั่นและตั้งใจในการปฏิบัติตนตามหน้าที่ด้วยความพากเพียรเพื่อให้บรรลุผลตามความมุ่งหวังของตน เน้นการพัฒนาภายในตัวบุคคลเพื่อเปลี่ยนแปลงให้ตระหนักถึงคุณค่าภายในตนเองและคงอัตลักษณ์ของตนไว้ได้ ประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีและมีความมุ่งมั่นสร้างแรงบันดาลใจในตนเอง ดังที่ กลูกิลีเอลมินโน (Guglielmino) ได้ให้ความเห็นว่าผู้ที่มีการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองจะเป็นบุคคลที่มีความคิดริเริ่ม มีอิสระ มีความเพียรในการเรียนรู้ กล่าวว่าเป็นบุคคลที่มีความรับผิดชอบในการเรียนของตนเอง และเห็นปัญหาเป็นสิ่งที่ท้าทายไม่ใช่เป็นอุปสรรค เป็นบุคคลที่สามารถควบคุมตนเองและมีความอยากรู้อยากเห็นสูง มีความต้องการในการเรียนรู้ที่เหมาะสม มีการพัฒนาแผนดำเนินงานในการเรียนได้สำเร็จ สนุกสนานกับการเรียน เป็นผู้ที่

ยึดถือเป้าหมายในการเรียนเป็นหลัก (Gugliemino, L. M., 1977) สอดคล้องกับผลการวิจัยของ จารุณี คงเมือง ที่ศึกษาคุณลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษา หลักสูตรบริหารธุรกิจบัณฑิต คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยรามคำแหง พบว่านักศึกษามีคุณลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก (จารุณี คงเมือง, 2555)

ด้านการประพฤตินออย่างมีคุณธรรมจริยธรรม ทั้งนี้อาจเป็นเพราะนิสิตมีการปฏิบัติตนเป็นประโยชน์ต่อตนเอง ต่อมีความรับผิดชอบต่อวิชาชีพ ต่อสังคม ยึดมั่นในระบอบคุณธรรมและจริยธรรมที่พึงงาม ละอายต่อสิ่งผิด มีจิตจริยธรรม ไม่สร้างความเดือดร้อนให้กับตนเองและผู้อื่น ดังที่สอดคล้องกับแนวคิดของ ดาวิส (Davies, I.) กล่าวว่าความรับผิดชอบต่อสังคม มีองค์ประกอบทางพฤติกรรม คือ คุณลักษณะทางสังคม ได้แก่ ตระหนักและเห็นใจในสวัสดิภาพของผู้อื่น มีพฤติกรรมที่มีคุณธรรมและมีความอดทนในความแตกต่างที่เกิดขึ้นในสังคม (Davies, I., 1999) สอดคล้องกับผลการวิจัยของ พระมหามงคล สามารถ ได้ศึกษาคุณลักษณะจริยธรรมของนักศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม พบว่า นักศึกษามีคุณลักษณะทางจริยธรรมอยู่ในระดับมาก (พระมหามงคล สามารถ, 2558)

ด้านความเป็นพลเมือง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะนิสิตมีความตระหนักในสิทธิและหน้าที่ การยกย่องและให้เกียรติผู้อื่น ความสำนึกรับในความรับผิดชอบต่อสังคม เคารพในความคิดเห็นที่แตกต่าง มีจิตความเคารพเป็นการรับรู้และยอมรับในความแตกต่างของเพื่อนมนุษย์ การเรียนรู้เพื่อที่จะอยู่ร่วมกันกับเพื่อนมนุษย์ได้ด้วยความปรารถนาดี หาวืออยู่ร่วมกับความขัดแย้ง โดยการแสวงหาทางออกร่วมกัน การใช้เหตุผลในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น มีการพูดแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกันให้มากที่สุดเพื่อหาข้อยุติเพื่อให้เกิดการยอมรับจากทุกฝ่าย การเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เป็นพลเมืองที่มีคุณค่าของประเทศและของโลก สอดคล้องกับแนวคิดของ จรรจา สุวรรณทัต และดวงเดือน พันธุมนาวิน กล่าวว่าไว้ว่าความรู้สึกรับผิดชอบต่อสังคมเป็นลักษณะของความเป็นพลเมืองที่สำคัญอย่างหนึ่งเพราะเนื่องจากว่าความรู้สึกรับผิดชอบต่อสังคมนี้เป็นลักษณะนิสัยและทัศนคติของบุคคล ซึ่งเป็นเครื่องผลักดันให้ปฏิบัติตามระเบียบ เคารพสิทธิของผู้อื่น ทำตามหน้าที่ของตนและมีความซื่อสัตย์สุจริต ความเป็นคนมีความรับผิดชอบต่อสังคมนี้เป็นลักษณะที่จะช่วยให้การอยู่ร่วมกันในสังคมเป็นไปโดยความราบรื่นสงบสุข นอกจากนั้นความรับผิดชอบต่อสังคมยังเป็นคุณธรรมที่สำคัญในการพัฒนาประเทศด้วย (จรรจา สุวรรณทัต และ ดวงเดือน พันธุมนาวิน, 2521) สอดคล้องกับผลการวิจัยของ พิลาสลักษณ์ ธรรมธร ที่ศึกษาความเป็นพลเมืองของนักศึกษามหาวิทยาลัยวงษ์เขาวาลิตกุล จังหวัดนครราชสีมา พบว่า ระดับความเป็นพลเมืองของนักศึกษา ในภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก (พิลาสลักษณ์ ธรรมธร, 2561)

ด้านทักษะการช่วยเหลือคนอื่น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะนิสิตมีการแสดงออกผ่านคำพูดและการกระทำเพื่อสื่อสารกับผู้อื่น สามารถเรียนรู้และพัฒนาเรียนรู้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของ

ชีวิตประจำวัน มีความจริงใจที่ไม่เห็นแก่เพียงตัวเองหรือเรื่องของตัวเอง เห็นคุณค่าในเพื่อนมนุษย์ มีความเอื้ออาทร เอาใจใส่ ให้ความสนใจในความต้องการ ความจำเป็น ความทุกข์สุขของผู้อื่นและพร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกัน เป็นผู้ที่มีน้ำใจ คือ ผู้ให้และผู้อาสาช่วยเหลือสังคม รู้จักแบ่งปัน เสียสละความสุขส่วนตน เพื่อทำประโยชน์แก่ผู้อื่นเข้าใจ เห็นใจผู้ที่มีความเดือดร้อน อาสาช่วยเหลือสังคมด้วยร่างกาย สติปัญญา ลงมือปฏิบัติการ เพื่อบรรเทาปัญหาหรือร่วมสร้างสรรค์สิ่งดีงามให้เกิดขึ้น สอดคล้องกับแนวคิดของ ไพฑูรย์ สินลารัตน์ กล่าวว่า Social Concerned คือ คนรุ่นใหม่ในสังคมไทยจะต้องมีความรู้สึกร่วมได้ร่วมเสียกับสังคม มีสำนึกทางสังคมเห็นว่าปัญหาและทางออกของสังคมไทยจะต้องเป็นความรับผิดชอบร่วมกัน การปลูกฝังจิตสำนึกของสังคมจึงเป็นเรื่องสำคัญ สำหรับครูและคนรุ่นใหม่ ทุกคนต้องมีส่วนร่วมในการแก้ไขสังคมไทยเองและสังคมโลกด้วยพร้อมกันไป (ไพฑูรย์ สินลารัตน์, 2560) สอดคล้องกับผลการวิจัยของ ปริญญา ฤกษ์อรุณ ศึกษาลักษณะทางจริยธรรมของวัยรุ่นตอนปลายที่มีพฤติกรรมอาสาช่วยเหลือผู้อื่น (Volunteer Behaviors) จากกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นนิสิตนักศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรี โดยใช้แบบสอบถามเกี่ยวกับเหตุผลของการเป็นอาสาสมัครช่วยเหลือผู้อื่นและมาตรวัดลักษณะทางจริยธรรม ผลการวิจัยพบว่า ลักษณะทางจริยธรรมที่มีศักยภาพในการพยากรณ์แนวโน้มหรือโอกาสที่จะเกิดพฤติกรรมอาสาช่วยเหลือผู้อื่น คือ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และการเสียสละ (ปริญญา ฤกษ์อรุณ, 2548)

ด้านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสังคม ทั้งนี้อาจเป็นเพราะนิสิตมีการรับรู้ในกิจกรรมของสังคม การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การให้ความร่วมมือเพื่อทำกิจกรรมต่างๆ การใช้สิทธิและการเคารพสิทธิของผู้อื่นในกิจกรรมเพื่อสังคม การรู้จักคิดริเริ่มกิจกรรม การพิจารณาและการวางแผนในกิจกรรมเพื่อสังคม รวมทั้งการมีส่วนร่วมในการผลักดันให้เกิดกิจกรรมเพื่อสังคม การนำตัวเองสู่สาธารณะสู่สังคม การปฏิบัติโดยมีกระบวนการในระดับบุคคลไปสู่สาธารณะมีความรักและรู้สึกเป็นเจ้าของสาธารณะ ช่วยเหลือให้บริการแก่บุคคลอื่นเพื่อพัฒนาสังคม คำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวม การมีจิตสำนึกเพื่อส่วนรวมและสังคม ดังที่ ชัยวัฒน์ สุธิรัตน์ กล่าวว่า วิชาจิตสำนึกทางสังคมเป็นการกระทำด้วยจิตวิญญาณที่มีความรัก ความห่วงใย ความเอื้ออาทรต่อคนอื่นและสังคมโดยรวม การมีคุณธรรมจริยธรรม และการไม่กระทำที่เสื่อมเสียหรือเป็นปัญหาต่อสังคม ประเทศชาติ การมีจิตที่คิดสร้างสรรค์ เป็นกุศล และมุ่งทำกรรมดีที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมคิดในทางที่ดี ไม่ทำลายเบียดเบียนบุคคล สังคม วัฒนธรรมประเทศชาติและสิ่งแวดล้อม การกระทำและคำพูดที่มาจากความคิดที่ดี การลดความขัดแย้งและการให้ขวัญและกำลังใจต่อกันเพื่อให้สังคมโดยส่วนรวมมีความสุข (ชัยวัฒน์ สุธิรัตน์, 2556) สอดคล้องกับผลการวิจัยของ บุญธิดา ยอดสุวรรณ พบว่า นักศึกษาชั้นปีที่ 4 มีระดับความจิตสาธารณะสูงสุด เพราะนักศึกษาใช้เวลาในการศึกษาในมหาวิทยาลัย มาเป็นเวลานาน ได้รับการปลูกฝังจากคณาจารย์ในการมีจิตสำนึกด้านสาธารณะ และร่วมกิจกรรมเพื่อ

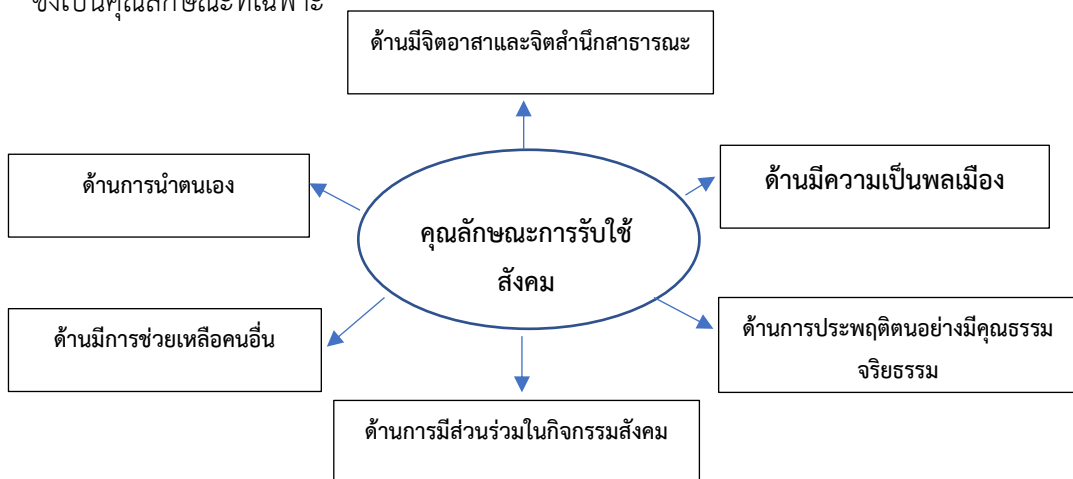

สังคม ที่มหาวิทยาลัยจัดขึ้น ซึ่งถือเป็นการปลูกฝังให้คำนึงถึงประโยชน์สาธารณะ (บุญธิดา ยอดสุวรรณ, 2556)

ด้านมีจิตอาสาและสำนึกสาธารณะ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะนิสิตมีความรู้สึกตระหนักของบุคคลถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม ทำให้เกิดความรู้สึกที่ปรารถนาจะร่วมและมีส่วนช่วยเหลือสังคม โดยรับรู้ถึงสิทธิควบคู่ไปกับหน้าที่และความรับผิดชอบ สำนึกถึงพลังของตนเองที่สามารถร่วมแก้ไขปัญหาก็ได้ และลงมือกระทำเพื่อให้เกิดการแก้ปัญหาด้วยวิธีการต่างๆ เป็นผู้ที่มิจิตใจที่เป็นผู้ให้ เช่น ให้สิ่งของ ให้เงิน ให้ความช่วยเหลือด้วยกำลังร่างกาย แรงสมอง ซึ่งเป็นการเสียสละ สิ่งของตนเองมี แม้กระทั่งเวลา เพื่อแผ้วถางให้กับส่วนรวม ดังที่ ยุทธนา วรณปิติกุลกล่าวถึง บุคคลที่มีจิตสำนึกสาธารณะว่า ต้องมีคุณลักษณะ ดังนี้ การทุ่มเทและอุทิศตน มีความรับผิดชอบต่อสังคม บุคคลไม่เพียงแต่ปฏิบัติตามสิทธิเท่านั้น แต่ต้องปฏิบัติเพื่อช่วยเหลือให้บริการแก่บุคคลอื่น เพื่อพัฒนาสังคมด้วย และ เคารพความแตกต่างระหว่างบุคคลคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวม และการลงมือกระทำ (ยุทธนา วรณปิติกุล, 2562)สอดคล้องกับผลการวิจัยของ นฤมล ช่อมนิล และคณะ ที่ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีจิตสาธารณะของนักศึกษาวิทยาลัยเซนต์หลุยส์ พบว่าการศึกษาระดับจิตสาธารณะของนักศึกษาเซนต์หลุยส์ ส่วนใหญ่เป็นนิสิตเพศหญิง ภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก (นฤมล ช่อมนิล และคณะ, 2559)

องค์ความรู้ใหม่

จากองค์ความรู้ใหม่สามารถสรุปได้ว่าคุณลักษณะการรับใช้สังคม ของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ที่ค้นพบเป็นคุณลักษณะที่ประกอบด้วย 6 ด้าน ได้แก่ ด้านการนำตนเอง ด้านการประพฤติตนอย่างมีคุณธรรมจริยธรรม ด้านมีความเป็นพลเมือง ด้านมีการช่วยเหลือคนอื่น ด้านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสังคม และด้านมีจิตอาสาและสำนึกสาธารณะ ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่เฉพาะ

ภาพที่ 1 แสดงคุณลักษณะการรับใช้สังคมประกอบด้วย 6 ด้าน

สรุป/ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยเชิงคุณภาพสรุปได้ว่า คุณลักษณะการรับใช้สังคม ของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประกอบด้วย 6 ด้าน ได้แก่ ด้านการนำตนเอง ด้านการประพฤติตนอย่างมีคุณธรรมจริยธรรม ด้านมีความเป็นพลเมือง ด้านมีการช่วยเหลือคนอื่น ด้านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสังคม และด้านมีจิตอาสาและสำนึกสาธารณะ และจากผลการวิจัยเชิงปริมาณสรุปได้ว่า คุณลักษณะการรับใช้สังคมของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ โดยรวมและเป็นรายด้านอยู่ในระดับมาก ดังนั้นควรมีการวิจัยเรื่องรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะเพื่อจะได้แนวทางในการพัฒนาให้นิสิตมีคุณลักษณะที่เหมาะสมตามความต้องการของสังคมต่อไป มหาวิทยาลัยควรดำเนินการเพื่อพัฒนาคุณลักษณะการรับใช้สังคมให้แก่ นิสิต เช่น สนับสนุนให้มีกิจกรรมสำหรับนิสิตปริญญาตรี ในด้านการทำงานเพื่อสังคม ควรมีการศึกษารูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะการรับใช้สังคมของนิสิตปริญญาตรี มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อจะได้แนวทางและวิธีการพัฒนาให้นิสิตมีคุณลักษณะที่เหมาะสมตามความต้องการของสังคมต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- เกษม วัฒนชัย. (2560). พระบรมราโชบายด้านการศึกษาของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 10. เรียกใช้เมื่อ 15 มกราคม 2561 จาก <https://www.attth.org/พระบรมราโชบายการศึกษา/>
- จรรยา สุวรรณทัต และ ดวงเดือน พันธุมนาวิน. (2521). พฤติกรรมศาสตร์ เล่ม 1: พื้นฐานความเข้าใจทางจิตวิทยา. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.
- จารุณี คงเมือง. (2555). คุณลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษา หลักสูตรบริหารธุรกิจบัณฑิต คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยรามคำแหง. ใน วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการอุดมศึกษา. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์. (2556). 80 นวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ จิตสาธารณะ: รูปแบบนวัตกรรมจัดการเรียนการสอน. กรุงเทพมหานคร: แดเน็กซ์อินเตอร์คอร์ปอเรชั่น.
- ฐากร ปาละนันท์. (2561). การพัฒนาชุดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมของนักศึกษาวิทยาลัยพัฒนาชุมชนเมือง มหาวิทยาลัยนวมินทราธิราช. ใน ดุษฎีนิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาการอุดมศึกษา. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- นฤมล ช่องนิล และคณะ. (2559). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีจิตสาธารณะของนักศึกษาวิทยาลัยเซนต์หลุยส์. วารสารปัญญาวิวัฒน์, 8(พิเศษ), 198 - 205.
- บุญธิดา ยอดสุวรรณ. (2556). ระดับความมีจิตสาธารณะของนักศึกษามหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง. ใน วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์. มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง.

- ปริญญ์ ฤกษ์อรุณ. (2548). ลักษณะทางจริยธรรมของวัยรุ่นตอนปลายที่มีพฤติกรรมอาสาช่วยเหลือผู้อื่น. ใน วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาพัฒนาการ. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระมหามงคล สามารถ. (2558). คุณลักษณะจริยธรรมของนักศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม. *Interdisciplinary Research Review*, 8(1), 31-42.
- พิลาสลักษณ์ ธรรมธ. (2561). ความเป็นพลเมืองของนักศึกษามหาวิทยาลัยวงษ์เขาลิตกุล จังหวัดนครราชสีมา. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยวงษ์เขาลิตกุล*, 5(2), 16 - 29.
- ไพฑูรย์ สีนารัตน์. (2560). อุดมศึกษาสาขาวิชาที่ถูกลืม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ยุทธนา วรณปิติ. (2562). คุณลักษณะทั่วไปของบุคคลที่มีจิตสาธารณะ. เรียกใช้เมื่อ 15 มกราคม 2561 จาก http://ktbwsk.blogspot.com/2013/08/blog-post_9159.html
- วัลลภา เฉลิมวงศ์ตาเวช. (2555). ความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรอุดมศึกษา (Corporate social responsibility in higher education). *วารสารนักบริหาร*, 32(4), 116-122.
- สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. (2555). แผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ฉบับที่ 11. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อนุพนธ์ คำปัน. (2559). การศึกษาองค์ประกอบจิตสาธารณะของนิสิตนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร. ใน *ดุขนิพนธ์การศึกษาดุขนิพนธ์บัณฑิต สาขาวิชาการอุดมศึกษา. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.*
- อำนาจ เย็นสบาย. (2551). จิตอาสา ใน จิตสำนึกสาธารณะ. กรุงเทพมหานคร: สันติศิริการพิมพ์.
- Davies, I. (1999). *Good Citizenship and Educational Provision* Paperback. London: Flamer Press.
- Gugliemino, L. M. (1977). *Development of the Self-Directed Learning Readiness Scale*. Georgia: Georgia Unpublish Ed.D. Dissertation. .
- Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30(3), 607-610.
- Marshall, C. & Rossman, Gretchen B. (2016). *Designing Qualitative research* (6th ed.). Los Angeles, California: SAGE.

การประยุกต์แบบจำลองระบุพิกัดของวัตถุท้องฟ้าบนทรงกลมฟ้า ที่สร้างขึ้นจากเทคโนโลยีการพิมพ์สามมิติเพื่อส่งเสริมความเข้าใจ ในแนวคิดดาราศาสตร์*

THE APPLICATION OF COORDINATE CELESTIAL OBJECTS ON CELESTIAL SPHERE MODEL CREATED BY 3D PRINTING TECHNOLOGY TO PROMOTE UNDERSTANDING OF ASTRONOMICAL CONCEPTS

ชูชาติ แพน้อย

Choochart Paenoi

ธีรพงษ์ แสงประดิษฐ์

Theerapong Sangpradit

จตุรงค์ สุนทรชาติ

Jaturong Sukonthachart

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

Srinakharinwirot University, Thailand

E-mail: choochart.pae@swu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนาแบบจำลองระบุพิกัดของวัตถุท้องฟ้าบนทรงกลมฟ้า โดยการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีการพิมพ์สามมิติ 2) ศึกษาผลการใช้แบบจำลองระบุพิกัดของวัตถุท้องฟ้าบนทรงกลมฟ้า ในด้านความเข้าใจในแนวคิดดาราศาสตร์ เรื่อง ตำแหน่งและเส้นทางการขึ้นการตกของดวงอาทิตย์ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนเบญจมราชรังสฤษฎิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา จำนวน 28 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วย 1) แบบจำลองระบุพิกัดของวัตถุท้องฟ้าบนทรงกลมฟ้า 2) แบบวัดความเข้าใจในแนวคิดดาราศาสตร์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที (Dependent t - test) และค่าการพัฒนา (Normalized gain ($\langle g \rangle$)) ผลการวิจัยพบว่า 1) แบบจำลองระบุพิกัดของวัตถุท้องฟ้าบนทรงกลมฟ้า ที่พัฒนาขึ้นโดยการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีการพิมพ์สามมิติมีความเหมาะสมและมีประสิทธิภาพสูงกว่าคะแนนเกณฑ์ที่กำหนด (3.51) 2) นักเรียนมีความเข้าใจในแนวคิดดาราศาสตร์ เรื่อง ตำแหน่งและเส้นทางการขึ้นการตกของดวงอาทิตย์ หลังการเรียนรู้สูงกว่าก่อนการเรียนรู้อย่างมีนัยสำคัญ

* Received 18 December 2020; Revised 12 April 2021; Accepted 16 April 2021

ทางสถิติที่ระดับ .01 ทั้งแนวคิดเรื่อง สุริยวิถี ตำแหน่งและเส้นทางดวงอาทิตย์ เวลาดวงอาทิตย์ปรากฏ ตำแหน่งดวงอาทิตย์กับฤดูกาลและปรากฏการณ์ดวงอาทิตย์ โดยแนวคิดเกี่ยวกับตำแหน่งดวงอาทิตย์กับฤดูกาลมีคะแนนเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับตำแหน่งและเส้นทางดวงอาทิตย์ สุริยวิถี ปรากฏการณ์ดวงอาทิตย์ และเวลาดวงอาทิตย์ปรากฏ ความเข้าใจในแนวคิดดาราศาสตร์ เรื่อง ตำแหน่งและเส้นทางการขึ้นการตกของดวงอาทิตย์ ของนักเรียนมีคะแนนเพิ่มขึ้นในทุกด้าน มีค่าเฉลี่ยการพัฒนา (Normalized gain(<g>)) เท่ากับ 0.86 และมีระดับของแนวคิดที่คลาดเคลื่อนน้อยลง

คำสำคัญ: แบบจำลองทรงกลมฟ้า, ทรงกลมฟ้า, แนวคิดดาราศาสตร์, ตำแหน่งและเส้นทางการขึ้นการตกของดวงอาทิตย์, การพิมพ์สามมิติ

Abstract

The objectives of this research article were to 1) develop a spherical model with specified coordinates of celestial objects by the application of 3D printing technology 2) study the effectiveness of the use of the spherical model in students' ability to grasp astronomical concepts, position and path of the sunrise and the sunset topics. The sample group was the group of 28 eleventh-grade students from Benchamaracharungsarit Chachoengsao School. The data collecting tools in this research consisted of 2 assessment forms (i.e., the spherical model, the conceptual understanding of astronomy test. We have analyzed the collected data following the standard statistical formalisms such as percentage, mean, standard deviation, dependent t-test, and normalized gain (<g>). The statistical analysis reveals the following results. First, the spherical model with specified coordinates of celestial objects by the application of 3D printing technology is suitable for the learning environment and has higher efficiency than the established criteria (3.51). Second, the students scored higher on the astronomical topics (e.g., the positions and paths of sunrise and sunset throughout the year) after the implementation of the spherical model with a statistical significance of 0.01 Both the concept of ecliptic, path of the sun, sun appears, sun position with season and sun phenomenon. The concept of sun position with season has the highest average score. Followed by path of the sun, ecliptic, sun phenomenon and sun appears. Students' ability to grasp astronomical concepts, position and path of the sunrise and the sunset there are

more points in every topics and the average normalized gain $\langle g \rangle$ of 0.86, indicating the decrease of misconception.

Keywords: Spherical Model, Celestial Sphere, Positions and Paths of Sunrise and Sunset Astronomical Concept, 3D Printing

บทนำ

วิถีชีวิตของมนุษย์ มีความผูกพันและคุ้นเคยกับปรากฏการณ์ทางดาราศาสตร์ มาช้านาน ด้วยความอยากรู้อยากเห็นของมนุษย์ผลักดันให้มนุษย์พยายามสังเกตปรากฏการณ์ รวบรวม ข้อมูลและค้นหาเหตุผลความจริงเกี่ยวกับวัฏจักรของวัตถุท้องฟ้าอย่างต่อเนื่อง จนสามารถ สังเกตเห็นวัฏจักรแห่งการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นระบบของวัตถุท้องฟ้าการเปลี่ยนตำแหน่ง การขึ้นการตกของดวงอาทิตย์มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กับการเกิดฤดูกาล ใช้กำหนดเวลาและ ทิศทาง ตลอดจนการทำปฏิทินที่สอดคล้องกับวัฏจักรของฤดูกาล มีความเข้าใจระบบของ ธรรมชาติและศาสตร์แห่งท้องฟ้ามากขึ้นเรื่อย ๆ ทำให้การดำรงชีวิตของมนุษย์เป็นระบบและ เป็นไปอย่างปกติสุข (บุญรักษา สุนทรธรรม, 2550) การเรียนรู้เรื่องความสัมพันธ์ของระบบ พิกัดหรือตำแหน่งของวัตถุท้องฟ้า จะเป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ทางดารา ศาสตร์หรือการศึกษาวัตถุท้องฟ้าแบบวิทยาศาสตร์มาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน (นิพนธ์ ทรายเพชร, 2558) ความสามารถเชื่อมโยงองค์ความรู้ในห้องเรียน เข้ากับปรากฏการณ์หรือ เหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องในชีวิตประจำวัน จะทำให้เกิดการเรียนรู้ที่มีความหมาย หลักสูตร การศึกษาขั้นพื้นฐานเน้นให้ผู้เรียนมีทักษะสำคัญในการค้นคว้าและสร้างองค์ความรู้ โดยใช้ กระบวนการสืบเสาะหาความรู้และการแก้ปัญหาที่หลากหลาย มีส่วนร่วมในการเรียนรู้ ทุกขั้นตอน มีการทำกิจกรรมด้วยการลงมือปฏิบัติจริง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) ผู้เรียนได้ เรียนรู้ความสัมพันธ์ของดาราศาสตร์กับมนุษย์จากการศึกษาตำแหน่งดาวบนทรงกลมฟ้า ในวิทยาศาสตร์เพิ่มเติม สาระโลก ดาราศาสตร์และอวกาศ ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560) ซึ่งธรรมชาติของวิชาดาราศาสตร์เป็นศาสตร์ที่อาศัยความสงสัย ใคร่รู้และจินตนาการ เนื้อหาส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นนามธรรมยากต่อการทำความเข้าใจ ทำให้ ผู้เรียนจำนวนมากมีความเข้าใจในแนวคิดดาราศาสตร์ที่คลาดเคลื่อนในหลายประเด็น ส่งผลให้ เกิดความไม่เข้าใจและไม่สามารถอธิบายการเกิดปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่เกี่ยวข้องได้ (Trumper, R., 2001); (Percy, J. R., 2005) จากผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติ ขั้นพื้นฐาน (O - NET) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2561 พบว่า คะแนนเฉลี่ยของผลการ สอบวิชาวิทยาศาสตร์ รวมทุกสังกัดได้ ร้อยละ 30.51 และเมื่อพิจารณาเป็นรายสาระ พบว่า สาระดาราศาสตร์และอวกาศ มีคะแนนเฉลี่ยต่ำสุดคือ ร้อยละ 22.62 (สถาบันทดสอบทาง การศึกษาแห่งชาติ (องค์การมหาชน), 2562) และปีการศึกษา 2562 พบว่าคะแนนเฉลี่ยของผล การสอบวิชาวิทยาศาสตร์ รวมทุกสังกัดได้ร้อยละ 29.20 เมื่อพิจารณาเป็นรายสาระ พบว่า

สารดาราศาสตร์และอวกาศ มีคะแนนเฉลี่ยร้อยละ 35.58 (สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ (องค์การมหาชน), 2563) และจากการศึกษาพบว่า นักเรียนเกรด 8 ถึงเกรด 12 บางส่วนยังคงมีแนวคิดที่คลาดเคลื่อน มีนักเรียนน้อยกว่าร้อยละ 50 ที่เข้าใจเกี่ยวกับการโคจรของดวงจันทร์และมีนักเรียนน้อยกว่าร้อยละ 30 ที่เข้าใจเกี่ยวกับการเกิดข้างขึ้นข้างแรม ตำแหน่งสูงสุดของดวงอาทิตย์ในแต่ละวัน และขนาดของโลกได้ถูกต้อง และมีนักเรียนเพียงร้อยละ 10 ที่เข้าใจเกี่ยวกับสาเหตุของการเกิดฤดูกาล (Lightman, A. & Sadler, P. M., 1993); (Trumper, R., 2001) สอดคล้องกับการศึกษาแนวคิดที่คลาดเคลื่อนและการเปลี่ยนแปลงแนวคิด พบว่า มีนักศึกษาเพียงร้อยละ 10 ที่มีแนวคิดที่ถูกต้องเกี่ยวกับการหมุนรอบตัวเองของดวงจันทร์ ร้อยละ 23 ที่มีแนวคิดที่ถูกต้องเกี่ยวกับตำแหน่งสูงสุดของดวงอาทิตย์ในแต่ละวัน และมีนักศึกษาร้อยละ 30 ที่อธิบายได้ถูกต้องเกี่ยวกับการเกิดอุปราคาและการเกิดข้างขึ้นข้างแรม และจากการศึกษาความเข้าใจในแนวคิดดาราศาสตร์ของครูผู้สอนพบว่า ครูผู้สอนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นอธิบายถึงการเกิดข้างขึ้นข้างแรมว่ามีสาเหตุมาจากเงาของโลกไปบังดวงจันทร์ และครูคนอื่น ๆ ในโรงเรียนเดียวกันก็ไม่สามารถอธิบายเกี่ยวกับการเกิดข้างขึ้นข้างแรมได้ (Zeilik, M. et al., 1998); (Trumper, R., 2001)

จากข้อมูลข้างต้นแสดงให้เห็นว่าผู้เรียนทั้งในระดับชั้นประถมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษา ระดับมหาวิทยาลัย หรือแม้แต่ครูผู้สอนยังมีความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนเกี่ยวกับแนวคิดดาราศาสตร์พื้นฐานอยู่มาก และจากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวกับการสร้างแบบจำลอง การสร้างสื่อการเรียนรู้เพื่อให้เกิดแนวคิดดาราศาสตร์และการจัดการเรียนรู้ดาราศาสตร์เกี่ยวกับการระบุพิกัดของวัตถุท้องฟ้า พบว่าในประเทศไทยมีผู้ศึกษาเรื่องนี้้น้อยมาก และในส่วนของงานวิจัยของต่างประเทศก็เป็นการศึกษาที่ยังไม่ครอบคลุมตามบริบททางการศึกษาของประเทศไทย และที่สำคัญยังไม่มีแบบจำลองหรือสื่อการเรียนรู้ที่สร้างขึ้นโดยที่ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ด้วยตนเอง ส่วนใหญ่จะต้องมีครูเป็นผู้สอนหลัก การสร้างแบบจำลองควรเป็นส่วนแกนของการศึกษาวิทยาศาสตร์เพราะเป็นวิธีการที่นักวิทยาศาสตร์ใช้ศึกษาธรรมชาติและความซับซ้อนของปรากฏการณ์ธรรมชาติ (Justi, R. & Gilbert, J., 2003); (Van Driel, J. H. & Verloop, N., 2002) แบบจำลองเป็นหัวใจสำคัญที่เข้ามามีบทบาทต่อการเรียนรู้และความเข้าใจในแนวคิดดาราศาสตร์ เพราะแบบจำลองช่วยสร้างแนวคิด สร้างความเข้าใจ สร้างคำอธิบาย การแปลความหมายและการพยากรณ์ในปรากฏการณ์ธรรมชาติ เกิดการค้นพบองค์ความรู้ใหม่ ๆ กระบวนการสร้างแบบจำลองช่วยส่งเสริมจินตนาการของนักเรียน เกี่ยวกับเรื่องที่มีลักษณะนามธรรมหรือมีความซับซ้อนได้ (American Association for the Advancement of Science (AAAS), 1993); (Gilbert, J. K. et al., 2000); (Gilbert, S. W. & Ireton, S. W., 2003) และจากการศึกษาสำรวจตรวจสอบเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ดาราศาสตร์ พบว่าประเด็นการระบุพิกัดหรือตำแหน่งของดาวและวัตถุท้องฟ้า โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ตำแหน่งและเส้นทางการขึ้นการตกของดวงอาทิตย์นั้น ทั้งครูผู้สอนดาราศาสตร์และนักเรียนประสบปัญหา

ต่อความเข้าใจในแนวคิดนี้และขาดแคลนสื่อการเรียนรู้ดาราศาสตร์อย่างมาก จากปัญหาและความสำคัญข้างต้น ผู้วิจัยจึงได้ออกแบบและพัฒนาแบบจำลองระบุพิกัดของวัตถุท้องฟ้าบนทรงกลมฟ้าจากการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีการพิมพ์สามมิติขึ้น โดยที่ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยการสืบเสาะหาความรู้โดยการลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง เพื่อสร้างความเข้าใจในแนวคิดดาราศาสตร์ เรื่อง ตำแหน่งและเส้นทางการขึ้น การตกของดวงอาทิตย์

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาแบบจำลองการระบุพิกัดของวัตถุท้องฟ้าบนทรงกลมฟ้า โดยการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีการพิมพ์สามมิติ
2. เพื่อศึกษาผลการใช้แบบจำลองระบุพิกัดของวัตถุท้องฟ้าบนทรงกลมฟ้าที่สร้างขึ้นในด้านความเข้าใจในแนวคิดดาราศาสตร์ เรื่อง ตำแหน่งและเส้นทางการขึ้นการตกของดวงอาทิตย์

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การประยุกต์แบบจำลองระบุพิกัดของวัตถุท้องฟ้าบนทรงกลมฟ้าที่สร้างขึ้นจากเทคโนโลยีการพิมพ์สามมิติเพื่อส่งเสริมความเข้าใจในแนวคิดดาราศาสตร์เป็นการศึกษาวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Research) ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการทดลองแบบกลุ่มเดียว วัดผลก่อนและหลังการทดลอง (One Group Pretest - Posttest Design)

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนเบญจมราชรังสฤษฎิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา แผนการเรียนวิทยาศาสตร์ - คณิตศาสตร์ ซึ่งกำลังเรียนอยู่ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2563 จำนวน 7 ห้องเรียน มีจำนวนนักเรียน 315 คน
2. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนเบญจมราชรังสฤษฎิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา แผนการเรียนวิทยาศาสตร์-คณิตศาสตร์ ซึ่งกำลังเรียนอยู่ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2563 จำนวน 28 คน โดยเป็นนักเรียนที่สมัครใจเข้าร่วมกิจกรรม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบจำลองการระบุพิกัดของวัตถุท้องฟ้าบนทรงกลมฟ้า (Coordinate Celestial Object on Celestial Sphere Model, CCM) ประกอบด้วยชิ้นส่วนโครงสร้างหลักแสดงพิกัดของวัตถุท้องฟ้า มุมทิศ มุมเงย ไรต์แอสเซนชัน เดคลิเนชัน ลูกโลกจำลอง ระนาบขอบฟ้า ระนาบศูนย์สูตรฟ้า ระนาบสุริยวิถี ขั้วฟ้าเหนือ ขั้วฟ้าใต้ ที่สร้างจากการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีการพิมพ์สามมิติ (3D Printing Technology, 3DP) ทดลองใช้ นำร่อง และให้ผู้เชี่ยวชาญประเมินในด้านการผลิต ด้านความเหมาะสมกับเนื้อหา ด้านความสะดวกในการใช้งาน ด้านประโยชน์และความคุ้มค่า และด้านคู่มือการใช้

2. แบบทดสอบวัดความเข้าใจในแนวคิดดาราศาสตร์ เป็นแบบทดสอบอัตนัย ชนิดปลายเปิด เขียนตอบที่ครอบคลุมแนวคิดดาราศาสตร์ เรื่อง ตำแหน่งและเส้นทางการขึ้นการตกของดวงอาทิตย์ จำนวน 8 ข้อโดยผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบและประเมินความถูกต้องของเนื้อหาและแนวคิดสำคัญ ความตรงเชิงเนื้อหา (มีค่าดัชนีความสอดคล้องมากกว่า 0.5) ความเหมาะสมของข้อคำถามและคำตอบ และความถูกต้องของภาษา

3. แผนจัดการเรียนรู้ความเข้าใจในแนวคิดดาราศาสตร์ เรื่อง ตำแหน่งและเส้นทางการขึ้นการตกของดวงอาทิตย์ จำนวน 6 ชั่วโมง ประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญด้านการสอนดาราศาสตร์โดยใช้แบบประเมินมาตราส่วน ประเมินค่า 5 ระดับ และกำหนดเกณฑ์ว่า ถ้าคะแนนเฉลี่ยความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญตั้งแต่ 3.51 ขึ้นไป และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานไม่เกิน 1.00 ถือว่าแผนการจัดการเรียนรู้มีความเหมาะสม

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ทดสอบก่อนเรียน (Pretest) กับนักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างด้วยแบบทดสอบวัดความเข้าใจในแนวคิดดาราศาสตร์ เรื่อง ตำแหน่งและเส้นทางการขึ้นการตกของดวงอาทิตย์

2. จัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้แบบจำลองระบุฟังก์ชันของวัตถุท้องฟ้าบนทรงกลมฟ้า (CCM) ที่สร้างขึ้น ให้กับนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง ตามแผนที่วางไว้

3. ทดสอบหลังเรียน (Posttest) กับนักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง หลังจัดกิจกรรมการเรียนรู้เสร็จแล้ว ด้วยแบบวัดความเข้าใจในแนวคิดดาราศาสตร์ เรื่อง ตำแหน่งและเส้นทางการขึ้นการตกของดวงอาทิตย์

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. หาค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ของคะแนนประเมินคุณภาพแบบจำลองโดยผู้เชี่ยวชาญ คะแนนความเข้าใจในแนวคิดดาราศาสตร์ และเปรียบเทียบคะแนนความเข้าใจในแนวคิดดาราศาสตร์ก่อนเรียนและหลังเรียน ด้วย การทดสอบค่าที ชนิด Dependent t - test

2. จัดกลุ่มแนวคิดเป็นร้อยละ ตามกลุ่มแนวคิด 4 ระดับ ดังนี้ ระดับ 4 แนวความคิดที่สมบูรณ์ ระดับ 3 แนวความคิดที่ไม่สมบูรณ์ ระดับ 2 แนวความคิดที่คลาดเคลื่อน และระดับ 1 ไม่เข้าใจแนวความคิด

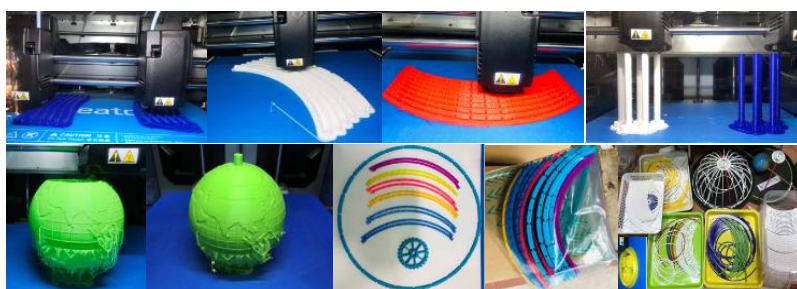
3. ศึกษาระดับความเข้าใจในแนวคิดดาราศาสตร์ของนักเรียนจากคะแนนของนักเรียนก่อนและหลังเรียน โดยใช้ ค่าการพัฒนา (Normalized gain(<g>)) ในการวิเคราะห์ข้อมูล แบ่งระดับของค่า <g> ออกเป็น 3 ระดับ คือ การพัฒนาอยู่ในระดับสูง เมื่อ $<g> \geq 0.7$ การพัฒนาอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อ $0.3 < <g> < 0.7$ และการพัฒนาอยู่ในระดับต่ำ เมื่อ $<g> \leq 0.3$

ผลการวิจัย

1. ผลการพัฒนาแบบจำลองการระบุพิกัดของวัตถุท้องฟ้าบนทรงกลมฟ้า (CCM)

ผู้วิจัยได้ออกแบบส่วนประกอบชิ้นส่วนโครงสร้างของ CCM เพื่อแสดงพิกัดของท้องฟ้า โดยใช้โปรแกรมออกแบบ 3 มิติ SOLIDWORKS สร้างเป็น path ต่าง ๆ แล้ว นำ path ทั้งหมดมาประกอบชิ้นงาน (Assembly) เพื่อตรวจสอบว่า ชิ้นส่วนโครงสร้างต่าง ๆ ของ CCM สามารถเชื่อมต่อกันได้ทั้งหมด จากนั้นประยุกต์ใช้เทคโนโลยีการพิมพ์สามมิติ (3D Printing Technology, 3DP) พิมพ์ออก (print out) ชิ้นส่วนโครงสร้างของ CCM ด้วยเครื่องพิมพ์สามมิติ (3D printer) ตัวอย่างดังภาพ

ภาพที่ 1 แสดงการพิมพ์ออก (print out) ชิ้นส่วนโครงสร้างต่าง ๆ ของ CCM ด้วย 3D printer ทำการทดสอบและปรับปรุงโครงสร้างของ CCM จนได้แบบจำลอง จำนวน 5 รุ่น ดังตัวอย่างภาพ

รุ่นที่ 1 (ต้นแบบ) รุ่นที่ 2

รุ่นที่ 3

รุ่นที่ 4

รุ่นที่ 5

ภาพที่ 2 แสดง CCM ที่ได้ออกแบบและพัฒนาขึ้น

นำ CCM ไปทดลองใช้กับนักเรียนที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างเพื่อปรับปรุง และให้ผู้เชี่ยวชาญประเมินด้านการผลิต ด้านความเหมาะสมกับเนื้อหา ด้านความสะดวกในการใช้งาน ด้านประโยชน์และความคุ้มค่า และด้านคู่มือการใช้ ผลการประเมินดังแสดงในตาราง

ตารางที่ 1 แสดงคะแนนเฉลี่ยผลการประเมินคุณภาพ CCM โดยผู้เชี่ยวชาญ

รายการประเมิน	$\bar{x}$	S.D.	ระดับคุณภาพ
ด้านการผลิต	4.40	0.49	ดี
ด้านความเหมาะสมกับเนื้อหา	4.80	0.40	ดีมาก
ด้านความสะดวกในการใช้งาน	4.60	0.49	ดีมาก
ด้านประโยชน์และความคุ้มค่า	5.00	0.00	ดีมาก
ด้านคู่มือการใช้	4.60	0.49	ดีมาก
เฉลี่ย	4.68	0.20	ดีมาก

จากตารางที่ 1 พบว่า คะแนนเฉลี่ยการประเมิน CCM ของผู้เชี่ยวชาญสูงกว่าคะแนนเกณฑ์ที่กำหนด 3.51 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานไม่เกิน 1 โดยมีระดับคุณภาพรวมเฉลี่ยอยู่ในระดับดีมาก แสดงว่า CCM มีคุณภาพเหมาะสมทุกด้าน

2. ผลการใช้แบบจำลองระบุพิกัดของวัตถุท้องฟ้าบนทรงกลมฟ้าในด้านความเข้าใจในแนวคิดดาราศาสตร์

ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลคะแนนเฉลี่ยความเข้าใจในแนวคิดดาราศาสตร์ก่อนเรียนและหลังเรียน เพื่อทดสอบว่า แบบจำลองการระบุพิกัดของวัตถุท้องฟ้าบนทรงกลมฟ้ามีผลต่อความเข้าใจในแนวคิดดาราศาสตร์ เรื่อง ตำแหน่งและเส้นทางการขึ้นการตกของดวงอาทิตย์อย่างมีนัยสำคัญ โดยทำการทดสอบค่า t ซึ่งได้ผลดังนี้

ตารางที่ 2 แสดงการเปรียบเทียบคะแนนความเข้าใจในแนวคิดดาราศาสตร์ก่อนเรียนและหลังเรียนโดยใช้การทดสอบค่า t (Dependent t - test)

แนวคิด	คะแนน	N	df	$\bar{x}$	S.D.	t
1. สุริยวิถี	ก่อนเรียน	28	27	0.36	0.87	14.96*
	หลังเรียน	28	27	3.54	0.79	
2. ตำแหน่งและเส้นทางการขึ้นการตกของดวงอาทิตย์	ก่อนเรียน	28	27	0.36	0.73	23.92*
	หลังเรียน	28	27	3.93	0.38	
3. เวลาดวงอาทิตย์ปรากฏ	ก่อนเรียน	28	27	0.00	0.00	6.40*
	หลังเรียน	28	27	2.36	1.95	
4. ตำแหน่งดวงอาทิตย์กับฤดูกาล	ก่อนเรียน	28	27	0.00	0.00	111.00*
	หลังเรียน	28	27	3.96	0.19	
5. ปรากฏการณ์ดวงอาทิตย์	ก่อนเรียน	28	27	0.00	0.00	36.37*
	หลังเรียน	28	27	3.50	0.51	
รวม	ก่อนเรียน	28	27	0.71	1.38	37.60*
	หลังเรียน	28	27	17.29	2.09	

* $p < .01$

จากตารางที่ 2 พบว่า คะแนนความเข้าใจในแนวคิดดาราศาสตร์ก่อนเรียนและหลังเรียนในทุกแนวคิด และในภาพรวม มีค่าต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แสดงว่าแบบจำลองการระบุฟังก์ชันของวัตถุท้องฟ้าบนทรงกลมฟ้าสามารถส่งเสริมความเข้าใจในแนวคิดดาราศาสตร์ เรื่อง ตำแหน่งและเส้นทางการขึ้นการตกของดวงอาทิตย์ของนักเรียนได้

จากนั้น ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ระดับความเข้าใจในแนวคิดดาราศาสตร์ของนักเรียน จากการหาคะแนนเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน จากคะแนนก่อนและหลังเรียน และค่าการพัฒนาโดยใช้ ค่าการพัฒนา (Normalized gain(<g>)) แบ่งระดับของค่า <g> ออกเป็น 3 ระดับ คือ การพัฒนาอยู่ในระดับสูง เมื่อ $\langle g \rangle \geq 0.7$ การพัฒนาอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อ $0.3 < \langle g \rangle < 0.7$ และการพัฒนาอยู่ในระดับต่ำ เมื่อ $\langle g \rangle \leq 0.3$ ได้ผลดังนี้

ตารางที่ 3 แสดงคะแนนความเข้าใจในแนวคิดดาราศาสตร์ เรื่อง ตำแหน่งและเส้นทางการขึ้นการตกของดวงอาทิตย์ก่อนเรียนและหลังเรียน และค่าการพัฒนา (Normalized gain(<g>))

แนวคิด	คะแนนเต็ม	ก่อนเรียน $\bar{X}$	S.D.	หลังเรียน $\bar{X}$	S.D.	<g>
1. สุริยวิถี	4	0.36	0.87	3.54	0.79	0.87
2. ตำแหน่งและเส้นทางการขึ้นการตกของดวงอาทิตย์	4	0.36	0.73	3.93	0.38	0.98
3. เวลาดวงอาทิตย์ปรากฏ	4	0	0	2.36	1.95	0.59
4. ตำแหน่งดวงอาทิตย์ กับ ฤดูกาล	4	0	0	3.96	0.19	0.99
5. ปรากฏการณ์ดวงอาทิตย์	4	0	0	3.50	0.51	0.88
รวม	20	0.71(3.55%)	1.38	17.29(86.45%)	2.09	0.86

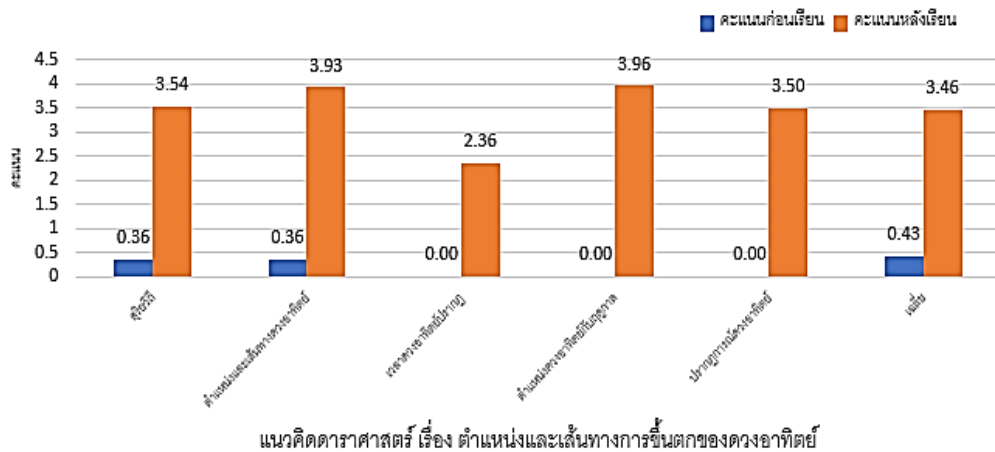
จากตารางที่ 3 จากตารางที่ 3 พบว่าค่าเฉลี่ยของคะแนนก่อนการเรียนในภาพรวมทุกแนวคิด มีค่าเท่ากับ 0.71 คิดเป็น 3.55% เมื่อเรียงลำดับคะแนนเฉลี่ยรายแนวคิดจากมากไปน้อย พบว่า แนวคิดเกี่ยวกับสุริยวิถี ตำแหน่งและเส้นทางการขึ้นการตกของดวงอาทิตย์ มีคะแนนเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X} = 0.36$) แต่นักเรียนไม่มีแนวคิดเกี่ยวกับเวลาดวงอาทิตย์ปรากฏ ตำแหน่งดวงอาทิตย์กับฤดูกาล และปรากฏการณ์ดวงอาทิตย์ เลย สำหรับค่าเฉลี่ยของคะแนนหลังการเรียนในภาพรวมทุกแนวคิด มีค่าเท่ากับ 17.29 คิดเป็น 86.45% เมื่อเรียงลำดับคะแนนเฉลี่ยรายแนวคิดจากมากไปน้อย พบว่า แนวคิดเกี่ยวกับตำแหน่งดวงอาทิตย์กับฤดูกาล มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = 3.96$) รองลงมาได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับตำแหน่งและเส้นทางการขึ้นการตกของดวงอาทิตย์ ($\bar{X} = 3.93$) สุริยวิถี ($\bar{X} = 3.54$) ปรากฏการณ์ดวงอาทิตย์ ($\bar{X} = 3.50$) และแนวคิดเกี่ยวกับเวลาดวงอาทิตย์ปรากฏ ($\bar{X} = 2.36$) จะเห็นว่าความเข้าใจในแนวคิดดาราศาสตร์ เรื่อง ตำแหน่งและเส้นทางการขึ้นการตกของดวงอาทิตย์ของนักเรียนมีคะแนนเพิ่มขึ้นในทุกด้าน เมื่อพิจารณาค่า

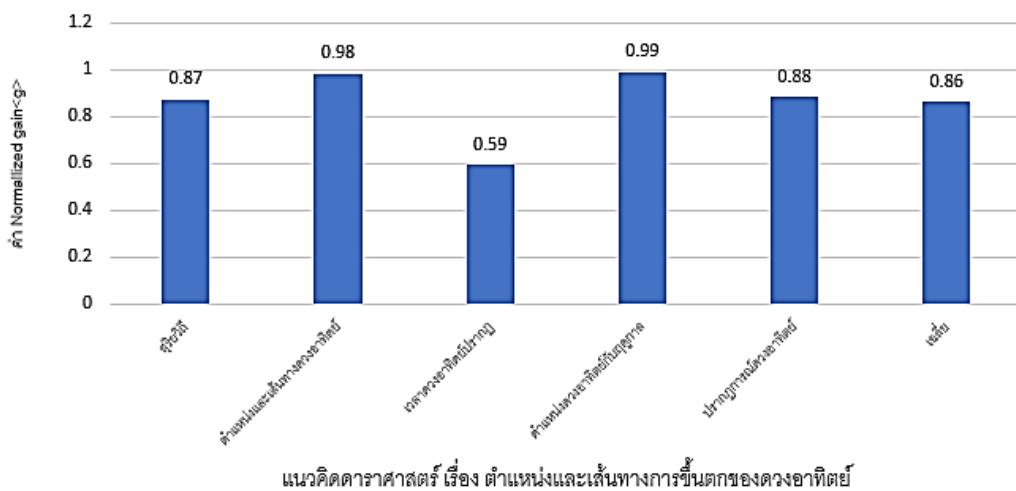
การพัฒนา (Normalized gain(<g>)) ของคะแนนภาพรวมแล้ว พบว่ามีค่า <g> = 0.86 เมื่อเรียงลำดับค่า <g> พบว่า แนวคิดเกี่ยวกับตำแหน่งดวงอาทิตย์กับฤดูกาล มีค่ามากที่สุด (<g> = 0.99) รองลงมาได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับตำแหน่งและเส้นทางดวงอาทิตย์ (<g> = 0.98) ปรากฏการณ์ดวงอาทิตย์ (<g> = 0.88) และสุริยวิถี (<g> = 0.87) ถือว่ามีค่าการพัฒนาอยู่ในระดับสูง ส่วนแนวคิดเกี่ยวกับเวลาดวงอาทิตย์ปรากฏ มีค่าการพัฒนาอยู่ในระดับปานกลาง (<g> = 0.59)

โดยผู้วิจัยนำเสนอกราฟเปรียบเทียบในภาพที่ 3 และภาพที่ 4 ได้ดังนี้

ภาพที่ 3 แสดงกราฟเปรียบเทียบคะแนนความเข้าใจแนวคิดดาราศาสตร์

เรื่อง ตำแหน่งและเส้นทางของการขึ้นตกของดวงอาทิตย์ ระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียน

ภาพที่ 4 แสดงกราฟเปรียบเทียบค่า Normalized <g> ของคะแนนความเข้าใจแนวคิดดาราศาสตร์ เรื่องตำแหน่งและเส้นทางของการขึ้นตกของดวงอาทิตย์ ระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียน

อภิปรายผล

แบบจำลองการระบุพิกัดของวัตถุท้องฟ้าบนทรงกลมฟ้า มีคุณภาพอยู่ในระดับดีมาก (4.68) ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด 3.51 เมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน พบว่า ด้านการผลิต ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นว่ามีเหมาะสมอยู่ในระดับดี ด้านความเหมาะสมกับเนื้อหา ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นว่ามีเหมาะสมอยู่ในระดับดีมาก ด้านความสะดวกในการใช้งาน ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นว่ามีเหมาะสมอยู่ในระดับดีมาก ด้านประโยชน์และความคุ้มค่า ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นว่ามีเหมาะสมอยู่ในระดับดีมาก และด้านคู่มือการใช้ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นว่ามีเหมาะสมอยู่ในระดับดีมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า แบบจำลองการระบุพิกัดของวัตถุท้องฟ้าบนทรงกลมฟ้าที่สร้างขึ้น ครูสามารถผลิตชิ้นส่วนโครงสร้างได้ด้วยตัวเอง และสามารถปรับแก้ไขหรือผลิตทดแทนเพิ่มเติมได้ง่ายจากการพิมพ์ออกจากเครื่องพิมพ์สามมิติได้ทันที ชิ้นส่วนโครงสร้างหลักของ CCM สามารถแสดงพิกัดอ้างอิง มุมทิศมุมเงย ค่าไรต์ แอสเซนชัน ค่าเดคลิเนชัน ได้อย่างชัดเจนจากเส้นโค้งซึ่งเป็นองค์ประกอบหลักของ CCM สามารถเลือกชิ้นส่วนโครงสร้างสีต่าง ๆ เพื่อแสดงพิกัดของวัตถุท้องฟ้าได้ตามต้องการ และติดตำแหน่งของดวงอาทิตย์ได้ทุกตำแหน่งตามที่ดวงอาทิตย์ปรากฏในแต่ละวัน และสามารถแสดงตำแหน่งของดวงอาทิตย์ เมื่อผู้สังเกตอยู่ที่ละติจูดต่าง ๆ บนโลกซึ่งสอดคล้องเหมาะสมกับเนื้อหาในการเรียนรู้ และมีความสะดวกในการใช้งานเพราะสามารถประกอบและถอดชิ้นส่วนโครงสร้างทุกชิ้นออกเก็บเข้ากล่องได้ง่าย สะดวกในการเคลื่อนย้ายและการเก็บรักษา รวมถึงมีฐานที่รองรับ CCM ที่แข็งแรงและสามารถประกอบและถอดออกเก็บได้ทุกชิ้นส่วนเช่นเดียวกัน CCM มีประโยชน์และมีความคุ้มค่าเพราะใช้วัสดุที่มีราคาถูกแต่มีความคงทนและมีความปลอดภัยต่อผู้เรียน สามารถใช้งานซ้ำได้อย่างต่อเนื่อง และที่สำคัญคือ นักเรียนสามารถสร้างองค์ความรู้ เข้าใจในแนวคิดดาราศาสตร์ ด้วยการเรียนรู้โดยการได้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับหลักการนำสื่อการเรียนการสอนไปใช้จัดการเรียนรู้ว่า ต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล สภาพการจัดการเรียนการสอนควรยืดหยุ่นได้ และให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติมีส่วนร่วมและได้ตอบสนอง (ไชยยศ เรืองสุวรรณ, 2553) และแบบจำลองที่ดีจะต้องมีความสมบูรณ์ในเชิงโครงสร้าง แสดงองค์ประกอบที่สำคัญทั้งหมดของแนวคิดที่ต้องการอธิบายได้ มีความสอดคล้องและเหมาะสมในระดับของรายละเอียดที่ต้องการอธิบาย มีความเหมาะสมของภาษาและรูปแบบการนำเสนอ มีความเป็นรูปธรรมในการนำเสนอ เห็นความสัมพันธ์ของแต่ละส่วนประกอบของแบบจำลองอย่างชัดเจน ให้คำอธิบายมโนคติที่ชัดเจนและสามารถอธิบายทฤษฎีที่เกี่ยวข้องได้ ชี้ให้เห็นถึงสิ่งที่แบบจำลองสามารถอธิบายได้ถูกต้อง และข้อจำกัดของแบบจำลอง เมเยอร์ (Mayer, R. E., 1989)

ส่วนในด้านผลการใช้แบบจำลองระบุพิกัดของวัตถุท้องฟ้าบนทรงกลมฟ้าที่สร้างขึ้นนั้น นักเรียนมีความเข้าใจในแนวคิดดาราศาสตร์ เรื่อง ตำแหน่งและเส้นทางการขึ้นการตกของดวงอาทิตย์ หลังการเรียนสูงกว่าก่อนการเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และมีค่า

การพัฒนา (Normalized gain ($\langle g \rangle$)) เฉลี่ยเท่ากับ 0.75 ซึ่งถือว่านักเรียนมีการพัฒนาความเข้าใจในแนวคิดดาราศาสตร์อยู่ในระดับสูงและมีระดับแนวคิดที่สมบูรณ์สูงขึ้น สาเหตุสำคัญที่ทำให้นักเรียนมีพัฒนาการระดับแนวคิดที่สมบูรณ์สูงขึ้น เกิดจากสื่อที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้ในครั้งนี้ เป็นแบบจำลอง ที่ไม่ใช่แบบจำลองสำเร็จรูปแบบเดิม ๆ ที่มีอยู่ทั่วไป CCM เป็นแบบจำลองที่นักเรียนจะต้องเป็นผู้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง โดยการประกอบโครงสร้างของแบบจำลองที่เชื่อมโยงกับพิภพอ้างอิงทั้งในระบบพิภพที่ขอบฟ้า และระบบพิภพศูนย์กลางสามารถแสดงตำแหน่งสำคัญบนเส้นสุริยวิถี และเชื่อมโยงกับพิภพหรือตำแหน่งปรากฏของดวงอาทิตย์บนเส้นสุริยวิถีได้ทุกตำแหน่ง นักเรียนสามารถทดลองหาตำแหน่งและเส้นทางการขึ้นการตกของดวงอาทิตย์ สามารถเชื่อมโยงความเข้าใจความสัมพันธ์ของตำแหน่งดวงอาทิตย์กับการตกของดวงอาทิตย์ สามารถเชื่อมโยงความเข้าใจความสัมพันธ์ของตำแหน่งดวงอาทิตย์กับฤดูกาล วัตถุช่วงเวลากลางวันกลางคืน เมื่อผู้สังเกตอยู่ที่ละติจูดต่าง ๆ ในวันวสันตวิษุวัต (21 มีนาคม) วันครีษมายัน (21 มิถุนายน) วันศารทวิษุวัต (22 กันยายน) และวันเหมายัน (21 ธันวาคม) และวันอื่น ๆ ตามที่ต้องการได้ อีกทั้งยังสามารถอธิบายเชื่อมโยงความเข้าใจในปรากฏการณ์ตะวันอ้อมข้าว พระอาทิตย์เที่ยงคืนและวันไร้เงาได้ ทั้งนี้ นักเรียนสามารถปรับตำแหน่งของ CCM เพื่อให้แสดงถึงความเข้าใจในแนวคิดดาราศาสตร์ ซึ่งเป็นนามธรรมที่เข้าใจยากให้เป็นรูปธรรมเชิงประจักษ์ที่พิสูจน์ได้ด้วยตนเองอย่างชัดเจน ซึ่ง สอดคล้องกับ ไวท์ (White, B. Y., 1993) ที่กล่าวว่า แบบจำลองเป็นสะพานเชื่อมที่สำคัญระหว่างสิ่งที่ป็นนามธรรมกับสิ่งที่ป็นรูปธรรม ซึ่งสอดคล้องกับนักการศึกษาหลายท่านที่กล่าวว่า การสร้างและการใช้แบบจำลองเป็นหัวใจสำคัญ ที่เข้ามามีบทบาทต่อการเรียนรู้และความเข้าใจในแนวคิดดาราศาสตร์ เพราะแบบจำลองช่วยสร้างแนวคิด สร้างความเข้าใจ สร้างคำอธิบาย การแปลความหมายและการพยากรณ์ในปรากฏการณ์ธรรมชาติ เกิดการค้นพบองค์ความรู้และสิ่งใหม่ ๆ กระบวนการสร้างแบบจำลองช่วยส่งเสริมการจินตนาการของนักเรียน เกี่ยวกับเรื่องที่มีลักษณะนามธรรมหรือมีความซับซ้อน (American Association for the Advancement of Science (AAAS), 1993); (Gilbert, J. K. et al., 2000); (Gilbert, S. W. & Ireton, S. W., 2003)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยพบว่า แบบจำลองการระบุพิภพของวัตถุท้องฟ้าบนทรงกลมฟ้าที่พัฒนาขึ้นโดยการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีการพิมพ์สามมิติ มีความเหมาะสมและมีประสิทธิภาพสูงกว่าคะแนนเกณฑ์ที่กำหนด (3.51) โดยมีคุณภาพเหมาะสมทุกด้าน นักเรียนมีความเข้าใจในแนวคิดดาราศาสตร์ เรื่อง ตำแหน่งและเส้นทางการขึ้นการตกของดวงอาทิตย์ หลังการเรียนรู้สูงกว่าก่อนการเรียนรู้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทั้งแนวคิดเรื่อง สุริยวิถี ตำแหน่งและเส้นทางการตกของดวงอาทิตย์ เวลาดวงอาทิตย์ปรากฏ ตำแหน่งดวงอาทิตย์กับฤดูกาล และปรากฏการณ์ดวงอาทิตย์ และนักเรียนมีค่าเฉลี่ยการพัฒนา (Normalized gain($\langle g \rangle$)) เท่ากับ 0.86 แสดงให้

เห็นว่านักเรียนมีพัฒนาการความเข้าใจในแนวคิดดาราศาสตร์อยู่ในระดับสูง โดยที่แนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของตำแหน่งดวงอาทิตย์กับฤดูกาลมีค่าการพัฒนามากสุด รองลงมาได้แก่ ตำแหน่งและเส้นทางการขึ้นการตกของดวงอาทิตย์ เมื่อผู้สังเกตอยู่ที่ละติจูดต่าง ๆ ในวันสันตวิษุวัต วันครีษมายัน วันศารทวิษุวัต และวันเหมายัน และปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเส้นทางการขึ้นการตกของดวงอาทิตย์ในธรรมชาติ ได้แก่ ปรากฏการณ์ตะวันอ้อมข้าว พระอาทิตย์เที่ยงคืน และวันไร้งา ส่วนแนวคิดเกี่ยวกับดวงอาทิตย์ปรากฏช่วงเวลากลางวัน กลางคืนมีค่าการพัฒนายู่ในระดับปานกลาง แสดงว่าแบบจำลองระบุพิกัดของวัตถุท้องฟ้าบนทรงกลมฟ้าที่พัฒนาขึ้น สามารถส่งเสริมความเข้าใจในแนวคิดดาราศาสตร์ เรื่อง ตำแหน่งและเส้นทางการขึ้นการตกของดวงอาทิตย์ได้ ทั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะว่า ครูผู้สอนต้องศึกษาและทำความเข้าใจวัตถุประสงค์ เป้าหมายและขั้นตอนของการใช้แบบจำลองระบุพิกัดของวัตถุท้องฟ้าบนทรงกลมฟ้า ต้องทดลองประกอบและใช้แบบจำลองตามลำดับขั้นตอนในแผนการจัดการเรียนรู้ด้วยตนเองก่อนนำไปใช้จริง ควรศึกษาวิจัยเพิ่มเติมในเรื่อง เวลาดวงอาทิตย์ปรากฏ ได้แก่ ช่วงเวลากลางวันกลางคืน เมื่อผู้สังเกตอยู่ที่ละติจูดต่างกันในวันสันตวิษุวัต วันครีษมายัน วันศารทวิษุวัต และวันเหมายัน ซึ่งจากผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีความเข้าใจในแนวคิดนี้น้อยและมีค่าการพัฒนายู่ในระดับปานกลางซึ่งน้อยกว่าแนวคิดในด้านอื่น ควรมีการวิจัยและพัฒนาสำหรับครูผู้สอนเพื่อส่งเสริมให้ครูมีความสามารถสร้างสื่อการเรียนการสอนได้ด้วยตนเองจากการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีการพิมพ์สามมิติ (3D printing)

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยนี้เรียบเรียงจากงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาแบบจำลองระบุพิกัดของวัตถุท้องฟ้าบน ทรงกลมฟ้าเพื่อส่งเสริมความเข้าใจในแนวคิดดาราศาสตร์ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย” ขอขอบคุณนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง และโรงเรียนเบญจมราชรังสฤษฎิ์ที่สนับสนุนและอำนวยความสะดวกต่อการวิจัยในครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลางกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ตามหลักสูตรหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551. กรุงเทพมหานคร : ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551. กรุงเทพมหานคร: ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- ไชยยศ เรืองสุวรรณ. (2553). หลักการทฤษฎีเทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: เรือนแก้ว การพิมพ์.

- นิพนธ์ ทรายเพชร. (2558). การดูดาวขั้นต้น : คู่มือดูดาวอย่างง่ายสำหรับท้องฟ้าประเทศไทย และศึกษาความลึกลับทางดาราศาสตร์ (พิมพ์ครั้งที่ 1 ฉบับปรับปรุง). กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์.
- บุญรักษา สุนทรธรรม. (2550). ดาราศาสตร์พิสิกส์. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยดาราศาสตร์แห่งชาติ.
- สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ (องค์การมหาชน). (2562). รายงานผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติด้านพื้นฐาน (O-NET) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2561. เรียกใช้เมื่อ 18 ธันวาคม 2563 จาก http://www.newonetestresult.niets.or.th/AnnouncementWeb/PDF/SummaryONETM6_2561.pdf
- สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ (องค์การมหาชน). (2563). สรุปผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติด้านพื้นฐาน ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2562. เรียกใช้เมื่อ 18 ธันวาคม 2563 จาก http://www.newonetestresult.niets.or.th/AnnouncementWeb/PDF/SummaryONETM6_2562.pdf
- American Association for the Advancement of Science (AAAS). (1993). Project 2061 Benchmarks for Science Literacy. New York Oxford University Press. Retrieved December 18 , 2020, from <http://www.project2061.org/publications/bsl/online/index.php>
- Gilbert, J. K. et al. (2000). Positioning models in science education and in design and technology education. In Developing models in science education. Springer.
- Gilbert, S. W. & Ireton, S. W. (2003). Understanding models in earth & space science: NSTA press. Retrieved December 18, 2020, from <https://eric.ed.gov/?id=ED481490>
- Justi, R. & Gilbert, J. (2003). Teachers' views on the nature of models. International Journal of Science Education, 25(11), 1369-1386.
- Lightman, A. & Sadler, P. M. (1993). Teacher predictions versus actual student gains. The Physics Teacher, 31(3), 162-167.
- Mayer, R. E. (1989). Models for understanding. Review of educational research, 59(1), 43-64.
- Percy, J. R. (2005). Why Astronomy is Useful and Should be Included in the School Curriculum. Retrieved December 18 , 2020, from <http://adsabs.harvard.edu/full/2005HiA....13.1020P>

- Trumper, R. (2001). A cross-age study of junior high school students' conceptions of basic astronomy concepts. *International Journal of Science Education*, 23(11), 1111-1123.
- Van Driel, J. H. & Verloop, N. (2002). Experienced teachers' knowledge of teaching and learning of models and modelling in science education. *International Journal of Science Education*, 24(12), 1255-1272.
- White, B. Y. (1993). ThinkerTools: Causal models, conceptual change, and science education. *Cognition and instruction*, 10(1), 1-100.
- Zeilik, M. et al. (1998). Misconceptions and their change in university-level astronomy courses. *The Physics Teacher*, 36(2), 104-107.

กลยุทธ์การตลาดผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นเมืองลาวครั้งแบบมีส่วนร่วม
ของกลุ่มแม่บ้านพุน้ำร้อน อำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี*
MARKETING STRATEGIES FOR LAO KHRUNG WOVEN CLOTH
PRODUCTS BY PARTICIPATION OF HOUSEWIFE GROUP
OF PUNUMRON SUB-DISTRICT, DAN CHANG DISTRICT,
SUPANBURI PROVINCE

รัชฎาพร บุญเรือง

Rachadaporn Boonruang

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

Phranakhon Rajabhat University, Thailand

E-mail: utapao.dr@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา กลยุทธ์การตลาดผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นเมืองลาวครั้งแบบมีส่วนร่วมของกลุ่มแม่บ้านพุน้ำร้อนอำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลด้วย แบบสังเกตการณ์ และการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 20 คน คือ กลุ่มแม่บ้าน ผู้ประกอบการ และนักท่องเที่ยว วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า พบว่า กลุ่มแม่บ้านพุน้ำร้อนนำภูมิปัญญาการทอผ้าพื้นเมืองดั้งเดิมและการเขียนลวดลายผ้ามาจากบรรพบุรุษที่สืบเชื้อสายลาวครั้ง กลยุทธ์ผลิตภัณฑ์ พบว่า ผ้าที่มีลวดลายเป็นเอกลักษณ์ และสร้างการรับรู้ให้กับลูกค้าด้วยผ้าทอพื้นเมืองเป็นผ้าชิ้นต้นจกที่มีสีสันสดใสสะดุดตา กลยุทธ์ราคา พบว่าการมีส่วนร่วมในการกำหนดราคาผ้าที่มีลวดลายเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนพุน้ำร้อนด้วยกลยุทธ์ราคาสูง ราคาประมาณ 12,000 - 28,000 บาท เพื่อขายให้กับกลุ่มเป้าหมายที่เป็นลูกค้าที่มีฐานะดีที่ชื่นชอบผ้าทอที่มีการถ่ายทอดผ่านวัฒนธรรมมาอย่างยาวนาน ส่วนกลยุทธ์ราคาเหมาะสมกับคุณภาพนั้นจะใช้กับกลุ่มเป้าหมายที่เป็นลูกค้าฐานะปานกลาง ราคาผืนละ 5,000 - 15,000 บาท โดยมีราคาต่ำ 800 - 1,500 บาทต่อผืน กลยุทธ์ช่องทางการตลาด พบว่า การนำผ้าทอออกจำหน่ายไปยังสถานที่ต่าง ๆ หรือสถานที่ที่หน่วยราชการขอให้ไปจัดแสดงสินค้า กลยุทธ์การส่งเสริมการตลาด มีการใช้กลยุทธ์ในการลดราคาผ้าทอให้แก่ลูกค้าเมื่อมีการจัด

* Received 17 January 2021; Revised 9 April 2021; Accepted 14 April 2021

กิจกรรมทางพุทธศาสนาภายในวัดพุน้ำร้อน การโฆษณา การประชาสัมพันธ์ผ่านการสาธิตการทอผ้าและการจัดแสดงสินค้าร่วมกับการจัดงานของหน่วยราชการ

คำสำคัญ: กลยุทธ์การตลาด, ผ้าทอพื้นเมืองลาวครั้ง, มีส่วนร่วม, สุพรรณบุรี

Abstract

The objectives of this research article were to study the Marketing Strategies for Lao Khrung woven cloth products by participation of housewife groups of Punumron sub-district, DanChang district, Supanburi province. This is a qualitative research. The data were collected by an observation form and in-depth interviews. The twenty key informants consisted of; the housewife groups, entrepreneurs, and tourists. The data were analyzed by content analysis and triangulation technique. The results of the research revealed that the Punumron housewife groups brought the knowledge of ancient loom production process and pattern drawing from the Lao Khrung ancestors. The product strategy found that the cloth products have unique patterns and the customers perceived them as very colorful and eye catching Teen Jok cloth. The price strategy found that the prices were set by the community people. The premium strategy comes with unique pattern cloth aiming at the wealthy customers who endear ancient culture. The price is between 12,000 – 28,000 baht. The value for money strategy aims at middle income customers. The price is between 5,000 - 15,000 baht. The low end price is also available between 800 - 1,500 baht. The distribution channels strategy were trade events and government suggested sites. The promotional strategy suggests special discount during religious events at Punamron, advertising, public relation by exhibiting weaving technique and trade shows in collaboration with governmental organized events.

Keywords: Marketing Strategies, Lao Khrung Woven Cloth, Participation, Supanburi

บทนำ

ลาวครั้ง หรือ ลาวภูครั้ง คือกลุ่มชาติพันธุ์ในตระกูลภาษาไท-กะได กลุ่มชนดังกล่าวมีถิ่นฐานเดิมอยู่ใน เมืองภูครั้ง ซึ่งตั้งอยู่ทางฝั่งซ้ายของกลุ่มแม่น้ำโขง ประมาณ 300 ปีเศษ ได้มีชุมชนกลุ่มหนึ่งได้อพยพจากเวียงจันทน์มาสร้างชุมชนที่จังหวัดเลย และชุมชนอีกกลุ่มหนึ่งอพยพมาจังหวัดนครปฐม และกาญจนบุรี สุพรรณบุรี (พยนต์ กาฬภักดี, 2555) ลาวครั้งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ ที่รับเอาประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ การแต่งกาย การทอผ้า การใช้ภาษา

ลาวที่แสดงถึงเอกลักษณ์เฉพาะของเผ่าพันธุ์ รวมถึงการนำภูมิปัญญาด้านศิลปะการทอผ้าของชาวลาวครั้ง คือ การทอผ้าขิดและการทอผ้าจก ในการทอผ้าขิดนั้นจะทอด้วยฝ้าย ส่วนการทอผ้าจกนั้นมักจะทอด้วยไหมหรือพื้นฝ้ายจกไหม และมีเอกลักษณ์ของตนเองโดยเฉพาะไม่เหมือนที่อื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งผ้าชิ้นตีนจก กลุ่มอื่นจะทอตัวชิ้นด้วยฝ้ายแบบธรรมดา แต่ลาวครั้งจะทอผ้าไหมมัดหมี่ต่อเชิงชิ้นด้วยจก หรือไม่ก็ทอเป็นผ้าจกทั้งผืนก็มีเป็นจำนวนมาก (ศิริ ผาสุก, 2545) คนไทยเชื้อสายลาวครั้ง เป็นกลุ่มคนไทยในปัจจุบันที่ได้สืบเชื้อสายจากลาวครั้งได้นำเอาขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ การแต่งกาย การทอผ้า รวมถึงวิถีชีวิตดั้งเดิมที่ได้รับการสืบทอดต่อกันมาจากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่งที่มีเอกลักษณ์เฉพาะและมีหลักฐานว่าเชื้อสายลาวครั้งนี้มีต้นกำเนิดเดิมคือกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ตอนบนของกลุ่มแม่น้ำโขง ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว อพยพมาสู่กลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาประมาณ 2,000 คน ในสมัยพระเจ้าตากสินได้นำเอาวัฒนธรรมเข้ามา และเผยแพร่แก่คนตามจังหวัดต่าง ๆ ในประเทศไทย (ทรงพล ต่วนเทศ, 2555)

บ้านพุน้ำร้อน อำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรีเป็นจังหวัดหนึ่งในภาคกลางของไทย อำเภอด่านช้างมีประชากรที่อาศัยอยู่ประกอบไปด้วยกลุ่มคนไทยเชื้อสายลาวครั้ง มีผลงานการทอผ้าพื้นเมือง ซึ่งองค์ความรู้ผ้าทอมือของไทยเชื้อสายลาวครั้ง บ้านพุน้ำร้อน อำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรีมีองค์ความรู้ผ้าทอมือ ทั้งหมด 10 ลาย ที่จดลิขสิทธิ์แล้ว ได้แก่ 1) ลายกาบใหญ่ 2) ลายขอชื้อเต็มดอก 3) ลายขอกำหมาว้อ 4) ลายขอนาคำ 5) ลายกาบขอชื้อ 6) ลายขอชื้อใหญ่ 7) ลายแมงกะปี่ (ลายขอเกาะดอก) 8) ลายกาบขोन้อย 9) ลายกาบขอโคม และ 10) ลายขอกำชื้อใหญ่ และลายที่ถ่ายทอดในศูนย์เรียนรู้ซึ่งเป็นลายพื้นฐาน คือ ลายขิดที่ไม่ได้จดลิขสิทธิ์ (วนิดา ศิริวรสกุล และวัชรินทร์ อินทพรหม, 2560) การสร้างลวดลายผ้าทอแบบดั้งเดิมมีการสืบทอดกันในครัวเรือน ทำให้ลวดลายมีการสืบทอดกันมาอย่างต่อเนื่องจากรุ่นสู่รุ่นจนเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนซึ่งผ้าทอมือพื้นบ้านถูกนำไปพัฒนาเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมของชุมชนและสร้างรายได้ในชุมชนนั้น ๆ มีการกระจายสินค้าไปสู่ผู้บริโภคในพื้นที่อื่นซึ่งลวดลายพื้นบ้านที่สืบทอดกันมาเหล่านั้นไม่ตอบสนองความต้องการตลาด เพราะผ้าทอพื้นบ้านเกิดขึ้นจากเงื่อนไขของวิถีชีวิตชนบท ฉะนั้นผู้บริโภคส่วนใหญ่จึงเป็นชาวชนบทเจ้าของสิ่งทอที่ยังคงใช้รูปแบบของผ้า ลวดลายผ้า และสีของผ้าทอเหมือนเดิม ความเหมือนเดิมที่ว่าย่อมตอบสนองความต้องการในการใช้สอยและรสนิยมของชาวชนบทเท่านั้น (กิตติธันต์ ญาณพิสิษฐ์, 2556)

ปัจจุบันจากการก่อตั้งกลุ่มแม่บ้านพุน้ำร้อนเกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2557 โดยการนำของพระครูวิสุทธิสุวรรณคุณ เจ้าอาวาสวัดพุน้ำร้อนได้ริ่ฟื้นการทอผ้าพื้นเมืองลาวครั้งอย่างเต็มรูปแบบด้วยการให้ชาวบ้านได้มีส่วนร่วมกันในการร่วมคิด การมีส่วนร่วมในการสร้างลายผ้าจากเรื่องราวประวัติศาสตร์ของบรรพบุรุษที่สืบเชื้อสายมาจากลาวครั้งให้เป็นเอกลักษณ์ของบ้านพุน้ำร้อน ร่วมกันออกแบบลายผ้า และร่วมกันตัดสินใจในการทอผ้าพื้นเมืองซึ่งเป็น

การเปลี่ยนแปลงวิธีการทอผ้าจากการพึ่งตนเองเพียงลำพัง มาร่วมกันเป็นกลุ่มแม่บ้านขึ้น เพื่อสร้างความเข้มแข็งในการทอผ้าพื้นเมืองทั้งนี้เพื่อเป็นอนุรักษ์ศิลปะการทอผ้า และเพื่อเพิ่มรายได้ให้ครัวเรือนให้มีความอยู่ดีกินดี (พระครูวิสุทธิสุวรรณคุณ, 2559) สอดคล้องกับ อศิน รพีพัฒน์ กล่าวว่า การมีส่วนร่วม คือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ทุกขั้นตอนมีความสัมพันธ์กัน โดยมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมที่ขั้นตอนการตัดสินใจเป็นประการสำคัญ ซึ่งในแนวทางการมีส่วนร่วมนั้นมุ่งให้ ประชาชนเป็นผู้คิดค้นปัญหา เป็นผู้ที่มีบทบาทในทุก ๆ เรื่อง ไม่ใช่วกำหนดให้ประชาชนปฏิบัติตามในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ทุกอย่างต้องเป็นเรื่องของประชาชนที่จะคิดขึ้นมา (อศิน รพีพัฒน์, 2527) อย่างไรก็ตามกลุ่มแม่บ้านยังไม่สามารถเพิ่มผลผลิตได้อย่างเต็มที่ อาจด้วยความกังวลเกี่ยวกับเมื่อสามารถเพิ่มผลผลิตได้ตามเป้าหมายอาจจะไม่สามารถจัดจำหน่ายได้ตามความคาดหวังซึ่งผลตอบแทนนั้นจะคุ้มค่าเพียงพอที่จะทำให้เพิ่มรายได้อย่างที่ต้องการหรือเพิ่มยอดขายจากการทอผ้าอย่างเต็มที่ของกลุ่มแม่บ้านหรือไม่ ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะทำการศึกษากลยุทธ์การตลาดผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นเมืองลาวครั้งแบบมีส่วนร่วมของกลุ่มแม่บ้านพุน้ำร้อนอำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรีเพื่อสร้างอาชีพ สร้างรายได้อย่างต่อเนื่องให้กับกลุ่มแม่บ้านในการผลิตผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นเมืองลาวครั้งให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น อีกทั้งยังเป็นการช่วยอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนให้เป็นที่รู้จักเป็นวงกว้าง ทำให้เกิดแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ขึ้นจากการดำเนินการด้านการตลาด และยังสามารถรักษาศิลปะการทอผ้าพื้นเมืองลาวครั้งให้ยังคงอยู่ต่อไป

ภาพที่ 1 การสร้างลายผ้าจากผ้าของบรรพบุรุษ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษากลยุทธ์การตลาดผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นเมืองลาวครั้งแบบมีส่วนร่วมของกลุ่มแม่บ้านพุน้ำร้อน อำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบของการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยประยุกต์ (Applied research) โดยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยการศึกษาเอกสาร ทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเก็บข้อมูลด้วย การสังเกตการณ์ การสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญในพื้นที่ชุมชนน้ำร้อน

ขอบเขตด้านเนื้อหา

ด้วยการศึกษาแนวทางการกำหนดกลยุทธ์การตลาดผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นเมืองลาวครั้งแบบมีส่วนร่วมของกลุ่มแม่บ้านผู้นำร้อน ตำบลด่านช้าง อำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี ด้านกลยุทธ์ผลิตภัณฑ์ กลยุทธ์ราคา กลยุทธ์ช่องทางการตลาด และกลยุทธ์การส่งเสริมการตลาด

ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่เป้าหมายเขตพื้นที่บริหารจัดการขององค์การบริหารส่วนตำบลผู้นำร้อน ตำบลด่านช้าง อำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี กลุ่มตัวอย่าง คือ แม่บ้านผู้ผลิต ผู้ประกอบการ และนักท่องเที่ยวในเขตพื้นที่ชุมชนน้ำร้อน

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยใช้การเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 20 คน ได้แก่ 1) กลุ่มแม่บ้าน เพื่อให้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา การอพยพและเคลื่อนย้ายมาตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชาวไทยเชื้อสายลาวครั้ง โดยผู้วิจัยได้สัมภาษณ์จำนวนทั้งสิ้น 10 คน 2) ผู้ประกอบการ เพื่อให้ข้อมูลในด้านโอกาสในการจำหน่ายผ้าทอพื้นเมืองให้แก่กลุ่มผู้บริโภคเป้าหมาย ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์จำนวนทั้งสิ้น 3 คน และ 3) นักท่องเที่ยวในเขตพื้นที่เพื่อให้ข้อมูลความต้องการผ้าทอพื้นเมืองของนักท่องเที่ยว ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์จำนวนทั้งสิ้น 7 คน

ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระยะเวลาในการศึกษาวิจัยและรวบรวมข้อมูล คือ ระหว่างเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2562 ถึงเดือนธันวาคม พ.ศ. 2562 รวมระยะเวลา 6 เดือน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพคือ ใช้แบบสังเกตการณ์แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi - structured Interviews) และการจัดทำเวทีชุมชนระดมความคิดเพื่อกำหนดกลยุทธ์การตลาดผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นเมืองลาวครั้งแบบมีส่วนร่วม กลุ่มแม่บ้านมีบทบาทในการพัฒนากลยุทธ์การตลาดอย่างไรโดยการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากการลงพื้นที่บ้าน พุน้ำร้อน อำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In - depth Interview) การจดบันทึกการสัมภาษณ์ การใช้เครื่องบันทึกเทป การสังเกตการณ์กลุ่มตัวอย่าง คือ กลุ่มแม่บ้านผู้ผลิต กลุ่มผู้ประกอบการและนักท่องเที่ยวในเขตพื้นที่พุน้ำร้อน การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยทีมนักวิจัย และผู้ช่วยนักวิจัย

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) จากการค้นคว้าวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ตำรา หนังสือ บทความ แผ่นพับ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3. การจัดทำเวทีชุมชนระดมความคิดกลยุทธ์การตลาดผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นเมืองลาวครั้งแบบมีส่วนร่วมของกลุ่มแม่บ้าน โดยนักวิจัยได้เชิญผู้นำชุมชน ได้แก่ เจ้าอาวาสวัดพุน้ำร้อน กลุ่มแม่บ้าน และเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานของรัฐ ในเขตพื้นที่ชุมชนบ้านพุน้ำร้อน อำเภอด่านช้าง มาร่วมกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แสดงความคิดเห็นในการกำหนดกลยุทธ์การตลาดผลิตภัณฑ์ผ้าทอ โดยได้ข้อสรุปในการกำหนดกลยุทธ์การตลาดผ้าทอพื้นเมืองลาวครั้งที่ชุมชนจะร่วมมือกันดำเนินการได้แก่ด้านกลยุทธ์ผลิตภัณฑ์ กลยุทธ์ราคา กลยุทธ์ช่องทางการตลาด และกลยุทธ์การส่งเสริมการตลาด

การวิเคราะห์ข้อมูลและการนำเสนอข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลและการนำเสนอข้อมูล ผู้วิจัยใช้กระบวนการในการวิเคราะห์ข้อมูล และการนำเสนอข้อมูล คือ การจัดการข้อมูล การตรวจสอบความถูกต้องและความน่าเชื่อถือของข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพมีกระบวนการวิเคราะห์ ดังนี้

1. การจัดการข้อมูลหลังจากเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ นำมาแปลความหมายร่วมกับการถอดเทป เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ตรงกับ ความเป็นจริง รวมถึงเพื่อให้ข้อมูลที่ได้นั้นมีความน่าเชื่อถือมากที่สุด ก่อนที่จะมีการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ ทำการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลโดยการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) โดย แบ่งเป็น 1) การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) ด้วยการตรวจสอบเวลา สถานที่ และบุคคลที่แตกต่างกัน เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล 2) การตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัย (Investigator Triangulation) ด้วยการตรวจสอบความแตกต่างของข้อมูลผู้วิจัยแต่ละคน 3) การตรวจสอบสามเส้าด้านทฤษฎี (Theory Triangulation) ด้วยการตรวจสอบว่าผู้วิจัยสามารถใช้ แนวคิด ทฤษฎี และการตีความข้อมูลแตกต่างกันอย่างไร 4) การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) ด้วยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากหลายแหล่งแตกต่างกัน

2. จากนั้นผู้วิจัยจึงนำมาจัดทำฐานข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการจัดทำตารางการสังเคราะห์ข้อมูล นำข้อมูลที่ได้มาลดทอนข้อมูล (Data Reduction) เพื่อ

กรองเฉพาะข้อมูลที่เกี่ยวข้องในประเด็นที่ทำการศึกษาวิจัย โดยผู้วิจัยจะทำตารางจัดระบบข้อมูลแยกเป็นประเภท จัดข้อมูลเป็นหมวดหมู่ตามประเด็นที่ได้ศึกษาวิจัย เพื่อนำไปวิเคราะห์ด้วยการตีความ (Content Analysis) และการวิเคราะห์เชิงอุปนัย (Analytic Induction)

3. ผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้จัดบันทึกไว้จากปรากฏการณ์ที่พบเห็น และจากการเก็บข้อมูลภาคสนามมาพิจารณาประกอบเข้ากับตารางข้อมูลที่ได้มาจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จากนั้นนำมาสรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัย

กลยุทธ์การตลาดผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นเมืองลาวครั้งแบบมีส่วนร่วมของกลุ่มแม่บ้านพุน้ำร้อน อำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า จากการรวมกลุ่มกันของชุมชนทำให้เกิดกลุ่มแม่บ้านพุน้ำร้อน การนำภูมิปัญญาการทอผ้าพื้นเมืองดั้งเดิมจากบรรพบุรุษที่สืบเชื้อสายมาจากลาวครั้งซึ่งอพยพมาตั้งถิ่นฐานอยู่ในตำบลพุน้ำร้อนมากกว่า 80 ปี การเขียนลวดลายผ้าเป็นไปตามประสบการณ์ที่สั่งสมมาจากบรรพบุรุษและได้มีโอกาสฝึกฝนการทอผ้าให้มีความชำนาญมากขึ้นจากการก่อตั้งกลุ่มแม่บ้านพุน้ำร้อนในปี พ.ศ. 2557 โดยการนำของพระครูวิสุทธิสุวรรณคุณได้รื้อฟื้นการทอผ้าอย่างเต็มรูปแบบด้วยการมีส่วนร่วมกันของกลุ่มแม่บ้าน ในการออกแบบก็ทอผ้าพื้นเมือง (ดังภาพที่ 2) ที่ประดิษฐ์กันขึ้นเองภายในกลุ่มให้เหมาะสมกับการทอผ้าที่ทางกลุ่มมีความถนัดและพอใจกับผลิตภัณฑ์ที่ร่วมกันออกแบบทำให้มีผลผลิตผ้าทอพื้นเมือง ได้แก่ ผ้าชิ้นตีนจกที่มีเอกลักษณ์ด้านลวดลายและสีสันที่สดใสสะดุดตา ส่วนใหญ่ลายผ้าเป็นเรื่องของความเชื่อโดยนำสัตว์ที่เชื่อว่าเป็นสิริมงคลมาทอเป็นลวดลาย นอกจากลายสัตว์มงคลตามความเชื่อแล้วยังมีลวดลายสามเหลี่ยมสื่อถึงภูเขา ลายหน้าบัน (หน้าจั่ว) หรือเรียก กาบผ้ามือฮ่อม ผ้าขาวม้า ปัจจุบันกลุ่มแม่บ้านพุน้ำร้อนไม่ได้ปลูกฝ้ายหรือผลิตเส้นใยฝ้ายใช้เองแล้ว ส่วนใหญ่กลุ่มแม่บ้านพุน้ำร้อนจะสั่งซื้อเส้นใยฝ้ายจากจังหวัดขอนแก่น และอำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี นิยมใช้สีเคมีในการย้อมเส้นใยไหมและฝ้ายเพราะสีเคมีหาซื้อง่ายสะดวกในการใช้ ลดขั้นตอนในการย้อม และสามารถกำหนดสีเองได้ตามความต้องการ โดยมีผลผลิตเดือนละกว่า 30 ผืน ก่อให้เกิดรายได้แก่กลุ่มแม่บ้านทั้งที่เป็นผู้สูงอายุและแม่บ้าน เดือนละประมาณ 5,000 - 6,000 บาท ทั้งนี้การขายผ้าก็ยังไม่มากเพียงพอ ต่อผลผลิตที่มีมาอย่างต่อเนื่องทางกลุ่มแม่บ้านจึงเห็นความจำเป็นที่จะต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดกลยุทธ์การตลาดเพื่อเพิ่มยอดขายและรายได้ให้มากขึ้น ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 2 กี๋ทอผ้าประดิษฐ์ใช้เองของกลุ่มแม่บ้าน ณ วัดพุน้ำร้อน

1. กลยุทธ์ผลิตภัณฑ์ พบว่า ผ้าที่มีลวดลายเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนบ้านพุน้ำร้อน เช่น ลายหงส์ ลายเปิด ลายตะขอ ส่วนมากจะขายได้เร็วกว่าลวดลายอื่น ๆ ถึงแม้ราคาจะสูงกว่าแต่กลุ่มนักท่องเที่ยวก็ยังให้ความสนใจเลือกซื้อ หรือเมื่อกลุ่มแม่บ้านพุน้ำร้อนมีโอกาสดำเนินการออกงานงานแสดงสินค้าในที่ต่าง ๆ ก็ยังคงได้รับความสนใจในการเลือกซื้อ ขณะที่ผ้าซึ่งมีลวดลายอื่นผลิตจากวัสดุคุณภาพปานกลางแต่มีสีสันสวยงามและราคาไม่แพงจะขายได้ง่ายจากกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชมศูนย์การเรียนรู้วัดพุน้ำร้อน ทั้งนี้ยังมีกลุ่มลูกค้าที่มีคำสั่งซื้อล่วงหน้าให้กลุ่มแม่บ้านผลิตให้อีกบางส่วนเช่นกัน ด้านการมีส่วนร่วมในการกำหนดกลยุทธ์ผลิตภัณฑ์ด้วยการมีส่วนร่วมของกลุ่มแม่บ้าน ซึ่งเริ่มต้นตั้งแต่การออกแบบลวดลายผ้าที่เป็นเอกลักษณ์และความชำนาญที่ถ่ายทอดจากบรรพบุรุษมาเป็นเวลานานกว่า 50 ปี และทั้งการนำรูปแบบลวดลายผ้าจากผ้าที่ผ่านการใช้สวมใส่ของบรรพบุรุษนำมาแกะลายและนำมาพัฒนาเป็นลายใหม่ ๆ ให้กับกลุ่มแม่บ้าน เพื่อเพิ่มความหลากหลายของลวดลายผืนผ้าซึ่งยังเป็นการสร้างอัตลักษณ์ผ้าทอพื้นเมืองลาวครั้งให้กับกลุ่มด้วยเช่นกัน และการนำเสนอของกลุ่มให้มีการจดลิขสิทธิ์ลายผ้าใหม่ ๆ ของบ้านพุน้ำร้อน การมีส่วนร่วมในการสร้างลายผ้าจากเรื่องราวประวัติศาสตร์ของบรรพบุรุษที่สืบเชื้อสายมาจากลาวครั้งให้เป็นเอกลักษณ์ของบ้านพุน้ำร้อนนั้นได้รับความร่วมมือกันเป็นอย่างดีจากกลุ่มแม่บ้านซึ่งถือว่าเป็นการเริ่มต้นในการพัฒนากลยุทธ์การตลาดให้กับผลิตภัณฑ์โดยรวมกันในการสร้างอัตลักษณ์ สร้างตราสินค้าให้กับผ้าทอพื้นเมืองลาวครั้งของกลุ่มแม่บ้านพุน้ำร้อน และคงความเป็นเอกลักษณ์ด้วยการสร้างการรับรู้ให้เกิดขึ้นกับลูกค้าด้วยการผลิตผ้าทอพื้นเมืองเป็นผ้าขึ้นต้นจกที่มีสีสันสดใสสะดุดตา เพื่อเพิ่มความหลากหลายของลวดลายผืนผ้าให้กับกลุ่มมากขึ้นและการนำเสนอของกลุ่มให้มีการจดลิขสิทธิ์ลายผ้าของบ้านพุน้ำร้อนทุกครั้งที่มีลายผ้าใหม่ขึ้นมา ซึ่งขณะนี้มีการจดลิขสิทธิ์ลายผ้าของบ้านพุน้ำร้อนถึง 10 ลาย จากการมีส่วนร่วมในการสร้างลายผ้าให้เป็นเอกลักษณ์ของบ้านพุน้ำร้อนนั้นได้รับความร่วมมือกันเป็นอย่างดีจากกลุ่มแม่บ้านซึ่งถือว่าเป็นการเริ่มต้นในการกำหนดกลยุทธ์การตลาดให้กับผลิตภัณฑ์โดยรวมกัน

สร้างอัตลักษณ์ผ้าทอพื้นเมืองลาวครั้งบ้านพุร้อนและคงความเป็นเอกลักษณ์โดดเด่นด้วยการสร้างการรับรู้ให้กับลูกค้าด้วยการผลิตผ้าทอพื้นเมืองด้วยผ้าขึ้นดินจกกลดลายต่าง ๆ ที่มีสีสันสดใสสะดุดตา

ภาพที่ 3 ผ้าทอพื้นเมืองลาวครั้งด้วยผ้าขึ้นดินจกที่มีสีสันสดใสสะดุดตา

2. กลยุทธ์ราคา การมีส่วนร่วมในการกำหนดราคาผ้าที่มีลวดลายเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนบ้านพุร้อน ซึ่งผลิตด้วยการทอผ้าจากกลุ่มแม่บ้านที่สืบเชื้อสายจากบรรพบุรุษที่เป็นชาวลาวครั้งที่มีความประณีตในการทอ มีการคัดสรรลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ ผ่านความเชื่อที่ตกทอดต่อ ๆ กันมาด้วยกลยุทธ์ราคาสูง ราคาประมาณ 12,000 - 28,000 บาท เพื่อขายให้กับกลุ่มเป้าหมายที่เป็นลูกค้าที่มีฐานะดี ที่ชื่นชอบผ้าทอพื้นเมืองที่มีการถ่ายทอดผ่านวัฒนธรรมมาอย่างยาวนาน ส่วนกลยุทธ์ราคาเหมาะสมกับคุณภาพนั้นจะใช้กับกลุ่มเป้าหมายที่เป็นลูกค้าฐานะปานกลาง ราคาผืนละ 5,000 - 15,000 บาท ผ้าทอจะมีลวดลายธรรมดา เช่น ลายหน้าจั่ว ข้าวหลามตัดแต่มีสีสันสวยงามสะดุดตา และผ้าทอที่มีราคาถูกจะผลิตจากวัสดุเทียมเลียนแบบผ้าฝ้ายโดยกลุ่มเป้าหมายเป็นผู้มีรายได้น้อยถึงปานกลาง แต่เป็นผู้ที่ชื่นชอบศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มผ้าทอพื้นเมืองลาวครั้ง โดยมีราคาต่ำประมาณ 800 - 1,500 บาทต่อผืน

ภาพที่ 4 ผ้าทอที่มีราคาสูงถูกเก็บไว้ในตู้โชว์ที่วัดพุร้อน

3. กลยุทธ์ช่องทางการตลาด กลุ่มแม่บ้านจะร่วมกันหาหรือในการนำผลิตภัณฑ์ผ้าทอออกจำหน่ายไปยังสถานที่ต่าง ๆ หรือสถานที่ที่หน่วยราชการขอให้ไปร่วมการออกร้านจัดแสดงสินค้า โดยกลุ่มแม่บ้านจะมีส่วนร่วมในการหมุนเวียนผลัดเปลี่ยนกันไปร่วมกันออกร้านแสดงสินค้าเพื่อจำหน่ายผ้าทอพื้นเมืองและนำเสนอผลงานของกลุ่มแม่บ้านให้กับสาธารณชนได้รับรู้ถึงภูมิปัญญาของชาวบ้านบ้านพุน้ำร้อนด้วยการสาธิตการทอผ้า การปั่นด้าย ให้กลุ่มเป้าหมายและประชาชนที่มาเที่ยวชมงานแสดงสินค้าได้เห็นถึงกระบวนการทอผ้าจริง และสถานที่จำหน่ายที่เป็นหน้าร้านมีผ้าทอให้เลือกซื้อ แสดงการสาธิต และบอกเล่าเรื่องราวความเป็นมาทางประวัติศาสตร์โดยผู้นำกลุ่มได้แก่ พระครูวิสิฐสุวรรณคุณ เจ้าอาวาสวัดพุน้ำร้อนยังคงไม่มีการพัฒนากลยุทธ์ช่องทางการตลาดผ่านออนไลน์เนื่องจากผู้นำกลุ่ม และกลุ่มแม่บ้านกังวลว่าจะถูกลอกเลียนแบบลายผ้าได้ง่าย

ภาพที่ 5 การออกร้านงานแสดงสินค้าเพื่อจำหน่ายผ้าทอพื้นเมือง

4. กลยุทธ์การส่งเสริมการตลาด การจัดกิจกรรมด้านการส่งเสริมการตลาดของกลุ่มแม่บ้านนั้นจะดำเนินการแบบมีส่วนร่วมในการร่วมมือกันจัดกิจกรรมในทางพุทธศาสนา เช่น งานบุญประเพณีสงกรานต์ งานบุญปฏิบัติธรรมในวันวิสาขบูชา งานบุญวันเข้าพรรษา การสวดมนต์ข้ามปี เป็นต้น ทั้งนี้ทุกครั้งที่มีการจัดกิจกรรมทางพุทธศาสนา กลุ่มแม่บ้านพุน้ำร้อนและชาวตำบลด่านช้างจะมาร่วมงานกันอย่างเหนียวแน่น ซึ่งมีการนำผ้าทอพื้นเมืองฝีมือของกลุ่มแม่บ้านมาสวมใส่ เพื่อแสดงถึงขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมการแต่งกาย และวิถีชีวิตดั้งเดิมที่สืบทอดกันต่อมา ซึ่งกิจกรรมนี้เป็นส่วนหนึ่งของการมีส่วนร่วมในการทำการประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นเมืองให้เป็นที่รู้จักกันมากขึ้นจากภายในกลุ่มบ้านพุน้ำร้อนไปสู่สังคมภายนอกและการประชาสัมพันธ์ของกลุ่มแม่บ้านผ่านสื่อสังคมออนไลน์โดยภาครัฐ ซึ่งเป็นการสร้างเอกลักษณ์ให้กับตราสินค้าในอีกทางหนึ่ง ด้านการส่งเสริมการขาย มีการใช้กลยุทธ์ในการลดราคาผ้าทอพื้นเมืองให้แก่ลูกค้าเมื่อมีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นภายใน

วัดพุทไธสน์ และการโฆษณา การประชาสัมพันธ์ผ่านการสาธิตการทอผ้าและการไปจัดแสดงสินค้าร่วมกับการจัดงานของหน่วยราชการ

ภาพที่ 6 กิจกรรมในทางพุทธศาสนาของชุมชนบ้านพุทไธสน์

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์พบว่า กลุ่มแม่บ้านพุทไธสน์นำภูมิปัญญาการทอผ้าพื้นเมืองดั้งเดิมจากบรรพบุรุษที่สืบเชื้อสายมาจากลาวครั้งซึ่งอพยพมาตั้งถิ่นฐานอยู่ในตำบลพุทไธสน์มากกว่า 80 ปีโดยการเขียนลวดลายเป็นไปตามประสบการณ์ที่สั่งสมมาจากบรรพบุรุษ สอดคล้องกับงานวิจัยของ (ชาตวิมล การะเวก และคณะ, 2562) ส่วนมากอาศัยอยู่ในบริเวณภาคกลางของประเทศไทย เป็นกลุ่มมีชื่อเสียงด้านงานฝีมือทอผ้าและความสวยงามมีเอกลักษณ์ของแต่ละชุมชน (ชาตวิมล การะเวก และคณะ, 2562)

กลยุทธ์ผลิตภัณฑ์ พบว่า การสร้างลายผ้าจากเรื่องราวประวัติศาสตร์ของบรรพบุรุษที่สืบเชื้อสายมาจากลาวครั้งให้มีลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ของบ้านพุทไธสน์ และสร้างการรับรู้ให้กับลูกค้าด้วยผ้าทอพื้นเมืองที่เป็นผ้าชิ้นดินจกที่มีสีสันสดใสสะดุดตา ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของ วิทยา จารุพงศ์โสภณ กล่าวว่า การที่ผู้บริโภคจะมีความรู้เกี่ยวกับตราสินค้าได้อย่างแข็งแกร่งนั้น จำเป็นต้องอาศัยองค์ประกอบ 2 สิ่งช่วยในการสร้างการจดจำของผู้บริโภค นั่นก็คือ การสร้างการรับรู้ของตราสินค้า (Brand Awareness) และการสร้างภาพลักษณ์ของตราสินค้า (Brand Image) ที่มีความโดดเด่น แตกต่าง ให้ติดอยู่ในความทรงจำของผู้บริโภคให้ได้ (วิทยา จารุพงศ์โสภณ, 2557) สอดคล้องกับงานวิจัยของ เนตรชนก คงทน และคณะ พบว่า ผู้บริโภคผ้าพื้นเมืองนั้นต้องการผ้าที่มีสีสันและลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์รวมถึงการสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่เพื่อเพิ่มความแตกต่างหรือความน่าสนใจของสินค้า (เนตรชนก คงทน และคณะ, 2560) สอดคล้องกับคำกล่าวของ นิตยา โกงสูงเนิน และคณะ กล่าวว่า การสร้างเอกลักษณ์และภาพลักษณ์ตราสินค้า จะนำไปสู่การสร้างความแตกต่างที่เกิดขึ้นในจิตใจ ให้ผู้บริโภครับรู้คุณค่าด้านความต่างทางสัญลักษณ์ เพราะคุณค่าเหล่านี้เป็นสิ่งที่มีความแตกต่าง

เฉพาะตัว ต้องใช้เวลาสั่งสมเป็นเวลานานกว่าที่จะเข้าไปอยู่ในจิตใจผู้บริโภคเป็นความแตกต่างที่เป็นเอกลักษณ์ และยากต่อการเลียนแบบ (นิตยา โงกสูงเนิน และคณะ, 2560)

กลยุทธ์ราคา พบว่า การมีส่วนร่วมในการกำหนดราคาผ้าที่มีลวดลายเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนพื้นบ้านด้วยกลยุทธ์ราคาสูง หรือการตั้งราคาผลิตภัณฑ์ที่มีชื่อเสียง (Prestige Pricing) ราคาประมาณ 12,000 - 28,000 บาท เพื่อขายให้กับกลุ่มเป้าหมายที่เป็นลูกค้าที่มีฐานะดี ที่ชื่นชอบผ้าทอที่มีการถ่ายทอดผ่านวัฒนธรรมมาอย่างยาวนาน ส่วนกลยุทธ์ราคาเหมาะสมกับคุณภาพนั้นจะใช้กับกลุ่มเป้าหมายที่เป็นลูกค้าฐานะปานกลาง ราคาผืนละ 5,000 - 15,000 บาท โดยราคาต่ำ 800 - 1,500 บาทต่อผืน สอดคล้องกับ นภวรรณ คณานุรักษ์ กล่าวว่า ราคาสร้างค่านิยมเป็นการกำหนดราคาสูงสุดเมื่อเทียบกับผลิตภัณฑ์ที่แข่งขันกันอยู่ในกลุ่มผลิตภัณฑ์เดียวกัน ซึ่งทำให้เกิดภาพลักษณ์และคุณภาพระดับดีเลิศ เพราะลูกค้าใช้ระดับราคาประเมินระดับคุณภาพ ดังนั้นเมื่อราคาสูง คุณภาพก็จะสูงไปด้วย ส่วนผลิตภัณฑ์คุณภาพรองลงมาราคาก็จะถูกกว่าทำให้ลูกค้าประเมินคุณภาพได้จากราคา (นภวรรณ คณานุรักษ์, 2554) ซึ่งไม่สอดคล้องในการกำหนดกลยุทธ์ราคากับ สุภัตรา บุญเรือง และคณะ ที่กล่าวว่า ผู้ผลิตควรกำหนดราคาให้เหมาะสมกับคุณภาพของผ้าทอแต่ละชนิดและขนาด และสามารถต่อรองราคาได้ (สุภัตรา บุญเรือง และคณะ, 2559)

กลยุทธ์ช่องทางการตลาด พบว่า กลุ่มแม่บ้านจำหน่ายผ้าทอแบบมีหน้าร้านโดยวางจำหน่ายผ่านร้านค้าที่วัดพื้นบ้าน หรือการนำผ้าทอออกจำหน่ายไปยังสถานที่ ต่าง ๆ หรือการออกร้านงานแสดงสินค้าหรือสถานที่ที่หน่วยราชการขอให้ไปจัดแสดงสินค้าซึ่งทำให้มีโอกาสขายผ้าทอได้จำนวนมาก ทั้งนี้ยังไม่มีการขายผ่านช่องทางการตลาดออนไลน์เนื่องจากกลุ่มแม่บ้านกังวลว่าจะเกิดการลอกเลียนแบบลายผ้าได้ง่าย สอดคล้องกับแนวคิดของ โรเซนบลูม (Rosenbloom, B.) กล่าวว่า การจัดแสดงการค้าเป็นการจูงใจผู้บริโภคที่มีคุณค่า 4 ประการ คือ ประการแรก เปิดโอกาสทางการขาย ประการที่สอง เพื่อเปิดโอกาสได้แสดงสินค้าใหม่กับผู้บริโภค รวมทั้งกลยุทธ์และโปรแกรมการส่งเสริมการตลาดแบบได้พบปะพูดคุยกันโดยตรง ประการที่สาม เพื่อเปิดโอกาสได้พบปะสมาคมร่วมกับผู้บริโภคอันเป็นการเพิ่มความสัมพันธ์ระหว่างกัน ซึ่งในสภาวะการณ์ตามปกติอาจไม่ประสบช่องทางที่จะกระทำได้ และประการสุดท้าย หากผู้ผลิตมีกลยุทธ์การส่งเสริมการตลาดสู่ผู้บริโภคระยะยาวจะได้นำเสนออย่างประจักษ์ชัดให้เหนือกว่าผู้ผลิตรายอื่น ๆ (Rosenbloom, B., 2004) สอดคล้องกับ เนตรชนก คงทน และคณะ กล่าวว่า การได้รับข้อมูลข่าวเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ผ้าไหมส่วนใหญ่ได้รับข่าวการออกร้านแสดงสินค้ามากที่สุดซึ่งผู้บริโภคต้องการให้มีการออกร้านแสดงสินค้า (เนตรชนก คงทน และคณะ, 2561) สอดคล้องกับงานวิจัยของ กัสมา กาซ็อน และคณะ พบว่า ด้านช่องทางการจัดจำหน่ายผ้ามัดย้อม มีการจำหน่ายในศูนย์ OTOP และร้านจำหน่ายของฝากต่างๆ มีการจัดจำหน่าย ณ สถานที่ผลิต (มีหน้าร้าน) (กัสมา กาซ็อน และคณะ, 2560) สอดคล้องกับการวิจัยของ จิรวดี โยธรัมย์ พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการซื้อผ้าไหมทอมือ

ได้แก่ ช่องทางการจัดจำหน่ายที่ประหยัดเวลาในการเดินทางไปซื้อสินค้า (จิรวดี โยธรมย์, 2562)

กลยุทธ์การส่งเสริมการตลาด พบว่า กิจกรรมในทางพุทธศาสนาเป็นส่วนหนึ่งของการมีส่วนร่วมในการใช้กลยุทธ์การส่งเสริมการตลาดในด้านกิจกรรมทางการตลาด เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นเมืองให้เป็นที่รู้จักกันมากขึ้นจากภายในกลุ่มบ้านพุน้ำร้อนไปสู่สังคมภายนอกและการประชาสัมพันธ์ของกลุ่มแม่บ้านผ่านสื่อสังคมออนไลน์ ซึ่งเป็นการสร้างเอกลักษณ์และภาพลักษณ์ตราสินค้าผ้าทอพื้นเมืองลาวครั้งผ่านประเพณี วัฒนธรรมของชุมชนบ้านพุน้ำร้อน มีการใช้กลยุทธ์การส่งเสริมการขายด้วยการลดราคาผ้าทอพื้นเมืองให้แก่ลูกค้าเมื่อมีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ภายในวัดพุน้ำร้อน การประชาสัมพันธ์ผ่านการสาธิตการทอผ้าและจัดแสดงสินค้าร่วมกับการจัดงานของหน่วยราชการ ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของ สืบชาติ อันทะไชย (2556) กล่าวว่า กลยุทธ์การส่งเสริมการตลาดประกอบด้วย การโฆษณา การประชาสัมพันธ์ การส่งเสริมการขาย การขายใช้พนักงานขาย และการตลาดทางตรงซึ่งการประชาสัมพันธ์เป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรกับกลุ่มสาธารณชนหรือชุมชน การประชาสัมพันธ์เป็นการสร้างภาพลักษณ์ขององค์กร ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายระยะยาว (สืบชาติ อันทะไชย, 2556) สอดคล้องกับงานวิจัยของ ณัชชาภัทร เวียงแสง และคณะ พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์ผ้าไหมของผู้บริโภคในเขตเทศบาลนครขอนแก่น ผู้บริโภคให้ความสำคัญด้านการใช้พนักงานขายมากที่สุด และด้านการให้ข่าวสารซึ่งทั้งสองด้านเป็นองค์ประกอบสำคัญของกลยุทธ์การส่งเสริมการตลาด (ณัชชาภัทร เวียงแสง และคณะ, 2559) ไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ เปรมวดี ทศชา และรุ่งนภา กิตติลาภ ด้านการโฆษณาและประชาสัมพันธ์ พบว่า ผู้ทอผ้าไหมไทยให้ระดับความสำคัญสภาพทั่วไปด้านการโฆษณา ประชาสัมพันธ์โดยรวมอยู่ในระดับน้อย เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่ามีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ประชาสัมพันธ์โดยใช้สื่อที่หลากหลายช่องทางการจัดจำหน่าย อยู่ในระดับน้อย และมีบริการจัดส่งสินค้าอยู่ในระดับน้อยที่สุดซึ่งผลการวิจัยดังกล่าวอาจมาจากเครื่องมือที่ผู้ประกอบการนำมาใช้ในการประชาสัมพันธ์อาจขาดความชำนาญในการเลือกใช้ให้เหมาะสมกับกลุ่มผู้บริโภคเป้าหมายจึงทำให้ผลการรับรู้ไม่ประสบความสำเร็จ (เปรมวดี ทศชา และรุ่งนภา กิตติลาภ, 2559)

องค์ความรู้ใหม่

จากผลการศึกษาวิจัยข้างต้นผู้วิจัยขอเสนอเพื่อให้สามารถมองเห็นเป็นภาพรวมรูปแบบ กลยุทธ์การตลาดผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นเมืองลาวครั้งแบบมีส่วนร่วมของกลุ่มแม่บ้านพุน้ำร้อน อำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี ดังนี้ 1) กลยุทธ์ผลิตภัณฑ์ ประกอบด้วย 1.1) ผ้าที่มีลวดลายเป็นเอกลักษณ์ทางประวัติศาสตร์ 1.2) ผ้าขึ้นดินจากสีส้นสดไล่สละดุดตา 2) กลยุทธ์ราคา ประกอบด้วย 2.1) กลยุทธ์ราคาผลิตภัณฑ์ที่มีชื่อเสียง 2.2) กลยุทธ์ราคาเหมาะสมกับ

คุณภาพ 3) กลยุทธ์ช่องทางการตลาด ประกอบด้วย 3.1) การออกร้านงานแสดงสินค้า 3.2) การจำหน่ายแบบมีหน้าร้าน 4) กลยุทธ์การส่งเสริมการตลาด ประกอบด้วย 4.1) การประชาสัมพันธ์ผ่านกิจกรรมทางศาสนา/การสาธิตการทอผ้า/งานแสดงสินค้า 4.2) การส่งเสริมการขาย ดังภาพที่ 7

ภาพที่ 7 รูปแบบกลยุทธ์การตลาดผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นเมืองลาวครั้ง

สรุป/ข้อเสนอแนะ

กลุ่มแม่บ้านพุน้ำร้อน มีส่วนร่วมกันในการกำหนดกลยุทธ์ผลิตภัณฑ์ด้วยผ้าที่มีลวดลายเป็นเอกลักษณ์ และสร้างการรับรู้ให้กับลูกค้าด้วยผ้าขึ้นต้นจกที่มีสีสันสดใสสะดุดตา กลยุทธ์ราคา พบว่าการมีส่วนร่วมในการกำหนดราคาผ้าที่มีลวดลายเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนด้วยกลยุทธ์ราคาสูง ซึ่งยังไม่มีการพัฒนากลยุทธ์ช่องทางการตลาดผ่านออนไลน์เนื่องจากกลุ่มแม่บ้านกังวลว่าจะเกิดการลอกเลียนแบบลายผ้าได้ง่าย กลยุทธ์การส่งเสริมการตลาด ด้วยการลดราคาผ้าทอพื้นเมืองให้แก่ลูกค้าเมื่อมีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นภายในวัดพุน้ำร้อน และการโฆษณา การประชาสัมพันธ์ผ่านการสาธิตการทอผ้าและจัดแสดงสินค้าร่วมกับการจัดงานของหน่วยราชการ โดยมีข้อเสนอแนะดังนี้ 1) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายจากผลการวิจัยหน่วยงานภาครัฐควรเข้ามาสนับสนุนด้านการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานให้ชุมชน จัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ป้ายบอกทาง มีจุดพักรถเพื่อสอบถามข้อมูล การประชาสัมพันธ์การจัดงานแสดงสินค้าให้ประชาชนรับรู้ เป็นต้น รวมทั้งสนับสนุน

งบประมาณให้กลุ่มแม่บ้านเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์อย่างต่อเนื่อง 2) ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ หน่วยงานภาครัฐ ควรสนับสนุนการจัดกิจกรรมการอนุรักษ์ประเพณี วัฒนธรรม กิจกรรม ในทางพุทธศาสนาเพื่อประชาสัมพันธ์บ้านพุน้ำร้อนให้ประชาชนรับรู้ 3) ข้อเสนอแนะสำหรับ การศึกษาวิจัยครั้งนี้ กลุ่มแม่บ้านควรนำผลการวิจัยที่ประกอบไปด้วยกลยุทธ์ต่าง ๆ ไปบูรณา การให้เกิดการเพิ่มยอดขายและเพิ่มรายได้ให้กับกลุ่ม 4) ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาวิจัยครั้ง ต่อไป ควรทำการศึกษาเพิ่มเติม ในพื้นที่ที่เป็นแหล่งผลิตผ้าทอพื้นเมืองพื้นที่อื่น ๆ เนื่องจาก ในแต่ละพื้นที่จะมีบริบทที่แตกต่างกันเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาการตลาดผ้าทอพื้นเมือง

เอกสารอ้างอิง

- กัสม่า กาซ็อน และคณะ. (2560). ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดที่มีต่อผลตอบแทนจาก ยอดขายผลิตภัณฑ์ผ้ามัดย้อมของผู้ประกอบการร้านค้าในตำบลบ้านทุ่งโฮ้ง อำเภอ เมือง จังหวัดแพร่. วารสารบัญชีปริทัศน์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, 2(1), 75-88.
- กิตติธันต์ ญาณพิสิษฐ์. (2556). ลวดลายผ้าทอร่วมสมัยภายใต้จินตนาการใหม่. วารสาร ศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 5(2), 195-213.
- จิรวดี โยธรมย์. (2562). การพัฒนาระบบสารสนเทศด้วยเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อสนับสนุนและ ส่งเสริมการตลาดด้านการขายแบบเชิงรุกของผ้าไหมทอมือตำบลประทัญ อำเภอบระ โคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ ผ่านระบบเครือข่ายโซเชียลเน็ตเวิร์ค. ใน รายงานการวิจัย สำนักงาน คณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.).
- ชาตีส การะเวก และคณะ. (2562). การพัฒนาและออกแบบชุดทำงานสตรีจากผ้าขึ้นดินจก ลาวครั้ง จังหวัดสุพรรณบุรี. วารสารวิชาการศิลปะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัย นเรศวร, 10(2), 98-113.
- ณัชชาภัทร เวียงแสง และคณะ. (2559). ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์ผ้าไหมของ ผู้บริโภคในเขตเทศบาลนครขอนแก่น. วารสารวิชาการธรรมทศน์, 16(3), 133-142.
- ทรงพล ต่วนเทศ. (2555). การศึกษาภูมิปัญญาการทอผ้าพื้นเมืองของคนไทยเชื้อสายลาวครั้ง ใน จังหวัดสุพรรณบุรี ชัยนาท และอุทัยธานี. ใน วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศึกษา. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- นภวรรณ คณานุรักษ์. (2554). กลยุทธ์การตลาด. กรุงเทพมหานคร: ซีวีแอลการพิมพ์.
- นิตยา โงกสูงเนิน และคณะ. (2560). กลยุทธ์ในการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ผ้าไหมมัดหมี่ด้วย การตลาดในกลุ่มจังหวัดนครชัยบุรินทร์. วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี, 6(2), 59-69.
- เนตรชนก คงทน และคณะ. (2560). การสื่อสารการตลาดผ้าไท-ยวน และการออกแบบ ผลิตภัณฑ์เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มและพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเชิงสร้างสรรค์ อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา. นครราชสีมา: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.

- เนตรชนก คงทน และคณะ. (2561). การสื่อสารการตลาดผ้าไหมอารยธรรมขอม และการออกแบบผลิตภัณฑ์เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มของชุมชน: กรณีศึกษากลุ่มทอผ้าไหมบ้านตะคร้อเหนือ อำเภอยางตลาด จังหวัดนครราชสีมา. วารสารชุมชนวิจัย, 12(1), 56-72.
- เปรมวดี ทศชา และรุ่งนภา กิตติลาภ. (2559). ปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการผลิตภัณฑ์ของกลุ่มผู้ทอผ้าไหมไทย อำเภอนบพ จังหวัดขอนแก่น. วารสารสถาบันวิจัยพินลธรรม, 3(2), 197-208.
- พยนต์ กาพภักดี. (2555). เอกลักษณ์เฉพาะตัวของชาวลาวครั้ง. สุพรรณบุรี: พิพิธภัณฑ์ศูนย์วัฒนธรรมลาวครั้งบ้านบ่อกรุ.
- พระครูวิสิฐสุวรรณคุณ. (28 มีนาคม 2559). กลยุทธ์การตลาดผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นเมืองลาวครั้งแบบมีส่วนร่วม. (รักษาพร บุญเรือง, ผู้สัมภาษณ์)
- วณิฎา ศิริวรสกุล และวัชรินทร์ อินทรหม. (2560). การพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ผ้าทอมือพื้นเมืองของคนไทยเชื้อสายลาวครั้งบ้านพุน้ำร้อนในจังหวัดสุพรรณบุรี. รังสิตสารสนเทศ, 23(1), 48-60.
- วิทยา จารุพงศ์โสภณ. (2557). กลยุทธ์การบริหารแบรนด์. กรุงเทพมหานคร: แพลน สารา.
- ศิริ ผาสุก. (2545). ผ้าไหมพื้นบ้าน. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.
- สืบาติ อันทะไชย. (2556). การบริหารการตลาด. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.
- สุภัสรา บุญเรือง และคณะ. (2559). แนวทางการพัฒนาตลาดผ้าทอไทลื้อในเขตอำเภอเชียงคา จังหวัดพะเยา. วารสารวิชาการสถาบันวิทยาการจัดการแห่งแปซิฟิก, 2(2), 109-121.
- อคิน รพีพัฒน์. (2527). การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาชนบทในสภาพสังคมและวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์นโยบายสาธารณสุข มหาวิทยาลัยมหิดล.
- Rosenbloom, B. (2004). Marketing channels: A management view (7th ed.). Canada: Thomson.

การสื่อสารทางการตลาดแบบบูรณาการของสินค้าสมุนไพร หนึ่งตำบล
หนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ระดับ 5 ดาว ประเภทสมุนไพร
ในภาคตะวันออกของประเทศไทย*

INTEGRATED MARKETING COMMUNICATIONS OF HERBAL PRODUCT
FROM ONE TAMBON ONE PRODUCT (OTOP)
OF 5 STARS LEVEL IN EASTERN THAILAND

สมหมาย พัฒนดิolk

Somma Pattanadilok

กฤษฎา ตันเปาว์

Kritsada Tunpow

มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

Western University, Thailand

E-mail: sommaipattaya@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์หาช่องทางสื่อสารการตลาดที่เหมาะสมกับลูกค้าในแต่ละกลุ่มของผู้บริโภค 2) หาแนวทางการสื่อสารทางการตลาดแบบบูรณาการของสินค้าสมุนไพรหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ระดับ 5 ดาว ประเภทสมุนไพรในภาคตะวันออกของประเทศไทยที่เหมาะสมกับผู้ประกอบการ และ 3) พัฒนาการสื่อสารทางการตลาดแบบบูรณาการของสินค้าสมุนไพรหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ระดับ 5 ดาว เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยศึกษาจากเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม ซึ่งเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง ผู้ให้ข้อมูลหลัก แบ่งเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ 1) ภายในกลุ่มผู้ประกอบการ และ 2) กลุ่มผู้ที่อยู่นอกองค์กร จำนวน 24 คน โดยนำมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหาและสรุปเป็นภาพรวม ผลการวิจัยพบว่า 1) ด้านช่องทางสื่อสารการตลาดที่เหมาะสม ได้แก่ 1.1) การประชาสัมพันธ์ 1.2) การโฆษณา 1.3) การจัดกิจกรรมทางการตลาด 1.4) การส่งเสริมการขายโดยใช้พนักงาน 1.5) การตลาดทางตรง และ 1.6) การส่งเสริมการขาย 2) ด้านแนวทางการสื่อสารทางการตลาดแบบบูรณาการของสินค้าที่เหมาะสมกับผู้ประกอบการ คือ หาจุดเด่นของผลิตภัณฑ์ให้พบแล้วสร้างเป็นเอกลักษณ์ หรืออัตลักษณ์ที่ชัดเจน และพัฒนาให้ทันสมัยอยู่เสมอ และ 3) ด้านการพัฒนาระบบสื่อสารทางการตลาดแบบบูรณาการของสินค้า

* Received 16 December 2020; Revised 14 April 2021; Accepted 18 April 2021

คือ ต้องสร้างความต่อเนื่องและตรงกับความต้องการกลุ่มผู้มุ่งหวัง กลุ่มธุรกิจ OTOP สามารถนำช่องทางการสื่อสารแบบออนไลน์ (เฟซบุ๊ก อินสตาแกรม เว็บไซต์) และออฟไลน์มาใช้ในการตลาด ผู้ประกอบการต้องนำสื่อเหล่านี้มาใช้แบบผสมผสานร่วมกัน ตามความเหมาะสมของกลุ่มลูกค้า และควรเลือกลงทุนกับช่องทางสื่อที่ให้ผลกำไรมากที่สุด โดยจัดบันทึกข้อมูล สถิติต้นทุน ยอดขาย ค่าใช้จ่าย และกำไร เพื่อทราบถึงช่องทางสื่อที่เข้าถึงลูกค้ามากที่สุด

คำสำคัญ: การสื่อสารทางการตลาด, สมุนไพร, ผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์

Abstract

This research article of this study were: 1) To analyze the channel of marketing communication that is suitable for the customers in the each groups of consumers. 2) To look for integrated marketing communications for a herbal product of One Tambon One Product (OTOP), a 5 - star herbal product in Eastern Thailand that is suitable for entrepreneurs create an image and value as well as value added to the brand. and 3. to develop integrated marketing communication of One Tambon One Product (OTOP) of 5 - star. This research was a qualitative research use study of documents, in-depth interviews and focus group. Select purposive sampling divided into 2 groups: 1) within the entrepreneur group and 2) a group outside the organization total 10 persons. By using analyzed content and summarized as an overview. The research results found that: 1) the marketing communication channel suitable include: 1.1) public relations, 1.2) advertising, 1.3) marketing activities, 1.4) employee sales promotion, 1.5) direct marketing, and 1.6) sales promotion. 2) The integrated marketing communication approach of the product that is suitable for the operator is Find the strength of the product and make it unique. or a clear identity and keep improving and 3) The development of integrated marketing communication of the product is create continuity and meet the needs of the target group OTOP business can use online and offline communication channels (Facebook, Instagram, website) and offline in marketing. Entrepreneurs have to use these media in a mix together. As appropriate for customer groups and should choose to invest in the media channel that gives the most profit. By recording statistical data on costs, sales, expenses and profit in order to know the media channel that reaches the most customers.

Keywords: Integrated Marketing Communication, Herbal, Product One Tambon One Product

บทนำ

สิ่งที่ผู้ประกอบการควรจะพัฒนาให้ทันกับสภาวะการแข่งขันในปัจจุบันมีหลากหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การพัฒนาองค์กร การใช้หลัก 4 'P' เพื่อการจัดจำหน่าย และเครื่องมือทางการตลาดอื่น ๆ แต่สิ่งที่ไม่ควรมองข้ามไปก็คือ การสื่อสารทางการตลาด โดยเฉพาะการสื่อสารทางการตลาดที่นำเสนออัตลักษณ์ขององค์กรสู่ผู้บริโภค หรือกลุ่มเป้าหมาย ผ่านเครื่องมือการสื่อสารทางการตลาดที่หลากหลาย ที่เรียกว่า “การสื่อสารทางการตลาดแบบบูรณาการ” เป็นการสื่อสารผ่านเครื่องมือสื่อสารที่หลากหลาย เช่น การประชาสัมพันธ์ การโฆษณา การส่งเสริมการขายการขายโดยใช้พนักงาน การตลาดทางตรงการตลาดเชิงกิจกรรม เป็นต้น รวมถึงมีการใช้สื่อในรูปแบบออนไลน์และออฟไลน์ที่ส่งผลให้สินค้าเพิ่มมูลค่าและคุณค่าให้กับตราสินค้า (ปรีดา ศรีนฤวรรณ, 2557) ดังนั้น การสื่อสารทางการตลาดแบบบูรณาการ จึงเป็นกิจกรรมหรือเป็นส่วนประกอบสำคัญของการตลาดในฐานะที่เป็นกลยุทธ์หนึ่งที่มีหน้าที่ในการถ่ายทอดข่าวสารทางการตลาดไปสู่ลูกค้าเป้าหมายให้บรรลุความต้องการที่นักการตลาดตั้งไว้ (นฤกฤต วันตะเมธ, 2557) ที่ผ่านมามีการตลาดยึดผู้ประกอบการเป็นจุดศูนย์กลาง แต่ปัจจุบันการตลาดจำเป็นต้องยึดผู้บริโภคเป็นจุดศูนย์กลาง อาจเพราะผู้บริโภคปัจจุบันมีทางเลือกและเข้าสู่การสื่อสารที่หลากหลายมากขึ้น มีอิสระซื้อสินค้าได้ตามความพึงพอใจและตามรสนิยมของตนเอง ทำให้การสื่อสารทางการตลาดเปลี่ยนไป โดยเปลี่ยนจากในอดีตที่เน้นงบประมาณไปที่การโฆษณาเพียงอย่างเดียว มาใช้เครื่องมือทางการตลาดอื่น ๆ ผสมผสานกัน นักอุตสาหกรรมโฆษณาได้ตระหนักถึงความ เป็นจริงที่ว่า “การสื่อสารทางการตลาดแบบบูรณาการ” (ณัฐา ฉางชูโต, 2558) ที่ประสบความสำเร็จนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่นักการตลาดจะต้องสามารถเข้าถึง หรือติดตามผู้บริโภค เพราะผู้บริโภคมีทางเลือกหลากหลาย มีข้อมูลเปรียบเทียบคุณภาพ ราคาและความสะดวกอยู่ เพียงปลายนิ้วสัมผัส ทำให้ร้านค้ามีการแข่งขันที่สูงขึ้น หลายครั้งที่บทบาทของร้านเป็นเพียงการ แสดงสินค้าเพื่อให้ลูกค้าได้หยิบจับ จากนั้นผู้บริโภคก็สามารถเปรียบเทียบราคาผ่านสมาร์ตโฟน ได้ในทันที และการสื่อสารการตลาดที่ได้ผลจึงขยายขอบเขตจากหน้าจอโทรทัศน์และ หนังสือพิมพ์ มารวมถึงการใช้ชีวิตร่วมกับผู้บริโภคในโลกดิจิทัล ด้วยเหตุนี้ การเจาะลึก ในการสื่อสารการตลาด ควรเข้าใจถึงเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมหรือภูมิทัศน์ของ การตลาด โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเปลี่ยนแปลงของผู้บริโภคและการตลาดก่อนเป็นลำดับแรก (อลิสรา รุ่งนันทรัตน์ชินทรสาร, 2561) และปัจจัยสำคัญคือ ผู้ประกอบการผลิตในยุคปัจจุบัน สามารถผลิตสินค้าและบริการมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น เพราะการใช้เทคโนโลยีทางการผลิต สมัยใหม่ที่มีสมรรถภาพสูงกว่าในอดีต ทำให้สินค้าและบริการที่ผลิตออกมามีมากเกินกว่า

ความต้องการของตลาด (ดารา ทีปะปาล และคณะ, 2557) ด้วยเหตุผลดังกล่าวการสื่อสารทางการตลาดจึงมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งสำหรับทั้งผู้บริโภคและธุรกิจต่าง ๆ คุณสมบัติของการโฆษณาและวิธีการส่งเสริมการตลาดอื่น ๆ เพื่อส่งสารที่ต้องการไปยังกลุ่มเป้าหมายได้เข้ามามีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในโปรแกรมการตลาดขององค์กรส่วนใหญ่ ได้ให้ความสำคัญกับการโฆษณาและการส่งเสริมการตลาดเพื่อช่วยในการทำตลาดให้แก่สินค้าและบริการต่าง ๆ ในระบบเศรษฐกิจที่ตรงกับตลาด ขณะที่ผู้บริโภคเองให้ความเชื่อถือกับการโฆษณาและการส่งเสริมการตลาดในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อนำมาใช้เป็นข้อมูลในการประกอบการตัดสินใจซื้อมากขึ้น (กมล ชัยวัฒน์, 2558) ดังนั้น การสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการ เป็นการใช้ส่วนผสมการสื่อสารการตลาดที่หลากหลาย โดยกลยุทธ์ที่ใช้เป็นการนำส่วนผสมหรือเครื่องมือเหล่านั้นมาประสานกันมากกว่า ซึ่งเครื่องมือเหล่านั้นต่างก็แยกกันทำงานไม่มีการบูรณาการเข้าหากัน หากจะใช้การสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการบริษัทจะต้องพัฒนาเนื้อหาสารอย่างมีกลยุทธ์ และการบริหารจัดการความสัมพันธ์ของตราสินค้าให้สอดคล้องกับพฤติกรรมผู้บริโภคตามสถานการณ์ให้เกิดความมีประสิทธิภาพสูงสุด การวางแผนการสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการจึงมีรายละเอียดมากกว่าการใช้ส่วนผสมของการสื่อสารการตลาด ประกอบด้วย การโฆษณา การประชาสัมพันธ์ การส่งเสริมการขาย การขายโดยพนักงานขาย และการตลาดทางตรง หรือการใช้เครื่องมือสื่อสารอื่น ๆ เป็นต้น ซึ่งเครื่องมือแต่ละเครื่องมือจะต้องส่งผลกระทบต่อกัน และมีความเป็นหนึ่งเดียวกัน ซึ่งการรวมพลังกันไม่ใช่แค่การนำแต่ละส่วนมาบวกรวมกันเท่านั้น แต่ละส่วนจะต้องส่งเสริมซึ่งกันและกัน การจะบรรลุซึ่งเป้าหมายของการรวมพลังกันจะต้องผสมผสานหรือบูรณาการมากกว่าการสื่อสารการตลาดอย่างเช่นในอดีต (ณัฐา ฉางชูโต, 2558)

สินค้านานาชาติเข้ามาในประเทศอย่างแพร่หลายและได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก มีการจัดแสดงสินค้าหลายที่ หลายครั้งในประเทศไทย ซึ่งมีความสำคัญต่อการกระตุ้นเศรษฐกิจการใช้จ่ายใช้สอยของประชาชน และสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างประเทศ สินค้านานาชาติจะแบ่งออกเป็นหมวดหมู่ และมีการจัดแสดงสินค้าอย่างชัดเจน เช่น อาหาร อุตสาหกรรม สินค้าเกษตร ซึ่งในประเทศมีการจัดแสดงสินค้านานาชาติอย่างต่อเนื่อง (นลินทิพย์ ภักศศิริกุล กำธร, 2563) ซึ่งสอดคล้องกับแผนแม่บทแห่งชาติ ว่าด้วยการพัฒนาสมุนไพรไทย ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2560 - 2564 ซึ่งได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรี (ครม.) เมื่อวันที่ 4 ต.ค. 2559 คือ 5 ปีข้างหน้าประเทศไทยจะ เป็นประเทศที่ส่งออกวัตถุดิบสมุนไพรคุณภาพและผลิตภัณฑ์สมุนไพรชั้นนำของภูมิภาคอาเซียน ส่งผลให้มูลค่าของวัตถุดิบสมุนไพรและผลิตภัณฑ์สมุนไพรเพิ่มขึ้นอย่างน้อย 1 เท่าตัว และจากข้อมูลของกระทรวงพาณิชย์พบว่า ปัจจุบันประเทศไทยมีการส่งออกสมุนไพรเป็นมูลค่ากว่า 500 ล้านบาท สารสกัดจากสมุนไพรกว่า 270 ล้านบาท ผลิตภัณฑ์ยาแผนโบราณ ยาแคปซูล ยาน้ำ ยาหม่องสมุนไพร และผลิตภัณฑ์เครื่องสำอาง เช่น สบู่ แชมพู และผลิตภัณฑ์รักษาผิว ที่ใช้สมุนไพรเป็นส่วนผสมอีกกว่า 71,000 ล้านบาท และ

ข้อมูลจากกรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ เปิดเผยว่าตลาดสมุนไพรโลกมีการขยายตัวตามกระแสสุขภาพและความงาม และสอดคล้องกับนโยบาย Thailand 4.0 ซึ่งภาครัฐยังคงเดินหน้าผลักดัน สนับสนุนและส่งเสริมให้มีการนำสมุนไพรออกสู่ตลาดโลก โดยประเทศไทยอุดมไปด้วยแหล่งทรัพยากรด้านสมุนไพรอันทรงคุณค่า ร่วมกับสูตรตำรายาพื้นบ้านแผนโบราณจากบรรพบุรุษ แปรนั้สมุนไพรไทย ต่อยอดส่งออกสู่ต่างประเทศ จนมีชื่อเสียงได้รับการยอมรับ ถึงคุณภาพเทียบเท่าแบรนด์ดังระดับประเทศ (สมัยศ เนื่องทวิ, 2560)

จากข้อมูลต่าง ๆ แสดงให้เห็นแนวโน้มการเติบโต ของการตลาดของสินค้าสมุนไพรไทย เป็นโอกาสของผู้ผลิตผลิตภัณฑ์สมุนไพรแปรรูป ที่จะสร้างเพิ่มยอดขายจากความต้องการบริโภคสมุนไพรทั้งในและต่างประเทศ ต่อมารัฐบาลได้มีนโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจ ลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมด้วยการสร้างโอกาสการเข้าถึงบริการของรัฐ สร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคง เพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งและความเดือดร้อนของประชาชน กรมการพัฒนาชุมชน ดำเนินการโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) เพื่อให้แต่ละชุมชนสามารถใช้ทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่นในการผลิตพัฒนาผลิตภัณฑ์ โดยรัฐพร้อมที่จะสนับสนุน ให้ชุมชนเข้าถึงองค์ความรู้สมัยใหม่ แหล่งเงินทุน และพัฒนาขีดความสามารถในการบริหารและการตลาด เพื่อเชื่อมโยงผลิตภัณฑ์จากชุมชนสู่ตลาดทั้งในประเทศและต่างประเทศ (กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, 2559) ปัจจุบันผลิตภัณฑ์ OTOP เป็นธุรกิจที่สร้างรายได้เป็นอย่างมากให้กับประเทศไทย ในแต่ละปีมียอดจำหน่ายรวมทุกกลุ่มผลิตภัณฑ์สูงถึงปีละประมาณแปดหมื่นล้านบาท ที่ผ่านมารัฐบาลและทุกหน่วยงานพยายามผลักดันให้ผู้ประกอบการ OTOP พัฒนายกระดับสินค้าให้มีคุณภาพและโดดเด่นสวยงาม มีรูปลักษณ์ที่ทันสมัยสู่ความเป็นสากล เพื่อให้เข้าถึงกลุ่มบริโภคและกระตุ้นยอดขาย (พรทิพย์ แก่นจันทร์, 2560) จึงต่อยอดเป็นโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ เป็นนโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจฐานราก และเป็นแนวทางหนึ่งในการต่อสู้กับปัญหาความยากจนของประเทศที่ส่งเสริมให้คนในชุมชนให้ความสำคัญ และใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเองเป็นจุดแข็งในการพัฒนาศักยภาพเพื่อพัฒนาตนเองให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนในระดับฐานราก ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงและยุทธศาสตร์การเชื่อมโยงเศรษฐกิจชุมชนสู่เศรษฐกิจโลก กรมการพัฒนาชุมชนเป็นหน่วยงานหนึ่งที่ดำเนินการไปตามนโยบายหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ที่ส่งเสริมให้ผู้ประกอบ OTOP ดำเนินการขึ้นทะเบียนผู้ผลิตผู้ประกอบการ OTOP การพัฒนามาตรฐานผลิตภัณฑ์การพัฒนาบรรจุภัณฑ์และการส่งเสริมการตลาดโดยมุ่งเน้นให้ผู้ผลิตผู้ประกอบการ OTOP พัฒนาขีดความสามารถในการประกอบอาชีพและสร้างรายได้แก่ตนเอง ชุมชน และประเทศ ซึ่งในหลักการ “หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์” หรือสินค้าโอท็อป เป็นแนวคิดที่เน้นกระบวนการสร้างรายได้จากผลิตภัณฑ์ในแต่ละหมู่บ้าน ชุมชน หรือตำบล เพื่อสนับสนุนและส่งเสริมให้แต่ละชุมชนได้นำทรัพยากรภูมิปัญญาในท้องถิ่นมาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์และบริการให้มีคุณภาพ มีจุดเด่นและเพิ่มมูลค่าของสินค้าให้เป็นที่ต้องการของตลาด โดยให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของท้องถิ่น

ยึดหลักการพึ่งตนเองของชุมชน และรัฐพร้อมที่จะช่วยเหลือในด้านความรู้สมัยใหม่ และการบริหารจัดการเชื่อมโยงสินค้าชุมชนสู่ตลาดทั้งในประเทศและต่างประเทศ (วัลลภ ศัพทพันธ์ และคณะ, 2560)

ด้วยเหตุผลดังกล่าว เห็นได้ว่า สิ่งที่อยู่ประกอบการควรจะพัฒนาให้ทันกับสภาวะการณ์ การแข่งขันในปัจจุบันมีหลากหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การพัฒนาองค์กร การใช้หลัก 4P เพื่อการจัดจำหน่าย และเครื่องมือทางการตลาดอื่น ๆ ในด้านการสื่อสารทางการตลาดแบบบูรณาการ ก็มีความสำคัญต่อการแข่งขันทางการตลาด และพฤติกรรมของผู้บริโภคที่เปลี่ยนไปเรื่อย ๆ เนื่องจากผู้ส่งข่าวสารประชาสัมพันธ์จำนวนมาก พยายามที่จะเข้าถึงผู้รับข่าวสารกลุ่มเดียวกัน และในปัจจุบันนี้ พืชสมุนไพรมีความสำคัญต่อมนุษย์มาก ในชีวิตประจำวันของเรามีพืชสมุนไพรมาเกี่ยวข้องด้วยเสมอ เช่น อาหารในการดำรงชีวิต ยารักษาโรค และยังนิยมใช้สมุนไพรเป็นอาหารเสริม กลายเป็นธุรกิจที่มีการเติบโตอย่างต่อเนื่องและมีการหมุนเวียนของเม็ดเงินอย่างมหาศาล ดังนั้น ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาผลิตภัณฑ์สมุนไพรในแต่ละชุมชนที่สามารถนำทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการผลิตและพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ไปสู่ตลาดทั้งในประเทศและต่างประเทศต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์หาช่องทางสื่อสารการตลาดที่เหมาะสมกับลูกค้าในแต่ละกลุ่มของผู้บริโภค
2. เพื่อหาแนวทางการสื่อสารทางการตลาดแบบบูรณาการของสินค้าสมุนไพรหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ระดับ 5 ดาว ประเภทสมุนไพรในภาคตะวันออกของประเทศไทย ที่เหมาะสมกับผู้ประกอบการ
3. เพื่อพัฒนาการสื่อสารทางการตลาดแบบบูรณาการของสินค้าสมุนไพรหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ระดับ 5 ดาว ประเภทสมุนไพรในภาคตะวันออกของประเทศไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพศึกษาเอกสาร สัมภาษณ์เชิงลึก และสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัย มีวิธีดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

1. ด้านขอบเขต

1.1 ด้านประชากร (Population) คือ กลุ่มผู้ประกอบการที่ได้รับมาตรฐานผลิตภัณฑ์ OTOP ในเขตภาคตะวันออก รวม 7 จังหวัด คือ ปราจีนบุรี สระแก้ว ฉะเชิงเทรา ชลบุรี ระยอง จันทบุรี และตราด ซึ่งทั้ง 7 จังหวัด มีผลิตภัณฑ์ OTOP สมุนไพร ระดับ 5 ดาว จำนวน 5 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มสมุนไพรบ้านดงบัง 2) กลุ่มสมุนไพรบ้านตม 3) กลุ่มสตรียาน้ำมันเหลืองจากรักษ์ 4) กลุ่มผลิตภัณฑ์สินค้าชุมชนท่าเรือจำ และ 5) วิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรผลิตไม้กฤษณา (กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, 2563)

1.2 ด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Information) คือ ตัวแทนผู้เกี่ยวข้องกับสินค้าสมุนไพรหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ประกอบด้วย 1) ภายในกลุ่มผู้ประกอบการ ได้แก่ ผู้ประกอบการ และพนักงาน จำนวน 7 คน และ 2) กลุ่มผู้ที่อยู่ภายนอกองค์กร ได้แก่ เจ้าหน้าที่พัฒนาการชุมชน จำนวน 7 คน นักวิชาการด้านการตลาด จำนวน 3 คน และผู้เชี่ยวชาญผลิตภัณฑ์ จำนวน 7 คน จำนวนทั้งหมด 24 คน เป็นผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ความเข้าใจ และมีประสบการณ์เกี่ยวกับสินค้าสมุนไพรหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์มาแล้วไม่ต่ำกว่า 3 ปี

1.3 ด้านเนื้อหา ได้แก่ ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารทางการตลาดบูรณาการ พฤติกรรมของผู้บริโภค คุณสมบัติของผู้ผลิตและหลักเกณฑ์การคัดสรรสุดยอดหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ และความเป็นมาของผลิตภัณฑ์ OTOP และอินเทอร์เน็ต บทความ ตำรา คัดสำเนาจากรายงานการวิจัยหรือบทความตามเว็บไซต์

2. ด้านเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย แบบสัมภาษณ์ โดยมีผู้เชี่ยวชาญด้านการสื่อสารทางการตลาดได้ทำการตรวจสอบความถูกต้องและครอบคลุมเนื้อหาของเครื่องมือ จำนวน 5 ท่าน แล้วนำไปหาความเที่ยงตรงโดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง IOC ได้เท่ากับ 0.50 – 1.00 (บุญชม ศรีสะอาด, 2556) นำไปทดลองใช้กับกลุ่มอื่นที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน เพื่อหาความเชื่อมั่นสัมประสิทธิ์แอลฟาของ ครอนบาค (Cronbach, L. J., 1990) ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.96 และจัดทำแบบสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์ แบ่งเป็น 4 ตอน คือ 1) ศึกษาข้อมูลพื้นฐาน 2) ศึกษาช่องทางสื่อสารทางการตลาดที่เหมาะสมกับกลุ่มลูกค้า 3) ศึกษาแนวทางการสื่อสารทางการตลาดแบบบูรณาการของสินค้าสมุนไพรหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ และ 4) ศึกษาพัฒนาการสื่อสารทางการตลาดแบบบูรณาการของสินค้าสมุนไพรหนึ่งตำบลหนึ่ง

3. เก็บรวบรวมข้อมูลออกเป็น 3 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ระยะที่ 2 ศึกษาช่องทางสื่อสารทางการตลาดที่เหมาะสมกับกลุ่มลูกค้า และแนวทางการสื่อสารทางการตลาดแบบบูรณาการของสินค้าสมุนไพร โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก และระยะที่ 3 พัฒนาการสื่อสารทางการตลาดแบบบูรณาการของสินค้าสมุนไพร โดยการสนทนากลุ่ม

4. ด้านการวิเคราะห์ข้อมูล โดยการใช้ข้อมูลจากเอกสาร (Content Analysis) และเทคนิคการวิเคราะห์ถดถอยด้วยการลดทอนข้อมูลแบบตีความสร้างข้อสรุปจัดหมวดหมู่และสรุปประเด็น

ผลการวิจัย

1. ศึกษาวิเคราะห์หาช่องทางสื่อสารทางการตลาดที่เหมาะสมกับลูกค้าในแต่ละกลุ่มของผู้บริโภค พบว่า ในเขตภาคตะวันออก มีพื้นที่ทั้งหมด 7 จังหวัด ได้แก่ ปราจีนบุรี สระแก้ว ฉะเชิงเทรา ชลบุรี ระยอง จันทบุรี และตราด ซึ่งทั้ง 7 จังหวัด มีการผลิตผลิตภัณฑ์ OTOP

สมุนไพร ระดับ 5 ดาว จำนวน 5 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มสมุนไพรบ้านดงบัง 2) กลุ่มสมุนไพรบ้าน
ตม 3) กลุ่มสตรียาน้ำมันเหลืองจารุลักษณ์ 4) กลุ่มผลิตภัณฑ์สินค้าชุมชนท่าเรือจ้าง และ
5) วิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรผลิตไม้กฤษณา ผลิตภัณฑ์ OTOP สมุนไพร ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ยา
แผนโบราณ ยาแคปซูล ยาเหลือง ยาหม่องสมุนไพร และผลิตภัณฑ์เครื่องสำอาง จากการศึกษา
ช่องทางสื่อสารการตลาดที่เหมาะสมกับกลุ่มลูกค้า ได้แก่

1.1 การประชาสัมพันธ์ ของธุรกิจ OTOP มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพราะ
ทุกธุรกิจต้องมีการเข้าถึงกลุ่มลูกค้ามากที่สุด แต่ลูกค้าหรือผู้บริโภคในปัจจุบันมีความฉลาด
ทางการเลือกซื้อสินค้า หากรู้ว่าใครต้องการขายสินค้าจะไม่ค่อยอยากติดต่อหรือสนทนาด้วย
เพราะคนส่วนใหญ่กลัวการจู่โจมการขาย ดังนั้น ธุรกิจหลาย ๆ ธุรกิจจึงเน้นเรื่องการ
ประชาสัมพันธ์ธุรกิจให้เข้าถึงกลุ่มลูกค้ามากที่สุด แล้วค่อย ๆ สอดคล้องสินค้าเข้าไปในการ
ประชาสัมพันธ์ เพราะจะทำให้ลูกค้าทราบถึงผลิตภัณฑ์ที่เราจำหน่าย เกิดความรับรู้ ความ
ต้องการ การค้นหาข้อมูล และนำไปสู่การตัดสินใจซื้อในที่สุด

1.2 การโฆษณา เป็นอีกช่องทางที่เข้าถึงกลุ่มลูกค้ามากที่สุด และสร้างความ
น่าเชื่อถือให้กับกลุ่มลูกค้ามากขึ้น ลูกค้าหลายท่านตัดสินใจซื้อสินค้าที่ไม่รู้จัก จากการโฆษณา
เพราะคิดว่าการโฆษณาสร้างความเชื่อถือ และได้ผ่านการกลั่นกรอง การันตีคุณภาพจากสื่อมา
ระดับหนึ่ง ซึ่งมีความสำคัญมากเช่นกัน ซึ่งการโฆษณาก็มีหลายช่องทาง เช่น ทางทีวี วิทยู สื่อ
สิ่งพิมพ์ หรือ อินเทอร์เน็ต

1.3 การจัดกิจกรรมทางการตลาด เป็นอีกช่องทางหนึ่งที่สามารถดึงดูดให้กลุ่ม
ลูกค้าสนใจและเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของธุรกิจได้ มีวัตถุประสงค์ในการแนะนำ
ผลิตภัณฑ์ ถ่ายทอดข้อมูลข่าวสาร แนะนำธุรกิจ หรือ โปรโมชันของผลิตภัณฑ์ไปหาลูกค้า หรือ
กลุ่มผู้มุ่งหวัง แล้วอาจนำไปสู่การตัดสินใจซื้อสินค้าในที่สุด ซึ่งการจัดกิจกรรมทางการตลาด
สามารถทำได้หลายรูปแบบ ต้องดูความเหมาะสมตามสถานการณ์นั้น ๆ จึงจะสามารถดึงดูด
กลุ่มลูกค้าได้มาก

1.4 การส่งเสริมการขายโดยใช้พนักงาน เป็นการให้พนักงานขายเข้ามาช่วย
แนะนำสินค้า ดูแลลูกค้าให้ข้อมูลเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ กับลูกค้า เพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีกับ
ลูกค้า โดยมุ่งหวังให้ลูกค้าจำเราได้ในระยะยาว การส่งเสริมการขายโดยพนักงานขายสามารถ
ทำได้หลายวิธี ที่นิยมกันส่วนมากก็จะใช้คู่กับการส่งเสริมการขายร่วมด้วย เช่น การลดราคา
การแจกสินค้าทดลอง หรือสินค้าเมื่อซื้อครบตามเงื่อนไข การแลกสินค้า ปัจจุบันมีการแลก
สินค้าจากการสะสมแต้มของร้านสะดวกซื้อโดยแลกของพรีเมียมต่าง ๆ ที่เราชอบใจ หรือ
เป็นการแถมสินค้าให้ลูกค้า ส่วนใหญ่จะแถมสินค้าที่สอดคล้องกัน เช่น บะหมี่กึ่งสำเร็จรูป
แถมถ้วยมีฝาปิดที่สามารถเข้าไมโครเวฟได้ ผงซักฟอกแถมน้ำยาปรับผ้านุ่ม เป็นต้น

1.5 การตลาดทางตรง สามารถทำได้หลายช่องทาง มีทั้งออนไลน์ เช่น การใช้
สื่อทางอินเทอร์เน็ตช่องทางต่าง ๆ เช่น Facebook IG Line หรือตามเว็บไซต์ต่าง ๆ เป็นต้น

และสื่อไม่ออนไลน์ เช่น ตามหนังสือ วารสาร จดหมาย เป็นต้น หรือ การใช้พนักงานเข้าไปนำเสนอสินค้าโดยตรง ปัจจุบันมีความสำคัญ และสามารถแทรกซึมเข้าไปในกลุ่มของลูกค้าได้ง่าย

1.6 การส่งเสริมการขาย เป็นกิจกรรมทางการตลาดเข้ามาช่วยในการขาย เพื่อกระตุ้นให้ลูกค้าตัดสินใจซื้อสินค้าได้ง่ายขึ้น หรือซื้อในปริมาณที่มากขึ้น เพื่อแลกกับการส่งเสริมการขาย เช่น การลดราคาสินค้าเป็นกรณีพิเศษ เช่น เทศกาล หรือช่วงที่ต้องการทำการกระตุ้นการขาย การแลกสินค้าตามโปรโมชั่นที่จัด ณ ขณะช่วงเวลานั้น เช่น การสะสมคูปองแลกของ การสะสมแต้มจากร้านสะดวกซื้อเพื่อแลกของ การแจก เช่น การแจกสินค้าทดลอง การแจกสินค้าเมื่อซื้อสินค้าครบตามเป้าที่มีการจัดโปรโมชั่นฯ ช่วงเวลานั้น ๆ เพื่อกระตุ้นให้ยอดขายเพิ่มขึ้น และกระตุ้นให้ลูกค้าซื้อสินค้าได้ง่ายขึ้น หรือสามารถวัดประสิทธิภาพทางการขายได้สูงสุด ซึ่งสอดคล้องกับนักวิชาการด้านการตลาด สัมภาษณ์ข้อมูลเมื่อวันที่ 29 สิงหาคม 2563 ที่ว่า

“การสื่อสารการตลาดเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็น จึงต้องมีความต่อเนื่อง ห้ามทำ ๆ หยุด ๆ หาย ๆ ต้องสม่ำเสมอให้ลูกค้าจดจำได้ และต้องพัฒนาเปลี่ยนแปลงให้ทันยุคทันสมัย และที่สำคัญควรพิจารณาธุรกิจตัวเองเป็นอย่างแรก ว่าธุรกิจเรามีนโยบายด้านการตลาดเท่าไร ผลลัพธ์ที่ได้ออกมานั้นจำหน่ายให้กับลูกค้ากลุ่มไหน แล้วค่อยเลือกช่องทางที่เราจะสื่อสารการตลาดออกไป เช่น กลุ่มคนรุ่นใหม่ควรใช้สื่อออนไลน์เพราะสามารถเข้าถึงกลุ่มลูกค้าได้มากที่สุด เป็นต้น” (นักวิชาการด้านการตลาด, 2563) และสอดคล้องกับนักวิชาการด้านการตลาด, สัมภาษณ์ข้อมูลเมื่อวันที่ 29 สิงหาคม 2563 ที่ว่า

“มีความสำคัญเป็นอย่างมาก เพราะ การสื่อสารทางการตลาดแบบบูรณาการ เป็นการสื่อสารถึงกลุ่มลูกค้าได้มากที่สุด เข้าถึงได้หลากหลายกลุ่มทำให้โอกาสในการซื้อสินค้าและบริการของธุรกิจ OTOP เป็นไปได้สูง ลูกค้าปัจจุบันมีช่องทางการซื้อที่หลากหลาย การแข่งขันทางการตลาดค่อนข้างสูง ตัวธุรกิจเองจึงต้องการสื่อสารให้ครบวงจร หรือ มีช่องทางที่หลากหลายเหมาะกับกลุ่มลูกค้ามากที่สุด” (นักวิชาการด้านการตลาด, 2563)

2. ศึกษาแนวทางการสื่อสารทางการตลาดแบบบูรณาการของสินค้าสมุนไพรหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ระดับ 5 ดาว ประเภทสมุนไพรในภาคตะวันออกของประเทศไทย ที่เหมาะสมกับผู้ประกอบการ พบว่า แนวทางการสื่อสารทางการตลาดแบบบูรณาการ ได้แก่

2.1 การประชาสัมพันธ์ การประชาสัมพันธ์ให้กับกลุ่มลูกค้าทราบว่า ธุรกิจ OTOP ของเราเป็นใคร ทำอะไร ขายอะไร มีผลิตภัณฑ์อะไรบ้าง โดยสามารถเลือก

ประชาสัมพันธ์ได้หลากหลายช่องทาง และหลากหลายวิธี เช่น การให้ข่าว การตีพิมพ์บทความ หนังสือ นิตยสาร หนังสือพิมพ์ เป็นต้น

2.2 การโฆษณา การสื่อสารไปถึงกลุ่มลูกค้าให้ทราบว่าเรามีข้อเสนออะไร พิเศษให้ลูกค้าได้เลือกเพื่อประกอบการตัดสินใจซื้อบ้าง สามารถจัดทำโฆษณาได้หลายรูปแบบ ทั้งในรูปแบบของสื่อ เคลื่อนไหว เสียง และสามารถเลือกช่องในการทำโฆษณาได้ หลากหลายช่องทาง เช่น โทรทัศน์ วิทยุ นิตยสาร หนังสือพิมพ์ และสื่อออนไลน์ต่าง ๆ

2.3 การจัดกิจกรรมทางการตลาด การจัดกิจกรรมเพื่อดึงดูดให้ลูกค้า มาซื้อสินค้า เช่น การออกรับ จัดกิจกรรมประชาสัมพันธ์ ให้คนได้ทราบถึงผลิตภัณฑ์ รวมไปถึง การเป็นผู้สนับสนุน กิจกรรม ต่าง ๆ เช่น ผู้สนับสนุนกิจกรรมการแข่งขันกีฬา การประกวด ต่าง ๆ กิจกรรมงานชุมชน เป็นต้น

2.4 การส่งเสริมการขายโดยใช้พนักงาน การใช้พนักงานขายเข้ามาพูดคุย แนะนำรายละเอียดผลิตภัณฑ์ให้ลูกค้าได้ทราบ ถึงข้อดี ข้อพึงระวัง หรือสรรพคุณต่าง ๆ เป็น พนักงานผู้คอยตอบข้อซักถามให้ลูกค้า จนสามารถปิดการขายได้ พนักงานจัดเป็นหน้าตาของ ผลิตภัณฑ์ ของธุรกิจเลยทีเดียว เพราะหากมีความเป็นมืออาชีพ ลูกค้าก็เกิดความเชื่อถือ และสามารถปิดการขายได้ หากบริการไม่ดี นอกจากลูกค้าจะไม่ซื้อแล้วยังจะไปบอกต่อให้คนอื่น ทราบและไม่ซื้อสินค้าของเราต่อไปอีกด้วย

2.5 การตลาดทางตรง การตลาดที่เน้นการส่งสาร สื่อสารข้อมูลต่าง ๆ ของ ธุรกิจไปหากลุ่มผู้มุ่งหวังโดยตรง โดยสามารถทำได้หลายช่องทาง หลายวิธี เช่น การโทรศัพท์ หาลูกค้า การส่งจดหมาย แคตตาล็อก และพัฒนามาเป็นสื่อช่องทางออนไลน์ เช่น การส่ง จดหมายอิเล็กทรอนิกส์ การใช้สื่ออินเทอร์เน็ต Facebook IG Web เป็นต้น

2.6 การส่งเสริมการขาย ใช้วิธีการทางการตลาดมากระตุ้นให้ลูกค้าอยากซื้อ ผลิตภัณฑ์ หรือ การอยากซื้อผลิตภัณฑ์เพิ่มขึ้นจากเดิม เช่น การลดราคา การแจกของทดลอง หรือ สินค้าตัวอย่าง การสะสมแต้มแลกของรางวัล หรือ การแถมสินค้า ให้เพิ่มเป็นกรณีพิเศษ หรือ มีการซื้อได้ตรงตามเงื่อนไขที่ธุรกิจกำหนดไว้ เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับผู้ซื้อผลิตภัณฑ์ สัมภาษณ์ข้อมูลเมื่อวันที่ 29 สิงหาคม 2563 ที่ว่า

“การสื่อสารการตลาดช่วยให้พวกเขาตัดสินใจซื้อได้ง่ายขึ้น โดยแบ่งลูกค้าออกเป็น สองกลุ่ม คือ กลุ่มที่มีความจงรักภักดีต่อธุรกิจและสินค้า คือ ซื้อที่เดิมไม่เปลี่ยนแปลง กับอีกกลุ่มที่เมื่อมีการส่งเสริมการตลาดที่ดีก็จะทำให้เขาตัดสินใจซื้อได้ง่ายขึ้น เช่น มีการ ลดราคา แจกของ เป็นต้น ส่วนด้านช่องทางสื่อก็มีส่วนสำคัญที่ทำให้เข้าถึงเขาและตัดสินใจง่าย ขึ้น เช่น Facebook อินเทอร์เน็ต รวมไปถึงช่องทางโทรทัศน์ที่พวกเขาดูเป็นประจำจากการที่ ธุรกิจเป็นผู้สนับสนุนรายการนั้น ๆ อีกด้วย” (ผู้ซื้อผลิตภัณฑ์, 2563) และสอดคล้องกับ ผู้ประกอบการสัมภาษณ์ข้อมูลเมื่อวันที่ 29 สิงหาคม 2563 ที่ว่า

“สื่อทุกชนิด หากได้ถ่ายทอดออกไปและยังตรงไปสู่กลุ่มลูกค้าของธุรกิจเรามากที่สุด โอกาสที่ลูกค้าจะมาซื้อก็มีมาก และแปลว่ากำไรก็จะเพิ่มมากขึ้นเช่นกัน ทั้งนี้เราต้องเลือกสื่อ และช่วงเวลาที่มีความเหมาะสม เช่น ช่องทางทีวี เราก็ควรเลือกช่วงเวลาที่เราคิดว่ากลุ่มลูกค้าเราดูอยู่ หรือรายการวิทยุจะทำการโฆษณาก็ต้องถามตัวเองก่อนว่า เป็นเราจะฟังคลื่นนี้ไหม ไม่ใช่เห็นว่าค่าโฆษณาถูกง่าย ๆ ไปก่อน เราอาจเสียเงินโดยเปล่าประโยชน์ก็ได้เช่นกัน” (ผู้ประกอบการ, 2563)

3. ศึกษาพัฒนาการสื่อสารทางการตลาดแบบบูรณาการของสินค้าสมุนไพรหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ระดับ 5 ดาว ประเภทสมุนไพรในภาคตะวันออกของประเทศไทย พบว่า ในพัฒนาการสื่อสารทางการตลาดแบบบูรณาการของสินค้าสมุนไพรหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ระดับ 5 ดาว ประเภทสมุนไพรในภาคตะวันออกของประเทศไทยนั้น ต้องมีความต่อเนื่องและสอดคล้องกับกลุ่มผู้มุ่งหวัง หรือกลุ่มลูกค้าของธุรกิจ ธุรกิจต้องกลับมามองว่าเรากำลังจะขายสินค้าให้ใคร แล้วเลือกสื่อช่องทางการนั้น สื่อที่ดีของธุรกิจ OTOP นั้น สามารถทำได้ทั้งช่องทาง ออนไลน์ และไม่ออนไลน์ เพราะลูกค้าส่วนใหญ่มองว่า ธุรกิจหรือ ผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการโฆษณาหรือ โปรโมทนั้น มีความน่าเชื่อถือ สินค้าเป็นที่ยอมรับระดับหนึ่ง ธุรกิจจะเลือกตัดสื่อด้านใดด้านหนึ่งออกไปไม่ได้เลย แต่ควรเน้นลงทุนกับช่องทางสื่อที่ให้ผลกำไรกลับมามากที่สุด โดยควรมีทำข้อมูล สถิติ หรือ จดสรุปยอดขาย ค่าใช้จ่าย และกำไรให้ชัดเจน เพื่อระบบงานที่ดีในระยะยาว ซึ่งสอดคล้องกับผู้ประกอบการ สัมภาษณ์ข้อมูลเมื่อวันที่ 29 สิงหาคม 2563 ที่ว่า

“การดำเนินการสื่อสารทางการตลาดที่เปลี่ยนจากการตลาดเดิม ๆ เน้นทำการตลาดแบบสื่อสารทางเดียว โดยโฆษณาผ่านทีวี วิทยุ และนิตยสารชื่อดังเท่านั้น มาเป็นการสื่อสารทางการตลาดแบบบูรณาการ จะช่วยให้ขายได้ เพราะคนเชื่อว่าโฆษณามีความน่าเชื่อถือ ภาพลักษณ์โดยรวมสามารถสร้างความน่าเชื่อถือแล้วไว้วางใจให้ลูกค้าได้เป็นอย่างดีและนำไปสู่การปิดการขายได้ง่ายขึ้น” (ผู้ประกอบการ, 2563) และสอดคล้องกับผู้ประกอบการ สัมภาษณ์ข้อมูลเมื่อวันที่ 29 สิงหาคม 2563 ที่ว่า

“การตลาดทางตรง (ขายสินค้าออนไลน์ เช่น เฟสบุ๊ก อินสตาแกรม เว็บไซต์ เป็นต้น หรือเป็นแคตตาล็อกสินค้า อีเมล ส่งจดหมาย โทรศัพท์หาตามบ้าน) เป็นทางเลือกลำดับแรก ๆ ที่อยากให้ธุรกิจ OTOP ปรับตัวเข้าไปศึกษาเรียนรู้ ใช้งาน และใช้สื่อด้านนี้ เป็นการลงทุนที่ไม่มาก แต่ผลตอบแทนค่อนข้างดี การทำการตลาดง่าย อยู่ที่ไหนก็ทำได้ และหากข้อมูลประวัติลูกค้าเก่า ๆ เราก็สามารถส่งจดหมาย หรือโทรไปหาได้ ในกรณีที่ลูกค้าเราไม่ได้มีจำนวนมาก ๆ หากมีมากสามารถส่งเป็นจดหมายอิเล็กทรอนิกส์แทนได้เช่นกัน” (ผู้ประกอบการ, 2563)

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย สามารถอภิปรายผล ได้ดังนี้

1. ช่องทางสื่อสารการตลาดที่ผู้ประกอบการใช้ในการพิจารณาเลือกใช้สื่อเพื่อให้เข้าถึงกลุ่มลูกค้ามากที่สุด ซึ่งธุรกิจหลาย ๆ ธุรกิจจึงเน้นเรื่องการประชาสัมพันธ์ธุรกิจให้เข้าถึงกลุ่มลูกค้ามากที่สุด แล้วค่อยสอดแทรกสินค้าเข้าไปในการประชาสัมพันธ์จากการโฆษณา เพราะคิดว่าการโฆษณาส่งเสริมสร้างความเชื่อถือ และได้ผ่านการกลั่นกรอง การันตีคุณภาพจากสื่อในระดับหนึ่ง ซึ่งการโฆษณาก็มีหลายช่องทาง เช่น ทางทีวี วิทยุ สื่อสิ่งพิมพ์ หรืออินเทอร์เน็ต เพื่อกระตุ้นให้ลูกค้าตัดสินใจซื้อสินค้าได้ง่ายขึ้น หรือซื้อในปริมาณที่มากขึ้น สรุปช่องทางสื่อสารทางการตลาดที่เหมาะสม ได้แก่ 1) การประชาสัมพันธ์ 2) การโฆษณา 3) การจัดกิจกรรมทางการตลาด 4) การส่งเสริมการขายโดยใช้พนักงาน 5) การตลาดทางตรง และ 6) การส่งเสริมการขาย ดังเช่น บริษัท คาร์มาร์ท จำกัด (มหาชน) ได้ศึกษาความต้องการของการสื่อสารทางการตลาดของกลุ่มลูกค้า พบว่า กลุ่มลูกค้ามีความต้องการสื่อที่แตกต่างกันไป เช่น วัย เพศ ค่านิยม ส่วนช่องทางของการสื่อสารทางการตลาดที่ใช้ ได้แก่ 1) ด้านการโฆษณา 2) ด้านการตลาดทางตรง 3) ด้านการขายโดยใช้บุคคล 4) ด้านการส่งเสริมการขาย และ 5) ด้านการประชาสัมพันธ์ ส่วนปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์ของบริษัท ได้แก่ 1) ด้านการตัดสินใจซื้อ 2) ด้านการประเมินผลของทางเลือก 3) ด้านพฤติกรรมหลังการซื้อ 4) ด้านการเสาะแสวงหาข้อมูล และ 5) ด้านความต้องการ นอกจากนี้ ยังพบว่า ปัจจัยการสื่อสารทางการตลาดด้านการส่งเสริมการขายและด้านการตลาดสัมพันธ์กันในทางตรงมีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์ของบริษัท (ศิริลักษณ์ ชูจิตร, 2560)

2. แนวทางการสื่อสารทางการตลาดแบบบูรณาการของสินค้าสมุนไพรหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ระดับ 5 ดาว ประเภทสมุนไพรในภาคตะวันออกของประเทศไทยที่เหมาะสมกับผู้ประกอบการ เพื่อสร้างภาพลักษณ์ เพิ่มมูลค่าและคุณค่าให้กับแบรนด์ที่เหมาะสมนั้น คือ ต้องหาจุดเด่นของผลิตภัณฑ์ของตนเองให้พบแล้วสร้างเป็นเอกลักษณ์หรืออัตลักษณ์ที่ชัดเจน เช่น ส่วนประกอบของผลิตภัณฑ์ หรือ บรรจุภัณฑ์ ควรมีความสอดคล้องและมีความโดดเด่น เช่น มีเอกลักษณ์ด้านสี หรือมีอัตลักษณ์ความเป็นไทยที่ชัดเจนสามารถจดจำได้ง่าย ไม่ยุ่งยาก ซับซ้อน มีการปรับเปลี่ยนและพัฒนาให้ทันยุค ทันสมัยอยู่เสมอแล้วจะสามารถสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับธุรกิจและผลิตภัณฑ์ได้ และสามารถเพิ่มมูลค่าและคุณค่าให้กับแบรนด์ได้เป็นอย่างดีอีกด้วย ดังนั้น การสื่อสารทางการตลาดแบบบูรณาการเป็นการสร้างเครื่องมือ หรือกลยุทธ์การสื่อสารทางการตลาดในรูปแบบที่หลากหลายซึ่งผู้ประกอบการธุรกิจในอนาคตอุตสาหกรรมควรนำกลยุทธ์และเครื่องมือไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทขององค์กร โดยเน้นการขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยี ความคิดสร้างสรรค์ และนวัตกรรมไทยแลนด์ 4.0 เพื่อนำไปพัฒนาช่องทางการสื่อสารการตลาดไปสู่ระบบใหม่หรือเรียกว่าสื่อ “Application” และสื่อ “New Media” ที่นำมาผสมผสานกับการใช้ส่วน

ประสมทางการตลาดให้ตรงกับกลุ่มผู้บริโภคมากขึ้น จะเห็นได้ว่า ในปัจจุบันมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องใช้กลยุทธ์การสื่อสารการตลาด ตลอดจนประโยชน์จากการใช้การสื่อสารการตลาดในยุคโลกาภิวัตน์ ในรูปแบบ Digital Marketing เพื่อการเข้าถึงความต้องการของลูกค้าสามารถตอบสนองความต้องการอย่างแท้จริงและสามารถวัดผลความพึงพอใจได้ และเป็นประโยชน์ต่อการสร้างโอกาสทางการตลาดและการขยายกลุ่มลูกค้าผู้ประกอบการธุรกิจในยุคไทยแลนด์ 4.0 อีกด้วย (สุรเดช สุเมธาวิวัฒน์, 2559)

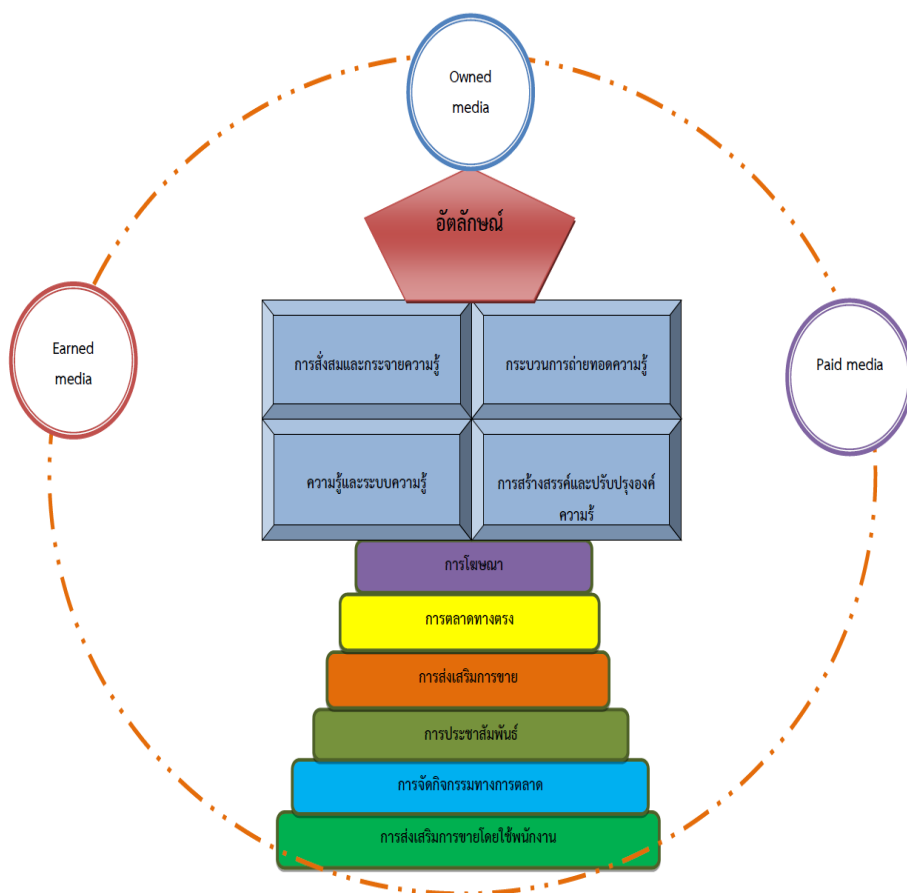
3. พัฒนาการสื่อสารทางการตลาดแบบบูรณาการของธุรกิจ OTOP แต่ละธุรกิจต้องพิจารณาจากความเหมาะสมของธุรกิจตัวเองเป็นที่ตั้งด้วยว่า วิธีการ หรือช่องทางใดที่ทำไปแล้วได้ผลลัพธ์ที่ดีกว่า หรือการใช้ต้นทุนของธุรกิจน้อยที่สุด และเป็นการได้กำไรกลับมาอย่างคุ้มค่า รวมถึงการคำนวณถึงจุดคุ้มทุนต่อเงินที่ต้องจ่ายออกไปมีมากน้อยเท่าไร ดังนั้น ผู้ประกอบการควรมีการจัดทำข้อมูลและสรุปผลในแต่ละเดือน เพื่อนำไปวิเคราะห์ ปรับปรุง แก้ไขให้ธุรกิจไปสู่ทิศทางที่ดีขึ้น นอกจากนี้ การทำการตลาดที่ดีต้องมีความต่อเนื่อง สามารถวิเคราะห์ทิศทางและแนวโน้มของธุรกิจ ตลาด เศรษฐกิจ คู่แข่ง และลูกค้า อย่างรอบคอบ ซึ่งผู้ประกอบการต้องศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการของรูปแบบสื่อประชาสัมพันธ์และการตลาดในรูปแบบออนไลน์ของกลุ่มลูกค้า เช่น เพจ เว็บไซต์แบบอีคอมเมิร์ซที่สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ OTOP ได้ทันที ถามตอบได้แบบอัตโนมัติ ซึ่งข้อมูลของผลิตภัณฑ์ต้องมีความถูกต้อง แม่นยำ และมีความชัดเจนของผลิตภัณฑ์ เช่น แหล่งผลิต ส่วนประกอบ สรรพคุณ ราคา เป็นต้น โดยมีการนำเสนอเนื้อหาที่สะท้อนถึงจุดเด่นและอัตลักษณ์ของพื้นที่นั้น ๆ เช่น วัฒนธรรม วิถีชีวิต ความงาม เส้นแห่งธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และความสวยงามของแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดนั้น ๆ นอกจากนี้ ผู้ประกอบการควรมีความรู้เกี่ยวกับการประชาสัมพันธ์และการตลาดรูปแบบออนไลน์ เพื่อพัฒนาคุณภาพของสินค้า สร้างความน่าเชื่อถือ และความเชื่อมั่นให้กับผู้บริโภคด้วยการบอกถึงสินค้าที่มีมาตรฐานโดยมีการรับรองคุณภาพจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และควรมีการประเมินความพึงพอใจของเว็บไซต์เพื่อให้มีการพัฒนาเว็บไซต์ที่ความเหมาะสมและมีข้อมูลของผลิตภัณฑ์เป็นปัจจุบันเสมอ (วิระนันท์ คำนิ้งวุฒิ และอัญญา กลิ่นเทียน, 2562)

องค์ความรู้ใหม่

จากการวิเคราะห์ผลการศึกษาศึกษาสามารถสรุปเป็นองค์ความรู้ใหม่ได้ว่า กระบวนการจัดการความรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ประกอบด้วย ด้านการสกัดความรู้จากตัวคน ด้านการสะสมและกระจายความรู้ ด้านการรวบรวม/ถ่ายทอด และด้านสร้างสรรค์ความรู้ และปรับความรู้แบบใหม่ ๆ และนำไปแนวทางใหม่ ๆ เพื่อวิเคราะห์ วิจัยงานของตนเองเพื่อนำไปพัฒนาต่อยอด ในการใช้สื่อใหม่ช่องทางใหม่ เช่น สื่อ “Application” และสื่อ “New Media” เข้ามามีบทบาทการผสมผสานการใช้อย่างส่วนประสมการธุรกิจในโลกปัจจุบัน ที่ต้องใช้กลยุทธ์

การสื่อสารการตลาดในยุคโลกาภิวัตน์ มาดำเนินการนำเสนอในรูปแบบ “Digital Marketing” เพื่อการเข้าถึงความต้องการของลูกค้า เพื่อตอบสนองความต้องการที่แท้จริง และในการดำเนินของผู้ประกอบการในการพิจารณาเลือกใช้สื่อรูปแบบ Paid Media (สื่อแบบชำระเงิน), Earned Media (สื่อที่ผู้อื่นสร้างให้) และ Owned Media (สื่อที่แบรนด์เป็นเจ้าของ) ทางเลือกที่ดีที่สุดคือ ควรตั้งเป้าหมายให้กับเนื้อหาที่เผยแพร่ผ่านสื่อ วิธีการวัดผล งบประมาณ การใช้ส่วนประสมทางการตลาดเพื่อปรับสมดุลแผนกลยุทธ์การสื่อสารและแผนการใช้สื่ออย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาการเผยแพร่เนื้อหาของแบรนด์มีประสิทธิภาพ และได้รับผลตอบแทนจากการลงทุนที่คุ้มค่า ตลอดจนการตลาดผ่านสื่อสารมวลชนซึ่งการที่สินค้า บริการจะต้องพยายามสร้างการมีส่วนร่วม การเข้าร่วมกิจกรรมระหว่างสินค้า และกลุ่มเป้าหมาย โดยปรับบทบาทจากการสื่อสารข้อมูลของสินค้าและบริการทางเดียวมาเป็นการสื่อสารหลายช่องทางแบบบูรณาการระหว่างตราสินค้าต้องทำให้สินค้าสามารถโต้ตอบและสร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้บริโภคได้ ดังนั้น การสร้างประสบการณ์ของผู้บริโภคให้มีต่อตราสินค้าผ่าน New Media เป็นการเพิ่มพื้นที่ให้และพฤติกรรมของการใช้เทคโนโลยีของผู้บริโภค “Internet of Think” ที่อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ โดยสามารถสื่อสารพูดคุยกันเองได้ผ่านการเชื่อมต่อกับโลกอินเทอร์เน็ต ช่วยให้ผู้บริโภคประหยัดเวลา รวดเร็ว และอธิบายสินค้าได้ชัดเจน ถือได้ว่าเป็นอีกแนวทางหนึ่งในการสร้างตราสินค้าให้เกิดผลสัมฤทธิ์มากขึ้น ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

สรุป/ข้อเสนอแนะ

ช่องทางสื่อสารทางการตลาดที่เหมาะสมกับกลุ่มลูกค้า ซึ่งการสื่อสารทางการตลาดช่วยให้พวกเขาตัดสินใจได้ง่ายขึ้น โดยแบ่งลูกค้าออกเป็นสองกลุ่ม คือ กลุ่มที่มีความจงรักภักดีต่อธุรกิจและสินค้า คือ ชื่อที่เดิมไม่เปลี่ยนแปลง กับอีกกลุ่มที่เมื่อมีการส่งเสริมการตลาดที่ดีก็จะทำให้เขาตัดสินใจซื้อได้ง่ายขึ้น เช่น มีการลดราคา แจกของ เป็นต้น ส่วนด้านช่องทางสื่อที่มีส่วนสำคัญที่ทำให้เข้าถึงเขาและตัดสินใจง่ายขึ้น เช่น Facebook อินเทอร์เน็ต รวมไปถึงช่องทางโทรทัศน์ที่พวกเขาดูเป็นประจำจากการที่ธุรกิจเป็นผู้สนับสนุนรายการนั้น ๆ อีกด้วย แนวทางการสื่อสารทางการตลาดแบบบูรณาการของสินค้าสมุนไพรร เป็นสิ่งสำคัญและจำเป็น จึงต้องมีความต่อเนื่อง ห้ามทำ ๆ หยุด ๆ หาย ๆ ต้องสม่ำเสมอให้ลูกค้าจดจำได้ และต้องพัฒนาเปลี่ยนแปลงให้ทันยุค ทันสมัย และที่สำคัญของการประกอบธุรกิจ คือ การวิเคราะห์พิจารณาธุรกิจของตนเองว่า ธุรกิจมีศักยภาพด้านงบประมาณ ด้านการตลาดเท่าไร และรูปแบบของผลิตภัณฑ์ที่ทำออกมาเน้นจำหน่ายให้กับลูกค้ากลุ่มไหน เมื่อพิจารณาแล้วค่อยเลือก

ช่องทางการสื่อสารทางการตลาดที่เหมาะสม เช่น กลุ่มคนรุ่นใหม่ควรใช้สื่อออนไลน์เพราะสามารถเข้าถึงกลุ่มลูกค้าได้มากที่สุด เป็นต้น การพัฒนาการสื่อสารทางการตลาดแบบบูรณาการของสินค้าสมุนไพรในธุรกิจ OTOP แต่ละธุรกิจต้องพิจารณาจากความเหมาะสมของธุรกิจตัวเองเป็นที่ตั้ง ต้องสร้างความต่อเนื่องและตรงกับความต้องการกลุ่มผู้มุ่งหวัง ในการนำช่องทางการสื่อสารมาใช้มีทั้งรูปแบบออนไลน์ เช่น เฟซบุ๊ก อิน스타그램 เว็บไซต์ และออฟไลน์ ทั้งนี้ ผู้ประกอบการต้องนำสื่อเหล่านี้มาใช้แบบผสมผสานร่วมกันตามความเหมาะสมของกลุ่มลูกค้า กลุ่มผู้บริโภค และกลุ่มผู้มุ่งหวัง ดังนั้น ควรเลือกลงทุนกับช่องทางสื่อที่ให้ผลกำไรมากที่สุด โดยทำการจดบันทึกข้อมูล สถิติต้นทุน ยอดขาย ค่าใช้จ่าย และกำไร เพื่อได้ทราบถึงช่องทางสื่อที่เข้าถึงลูกค้ามากที่สุด และการทำการตลาดที่ดีต้องมีความต่อเนื่อง ตลอดจนการพัฒนาปรับปรุงธุรกิจอยู่เสมอ และขอเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไปคือ ควรศึกษากลยุทธ์เพื่อสร้างความจงรักภักดีของลูกค้าที่ต่อ OTOP และควรศึกษาการสื่อสารทางการตลาดเพื่อส่งผลให้ OTOP มีประสิทธิภาพสูงสุด เพื่อพัฒนาสินค้าสู่ระดับสากล

กิตติกรรมประกาศ

บทความฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง การสื่อสารทางการตลาดแบบบูรณาการของสินค้าสมุนไพรหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ระดับ 5 ดาว ประเภทสมุนไพรในภาคตะวันออกของประเทศไทย

เอกสารอ้างอิง

- กมล ชัยวัฒน์. (2558). การโฆษณาและการส่งเสริมการตลาด Advertising and Promotion. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แมคกรอ-ฮิล.
- กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย. (2559). แนวทางและหลักเกณฑ์การคัดสรรสุดยอดหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ไทย ปี พ.ศ. 2559. กรุงเทพมหานคร: กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย.
- _____. (2563). แนวทางและหลักเกณฑ์การคัดสรรสุดยอดหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ไทย ปี 2563. กรุงเทพมหานคร: สำนักส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นและวิสาหกิจชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย.
- ณัฐา ฉางชูโต. (2558). การสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการ. (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.
- ดารา ทีปะปาล และคณะ. (2557). การสื่อสารการตลาด Marketing Communications. กรุงเทพมหานคร: อมรการพิมพ์.
- นธกฤต วันตะเมธ. (2557). การสื่อสารการตลาด Marketing Communications. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

- นลินทิพย์ ภัคศรีกุลกำธร. (2563). อุตสาหกรรมการจัดงานแสดงสินค้านานาชาติของไทย “Exhibiz Gala Night”. กองบรรณาธิการ Positioning. เรียกใช้เมื่อ 10 ตุลาคม 2563 จาก <https://positioningmag.com/35810>
- นักวิชาการด้านการตลาด. (29 สิงหาคม 2563). การสื่อสารทางการตลาดแบบบูรณาการของสินค้าสมุนไพรหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ระดับ 5 ดาว ประเภทสมุนไพรในภาคตะวันออกของประเทศไทย. (นายสมหมาย พัฒนดิลก, ผู้สัมภาษณ์)
- บุญชม ศรีสะอาด. (2556). วิธีการทางสถิติสำหรับการวิจัย (เล่มที่ 2). กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาการพิมพ์.
- ปรีดา ศรีนฤวรรณ. (2557). การสื่อสารทางการตลาดแบบบูรณาการ. ใน Integrated Marketing Communication: IMC . คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- ผู้ซื้อผลิตภัณฑ์. (29 สิงหาคม 2563). การสื่อสารทางการตลาดแบบบูรณาการของสินค้าสมุนไพรหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ระดับ 5 ดาว ประเภทสมุนไพรในภาคตะวันออกของประเทศไทย. (นายสมหมาย พัฒนดิลก, ผู้สัมภาษณ์)
- ผู้ประกอบการ. (29 สิงหาคม 2563). การสื่อสารทางการตลาดแบบบูรณาการของสินค้าสมุนไพรหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ระดับ 5 ดาว ประเภทสมุนไพรในภาคตะวันออกของประเทศไทย. (นายสมหมาย พัฒนดิลก, ผู้สัมภาษณ์)
- พรทิพย์ แก่นจันทร์. (2560). การสร้างอาชีพ. นิตยสาร SMEs สร้างอาชีพ ปีที่ 5 ฉบับที่ 56 เดือนมกราคม 2560. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ทศนา มาร์เก็ตติ้ง จำกัด.
- วัลลภ ศัพท์พันธุ์ และคณะ. (2560). รายงานผลการศึกษาเรื่อง Model การพัฒนา OTOP สู่มิติใหม่. กรุงเทพมหานคร: สถาบันการพัฒนาชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน.
- วีระนันท์ คำนิ้งวุฒิ และอัญญา กลิ่นเทียน. (2562). การพัฒนารูปแบบสื่อประชาสัมพันธ์และการตลาดออนไลน์ สำหรับสินค้า OTOP ในประเทศไทย กรณีศึกษาสินค้า OTOP จังหวัดนครนายก. วารสารวิชาการนวัตกรรมการสื่อสารสังคม, 7(2). 32-45.
- ศิริลักษณ์ ชูจิตร. (2560). ปัจจัยการสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์ของ บริษัท คาร์มาร์ท จำกัด (มหาชน) ในร้านบิวเทรียม สาขาสยามสแควร์. ใน การประชุมวิชาการเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษาครั้งที่ 2. มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- สมยศ เนืองทวี. (2560). กลยุทธ์การจัดการและความสำเร็จของการประกอบการ. นิตยสารเข้าเล่มใหม่. ปีที่ 10 ฉบับที่ 118 เดือนกันยายน. กรุงเทพมหานคร: บริษัท โอเอส พรินติ้งเฮาส์ จำกัด.
- สุรเดช สุเมธาวิวัฒน์. (2559). การสื่อสารการตลาดในยุคไทยแลนด์ 4.0 เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน. วารสารวิจัยมหาวิทยาลัยเวสเทิร์น มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 2(2). 110-117.

- อลิสรา รุ่งนันทรัตน์ชรินทร์สาร. (2561). การสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการเพื่อให้ติดใจผู้บริโภค
ผู้บริโภคในโลกไร้รอยต่อ. กรุงเทพมหานคร: บริษัท แอคทีฟ พรินท์ จำกัด.
- Cronbach, L. J. (1990). Essentials of psychological testing. (5th ed.). New York:
Harper Collins. Publishers.

การพัฒนาศักยภาพผู้บริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ในยุคการศึกษา 4.0
สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในพื้นที่จังหวัดลำพูน*
DEVELOPING THE CAPACITY OF ADMINISTRATORS OF CHILD
DEVELOPMENT CENTER FOR THE 4.0 EDUCATION ERA,
LOCAL GOVERNMENT ORGANIZATIONS
IN LAMPHUN PROVINCE

บรรพต บัวผัด

Banphot Buaphat

ชุตินา มุสิกานนท์

Chutima Musikanon

มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

Western University, Thailand

E-mail: b0869123516@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาองค์ประกอบการพัฒนาศักยภาพผู้บริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ในยุคการศึกษา 4.0 2) เพื่อนำเสนอรูปแบบการพัฒนาศักยภาพผู้บริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จากผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหารสถานศึกษาศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ได้แก่ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้อำนวยการกองการศึกษา ผู้นำเครือข่ายครูผู้ดูแลเด็ก ในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 21 คน ที่คัดเลือกโดยแบบเจาะจง และกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก และครูศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดลำพูน จำนวน 123 คน ที่คัดเลือกโดยการสุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล ได้แก่แบบสอบถามปลายเปิด และแบบสอบถามประมาณค่า กระบวนการวิจัยใช้เทคนิคเดลฟาย สถิติที่ใช้ในการบันทึกข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน สำหรับข้อมูลธรรมดา ส่วนข้อมูลซับซ้อน ใช้ค่ามัธยฐาน และค่าพิสัยควอไทล์ ผลการวิจัยพบว่า 1) การพัฒนาศักยภาพผู้บริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในยุคการศึกษา 4.0 ควรมีองค์ประกอบการพัฒนาศักยภาพผู้บริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในยุคการศึกษา 4.0 ใน 6 ด้าน คือ 1.1) การบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 1.2) การบริหารบุคลากร 1.3) การบริหารหลักสูตร 1.4) การบริหารอาคารสถานที่ 1.5) การบริหารสภาพแวดล้อม

* Received 9 April 2021; Revised 17 April 2021; Accepted 18 April 2021

1.6) การบริหารความสัมพันธ์ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กกับชุมชน 2) รูปแบบการพัฒนาศักยภาพผู้บริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ในยุคการศึกษา 4.0 ควรมีการพัฒนาศักยภาพด้าน การบริหาร บุคลากร การบริหารหลักสูตร การบริหารอาคารสถานที่ การบริหารสภาพแวดล้อม การบริหาร ความสัมพันธ์ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กกับชุมชน ผู้บริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กต้องมีบทบาทในการ บริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ตามรูปแบบการพัฒนาศักยภาพผู้บริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ในยุคการศึกษา 4.0

คำสำคัญ: การพัฒนาศักยภาพ, ผู้บริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก, การศึกษา 4.0, องค์ประกอบส่วน ท้องถิ่น

Abstract

The Objectives of this research article were to 1) study the composition of the development of the administrators of child development centers. In the age of education 4.0 2) present a model for developing the capacity of the administrators of the child development center from experts in the administration of educational institutions Including administrators of local government organizations Director of Education Division Network leader for teachers Under the local government organization. The sample consisted of 21 people selected by specific and the sample used in the research was the administrators of the Child Development Center and teachers at the Child Development Center Under the local government organization, Lamphun Province, 123 people selected by sampling. Tools used for data collection Including open-ended questionnaires and estimation questionnaire the research process used Delphi technique. The statistics used to record the data were percentage, mean, standard deviation. For plain information complex data take the median and the quartile range. The results of the research were as follows: 1) development of the capacity of the administrators of child development centers in the age of education 4.0. there should be six components for developing the capacity of the administrators of child development centers in the education 4.0 era as follows: 1.1) Administration of Child Development Center 1.2) Personnel management 1.3) Course Administration 1.4) Building management 1.5) Environment Management 1.6) Relationship management of child development centers with communities 2) Research can develop the capacity of the administrators of the child development center In the age of education 4.0 there should be a potential development in Personnel Management Course Administration Facility Management

Environment management Managing the relationship of the child development center with the community Child development center administrators must play a role in the management of child development centers. According to the model for developing the capacity of administrators of child development centers in the age of education 4.0.

Keywords: Potential Development, Administrators of Child Development Center, Education 4.0, Local Government Organizations

บทนำ

การศึกษาเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของคนไทยทุกคน ที่รัฐต้องจัดให้ทุกช่วงวัยเพื่อพัฒนาคนไทยให้มีความเจริญงอกงามในทุกด้าน รวมถึงการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ในสังคม นำไปสู่ความมั่นคงทางสังคมและทำให้ประเทศเจริญก้าวหน้าทัดเทียมประเทศต่าง ๆ ในโลกท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของโลกศตวรรษ ที่ 21 อย่างรวดเร็ว ประเทศไทยให้ความสำคัญต่อการศึกษาเพื่อนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตของบุคคล สังคม และการศึกษาเป็นปัจจัยที่สำคัญในการแก้ไขปัญหาของชีวิตในทุกด้านจากความเปลี่ยนแปลงการพัฒนาด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของโลก ซึ่งได้ส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของทุกคน การศึกษายังทำให้มนุษย์ทุกคนมีความสุขและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ปัจจุบันรัฐบาลประเทศไทยได้ให้ความสำคัญในการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา โดยได้บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 ตาม มาตรา 9 ได้กำหนดไว้ว่าให้มีการกระจายอำนาจลงสู่เขตพื้นที่การศึกษาสถานศึกษาและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้มีการระดมทรัพยากรจากแหล่งต่าง ๆ มาใช้ในการจัดการศึกษาโดยการมีส่วนร่วมของ บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการและสถาบันสังคมอื่นมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และในมาตรา 41 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานระดับใดระดับหนึ่ง หรือทุกระดับตามความพร้อมความเหมาะสมและความต้องการภายในท้องถิ่นและในมาตรา 18 ได้บัญญัติเกี่ยวกับการจัดคุณภาพไว้ว่า “การจัดการศึกษาปฐมวัยให้จัดในสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย ได้แก่ ศูนย์เด็กเล็ก ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนเกณฑ์ของสถาบันศาสนา ศูนย์บริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มของเด็กพิการและเด็กซึ่งมีความต้องการพิเศษหรือสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยที่เรียกชื่ออย่างอื่น” โดยกำหนดเป็นนโยบายเร่งขยายบริการทางการศึกษา (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553)

ทั้งนี้ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวงและเมื่อได้มีการตราพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 และ

ที่แก้ไขเพิ่มเติมถึง (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2549 มาตรา 16 มาตรา 17 และมาตรา 18 กำหนดให้องค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาล เมืองพัทยาและกรุงเทพมหานคร มีอำนาจหน้าที่ในการจัดระบบการบริการสาธารณะ เพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นให้ถือว่าการจัดการศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของการบริการสาธารณะ และการประกาศใช้แผนการกระจายอำนาจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้กำหนดให้แต่ละองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสร้างและเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับภารกิจการถ่ายโอน บุคลากรงบประมาณและทรัพย์สิน

แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579 โดยแผนการศึกษาแห่งชาติฉบับนี้เป็นการวางกรอบเป้าหมายและทิศทางการจัดการศึกษาของประเทศในการพัฒนาศักยภาพความสามารถของคนไทยทุกช่วงวัยให้เต็มตามศักยภาพ สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) โดยการขับเคลื่อนภายใต้วิสัยทัศน์คนไทยทุกคนได้รับการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ ดำรงชีวิตอย่างเป็นสุข สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและการเปลี่ยนแปลงของโลกศตวรรษที่ 21 สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาได้จัดทำแผนยุทธศาสตร์เด็กปฐมวัย พ.ศ. 2560 - 2564 ที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาเด็กปฐมวัยอย่างสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แผนการศึกษาของชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2560 - 2579) รวมทั้งสนับสนุนการดำเนินงานตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564) เป็นการสร้างความพร้อมในการเรียนรู้และเชื่อมโยงการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals เป้าหมายที่ 4)

ปัจจุบันองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้จัดการศึกษาปฐมวัยแก่เด็กอายุ 2 - 5 ขวบ ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เพื่อมุ่งพัฒนาทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์จิตใจ สังคม สติปัญญา และมีความพร้อมในการเข้ารับการศึกษาระดับประถมศึกษา ปีพ.ศ. 2559 เด็กอายุ 3 - 5 ปี ทุกคนต้องได้รับการพัฒนาทุกด้านก่อนเข้าเรียนการศึกษาภาคบังคับ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นปกครองมีหน้าที่รับผิดชอบในการส่งเสริมและพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในทุกด้าน เพื่อให้เด็กได้รับการพัฒนาอย่างเต็มตามศักยภาพและได้มาตรฐาน โดยเห็นความสำคัญในการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก การจัดทำมาตรฐานการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อการพัฒนาเด็กได้อย่างมีคุณภาพและเหมาะสมเป็นแนวทางในการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กให้มีมาตรฐานและมีคุณภาพเป็นไปในแนวทางเดียวกัน (กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, 2559)

ผู้บริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กถือเป็นบุคคลสำคัญในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เป็นผู้บริหารจัดการทุกอย่างภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในระดับนโยบายและการวางแผน ไม่ว่าจะเป็นการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก หลักสูตร บุคลากร อาคารสถานที่ สิ่งแวดล้อมและชุมชนสัมพันธ์ ผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีความรู้ความสามารถในเรื่องดังกล่าวอย่างยิ่งจึงจะทำให้ศูนย์พัฒนา

เด็กเล็กมีความก้าวหน้าในเรื่องการจัดการศึกษาในระดับปฐมวัยให้เป็นไปตามมาตรฐานของกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น (กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, 2559) แต่ในปัจจุบันผู้บริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กยังไม่แสดงศักยภาพในการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กออกมาได้เต็มที่อาจจะเพราะตัวผู้บริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเอง รวมทั้งนโยบายของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นหรือบริบทของแต่ละท้องถิ่นที่ไม่เหมือนกัน ผู้บริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กไม่ให้ความสำคัญต่อการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ควรมีการกระตุ้นและส่งเสริมในการพัฒนาศักยภาพของผู้บริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก (สุรียรัตน์ อ้นคำ, 2558) การศึกษา 4.0 มาจากไทยแลนด์ 4.0 ที่เป็นโมเดลในการพัฒนาประเทศไทยกว่า 50 ปี เริ่มจากไทยแลนด์ 1.0 สังคมเกษตรกรรมที่เน้นการเกษตรเป็นหลัก ต่อมาเข้าสู่ยุคไทยแลนด์ 2.0 ที่มุ่งเน้นอุตสาหกรรมเบา ต่อมาเข้าสู่ยุคไทยแลนด์ 3.0 มุ่งสู่อุตสาหกรรมที่มีความซับซ้อนมากขึ้น การเข้าสู่ไทยแลนด์ 4.0 เป็นการเข้าสู่ยุคที่ประเทศไทยต้องมีนวัตกรรมเป็นของตนเอง ประเทศไทยเกิดมาจากปัญหาเศรษฐกิจล้มเหลว การเมืองล้มเหลว สังคมล้มเหลว หรือทุกปัญหาที่ล้มเหลวต่างก็จะโทษว่าล้มเหลวจากการศึกษาเป้าหมายของไทยแลนด์ 4.0 ต้องการให้ประเทศไทยมีนวัตกรรมเป็นของตนเอง หลักสูตรการศึกษาและการจัดการเรียนการสอนของครูนั้นตอบสนองเป้าหมายของไทยแลนด์ 4.0 ในปัจจุบันทุกประเทศมีการพัฒนาด้านเทคโนโลยีอย่างต่อเนื่อง ซึ่งมาจากการพัฒนาการเรียนรู้นในการสร้างนวัตกรรมที่ทันสมัยและสามารถนำความรู้ไปต่อยอดในด้านที่เป็นจุดเด่นและเกิดประโยชน์สูงสุด การศึกษา 4.0 ของไทยก็เช่นกัน ทั้งที่มีการเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงหลักสูตรมาตลอดระยะเวลากว่า 50 ปี ถึงเวลาที่จะต้องปรับเปลี่ยนกระบวนการจัดการศึกษาของประเทศไทย เพื่อให้ตอบสนองการสร้างนวัตกรรมของประเทศ โดยเฉพาะกระทรวงศึกษาธิการจะต้องเป็นผู้นำที่ต้องก้าวเดินไปพร้อมกับโรงเรียนที่เป็นหน่วยปฏิบัติโดยตรง การศึกษา 4.0 นั้นเป็นส่วนหนึ่งของไทยแลนด์ 4.0 ที่นำไปสู่ความสำเร็จต้องอาศัยทุกภาคส่วนในการให้ความร่วมมือ โดยเฉพาะครูต้องมีการปรับการเรียนการสอนตามแนวทางสะเต็มศึกษา (STEM) และ Active Learning ที่สามารถนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนได้อย่างจริงจัง ผู้บริหารโรงเรียนจะต้องเป็นผู้นำทางวิชาการ การปฏิรูปการศึกษาในประเทศไทยต้องเน้นที่ห้องเรียนต้องมีการติดตาม พฤติกรรมการจัดการเรียนการสอนของครูต้องมีการสร้างตัวชี้วัดผลการปฏิบัติงาน ภายในระยะเวลา 10 ปี ทุกโรงเรียนต้องมีมาตรฐานเดียวกัน และประเทศไทยต้องมีนวัตกรรมที่เป็นของตนเอง (โพยม จันทน์น้อย, 2560)

จากปัญหาและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องชี้ให้เห็นว่าพัฒนาศักยภาพผู้บริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ไม่ประสบความสำเร็จและไม่สามารถพัฒนาศักยภาพผู้บริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กได้อย่างต่อเนื่องและชัดเจน เพื่อให้การบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีความเหมาะสมกับมาตรฐานการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ผู้วิจัยในฐานะเป็นผู้เกี่ยวข้องในการพัฒนาศักยภาพของผู้บริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จึงมีความสนใจที่จะศึกษาศักยภาพผู้บริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในพื้นที่จังหวัดลำพูน ในปัจจุบันโลกเรามีการพัฒนาเทคโนโลยีในด้านต่าง ๆ อย่างรวดเร็วและทันสมัยมากขึ้น ซึ่งมีผลกระทบต่อผู้บริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่ต้องมีการพัฒนาตัวเองและพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กเล็กให้ทันสมัยกับยุคการศึกษาในปัจจุบัน เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อเด็กและผู้ปกครองของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในยุคการศึกษา 4.0

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาศักยภาพผู้บริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ในยุคการศึกษา 4.0 สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดลำพูน
2. เพื่อเสนอรูปแบบการพัฒนาศักยภาพผู้บริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในยุคการศึกษา 4.0 สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดลำพูน

วิธีดำเนินการวิจัย

เป็นการวิจัยแบบผสม โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 21 คน และใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล โดยมีขั้นตอนการวิจัย 3 ขั้นตอนดังนี้

ตอนที่ 1 ศึกษารวบรวมข้อมูลบริบทการพัฒนาศักยภาพผู้บริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จากแนวคิดทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาศักยภาพผู้บริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในยุคการศึกษา 4.0

ตอนที่ 2 สร้างแบบสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ เพื่อขอความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ ด้วยกระบวนการเทคนิคเดลฟาย โดยวิธีคัดเลือกแบบเจาะจง เพื่อหาความสอดคล้องจากความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 21 คน โดยคุณสมบัติของผู้เชี่ยวชาญ คือ ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้อำนวยการกองการศึกษา ผู้นำเครือข่ายครูผู้ดูแลเด็ก ในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดลำพูน ที่มีผลงานดีเด่นด้านการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

ตอนที่ 3 ประเมินความคิดเห็น วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าสถิติร้อยละ และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 123 คน ได้แก่ ผู้บริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก และครูศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดลำพูน ที่มีหน้าที่บริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ด้วยแบบสอบถามประเมินค่า 5 ระดับ

ประชากรกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากร จำนวน 123 คน ได้แก่ ผู้บริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก และครูศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดลำพูน 58 แห่ง ที่มีหน้าที่บริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

2. กลุ่มตัวอย่าง ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 21 คน ได้แก่ ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้อำนวยการกองการศึกษา ผู้นำเครือข่ายครูผู้ดูแลเด็ก ในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดลำพูน ที่มีผลงานดีเด่นด้านการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. แบบสัมภาษณ์เป็นคำถามแบบมีโครงสร้าง แบ่งเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้
 - ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ถูกสัมภาษณ์
 - ตอนที่ 2 องค์กรประกอบเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพผู้บริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ในยุคการศึกษา 4.0
 - ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะอื่น ๆ เพิ่มเติม
2. แบบสอบถามความคิดเห็นประเมินค่า 5 ระดับ แบ่งเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้
 - ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม
 - ตอนที่ 2 องค์กรประกอบเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพผู้บริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ในยุคการศึกษา 4.0 ได้จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 30 ข้อ
 - ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะอื่น ๆ เพิ่มเติม

โดยนำแบบสอบถามไปให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน ตรวจสอบความตรงของเนื้อหา และนำมาหาค่าดัชนีรายข้อ หรือค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Congruence : IOC) ได้เท่ากับ 1.00 จากนั้นนำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไข แล้วนำไปหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ได้เท่ากับ 0.91

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ส่งหนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูล เพื่อแจ้งรายละเอียดก่อนดำเนินการไปสัมภาษณ์ โดยผู้วิจัยเดินทางไปสัมภาษณ์ด้วยตนเอง เมื่อสัมภาษณ์แล้วส่งหนังสือขอบคุณ ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้อำนวยการกองการศึกษา ผู้นำเครือข่ายครูผู้ดูแลเด็ก ในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดลำพูน ที่มีผลงานดีเด่นด้านการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก
2. ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม ผู้วิจัยติดตามและติดตามและเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นรายองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นำหนังสือแนะนำตัวพร้อมแบบสอบถาม อนุเคราะห์ในการตอบแบบสอบถาม ผู้วิจัยดำเนินการจัดเก็บรวบรวมแบบสอบถาม ตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถาม หลังจากเก็บแบบสอบถามครบหมดแล้ว ส่งหนังสือขอบคุณ ซึ่งผู้วิจัยได้รับแบบสอบถามกับคืนจากกลุ่มตัวอย่าง ร้อยละ 100

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

สถิติวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าสถิติร้อยละ (percentage) ค่ามัธยฐาน (Median) ฐานนิยม (Mode) ค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (Inter quartile Range) ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยรูปแบบการพัฒนาศักยภาพผู้บริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในยุคนการศึกษา 4.0 สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดลำพูน พบว่า

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ขององค์ประกอบการพัฒนาศักยภาพผู้บริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในยุคนการศึกษา 4.0 สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดลำพูน ตามความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง ($n = 123$)

ด้านการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก (อรธจัน สี่หะอำไพ, 2560)	ค่าเฉลี่ย $\bar{X}$	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน (SD)	แปลผล
ยึดหลักการมีส่วนร่วม	4.63	0.502	มากที่สุด
ยึดหลักความเป็นเพื่อนและพี่น้อง	4.65	0.479	มากที่สุด
ยึดหลักประชาธิปไตย	4.63	0.502	มากที่สุด
ยึดหลักผลประโยชน์ของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก	4.65	0.479	มากที่สุด
ยึดหลักธรรมาภิบาล	4.63	0.502	มากที่สุด
รวม	4.64	0.492	มากที่สุด

จากตารางที่ 1 พบว่ากลุ่มตัวอย่างทั้งหมด มีความเห็นตรงกันมากที่สุดทุกข้อคำถามในด้านการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ดังนี้ ยึดหลักความเป็นพี่น้อง ($\bar{X} = 4.65$, $SD = 0.479$) ผลประโยชน์ของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ($\bar{X} = 4.65$, $SD = 0.502$) ยึดหลักการมีส่วนร่วม ($\bar{X} = 4.63$, $SD = 0.502$) ยึดหลักประชาธิปไตย ($\bar{X} = 4.63$, $SD = 0.502$) และยึดหลักธรรมาภิบาล ($\bar{X} = 4.63$, $SD = 0.502$)

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานขององค์ประกอบการพัฒนาศักยภาพผู้บริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในยุคนการศึกษา 4.0 สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดลำพูน ตามความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง ($n = 123$)

ด้านการบริหารบุคลากร (สมาน รังสียกถกษณ์, 2544)	ค่าเฉลี่ย $\bar{X}$	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน (SD)	แปลผล
เป็นผู้มีความเข้าใจในเรื่องพัฒนาการของเด็ก	4.63	0.502	มากที่สุด
เป็นผู้มีจิตใจงามรักและเมตตาต่อเด็ก	4.67	0.470	มากที่สุด
เป็นผู้มีคุณสมบัติเหมาะสมมีประวัติที่ดี	4.63	0.502	มากที่สุด
ได้รับการนิเทศก่อนเข้าทำงาน	4.67	0.470	มากที่สุด
มีการติดตามการทำงานอย่างใกล้ชิด	4.63	0.502	มากที่สุด
รวม	4.65	0.493	มากที่สุด

จากตารางที่ 2 พบว่ากลุ่มตัวอย่างทั้งหมด มีความเห็นตรงกันมากที่สุดทุกข้อคำถามในด้านการบริหารบุคลากร ดังนี้ เป็นผู้มีความเข้าใจในเรื่องพัฒนาการของเด็ก ($\bar{X} = 4.67$, $SD = 0.470$) ได้รับการนิเทศก่อนเข้าทำงาน ($\bar{X} = 4.67$, $SD = 0.470$) เป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจในเรื่อง

พัฒนาการเด็ก ($\bar{x} = 4.63$, $SD = 0.502$) เป็นผู้ที่มีคุณสมบัติเหมาะสมประวัติที่ดี ($\bar{x} = 4.63$, $SD = 0.502$) และมีการติดตามการทำงานอย่างใกล้ชิด ($\bar{x} = 4.63$, $SD = 0.502$)

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ขององค์ประกอบการพัฒนาศักยภาพผู้บริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในยุคการศึกษา 4.0 สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดลำพูน ตามความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง ($n = 123$)

ด้านบริหารหลักสูตร (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560)	ค่าเฉลี่ย $\bar{x}$	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน (SD)	แปลผล
หลักสูตรต้องสอดคล้องกับพัฒนาการ 4 ด้าน ของเด็ก	4.67	0.470	มากที่สุด
ควรเน้นกิจกรรมมากกว่าวิชาการ	4.57	0.544	มากที่สุด
การสอนแบบใช้ปัญหาเป็นฐาน (PBL)	4.70	0.479	มากที่สุด
การสอนแบบเล่นปนเรียน	4.62	0.502	มากที่สุด
หลักสูตรยืดหยุ่นได้	4.62	0.502	มากที่สุด
รวม	4.63	0.473	มากที่สุด

จากตารางที่ 3 พบว่ากลุ่มตัวอย่างทั้งหมด มีความเห็นตรงกันมากที่สุดทุกข้อคำถามในด้านการบริหารหลักสูตร ดังนี้ การสอนแบบใช้ปัญหาเป็นฐาน (PBL) ($\bar{x} = 4.70$, $SD = 0.479$) หลักสูตรต้องสอดคล้องกับพัฒนาการ 4 ด้านของเด็ก ($\bar{x} = 4.67$, $SD = 0.470$) การสอนแบบเล่นปนเรียน ($\bar{x} = 4.62$, $SD = 0.502$) หลักสูตรยืดหยุ่นได้ ($\bar{x} = 4.62$, $SD = 0.502$) และควรเน้นกิจกรรมมากกว่าวิชาการ ($\bar{x} = 4.57$, $SD = 0.544$)

ตารางที่ 4 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ขององค์ประกอบการพัฒนาศักยภาพผู้บริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในยุคการศึกษา 4.0 สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดลำพูน ตามความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง ($n = 123$)

ด้านบริหารอาคารสถานที่ (กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, 2559)	ค่าเฉลี่ย $\bar{x}$	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน (SD)	แปลผล
สถานที่มีความมั่นคงปลอดภัย	4.63	0.502	มากที่สุด
ตัวอาคารเป็นชั้นเดียว	4.62	0.504	มากที่สุด
อาคารสถานที่ต้องทาสีสวยงาม	4.64	0.541	มากที่สุด
สถานที่ต้องมีประตูทางเข้าออก	4.64	0.541	มากที่สุด
สถานที่สะอาดเป็นสัดส่วนพื้นไม่ลื่น	4.62	0.504	มากที่สุด
รวม	4.63	0.520	มากที่สุด

จากตารางที่ 4 พบว่ากลุ่มตัวอย่างทั้งหมด มีความเห็นตรงกันมากที่สุดทุกข้อคำถามในด้านการบริหารสิ่งแวดล้อม ดังนี้ อาคารสถานที่ต้องทาสีสวยงาม ($\bar{x} = 4.64$, $SD = 0.541$) สถานที่ต้องมีประตูทางเข้าออก ($\bar{x} = 4.64$, $SD = 0.541$) สถานที่มีความมั่นคงปลอดภัย

($\bar{X} = 4.63$, $SD = 0.502$) ตัวอาคารเป็นชั้นเดียว ($\bar{X} = 4.62$, $SD = 0.504$) และสถานที่สะอาด เป็นสัดส่วนพื้นไม่ลื่น ($\bar{X} = 4.62$, $SD = 0.504$)

ตารางที่ 5 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ขององค์ประกอบการพัฒนาศักยภาพผู้บริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในยุคการศึกษา 4.0 สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดลำพูน ตามความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง ($n = 123$)

ด้านบริหารสิ่งแวดล้อม (กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, 2559)	ค่าเฉลี่ย $\bar{X}$	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน (SD)	แปลผล
มีสนามเด็กเล่นอย่างเพียงพอ	4.63	0.502	มากที่สุด
มีสวนหย่อมและต้นไม้รอบอาคารร่มรื่น	4.58	0.558	มากที่สุด
มีของเล่นเด็กพอเพียงและปลอดภัย	4.63	0.502	มากที่สุด
บริเวณสนามและรอบอาคารมีความสะอาด	4.68	0.467	มากที่สุด
มีระบบรักษาความปลอดภัยอย่างดี	4.64	0.541	มากที่สุด
รวม	4.63	0.514	มากที่สุด

จากตารางที่ 5 พบว่ากลุ่มตัวอย่างทั้งหมดมีความเห็นตรงกันมากที่สุดทุกข้อคำถามในด้านการบริหารสิ่งแวดล้อม ดังนี้ บริเวณสนามและรอบอาคารมีความสะอาด ($\bar{X} = 4.68$, $SD = 0.467$) มีระบบรักษาความปลอดภัยอย่าง ($\bar{X} = 4.64$, $SD = 0.541$) มีสนามเด็กเล่นอย่างพอเพียง ($\bar{X} = 4.63$, $SD = 0.502$) มีของเล่นเด็กพอเพียงและปลอดภัย ($\bar{X} = 4.63$, $SD = 0.502$) และสวนหย่อมและต้นไม้รอบอาคารร่มรื่น ($\bar{X} = 4.58$, $SD = 0.558$)

ตารางที่ 6 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานขององค์ประกอบการพัฒนาศักยภาพผู้บริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในยุคการศึกษา 4.0 สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดลำพูน ตามความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง ($n = 123$)

ด้านบริหารความสัมพันธ์ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก กับชุมชน (กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, 2559)	ค่าเฉลี่ย $\bar{X}$	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน (SD)	แปลผล
ผู้บริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กและครูต้องรู้จักผู้ปกครองเด็กทุกคน	4.63	0.534	มากที่สุด
ผู้บริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กและครูต้องรายงานพัฒนาการของเด็กให้ผู้ปกครองทราบ	4.63	0.534	มากที่สุด
มีการประชุมผู้บริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กครูผู้ปกครองและชุมชน	4.63	0.534	มากที่สุด
ผู้บริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเชิญผู้ปกครองร่วมกิจกรรมทุกครั้ง	4.66	0.493	มากที่สุด
ประชาสัมพันธ์ข่าวสารของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กให้ชุมชนทราบ	4.72	0.449	มากที่สุด
รวม	4.63	0.509	มากที่สุด

จากตารางที่ 6 พบว่ากลุ่มตัวอย่างทั้งหมดมีความเห็นตรงกันมากที่สุดทุกข้อคำถามของด้านบริหารความสัมพันธ์ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กกับชุมชน ดังนี้ ประชาสัมพันธ์ข่าวสารของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กให้ชุมชนทราบ ($\bar{x} = 4.72$, $SD = 0.449$) ผู้บริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเชิญผู้ปกครองมาร่วมกิจกรรมทุกครั้ง ($\bar{x} = 4.66$, $SD = 0.493$) ผู้บริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กและครูต้องรู้จักผู้ปกครองเด็กทุกคน ($\bar{x} = 4.63$, $SD = 0.534$) ผู้บริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กและครูต้องรายงานพัฒนาการของเด็กให้ผู้ปกครองทราบ ($\bar{x} = 4.63$, $SD = 0.534$) และมีการประชุมผู้บริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ครู ผู้ปกครอง และชุมชน ($\bar{x} = 4.63$, $SD = 0.534$)

อภิปรายผล

1. การศึกษาศักยภาพผู้บริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ในยุคการศึกษา 4.0 สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดลำพูนการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ผู้บริหารต้องมีความเข้าใจมีทัศนคติที่ดีต่อการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก และมีการประเมินการทำงาน ปรับปรุงการทำงานอย่างต่อเนื่อง ผู้บริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กต้องมีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กอย่างถูกต้อง เพื่อปฏิบัติหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพ และการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องในการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่ร่วมใจกันจะสามารถพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กเล็กได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้บริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กต้องมีความสามารถในการพัฒนาการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก การบริหารบุคลากร การบริหารหลักสูตร การบริหารอาคารสถานที่ การบริหารสิ่งแวดล้อม การบริหารความสัมพันธ์ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กกับชุมชน และมีความสามารถแก้ไขปัญหาได้ทันทั่วทั้งที่ทันต่อสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2560) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ รัศมี ตูจินดา ได้ศึกษาเรื่องการบริหารงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดสิงห์บุรี ผลการวิจัยพบว่า การบริหารงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ประกอบด้วย 6 ด้าน คือ 1) ด้านบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 2) ด้านบุคลากร 3) ด้านอาคารสถานที่สิ่งแวดล้อมและความปลอดภัย 4) ด้านการบริหารวิชาการและกิจกรรมตามหลักสูตร 5) ด้านการมีส่วนร่วมและการสนับสนุนจากทุกภาคส่วน 6) ด้านส่งเสริมเครือข่ายการพัฒนาเด็กปฐมวัย (รัศมี ตูจินดา, 2557)

2. รูปแบบการพัฒนาศักยภาพผู้บริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในยุคการศึกษา 4.0 สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดลำพูน มี 6 องค์ประกอบ ประกอบด้วย การบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก การบริหารบุคลากร การบริหารหลักสูตร การบริหารอาคารสถานที่ การบริหารสิ่งแวดล้อม การบริหารความสัมพันธ์ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กกับชุมชน ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีการดำเนินงานทางบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ มีการจัดระบบข้อมูลสารสนเทศที่อย่างมีประสิทธิภาพ มีการนิเทศ กำกับ ติดตาม และประเมินผลการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กอย่างต่อเนื่อง มีแผนพัฒนาการศึกษาห้าปี แผนปฏิบัติการประจำปีการศึกษา แผนประจำปี

งบประมาณ และดำเนินงานตามแผนอย่างเป็นระบบ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีการจัดระบบประกันคุณภาพภายในตามระบบ PDCA ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กจัดให้มีการประเมินความพึงพอใจของผู้รับบริการเกี่ยวกับคุณภาพการจัดการศึกษาอย่างน้อย ปีละ 2 ครั้ง การประเมินคุณภาพภายนอกศูนย์พัฒนาเด็กและสอดคล้องกับนโยบายกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น (ชุดิมา มุสิกานนท์, 2560) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ บุษกร สุขแสน ได้ศึกษาเรื่องยุทธศาสตร์การพัฒนากระบวนบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผลการวิจัยพบว่าการพัฒนากระบวนบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก มีด้วยกัน 5 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านบุคลากร 2) ด้านหลักสูตรและการสอน 3) ด้านอาคารสถานที่สิ่งแวดล้อมความปลอดภัย 4) ด้านการส่งเสริมสุขภาพ และ 5) ด้านการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน การบริหารบุคลากรผู้บริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ครูและบุคลากรในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กทุกคนต้องได้รับการนิเทศหรือปฐมนิเทศในการทำงานก่อนเข้าปฏิบัติหน้าที่เพื่อรับนโยบายจากผู้บริหาร (บุษกร สุขแสน, 2557) และระหว่างการปฏิบัติหน้าที่ต้องได้รับการติดตามการทำงานอย่างใกล้ชิด ผู้บริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ครูและบุคลากรทางการศึกษา ต้องมีจิตใจที่ดีรักและเมตตาเอ็นดูเด็ก มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องพัฒนาการของเด็ก รวมถึงต้องมีคุณสมบัติที่เหมาะสมกับตำแหน่ง และจัดคนลงตามตำแหน่งอย่างเหมาะสมกับความรู้ความสามารถและคุณวุฒิ (Pena, C., 2000) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ รัศมี ตูจินดา ได้ศึกษาเรื่องการบริหารงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดสิงห์บุรี ผลการวิจัยพบว่าการบริหารงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ประกอบด้วย 6 ด้าน คือ 1) ด้านบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 2) ด้านบุคลากร 3) ด้านอาคารสถานที่สิ่งแวดล้อมและความปลอดภัย 4) ด้านการบริหารวิชาการและกิจกรรมตามหลักสูตร 5) ด้านการมีส่วนร่วมและการสนับสนุนจากทุกภาคส่วน 6) ด้านส่งเสริมเครือข่ายการพัฒนาเด็กปฐมวัย การบริหารหลักสูตร ผู้บริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ครู/ผู้ดูแลเด็ก จัดทำหลักสูตรศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่มีความยืดหยุ่น มีการจัดการเรียนการสอนแบบเล่นปนเรียน สอนให้เด็กได้คิดวิเคราะห์แก้ปัญหาและลงมือทำเป็น เน้นการจัดการเรียนรู้ที่เป็นกิจกรรมมากกว่าวิชาการ โดยหลักสูตรทั้งหมดต้องสอดคล้องกับพัฒนาการทั้ง 4 ด้านของเด็ก คือ ร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ สังคม (โพยม จันทน์น้อย, 2560) จัดประสบการณ์ให้เด็กจากแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลายและอยู่ในวิถีชีวิตของเด็กภายใต้สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ บรรยากาศที่อบอุ่นมีความสุขและการทำกิจกรรมแบบร่วมมือในลักษณะต่าง ๆ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีการจัดการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและใช้เทคโนโลยี สอดคล้องกับงานวิจัยของ คะนิง สายแก้ว ได้ศึกษาเรื่องข้อเสนอแนะนโยบายการบริหารจัดการศึกษาปฐมวัยในจังหวัดสุรินทร์ ผลการวิจัยพบว่ามีข้อเสนอแนะนโยบายการบริหารจัดการศึกษาปฐมวัย ประกอบไปด้วย 7 ด้านคือ 1) ด้านบริหารจัดการ 2) ด้านการใช้และพัฒนาหลักสูตร 3) ด้านการให้บริการ 4) ด้านคุณภาพผู้เรียน 5) ด้านสื่อและแหล่งเรียนรู้ 6) ด้านบุคลากร และ 7) ด้านความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษา ครอบครัวและชุมชน การบริหารอาคารสถานที่ การจัดอาคารเรียน และ

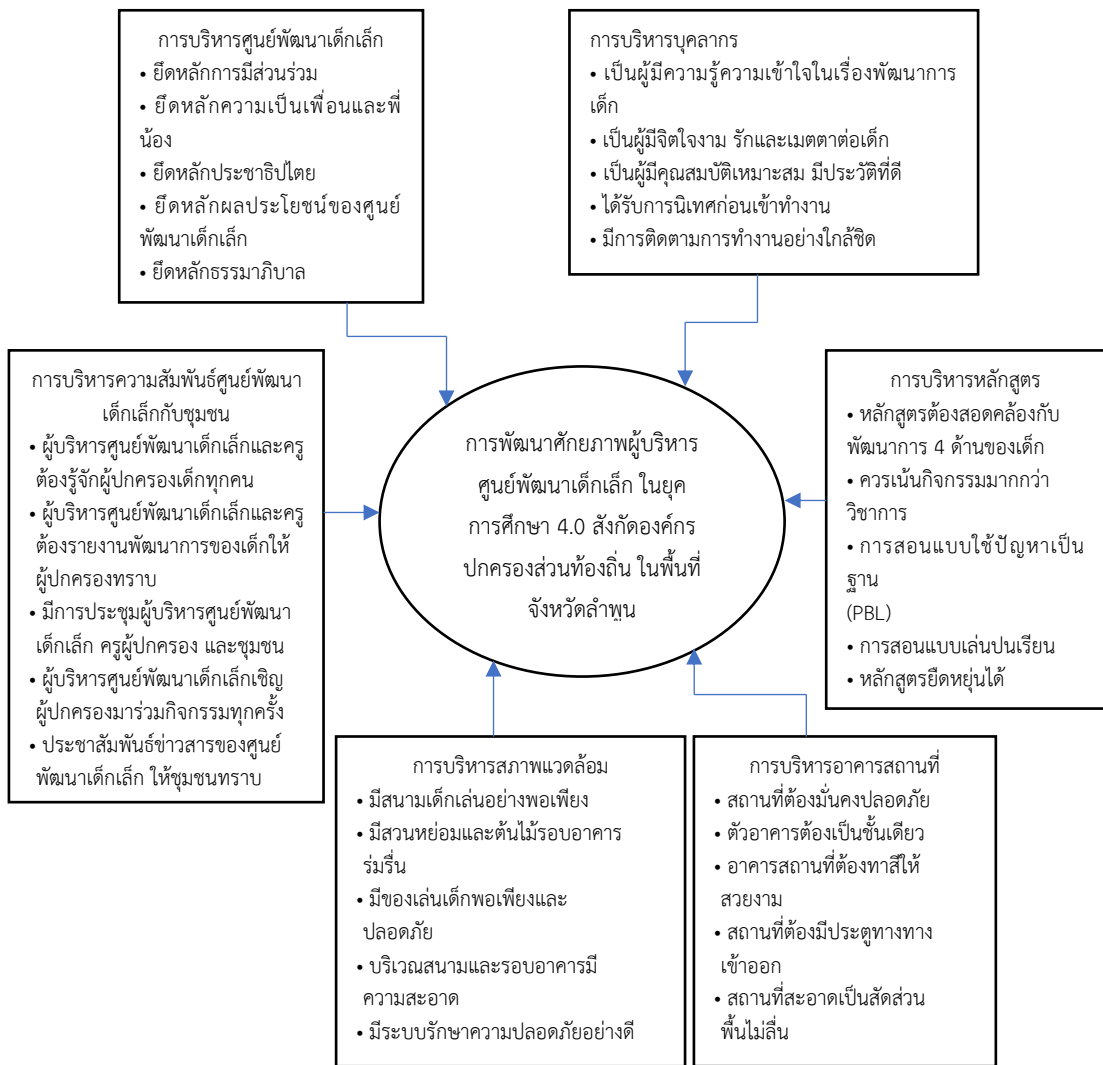
ภายนอกอาคารเรียน เป็นการจัดบรรยากาศห้องเรียนที่อบอุ่น (คะนิง สายแก้ว, 2549) ทั้งนี้ต้องตระหนักถึงความปลอดภัยเป็นอันดับแรก ตัวอาคารต้องมีความแข็งแรงมั่นคงและปลอดภัย ตัวอาคารทาสีสวยงามเพื่อดึงดูดความสนใจของเด็ก พื้นที่ใช้สอยแบ่งเป็นสัดส่วน ตัวอาคารเป็นชั้นเดียวและมีทางเข้าออกตัวอาคารชัดเจน ภายในอาคารมีแสงสว่างเพียงพอ สภาพพื้นที่ภายในอาคารต้องไม่ลื่นและไม่ชื้นแฉะ ภายนอกอาคารมีรั้วกั้นบริเวณให้เป็นสัดส่วน ประตู - หน้าต่างต้องมีความแข็งแรงอยู่ในสภาพใช้งานได้ดี มีระบบการรักษาความปลอดภัยในด้านต่าง ๆ (กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น, 2559) เช่นการติดตั้งถังดับเพลิง การให้ความรู้และฝึกปฏิบัติในกรณีเกิดเหตุที่ไม่คาดคิดในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสอดคล้องกับงานวิจัยของ จันทิมา จันทรสุวรรณ ได้ศึกษาเรื่องการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาล ผลการวิจัยพบว่า การบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาล มี 5 องค์ประกอบดังนี้ 1) การจัดประสบการณ์เรียนรู้ 2) การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน 3) การบริหารงานคุณภาพ 4) การจัดสภาพแวดล้อมและความปลอดภัย 5) การวางแผนพัฒนาผู้เรียน การบริหารสิ่งแวดล้อม การจัดสภาพแวดล้อมภายในและภายนอกสะอาดปลอดภัย สะดวกต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ (จันทิมา จันทรสุวรรณ, 2558) ภายนอกอาคารมีรั้วกั้นบริเวณให้เป็นสัดส่วน มีสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย ถูกสุขลักษณะ และตั้งอยู่ห่างจากแหล่งอบายมุข โรงงานอุตสาหกรรม สถานประกอบการที่ไม่เหมาะสม ผุนระบอง กลิ่นหรือเสียงที่รบกวน มีระบบการรักษาความปลอดภัย มีการดูแลรักษาความสะอาดบริเวณสนามและรอบอาคารทุกวัน จัดหาของเล่นเด็กอย่างเพียงพอและเหมาะสมกับจำนวนเด็ก จัดสนามเด็กเล่นเหมาะสมกับเด็กและมีการจัดตกแต่งสวนหย่อม (กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น, 2559) ทำให้บริเวณรอบอาคารร่มรื่นเหมาะกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับเด็ก สอดคล้องกับงานวิจัยของ ขวัญชนก กุลชะโมรินทร์ ได้ศึกษาเรื่องการศึกษาและแนวทางการพัฒนาการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ในเขตอำเภอสีหังค์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการพัฒนาการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก มี 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านบุคลากรและการบริหารจัดการ 2) ด้านอาคารสิ่งแวดลอมที่สิ่งแวดลอมและความปลอดภัย 3) ด้านวิชาการและกิจกรรมหลักสูตรและด้านการมีส่วนร่วม 4) ด้านการสนับสนุนจากชุมชน การบริหารความสัมพันธ์ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กกับชุมชน การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน (ขวัญชนก กุลชะโมรินทร์, 2557) เพื่อพัฒนาคุณภาพของเด็กในด้านต่าง ๆ การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาของเด็กปฐมวัย มี 3 ลักษณะ คือ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่บ้าน การมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่โรงเรียนและการเข้าประชุมของโรงเรียนของผู้ปกครองที่เข้ามามีส่วนร่วม (Fantuzzo, N., 2010) ส่งผลให้เด็กมีการเรียนรู้ที่ดี ผู้ปกครองได้ทำความรู้จักกัน ตลอดจนการรายงานพัฒนาการเด็กให้ผู้ปกครองทราบ เพื่อให้ผู้ปกครองและครูได้ช่วยการวางแผนในการพัฒนาการของเด็ก สอดคล้องกับงานวิจัยของ จิราวุฒิ สีมารักษ์ ได้ศึกษาเรื่อง การดำเนินงานจัดการศึกษาศูนย์พัฒนาเด็ก ตามมาตรฐานกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นใน

จังหวัดเลย ผลการวิจัยพบว่าการดำเนินงานจัดการศึกษาศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก มี 6 ด้าน คือ 1) ด้านอาคารสถานที่ 2) ด้านสิ่งแวดล้อม 3) ด้านความปลอดภัย 4) ด้านบุคลากร 5) ด้านวิชาการ และกิจกรรมตามหลักสูตร 6) ด้านการมีส่วนร่วมและสนับสนุนจากชุมชน (จิราวุธ สีมารักษ์, 2553)

องค์ความรู้ใหม่

การวิจัยได้รูปแบบการพัฒนาศักยภาพผู้บริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ในยุคการศึกษา 4.0 สามารถพัฒนาศักยภาพผู้บริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ได้อย่างถูกต้องและเป็นแนวทางเดียวกันอย่างเป็นระบบ เข้าใจง่ายตามรูปแบบการพัฒนาศักยภาพผู้บริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ดังนี้ การบริหารบุคลากร การบริหารหลักสูตร การบริหารอาคารสถานที่ การบริหารสภาพแวดล้อม การบริหารความสัมพันธ์ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กกับชุมชน ผู้บริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กต้องมียุทธศาสตร์ในการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ตามรูปแบบการพัฒนาศักยภาพผู้บริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ในยุคการศึกษา 4.0

ภาพที่ 1 รูปแบบการพัฒนาศักยภาพผู้บริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ในยุคการศึกษา 4.0 สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดลำพูน

สรุป/ข้อเสนอแนะ

องค์ประกอบการพัฒนาศักยภาพผู้บริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ในยุคการศึกษา 4.0 สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในพื้นที่จังหวัดลำพูน มี 6 องค์ประกอบ คือ 1) การบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 2) การบริหารบุคลากร 3) การบริหารหลักสูตร 4) การบริหารอาคารสถานที่ 5) การบริหารสภาพแวดล้อม 6) การบริหารความสัมพันธ์ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กกับชุมชน การวิจัยได้รูปแบบการพัฒนาศักยภาพผู้บริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ในยุคการศึกษา 4.0 ดังนี้

การบริหารบุคลากร การบริหารหลักสูตร การบริหารอาคารสถานที่ การบริหารสภาพแวดล้อม การบริหารความสัมพันธ์ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กกับชุมชน ผู้บริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กต้องมีบทบาทในการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ตามรูปแบบการพัฒนาศักยภาพผู้บริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ในยุคการศึกษา 4.0 ผลการวิจัยครั้งนี้มีประเด็นที่ควรจะศึกษาค้นคว้าวิจัยต่อไป ดังนี้ 1) ผู้บริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เป็นผู้บริหารสูงสุดในสถานศึกษานั้น แต่มีบทบาทแตกต่างกัน เนื่องจากมีบริบทในพื้นที่แตกต่างกันออกไปขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทำให้ผู้บริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กยังไม่มีความเป็นอิสระในการบริหารจัดการอย่างเต็มความสามารถ ดังนั้นเพื่อให้การบริหารการศึกษาศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีประสิทธิภาพ จึงควรมอบอำนาจและกระจายอำนาจสู่ผู้บริหารสถานศึกษาศูนย์พัฒนาเด็กเล็กทุกแห่งมีอำนาจหน้าที่ ในการบริหารจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาเด็กเล็กในยุคการศึกษา 4.0 ในพื้นที่จังหวัดลำพูน ต่อไป 2) ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบแนวทางการพัฒนาศักยภาพผู้บริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ในยุคการศึกษา 4.0 ของไทย และประเทศในกลุ่มอาเซียน หรือประเทศอื่น ๆ เพื่อให้ได้ข้อค้นพบที่สามารถนำมาใช้ในการพัฒนาผู้บริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กให้เป็นสากล

เอกสารอ้างอิง

- โพยม จันทรน้อย. (2560). บทความพิเศษการศึกษา 4.0. กรุงเทพมหานคร: ผู้จัดการออนไลน์.
- กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น . (2559). มาตรฐานการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประจำปีงบประมาณ 2559. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงมหาดไทย.
- ขวัญชนก กุลชะโมรินทร์. (2557). การศึกษาและแนวทางการพัฒนาการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในเขตอำเภอสหพันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์.
- คะนิง สายแก้ว. (2549). ข้อเสนอแนะนโยบายการบริหารจัดการศึกษาปฐมวัยในจังหวัดสุรินทร์ . ใน ดุษฎีนิพนธ์ ปรัชญาดุสิตบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- จันทิมา จันทรสุวรรณ. (2558). การบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาล. ใน ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุสิตบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- จิราวุฒิ สิมารักษ์. (2553). การดำเนินงานจัดการศึกษาศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตามมาตรฐาน กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นในจังหวัดเลย. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.
- ชุดิมา มุสิกานนท์. (2560). การพัฒนารูปแบบการบริหารการศึกษาเพื่อพัฒนาเด็กเล็กในศตวรรษที่ 21. วารสารสังคมศาสตร์ปริทรรศน์, 6(2), 1029 - 1040.

- บุษกร สุขแสน. (2557). ยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. วารสารบัณฑิตศึกษา มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์, 3(1), 27-46.
- รัศมี ตูจินดา. (2557). การบริหารงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดสิงห์บุรี. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี.
- สมาน รังสียกฤกษ์. (2544). การบริหารงานบุคคล. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). แผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. 2560-2579). กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ.
- สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. (2560). หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ.
- สุริรัตน์ อินคำ. (2558). การพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของหัวหน้าศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอกะเทิง จังหวัดเชียงราย. วารสารสังคมศาสตร์ วิชาการ, 8(2), 102-118.
- อรรัตน์ สีหะอำไพ. (2560). ธรรมชาติ : บริหารแนวการบริหารยุคใหม่. ใน เอกสารประกอบการบรรยายฝ่าย วิจัยและบริการวิชาการ. มหาวิทยาลัยรังสิต.
- Fantuzzo, N. (2010). Family Involvement : A Multivariate Assessment of Family Participation in Early Childhood Education. In Doctor of Philosophy. State University.
- Pena, C. (2000). Parent Involvement : Influencing Factors and Implications. Journal of Education Research, 94(1), 42-54.

รูปแบบการพัฒนาชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” ในจังหวัดนครสวรรค์*

THE DEVELOPMENT FORMAT UNDERLYING COMMUNITY SUFFICIENCY ECONOMY MODEL “HAPPINESS COMMUNITY” IN NAKHONGSAWAN PROVINCE

ประเวศน์ มหารัตน์สกุล

Pravej Maharutsakul

สมคิด พุ่มทุเรียน

Somkid Phumturian

ณวพงศ์ธร นิธิภูวนนท์

Navapongthorn Nitiphuwanon

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์

Mahachulalongkorn Rajavidyalaya University Nakhonsawan Campus, Thailand

E-mail: pravejlp@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษารูปแบบการพัฒนาชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” ในจังหวัดนครสวรรค์ 2) ศึกษากระบวนการพัฒนาชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” ในจังหวัดนครสวรรค์ 3) สร้างเครือข่ายการพัฒนาชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” ในจังหวัดนครสวรรค์ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ อาศัยกระบวนการวิจัยปฏิบัติการ เลือกชุมชนต้นแบบบ้านด่านพัฒนา หมู่ที่ 10 ตำบลเขาชนไก่ อำเภอแม่วงก์ จังหวัดนครสวรรค์เป็นพื้นที่การวิจัยซึ่งได้รับรางวัลชนะเลิศหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงระดับจังหวัด และรางวัลรองชนะเลิศ “บ้านสวย เมืองสุข” ระดับภาค เก็บรวบรวมข้อมูลใช้การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มและการสังเกต วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการสร้างข้อสรุปจากการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม วิเคราะห์เนื้อหาข้อมูลจากเอกสาร ได้รูปแบบและกระบวนการพัฒนาชุมชนต้นแบบจึงนำไปสร้างเครือข่ายการพัฒนากับอีก 3 หมู่บ้าน ผลการวิจัยพบว่า 1) รูปแบบการพัฒนาชุมชนมี 2 รูปแบบคือผู้นำและบวร (บ้าน วัด ราชการ) 2) กระบวนการพัฒนามี 6 ขั้นตอนได้แก่การสร้างความเข้าใจแนวคิดและคุณค่าการพัฒนา การสร้างความเข้าใจสภาพชุมชน การร่วมกันวิเคราะห์ศักยภาพชุมชน การตั้งกลุ่มพัฒนาแต่ละ

* Received 26 January 2021; Revised 17 April 2021; Accepted 18 April 2021

ด้าน การพัฒนาและปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง และการสร้างเครือข่ายการพัฒนา และยังพบว่า การพัฒนาชุมชนก่อให้เกิดผลลัพธ์ด้านสังคม ทำให้ประชาชนในชุมชนมีสุขภาพกายและจิตที่ดี อยู่ร่วมกันอย่างเอื้ออาทร วิเคราะห์ปัญหาและวางแผนพัฒนาร่วมกัน สังคมชุมชนมีความสงบ สุข ครอบครัวมีความอบอุ่น เกิดความรักในถิ่นฐาน เกิดความภูมิใจที่ได้รับรางวัลและเป็น ต้นแบบการพัฒนาให้หมู่บ้านอื่น ด้านเศรษฐกิจ คนในชุมชนมีอาชีพมั่นคง มีรายได้เพียงพอต่อการยังชีพและมีเงินออม ด้านสิ่งแวดล้อม สภาพแวดล้อมและระบบนิเวศมีความสมดุล

คำสำคัญ: รูปแบบการพัฒนา, ชุมชนต้นแบบ, เศรษฐกิจพอเพียง, อยู่เย็นเป็นสุข

Abstract

The objectives of this research article were to 1) study development format underlying community sufficiency economy model "Happiness Community" in Nakhonsawan Province 2) study development process underlying community sufficiency economy model "Happiness Community" in Nakhonsawan Province and 3) build a network of development underlying community sufficiency economy model "Happiness Community" in Nakhonsawan Province. Qualitative research was used, based on action research processes. Selected a model community of Ban Dan Pattana, Village No. 10, Khao Chon Kan Sub-district, Mae Wong District, Nakhon Sawan Province as the research area. For a reason, it received the award for the Sufficiency Economy Village at the provincial level and the 1st runner-up award, "Baan Suay Mueang Suk", Project of the region level. Data were collected by Interviewing, focus group discussions and observation. Data analysis by analytic induction from interviews and group discussions data, content analysis from document information to get format and process of developing as a model community were used to create a development network with other 3 villages. The results of the research were as follows: 1) There were 2 forms of community development, namely the leader and the Borwon (Ban, Wat, Government). 2) The development process was 6 steps: creating an understanding of development concept and values, creating an understanding of community conditions, analyzed the potential of the community together, established development groups in each field, Continuous development and improvement and built development networks. And also found that the success of community development produces social outcomes; people in the community have good physical and mental health,

caring for each other, analyzed problems and development planning together, community society was peaceful, the family was warm, loved in the homeland, proud to be awarded and as a development model for other villages. The economy outcomes; people in the community had a stable career, had enough income for sustenance and money savings. Environment outcomes; the community environment and ecosystem were balanced.

Keywords: The Development Format, The Community Model, Sufficiency Economy, Happiness Community

บทนำ

การพัฒนาเทคโนโลยีที่ก้าวรุดหน้า (Disruptive Technology) ส่งผลกระทบอย่างกว้างขวางต่อเศรษฐกิจ สังคมและวิถีการดำรงชีวิตของคนในชุมชนที่ต้องมีการปรับตัวเปลี่ยนแปลงอย่างรุนแรง (Disruptive Change) เพื่อให้ทันต่อสถานการณ์และให้มีชีวิตอยู่รอด โดยทั่วไปการปรับตัวจะเป็นไปในลักษณะพึ่งพิงปัจจัยภายนอกที่ยากต่อการควบคุม อาจต้องใช้ทรัพยากรและกำลังมากในการให้ได้มาซึ่งสินค้าและบริการเพื่ออุปโภคบริโภค เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ประชาชนในชุมชนหมู่บ้านในชนบทมีรายได้ไม่พอรายจ่ายในการซื้อสินค้าอุปโภคบริโภคที่มีส่วนประกอบของเทคโนโลยี บางครั้งเกิดความจำเป็นของการมีชีวิตอยู่ปกติสุข เป็นการทำลายความสมดุลของการมีชีวิตและทำลายความเข้มแข็งของชุมชน ผลกระทบที่ตามมาจึงเป็นการบั่นทอนความเข้มแข็งของสังคมฐานรากของประเทศในที่สุด การปรับตัวอีกลักษณะหนึ่งคือความฉลาดในการสร้างความเข้มแข็งจากภายในจิตใจ ด้วยปัญญาทัศน์และพฤติกรรมของคนในชุมชนที่จะดำรงอยู่ร่วมกันเป็นสังคมเพื่อแลกเปลี่ยนกับความสุข และประโยชน์ที่ต้องการตั้งแนวคิดของ Aristotle ซึ่งมีชีวิตระหว่าง พ.ศ. 160 - 222 นักปราชญ์กรีกโบราณที่กล่าวว่า มนุษย์เป็นสัตว์สังคม ต้องอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ เป็นชุมชน เป็นเมือง เป็นประเทศ ตามลำดับ จึงจะสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ (Aristotle, 2020) ดังนั้นชุมชนที่อยู่อย่างพอเพียงทางเศรษฐกิจและเป็นชุมชน “อยู่เย็น เป็นสุข” ที่คนในชุมชนรู้จักกัน มีความสัมพันธ์กัน แบ่งหน้าที่และร่วมมือกัน มีระบบความคิด ความเชื่อ ค่านิยม วัฒนธรรมประเพณีคล้ายคลึงกัน รวมทั้งนำหลักพุทธธรรมเป็นฐานในการพัฒนาจิตใจและพฤติกรรม จึงเป็นการปรับตัวที่ชาญฉลาด อย่างเช่นชุมชนที่พัฒนาแบบเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็นเป็นสุข” ในจังหวัดนครสวรรค์ บ้านโคกกว้าง หมู่ที่ 6 ตำบลหนองตาสูง อำเภอบรรพตพิสัย บ้านหนองกระดุกเนื้อ หมู่ที่ 5 ตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว บ้านด่านพัฒนา หมู่ที่ 10 ตำบลเขาชนไก่ อำเภอแม่เมาะ เป็นต้น ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่ได้รับรางวัลชนะเลิศหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” ประจำปี พ.ศ. 2559 ประจำปี พ.ศ. 2560 และประจำปี พ.ศ. 2561ตามลำดับ

การที่ต้องมีการพัฒนาชุมชนแบบเศรษฐกิจพอเพียง ส่วนหนึ่งเป็นผลกระทบจากการพัฒนาประเทศที่ผ่านมาเน้นการสร้าง ความมั่งคั่ง (Wealth Creation) ตามแบบตะวันตก ที่ต้องการให้เป็นสังคมอุตสาหกรรม แต่ผลข้างเคียงที่ตามมาคือทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อมเสื่อมโทรมรุนแรงทำให้โครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมไม่สามารถรองรับการเจริญเติบโตอย่างยั่งยืน กอปรสังคมไทยยังต้องเผชิญกับปัญหาการเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรของชาติที่มีมูลค่าทางเศรษฐกิจ เนื่องจากความมั่งคั่งของชาติกระจุกอยู่กับคนรวยส่วนน้อย จึงเป็นปัญหาคุณภาพของคนไทยด้านสุขภาพและความรู้ (อาคม เติมพิทยาไพสิฐ, 2557) ปัญหาดังกล่าวกระทบต่อประชาชนโดยทั่วไป โดยเฉพาะประชาชนที่อยู่ตามชนบทในภูมิภาค คนในชุมชนที่เคยดำรงชีวิตอย่างปกติสุขและมีความเข้มแข็งเฉพาะแบบในนิยามของตนเองที่สามารถกำหนดวิถีชีวิต มีวิถี ประชาและทิศทางการพัฒนาตนเอง (Self - Determination) การพัฒนาที่พึ่งตนเอง (Self - Development) จึงเป็นอีกทางเลือกหนึ่งในการพัฒนาชุมชนฐานรากของประเทศ หากประชาชนในชุมชนมีความเข้มแข็งและพึ่งตนเองโดยใช้ทรัพยากรในพื้นที่ของตนเองเป็นหลักและลดการพึ่งพาจากภายนอก โดยภาพรวมจึงส่งผลให้ประเทศมีความเข้มแข็งไปด้วย ลักษณะการพัฒนาตนเองบนพื้นฐานค่านิยม ความเป็นธรรมของสังคม (Social Justice) การกำหนดอนาคตของชุมชนเอง ทำงานและเรียนรู้ร่วมกัน (Working and Learning Together) การพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน (Sustainable Community Development) อาศัยความร่วมมือกันในการปฏิบัติ และมีผลประโยชน์ร่วมกัน เพื่อให้การพัฒนาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเกิดขึ้นได้จริงในระดับประเทศรัฐบาลจึงน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของรัชกาลที่ 9 กำหนดเป็นนโยบาย โดยกำหนดไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ นอกจากนี้ประเทศไทยยังได้กำหนดเป็นสิทธิชุมชนในการพัฒนาไว้ในรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2560 หมวด 5 มาตรา 57 (2) “รัฐต้องอนุรักษ์ คัมครอง บำรุงรักษา พื้นฟู บริหารจัดการและใช้หรือจัดให้มีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพให้เกิดประโยชน์อย่างสมดุลและยั่งยืน โดยต้องให้ประชาชนและชุมชนในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมดำเนินการและได้รับประโยชน์จากการดำเนินการดังกล่าวด้วย ตามที่กฎหมายบัญญัติ” จังหวัดนครสวรรค์จึงได้สนองตอบนโยบายการกระจายอำนาจรัฐสู่ชุมชนท้องถิ่นเพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่นให้มีความสามารถพัฒนาตนเองทั้งในด้านเศรษฐกิจสังคมและการจัดสรรทรัพยากรอย่างเป็นธรรมที่เรียกว่าหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง โดยให้หมู่บ้านพัฒนาตนเองตามสภาพของพื้นที่เพื่อให้พึ่งพิงตนเอง มีเป้าหมายคือขจัดความยากจน แก้ไขและป้องกันปัญหาสังคมที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ซึ่งการพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง ส่วนใหญ่มีกระบวนการที่คล้ายคลึงกันเช่นการอาศัยความร่วมมือของบ้าน วัด โรงเรียน (บวร) การตั้งคณะกรรมการพัฒนาชุมชน ขบวนการกลุ่มในการพัฒนา การวางแผนพัฒนาชุมชนที่สอดคล้องเกณฑ์ของกรม

พัฒนาชุมชน การปฏิบัติตามแผน การปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง และการรับผลประโยชน์ร่วมกัน เป็นต้น

ชุมชนบ้านด่านพัฒนาเป็นอีกชุมชนหนึ่งที่ต้องการพัฒนาแบบเศรษฐกิจพอเพียง เนื่องจากเห็นว่าสภาพชุมชนประชาชนต่างคนต่างอยู่ มีอาชีพการเกษตรพึ่งธรรมชาติ พืชการเกษตรไม่สามารถกำหนดราคาขายเองได้ ปัจจัยการเพาะปลูกมีต้นทุนสูง ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมเพราะถูกปรับเป็นพื้นที่การเกษตร มีการใช้ปุ๋ยเคมี ยาเคมีปราบศัตรูพืช ประชาชนบางส่วนยากจนมีหนี้สิน ติดยาเสพติด เหล้าบุหรี่ ต้องไปหางานทำในเมืองและเมืองหลวง หากปล่อยให้ไปทำตามวิถีชีวิตแบบเดิมประชาชนยิ่งจะลำบากยากจนยิ่งขึ้น ปี พ.ศ. 2559 ผู้ใหญ่และประชาชนจึงเห็นร่วมกันว่าต้องพัฒนาหมู่บ้านตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้วยหวังให้พ้นจากสภาพดังกล่าว ในแต่ละปีจังหวัดให้แต่ละอำเภอคัดสรรหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” และกิจกรรมพัฒนาชุมชนดีเด่น เสนอคณะกรรมการคัดสรรหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” และกิจกรรมพัฒนาชุมชนดีเด่น ระดับจังหวัด เพื่อประเมินว่าหมู่บ้านใดพัฒนาชุมชนได้ดีเด่น โดยประเมินจากกิจกรรมการพัฒนา เช่น กิจกรรมที่เป็นการสร้างเสริมอาชีพที่ลดค่าใช้จ่ายหรือเพิ่มรายได้ กิจกรรมกลุ่มองค์กรแกนหลักที่เป็นการส่งเสริมการออม การทำบัญชีครัวเรือน การทำงานตามบทบาทหน้าที่ และผลงานของผู้นำชุมชน ฯลฯ คณะกรรมการคัดสรรหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงของจังหวัดทั้ง 15 อำเภอ มีมติให้บ้านด่านพัฒนาหมู่บ้านที่ 10 ตำบลเขาชนกัน อำเภอแม่वंก ได้รับรางวัลชนะเลิศหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” ประจำปี พ.ศ. 2561 ผู้วิจัยจึงเลือกพื้นที่บ้านด่านพัฒนาเป็นต้นแบบในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ด้วยเหตุผลที่หมู่บ้านด่านพัฒนาใช้เวลาในการพัฒนาเพียง 2 ปี คือเริ่มพัฒนาปี พ.ศ.2559 และได้รับรางวัลชนะเลิศหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” ระดับจังหวัด หมู่บ้านนี้ยังมีการยกระดับการพัฒนาเพื่อส่งเข้าประกวดในระดับภาคในโครงการบ้านสวยเมืองสุข และได้รับรางวัลรองชนะเลิศอันดับ 1 ประจำปี 2561 รวมทั้งผู้นำและชาวบ้านยังมีความมุ่งมั่นพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น ความสำเร็จในการพัฒนาของหมู่บ้านนี้ น่าจะเป็นต้นแบบในการพัฒนาให้แก่หมู่บ้านอื่นได้ ควรที่จะมีการศึกษาถึงวิธีการและการปฏิบัติของผู้นำและประชาชนในชุมชน มีรูปแบบและกระบวนการพัฒนาเป็นอย่างไร รูปแบบและกระบวนการพัฒนาที่ได้จากการศึกษาควรนำไปใช้เป็นแบบอย่างให้แก่หมู่บ้านองค์กร สถาบันอื่นได้ศึกษาเรียนรู้และนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาหมู่บ้านของตนเองได้อย่างไร อันจะเป็นการขยายผลการพัฒนาชุมชนฐานรากของประเทศที่เข้มแข็งอีกทางหนึ่ง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบการพัฒนาชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” ในจังหวัดนครสวรรค์
2. เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” ในจังหวัดนครสวรรค์

3. เพื่อสร้างเครือข่ายการพัฒนาชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” ในจังหวัดนครสวรรค์

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) อาศัยกระบวนการวิจัยปฏิบัติการ (Action Research) โดยการศึกษารูปแบบและกระบวนการพัฒนาของบ้านต้นแบบการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” บ้านด่านพัฒนาหมู่ที่ 10 ตำบลเขาชนไก่ อำเภอแม่เมาะ จังหวัดนครสวรรค์ ไปจัดทำโครงการสร้างเครือข่ายในการพัฒนาชุมชนบริบทของพื้นที่อื่นอีก 3 หมู่บ้าน ซึ่งยังไม่มีการพัฒนาแบบเศรษฐกิจพอเพียง แต่มีความพร้อมนำไปเป็นแนวทาง ปรับใช้ในการพัฒนาชุมชนของตนเอง (Kemmis, S. & Mc Taggart, R., 1988) และให้ทั้งสามหมู่บ้านได้เรียนรู้แล้วนำไปสู่การปฏิบัติ (Greenwood, D., & Levin, M., 2001) มีขั้นตอนการศึกษาดังนี้

1. ข้อมูลทุติยภูมิได้จากการศึกษาเอกสารที่เป็นแนวคิด ทฤษฎี วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับชุดความคิดในการพัฒนาชุมชน รูปแบบและกระบวนการในการพัฒนาชุมชน ข้อมูลปฐมภูมิได้จากการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และการสังเกตพฤติกรรม

2. การสร้างเครื่องมือในการวิจัย

2.1 ออกแบบแบบสัมภาษณ์ การกำหนดประเด็นคำถามในการสนทนากลุ่มที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ นำผลการศึกษาความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนต้นแบบบ้านด่านพัฒนาไปออกแบบชุดปฏิบัติการโครงการสร้างเครือข่ายในการพัฒนาชุมชน และ (ร่าง) บันทึกข้อตกลงความร่วมมือ เรื่องการพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” ในจังหวัดนครสวรรค์ ให้ผู้ทรงคุณวุฒิที่สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ได้ตรวจสอบความถูกต้อง

2.2 นำเสนอเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลต่อคณะกรรมการวิจัยในมนุษย์ เพื่อออกไปรับรองจริยธรรมในมนุษย์

3. เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Merriam, S.B., 2009) การสนทนากลุ่ม และการสังเกตข้อมูลและพฤติกรรมคณะกรรมการหมู่บ้านและผู้ที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาชุมชนต้นแบบการพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” ที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการวิจัยและเกณฑ์ของกรมพัฒนาชุมชนได้แก่ การมีสุขภาวะที่ดีของประชาชน เศรษฐกิจชุมชนมีความเข้มแข็งเป็นธรรม ครอบครัวมีความอบอุ่น ชุมชนมีการบริหารจัดการที่ดี สภาพแวดล้อมของชุมชนที่ดีมีระบบนิเวศที่สมดุล และการบริหารจัดการชุมชนมีความเป็นประชาธิปไตยและมีธรรมาภิบาล

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล เก็บรวบรวมข้อมูลโดยวิธีการสัมภาษณ์คณะกรรมการหมู่บ้านต้นแบบและผู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหมู่บ้าน 25 รูป/คน (Dukes, S., 1984) สนทนากลุ่มกรรมการหมู่บ้าน 12 คน และบันทึกการสังเกตพฤติกรรมของคณะกรรมการหมู่บ้าน

เครือข่ายและติดตามผลที่เกิดขึ้นจากโครงการสร้างเครือข่ายการพัฒนา (Kemmis, S. & Mc Taggart, R., 1988)

5. การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการสร้างข้อสรุป (Appleton, J. V., 1995) ผู้วิจัยใช้เทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม ด้วยการลดทอนขนาดข้อมูลแล้วใช้วิธีการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytical Induction) เรียบเรียง จำแนกข้อมูลอย่างเป็นระบบ (Typological Analysis) และเปรียบเทียบข้อมูลประเด็นของความสอดคล้อง (Logical Descriptive Analysis) เพื่อสร้างข้อสรุป แล้วจึงนำมาตีความประกอบกับการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาข้อมูลที่ได้จากเอกสาร (Content Analysis) (Williamson, T., & Long, A. F., 2005) เชื่อมโยงความสัมพันธ์ข้อมูลที่รวบรวมได้ หาชุดความคิดทฤษฎี กระบวนการและรูปแบบความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในการพัฒนาชุมชน จากนั้นอภิปรายผลเทียบเคียงกับแนวคิด ทฤษฎีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อชี้ให้เห็นว่าผลการวิจัยที่ได้สอดคล้องกับผลการวิจัยหรือแนวคิดและทฤษฎีที่ได้มีศึกษาไว้แล้วเป็นอย่างไร และข้อเสนอแนะในการพัฒนาชุมชนที่จะทำให้การพัฒนา มีความต่อเนื่องและยั่งยืน

6. การจัดทำชุดโครงการสร้างเครือข่ายการพัฒนาชุมชนที่มีชุมชนบ้านด่านพัฒนาเป็นต้นแบบในการสร้างเครือข่ายการพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” วันที่ 9 ธันวาคม 2563 มีการนำโครงการสู่การปฏิบัติโดยมีการจัดกิจกรรมสืบสานและถ่ายทอดประสบการณ์การพัฒนาชุมชน และลงนามบันทึกข้อตกลงความร่วมมือการพัฒนาชุมชนอีก 3 หมู่บ้านในตำบลเขาชนกกัน อำเภอแม่वंก จังหัดนครสวรรค์ ได้แก่บ้านใหม่พัฒนา หมู่ที่ 4 บ้านตลุกข่อยน้ำ หมู่ที่ 6 และบ้านตลุกข่อยน้ำใต้ หมู่ที่ 12 โดยมีระยะเวลาการพัฒนา 3 ปี และองค์การบริหารส่วนตำบลเขาชนกกันจะทำหน้าที่ติดตามประเมินผล การติดตามประเมินผลในช่วงระยะแรกภายใน 30 วันนับแต่วันลงนามบันทึกข้อตกลง

ผลการวิจัย

การวิจัยเชิงคุณภาพที่อาศัยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการนี้ สามารถสรุปผลการวิจัย และข้อค้นพบตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

การพัฒนาชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” ในจังหวัดนครสวรรค์ของบ้านด่านพัฒนาจนประสบผลสำเร็จและได้รับรางวัลชนะเลิศหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” ระดับจังหวัด ประจำปี 2561 พบว่า มีการดำเนินการอยู่สองรูปแบบได้แก่รูปแบบ “ผู้นำ” และรูปแบบ “บวร” บ้าน วัด ราชการ โดยผู้นำคือผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ริเริ่มในการพัฒนาหมู่บ้าน ก่อนที่จะผนึกพลังกับบวร บวรมีบทบาทความสำคัญต่อจากผู้นำ กล่าวคือบ้านโดยชาวบ้านต้องการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองให้พ้นจากสภาพยากจน ปลดเปลื้องภาระหนี้สิน และความไม่แน่นอนในอาชีพเกษตรกรรม จึงให้ความร่วมมือกับผู้นำชุมชนวัด โดยเจ้าอาวาสวัดเป็นที่นับถือศรัทธาได้ร่วมพัฒนาจิตใจชาวบ้านให้ยึดปฏิบัติตามหลักธรรม

พระพุทธศาสนาเช่นคุณธรรมความพอประมาณ ความมีเหตุผลในการดำเนินชีวิตอย่างไม่ประมาท สรุปคือการสมาธิที่หาทำให้เหลือใช้ ใช้จ่ายให้เหลือเก็บ ส่วนทางราชการเข้ามาส่งเสริมอาชีพที่สร้างรายได้ ลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน สนับสนุนให้ความรู้ด้านวิชาการทางการเกษตรและการสาธารณสุข ตามแต่ที่ชุมชนขาดแคลน ดังนั้นการพัฒนาชุมชนต้นแบบแบ่งเป็นสองระยะ (Phase) ระยะแรก เป็นการริเริ่มของผู้ใหญ่บ้าน ถ้าผู้ใหญ่บ้านไม่ริเริ่มการพัฒนาหมู่บ้านจะไม่สามารถดำเนินการได้ ระยะต่อมา เป็นการฉีกพลังบรร เมื่อประชาชนเจ้าอาวาสวัด และทางราชการเห็นผู้ใหญ่บ้านมีความมุ่งมั่นจริงจังและเสียสละในการพัฒนาหมู่บ้านจึงให้ความร่วมมือ ดังความเห็นที่ว่า “การพัฒนาหมู่บ้านต้องพิจารณาตัวผู้ใหญ่บ้านว่าเป็นผู้นำที่มีความมุ่งมั่นตั้งใจและเสียสละ ถ้าผู้ใหญ่บ้านไม่มีความตั้งใจเอาจริงจังในการพัฒนาการพัฒนาหมู่บ้านแบบเศรษฐกิจพอเพียงจะไม่สำเร็จ ทางราชการจะสนับสนุนต้องดูตรงนี้ด้วย (สิทธิไย, 2563) และผู้ใหญ่บ้านต้องเป็นนักพัฒนา พัฒนาคนก่อน ที่สำคัญเสียสละเป็นแบบอย่างให้ชาวบ้าน มองส่วนรวมมาก่อน ให้เกียรติกับชาวบ้าน มิใช่นำด้วยเงินจะทำให้การพัฒนาจะไม่ยั่งยืน” (สมาน ทำตะคุ, 2563)

กระบวนการพัฒนาชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” ในจังหวัดนครสวรรค์ พบว่า กระบวนการพัฒนาชุมชนต้นแบบมี 6 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การสร้างความเข้าใจแนวคิดและคุณค่าการพัฒนาชุมชนแบบเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” ความเข้าใจที่เหมือนกันเป็นจุดเริ่มที่เกิดความร่วมมือในการพัฒนาชุมชน เช่น การร่วมเป็นกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน การรวมกลุ่มอาชีพ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน การให้พื้นที่เพื่อขยายถนนซอยในหมู่บ้าน การคัดแยกขยะและทิ้งขยะเฉพาะที่หมู่บ้านจัดไว้ ฯลฯ 2) การสร้างความเข้าใจสภาพชุมชน เช่น ประวัติหมู่บ้าน สภาพภูมิศาสตร์ อาชีพ รายได้ของครัวเรือน วัฒนธรรม วิถีชีวิต ปัญหาสังคมของชุมชน ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อพึ่งตนเอง เกษตรทฤษฎีใหม่ ฯลฯ 3) การร่วมกันวิเคราะห์ศักยภาพของหมู่บ้าน การที่ชุมชนต้นแบบมีศักยภาพในการพัฒนาเนื่องจากมีบรรพบุรุษอพยพมาจากถิ่นเดียวกันจึงรู้จักกันญาติกันได้ การอยู่กันแบบพี่น้องช่วยเหลือเอื้ออาทรกัน เจ้าอาวาสวัดเป็นที่เคารพของชาวบ้าน ชาวบ้านส่วนใหญ่มีพื้นฐานประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นต้น การวางแผนพัฒนาหมู่บ้านได้มีการวิเคราะห์เพื่อให้รู้จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรคในการพัฒนาชุมชน โดยพิจารณาองค์ประกอบการพัฒนาชุมชนแบบเศรษฐกิจพอเพียง อยู่เย็น เป็นสุขของกรมพัฒนาชุมชนกระทรวงมหาดไทยซึ่งมี 6 ด้านได้แก่ 1) การมีสุขภาวะทั้งทางกายและจิตที่ดี 2) เศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็งมีความเป็นธรรมในการกระจายรายได้ 3) ครอบครัวอบอุ่น คือสมาชิกครัวเรือนมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มีการเลี้ยงดูบุตรหลานอย่างมีคุณภาพ มีการเลี้ยงและดูแลผู้สูงอายุ 4) มีการบริหารจัดการหมู่บ้าน พัฒนาให้ประชาชนและกลุ่มมีความสัมพันธ์ที่ดี มีการวางแผนพัฒนาหมู่บ้าน 5) พัฒนาสภาพแวดล้อมให้ดี มีระบบนิเวศที่สมดุล และ 6) มีความประชาธิปไตยมีธรรมาภิบาลในการพัฒนา 4) การตั้งกลุ่มรับผิดชอบหน้าที่พัฒนาแต่ละด้านเพื่อเป็นกลไกขับเคลื่อนการพัฒนา

5) มีการพัฒนาและปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง และ 6) มีการสร้างเครือข่ายการพัฒนาซึ่งเป็นความริเริ่มใหม่จากการวิจัยครั้งนี้ และยังพบว่าการพัฒนาชุมชนบ้านต้นแบบ ประชาชนมีส่วนร่วม ตั้งแต่การคิด การวางแผน การปฏิบัติ การประเมินผลและรับผลประโยชน์ การรับผลประโยชน์ เป็นไปตามกำลังความสามารถของแต่ละคน มิได้เป็นการร่วมรับผลประโยชน์ที่ผ่านการจัดการของกลุ่มวิสาหกิจ หรือกลุ่มอาชีพ เพราะการรับผลประโยชน์ที่เกิดจากกำลังความสามารถของตนเองจะมีความยั่งยืนกว่าวิธีการจัดสรรประโยชน์ผ่านการจัดการของกลุ่มวิสาหกิจหรือกลุ่มอาชีพ และผลการวิจัยยังพบว่าการพัฒนาชุมชนแบบเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” เกิดผลลัพธ์ดังนี้ ด้านสังคมทำให้ประชาชนในชุมชนมีสุขภาพทั้งกายและจิตที่ดี อยู่ร่วมกันอย่างเอื้ออาทรเกื้อกูลกัน ช่วยกันวิเคราะห์ปัญหาและวางแผนพัฒนา มีขบวนการกลุ่มในการบริหารจัดการจัดการชุมชน สังคมชุมชนมีความสงบปกติสุข ครอบครัวมีความอบอุ่น ประชาชนเกิดความรักในถิ่นฐาน เกิดความภูมิใจที่ได้รับรางวัลและเป็นต้นแบบการพัฒนาให้หมู่บ้านอื่น ด้านเศรษฐกิจคนในชุมชนมีอาชีพมั่นคง มีรายได้เพียงพอต่อการยังชีพและมีเงินออม ด้านสิ่งแวดล้อมสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศของชุมชนมีความสมดุล

เครือข่ายการพัฒนาชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” ในจังหวัดนครสวรรค์ พบว่าได้มีการขยายผลการพัฒนาของชุมชนต้นแบบในลักษณะเครือข่าย โดยมีชุมชนอีก 3 หมู่บ้านได้แก่ บ้านใหม่พัฒนา หมู่ที่ 4 บ้านตลุกข่อยน้ำ หมู่ที่ 6 และบ้านตลุกข่อยน้ำได้ หมู่ที่ 12 ตำบลเขาชนกัน อำเภอแม่วงก์ จังหวัดนครสวรรค์ได้เรียนรู้ถึงรูปแบบและกระบวนการพัฒนาเพื่อนำไปปรับใช้ในการพัฒนาหมู่บ้านของตนเอง จึงได้ลงนามในบันทึกข้อตกลงความร่วมมือการพัฒนาหมู่บ้านเมื่อวันที่ 9 ธันวาคม 2563 ในวันดังกล่าวได้มีการเริ่มพัฒนาชุมชนที่คณะกรรมการชุมชนต้นแบบได้ถ่ายทอดประสบการณ์การพัฒนาให้แก่คณะกรรมการหมู่บ้านทั้งสาม โดยมีพระสงฆ์เทศน์ธรรมะ “การดำเนินชีวิตแบบพอเพียงตามหลักพระพุทธศาสนา” กำนันตำบลเขาชนกันและผู้ใหญ่บ้านต้นแบบถ่ายทอดประสบการณ์และแลกเปลี่ยนเรียนรู้การพัฒนาหมู่บ้านแบบเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” การพัฒนาตามบันทึกข้อตกลงความร่วมมือมีกรอบระยะเวลา 3 ปี และมีเงื่อนไขข้อตกลงร่วมกันที่ให้ องค์การบริหารส่วนตำบลเขาชนกันทำหน้าที่ให้การสนับสนุน ติดตามประเมินผลในการพัฒนาของหมู่บ้านทั้งสาม ต่อไป การติดตามผลการพัฒนาเบื้องต้นภายใน 30 วันนับแต่วันลงนามพบว่าการคณะกรรมการหมู่บ้านได้มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนความเห็นกันและมีความตั้งใจพัฒนาชุมชนของตนเองตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข”

อภิปรายผล

ผลการศึกษารูปแบบการพัฒนาชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” มีประเด็นที่น่าสนใจและนำมาอภิปรายผลลำดับความตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

ชุมชนต้นแบบบ้านด่านพัฒนาสามารถพัฒนาหมู่บ้านพึ่งตนเองแบบเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” ใช้เวลาเพียงสองปีพัฒนาหมู่บ้านจนประสบผลสำเร็จ ส่วนหนึ่งที่สำคัญ เนื่องจากผู้ใหญ่บ้านมีภาวะผู้นำของความเป็นนักพัฒนาที่มีความรู้และเรียนรู้เกี่ยวกับการพัฒนาตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นผู้ที่รักษากันบ้านเกิด เสียสละ มีความซื่อสัตย์ และมีความมุ่งมั่นที่จะสานต่อปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวง รัชกาลที่ 9 รวมทั้งมีความมุ่งมั่นอยากให้ประชาชนในหมู่บ้านมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี ไม่มีภาระหนี้สินเพิ่มพูน ผู้ใหญ่บ้านจึงได้ปรึกษาผู้ที่ประชาชนในหมู่บ้านเคารพนับถือ ต่างเห็นด้วยกับแนวทางการพัฒนาแบบเศรษฐกิจพอเพียง จึงเริ่มให้ความรู้แก่ประชาชน และได้แรงหนุนจากเจ้าอาวาสวัดที่ให้ความรู้หลักพุทธธรรมในการพัฒนา มีการตั้งคณะกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน กลุ่มอาชีพ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน และกองทุนหมู่บ้าน เพื่อร่วมพัฒนาหมู่บ้าน ต่อมาจึงขอรับการสนับสนุนจากทางราชการได้แก่พัฒนาการอำเภอ สาธารณสุขอำเภอ เกษตรอำเภอ หรือองค์การบริหารส่วนตำบลแล้วแต่กรณี ฝ่ายราชการเห็นว่าหมู่บ้านมีการพัฒนาอย่างจริงจัง และผู้ใหญ่บ้านมีความมุ่งมั่นเสียสละจึงให้การสนับสนุน การพัฒนาจึงเป็นไปในรูปแบบที่ผนึกพลังบ้าน วัด และ ราชการ หรือเรียกชื่อย่อว่า “บวร” ซึ่งส่วนใหญ่สอดคล้องกับงานวิจัยของพระวิมลธยา จิตติสมฺปนฺโน วิจัยเรื่องความร่วมมือของบ้าน วัด และโรงเรียน ในการพัฒนาสังคม อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ผลการวิจัยพบว่า ความร่วมมือของบ้าน วัด และโรงเรียนในการพัฒนาสังคม ตำบลเจริญธรรม อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรีได้นั้นความร่วมมือบ้าน วัด โรงเรียน (บวร) มาใช้ในการพัฒนาเพื่อสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง โดยผ่านกระบวนการบริหารจัดการของคนในท้องถิ่นที่ร่วมกันเป็นเจ้าของ โดยพยายามนำองค์กรและสถาบันหลักในชุมชนท้องถิ่นมาเป็นยุทธศาสตร์ในการพัฒนา 3 สถาบัน ได้แก่สถาบันการปกครองคือบ้าน สถาบันศาสนาคือวัด และสถาบันการศึกษาคือโรงเรียน เป็นตัวเชื่อมโยงกิจกรรมในชุมชนด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครองและวัฒนธรรมเข้าไว้ด้วยกัน แต่กรณีการพัฒนาบ้านด่านพัฒนา ไม่มีโรงเรียนร่วมเป็นพลังร่วมในการพัฒนา เนื่องจากไม่มีโรงเรียนตั้งอยู่ในพื้นที่หมู่บ้าน การพัฒนาบ้านด่านพัฒนาจึงมีบริบทที่ต่างจากหมู่บ้านที่มีโรงเรียนตั้งอยู่ ดังนั้นการพัฒนาชุมชนที่ประสบผลสำเร็จไม่จำเป็นต้องมีองค์ประกอบโรงเรียนก็ได้ ลักษณะการพัฒนาบ้านด่านพัฒนาจึงเป็นความร่วมมือของสามฝ่ายได้แก่บ้าน วัดและราชการ ซึ่งตรงกับแนวคิดของรัชกาลที่ 9 ที่มีการพัฒนาชุมชนในการทดลองการเกษตรทฤษฎีใหม่ เมื่อปี พ.ศ. 2531 ใช้หลักการประสานงานระหว่าง “ชาวบ้าน” “วัด” และ “ราชการ” เรียกย่อ ๆ ว่า “บวร” ทรงให้วัดเป็นศูนย์กลางประสานความร่วมมือ เพื่อให้รู้จักสามัคคีช่วยเหลือกันในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นนั่นเอง (พระวิมลธยา จิตติสมฺปนฺโน, 2560) และยังสอดคล้องกับการวิจัยของวิทยา จันทรแดง และจันทน์ อติวัฒนสิทธิ์ เรื่อง การพัฒนาการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการชุมชนเข้มแข็งตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในเขตจังหวัดภาคกลางตอนบนของไทย ที่พบว่า การมีส่วนร่วมที่สนับสนุนให้ชุมชนเข้มแข็งแบบไตรภาคีได้แก่องค์กรชุมชน องค์กรภาครัฐ และ

องค์กรภาคีสนับสนุน การวิจัยครั้งนี้ยังได้ข้อค้นพบใหม่คือผู้ใหญ่บ้านได้ริเริ่มการพัฒนาก่อนจนประชาชน วัดและราชการเห็นว่าผู้ใหญ่บ้านมีความมุ่งมั่นจริงจังและทุ่มเทในการพัฒนาหมู่บ้าน บ้าน วัดและราชการจึงให้ความร่วมมือในระยะต่อมา ดังนั้นการพัฒนาชุมชนบ้านด่านพัฒนาแบบเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” จึงมีสองรูปแบบตามช่วงระยะเวลาในการพัฒนา กล่าวคือการพัฒนาในระยะแรกเป็นรูปแบบ “ผู้นำ” ระยะต่อมาจึงใช้รูปแบบพลัง “บวร” (บ้าน วัด ราชการ) (วิทยา จันทรแดง และจำนง อติวัฒนสิทธิ์, 2555)

กระบวนการพัฒนาชุมชนต้นแบบบ้านด่านพัฒนามี 6 ขั้นตอน ได้แก่การสร้างความเข้าใจแนวคิดและคุณค่าการพัฒนา การสร้างความเข้าใจสภาพชุมชน การร่วมกันวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชน การตั้งกลุ่มรับผิดชอบหน้าที่พัฒนาแต่ละด้าน การพัฒนาและปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง และการสร้างเครือข่ายการพัฒนา หรือสรุปได้เป็น 3 ขั้นตอนหลักได้แก่ขั้นเตรียมการ ขั้นปฏิบัติและขั้นการสร้างเครือข่าย ขั้นตอนแรกคือการสร้างความเข้าใจแนวคิดและคุณค่าการพัฒนามีความสำคัญที่สุด ก่อให้เกิดความมั่นใจว่าการแก้ไขปัญหาคือต้องเริ่มที่ตนเองไม่หวังพึ่งผู้อื่นตามหลักธรรมของพุทธองค์ “อตฺตาทิ อตฺตโนนาโถ” การพัฒนาที่จะทำให้พึ่งตนเองได้นั้นเป็นการปฏิบัติตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของรัชกาลที่ 9 ที่ยึดหลัก 3 ห่วง 2 เงื่อนไข ได้แก่ความพอประมาณหรือมัธยัสถ์ (ตรงกับสันโดษในทางพุทธศาสนา) ไม่ทำอะไรเกินตัว ความมีเหตุผล เป็นการดำเนินการบนทางสายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทา) รู้อะไรเป็นเหตุเป็นผล ผลเกิดจากเหตุ (อิทัปปัจจยตา) เมื่อเกิดปัญหาในการพัฒนาชุมชนต้องแก้ไขที่สาเหตุตามหลักธรรมอริยสัจสี่ การพัฒนาที่ไม่ทำอะไรเกินตัวทำให้มีภูมิคุ้มกันที่ดีและมีการเตรียมความพร้อมรองรับการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา โดยมีเงื่อนไขที่ต้องมีความรู้และคุณธรรมควบคู่ไปกับการพัฒนา การนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปพัฒนาหมู่บ้านต้องมีการวิเคราะห์ศักยภาพของหมู่บ้าน เพื่อทราบถึงจุดอ่อนและอุปสรรคในการพัฒนา แล้วจึงนำข้อมูลไปวางแผนจัดอุปสรรคกำจัดจุดอ่อนและสร้างโอกาสในการพัฒนาหมู่บ้านที่ยึดหลัก 3 ห่วง 2 เงื่อนไข สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ เสาวนีย์ อาภามงคล วิจัยเรื่อง เรื่องตัวแบบการพัฒนาชุมชนด้วยแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง พบว่าปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนโดยใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงคือหลักทางสายกลาง ส่วนปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงคือปัจจัยด้านสังคมและวัฒนธรรม ปัจจัยด้านความรู้และเทคโนโลยี และปัจจัยด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (เสาวนีย์ อาภามงคล, 2559)

การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนจะเกิดขึ้นได้ เมื่อประชาชนในหมู่บ้านมีความรู้เข้าใจแนวคิดและคุณค่าการพัฒนาที่พึ่งตนเองตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างถ่องแท้ และเข้าใจสภาพของหมู่บ้าน จึงร่วมกันวางแผนพัฒนาหมู่บ้านโดยยึดหลักการความพอประมาณ มีเหตุผล บนทางสายกลางไม่ทำอะไรเกินตัว เป็นการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมทั้งในรูปของคณะกรรมการหมู่บ้าน กลุ่มบ้าน กลุ่มวิสาหกิจ กลุ่มอาชีพ และการร่วมกิจกรรมพัฒนาของหมู่บ้าน รวมทั้งประชาชนแต่ละคนทำหน้าที่ตามพันธกรณีในการพัฒนาหมู่บ้าน ซึ่งการมีส่วน

ร่วมมีสองส่วนคือส่วนที่เป็นงานอาชีพของตนเองและกิจกรรมที่ต้องปฏิบัติเพื่อครอบครัว เช่นการลดละเลิก อบายมุข การปลูกพืชผักสวนครัว เป็นต้น อีกส่วนหนึ่งคือกิจกรรมงานส่วนรวมของหมู่บ้าน เช่นการปรับปรุงถนน ตรอกซอยในหมู่บ้าน ความสะอาดหมู่บ้าน การไม่ทิ้งขยะในที่สาธารณะ เป็นต้น สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ วิทยา จันทร์แดง และจำนง อติวัฒน์สิทธิ์ เรื่อง การพัฒนาการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการชุมชนเข้มแข็งตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในเขตจังหวัดภาคกลางตอนบนของไทย ผลการวิจัยพบว่า

- 1) การพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นการเพิ่มศักยภาพขององค์กรชุมชน การส่งเสริมการมีส่วนร่วม การจัดการความรู้ และการเรียนรู้ของคนในชุมชน
- 2) มีการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการบริหารจัดการชุมชน การประกอบอาชีพ (วิทยา จันทร์แดง และจำนง อติวัฒน์สิทธิ์, 2555) การจัดการทรัพยากรในชุมชนและการพัฒนาองค์กรในชุมชนและสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ Markusen A. ได้ศึกษาวิจัยเรื่องเป้าหมายด้านอาชีพในการพัฒนาภูมิภาคและเศรษฐกิจชุมชน ผลการวิจัยพบว่า การที่จะทำอาชีพให้สำเร็จนั้น ควรมีการวางแผนและมีนโยบายอย่างสมเหตุผล ปัจจัยหลักดันในการพัฒนาต้องมีการวางแผน มีความเข้าใจลักษณะของศักยภาพความสมบูรณ์ของท้องถิ่นและภูมิภาค ความสำคัญของความรู้ในการประกอบอาชีพ (Markusen, A., 2004) และสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ วิฑูลย์ แก้วสุวรรณ และคณะ วิจัยเรื่อง การพัฒนาชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่าง ผลการวิจัยพบว่า 1) การพัฒนาชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่างโดยรวมอยู่ระดับปานกลาง มีความรู้ความเข้าใจการพัฒนาในระดับสูงสุด ด้านการมีเหตุผลอยู่ในระดับต่ำสุด แต่ชุมชนเห็นข้อดีและโอกาสในการพัฒนา 2) การพัฒนาควรเน้นการพัฒนาและทบทวนศึกษาให้ชัดเจนและทำเพื่อประโยชน์ในอนาคต การมีส่วนร่วมและเปิดโอกาสให้ประชาชนได้พัฒนาศักยภาพในการบริหารจัดการปัญหาด้วยตนเองตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และ 3) แนวทางการปรับการพัฒนาชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงควรมุ่งเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน กระบวนการมีส่วนร่วมโดยทั่วไปจะเริ่มการมีส่วนร่วมตั้งแต่การวางแผน การปฏิบัติ การร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมประเมินผล (วิฑูลย์ แก้วสุวรรณ และคณะ, 2559)

การสร้างเครือข่ายการพัฒนาชุมชนพึ่งตนเองตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในขั้นก้าวหน้าระดับสูงสุดคือต้องสร้างเครือข่ายการพัฒนา ผู้ใหญ่บ้านและคณะกรรมการหมู่บ้านมีความมุ่งหวังให้ชุมชนบ้านด่านพัฒนาได้ถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์การพัฒนาไปยังชุมชนเครือข่ายสามหมู่บ้าน และพร้อมเป็นศูนย์เรียนรู้ให้กับชุมชนอื่น ๆ การวิจัยครั้งนี้จึงได้มีการลงนามบันทึกข้อตกลงความร่วมมือกับสามหมู่บ้านในตำบลเขาชนกันที่ยังไม่ได้นำแนวคิดการพัฒนาพึ่งตนเองตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางในการพัฒนา ลักษณะความร่วมมือในการพัฒนาชุมชนแบบเครือข่ายที่มีบ้านด่านพัฒนาเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้ประชาชนในชุมชนเห็นความสำคัญของการอยู่ร่วมกันใน

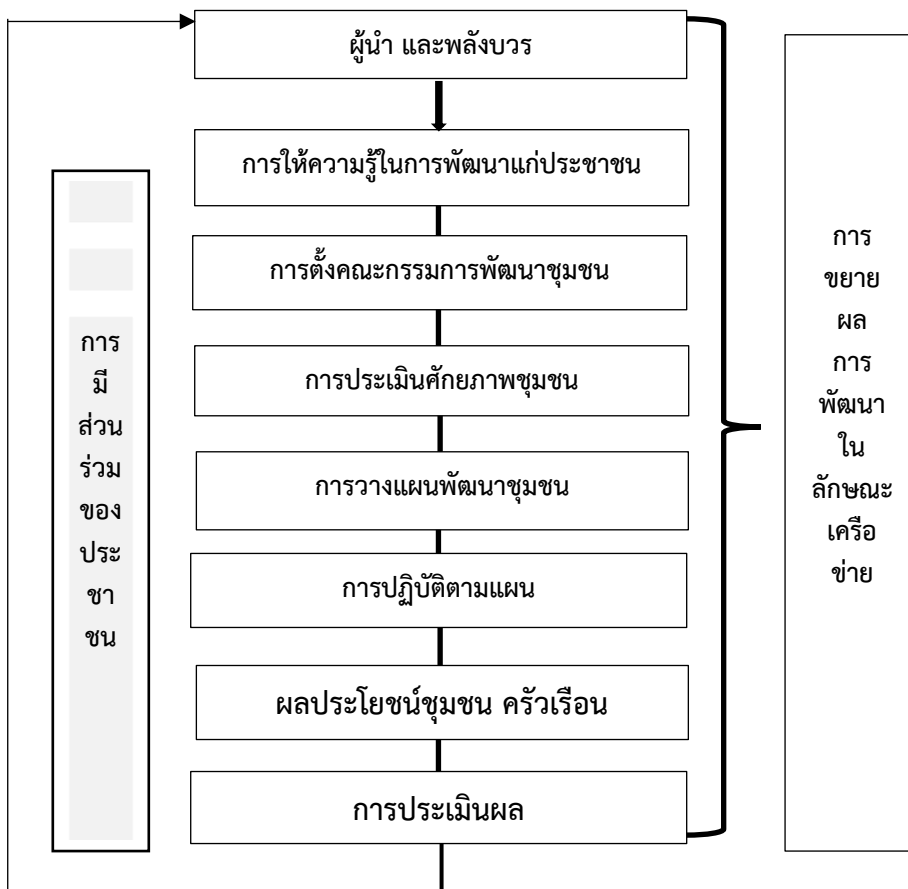

สังคมชุมชน ประกอบพิธีกรรมถือนขมายข้ามถือนชุมชน เห็นความสำคัญและประโยชน์จากการเพาะปลูกพืชที่มีคุณภาพร่วมกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ปาริชา มารี เคน ศึกษาเรื่องบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน กรณีศึกษาเทศบาลตำบลนาคู อำเภอนาคู จังหวัดกาฬสินธุ์ ผลการวิจัยพบว่า เทศบาลตำบลนาคูมีบทบาทในฐานะเป็นศูนย์กลางการสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชนครอบคลุมหลายด้าน บุคคลที่ได้รับการคัดเลือกแต่ละภาคส่วนเป็นแบบอย่างของการดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ชุมชนในท้องถิ่นให้ความสำคัญในเรื่องวัฒนธรรม ประเพณี การอยู่ร่วมกันในสังคม และมีการส่งเสริมการเพาะปลูกข้าวให้มีคุณภาพมากขึ้น การจัดตั้งกลุ่มสินค้า OTOP การพัฒนาชุมชนบ้านด้านพัฒนาตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อประชาชนในชุมชนอยู่เย็นเป็นสุข ไม่มีหนี้สิน ล้นพ้นตัว ทุกคนมีงานทำไม่ต้องไปทำงานในเมืองหรือต่างถิ่นสามารถสร้างรายได้ และครอบครัวสามารถพึ่งตนเองได้ ทำให้ครอบครัวมีความอบอุ่น มีการช่วยเหลือกันในชุมชน เป็นสภาพของสังคมอยู่เย็นเป็นสุข เป็นต้นแบบให้อีกสามหมู่บ้านได้เรียนรู้ถึงการดำเนินชีวิต การประกอบอาชีพ และการอยู่ร่วมกันแบบเศรษฐกิจพอเพียง (ปาริชา มารี เคน, 2551) สอดคล้องกับงานวิจัยของ สิริกร บุญสังข์ และคณะ ศึกษาเรื่อง การพัฒนาชุมชนต้นแบบในการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เพื่อชุมชนอยู่เย็น เป็นสุข ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนบ้านสระแทมมีรูปแบบการพึ่งตนเองของชุมชนต้นแบบในการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้เพื่อชุมชนอยู่เย็นเป็นสุข และการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านฐานรากของประเทศให้สามารถพึ่งตนเองได้ ทำให้เศรษฐกิจฐานรากของประเทศมีความเข้มแข็ง ประชาชนมีงานทำและพึ่งตนเองได้ ช่วยลดหนี้ครัวเรือนได้เป็นอย่างดี มองภาพกว้างออกไปหากหลายชุมชนพัฒนาแบบเครือข่ายตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจะมีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศในภาพรวม กล่าวคือการที่ครัวเรือนในชุมชนหมู่บ้านส่วนใหญ่ของประเทศมีรายได้ ไม่มีหนี้สินครัวเรือน จะทำให้เศรษฐกิจของประเทศจะมีความเข้มแข็ง มีภูมิคุ้มกันที่ดีไม่ต้องพะวงเรื่องความล้มเหลวทางเศรษฐกิจและสังคม (สิริกร บุญสังข์ และคณะ, 2560) สอดคล้องกับงานวิจัยของ ขวัญมณฑล ดอนขวา ศึกษาเรื่อง แบบจำลองปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจสร้างสรรค์มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย ผลการวิจัยพบว่า น้ำหนักองค์ประกอบปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีค่ามากที่สุด เพราะทำให้มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ความมีเหตุผลและการรู้จักพอประมาณ ตามลำดับ องค์ประกอบเศรษฐกิจสร้างสรรค์ คือด้านการศึกษา การสร้างสรรค์ผลงาน การใช้ทรัพยากรสินทางปัญญา และการใช้องค์ความรู้ ตามลำดับ องค์ประกอบการพัฒนาเศรษฐกิจได้แก่การมีงานทำ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การกระจายรายได้ที่ดี มาตรฐานการครองชีพที่ดีขึ้น และการควบคุมการเกิดมลภาวะเป็นพิษ ตามลำดับ (ขวัญมณฑล ดอนขวา, 2557)

องค์ความรู้ใหม่

การวิจัยเพื่อศึกษารูปแบบพัฒนาชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่เป็นขั้นก้าวหน้าต้องมีการสร้างเครือข่ายการพัฒนาไปยังชุมชนอื่น ผู้ที่มีบทบาทสำคัญเป็นอันดับแรกในความสำเร็จของการพัฒนาคือผู้ใหญ่บ้าน ส่วนบ้านวัดและราชการ (บวร) มีความสำคัญเป็นลำดับถัดมา กระบวนการพัฒนาเริ่มจากผู้นำให้ความรู้ในการพัฒนาชุมชนแก่ประชาชน การตั้งคณะกรรมการพัฒนาหมู่บ้านที่รับผิดชอบการพัฒนาแต่ละด้าน การร่วมกันประเมินศักยภาพของชุมชนเพื่อนำข้อมูลไปวางแผนก่อนที่จะนำไปสู่การปฏิบัติ ประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการประกอบอาชีพให้รับประโยชน์ตามกำลังความสามารถของตนเอง ซึ่งวิธีนี้จะทำให้การพัฒนามีความยั่งยืน สามารถออกแบบการพัฒนา ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 การพัฒนาชุมชนแบบเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” ขั้นก้าวหน้า

ความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนจึงขยายผลการพัฒนาไปยังชุมชนอื่นศึกษาเลียนแบบฉบับผู้นำและกระบวนการพัฒนา เท่ากับเป็นการขยายฐานเศรษฐกิจ ตลาด และสังคมที่มีขนาดใหญ่ขึ้นในการรองรับแลกเปลี่ยนผลิตภัณฑ์ของชุมชน และสร้างอำนาจต่อรองในทางการตลาดให้กับผลิตภัณฑ์ของชุมชน

สรุป/ข้อเสนอแนะ

ชุมชนต้นแบบบ้านด่านพัฒนาได้พัฒนาหมู่บ้านพึ่งตนเองตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ประสบผลสำเร็จจนได้รับรางวัลชนะเลิศระดับจังหวัดประจำปี 2561 และยังคงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง จึงใช้เป็นต้นแบบที่มีสองรูปแบบในการพัฒนาที่ให้ความสำคัญกับผู้นำมาก่อนพลังบรร (บ้าน วัด ราชการ) และมีกระบวนการพัฒนา 6 ขั้นตอนได้แก่การสร้าง ความเข้าใจแนวคิดและคุณค่าการพัฒนา การสร้างความเข้าใจสภาพชุมชน การร่วมกันวิเคราะห์ศักยภาพชุมชน การตั้งกลุ่มพัฒนาแต่ละด้าน การพัฒนาและปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง และการสร้างเครือข่ายการพัฒนา โดยประชาชนในชุมชนบ้านด่านพัฒนามีส่วนร่วมทั้งหกขั้นตอน และการรับผลประโยชน์เป็นไปตามกำลังความสามารถและความชำนาญของแต่ละคน และพบว่าความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนแบบเศรษฐกิจพอเพียงก่อให้เกิดผลลัพธ์ด้านสังคมทำให้ประชาชนในชุมชนมีสุขภาพทั้งกายและจิตที่ดี อยู่ร่วมกันอย่างเอื้ออาทรเกื้อกูลกัน วิเคราะห์ปัญหาและการวางแผนพัฒนาร่วมกัน สังคมชุมชนมีความสงบปกติสุข ครอบครัวมีความอบอุ่น ประชาชนเกิดความรักในถิ่นฐาน เกิดความภูมิใจที่ได้รับรางวัลและเป็นต้นแบบการพัฒนาให้หมู่บ้านอื่น ด้านเศรษฐกิจ คนในชุมชนมีอาชีพมั่นคง มีรายได้เพียงพอต่อการยังชีพและมีเงินออม ด้านสิ่งแวดล้อม สภาพแวดล้อมและระบบนิเวศของชุมชนมีความสมดุล ในการพัฒนาชุมชนแบบเศรษฐกิจพอเพียงขั้นก้าวหน้าจึงสร้างเครือข่ายการพัฒนาอีก 3 หมู่บ้าน โดยได้มีการลงนามบันทึกข้อตกลงความร่วมมือพัฒนาหมู่บ้าน ผลการวิจัยครั้งนี้มีประเด็นที่เป็นข้อเสนอแนะต่อชุมชนดังนี้ 1) ชุมชนเครือข่ายควรตั้งคณะกรรมการพัฒนาชุมชนร่วมกันโดยมีองค์ประกอบคณะกรรมการมาจากหมู่บ้านทั้งสิ้น ตัวแทนฝ่ายพัฒนาของอำเภอ และองค์การบริหารส่วนตำบล 2) การพัฒนาไม่ควรใช้เงินนำ 3) การพัฒนาชุมชน ควรมาจากความคิดริเริ่มของผู้นำชุมชนและประชาชนในหมู่บ้าน ข้อเสนอแนะต่อหน่วยงาน ดังนี้ 1) ควรจัดหาตลาดในเมืองสำหรับผลิตภัณฑ์และพืชผักปลอดสารพิษจากวิสาหกิจชุมชนไปจำหน่าย 2) ควรสนับสนุนทรัพยากรให้สอดคล้องกับสภาพการขาดแคลนของแต่ละชุมชน ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ดังนี้ 1) ควรจัดประเภทผู้นำ ผู้ใหญ่บ้านที่มีคุณสมบัติเป็นนักพัฒนาแบบเศรษฐกิจพอเพียง แล้วให้น้ำหนักความสำคัญในการสนับสนุนทรัพยากรการพัฒนา 2) ควรสนับสนุนชุมชนที่ประสบผลสำเร็จในการพัฒนาชุมชนแบบเศรษฐกิจพอเพียงให้เป็นต้นแบบขยายผลการพัฒนาในรูปเครือข่ายไปยังชุมชนอื่นข้างเคียง และมีประเด็นที่ควรวิจัยต่อไป ดังนี้ 1) ควรมีการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาในบางชุมชนแบบเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” ไม่สามารถ

พัฒนาต่อเนื่องได้ 2) ควรศึกษาอิทธิพลจากปัจจัยภายนอกที่ทำให้การพัฒนาชุมชนแบบเศรษฐกิจพอเพียงไม่สามารถพัฒนาได้ และ 3) ควรศึกษาปัจจัยที่จะทำให้การพัฒนาชุมชนแบบเศรษฐกิจพอเพียงในลักษณะการสร้างเครือข่ายประสบผลสำเร็จ

เอกสารอ้างอิง

- เสาวนีย์ อาภามงคล. (2559). ตัวแบบการพัฒนาชุมชนด้วยแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเอเชีย
พิจารณา ศูนย์การศึกษาเอเชีย. กรุงเทพมหานคร: คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัย
รามคำแหง.
- ขวัญกมล ดอนขวา. (2557). แบบจำลองปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และเศรษฐกิจ
สร้างสรรค์มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย. นครราชสีมา: สำนักวิชา
เทคโนโลยีสังคม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี.
- ปาริชา มารี เคน. (2551). บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่อการเสริมสร้างความ
เข้มแข็งของชุมชน กรณีศึกษาเทศบาลตำบลนาคูอำเภอเมืองกาฬสินธุ์. วารสาร
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, 2(2), 69-78.
- พระวิมลยา จิตสมปนโน. (2560). ความร่วมมือของบ้าน วัด และโรงเรียน ในการพัฒนาสังคม
อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี. วารสาร มจร การพัฒนาสังคม, 2(3), 86-101.
- วิทยา จันทรแดง และจำนง อติวัฒน์สิทธิ์. (2555). การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการชุมชน
เข้มแข็งตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในเขตจังหวัดภาคกลางตอนบนสักทอง.
วารสารการวิจัย, 18(2), 23-40.
- วิฑูรย์ แก้วสุวรรณ และคณะ. (2559). การพัฒนาชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงใน
กลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่างการเมืองการปกครอง. วารสารการวิจัย, 6(2), 55-66.
- สมาน ทำตะคุ. (25 มิถุนายน 2563). พนักงานฝ่ายพัฒนา องค์การบริหารส่วนตำบลเขาชนไก่
อำเภอแม่เมาะ จังหวัดนครสวรรค์. (ประเวศน์ มหารัตน์สกุล, ผู้สัมภาษณ์)
- สิริกร บุญสังข์ และคณะ. (2560). การพัฒนาชุมชนต้นแบบในการนำแนวคิด เศรษฐกิจ
พอเพียงมาใช้ เพื่อชุมชนอยู่เย็น เป็นสุข. วารสารชุมชนวิจัย, 11(2), 9-18.
- อาคม เต็มพิทยาไพสิฐ. (2557). วิสัยทัศน์และยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ... สู่ความยั่งยืน.
กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- อุบลรัตน์ สิทธิไธ. (11 สิงหาคม 2563). พัฒนาการอำเภอแม่เมาะ จังหวัดนครสวรรค์.
(ประเวศน์ มหารัตน์สกุล, ผู้สัมภาษณ์)
- Appleton, J. V. (1995). Analysing qualitative interview data addressing issues of
validity and reliability. *Journal of Advanced Nursing*, 22(1), 993-997.
- Aristotle. (2020). *Politics*, translated by Benjamin Jowett. Retrieved November 20,
2020, from <http://classics.mit.edu/Aristotle/politics.html>.

- Dukes, S. (1984). Phenomenology Methodology in the Human Sciences. *Journal of Religion and Health*, 23(3), 197-203.
- Greenwood, D. & Levin, M. (2001). *Pragmatic action research and the struggle to transform universities into learning communities*. London: Sage.
- Kemmis, S. & Mc Taggart, R. (1988). *The Action Research Planer* 3rd ed. Victoria: Deakin University.
- Markusen, A. (2004). "Targeting Occupations in Regional and Community Economic Development". *Journal of the American Planning Association*, 70(3), 253 - 268.
- Merriam, S. B. (2009). *Qualitative Research : A Guide to design and implementation*. San Francisco: Jossey- Bass.
- Williamson, T. & Long, A. F. (2005). Qualitative data analysis using data display. *Nurse Researcher*, 12(3), 7-19.

สถานการณ์รายการเกษตรในโทรทัศน์ไทยและรูปแบบการนำเสนอ เนื้อหาที่เหมาะสมต่อเกษตรกร*

THAI AGRICULTURAL-RELATED TELEVISION PROGRAM AND THE FORMATS OF CONTENT WHICH SUITABLE TO FARMERS

อดิพล เอื้อจรัสพันธุ์

Adipon Euajarusphan

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

Thammasat University, Thailand

E-mail: adiponman@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) สรุปรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นของรายการโทรทัศน์ทางการเกษตรไทยที่ออกอากาศระบบแอนะล็อกถึงดิจิทัล และ 2) ศึกษา รูปแบบการนำเสนอเนื้อหาที่เหมาะสมต่อเกษตรกร เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยบันทึกข้อมูลรายการลงตารางลงรหัส และการสัมภาษณ์เชิงลึก กลุ่มเกษตรกรผู้ชมรายการเกษตรในโทรทัศน์ดิจิทัลจำนวน 20 คน ผลการวิจัยพบว่า 1) รายการโทรทัศน์ทั้งหมดในปี พ.ศ. 2562 - 2563 พบรายการโทรทัศน์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการเกษตรทั้งสิ้น 8 รายการ รวม 355 นาที/สัปดาห์ ในปี พ.ศ. 2559 พบรายการโทรทัศน์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการเกษตรทั้งสิ้น 17 รายการ รวม 805 นาที/สัปดาห์ ในปี พ.ศ. 2551 พบรายการโทรทัศน์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการเกษตรทั้งสิ้น 19 รายการ รวม 512 นาที/สัปดาห์ ด้านช่วงเวลาการออกอากาศรายการเกษตรทางโทรทัศน์โดยภาพรวมมีความเหมาะสมกับวิถีชีวิตเกษตรกร กล่าวคือ มีการออกอากาศรายการเกษตรในช่วงเช้าระหว่างเวลา 04.00 - 07.30 น. ช่วงเย็นระหว่างเวลา 16.00 - 21.00 น. ซึ่งช่วงเวลาดังกล่าวเป็นช่วงเวลาที่เกษตรกรสามารถรับข้อมูลข่าวสารทางการเกษตรจากช่องทางการสื่อสารต่าง ๆ ได้ 2) รูปแบบการนำเสนอเนื้อหาที่เหมาะสมต่อเกษตรกร ด้านช่องทางการสื่อสาร รายการที่เหมาะสมกับเกษตรกรต้องสามารถกระตุ้นให้เกษตรกรรู้สึกอยากรจะแสวงหาข้อมูลด้านการเกษตร โดยช่องทางผ่านสื่อโทรทัศน์และวิทยุเป็นช่องทางที่เกษตรกรให้ความสนใจมากที่สุด แต่ควรเสนอข่าวสารด้านการเกษตรในช่วงเวลาที่เหมาะสมกับเกษตรกร ช่องทางการนำเสนอรายการต้องสามารถเข้าถึงได้ง่าย และค่าใช้จ่ายไม่แพง ด้านสารหรือเนื้อหาในสื่อทุกประเภท ต้องปรับให้เกษตรกรเข้าใจได้ง่าย เหมาะกับระดับการศึกษา ข้อมูล

* Received 2 April 2021; Revised 18 April 2021; Accepted 19 April 2021

สำคัญที่เกษตรกรต้องการประกอบด้วย ข้อมูลกลางน้ำ เช่น การจัดการศัตรูพืช ฯลฯ และข้อมูลปลายน้ำ เช่น การกระจายผลผลิต ฯลฯ

คำสำคัญ: รายการเกษตร, โทรทัศน์, รูปแบบการนำเสนอเนื้อหา, เกษตรกร

Abstract

The objectives of this study were: 1) to explore the preliminary information of Thai agricultural television programs broadcast in analog to digital system and 2) to study the formats of content which suitable to farmers. This is a qualitative research gathering data via collected and recorded on a coding sheet form and in-depth interviews with 20 farmers who regularly watched digital TV. This research found that; 1) From all television programs aired in 2019 and 2020, only 8 of them were agricultural television programs which covered a total of 355 minutes of airtime per week. In 2016, there were 17 television programs with agricultural content, totaling 805 minutes of airtime per week. In 2008, there was a total of 19 agricultural content TV programs, totaling 512 minutes of airtime per week. The agricultural programs' broadcasting time on television was found to be suitable for farmers' livelihoods in general, with agricultural programs broadcast in the morning between 04:00-07:30 and in the evening between 16:00-21:00. These two periods of time were given feedback as suitable times for farmers to receive agricultural information from various communication channels. 2) As for the format of content which to be suitable for framers, considering the channels of communication, the agricultural programs suitable for farmers must be able to motivate farmers to want to seek more agricultural information. Television and radio programs were found to be the channels with the most interest among farmers. However, they should offer agricultural news and information at a time suitable for farmers. The programs should also be easily accessible and inexpensive. Concerning the message or content in all media channels, it must be adjusted so that farmers can easily understand or be suitable for all education levels. Important information that farmers need includes midstream data such as pest management and downstream data such as distribution and logistics management.

Keywords: Agricultural Program, Television, Content Presentation Format, Farmer

บทนำ

คำกล่าวที่ว่า “เกษตรกร คือ กระดูกสันหลังของชาติ” สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของอาชีพเกษตรต่อกลไกการพัฒนาประเทศไทยมาช้านาน ซึ่งนอกจากการให้ผลผลิตทางการเกษตรหล่อเลี้ยงประชากรในชาติแล้ว ยังนำผลผลิตที่ได้กระจายไปสู่ระดับสากลมาอย่างต่อเนื่อง หากแต่สังคมไทยปัจจุบันให้ความสำคัญต่ออาชีพเกษตรกรรมมาน้อยเพียงใด? ภาพสะท้อนที่น่าสนใจอย่างหนึ่ง คือ ปริมาณและระยะเวลาการออกอากาศรายการเกษตรที่ปรากฏบนจอโทรทัศน์

ความสำคัญของภาคการเกษตรต่อประเทศไทยมีมาอย่างช้านาน โดยข้อมูลจากสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (2563) พบว่า ประเทศไทย มีเกษตรกรทั้งสิ้น 8,094,954 คน รวม 15.6 ล้านราย (Attavanich, W. et al., 2018) แม้เทคโนโลยี สภาพเศรษฐกิจและสังคมจะเปลี่ยนแปลงไป ภาคการเกษตรก็ยังเป็นหัวใจสำคัญทั้งในด้านการเป็นสินค้าส่งออกและในด้านของความมั่นคงด้านอาหาร ดังนั้น ภาคการเกษตรจึงมีบทบาทต่อการพัฒนาของประเทศไทย สิ่งสำคัญของการพัฒนาการเกษตร คือ การติดต่อสื่อสารเพื่อให้เกษตรกรรับทราบข้อมูลข่าวสารด้านการเกษตร ตลอดจนการนำข้อมูลข่าวสารด้านการเกษตรนั้น ๆ ไปใช้จริงในการทำการเกษตร ในยุคข้อมูลข่าวสาร สื่อมวลชนถือว่ามามีบทบาทสำคัญในการเผยแพร่ความรู้ด้านการเกษตรไปยังเกษตรกร โดยเฉพาะสื่อโทรทัศน์เป็นสื่อที่เกษตรกรใช้เพื่อการเปิดรับข่าวสารมากที่สุด (พรทิพย์ เย็นจะบก และคณะ, 2547) และยังมีคุณสมบัติพิเศษกว่าสื่ออื่น ๆ คือ สามารถส่งสารไปได้ทั้งภาพและเสียงในคราวเดียวกันจึงทำให้เกษตรกรสามารถจดจำเนื้อหาสาระต่าง ๆ ได้มากกว่าสื่อประเภทอื่น ๆ ซึ่งเหมาะสมกับการเป็นเครื่องมือในการส่งผ่านองค์ความรู้ด้านการเกษตร (Wulystan, P. M., 2018)

รายการโทรทัศน์เพื่อการเกษตรเป็นรายการที่มีมานาน กลุ่มผู้มีอาชีพเกษตรกรของประเทศมีจำนวนหลายล้านคน การได้รับชมรายการโทรทัศน์ที่มีเนื้อหาเกษตรจะช่วยให้เกษตรกรได้รับความรู้ในอาชีพ และเป็นการส่งเสริมอุตสาหกรรมเกษตรให้ก้าวหน้า โดยเฉพาะรายการการเกษตรที่เน้นให้รูปแบบรายการเป็นรายการศึกษาผสมความบันเทิง เพื่อให้เกษตรกรเข้าใจได้ง่าย และไม่ซับซ้อนให้หลงเชื่อหรือปฏิบัติตามการโฆษณาเพื่อหวังผลกำไร แต่ที่ผ่านมารายการเกษตรมักถูกจัดให้มีสัดส่วนรายการน้อยเมื่อเทียบกับเวลาออกอากาศทั้งหมดของสถานี (ธาม เชื้อสถาปนศิริ, 2552) อีกทั้งเนื้อหาในปัจจุบันยังแฝงไปด้วยโฆษณาสินค้า การโฆษณาในรายการที่ทำให้เกษตรกรเผลอเลือกในการทำการเกษตร ปัจจุบันรายการเกษตรทางโทรทัศน์ได้เพิ่มบทบาทจากการสาธิตการเกษตร มาเป็นสื่อเพื่อการโฆษณาและประชาสัมพันธ์ การให้คำปรึกษา การแนะนำสถานที่ท่องเที่ยว และการแนะนำอาชีพ ซึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่า บทบาทที่เพิ่มขึ้นนี้ได้ทำให้คุณค่าสาระในรายการที่ตั้งใจให้ความรู้ในการเกษตรได้ถูกลดความสำคัญลงไปหรือไม่

จากงานวิจัยเรื่อง Agricultural Information Transmission: A Perspective of Thailand Farmer's Media Usage พบว่า สื่อที่เกษตรกรไทยมีระดับความต้องการในการใช้ อยู่ในระดับสูงมากที่สุด คือ โทรศัพท์ โดยมีค่าเฉลี่ยของระดับความต้องการใช้สื่อดังกล่าวนี้ เท่ากับ 4.22 ซึ่งมากกว่าสื่ออื่น ๆ ทั้งหมด ซึ่งสอดคล้องกับมิติของการใช้สื่อเพื่อประโยชน์ทาง การเกษตรของเกษตรกรที่พบว่า เกษตรกรไทยร้อยละ 92.80 ใช้สื่อโทรศัพท์เพื่อประโยชน์ทาง การเกษตรเช่นกัน (Euajarusphan, A., 2018) นอกจากนี้ รายการโทรทัศน์ทางการเกษตรเป็น รายการอีกประเภทหนึ่งที่อยู่คู่วงการสื่อสารมวลชนมาอย่างยาวนาน เมื่อมีการเปลี่ยนแปลง จากโทรทัศน์แอนะล็อกไปสู่โทรทัศน์ดิจิทัลผู้ผลิตรายการโทรทัศน์จึงต้องมีการปรับตัวและ ปรับเปลี่ยนรูปแบบและเนื้อหาการนำเสนอรายการที่แตกต่างจากเดิม บทความนี้จึงรวบรวม ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับรายการการเกษตรในช่วงเวลาต่าง ๆ ของโทรทัศน์ไทย เริ่มตั้งแต่ในปี พ.ศ. 2551 ซึ่งเป็นช่วงของโทรทัศน์ระบบแอนะล็อก ในปี พ.ศ. 2559 เข้าสู่ช่วงเปลี่ยนผ่านจาก โทรทัศน์แอนะล็อกสู่โทรทัศน์ดิจิทัล และ พ.ศ. 2562 - 2563 เป็นยุคโทรทัศน์ดิจิทัลเต็ม รูปแบบ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. สำรวจข้อมูลเบื้องต้นของรายการโทรทัศน์ทางการเกษตรไทยที่ออกอากาศระบบ แอนะล็อกถึงดิจิทัล
2. ศึกษารูปแบบการนำเสนอเนื้อหาที่เหมาะสมต่อเกษตรกร

วิธีดำเนินการวิจัย

1. **รูปแบบที่ใช้ในการวิจัย** การศึกษาวิจัยเรื่องนี้ ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In - depth interview) ด้วยแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi - structured Interview)

2. **กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ** การวิจัยในครั้งนี้แบ่งการเก็บข้อมูลเป็น 2 ส่วน คือ

2.1 ส่วนรายการการเกษตรในช่วงปี พ.ศ. 2551 เป็นช่วงของโทรทัศน์ระบบ แอนะล็อก ในปี พ.ศ. 2559 เข้าสู่ช่วงเปลี่ยนผ่านจากโทรทัศน์แอนะล็อกสู่โทรทัศน์ดิจิทัล และ พ.ศ. 2562 - 2563 ยุคโทรทัศน์ดิจิทัลเต็มรูปแบบ เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นของรายการ โทรทัศน์ทางการเกษตรไทย

2.2 กลุ่มเกษตรกรผู้ชมรายการการเกษตรในโทรทัศน์ดิจิทัลจำนวน 20 คน โดยมีวิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive sampling) โดยต้องเป็น เกษตรกรที่รับชมรายการการเกษตรทางโทรทัศน์เป็นประจำทุกสัปดาห์ เพื่อศึกษารูปแบบการ นำเสนอเนื้อหาที่เหมาะสมต่อเกษตรกร

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย และการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

3.1 ตารางลงรหัส (Coding Sheet) ประกอบด้วย ชื่อรายการ ช่อง เวลา ออกอากาศ วัน และระยะเวลา

3.2 แบบสัมภาษณ์แบบปลายเปิด เป็นเครื่องมือในการวิจัย โดยลักษณะของเครื่องมือจะเป็นแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง (Semi – Structured Interview) เพื่อไม่รบกวนเวลาของผู้ให้สัมภาษณ์มากเกินไป และสามารถควบคุมหัวข้อและขอบเขตการสนทนาได้ ซึ่งในแบบสัมภาษณ์จะมีส่วนประกอบของข้อคำถาม 3 ส่วนช่องทางการสื่อสาร (เนื้อหา) และปัญหาในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร

โดยตารางลงรหัส (Coding Sheet) และแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง (Semi - Structured Interview) ได้ผ่านการตรวจสอบและความเห็นชอบจากผู้ทรงคุณวุฒิ

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1 ข้อมูลส่วนที่ 1 ได้จากการการเก็บข้อมูลปริมาณสัดส่วนรายการและบันทึกข้อมูลรายการลงตารางลงรหัส (Coding Sheet) โดยวิเคราะห์จากเทปบันทึกการถ่ายทอด

4.2 ข้อมูลส่วนที่ 2 ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In - Depth Interview) ด้วยการสัมภาษณ์แบบตัวต่อตัว ซึ่งการเก็บข้อมูลจะมีการติดต่อประสานเพื่อขอเข้าไปสัมภาษณ์เกษตรกรตามวัน เวลา และช่องทางที่เกษตรกรสะดวก โดยแบบสัมภาษณ์แบ่งเป็น 2 ตอน คือ ข้อมูลเบื้องต้นของเกษตรกร และสรุปรายการการเกษตรที่เหมาะสมต่อเกษตรกร

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล โดยนำข้อมูลจากตารางลงรหัส (Coding Sheet) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In - Depth Interview) มาจัดระเบียบตัดข้อมูลที่ไม้อยู่ขอบเขตการศึกษา ออก สังเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องนำมาตีความ และ วิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis)

ผลการวิจัย

1. ข้อมูลเบื้องต้นของรายการโทรทัศน์ทางการเกษตรไทยที่ออกอากาศระบบแอนะล็อกถึงดิจิทัล

ดังที่ได้กล่าวมา ในยุคปัจจุบันโทรทัศน์ยังเป็นสื่อหลักที่เกษตรกรใช้และต้องการใช้เพื่อรับข้อมูลข่าวสารอันเป็นประโยชน์ทางการเกษตร แต่กลับพบว่ารายการการเกษตรในโทรทัศน์กลับถูกลดบทบาทความสำคัญลงเรื่อย ๆ โดยในปี พ.ศ. 2551 พบว่ามีรายการการเกษตรอยู่ 19 รายการ รวมเวลา 512 นาที/สัปดาห์ ในปี พ.ศ. 2559 พบว่ามีรายการการเกษตรอยู่ 17 รายการ รวมเวลา 805 นาที/สัปดาห์ และในปี พ.ศ. 2562 พบว่าเหลือรายการการเกษตรอยู่เพียง 8 รายการ เท่านั้น รวมเวลา 355 นาที/สัปดาห์ จะเห็นว่าแม้ในปี

พ.ศ. 2559 จะมีสัดส่วนเวลา/สัปดาห์เพิ่มขึ้น แต่ก็เพิ่มขึ้นเนื่องจากการมีช่องโทรทัศน์เพิ่มขึ้นจาก 6 ช่อง เป็น 48 ช่อง มากกว่าเกิดจากการให้ความสำคัญต่อเกษตรกร อีกทั้งเมื่อพิจารณาถึงจำนวน และสัดส่วนเวลาถือว่าน้อยมากกับการมีช่องโทรทัศน์ถึง 48 ช่อง

ตารางที่ 1 รายการเกษตรในทีวีแอนะล็อกของไทยปี 2551 (ตาม เชื่อสถาปนศิริ, 2552)

รายการ	ช่อง	เวลาออกอากาศ	วัน	ระยะเวลา
1. เกษตรพรวน	5	05.00 - 05.25 น.	จันทร์	25 นาที/สัปดาห์
2. พบหมอดิน	5	06.33 - 06.35 น.	อาทิตย์	02 นาที/สัปดาห์
3. สารคดีการเกษตร ก้าวหน้า	5	16.25 - 16.30 น.	จันทร์ - ศุกร์	25 นาที/สัปดาห์
4. สยามตามรอยพ่อ	5	16.00 - 16.25 น.	พุธ	25 นาที/สัปดาห์
5. เกษตรพอเพียง	NBT	08.30 - 09.00 น.	เสาร์	30 นาที/สัปดาห์
6. ลูกทุ่งเกษตรกร	NBT	10.35 - 11.00 น.	อาทิตย์	25 นาที/สัปดาห์
7. เพื่อนเกษตรกรไทยยามเช้า	NBT	05.30 - 06.00 น.	อาทิตย์	30 นาที/สัปดาห์
8. ทิดบัวบานคุณ	NBT	04.55 - 05.30 น.	อาทิตย์	35 นาที/สัปดาห์
9. เกษตรสาร*	NBT	05.30 - 06.00 น.	เสาร์	30 นาที/สัปดาห์
10. ฟาร์มที่บางเกษตร*	NBT	05.30 - 06.00 น.	เสาร์	30 นาที/สัปดาห์
11. สารคดีเกษตร	ช่อง 7	ส่วนหนึ่งของ รายการข่าวด่วน 7 สี่ เวลา 05.00- 06.15 น. (2 นาที)	จันทร์-ศุกร์	10 นาที/สัปดาห์
12. เกษตรน่ารู้	ช่อง 7	ส่วนหนึ่งของ รายการข่าวด่วน 7 สี่ เวลา 05.00- 06.15 น. (2 นาที)	จันทร์-ศุกร์	10 นาที/สัปดาห์
13. วิถียั่งยืน	ช่อง 7	16.50 - 16.51 น.	พุธ	01 นาที/สัปดาห์
14. ฟาร์มใหม่	ช่อง 9	05.00 - 05.30 น.	พุธ	30 นาที/สัปดาห์
15. ต้นไม้ใบหญ้า	ช่อง 9	05.57 - 06.00 น.	จันทร์-ศุกร์	15 นาที/สัปดาห์
16. วันฟ้าใส	ช่อง 9	05.00 - 05.30 น.	เสาร์	30 นาที/สัปดาห์
17. คลินิกเกษตร	ทีวีไทย	05.00 - 05.25 น. 13.30 - 13.57 น.	อังคาร จันทร์	25 นาที/สัปดาห์ 27 นาที/สัปดาห์
18. บ้านทุ่งลุงเกษตร	ทีวีไทย	05.00 - 05.30 น. 13.30 - 13.57 น.	เสาร์-อาทิตย์ ศุกร์	60 นาที/สัปดาห์ 27 นาที/สัปดาห์
19. ชาววิทย์ชิดชาวบ้าน	ทีวีไทย	08.00 - 08.50 น.	ศุกร์	50 นาที/สัปดาห์
รวม				512 นาที/สัปดาห์

*มาสลับกันไปมา 2 รายการ

จากตารางที่ 1 พบว่า รายการโทรทัศน์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการเกษตรทั้งสิ้น 19 รายการ รวม 512 นาที/สัปดาห์ โดยช่อง NBT พบรายการเกี่ยวกับการเกษตรมากที่สุด 6 รายการ คือ รายการเกษตรพอเพียง ออกอากาศทุกวันเสาร์ เวลา 08.30 - 09.30 น. รายการลูกทุ่งเกษตรกร ออกอากาศทุกวันอาทิตย์ เวลา 10.35 - 11.00น. รายการเพื่อเกษตรไทยยามเช้า ออกอากาศทุกวันอาทิตย์ เวลา 10.35 - 11.00น. รายการเพื่อเกษตรไทยยามเช้า ออกอากาศทุกวันอาทิตย์ เวลา 05.30 - 06.00น. รายการทิดบ้านช่วยคุย ออกอากาศทุกวันอาทิตย์ เวลา 04.55 - 05.30น. รายการเกษตรสารและรายการฟ้าสว่างที่บางเขน สลับกัน ออกอากาศทุกวันเสาร์ เวลา 05.30 - 06.00 น. รวมเวลาออกอากาศ 150 นาที/สัปดาห์ (ช่องทีวีไทยแม้จำนวนรายการจะน้อยกว่าแต่เวลารวมมากกว่า คือ 189 นาที) ส่วนช่องอื่น ๆ พบรายการ ดังนี้

- ช่อง 5 รายการเกษตรพารวย ออกอากาศทุกวันจันทร์ เวลา 05.00 - 05.25 น. รายการพบหมอดิน ออกอากาศทุกวันอาทิตย์ เวลา 06.33 - 06.35น. รายการสารคดีเกษตรก้าวหน้า ออกอากาศทุกวันจันทร์-ศุกร์ เวลา 16.25 - 16.30น. และรายการสยามตามรอบพ้อ ออกอากาศทุกวันพุธ เวลา 16.00 - 16.25น. รวมเวลาออกอากาศ 77 นาที/สัปดาห์

- ช่อง 7 รายการสารคดีเกษตร ออกอากาศวันจันทร์-ศุกร์ ในช่วงของรายการข่าวด่วน 7 สี เวลา 05.00 - 06.15 น. (2 นาที) รายการเกษตรน่ารู้ ออกอากาศวันจันทร์-ศุกร์ ในช่วงของรายการข่าวด่วน 7 สี เวลา 05.00 - 06.15 น. (2 นาที) และรายการวิถียั่งยืน ออกอากาศทุกวันพุธ เวลา 16.50 - 16.51 น. รวมเวลาออกอากาศ 21 นาที/สัปดาห์

- ช่อง 9 รายการฟ้าวันใหม่ ออกอากาศทุกวันพุธ เวลา 05.00 - 05.30 น. รายการต้นไม้ใบหญ้า ออกอากาศทุกวันจันทร์ - ศุกร์ เวลา 05.57 - 06.00 น. และรายการวันฟ้าใส ออกอากาศทุกวันเสาร์ เวลา 05.00 - 05.30 น. รวมเวลาออกอากาศ 75 นาที/สัปดาห์

- ช่อง ทวีไทย รายการคลินิกเกษตร ออกอากาศทุกวันจันทร์และอังคาร เวลา 05.00 - 05.25 น. และ 13.30 - 13.57 น. รายการบ้านทุ่งลูกเกษตร ออกอากาศทุกวันเสาร์ - อาทิตย์และศุกร์ เวลา 05.00 - 05.30 น. และ 13.30 - 13.57 น. และรายการชาววิทย์ชิดชาวบ้าน ออกอากาศทุกศุกร์ เวลา 08.00 - 08.50 น. รวมเวลาออกอากาศ 186 นาที/สัปดาห์

เมื่อพิจารณาการจัดวางผังรายการเกษตร พบว่า มี 10 รายการออกอากาศในช่วงเช้าตรู่ 04.00 - 06.30 น. มี 3 รายการ ออกอากาศในช่วงเย็น 16.05 - 17.25 น. ซึ่งเป็นการจัดวางช่วงเวลาได้ดี โดยเป็นช่วงก่อนที่เกษตรกรจะออกไปงานและหลังจากกลับจากทำงาน ส่วนอีก 4 รายการ ออกอากาศในช่วงเวลากลางวัน 11.30 - 16.00น. ซึ่งเป็นช่วงที่ไม่เหมาะสมกับวิถีชีวิตของเกษตรกร เพราะช่วงเวลาดังกล่าวเกษตรกรมักทำกิจกรรมทางการเกษตรอยู่ภายในพื้นที่เกษตรของตนเอง

ตารางที่ 2 รายการเกษตรในทีวีดิจิทัลของไทยปี 2559 (ปทุมมา ลัมศรีงาม และ อนุรักษ์ สงคราม, 2560)

รายการ	ช่อง	เวลาออกอากาศ	วัน	ระยะเวลา
1. ขาวนาญคใหม่	5	17.00 - 17.25 น.	พุธ	25 นาที/สัปดาห์
2. ขุมทรัพย์ใต้แผ่นดิน	5	04.00 - 04.30 น.	ศุกร์	30 นาที/สัปดาห์
3. ดินเปลี่ยนชีวิต	5	14.05 - 14.30 น.	ศุกร์	25 นาที/สัปดาห์
4. เกษตรอาสา	5	05.50 - 06.15น.	เสาร์	25 นาที/สัปดาห์
5. กรีนฟาร์ม วาไรตี้	Amarin TV HD	07.30 - 08.00 น.	เสาร์ - อาทิตย์	60 นาที/สัปดาห์
6. สหกรณ์ยุคใหม่ก้าวไกลพัฒนา	NBT	05.30 - 06.00 น.	อังคาร พฤหัสบดี	60 นาที/สัปดาห์
7. แผ่นดินทอง	NBT	16.05 - 16.30 น.	เสาร์	25 นาที/สัปดาห์
8. เกษตรสาร	NBT	05.00 - 05.30 น.	อาทิตย์	30 นาที/สัปดาห์
9. ทิดบัวบานชวนคุย	NBT	05.00 - 05.30 น.	เสาร์ - อาทิตย์	60 นาที/สัปดาห์
10. ก้าวอย่างพอเพียง	NBT	11.30 - 12.00 น.	เสาร์ - อาทิตย์	60 นาที/สัปดาห์
11. เกษตรซัด	New TV	15.00 - 16.00 น.	อาทิตย์	60 นาที/สัปดาห์
12. เกษตรบ้านทุ่ง	Bright TV	05.00 - 05.30 น.	จันทร์ - ศุกร์	150 นาที/สัปดาห์
13. สนั่นล้นทุ่ง	Bright TV	06.00 - 06.30 น.	ศุกร์	30 นาที/สัปดาห์
14. เกษตรไอดอล	MCOT HD	17.00 - 17.15 น.	จันทร์	15 นาที/สัปดาห์
15. คนไทยหัวใจเกษตร	MCOT HD	05.00 - 05.30 น.	จันทร์ - ศุกร์ (27 นาที)	135 นาที/สัปดาห์
16. ต้นไม้ใบหญ้า	MCOT HD	05.00 - 05.30 น.	จันทร์ - ศุกร์ (3 นาที)	15 นาที/สัปดาห์
17. ก้าวไกลกับกรมวิชาการเกษตร	MCOT HD	05.00 - 05.30 น.	อาทิตย์	30 นาที/สัปดาห์
รวม				805 นาที/สัปดาห์

จากตารางที่ 2 พบว่า รายการโทรทัศน์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการเกษตรทั้งสิ้น 17 รายการ รวม 805 นาที/สัปดาห์ โดยช่อง NBT พบรายการเกี่ยวกับการเกษตรมากที่สุด 5 รายการ คือ รายการสหกรณ์ยุคใหม่ก้าวไกลพัฒนา ออกอากาศทุกวันอังคารและพฤหัสบดี เวลา 05.30 - 06.00 น. รายการแผ่นดินทอง ออกอากาศทุกวันเสาร์ เวลา 16.05 - 16.30น. รายการเกษตรสาร ออกอากาศทุกวันอาทิตย์ เวลา 05.00 - 05.30 น. รายการทิดบัวบานชวนคุย ออกอากาศทุกวันเสาร์และวันอาทิตย์ เวลา 05.00 - 05.30 น. และ รายการก้าวอย่างพอเพียง ออกอากาศทุกวันเสาร์และวันอาทิตย์ เวลา 11.30 - 12.00 น. รวมเวลาออกอากาศ 205 นาที/สัปดาห์) ส่วนช่องอื่น ๆ พบรายการ ดังนี้

- ช่อง 5 รายการชวณายุคใหม่ ออกอากาศทุกพุธ เวลา 17.00 - 17.25 น. รายการชุมทรัพย์ใต้แผ่นดิน ออกอากาศทุกวันศุกร์เวลา 04.00 - 04.30 น. รายการดินเปลี่ยนชีวิต ออกอากาศทุกวัน ศุกร์ เวลา 14.05 - 14.30 น. และรายการเกษตรอาสา ออกอากาศทุกวันเสาร์ เวลา 05.50 - 06.15 น. รวมเวลาออกอากาศ 105 นาที/สัปดาห์

- ช่อง Bright TV รายการเกษตรบ้านทุ่ง ออกอากาศวันจันทร์-ศุกร์ เวลา 05.00 - 05.30 น. และรายการสนั่นลั่นทุ่ง ออกอากาศทุกวันศุกร์ เวลา 06.00 - 06.30 น. รวมเวลาออกอากาศ 180 นาที/สัปดาห์

- MCOT HD รายการเกษตรไฮดอล ออกอากาศทุกวันจันทร์ เวลา 17.00 - 17.15 น. รายการคนไทยหัวใจเกษตร ออกอากาศทุกวันจันทร์-ศุกร์ เวลา 05.00 - 05.30 น. รายการต้นไม้ใหญ่ ออกอากาศทุกวันจันทร์ - ศุกร์ เวลา 05.00 - 05.30 น และรายการก้าวไกลกับกรมวิชาการเกษตร ออกอากาศทุกวันอาทิตย์ เวลา 05.00 - 05.30 น. รวมเวลาออกอากาศ 195 นาที/สัปดาห์

- ช่อง Amarin TV และ New TV มีรายการเกษตรช่องละ 1 รายการ ได้แก่ รายการกรีนฟาร์ม วาไรตี้ ออกอากาศทุกวันเสาร์ - อาทิตย์ เวลา 07.30 - 08.00 น. และรายการเกษตรซัด ออกอากาศทุกวันอาทิตย์ เวลา 15.00 - 16.00 น. รวมเวลาออกอากาศ 120 นาที/สัปดาห์ เมื่อพิจารณาการจัดวางผังรายการเกษตร พบว่า การจัดวางช่วงเวลาได้ดี เนื่องจากเกษตรกรเป็นผู้ที่มักตื่นแต่เช้าและนอนหัวค่ำ กลางวันเป็นเวลาทำงาน ซึ่งส่วนใหญ่จะออกไปทำงานในท้องที่นอกบ้าน จะมีที่อยู่กับบ้านบ้าง แต่ก็ไม่อยู่ตลอดเวลาและเสมอไป โอกาสที่เกษตรกรจะดูโทรทัศน์จึงมักจะเป็นเวลาเข้ามีดหรือย่างรุ่ง และตอนเย็นที่กลับจากท้องที่ไร่นาแล้ว ซึ่งจะเป็นเวลาที่เกษตรกรเหนื่อยกลับมา ต้องการเวลาพักผ่อนหาความเพลิดเพลินใจ เมื่อพิจารณาจากสภาพชีวิตของเกษตรกรแล้ว จึงน่าจะเป็นเครื่องพิจารณาได้ว่าช่วงเวลาในการจัดรายการโทรทัศน์เพื่อเกษตรกร คือ ช่วงเวลาเช้าตรู่ระหว่าง 05.00 - 06.00 น. และช่วงเวลาค่ำระหว่าง 17.00 - 21.00 น. เนื่องจากจะเป็นช่วงเวลาที่เกษตรกรสามารถชมโทรทัศน์ได้

ตารางที่ 3 รายการเกษตรในทีวีดิจิทัลของไทยปี 2562-2563

รายการ	ช่อง	เวลาออกอากาศ	วัน	ระยะเวลา
1. คนไทยหัวใจเกษตร	9	06.00 - 06.25 น.	จันทร์-ศุกร์	125 นาที/สัปดาห์
2. เกษตรสนามเป้า	5	07.30 - 08.30 น.	เสาร์	60 นาที/สัปดาห์
3. นวัตกรรมพารวย	5	00.35 - 01.00 น.	เสาร์	25 นาที/สัปดาห์
4. กรีนฟาร์ม วาไรตี้	ไทยรัฐทีวี	07.00 - 07.30 น.	เสาร์	30 นาที/สัปดาห์
5. เกษตรซ่อนรูป	อัมรินทร์	12.30 - 13.00 น.	เสาร์	30 นาที/สัปดาห์
6. เกษตรทำกิน	NBT	06.00 - 06.30 น.	ศุกร์	30 นาที/สัปดาห์
7. มหาอำนาจบ้านนา	ThaiPBS	16.05 - 16.30 น.	อาทิตย์	25 นาที/สัปดาห์
8. Farm Planet	Nation	08.20 - 08.50 น.	เสาร์	30 นาที/สัปดาห์
รวม				355 นาที/สัปดาห์

จากตารางที่ 3 การสำรวจรายการโทรทัศน์ทั้งหมดในปี 2562 - 2563 พบรายการโทรทัศน์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการเกษตรทั้งสิ้น 8 รายการ รวม 355 นาที/สัปดาห์ โดยช่อง 5 พบรายการเกี่ยวกับการเกษตรมากที่สุด 2 รายการ คือ รายการเกษตรสนามเป้า ออกอากาศทุกวันเสาร์ เวลา 07.30 - 08.30 น. และรายการนวัตกรรมพารวย ออกอากาศทุกวันเสาร์ เวลา 00.35-01.00 น. รวมเวลาออกอากาศ 85 นาที/สัปดาห์ ส่วนช่องอื่น ๆ พบช่องละ 1 รายการ ดังนี้

- ช่อง 9 รายการคนไทยหัวใจเกษตร ออกอากาศทุกวันจันทร์ - ศุกร์ เวลา 06.00 - 06.25 น. รวมเวลาออกอากาศ 125 นาที/สัปดาห์
- ช่องไทยรัฐทีวี รายการกรีนฟาร์ม วาไรตี้ ออกอากาศทุกวันเสาร์ เวลา 07.00 - 07.30 น. รวมเวลาออกอากาศ 30 นาที/สัปดาห์
- ช่องอัมรินทร์ รายการเกษตรซ่อนรูป ออกอากาศทุกวันเสาร์ เวลา 12.30 - 13.00 น. รวมเวลาออกอากาศ 30 นาที/สัปดาห์
- ช่อง NBT รายการเกษตรทำกิน ออกอากาศทุกวันศุกร์ เวลา 06.00 - 06.30 น. รวมเวลาออกอากาศ 30 นาที/สัปดาห์
- ช่องเนชั่นทีวี รายการ Farm Planet ออกอากาศทุกวันเสาร์ เวลา 08.20 - 08.50 น. รวมเวลาออกอากาศ 30 นาที/สัปดาห์

เมื่อพิจารณาการจัดวางผังรายการเกษตร พบว่า มี 4 รายการที่มีการจัดวางช่วงเวลาที่เหมาะสม โดยออกอากาศในช่วง 06.00 - 07.30 น. และ 16.00 - 16.30 น. ซึ่งเป็นช่วงก่อนที่เกษตรกรจะออกไปทำงานและหลังจากกลับจากทำงานในพื้นที่เกษตร ส่วน 4 รายการออกอากาศในช่วงเวลาที่ไม่เหมาะกับวิถีชีวิตเกษตรกร คือ ในช่วง 00.35 - 01.00 น. เป็นช่วงที่เกษตรกรพักผ่อน และเวลา 07.30 - 08.30 น. เป็นช่วงที่เกษตรกรออกจากบ้านเพื่อไปทำงานในพื้นที่เกษตร หรือในช่วง 12.30 - 13.00 น. แม้จะเป็นช่วงพักเที่ยงแต่เกษตรกรส่วนใหญ่จะอยู่ในไร่นาโอกาสที่เกษตรกรจะดูโทรทัศน์เป็นไปไม่ได้

2. รูปแบบการนำเสนอที่เหมาะสมต่อเกษตรกร

ช่องทางการสื่อสาร รายการการเกษตรที่ดีต้องสามารถกระตุ้นให้เกษตรกรรู้สึกอยากจะแสวงหาข้อมูลด้านการเกษตร สื่อโทรทัศน์และวิทยุเป็นที่สื่อที่เกษตรกรให้ความสนใจมากที่สุด แต่ควรเสนอข่าวสารด้านการเกษตรในช่วงเวลาที่เหมาะสมกับเกษตรกร รายการต้องสามารถเข้าถึงได้ง่ายและค่าใช้จ่ายไม่แพง ด้วยเหตุนี้สื่อที่เกษตรกรให้ความสำคัญจึงเป็นสื่อโทรทัศน์และวิทยุ เพราะเข้าถึงได้ง่ายและค่าใช้จ่ายไม่แพง ที่สำคัญเกษตรกรคุ้นชินกับการใช้สื่อโทรทัศน์และวิทยุ ส่วนสื่ออื่น ๆ ที่เกษตรกรมักใช้ในการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารด้านการเกษตร ได้แก่ สื่อบุคคล อาทิ เซลล์/ตัวแทนจำหน่าย/ร้านค้าผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร และกลุ่มเกษตรกร

สาร เนื้อหาในรายการ ต้องปรับให้เกษตรกรเข้าใจได้ง่าย (เหมาะกับระดับการศึกษา) ข้อมูลสำคัญที่เกษตรกรต้องการ ประกอบด้วย ข้อมูล 2 ส่วนด้วยกัน คือ ข้อมูลกลางน้ำ ได้แก่ 1) การจัดการศัตรูพืช เช่น โรคพืช แมลง วัชพืช ฯลฯ 2) การจัดการโรค 3) ข้อมูลโรคและศัตรูสัตว์เลี้ยง เช่น หมู เป็ด ไก่ วัว ฯลฯ และข้อมูลปลายน้ำ ได้แก่ 1) การกระจายผลผลิต 2) การคมนาคม 3) ผลผลิตจากสัตว์เลี้ยง

ปัญหาในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร ด้านการเกษตรของเกษตรกรที่น่าพิจารณาและควรนำมาปรับปรุงสำหรับผู้ผลิตรายการการเกษตรในโทรทัศน์ ได้แก่

1. รายการการเกษตรในโทรทัศน์ ไม่สามารถกระตุ้นให้เกษตรกรรู้สึกอยากจะแสวงหาข้อมูลด้านการเกษตร
2. รายการการเกษตรในโทรทัศน์มักนำเสนอข่าวสารด้านการเกษตรในช่วงที่ไม่สามารถรับชมและรับฟังได้
3. เนื้อหาในรายการการเกษตรในโทรทัศน์ ยังไม่สามารถสื่อสารเนื้อหาข่าวสารให้เกษตรกรเข้าใจได้

อภิปรายผล

จากการสำรวจข้อมูลเบื้องต้นถึงสภาพรายการโทรทัศน์เพื่อเกษตรกรที่ออกอากาศระบบแอนะล็อกและดิจิทัล ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2551 พ.ศ. 2559 และพ.ศ. 2562 - 2563 ถ้าพิจารณาให้ดีจะเห็นได้ว่า ขณะนี้ประชากรที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมของไทยซึ่งมี 15.6 ล้านคน (สภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2563) เป็นเกษตรกรควรที่จะได้รับประโยชน์จากสื่อโทรทัศน์บ้าง เพราะประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรม การพัฒนาเกษตรกรจึงเป็นสิ่งที่สมควรจะให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง การจัดรายการโทรทัศน์ที่ดีและให้ทั้งข่าวสาร ความรู้ ตลอดจนความบันเทิงที่เป็นประโยชน์ต่อเกษตรกร จะช่วยยกระดับเกษตรกรให้พัฒนาขึ้นได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคที่ข้อมูลข่าวสารสามารถส่งไปยังผู้รับสารได้อย่างรวดเร็ว ถูกต้องและแม่นยำ

1. ข้อมูลเบื้องต้นของรายการโทรทัศน์ทางการเกษตรไทยที่ออกอากาศระบบแอนะล็อกถึงดิจิทัล พบว่า เวลาการออกอากาศรายการการเกษตรทางโทรทัศน์โดยภาพรวมมีความเหมาะสมกับวิถีชีวิตเกษตรกร กล่าวคือ มีการออกอากาศรายการการเกษตรในช่วงเช้าออกอากาศระหว่างเวลา 04.00 - 07.30 น. ช่วงเย็นออกอากาศระหว่างเวลา 16.00 - 21.00 น. ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง Agricultural Information Transmission: A Perspective of Thailand Farmer's Media Usage (Euajarusphan A., 2561) นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของเกตุสุตา และงานวิจัยของปรีชา ที่พบว่า ช่วงเวลาที่เกษตรกรสามารถรับข้อมูลข่าวสารทางการเกษตรจากช่องทางการสื่อสารต่าง ๆ ได้ ส่วนใหญ่เป็นช่วงหลังเลิกกิจกรรมทางการเกษตร และก่อนดำเนินกิจกรรมการเกษตร นั่นคือในช่วงเช้าตรู่และ

ช่วงเย็น (เกศสุตา กันแก้ว, 2554); (ปรีชา มนิตทิพย์, 2546) อย่างไรก็ตามเวลาเฉลี่ยของรายการการเกษตรไทยปี พ.ศ. 2551 พ.ศ.2559 และ พ.ศ.2562-2563 พบว่าอยู่ที่ 27.36 นาที ซึ่งระยะเวลาของรายการการเกษตรที่เกษตรกรต้องการ คือ 1 ชั่วโมง (อดิพล เอื้อจรัสพันธุ์, 2562); (ปรีชา มนิตทิพย์, 2546)

2. รูปแบบการนำเสนอเนื้อหาที่เหมาะสมต่อเกษตรกร ด้านรูปแบบการนำเสนอเนื้อหาที่เหมาะสม พบว่า ด้านช่องทางการสื่อสาร รายการที่เหมาะสมกับเกษตรกรต้องสามารถกระตุ้นให้เกษตรกรรู้สึกอยากจะแสวงหาข้อมูลด้านการเกษตร ด้านช่องทางการนำเสนอข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อโทรทัศน์และวิทยุเป็นช่องทางที่เกษตรกรให้ความสนใจมากที่สุด แต่ควรเสนอข่าวสารด้านการเกษตรในช่วงเวลาที่เหมาะสมกับเกษตรกร รายการต้องสามารถเข้าถึงได้ง่าย และค่าใช้จ่ายไม่แพง ด้วยเหตุนี้สื่อที่เกษตรกรให้ความสำคัญจึงเป็นสื่อโทรทัศน์และวิทยุ เพราะเข้าถึงได้ง่ายและไม่เสียค่าใช้จ่าย ที่สำคัญเกษตรกรคุ้นชินกับการใช้สื่อโทรทัศน์และวิทยุ ส่วนสื่ออื่น ๆ ที่เกษตรกรให้ความเชื่อถือนอกเหนือจากสื่อโทรทัศน์และวิทยุและมักแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารด้านการเกษตรด้วยอยู่เสมอ คือ สื่อบุคคล อาทิ เซลล์/ตัวแทนจำหน่าย/ร้านค้าผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร และกลุ่มเกษตรกร ด้านสารหรือเนื้อหาในสื่อทุกประเภท ต้องปรับให้เกษตรกรเข้าใจได้ง่าย และเหมาะสมกับระดับการศึกษาของเกษตรกร ส่วนข้อมูลสำคัญที่เกษตรกรต้องการ ประกอบด้วย ข้อมูลกลางน้ำ และข้อมูลปลายน้ำ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุรฤทธิ์ สุวรรณรัตน์ ที่ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการผลิตและเผยแพร่รายการโทรทัศน์เชิงเกษตรในประเทศไทย พบว่า ปัจจัยด้านเนื้อหาเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดที่จะสามารถกระตุ้นเกษตรกรในการแสวงหาความรู้ ในการผลิตรายการโทรทัศน์เชิงเกษตรไม่ควรมีเนื้อหาที่กว้าง แต่ผู้ผลิตรายการต้องเลือกเนื้อหาที่เหมาะสมเข้าใจง่ายและเข้าถึงง่าย (สุรฤทธิ์ สุวรรณรัตน์, 2553) นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับบทความเรื่องการใช้สื่อทางการเกษตรของเกษตรกรไทย ที่กล่าวว่า ปัญหาการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารด้านการเกษตร ซึ่งรายการโทรทัศน์และรายการวิทยุ มักนำเสนอข่าวสารด้านการเกษตรในช่วงที่ไม่สามารถรับชม/รับฟังได้ และ ปัญหาการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารด้านการเกษตรอันเนื่องมาจากนักส่งเสริมการเกษตรเข้าไม่ถึงพื้นที่ที่เกษตรกรทำการเกษตร ปัญหาการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารด้านการเกษตร ในส่วนเนื้อหาไม่มีรายละเอียดและมีข้อมูลน้อยเกินไป, ปัญหาการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารด้านการเกษตร ที่การรับข้อมูลเป็นแบบทางเดียวไม่สามารถสื่อสารกับแหล่งข้อมูลได้, ปัญหาการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารด้านการเกษตรที่เกษตรกรต้องเสียค่าใช้จ่ายในการได้มาซึ่งข้อมูลข่าวสารการเกษตรที่เป็นประโยชน์ (อดิพล เอื้อจรัสพันธุ์, 2562)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

เวลาการออกอากาศรายการการเกษตรทางโทรทัศน์ควรเป็นช่วงหลังเลิกกิจกรรมทางการเกษตร และก่อนดำเนินกิจกรรมการเกษตร นั่นคือในช่วงเช้าตรู่และช่วงเย็น ด้านรูปแบบ

การนำเสนอเนื้อหารายการการเกษตรที่เหมาะสมควรนำเสนอผ่านสื่อโทรทัศน์และวิทยุ เพราะเป็นช่องทางที่สะดวกและเกษตรกรคุ้นเคย รายการต้องปรับเนื้อหาให้เกษตรกรเข้าใจได้ง่าย และเหมาะกับระดับการศึกษาของเกษตรกร และมีวิธีการกระตุ้นให้เกษตรกรรู้สึกอยากจะแสวงหาข้อมูลด้านการเกษตร นอกจากนี้ต้องสามารถเข้าถึงได้ง่ายและค่าใช้จ่ายไม่แพง สื่ออื่น ๆ ที่เกษตรกรให้ความเชื่อถือและมักแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารด้านการเกษตรด้วยอยู่เสมอ คือ สื่อบุคคล ส่วนข้อมูลสำคัญที่เกษตรกรต้องการ ประกอบด้วย ข้อมูลกลางน้ำ และข้อมูลปลายน้ำ ซึ่งผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้ การนำเสนอเนื้อหาต้องครอบคลุมเกษตรกรทุกกลุ่ม ไม่เฉพาะเจาะจงกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง แต่เนื่องจากรายการโทรทัศน์ครอบคลุมพื้นที่และประชากรกว้างขวางมาก จึงเป็นการยากที่จะจัดทำรายการให้ตรงกับความต้องการของเกษตรกรได้ทุกพื้นที่ ดังนั้นอาจจัดลำดับรายการเกษตรของแต่ละจังหวัดหรือพื้นที่นำเสนอสลับกันไป และอาจประยุกต์เนื้อหาอื่น ๆ เข้าไป เช่น การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การทำธุรกิจเกษตร รวมถึงเนื้อหาที่ตรงกับช่วงฤดูกาลผลิตของพืชแต่ละชนิด นอกจากนี้ควรเพิ่มเวลาออกอากาศในช่วง 15.00 – 16.00 น. เพื่อขยายฐานกลุ่มผู้ชมให้กว้างขึ้นจากเกษตรกรเป็นผู้ชมทั่วไปด้วย และควรศึกษารูปแบบรายการความต้องการและปัจจัยที่มีผลต่อการรับชมรายการโทรทัศน์ทางการเกษตรจากเกษตรกรผู้รับชมรายการเกษตรทางโทรทัศน์ที่ออกอากาศผ่านช่องโทรทัศน์ระบบดิจิทัล เพื่อเป็นแนวทางให้ผู้ผลิตรายการโทรทัศน์ทางการเกษตรได้พัฒนารูปแบบรายการและนำเสนอเนื้อหาทางการเกษตรได้ตรงความต้องการของผู้รับชมมากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม เนื่องจากรายการโทรทัศน์ทางการเกษตรเป็นรายการที่สร้างรายได้ไม่มากให้แก่สถานีโทรทัศน์เท่ารายการประเภทอื่น ๆ ทางภาครัฐควรเข้ามาสนับสนุนหรือใช้ช่องทางการสื่อสารของรัฐให้เกิดประโยชน์ โดยการมีนโยบายนำเสนอรายการการเกษตรในสัดส่วนที่มากขึ้นใน ช่อง TPTV ททบ.5 และ NBT และสถานีโทรทัศน์ต้องให้ความสำคัญแก่รายการโทรทัศน์ทางการเกษตรในแง่ขององค์ความรู้ทางการเกษตรที่ถูกต้อง ลดการโฆษณาแฝงเพื่อสร้างภาพลักษณ์ที่ดีต่ออาชีพเกษตรกร

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง รายการเกษตรในโทรทัศน์ดิจิทัล

เอกสารอ้างอิง

เกตุสุตา กันแก้ว. (2554). พฤติกรรมการเปิดรับและใช้ประโยชน์จากสื่อด้านการเกษตรของสมาชิกศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน อำเภอหันคา จังหวัดชัยนาท. ใน วิทยานิพนธ์เกษตรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

- ธาม เชื้อสถาปนศิริ. (2552). ผลการศึกษารอบที่ 30 รายการเกษตรในฟรีทีวี (ช่อง 3,5,7,9,NBT และทีวีไทย เดือนพฤศจิกายน 2551). ใน โครงการศึกษาและเฝ้าระวังสื่อเพื่อสุขภาวะของสังคม (Media Monitor). สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.).
- ปทุมมา ลีมีศรีงาม และ ญัฐกร สงคราม. (2560). สถานการณ์การผลิตรายการโทรทัศน์ทางการเกษตรไทยในระบบทีวีดิจิทัล. วารสารเกษตรพระจอมเกล้า, 35(1), 109 – 116.
- ปรีชา มนิตทิพย์. (2546). ลักษณะการนำข่าวสารการเกษตรจากวิทยุโทรทัศน์ไปใช้ของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรจุน จำกัด ในอำเภोजุน จังหวัดพะเยา. ใน วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาส่งเสริมการเกษตร. มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- พรทิพย์ เย็นจะบก และคณะ. (2547). การสื่อสารเพื่อพัฒนาการเกษตรทฤษฎีใหม่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช. ใน รายงานการวิจัย. สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว).
- สภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2563). เกษตรกรไทยมีเท่าไรกัน. เรียกใช้เมื่อ 1 มกราคม 2564 จาก <https://marketeeronline.co/archives/161682>
- สุรฤทธิ์ สุวรรณรัตน์. (2553). ปัจจัยที่มีผลต่อการผลิตและเผยแพร่รายการโทรทัศน์เชิงเกษตรในประเทศไทย. ใน วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาส่งเสริมการเกษตร. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- อดิพล เอื้อจรัสพันธุ์. (2562). การใช้สื่อทางการเกษตรของเกษตรกรไทย. วารสารศาสตร์, 12(2), 124-164.
- Attavanich, W. et al. (2018). Microscopic view of Thailand's agriculture through the lens of farmer registration and census data. Forthcoming PIER Discussion Paper. Retrieved January 5, 2021, from <https://www.pier.or.th/en/?abridged=จุลทรรศน์ภาคเกษตรไทยผ่>
- Euajarusphan, A. (2018). Agricultural Information Transmission: A Perspective of Thailand Farmer's Media Usage (Doctoral dissertation) . In Ph. D. Dissertation in Communication, Institute of Communication Studies. Communication University of China.
- Wulystan, P. M. (2018). The usage of radio and television as agricultural knowledge sources: The case of farmers in Morogoro region of Tanzania. International Journal of Education and Development using Information and Communication Technology (IJEDICT), 14(3), 252-266.

การประเมินผลโครงการพัฒนานักเรียนนายเรือ
ตามนโยบายกองทัพเรือใสสะอาด ประจำปีการศึกษา 2561*
EVALUATION OF THE CADET DEVELOPMENT PROGRAM
ACCORDING TO THE CLEAR AND CLEAN NAVY POLICY
ACADEMIC YEAR 2018

อนุชา ม่วงใหญ่

Anuchar Muangyai

กองบริหารงานวิเคราะห์ ฝ่ายศึกษา โรงเรียนนายเรือ

Analysis Management Division Royal Thai Naval Academy, Thailand

E-mail: anuchar2221@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินผลโครงการและการดำเนินกิจกรรมโครงการนักเรียนนายเรือตามนโยบายกองทัพเรือใสสะอาดปี 2561 วิธีดำเนินการวิจัยโดยการติดตามและประเมินผลกิจกรรมของนักเรียนนายเรือ ชั้นปีที่ 2 รวมทั้งสิ้น 7 โครงการ ได้แก่ 1) โครงการ “Navy Fit and Firm” 2) โครงการ “สร้างสุขสร้างใจ หัวใจพุทธศาสตร์” 3) โครงการ “Culture Music” 4) โครงการ “รักษาดิรักรมวไทย” 5) โครงการ “Midshipman” 6) โครงการ “ค่ายร่วมแรงร่วมใจ” และ 7) โครงการ “นายเรือไอที” โดยใช้รูปแบบจำลองชิปปี้ CIPP Model ของดาเนียลแอลสตัฟเฟิลบีม (Daneil L. Stufflebeam) ทั้ง 4 ด้านคือ ด้านสภาพแวดล้อม (Context) เพื่อพัฒนาจุดมุ่งหมายของโครงการ ด้านปัจจัยการนำเข้า (Input) เพื่อออกแบบโครงการด้านกระบวนการ (Process) เพื่อประเมินขั้นตอนในการดำเนินงานตามโครงการ และ ด้านผลผลิต (Product) กลุ่มตัวอย่างโดยคัดเลือกมาจากนักเรียนนายเรือที่เข้าร่วมกิจกรรม จำนวน 210 นาย เครื่องมือที่ใช้โดยการสัมภาษณ์ผู้เข้าร่วมกิจกรรม ผลจากการวิจัยพบว่าการดำเนินการในการจัดทำโครงการ ด้านสภาพแวดล้อม มีความสอดคล้องระหว่างนโยบายกับวัตถุประสงค์ และความต้องการความจำเป็นความคาดหวังไม่เกิดผลกระทบจากสังคม ด้านปัจจัยการนำเข้า ได้แก่ บุคลากร งบประมาณ และวัสดุอุปกรณ์ มีความเพียงพอ ด้านกระบวนการในการวางแผนการจัดกิจกรรม การประชาสัมพันธ์และการประเมินผล สามารถดำเนินการได้โดยไม่พบอุปสรรคข้อขัดข้องใด และ ด้านผลผลิต (Product)

* Received 7 November 2020; Revised 18 April 2021; Accepted 19 April 2021

โครงการมีความก้าวหน้าในการดำเนินการ ตลอดจนพัฒนาการของนักเรียนนายเรือให้มีความสามารถในความเป็นผู้นำและพัฒนาชุมชนและสังคม ตลอดจนมีความรับผิดชอบต่องานของตนเอง สังคม ประเทศชาติ ก่อให้เกิดเครือข่ายการทำงานระหว่างนักเรียนนายเรืออย่างมีส่วนร่วมกับชุมชน ตลอดจนร่วมกับสถาบันภายในและภายนอกกองทัพ สอดคล้องตามนโยบายกองทัพเรือใสสะอาดปี 2561

คำสำคัญ: การประเมินผลโครงการ, นักเรียนนายเรือ, กองทัพเรือ, โมเดลซิปป

Abstract

The objectives of this article were to evaluate the project results. And the implementation of the Cadet Project activities according to the Clean and Clean Navy Policy Year 2018, the method of conducting research by monitoring and evaluating the activities of the 2nd year cadets, totaling 7 projects, namely 1) the "navy fit and firm" project 2) Project "Make Happiness and Build Hearts 3) "culture music" project, 4) "Patriot, Love Muay Thai" project, 5) "Midshipman" project, 6) "Ruam Ruam Jai Camp" project, and 7) "Nai Rua IT" project using a zip model. The CIPP Model of Daniel L. Stafflebeam (Daneil L. Stufflebeam) in four areas is the context to develop the purpose of the project. Inputs for the design of the project, the process, to assess the process of the implementation of the project and the product (Product), the samples were selected from 210 cadets who participated in the activity. Used by interviewing participants of the activity. Results of the research show that the implementation of the project Environment There is consistency between policy and objectives. And needs, necessities, and expectations, not affected by society In terms of import factors such as personnel, budget, and adequate materials The process of planning activities Public relations and evaluation Can be operated without any obstacles, obstacles, and productivity (Product) projects have progressed in implementation. As well as the development of the cadet to have leadership abilities and to develop communities and society. As well as being responsible for oneself, society, nation, creating a working network between cadets with participation and community As well as with the institutions within and outside the military Complies with the Clean and Clean Navy Policy in 2018

Keywords: Project Evaluation, Royal Navy, Cadet, Model CIPP

บทนำ

จากแนวทางยุทธศาสตร์ชาติ แนวทางแผนป้องกันและปราบปรามการทุจริตของ กระทรวงกลาโหม และแผนยุทธศาสตร์การป้องกันและปราบปรามการทุจริตกองทัพเรือ (ทร.) โดยหน่วยงานดังกล่าวได้กำหนดพันธกิจ มาตรการ แนวทาง เพื่อให้เป็นทิศทางเดียวกัน ได้แก่ 1) การปลูกจิตสำนึกและสร้างความตระหนักรู้ด้านคุณธรรม 2) การบูรณาการเครือข่ายความร่วมมือป้องกันและปราบปรามการทุจริต 3) การพัฒนาระบบงานและเครื่องมือในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต และ 4) การสร้างความรู้ด้านการป้องกันและปราบปรามการทุจริต (คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ, 2557)

จากแนวทางยุทธศาสตร์ชาติว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2556 - 2560) และแผนป้องกันและปราบปรามการทุจริตของ กระทรวงกลาโหม ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2558 - 2560 ต่างกำหนดวิสัยทัศน์ ที่เป็นไปในทางเดียวกัน กล่าวคือจะต้องมีการบริหารจัดการด้วยความโปร่งใสและมีคุณธรรม จริยธรรม เป็นที่ยอมรับในระดับสากล ประกอบกับแผนยุทธศาสตร์การป้องกันและปราบปรามการทุจริต กองทัพเรือ (ทร.) ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2558 - 2562 ยังขาดข้อมูลที่จำเป็นเพื่อ ประกอบการจัดทำกลยุทธ์หรือแผนการป้องกันและปราบปรามการทุจริตของกองทัพเรือ ทำให้ ปัญหาการทุจริตยังไม่บรรเทาลงเนื่องจากยังขาดข้อมูลที่สามารถนำไปประกอบการพิจารณา จัดทำแผนส่งเสริมพันธกิจต่าง ๆ ของแผนยุทธศาสตร์ ของกองทัพเรือให้สัมฤทธิ์ผลดังกล่าว (สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ, 2558)

โรงเรียนนายเรือเป็นสถาบันการศึกษาของกองทัพเรือ นั้น ได้ตระหนักถึงความสำคัญ ของนโยบาย “กองทัพเรือใสสะอาด” โดยเน้นการปลูกฝังวิถีคิด สร้างจิตสำนึกในความซื่อสัตย์ สุจริต ในการปลูกฝังตั้งแต่ยังเป็นนักเรียนเพื่อให้ “โตไปไม่โกง” และตอบสนองต่อนโยบาย ดังกล่าว โดยได้มีการพัฒนารูปแบบในการพัฒนานักเรียนนายเรือให้ครอบคลุมทั้ง 4 มิติ คือ มิติที่ 1 R: Responsibility ปลูกฝังทัศนคติ เชิดชูเกียรติ ศักดิ์ศรี มิติที่ 2 I: Intelligent อบรม ความรู้ คุณธรรม จริยธรรม ให้กับผู้นำ มิติที่ 3 S: Strong เสริมสร้างสมรรถภาพทางกาย จิต สังคม และปัญญา และมิติที่ 4 E: Elegant ส่งเสริมความจงรักภักดี เชิดชูสถาบัน (โรงเรียนนาย เรือ, 2558)

การดำเนินการวิจัยเพื่อประเมินผลโครงการ และกิจกรรมโครงการนักเรียนนายเรือ ตามนโยบายกองทัพเรือใสสะอาดปี 2561 ดังกล่าว โดยการติดตามและประเมินผลกิจกรรม รวมทั้งสิ้น 7 กิจกรรม โดยใช้รูปแบบจำลองชิปป CIPP Model ของดาเนียลแอลสตัฟเฟิลบีม (Daneil L. Stufflebeam) 4 ด้านคือ ด้านสภาพแวดล้อม (Context) เพื่อพัฒนาจุดมุ่งหมาย ของโครงการ ด้านปัจจัยการนำเข้า (Input) เพื่อออกแบบโครงการ ด้านกระบวนการ (Process) เพื่อประเมินขั้นตอนในการดำเนินงานตามโครงการ และ ด้านผลผลิต (Product) (Stufflebeam, D. L. & Shinkfield, A. J., 2007) โดยที่ผ่านมายังไม่มีหน่วยงานใด

ในกองทัพเรือได้มีการศึกษาแนวทางดังกล่าวอย่างเป็นรูปธรรม ทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาโดยการประเมินผลโครงการดังกล่าว โดยใช้เครื่องมือ CIPP Model ของแดเนียล สตัฟเฟิลบีม เพื่อให้ได้รับทราบผลการดำเนินโครงการ ตามแนวนโยบายกองทัพเรือใสสะอาด ดังกล่าวโดยมีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อประเมินผลดำเนินงานโครงการนักเรียนนายเรือตามนโยบายกองทัพเรือใสสะอาดปี 2561
2. เพื่อทราบผลประเมินการดำเนินกิจกรรมโครงการนักเรียนนายเรือตามนโยบายกองทัพเรือใสสะอาดปี 2561

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการประเมินผลโครงการ รวมทั้งสิ้น 7 โครงการ ได้แก่ 1) โครงการ “Navy fit and firm” 2) โครงการ “สร้างสุขสร้างใจ หัวใจพุทธศาสตร์” 3) โครงการ “Culture music” 4) โครงการ “รักษาดิรักรมวทยไทย” 5) โครงการ “Midshipman” 6) โครงการ “ค่ายร่วมแรงร่วมใจ” และ 7) โครงการ “นายเรือไอที” โดยผู้วิจัยได้คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างและเครื่องมือการวิจัย ดังหัวข้อต่อไปนี้

1. ประชากรกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ กลุ่มนักเรียนนายเรือที่ร่วมทำกิจกรรมโครงการ โดยคัดเลือกนักเรียนนายเรือทุก ๆ นาย ที่เข้าร่วมกิจกรรม จำนวนกิจกรรมละ 30 นาย จำนวน 7 กิจกรรม รวมทั้งสิ้น จำนวน 210 นาย โดยเจาะจงทุก ๆ นาย

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยโดยการติดตามประเมินผลความสำเร็จของโครงการกิจกรรมของนักเรียนนายเรือ ได้แก่

- 2.1 แบบสัมภาษณ์ และแบบสังเกต นักเรียนนายเรือที่เข้าร่วมในกิจกรรม จำนวน 210 นาย

- 2.2. แบบสัมภาษณ์และแบบสังเกต ผู้แทนองค์กรหรือสถาบันการศึกษา ที่เข้าร่วมโครงการและกิจกรรม ตลอดจนความร่วมมือของสถาบันการศึกษาทั้งภายในและภายนอกกองทัพ

3. วิธีการสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือโดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 นาย ผลการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมืออยู่ในเกณฑ์ดี ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้รูปแบบจำลองชิปปป์ CIPP Model ของแดเนียล แอลสตัฟเฟิลบีม (Daneil L. Stufflebeam) ประกอบด้วยรูปแบบประเมิน 4 ด้านด้วยกัน คือ ด้านสภาพแวดล้อม ด้านปัจจัยการนำเข้า (Input) เพื่อออกแบบโครงการ ด้านกระบวนการ (Process) ด้านผลผลิต (Product) (Stufflebeam, D. L. & Shinkfield, A. J., 2007)

3.1 ปรีกษาผู้เชี่ยวชาญเพื่อกำหนดแนวทางการประเมินผล “โครงการพัฒนานักเรียนนายเรือตามนโยบายกองทัพเรือใสสะอาด”

3.2 กำหนดกรอบการดำเนินกิจกรรมโดยการใช้กรอบแนวคิด RISE Model เป็นแกนกลางหลักที่สำคัญในการพัฒนานักเรียน โดยประกอบด้วย 4 มิติคือมิติที่ 1 R : Responsibility ปลูกฝังทัศนคติ เชิดชูเกียรติ ศักดิ์ศรี มิติที่ 2 I : Intelligent อบรมความรู้ คุณธรรม จริยธรรม ให้กับผู้นำ มิติที่ 3 S : Strong เสริมสร้างสมรรถภาพทางกาย จิต สังคม และปัญญา และมิติที่ 4 E : Elegant ส่งเสริมความจงรักภักดี เชิดชูสถาบัน

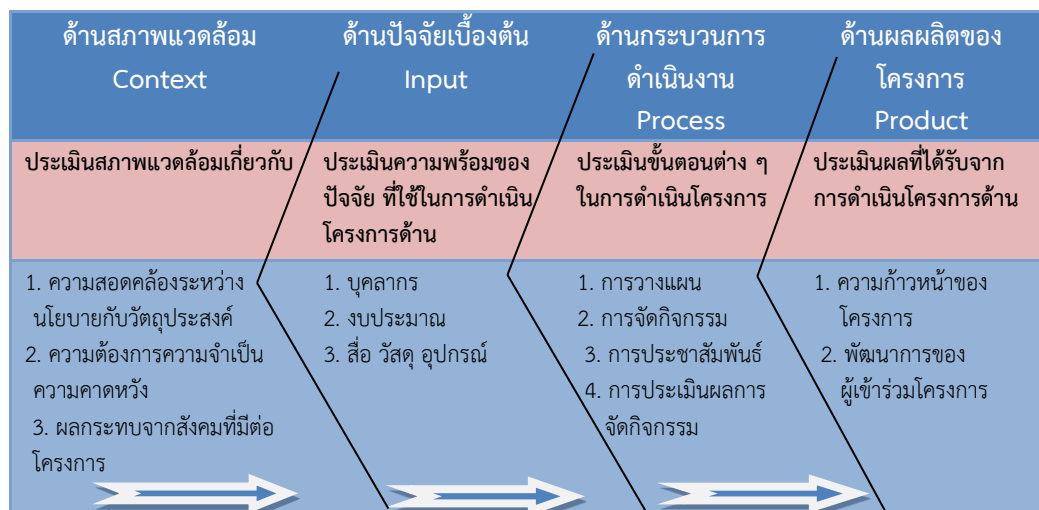
3.3 การลงพื้นที่ภาคสนามของโครงการในการประเมินผล โดยใช้แบบสัมภาษณ์และแบบสังเกต ผู้เข้าร่วมโครงการ ผู้แทนองค์กรหรือสถาบันการศึกษา ที่เข้าร่วมโครงการ (ปรกรณ์ ประจัญบาน, 2553)

4. การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ โดย

4.1 การสัมภาษณ์ และการสังเกต นักเรียนนายเรือที่เข้าร่วมในกิจกรรม จำนวน 210 นาย จำนวนกิจกรรม รวมทั้งสิ้น 7 กิจกรรม

4.2 การสัมภาษณ์และการสังเกต ผู้แทนองค์กรหรือสถาบันการศึกษา ที่เข้าร่วมโครงการและกิจกรรม ตลอดจนความร่วมมือของสถาบันการศึกษาทั้งภายในและภายนอก กองทัพ

กรอบแนวคิดการประเมินผล โครงการพัฒนานักเรียนนายเรือตามนโยบาย กองทัพเรือใสสะอาด โดยใช้รูปแบบจำลอง(CIPP Model) ของเดเนียล สตัฟเฟิลบีม

ภาพที่ 1 แสดงกรอบแนวคิดการประเมินผลโครงการพัฒนานักเรียนนายเรือตามนโยบายกองทัพเรือใสสะอาด

ผลการวิจัย

จากผลการประเมินโครงการนักเรียนนายเรือ ตามนโยบายกองทัพเรือใสสะอาดปี 2561รวมทั้งสิ้น 7 โครงการ ได้แก่ 1) โครงการ “Navy fit and firm” 2) โครงการ “สร้างสุขสร้างใจ หัวใจพุทธศาสตร์” 3) โครงการ “Culture music” 4) โครงการ “รักษาดิรักรมวไทย” 5) โครงการ “Midshipman” 6) โครงการ “ค่ายร่วมแรงร่วมใจ” และ 7) โครงการ “นายเรือไอที” โดยใช้รูปแบบจำลอง (CIPP Model) ของเดเนียล สตัฟเฟิลบีม โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1 แสดงผลการประเมินผลโครงการ Navy fit and firm

ด้านสภาพแวดล้อม Contest	ด้านปัจจัยเบื้องต้น Input	ด้านกระบวนการดำเนินงาน Process	ด้านผลผลิตของ โครงการ Product
ประเมินสภาพแวดล้อมเกี่ยวกับ...	ประเมินความพร้อม ของปัจจัยที่ใช้ในการ ดำเนินโครงการด้าน...	ประเมินขั้นตอนต่าง ๆ ในการดำเนินโครงการ	ประเมินผลที่ได้รับ จากการดำเนิน โครงการ
1. ความสอดคล้องระหว่างนโยบายกับวัตถุประสงค์: จากนโยบายกองทัพเรือใสสะอาด โครงการ Navy fit & firm ได้สร้างให้นักเรียนนายเรือได้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ และได้เรียนรู้การดำเนินงานที่มีความโปร่งใสไม่ทุจริต ทั้งยังปลูกฝังจิตสำนึกต่อสังคมโดยมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม ทำให้ได้ฝึกการรับผิดชอบและการเห็นประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก 2. ความต้องการ ความจำเป็นความคาดหวัง: จากการที่นักเรียนนายเรือขาดความรู้ในการออกกำลังกายที่ถูกวิธีและอุปกรณ์ช่วยลดการบาดเจ็บจากการออกกำลังกายไม่เพียงพอ จึงมีความจำเป็นต้องจัดอบรมและจัดหาอุปกรณ์ เพื่อที่จะอำนวยความสะดวก ในการเสริมสร้างร่างกายของนักเรียนนายเรือ 3. ผลกระทบจากสังคมที่มีต่อโครงการ: จากการดำเนินโครงการ นักเรียนนายเรือสามารถมีความรู้ทางด้านการออกกำลังกายดีขึ้น และมีอุปกรณ์สำหรับการออกกำลังกายซึ่งทำให้เป็นประโยชน์ต่อการเป็นนายทหารสัญญาบัตรที่ดีของกองทัพเรือ มีความเป็นผู้นำ สุจริต มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ และเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม	1. บุคลากร: จากการดำเนินการโครงการนักเรียนนายเรือได้รับความช่วยเหลือจากผู้บังคับบัญชาและได้รับความร่วมมือจากนักเรียนนายเรือด้วยตนเอง 2. งบประมาณ: Navy fit & firm ได้รับการสนับสนุนเป็นเงินจำนวน 43,180 บาท 3. สื่อ วัสดุ อุปกรณ์: ในการดำเนินงานประกอบด้วย ซึ่งอุปกรณ์เหล่านี้ได้รับการสนับสนุนโดยเพียงพอต่อการใช้งานและมีคุณภาพ	1. การวางแผน: นักเรียนนายเรือได้มีการจัดประชุมตรวจสอบอุปกรณ์ที่ต้องการ 2. การจัดกิจกรรม: นักเรียนได้จัดกิจกรรมดังนี้ - ทำเรื่องการจัดซื้อสิ่งของ 20 พ.ค. 2561 - จัดการอบรมครั้งที่ 1 30พ.ค. 2561 - จัดการอบรมครั้งที่ 2 13มิ.ย. 2561 - จัดการอบรมครั้งที่ 3 27 มิ.ย. 2561 - จัดการอบรมครั้งที่ 4 11ก.ค. 2561 ได้มีการจัดกิจกรรมสำเร็จครบวัตถุประสงค์ 3. การประชาสัมพันธ์: นักเรียนนายเรือได้มีการประชาสัมพันธ์ผ่านการเชิญชวนกับนักเรียนด้วยตนเอง 4. การประเมินผลการจัดกิจกรรม:Navy fit & firm จากโครงการ ได้ทำการประเมินจากผู้เข้าอบรมซึ่งมีผลเป็นไปตามวัตถุประสงค์	1. ความก้าวหน้าของโครงการ: โครงการNavy fit & firm ได้มีการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้และสำเร็จด้วยดี ทั้งยังมีผู้ที่สนใจเพิ่มเติมในการออกกำลังกายต้องการให้มีการจัดกิจกรรมเพิ่มเติม เช่น การประกวดการเพาะกาย เป็นต้น 2. พัฒนาการของผู้เข้าร่วมโครงการ : หลังจากการเข้าร่วมกิจกรรมของโครงการNavy fit & firm นักเรียนนายเรือมีความรู้ด้านการออกกำลังกายมากขึ้น มีสุขภาพทางกายที่แข็งแรง ทั้งยังมีความสนใจมากขึ้น โดยประเมินจากจำนวนผู้ที่เข้าร่วมโครงการ

ตารางที่ 2 ผลการประเมินโครงการ “สร้างสุข สร้างใจ หัวใจพุทธศาสตร์”

ด้านสภาพแวดล้อม Contest	ด้านปัจจัย เบื้องต้น Input	ด้านกระบวนการ ดำเนินงาน Process	ด้านผลผลิตของโครงการ Product
ประเมินสภาพแวดล้อมเกี่ยวกับ...	ประเมินความพร้อมของ ปัจจัยที่ใช้ใน การดำเนิน โครงการด้าน	ประเมินขั้นตอนต่างๆ ในการดำเนินโครงการ	ประเมินผลที่ได้รับจากการ ดำเนินโครงการด้าน
1. ความสอดคล้องระหว่างนโยบายกับวัตถุประสงค์: นักเรียนนายเรือส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ซึ่งพระพุทธศาสนา มุ่งหวังให้พุทธศาสนิกชนเกิดสุขแก่ตนเอง ครอบครัว และสังคม และดำรงชีวิตโดยยึดหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า คือ ปฏิบัติได้ทุกที่ ทุกสถานที่ โดยไม่จำกัดเวลา โดยสามารถพิสูจน์ได้ด้วยตัวเอง ทางคณะผู้จัดทำจึงจัดทำโครงการนี้ขึ้น 2. ความต้องการ ความจำเป็น ความคาดหวังความต้องการ : นักเรียนนายเรือได้ห้องปฏิบัติธรรมและร่วมกิจกรรมทางศาสนา ที่สามารถให้นักเรียนนายเรือใช้ประโยชน์และเป็นการรักษามรดกธรรมนิยมประเพณีและวัฒนธรรมที่ดีงาม ความจำเป็น : นักเรียนนายเรือได้ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ฝึกพัฒนาจิตใจให้สงบ ซึ่งเป็นพื้นฐานการทำงานในภายภาคหน้า ความคาดหวัง : นักเรียนนายเรือมีจิตใจผ่องใส สะอาด บริสุทธิ์ สงบ และได้พัฒนาจิตของตนเอง 3. ผลกระทบจากสังคมที่มีต่อโครงการ ข้อดี : นักเรียนนายเรือมีร่างกายและจิตใจที่ดี เพราะนักเรียนต้องเติบโตเป็นนายทหารสัญญาบัตรของกองทัพเรือและ เป็นกำลังหลักในการพัฒนากองทัพในภายภาคหน้า จึงควรมีทั้งความสามารถทางด้านร่างกายและจิตใจที่เยี่ยม ส่งเสริมด้านความรับผิดชอบและวินัยในการฝึกสมาธิของนักเรียนนายเรือตลอดจนการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ข้อเสีย : หากนักเรียนนายเรือไม่มีจิตใจที่ดีเยี่ยม ก็อาจเกิดปัญหาในภายภาคหน้าได้ เช่น 1. ทำให้คิดฟุ้งซ่าน ไร้ทิศทาง สมาธิสั้น ไม่สามารถรวมกำลังกาย กำลังใจ และกำลังความรู้ที่มามีมาใช้งานได้ 2. ทำให้คิดไร้เหตุผล ไม่สามารถคิดเจาะลึกสืบเหตุผล ทำให้คิด - พุด - ทำ - เห็นห่างจากความดี แม้แต่เป็นผู้ใหญ่ก็คิดเอาแต่ใจ	1. บุคลากร: นักเรียนนายเรือที่สนใจเข้าร่วมโครงการ 2. งบประมาณ: ค่าก่อสร้างสุขสร้างใจ หัวใจพุทธศาสตร์ได้รับการสนับสนุนเป็นเงินจำนวน 62,038 บาท 3. สื่อ วัสดุ อุปกรณ์: ใน การ ดำเนินงาน ได้รับความช่วยเหลือทางด้านเครื่องมือต่างๆ จากโรงเรียนนายเรือ	1. การวางแผน: นักเรียนนายเรือได้มีการจัดประชุม เพื่อวางแผนการดำเนินโครงการและประชาสัมพันธ์ 2. การจัดกิจกรรม: กิจกรรมในช่วงวันที่ 15-29 ก.ค. 2561 มีดังนี้ - จัดทำห้องปฏิบัติธรรม นนร. - ดำเนินกิจกรรมตักบาตร การจัดกิจกรรมสำเร็จครบวัตถุประสงค์ 3. การประชาสัมพันธ์: นักเรียนนายเรือได้มีการประชาสัมพันธ์ผ่านเว็บไซต์ทางเฟซบุ๊ก และเชิญชวนนักเรียนนายเรือที่สนใจ เข้าร่วมโครงการ 4. การประเมินผลการจัดกิจกรรม: จากโครงการสร้างสุขสร้างใจ หัวใจพุทธศาสตร์ได้ทำการประเมินจากผู้เข้าร่วมโครงการ ซึ่งมีผลเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการ	1. ความก้าวหน้าของโครงการ: การปฏิบัติธรรมและการตักบาตรเป็นการพัฒนาจิตใจ พัฒนาบุคลิกภาพ และมีประสิทธิภาพในการเรียนและการฝึกเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากในปัจจุบันกิจกรรมของนักเรียนนายเรือค่อนข้างเยอะ ทำให้ไม่มีเวลาที่เหมาะสมในการจัดกิจกรรม 2. พัฒนาการของผู้เข้าร่วมโครงการ: หลังจากที่ได้มีการจัดทำห้องปฏิบัติธรรมทำให้นักเรียนนายเรือใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองได้ พัฒนาจิตใจ ซึ่งทำให้นักเรียนนายเรือมีความจำดีขึ้น มีจิตใจผ่องใส สะอาด บริสุทธิ์ สงบ ส่งผลต่อการฝึกพิจารณาในเรื่องต่างๆ รอบคอบมากขึ้น ทำให้เกิดปัญญาและสมาธิในการทำสิ่งใดๆ ส่งผลให้มีประสิทธิภาพในการเรียนและการฝึกมากขึ้น นอกจากนี้ยังทำให้นักเรียนนายเรือมีบุคลิกภาพดีขึ้น กระปรี้กระเปร่า สง่าผ่าเผย มีความเชื่อมั่นในตัวเองมากขึ้น รู้ลึกควบคุมอารมณ์ อันเหมาะสมกับกาลเทศะ และได้พัฒนาจิตใจของตนเอง และหลังจากที่นักเรียนนายเรือได้ร่วมกิจกรรมตักบาตรทำให้นักเรียนนายเรือคลายเครียดจากการเรียนและการฝึก มีจิตใจที่ผ่องใส สะอาด บริสุทธิ์ สงบ ทำให้นักเรียนนายเรือได้อ่านธำมะไวซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมที่ดีงาม

ตารางที่ 3 แสดงผลการประเมินผลโครงการ Culture Music

ด้านสภาพแวดล้อม Contest	ด้านปัจจัยเบื้องต้น Input	ด้านกระบวนการ ดำเนินงาน Process	ด้านผลผลิตของโครงการ Product
ประเมินสภาพแวดล้อม เกี่ยวกับ...	ประเมินความพร้อมของ ปัจจัยที่ใช้ในการดำเนิน โครงการด้าน	ประเมินขั้นตอนต่างๆ ในการดำเนินโครงการ	ประเมินผลที่ได้รับจากการ ดำเนินโครงการด้าน
1. ความสอดคล้องระหว่างนโยบายกับวัตถุประสงค์: จากนโยบายกองทัพเรือใสสะอาด โครงการ Culture Music ได้สร้างให้นักเรียนนายเรือได้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ และได้เรียนรู้การดำเนินงานที่มีความโปร่งใสไม่ทุจริต ทั้งยังปลูกฝังจิตสำนึกต่อสังคมโดยมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม ทำให้ได้ฝึกการรับผิดชอบและการเห็นประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก 2. ความต้องการ ความจำเป็น ความคาดหวัง: จากการที่นักเรียนนายเรือขาดความสามารถในการเล่นดนตรีไทย อนุรักษ์ดนตรีไทยและอุปกรณ์ชาวดุและไม้เพียงพอ จึงมีความจำเป็นต้องจัดการฝึกซ้อมและจัดหาอุปกรณ์ เพื่อที่จะอำนวยความสะดวก เสริมทักษะความสามารถและฝึกวินัยของนักเรียนนายเรือ 3. ผลกระทบจากสังคมที่มีต่อโครงการ: จากการดำเนินโครงการ นักเรียนนายเรือสามารถมีความสามารถด้านการเล่นดนตรีไทย มีสมาธิ ไหวพริบ คุณธรรม และอุปกรณ์สำหรับการเรียนการสอน ซึ่งทำให้เป็นประโยชน์ต่อการเป็นนายทหารสัญญาบัตรที่ดีของกองทัพเรือ มีความเป็นผู้นำ สุจริต มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ และเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม	1. บุคลากร: จากการดำเนินการโครงการ นักเรียนนายเรือได้รับความช่วยเหลือจากผู้บังคับบัญชา และได้รับความร่วมมือจากนักเรียนนายเรือด้วยกันเอง 2. งบประมาณ: โครงการ Culture Music ได้รับการสนับสนุนเป็นเงินจำนวน 61,500 บาท 3. สื่อ วัสดุ อุปกรณ์: ในการดำเนินงานประกอบด้วย - เครื่องดนตรีไทยชิ้นใหม่ - เสื้อฟอร์มประจำชมรม ซึ่งอุปกรณ์เหล่านี้ได้รับการสนับสนุนโดยเพียงพอต่อการใช้งานและมีคุณภาพ	1. การวางแผน: นักเรียนนายเรือได้มีการจัดประชุม ตรวจสอบ อุปกรณ์ที่ต้องการ 2. การจัดกิจกรรม: นักเรียนได้จัดกิจกรรมดังนี้ - ทำเรื่องการจัดซื้อสิ่งของ 20 พ.ค. 2561 - จัดการอบรมครั้งที่ 1 30 มิ.ย. 2561 - จัดการอบรมครั้งที่ 2 5 มิ.ย. 2561 - จัดการอบรมครั้งที่ 3 15 มิ.ย. 2561 - จัดการอบรมครั้งที่ 4 30 มิ.ย. 2561 - จัดการอบรมครั้งที่ 5 5 ก.ค. 2561 ได้มีการจัดกิจกรรมสำเร็จครบวัตถุประสงค์ 3. การประชาสัมพันธ์: นักเรียนนายเรือได้มีการประชาสัมพันธ์ผ่านทางเว็บไซต์โรงเรียนนายเรือ และการเชิญชวนกับนักเรียนด้วยกันเอง 4. การประเมินผลการจัดกิจกรรม: จากโครงการ Culture Music ได้ทำการประเมินจากผู้เข้าอบรม ซึ่งมีผลเป็นไปตามวัตถุประสงค์	1. ความก้าวหน้าของโครงการ: โครงการ Culture Music ได้มีการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้และสำเร็จด้วยดี ทั้งยังมีผู้ที่สนใจเพิ่มเติมในเรื่องเล่นดนตรีไทยให้จัดกิจกรรมเพิ่มขึ้น 2. พัฒนาการของผู้เข้าร่วมโครงการ : หลังจากการเข้าร่วมกิจกรรมของโครงการ Culture Music นักเรียนนายเรือมีความสามารถทางด้านการเล่นดนตรีมากขึ้น มีสมาธิ สติ ความจำ มีไหวพริบและการตัดสินใจที่ดี มีคุณธรรม ทั้งยังมีความสนใจมากขึ้น โดยประเมินจากจำนวนผู้ที่เข้าร่วมโครงการ

ตารางที่ 4 แสดงผลการประเมินผลโครงการ รักษาติ รักมวยไทย

ด้านสภาพแวดล้อม Contest	ด้านปัจจัยเบื้องต้น Input	ด้านกระบวนการ ดำเนินงาน Process	ด้านผลผลิตของ โครงการ Product
ประเมินสภาพแวดล้อมเกี่ยวกับ...	ประเมินความพร้อม ของปัจจัยที่ใช้ในการ ดำเนินโครงการด้าน..	ประเมินขั้นตอนต่างๆ ในการดำเนินโครงการ	ประเมินผลที่ได้รับจาก การดำเนินโครงการด้าน
1. ความสอดคล้องระหว่างนโยบายกับ วัตถุประสงค์: จากนโยบายกองทัพเรือ ใสสะอาด โครงการรักษาศักดิ์ศรีมวยไทยได้สร้าง ให้นักเรียนนายเรือได้ใช้เวลาว่างให้เป็น ประโยชน์ และได้เรียนรู้การดำเนินงานที่มี ความโปร่งใส ไม่ทุจริต ทั้งยังปลูกฝัง จิตสำนึกต่อสังคมโดยมีส่วนร่วมในการทำ กิจกรรม ทำให้ได้ฝึกการรับผิดชอบต่อและ เห็นประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก 2. ความต้องการ ความจำเป็นความคาดหวัง: จากการที่นักเรียนนายเรือขาด ความสามารถในการต่อสู้ป้องกันตัว อนุรักษ์ มวยไทยและอุปกรณ์ชำรุดและไม่เพียงพอ จึงมีความจำเป็นต้องจัดอบรมและจัดหา อุปกรณ์ เพื่อที่จะอำนวยความสะดวก เสริม ทักษะความสามารถและฝึกจิตใจของ นักเรียนนายเรือ 3. ผลกระทบจากสังคมที่มีต่อโครงการ: จาก การดำเนินโครงการ นักเรียนนายเรือ สามารถมีความสามารถด้านการต่อสู้ ป้องกันตัว มีสมาธิ ไหวพริบ คุณธรรม และ อุปกรณ์สำหรับการเรียนการสอน ซึ่งทำให้ เป็นประโยชน์ต่อการเป็นนายทหารสัญญา บัตรที่ดีของกองทัพเรือ มีความเป็นผู้ สุจริต มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ และเห็น แก่ประโยชน์ส่วนรวม	1. บุคลากร: จากการ ดำเนินการโครงการ นักเรียนนายเรือได้รับ ความช่วยเหลือจาก ผู้บังคับบัญชาและ ได้รับความร่วมมือจาก นักเรียนนายเรือด้วย กันเอง 2. งบประมาณ: โครงการรักษาติ รัก มวยไทยได้รับการ สนับสนุนเป็นเงิน จำนวน 61,112 บาท 3. สื่อ วัสดุ อุปกรณ์: ในการดำเนินงาน ประกอบด้วย - เบาะโฟมปูพื้น - ดาบอาทมาฏ - ผ้าพันมือนักมวย - ผ้าโองกระเบเน - เชือกฝ้าย ซึ่งอุปกรณ์เหล่านี้ ได้รับการสนับสนุน โดยเพียงพอต่อการ ใช้งานและมี คุณภาพ	1. การวางแผน: นักเรียน นายเรือได้มีการจัด ประชุม ตรวจสอบ อุปกรณ์ที่ต้องการ 2. การจัดกิจกรรม: นักเรียนได้จัดกิจกรรม ดังนี้ - ทำเรื่องการจัดซื้อ สิ่งของ 20 พ.ค. 2561 - จัดการอบรมครั้งที่ 1 30 มิ.ย. 2561 - จัดการอบรมครั้งที่ 2 5 มิ.ย. 2561 - จัดการอบรมครั้งที่ 3 15 มิ.ย. 2561 - จัดการอบรมครั้งที่ 4 30 มิ.ย. 2561 - จัดการอบรมครั้งที่ 5 5 ก.ค. 2561 ได้มีการจัด กิจกรรมสำเร็จครบ วัตถุประสงค์ 3. การประชาสัมพันธ์: นักเรียนนายเรือได้มีการ ประชาสัมพันธ์ผ่าน ทางเว็บไซต์โรงเรียน นายเรือ และการเชิญ ชวนกับนักเรียน ด้วยกันเอง 4. การประเมินผลการจัด กิจกรรม: จาก โครงการรักษาติ รัก มวยไทย ได้ทำการ ประเมินจากผู้เข้า อบรม ซึ่งมีผลเป็นไป ตามวัตถุประสงค์	1. ความก้าวหน้าของ โครงการ: โครงการรัก ชาติรักษามวยไทย ได้มี การปฏิบัติตามแผนที่ วางไว้และสำเร็จด้วยดี ทั้งยังมีผู้ที่สนใจ เพิ่มเติมในเรื่องการ ต่อสู้ป้องกันตัว ต้องการให้จัดกิจกรรม เพิ่มขึ้น 2. พัฒนาการของ ผู้เข้าร่วมโครงการ : หลังจากการเข้าร่วม กิจกรรมของโครงการ รักษาศักดิ์ศรีมวยไทย นักเรียนนายเรือมี ความสามารถทางด้าน การต่อสู้ป้องกันตัว มากขึ้น มีสุขภาพทาง กายที่แข็งแรง มีไหว พริบและการตัดสินใจ ที่ดี มีคุณธรรม ทั้งยังมี ความสนใจมากขึ้น โดยประเมินจาก จำนวนผู้ที่เข้าร่วม โครงการ

ตารางที่ 5 แสดงผลการประเมินผลโครงการ “Midshipman”

ด้านสภาพแวดล้อม Context	ด้านปัจจัยเบื้องต้น Input	ด้านกระบวนการดำเนินงาน Process	ด้านผลผลิตของโครงการ Product
ประเมินสภาพแวดล้อมเกี่ยวกับ ...	ประเมินความพร้อมของปัจจัย ที่ใช้ในการดำเนินโครงการด้าน..	ประเมินขั้นตอนต่างๆ ในการดำเนินโครงการ	ประเมินผลที่ได้รับจากการดำเนิน โครงการด้าน
1. ความสอดคล้องระหว่างนโยบายกับวัตถุประสงค์: จากนโยบายกองทัพรเรือไทยได้สร้างให้นักเรียนนายเรือได้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ และได้เรียนรู้การดำเนินงานที่มีความโปร่งใส ไม่ทุจริต ทั้งยังปลูกฝังจิตสำนึกต่อสังคมโดยมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม ทำให้ได้ฝึกการรับผิดชอบและการเห็นประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก 2. ความต้องการ ความจำเป็น ความคาดหวัง : จากการที่นักเรียนนายเรือขาดความสามารถในการนำเรือหรือเล่นใบ จึงมีความจำเป็นต้องจัดอบรมและจัดหาอุปกรณ์ เพื่อที่จะอำนวยความสะดวก เสริมทักษะความสามารถและฝึกของนักเรียนนายเรือ 3. ผลกระทบจากสังคมที่มีต่อโครงการ:จากการดำเนินโครงการ นักเรียนนายเรือสามารถมีความสามารถด้านการเล่นใบและนำไปประยุกต์ใช้ในการนำเรือได้ และมีอุปกรณ์สำหรับการฝึกเล่นใบ ซึ่งทำให้เป็นประโยชน์ต่อการเป็นนายทหารสัญญาบัตรที่ดีของกองทัพเรือ มีความเป็นผู้นำ มีความรู้ มีความสามารถในการนำเรือ และถ่ายทอดให้ผู้อื่นในสังคมได้	1. บุคลากร:จากการดำเนินการโครงการ นักเรียนนายเรือได้รับความช่วยเหลือจากผู้บังคับบัญชานายทหารกรมนักเรียนและได้รับความร่วมมือจากนักเรียนนายเรือ รวมไปถึงครูประจำคลังการเรือ 2. งบประมาณ:โครงการรักษาดิรักษมวไทยได้รับการสนับสนุนเป็นเงินจำนวน 53,000บาท 3. สื่อ วัสดุ อุปกรณ์: ในการดำเนินงานประกอบด้วย - สีทาเรือใบภายในและภายนอก(สีโจตัน) - ไฟเรือเดินกราบซ้ายกราบขวา - ไฟเรือเดินยอดเสา - เชือกใหญ่,เชือกเล็ก(ทั้งลำเรือ) - เคบินซ่อมประตูเข้าลงท้องเรือ - ลูกตะเภา - สมอโซ่เมตร - ตัวอักษรสติ๊กเกอร์ ซึ่งอุปกรณ์เหล่านี้ได้รับการสนับสนุนโดยเพียงพอต่อการใช้งานและมีคุณภาพ	1. การวางแผน : นักเรียนนายเรือได้มีการจัดประชุม ตรวจสอบอุปกรณ์ที่ต้องการ 2. การจัดกิจกรรม: นักเรียนได้จัดกิจกรรมดังนี้ - ทำเรื่องการจัดซื้อสิ่งของ 15 พค. 2561 - ช่อมแซมเรือครั้งที่ 1 22 พค. 2561 - ช่อมแซมเรือครั้งที่ 2 5 มิย. 2561 - ช่อมแซมเรือครั้งที่ 3 12 มิย .2561 - ฝึกเล่นใบครั้งที่ 1 30มิย. 2561 - ฝึกเล่นใบครั้งที่ 2 5 มิย. 2561 ได้มีการจัดกิจกรรมสำเร็จครบวัตถุประสงค์ 3. การประชาสัมพันธ์: นักเรียนนายเรือได้มีการเชิญชวนกับนักเรียนด้วยกันเอง 4. การประเมินผลการจัดกิจกรรม : จากโครงการ” Midshipman” ได้ทำการประเมินจากผู้เข้าอบรม ซึ่งมีผลเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการ	1. ความก้าวหน้าของโครงการ: โครงการMidshipmanได้มีการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้และสำเร็จด้วยดี ทั้งยังมีผู้สนใจเพิ่มเติมในเรื่องการเล่นใบต้องการให้จัดกิจกรรมเพิ่มขึ้น 2. พัฒนาการของผู้เข้าร่วมโครงการ: หลังจากการเข้าร่วมกิจกรรมของโครงการ”Midshipman” นักเรียนนายเรือมีความสามารถทางด้านการเล่นใบมากขึ้น มีทักษะชาวเรือมากขึ้น มีไหวพริบและการตัดสินใจ แก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าที่ดี มีความสามัคคี ทั้งยังมีความสนใจมากขึ้น โดยประเมินจากจำนวนผู้ที่เข้าร่วมโครงการ

ตารางที่ 6 แสดงผลการประเมินผลโครงการ “ค่ายร่วมแรงร่วมใจ”

ด้านสภาพแวดล้อม Contest	ด้านปัจจัยเบื้องต้น Input	ด้านกระบวนการดำเนินงาน Process	ด้านผลผลิตของ โครงการ Product
ประเมินสภาพแวดล้อมเกี่ยวกับ...	ประเมินความพร้อมของปัจจัยที่ใช้ในการดำเนินโครงการด้าน..	ประเมินขั้นตอนต่าง ๆ ในการดำเนินโครงการ	ประเมินผลที่ได้รับจากการดำเนินโครงการด้าน
1. ความสอดคล้องระหว่างนโยบายกับวัตถุประสงค์: จากวัตถุประสงค์ของโครงการ ทร โสธะอาด คือ เพื่อให้ นักเรียนนายเรือสามารถนำความรู้ และสติปัญญามาพัฒนาสังคมให้ดีขึ้น 2. ความต้องการ ความจำเป็น ความคาดหวัง: โครงการร่วมแรงร่วมใจ เป็นเครื่องมือในการฝึกให้นักเรียนนายเรือให้มีความเป็นผู้นำทางสังคม มีความคิดริเริ่ม มีความใจกว้างรับฟัง ปัญหาของผู้อื่น มีความเป็นผู้ให้ มีความรับผิดชอบต่อสังคม ฝึกการทำงานการประสานงานด้วยความ ประณีประนอม เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อสังคม 3. ผลกระทบจากสังคมที่มีต่อโครงการ: โครงการร่วมแรงร่วมใจทำให้นักเรียนนายเรือได้เรียนรู้และเข้าใจถึงความหมายของการเป็นนักพัฒนา การประยุกต์ของศาสตร์พระราชาในเรื่องของความเข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ในทุกๆองค์กร	1. บุคลากร: ได้รับความร่วมมือจากนายเรือชมรมอาสาพัฒนานักเรียนพยาบาลทหารเรือ และนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยต่างๆ 2. งบประมาณ: โครงการค่ายร่วมแรงร่วมใจได้รับการสนับสนุนเป็นเงินจำนวน 76,160 บาท 3. สื่อ วัสดุ อุปกรณ์: ในการดำเนินงานได้รับความช่วยเหลือทางด้านเครื่องมือก่อสร้างจากโรงเรียนนายเรือ และชุมชนบ้านห้วยหยวก ซึ่งอุปกรณ์เหล่านี้ได้รับการสนับสนุนโดยเพียงพอต่อการใช้งาน	1. การวางแผน: นักเรียนนายเรือได้มีการจัดประชุม เพื่อวางแผนการดำเนินโครงการและประชาสัมพันธ์ 2. การจัดกิจกรรม: กิจกรรมในห้วงวันที่ 27-29 ก.ค. 2561 มีดังนี้ - ก่อสร้างอาคารเรียน - ให้ความรู้กับเด็กในชุมชน - มอบอุปกรณ์การศึกษา - ทำพิธีเปิดอาคารเรียน การจัดกิจกรรมสำเร็จครบวัตถุประสงค์ 3. การประชาสัมพันธ์: นักเรียนนายเรือได้มีการประชาสัมพันธ์ผ่านเว็บไซต์ทางเฟซบุ๊ก และเชิญชวนนักเรียนรวมถึงนักศึกษาจากสถาบันต่างๆ เข้าร่วมโครงการ 4. การประเมินผลการจัดกิจกรรม: จากโครงการค่ายร่วมแรงร่วมใจ ได้ทำการประเมินจากผู้ที่เกี่ยวข้องอบรม ซึ่งมีผลเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการ	1. ความก้าวหน้าของโครงการ: โครงการค่ายร่วมแรงร่วมใจได้มีการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้และสำเร็จด้วยดี อีกทั้งยังมีผู้ที่สนใจเพิ่มเติมในการเข้าร่วมโครงการครั้งต่อไป นอกจากนี้ยังเกิดเครือข่ายการทำงานร่วมกับนักเรียนพยาบาลทหารเรือ นักศึกษามหาวิทยาลัยต่างๆ และชาวบ้านในชุมชนบ้านห้วยหยวก ทำให้โครงการครั้งต่อไปได้อย่างต่อเนื่องอีกด้วย 2. พัฒนาการของผู้เข้าร่วมโครงการ : หลังจากการเข้าร่วมกิจกรรมของค่ายร่วมแรงร่วมใจ ผู้เข้าร่วมโครงการได้ตกผลึกการเรียนรู้เกี่ยวกับ การเป็นนักพัฒนาที่ยั่งยืน มีการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกันกับชาวบ้านทำให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันระหว่างผู้เข้าร่วมโครงการและชุมชน

ตารางที่ 7 แสดงผลการประเมินผลโครงการ “นายเรือไอที”

ด้านสภาพแวดล้อม Contest	ด้านปัจจัยเบื้องต้น Input	ด้านกระบวนการดำเนินงาน Process	ด้านผลผลิตของโครงการ Product
ประเมินสภาพแวดล้อมเกี่ยวกับ ด้านไอที	ประเมินความพร้อมของ ปัจจัยที่ใช้ในการดำเนิน โครงการด้านไอที	ประเมินขั้นตอนต่างๆ ในการดำเนินโครงการ	ประเมินผลที่ได้รับจากการดำเนิน โครงการ
1. ความสอดคล้องระหว่างนโยบายกับวัตถุประสงค์: จากนโยบายกองทัพเรือในสภาคโครงการนายเรือไอที ได้สร้างให้นักเรียนนายเรือได้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ และได้เรียนรู้เพิ่มเติมด้านสงครามไซเบอร์ เป็นการพัฒนาด้านปัญญา ความรอบรู้หลายด้านต่อจากที่เนื้อหาที่เรียนในห้องเรียน 2. ความต้องการ ความจำเป็น ความคาดหวัง: จากการที่นักเรียนนายเรือมีความรู้ด้านคอมพิวเตอร์เป็นผู้ใช้งานทั่วไปเท่านั้น สงครามไซเบอร์เป็นสงครามข้อมูลข่าวสาร ที่มีผลต่อความมั่นคงของระบบฐานข้อมูลหรือระบบเครือข่ายของกองทัพ จึงจำเป็นต้องส่งเสริมให้ นนร.ได้เรียนรู้เพื่อในอนาคตเมื่อสำเร็จการศึกษาได้เป็นผู้นำหน่วย สามารถกำหนดแนวทางในการป้องกันเชิงรุกเกี่ยวกับสงครามไซเบอร์ได้ 3. ผลกระทบจากสังคมที่มีต่อโครงการ: จากการดำเนินโครงการ นักเรียนนายเรือมีความสามารถดูแลระบบคอมพิวเตอร์ของ รร.นร. และป้องกันการโจมตีทางเครือข่ายคอมพิวเตอร์จากบุคคลภายนอกได้	1. บุคลากร: จากการดำเนินการโครงการนักเรียนนายเรือได้รับความช่วยเหลือจากผู้บังคับบัญชาและได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานวิจัย รร.นร. และ ศูนย์คอมพิวเตอร์ รร.นร. 2. งบประมาณ: โครงการนายเรือไอที ได้รับการสนับสนุนเป็นเงินจำนวน 43,000 บาท 3. สื่อ วัสดุ อุปกรณ์: ในการดำเนินงานประกอบด้วย - คอมพิวเตอร์โน้ตบุ๊ค 8 เครื่อง - ฮาร์ดดิสภายนอก 8 ตัว - จอมอนิเตอร์ขนาดใหญ่ - Usb Port Hub+Lan - Ethernet Adapter ซึ่งอุปกรณ์เหล่านี้ได้รับการสนับสนุนจากศูนย์คอมพิวเตอร์ รร.นร.	1. การวางแผน: นักเรียนนายเรือได้มีการจัดประชุม กำหนดเนื้อเรื่องที่จะศึกษาเรียนรู้ด้านสงครามไซเบอร์ และประสานงานกับ กองสงครามไซเบอร์ สสท.ทร.เพื่อขอรับการสนับสนุนวิทยากรอบรม 2. การจัดกิจกรรม: นักเรียนนายเรือได้เข้ารับการอบรมเนื้อหา ด้านสงครามไซเบอร์ ที่กองสงครามไซเบอร์ สสท.ทร. นนร.เข้าร่วมอบรมทั้งหมด 11 นาย และมีความรู้ความเข้าใจสามารถปฏิบัติได้จริงจำนวน 8 นาย 3. การฝึกปฏิบัติ: นักเรียนนายเรือได้มีการได้มีการฝึกปฏิบัติ ทบทวน ค้นคว้าเพิ่มเติมจากความรู้ที่ได้อบรมมาเพื่อเตรียมพร้อมเข้าร่วมการแข่งขัน 4. การเข้าร่วมแข่งขันด้านสงครามไซเบอร์: นักเรียนนายเรือได้เข้าร่วมแข่งขันสงครามไซเบอร์ ที่ศูนย์ไซเบอร์ทหารกองบัญชาการกองทัพไทย ผลการแข่งขันได้ลำดับที่ 6 จากผู้เข้าแข่งขันทั้งหมด 14 ทีม 56 นาย	1. ความก้าวหน้าของโครงการ: โครงการนายเรือไอที ได้มีการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้และสำเร็จด้วยดี ทั้งขั้นตอนการเตรียมการ การอบรม การฝึกปฏิบัติจริง และการเข้าร่วมแข่งขันด้านสงครามไซเบอร์ 2. พัฒนาการของผู้เข้าร่วมโครงการ : หลังจากการเข้าร่วมกิจกรรมของโครงการนายเรือไอที แล้วนักเรียนนายเรือมีความรู้ความสามารถด้านสงครามไซเบอร์ ทั้งด้านการโจมตีเครือข่าย และการป้องกันการบุกรุกเครือข่ายคอมพิวเตอร์ และสามารถเข้าแข่งขันด้านไซเบอร์จนได้รับรางวัล

โดยสรุปผลจากการประเมินผลความสำเร็จของโครงการกิจกรรมของนักเรียนนายเรือโดยใช้กรอบความคิดตามรูปแบบการประเมินโครงการว่าด้วยรูปแบบจำลองชิปปี้ CIPP Model พบว่า

โครงการ “Navy fit & firm” พบว่านักเรียนนายเรือมีความรู้ทางด้านการออกกำลังกายอย่างถูกต้อง และเป็นตัวอย่างที่ดีอีกทั้งยังเป็นการสร้างความเชื่อมั่น ศรัทธา

ของผู้ได้บังคับบัญชาต่อผู้นำหน่วย สามารถนำความรู้ที่ได้รับไปถ่ายทอดต่อได้ เป็นผู้นำให้กับสังคม และทำให้สามารถพัฒนาบุคลากรภาพ ในการออกกำลังอย่างถูกวิธีจากวิทยากร โดยได้ความรู้ที่ถูกต้อง และปลอดภัย

โครงการ “สร้างสุข สร้างใจ หัวใจพุทธศาสตร์” พบว่านักเรียนนายเรือมีจิตใจผ่องใสสงบ พร้อมสำหรับการเรียน การฝึก การทำงาน และการเป็นผู้นำขององค์กรในอนาคตนักเรียนนายเรือใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองได้พัฒนาจิตใจของตนเอง เพื่อพัฒนาและยกระดับจิตใจ รวมทั้งมีทัศนคติที่ดีต่อสิ่งต่าง ๆ ก่อนที่นักเรียนนายเรือจะสำเร็จการศึกษาและจบออกไปปฏิบัติหน้าที่ในอนาคตและยังทำให้นักเรียนนายเรือได้ดำรงไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมที่ดีงาม

โครงการ “Culture Music” พบว่านักเรียนนายเรือมีความสามารถในการเล่นดนตรีไทยที่ดีขึ้น เป็นการสร้างความมีวินัย จากการฝึกซ้อมอย่างสม่ำเสมอ เกิดความสามัคคี จากการร่วมบรรเลงเพลงเป็นวง และมีการสังเกต จากการสอนของครูผู้สอน เป็นการสืบทอดวัฒนธรรมไทยอันดีงามสร้างชื่อเสียงและความชื่นชมต่อโรงเรียนนายเรือเป็นการอนุรักษ์ และสืบสานต่อวัฒนธรรมไทย

โครงการ “รักษาดิ รักษาวัยไทย” พบว่านักเรียนนายเรือมีความสามารถทักษะการต่อสู้ป้องกันตัวที่ดีขึ้นสามารถใช้งานได้จริง อีกทั้งยังเป็นการสร้างความเชื่อมั่นของผู้ได้บังคับบัญชาต่อผู้นำหน่วย มีความสนใจในการศึกษาศาสตร์การต่อสู้ป้องกันตัวมากขึ้น และใช้เวลาว่างจากการฝึกหัดศึกษาให้เป็นประโยชน์เป็นการอนุรักษ์ สืบสานและต่อยอดการต่อสู้ป้องกันตัวแบบไทยให้สามารถนำมาปรับใช้ในการฝึก โดยได้ความรู้ที่ถูกต้อง ปลอดภัย และสามารถปรับใช้ในสถานการณ์จริงได้

โครงการ “Midshipman” พบว่านักเรียนนายเรือมีความสามารถทักษะการเล่นใบที่ดียิ่งขึ้น และมีทักษะความเป็นชาวเรือมากขึ้นสามารถประยุกต์ใช้ในการนำเรือได้ เป็นผู้นำที่มีวิชาความรู้ที่หลากหลายและสามารถใช้งานได้จริง อีกทั้งยังเป็นการสร้างความเชื่อมั่น ศรัทธาของผู้ได้บังคับบัญชาต่อผู้นำเรือ มีการจัดกิจกรรมการอบรมเล่นใบจาก ครูอาจารย์ทำให้ได้ความรู้ที่ถูกต้อง ปลอดภัย และสามารถปรับใช้ในสถานการณ์จริงได้

โครงการ “ค่ายร่วมแรงร่วมใจ” พบว่านักเรียนนายเรือมีความรู้ในการเป็นเยาวชนต้นแบบให้กับชุมชน มีความรับผิดชอบต่อสังคม รู้จักการเป็นผู้ให้ มีการถ่ายทอดความเป็นผู้นำให้เกิดขึ้นในชุมชน รู้จักประยุกต์วัฒนธรรมท้องถิ่นให้เกิดการพัฒนาไปในแนวทางที่ดีขึ้นโดยไม่ทำลายวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนรู้จักการประยุกต์ใช้วัสดุที่มีอยู่แล้วในชุมชนให้เกิดประโยชน์เกิดเครือข่ายการทำงานร่วมกับชุมชนและผู้เข้าร่วมโครงการจากสถาบันภายนอก

โครงการ “นายเรือโอที” พบว่านักเรียนนายเรือมีความรู้ความสามารถด้านสงครามไซเบอร์ และเป็นจุดเริ่มต้นของการเรียนรู้ด้านไซเบอร์ของ นนร รุ่นต่อไปในอนาคต สามารถใช้

งานได้จริงในยุคโลกไอทีในปัจจุบัน สามารถนำความรู้ที่ได้รับไปถ่ายทอดต่อกำลังพลในหน่วยงาน เมื่อได้รับการบรรจุเป็นนายทหารสัญญาบัตรของกองทัพเรือในอนาคตได้

จากการสัมภาษณ์แนวคิดของผู้เข้าร่วมกิจกรรม พบว่า ผู้เข้าร่วมต่างมีทัศนคติและมุมมองต่อการทุจริตคอร์รัปชันว่าเป็นสิ่งที่ชั่วร้ายน่ารังเกียจ โดยเห็นว่าการทุจริตคอร์รัปชันเป็นสิ่งที่ไม่ควรทำเพราะเป็นการเห็นแก่ตัว ทำให้ผู้อื่นเสียประโยชน์ที่ควรจะได้รับ การทุจริตคอร์รัปชันเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องทำให้ผู้อื่นเดือดร้อนเป็นอย่างมากส่งผลกระทบต่อประชาชนและสังคมไทย

อภิปรายผล

จากการประเมินผลโครงการแนวทางการพัฒนานักเรียนนายเรือตามนโยบายกองทัพเรือใสสะอาด โดยการประเมินผลโดยใช้เครื่องมือ CIPP Model โดยสรุปผลการดำเนินการแต่ละกิจกรรม ได้แก่ โครงการ “Navy fit & firm” ทำให้นักเรียนนายเรือมีความรู้ทางด้านการออกกำลังกายอย่างถูกวิธี และเป็นตัวอย่างที่ดีของผู้นำที่มีวิชาความรู้ที่หลากหลายและสามารถใช้งานได้จริง อีกทั้งยังเป็นการสร้างความเชื่อมั่น ศรัทธา ของผู้บังคับบัญชาต่อผู้นำหน่วย โครงการ “สร้างสุข สร้างใจ หัวใจพุทธศาสตร์” ทำให้นักเรียนนายเรือที่เข้าร่วมโครงการมีจิตใจผ่องใส สะอาด บริสุทธิ์ สงบ พร้อมสำหรับการเรียน การฝึก การทำงาน เกิดประโยชน์แก่ตนเองในการทำงานร่วมกับชุมชน โครงการ “Culture Music ”แสดงถึงการสืบทอดวัฒนธรรมไทยอันดีงามสร้างชื่อเสียงและความสามารถของนักเรียนนายเรือ ส่งเสริมพัฒนา สมาธิ สติความจำ ตลอดจนความเสียสละในการเป็นผู้ให้ โครงการ “รักษาดิ รักษามวยไทย” ทำให้นักเรียนนายเรือมีความสามารถทักษะการต่อสู้ป้องกันตัวที่ดีขึ้น และเป็นตัวอย่างที่ดีของผู้นำ อีกทั้งยังเป็นการสร้างความเชื่อมั่น สืบสานและต่อยอดการต่อสู้ป้องกันตัวแบบไทยให้สามารถนำมาปรับใช้ในการฝึก และสามารถปรับใช้ในสถานการณ์จริงได้โครงการ “Midshipman” ทำให้นักเรียนนายเรือสามารถประยุกต์ใช้ในการนำเรือได้ เป็นผู้นำที่มีวิชาความรู้ที่หลากหลายและสามารถใช้งานได้จริง มีไหวพริบในการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า โครงการ “ค่ายร่วมแรงร่วมใจ” ทำให้นักเรียนนายเรือมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการพัฒนาชุมชน สังคมมากขึ้น มีความเป็นผู้นำในด้านการเป็นเยาวชนต้นแบบมีความรับผิดชอบ ต่อสังคม รู้จักการเป็นผู้ให้ และ โครงการ “นายเรือไอที” ทำให้นักเรียนนายเรือมีความรู้ความสามารถด้านสงครามไซเบอร์ สามารถใช้เวลาว่างจากการฝึกหัดศึกษาให้เป็นประโยชน์ และนำความรู้ที่ได้รับไปถ่ายทอดเกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน

การดำเนินการจัดทำโครงการและประเมินผลโครงการ ดังกล่าว เป็นโครงการที่ได้เริ่มดำเนินการขึ้นเป็นปีแรก (พ.ศ.2561) โดยอาศัยแนวความคิดของนักเรียนนายเรือในการดำเนินการจัดทำโครงการตั้งแต่ขั้นตอนเริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดโครงการ ซึ่งผลจากการวิจัยโดยภาพรวมพบว่าการดำเนินการในการจัดทำโครงการ ด้านสภาพแวดล้อม มีความสอดคล้องระหว่างนโยบายกับวัตถุประสงค์ และความต้องการความจำเป็นความคาดหวังไม่เกิดผลกระทบ

จากสังคม ด้านปัจจัยการนำเข้า ได้แก่ บุคลากร งบประมาณ และวัสดุ อุปกรณ์ มีความเพียงพอ ด้านกระบวนการในการวางแผนการจัดกิจกรรม การประชาสัมพันธ์และการประเมินผล สามารถดำเนินการได้โดยไม่พบอุปสรรคข้อขัดข้องใด และ ด้านผลผลิต (Product) โครงการมีความก้าวหน้าในการดำเนินการ ตลอดจนพัฒนาการของนักเรียนนายเรือให้มีความสามารถในการเป็นผู้นำและพัฒนาชุมชนและสังคม ตลอดจนมีความรับผิดชอบต่อตนเอง สังคม ประเทศชาติ ก่อให้เกิดเครือข่ายการทำงานระหว่างนักเรียนนายเรืออย่างมีส่วนร่วมด้วยชุมชน ตลอดจนร่วมกับสถาบันภายในและภายนอกกองทัพ สอดคล้องตามนโยบายกองทัพเรือไทย สหประชาชาติ 2561

โดยสรุปผลจากการสัมภาษณ์ ผู้เข้าร่วมกิจกรรมทั้ง 7 กิจกรรม พบว่าผู้เข้าร่วมโครงการมีทัศนคติและมุมมองต่อการทุจริตคอร์รัปชันว่าเป็นสิ่งที่ชั่วร้าย สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ นนทวัชร นวตระกูลพิสุทธิ์ และคณะ ในด้านการป้องกันการทุจริต นักเรียนนายเรือต่างมีความคิดเห็นว่า ไม่ควรเข้าไปเกี่ยวข้องกับวงการทุจริตคอร์รัปชันอย่างเด็ดขาด ในด้านการแก้ให้นักเรียนนายเรือเห็นว่าจะสามารถกระทำได้ หากนักเรียนนายเรือทุกคนมีความสุจริตในตนเอง การทุจริตจะไม่เกิดขึ้นซึ่งอยู่ที่การพิจารณาของแต่ละบุคคล (นนทวัชร นวตระกูลพิสุทธิ์ และคณะ, 2555) สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ จารุวรรณ สุขุมลพพงษ์ในด้าน การพัฒนานักเรียนนายเรือยังมีความคิดเห็นว่า การทุจริตคอร์รัปชันเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องทำให้ผู้อื่นเดือดร้อนซึ่งโดยส่วนใหญ่ผู้ที่ได้รับผลกระทบคือประชาชน และสังคมประเทศชาติ ซึ่งเป็นเรื่องยากที่จะแก้ไขให้หมดสิ้นไปจากสังคมไทยหากพวกเราทุกคนนั่งดูอยู่ต่อปัญหาดังกล่าว (จารุวรรณ สุขุมลพพงษ์, 2556) สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว และคณะ ใน การให้ความสำคัญต่อกฎหมายและการลงโทษผู้กระทำผิดจึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งนอกจาก การปลูกฝังค่านิยม และทัศนคติอันดี (พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว และคณะ, 2554) สอดคล้องกับ ผลงานวิจัยของดวงหทัย อินทะชัย ในด้านการปลูกฝังและส่งเสริมค่านิยม และทัศนคติอันดีแก่เยาวชน (ดวงหทัย อินทะชัย, 2553)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การวิจัยประเมินผลโครงการพัฒนานักเรียนนายเรือตามนโยบายกองทัพเรือไทย สหประชาชาติ ประจำปีการศึกษา 2561 มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินผลโครงการกิจกรรมโครงการนักเรียนนายเรือตามนโยบายกองทัพเรือไทย สหประชาชาติ 2561 โดยผลจากการวิจัย พบว่า นักเรียนนายเรือมีความรู้ความสามารถในการเป็นผู้นำ และในการพัฒนาชุมชน และสังคม สามารถเป็นต้นแบบ ตลอดจนมีความรับผิดชอบต่อตนเอง สังคม ประเทศชาติ เป็นไปในแนวทางที่ดีและ ผลการดำเนินกิจกรรมโครงการดังกล่าว ก่อให้เกิดเครือข่ายการทำงานระหว่างนักเรียนนายเรืออย่างมีส่วนร่วม ร่วมกับชุมชน ร่วมกับสถาบันภายในและภายนอกกองทัพเป็นไปตามแนวทางการในการพัฒนานักเรียนนายเรือได้ตามนโยบายที่กองทัพเรือกำหนดตามแนวนโยบาย “กองทัพเรือไทย

สะอาด” ข้อเสนอแนะโครงการ 1) ควรมีการประสานงานและมีการขยายเครือข่ายความร่วมมือไปยังหน่วยงาน หรือชุมชนที่มีส่วนในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ให้มากขึ้นตลอดจนมีการศึกษาวิเคราะห์สภาพแวดล้อมและปัญหาทางสังคมเพื่อกำหนดเป็นแนวทางในการปรับปรุงโครงการกิจกรรม 2) ควรมีการบูรณาการและการวางแผนร่วมกันตลอดจนมีการติดตามผลและประเมินผู้เข้าร่วมโครงการทุกโครงการเพื่อเรียนรู้และปรับปรุงกระบวนการกิจกรรมโครงการต่าง ๆ และมีการพิจารณาจัดทำโครงการวิจัยร่วมกัน กับหน่วยงานหรือเครือข่าย ตลอดจนผลักดันให้เกิดการดำเนินโครงการและกิจกรรมอย่างต่อเนื่องต่อไปทุก ๆ ปี

เอกสารอ้างอิง

- คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ. (2557). ยุทธศาสตร์ชาติว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต ระยะที่ 2 (พ.ศ.2556-2560). เรียกใช้เมื่อ 1 สิงหาคม 2561 จาก http://www.nacc.go.th/article_attact/image1543.pdf.
- จารุวรรณ สุขุมลพงษ์. (2556). แนวโน้มของคอร์รัปชันในประเทศไทย (The Trend of Corruption in Thailand). เรียกใช้เมื่อ 1 สิงหาคม 2561 จาก https://www.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/elaw_parcy/ewt_dl_link.php?nid=1484
- ดวงหทัย อินทะชัย. (2553). กระบวนการทุจริตคอร์รัปชันในการบรรจุและแต่งตั้งพนักงานส่วนท้องถิ่น. ใน วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.
- นนทวัชร์ นวตระกูลพิสุทธิ์ และคณะ. (2555). การวิจัยเพื่อศึกษารูปแบบการทุจริตเชิง นโยบาย (Research for Studying Forms of Policy Corruption). ใน รายงานวิจัย. คณะอนุกรรมการ ฝ่ายวิจัย สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.).
- ปกรณั ประจัญบาน. (2553). สถิติขั้นสูงสำหรับการวิจัยและประเมิน. (พิมพ์ครั้งที่ 3). พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว และคณะ. (2554). องค์ความรู้ว่าด้วยการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการไทย. เรียกใช้เมื่อ 1 สิงหาคม 2561 จาก http://www.dsdw2016.dsdw.go.th/doc_pr/ndc_2559-2560/PDF/wpa_8191
- โรงเรียนนายเรือ. (2558). แผนยุทธศาสตร์โรงเรียนนายเรือ พ.ศ. 2558 - 2567). สมุทรปราการ: โรงเรียนนายเรือ.
- สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ. (2558). หลักสูตรคู่มือและแนวทางการสร้างเครือข่ายภาครัฐต่อต้านการทุจริต (โครงการข้าราชการไทยไร้ทุจริต กระทรวงยุติธรรม). เรียกใช้เมื่อ 1 สิงหาคม 2561 จาก http://www.dsdw2016.dsdw.go.th/doc_pr/ndc_2559-2560/PDF/wpa_8191.

Stufflebeam, D. L. & Shinkfield, A. J. (2007). Evaluation theory, models and applications. San Francisco, CA: Jossey-Bass.

รูปแบบการขับเคลื่อนบทบาทสตรีต่อการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน ในศตวรรษที่ 21*

THE MODEL TO DRIVE WOMAN'S ROLE TOWARD THE SUSTAINABLE COMMUNITY DEVELOPMENT IN THE 21st CENTURY

อณิษฐา หาญภักตนิยม

Anitta Hanpakdeeniyom

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

Suan Sunandha Rajabhat University, Thailand

E-mail: noi_noi1974@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาบทบาทและสภาพปัญหาการดำเนินงานของสตรีต่อการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนในศตวรรษที่ 21 2) ศึกษาการขับเคลื่อนบทบาทสตรีต่อการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนในศตวรรษที่ 21 และ 3) เสนอรูปแบบการขับเคลื่อนบทบาทสตรีต่อการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนในศตวรรษที่ 21 เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ มีการดำเนินการ 2 ระยะ คือ ระยะที่ 1 บทบาท สภาพปัญหาการดำเนินงาน และการขับเคลื่อนบทบาทสตรี โดยศึกษาเอกสาร ใช้แบบสัมภาษณ์มีโครงสร้าง เลือกตัวอย่างแบบเจาะจงเป็นตัวแทนของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน มี 4 กลุ่ม ได้แก่ 1) ข้าราชการพัฒนาชุมชนและพัฒนาสังคม 2) คณะกรรมการกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี 3) สตรี และ 4) นักวิชาการ จำนวน 22 คน และระยะที่ 2 รูปแบบการขับเคลื่อนบทบาทสตรีต่อการพัฒนาชุมชน สันทนา กลุ่ม จำนวน 10 คน ใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหาและสรุปภาพรวม ผลการวิจัยพบว่า 1) บทบาทของสตรีคือ ดูแลครอบครัว ขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชน และมีส่วนร่วมในสังคม และปัญหาการดำเนินงาน มี 4 ด้าน ได้แก่ 1.1) ครอบครัว 1.2) สังคม 1.3) การศึกษา และ 1.4) นโยบายภาครัฐ 2) การขับเคลื่อนบทบาทสตรี มี 4 ด้าน ได้แก่ 2.1) เศรษฐกิจ 2.2) สังคมวัฒนธรรม 2.3) การเมือง และ 2.4) ทรัพยากรธรรมชาติ และ 3) รูปแบบคือ “1 ปรับ 2 สร้าง 4 พัฒนา” เรียกว่า ACD Model ได้แก่ 1 ปรับคือ ปรับกระบวนการคิดและค่านิยมต่อสิทธิเสรีภาพของสตรี 2 สร้างคือ สร้างทักษะผู้นำและการคิดสร้างสรรค์ และ 4 พัฒนาคือ การพัฒนาบทบาทสตรี 4 ด้าน ได้แก่ 1) เศรษฐกิจ ส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน สร้างงาน รายได้ 2) สังคมและวัฒนธรรม พัฒนาทักษะฝีมือเป็นที่ยอมรับ 3) การเมือง สร้างเครือข่าย และ 4)

* Received 2 April 2021; Revised 18 April 2021; Accepted 19 April 2021

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อเพิ่มศักยภาพสตรีด้านอาชีพ รายได้ และพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนยั่งยืน

คำสำคัญ: รูปแบบ, การขับเคลื่อนบทบาทสตรี, การพัฒนาชุมชน, ศตวรรษที่ 21

Abstract

The objectives of this research article were: 1) the roles and problems of women's operations towards sustainable community development in the 21st century, 2) women's roles movement towards sustainable community development in the 21st century, and 3) Proposing the model of women's roles movement towards sustainable community development in the 21st century. By qualitative research, there are 2 phases: phase 1 roles, conditions, operational problems, and women's role driven. By studying the document, use structured interview. Select a specific sample represented by people involved in community development. There are 4 groups: 1) community development and social development commissioner, 2) women's role development fund committee, 3) women, and 4) scholars from 22 persons. And phase 2 model of women's roles movement towards sustainable community development, using focus group from 10 persons. Using analyze content and summarizing the overview. The research was found that: 1) The women's roles is take care of the family, drive the community economy and social participation. And contribute to society, there are 4 aspects of operating problems: 1.1) family, 1.2) social, 1.3) education and 1.4) government policy. 2) women's role driven, there are 4 aspects: 2.1) economic, 2.2) social and cultural, 2.3) Politics, and 2.4) natural resources. And 3) The model is "1, adjust, 2, create, 4, develop" called ACD Model: 1 The adjustment is to adjust the thinking process and values towards women's rights and liberties, 2 creating is building leadership skills and creativity, and 4 development is women's role development in 4 areas: 1) economy, promoting community enterprises, creating jobs, and income 2) social and culture, develop skills and skills that are accepted 3) politics, network building and 4) natural resources and environment. To increase women's potential in career, income and sustainable community economic development.

Keywords: Model, Women's Roles Movement, Community Development, 21st Century

บทนำ

ในสภาวะสังคมปัจจุบัน มีการเปลี่ยนแปลงลักษณะโครงสร้างสังคมและเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว ทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนถูกบีบคั้นและรัดตัวมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ภายใต้ภาวะของการแข่งขันทางสังคมและค่าครองชีพที่สูงขึ้น ส่งผลให้ประเทศมุ่งเป้าหมายการพัฒนาไปสู่การมีผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศ (GDP) ที่สูงขึ้น การพัฒนาที่มุ่งเน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจเพียงมิติเดียวได้ก่อให้เกิดการพัฒนาที่ไม่สมดุล ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศแบบองค์รวม ในด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมในระยะยาว ทำให้การปรับเปลี่ยนนโยบายไปสู่แนวทางการพัฒนาที่มุ่งเน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน (Sustainable Growth) จึงเป็นสิ่งที่ทั่วโลกเริ่มหันมาให้ความสำคัญ โดยสหประชาชาติได้กำหนดเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) ภายในระยะเวลา 15 ปี (ค.ศ. 2015 –2030) ซึ่งประกอบด้วย การพัฒนาด้านต่าง ๆ ที่ครอบคลุมทั้ง 17 เป้าหมาย (Goal) และกลายมาเป็นแนวทางการพัฒนาของประเทศต่าง ๆ รวมทั้งประเทศไทย (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2563) ประเทศไทยจะพัฒนาอย่างยั่งยืนได้นั้น จำเป็นจะต้องสร้างความสมดุลระหว่างเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ด้วยการส่งเสริมและเชื่อมโยงปัจจัยที่เกี่ยวข้องเข้าด้วยกัน โดยเรียกปัจจัยเหล่านี้ว่า “5 P” ประกอบด้วย 1) People การเติมเต็มศักยภาพของคนให้มีความเท่าเทียมกัน 2) Planet การปกป้องโลกของเราจากการเสื่อมสลาย 3) Prosperity การสร้างความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีให้มีความกลมกลืนกับธรรมชาติ 4) Peace การส่งเสริมให้เกิดสันติภาพที่ปราศจากความกลัวและความรุนแรง และ 5) Partnership การสร้างความเป็นหุ้นส่วนแห่งการพัฒนาให้เข้มแข็งและเป็นปึกแผ่น ส่งเสริมให้ทุกประเทศและประชาชนทุกคนมีส่วนร่วมในการพัฒนา ซึ่งแนวนโยบายเหล่านี้ที่สามารถเอื้อต่อการผลักดัน SDGs ของประเทศไทยและสามารถนำไปเป็นแนวทางในกรอบของประชาคมอาเซียนได้ โดยเฉพาะเรื่องสิทธิความเสมอภาคเท่าเทียมกัน (กมลินทร์ พินิจกุลดล, 2559) ซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มาตรา 27 ที่ระบุว่า “บุคคลย่อมเสมอภาคกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกันชายและหญิง การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล ไม่ว่าด้วยเหตุผลความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางร่างกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญหรือเหตุอื่นใดจะกระทำได้” มาตราการที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อขจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิหรือเสรีภาพได้เช่นเดียวกับบุคคลอื่น หรือเพื่อคุ้มครองหรืออำนวยความสะดวกให้แก่เด็ก สตรี ผู้สูงอายุ คนพิการ” (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560) เมื่อมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติความเท่าเทียมกันระหว่างเพศ พ.ศ. 2558 หรือแม้กระทั่งมีการ

ประกาศใช้พระราชบัญญัติดังกล่าวแล้วก็ตาม สตรีก็ยังคงไม่ได้รับความเท่าเทียมเหมือนเพศชายในหลาย ๆ มิติ ซึ่งเกิดขึ้นจากตัวสตรีเองที่ได้รับอิทธิพลจากวาทกรรมเรื่อง เพศชาย เพศหญิง หรือเกิดจากการเลือกปฏิบัติของสังคมในบางพื้นที่ ในขณะที่ผู้ชายจะมีบทบาทเป็นผู้นำของสังคม ผู้นำครอบครัว เป็นนักรบ บทบาทของสตรีที่ถูกกำหนดและจำกัดอย่างเห็นได้ชัดระหว่างสองเพศ เพราะในระดับรากฐานยังไม่มี ความเข้าใจในประเด็นเพศสภาพ เพศวิถี อย่างถูกต้อง หากแต่เข้าใจในระดับพื้นผิว นอกจากต้องอาศัยอำนาจจากภาครัฐในการให้ความคุ้มครองแล้ว ภาครัฐ ภาคเอกชน ควรจะต้องร่วมมือกันในการสร้าง “อุดมคติ” ให้เป็นจริง มิใช่ปล่อยให้ ระบบเพศเป็นตัวกำหนดการปฏิบัติ (กรมการพัฒนาชุมชน, 2561) ปัจจุบันพบว่าเกิดความเหลื่อมล้ำทางรายได้ระหว่างชนบทและเมือง นำไปสู่ปัญหาความยากจนและอัตราการว่างงาน เป็นจำนวนมาก ทำให้ประชาชนส่วนใหญ่ย้ายถิ่นเข้าสู่เมืองหลวงมากขึ้น จากการศึกษาพบว่า สตรีมีงานทำ 34 ล้านคน และมีอัตราการว่างงานถึง 3.63 แสนคน (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2563) ถึงแม้ประชากรสตรีจะมีจำนวนเพิ่มขึ้น แต่สัดส่วนของสตรีในตลาดแรงงานยังน้อยกว่าผู้ชาย เนื่องจากความไม่เท่าเทียมในสังคม มีการกดขี่ การทำร้ายร่างกายและการล่วงละเมิดทางเพศ อีกทั้งเรื่องค่าตอบแทนสำหรับสตรีน้อยกว่าชายถึง 2.5 เท่า รวมถึงบทบาทสตรีในสังคม ยังไม่สามารถเป็นตัวแทนหรือมีบทบาทในการตัดสินใจในระดับองค์กรหรือยังมีการให้อิสราสตรีค่อนข้างน้อย ทำให้อัตราการมีส่วนร่วมในตลาดแรงงานของสตรีน้อยมาก ตลอดจนความไม่เท่าเทียมกันในสังคม (World Economic Forum, 2020)

รัฐบาลจึงได้กำหนดนโยบายเพื่อการพัฒนาสตรีไปสู่ลักษณะที่พึงประสงค์ โดยให้ความสำคัญพร้อมใน 3 ด้าน คือ คุณลักษณะส่วนตัว ชีวิต ครอบครัว และการมีส่วนร่วมในสังคมต่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากในชุมชน เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยกระตุ้นให้สตรีมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีความขยันหมั่นเพียร มีความกระตือรือร้นที่จะพัฒนาตนเองให้มีลักษณะเป็นผู้ที่สามารถจะช่วยเหลือตนเองและครอบครัวได้ รวมทั้งมีความรู้ในการประกอบอาชีพ สร้างงาน สร้างรายได้แก่ตนเองและครอบครัว (กิตติสันต์ ทัตตะพันธ์, 2553) ภายใต้การสนับสนุนกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี เป็นนโยบายสำคัญของรัฐบาลดำเนินการโดยคณะกรรมการกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีแห่งชาติ พร้อมด้วยคณะกรรมการจากหลากหลายภาคส่วน โดยกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีเริ่มต้นขึ้นในปี พ.ศ. 2555 เปิดโอกาสให้กับสตรีได้เข้ามามีบทบาทมากยิ่งขึ้น กองทุนพัฒนาบทบาทสตรี จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของสตรีทุกคนในประเทศไทย โดยเฉพาะด้านการส่งเสริมให้เกิดการสร้างอาชีพจากกองทุน มีการรวมตัวกันในระดับชุมชนและระดับจังหวัด เป็นทั้งกลุ่มสตรีและกลุ่มแม่บ้าน ในการสร้างผลิตภัณฑ์ออกจำหน่ายทั้งเป็นอาชีพหลัก และอาชีพเสริม โดยใช้เงินทุนจากการกู้ยืมของกองทุน ซึ่งมีดอกเบี้ยต่ำหรือปลอดดอกเบี้ย ซึ่งนอกจากจะทำให้เกิดการหมุนเวียนของเงินในชุมชนแล้วยังเป็นเสริมสร้างภาวะผู้นำให้แก่สตรี พัฒนาคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น และเป็นการช่วยรณรงค์ให้ทุกคนเข้าใจปัญหาของสตรีมากขึ้น อันจะนำมาซึ่งการลดปัญหาความรุนแรงต่อสตรี

และนำมาซึ่งคุณภาพชีวิตที่ดี การเข้าถึงแหล่งเงินทุนในกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีนั้น จะช่วยสร้างผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ใหม่ ๆ ภายในชุมชน จะก่อให้เกิดการยอมรับบทบาทสตรีมากยิ่งขึ้น โดยใช้ยุทธศาสตร์การพัฒนาที่เรียกว่า “จากล่างสู่บน” ที่เน้นแนวความคิดการมีส่วนร่วมของสตรีเป็นสำคัญ และการเกิดกลุ่มหรือองค์กรสตรี ตลอดจนมีการพึ่งพาตนเองเป็นเป้าหมาย โดยการตั้งศักยภาพสตรีให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศมากขึ้น ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การศึกษา และการสาธารณสุข แก่สตรีทั้งในชนบท และเมือง ซึ่งแม้จะได้รับการยอมรับและถือปฏิบัติอย่างกว้างขวาง

จากการศึกษาพื้นที่จังหวัดปริมณฑล 5 จังหวัด ประกอบด้วย จังหวัดนนทบุรี จังหวัดปทุมธานี จังหวัดสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรสาคร และจังหวัดนครปฐม พบว่า การขยายตัวของกรุงเทพมหานครมีลักษณะกระจายตัวออกมาจากชุมชนดั้งเดิมในพื้นที่ชั้นใน ไปสู่พื้นที่ชานเมืองและพื้นที่รอบนอกเชื่อมโยงกับปริมณฑล จนกลายเป็นพื้นที่เขตเศรษฐกิจเดียวกัน ปัจจุบันปริมณฑลเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยและฐานการผลิตและบริการ เชื่อมโยงกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจของกรุงเทพอย่างต่อเนื่อง ปริมณฑลจึงเป็นมหานครขนาดใหญ่และเป็นฐานเศรษฐกิจหลักของประเทศ โดยเป็นเมืองศูนย์กลางการบริการ ธุรกิจและการพาณิชย์ ศูนย์กลางการขนส่งและโลจิสติกส์ ศูนย์บริการด้านสุขภาพและการศึกษา และเมืองที่อยู่อาศัย ทำให้ภาครัฐมีวัตถุประสงค์และแนวทางที่จะขับเคลื่อนในการพัฒนาเป็นพื้นที่เศรษฐกิจของประเทศตามกรอบนโยบายและวางระบบในการบริหารงานจังหวัด กลุ่มจังหวัด และภาคแบบบูรณาการ เพื่อให้สามารถบริหารงาน แก้ไขปัญหา และพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ และตอบสนองความต้องการของประชาชนให้ได้รับประโยชน์สูงสุด ซึ่งในการบูรณาการแผนของส่วนราชการและแผนพัฒนาระดับพื้นที่ เพื่อให้การขับเคลื่อนแผนในพื้นที่สอดคล้องกับศักยภาพหรือประเด็นปัญหาในพื้นที่ และเชื่อมโยงสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และนโยบายรัฐบาล ดังนั้น ส่งผลให้กลุ่มสตรีที่อาศัยในพื้นที่ปริมณฑลได้มีการรวมกลุ่มเพื่อแก้ไขปัญหาและมีความต้องการพัฒนาชุมชนและจังหวัดตนเอง สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติและแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และสร้างฐานชุมชนให้มีความเข้มแข็งโดยให้กลุ่มสตรีในชุมชนมีการพัฒนาศักยภาพทั้งทุนมนุษย์และทุนทางสังคม (สมหมาย ภักดีชาติ, 2563) ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเรื่อง “รูปแบบการขับเคลื่อนบทบาทสตรีต่อการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนในศตวรรษที่ 21” เป็นการพัฒนาที่ก่อให้เกิดความสมดุลหรือมีปฏิสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกันในระหว่างมิติอันเป็นองค์ประกอบที่จะทำให้ชีวิตมนุษย์อยู่ดี มีสุข ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรม รวมทั้งให้ความสำคัญกับ “องค์กรสตรีหมู่บ้าน” เพื่อแสวงหาความรู้ ความเข้าใจ ลักษณะ รูปแบบ บทบาทการดำเนินงานของสตรี รวมถึงการรวมกลุ่มโครงสร้าง และปัจจัยที่มีอิทธิพลในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทและสภาพปัญหาการดำเนินงานของสตรีต่อการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนในศตวรรษที่ 21
2. เพื่อศึกษาการขับเคลื่อนบทบาทสตรีต่อพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนในศตวรรษที่ 21
3. เพื่อนำเสนอรูปแบบการขับเคลื่อนบทบาทสตรีต่อการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนในศตวรรษที่ 21

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการขับเคลื่อนบทบาทสตรีต่อการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนในศตวรรษที่ 21 เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัยในแต่ละขั้นตอนของการวิจัย ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 โดยศึกษาบริบท สภาพปัญหาการดำเนินงาน และการขับเคลื่อนบทบาทสตรีต่อพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนในศตวรรษที่ 21 แบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1.1 ศึกษาหลักการแนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

แหล่งข้อมูล ได้แก่ เอกสาร บทความวิชาการ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการขับเคลื่อนบทบาทสตรี การพัฒนาชุมชน และการพัฒนาในศตวรรษที่ 21 โดยผู้วิจัยคัดเลือกตามเกณฑ์การคัดเลือก คือ เรื่องที่ทันสมัย เอกสารที่จะนำมาอ้างอิงถ้าเป็นการอ้างอิงจากเอกสารหรือตำราภาษาไทย ไม่ควรเกิน 5 ปี ถ้าเป็นการอ้างอิงจากเอกสารหรือตำราภาษาอังกฤษ ไม่ควรเกิน 10 ปี

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ลักษณะของเครื่องมือที่ใช้ในการวิเคราะห์ผู้วิจัยใช้ตารางการวิเคราะห์เนื้อหาเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยผู้วิจัยได้ศึกษาจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแล้วทำการบันทึกข้อมูลลงตารางการวิเคราะห์เนื้อหา

การวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ขั้นตอนที่ 1.2 ศึกษาบริบท สภาพปัญหาการดำเนินงาน และการขับเคลื่อนบทบาทสตรีต่อการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนในศตวรรษที่ 21

แหล่งข้อมูล 1) ประชากร ได้แก่ สตรีที่อาศัยในพื้นที่กลุ่มจังหวัดปริมณฑล 5 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดนนทบุรี จำนวน 670,895 คน จังหวัดปทุมธานี จำนวน 603,208 คน จังหวัดสมุทรปราการ จำนวน 693,168 คน จังหวัดสมุทรสาคร จำนวน 285,792 คน และจังหวัดนครปฐม จำนวน 473,857 คน จำนวนทั้งสิ้น 2,726,920 คน (สำนักทะเบียนกลาง, 2562) 2) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคือ เลือกตัวอย่างแบบเจาะจง โดยเป็นบุคคลที่เกี่ยวข้องในการขับเคลื่อนการขับเคลื่อนบทบาทสตรีต่อการพัฒนาชุมชน แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ 1) ข้าราชการสำนักงานพัฒนาชุมชนและข้าราชการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

จังหวัดละ 1 คน 2) คณะกรรมการกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี จังหวัดละ 1 คน 3) สตรีในพื้นที่ จังหวัดละ 1 คน และ 4) นักวิชาการที่มีความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับบทบาทสตรี จำนวน 2 คน รวมจำนวน 22 คน โดยมีเกณฑ์การคัดเลือก คือ เป็นบุคคลที่ได้รับรางวัล หรือได้รับการยอมรับให้เป็นต้นแบบ และมีความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์การทำงานพัฒนาชุมชนมากกว่า 5 ปี ขึ้นไป

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย แบบสัมภาษณ์มีโครงสร้าง แบ่งเป็น 3 ตอน ได้แก่

1) ข้อมูลพื้นฐาน 2) บริบท สภาพปัญหาการดำเนินงาน และ 3) การขับเคลื่อนบทบาทสตรีต่อพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนในศตวรรษที่ 21

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ นำแบบสัมภาษณ์ที่ปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์แล้วเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาชุมชน และด้านการวิจัย จำนวน 5 ท่าน ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา ความถูกต้องและครอบคลุมเนื้อหา แล้วนำไปหาค่าความเที่ยงตรงโดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง IOC มีค่า 0.70 - 1.00 (บุญชม ศรีสะอาด, 2556) ซึ่งผู้วิจัยใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลนำไปทดลองใช้กับกลุ่มอื่นที่ไม่ใช่ตัวอย่าง จำนวน 30 คน และได้หาค่าความเชื่อมั่นสัมประสิทธิ์แอลฟา (Cronbach, L. J., 1990) ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.98 ของแบบบันทึกข้อมูล และจัดทำแบบสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์

การวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ตอนที่ 2 รูปแบบการขับเคลื่อนบทบาทสตรีต่อการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนในศตวรรษที่ 21 แบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 2.1 การศึกษารูปแบบการขับเคลื่อนบทบาทสตรีต่อการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนในศตวรรษที่ 21 โดยการศึกษาการขับเคลื่อนบทบาทของสตรีต่อการพัฒนาชุมชนที่มีการปฏิบัติเป็นเลิศ (Best Practice) และการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants)

แหล่งข้อมูล ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) จำนวน 10 คน โดยกำหนดคุณสมบัติเป็นผู้บริหารนักวิชาการที่มีความรู้และประสบการณ์ด้านการพัฒนาชุมชน ไม่ต่ำกว่า 5 ปี

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย แบบสัมภาษณ์มีโครงสร้าง แบ่งเป็น 3 ตอน ได้แก่ 1) ข้อมูลพื้นฐาน 2) การขับเคลื่อนบทบาทของสตรีต่อการพัฒนาชุมชนที่มีการปฏิบัติเป็นเลิศ และ 3) แนวทางรูปแบบการขับเคลื่อนบทบาทสตรีต่อการพัฒนาชุมชนที่มีการปฏิบัติเป็นเลิศ

การเก็บรวบรวมข้อมูล แบ่งวิธีการออกเป็น 2 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 ศึกษาการขับเคลื่อนบทบาทสตรีต่อการพัฒนาชุมชน และระยะที่ 2 ศึกษาแนวทางรูปแบบการขับเคลื่อนบทบาทสตรีต่อการพัฒนาชุมชน

การวิเคราะห์ข้อมูล เชิงเนื้อหา (Content Analysis) เพื่อนำมาร่างรูปแบบการขับเคลื่อนบทบาทสตรีต่อการพัฒนาชุมชน

ขั้นตอน 2.2 ตรวจสอบและนำเสนอรูปแบบการขับเคลื่อนบทบาทสตรีต่อการพัฒนาชุมชน

แหล่งข้อมูล นำไปทดลองใช้ จำนวน 5 ราย โดยการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) จากบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน และผ่านการตรวจปรับปรุงจากผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบ ได้แก่ 1) ผู้ทรงคุณวุฒิ 2) นักวิชาการ 3) ข้าราชการสำนักงานพัฒนาชุมชนและข้าราชการพัฒนาสังคม และ 4) สตรี ทั้งหมดจำนวน 5 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย รูปแบบการขับเคลื่อนบทบาทสตรีต่อการพัฒนาชุมชน

การเก็บรวบรวมข้อมูล แบ่งวิธีการออกเป็น 2 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 การทดลองใช้กับกลุ่มสตรี ระยะที่ 2 สันทนากลุ่มอิงผู้เชี่ยวชาญ

การวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ตลอดจนผลของการวิจัยนำข้อมูลที่ได้มาจัดเรียงเป็นหมวดหมู่ แล้วบรรยายเนื้อหาตามความจริงที่ปรากฏขึ้นโดยต้องอ้างอิงกรอบแนวคิดทฤษฎี และสรุปเป็นภาพรวม

ผลการวิจัย

การศึกษาบริบทและสภาพปัญหาการดำเนินงานของสตรีต่อการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน ในศตวรรษที่ 21 พบว่า ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่บทบาทของสตรีเพศถูกจำกัดให้คงอยู่แต่ภายในบริเวณบ้านนานนับหลายร้อยปี ตั้งแต่สมัยสุโขทัยเป็นต้นมาจนถึงต้นสมัยรัตนโกสินทร์ สตรีไม่มีโอกาสที่จะแสดงออกซึ่งความสามารถทางด้านอื่น แต่เมื่อล่วงมาถึงช่วงระยะเวลาสมัยรัตนโกสินทร์ สตรีไทยได้รับการศึกษา และมีสตรีหัวก้าวหน้ารวมตัวกันเรียกร้องสิทธิความเสมอภาคให้แก่สตรีไทยทั้งหมดมาโดยตลอด โดยพยายามต่อสู้ เรียกร้องให้ทางรัฐบาลและฝ่ายการปกครองดำเนินการประกาศใช้นโยบายที่จะแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่สตรีประสบปัญหาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง จนสามารถบรรลุสิทธิของสตรีเข้าไปในรัฐธรรมนูญได้ และยกระดับคุณภาพชีวิตของสตรีไทยให้ดียิ่งขึ้น ในปัจจุบันด้านบทบาทและหน้าที่ของสตรีได้รับความสำคัญและสนใจมากขึ้นกว่าในอดีตทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง สตรีมีใช้มีบทบาทหน้าที่เป็นเพียงภรรยาและมารดาที่เลี้ยงดูบุตรภายในบ้านเท่านั้น มีหลายคนประกอบอาชีพการงานที่มีความรู้ความสามารถไม่แตกต่างไปจากผู้ชาย จึงทำให้สตรีเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีส่วนสำคัญในการช่วยผลักดันพัฒนาสังคมและประเทศชาติ และปัจจัยต่างๆ ที่มีผลต่อบทบาทสตรีคือ ปัญหาทางเศรษฐกิจ ซึ่งส่งผลให้เกิดความยากจน เนื่องจากการพัฒนาที่ไม่สมดุล มีการกระจายรายได้น้อย คนส่วนใหญ่ของประเทศยากจน ไม่มีที่ดินทำกิน

ผลผลิตไม่เพียงพอ มีหนี้สินมาก รายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย เป็นแรงงานที่ไม่มีทักษะ จากปัญหาดังกล่าวได้สรุปปัญหาการดำเนินงานของสตรีต่อการพัฒนาชุมชน ได้ 4 ด้าน ได้แก่

1. ด้านครอบครัวคือ ในอดีตบทบาทของหญิงชายแยกกันอย่างชัดเจน สตรีมีบทบาทสำคัญต่อครอบครัว ดูแลชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกในครอบครัว ต่างจากผู้ชายซึ่งมีบทบาทสำคัญนอกบ้าน บทบาทที่ต่างกันชัดเจนเช่นนี้ ก่อให้เกิดภาพลักษณ์เฉพาะของสตรีและผู้ชายในทางตรงกันข้าม ส่งผลให้ตัวบทกฎหมายมีความไม่เท่าเทียม แต่ในปัจจุบันสตรีมีบทบาทมากขึ้นต่อการพัฒนาชุมชนที่ใช้หลักการในการยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา สนับสนุนให้เกิดอาชีพเสริม ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน นำไปสู่การสร้างรายได้ อย่างยั่งยืน

2. ด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมคือ โดยลักษณะงานที่สตรีทำยังมีการกระจุกตัว อยู่ในภาคเกษตร ค้าขาย และบริการ หรือเป็นงานในสาขาวิชาชีพที่สอดคล้องกับการแบ่งบทบาทระหว่างเพศตามแนวคิดดั้งเดิมของสังคมแม้ว่ากฎหมายคุ้มครองแรงงานกำหนดให้ชายและหญิงมีความทัดเทียมกันในการจ้างงาน ในทางปฏิบัติยังขาดการดูแลให้เป็นไปตามกฎหมาย ซึ่งสอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ว่า

“สตรีเป็นพลังสำคัญในการขับเคลื่อนสร้างสรรค์สังคมและการพัฒนาด้านเศรษฐกิจต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน สตรียังได้รับโอกาสด้านความก้าวหน้าในอาชีพการงาน เช่น โอกาสที่จะได้รับการฝึกอบรมและการเลื่อนตำแหน่งน้อยกว่าบุรุษ สตรี มีทางเลือกในการประกอบอาชีพน้อยกว่าบุรุษ” (นักวิชาการ, 2563)

3. ด้านการศึกษาคือ ปัจจุบันสตรีมีโอกาสด้านการศึกษาทัดเทียมผู้ชายทำให้สถานภาพทางเศรษฐกิจของสตรีไทยในปัจจุบันมีความมั่นคง เป็นการเพิ่มโอกาสในการเลือกทำงานได้ตามความถนัดและความพอใจในงานสูง และนโยบายภาครัฐ มีความชัดเจนเกี่ยวกับกองทุนพัฒนาสตรี ให้สตรีมีอำนาจตัดสินใจการพัฒนาเท่าเทียมผู้ชายตั้งแต่ระดับท้องถิ่นและระดับชาติ

4. ด้านนโยบายภาครัฐคือ กฎหมายส่งเสริมโอกาสและความเสมอภาคระหว่างเพศ โดยความเสมอภาคระหว่างหญิงชาย และการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องเพศเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานที่ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย บัญญัติรับรองและคุ้มครองไว้รวมถึงบัญญัติให้มาตรการที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อขจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิ และเสรีภาพได้เช่นเดียวกับบุคคลอื่น ซึ่งสอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ว่า

“การจัดตั้งกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี เพื่อเป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนสำหรับการลงทุน การพัฒนาอาชีพ การสร้างโอกาสในการทำงานและสร้างรายได้ การพัฒนาศักยภาพสตรีและเครือข่ายสตรีการเพิ่มบทบาทและสร้างภาวะผู้นำสตรี การรณรงค์ให้สังคมเข้าใจปัญหาสตรีในทุกมิติ การเฝ้าระวังดูแลปัญหา และการช่วยเหลือเยียวยาสตรี การคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิ ตลอดจนการส่งเสริมและการพัฒนาไปสู่การสร้างสวัสดิภาพ สวัสดิการให้แก่สตรี โดยผ่านองค์กรสตรีในทุกจังหวัดของประเทศไทย” (นักวิชาการ, 2563)

การศึกษาการขับเคลื่อนบทบาทสตรีต่อพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนในศตวรรษที่ 21 พบว่า . บทบาทและหน้าที่ของสตรีในปัจจุบันนั้นไม่ได้ ลดน้อยลงเลย มีแต่จะเพิ่มบทบาทขึ้นในทุกด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง บทบาทในการหารายได้มาใช้จ่ายภายในครอบครัว อันเนื่องมาจากสถานการณ์ด้านเศรษฐกิจภายในครอบครัวที่เป็นแรงผลักดันให้ สตรีออกมาทำงานนอกบ้านมากขึ้น แต่หากวิเคราะห์ให้ลึกลงไป จะพบว่า การที่สตรีต้องออกมารับผิดชอบครอบครัวมากขึ้น ส่วนหนึ่งเกิดขึ้นจากการที่สตรีไม่สามารถกำหนดทิศทางการ พัฒนาของตนเอง สังคมและประเทศไทย แม้จะมีการพยายาม เรียกร้องให้สตรีได้มีส่วนร่วมในทุกด้านของการพัฒนาประเทศ หากแต่สิ่งที่ปรากฏให้เห็นคือ บทบาทของสตรีในกระบวนการ พัฒนาที่มักจะถูกมองข้าม นั้นเป็นเพราะค่านิยมที่ฝังรากลึกลายนาน ของสังคมไทยเกี่ยวกับความไม่เท่าเทียมทางเพศระหว่างหญิง-ชาย ที่ยังคงปรากฏให้เห็นอยู่อย่างชัดเจนในสังคม ดังนั้นการมีส่วนร่วมของสตรีในกระบวนการพัฒนาจึงสะท้อนให้เห็นถึง “อำนาจ” ของสตรีในการกำหนดชะตาชีวิตของตนเองร่วมกับผู้อื่นว่าปัจจุบัน ยังคงไม่เป็นจริงในทางปฏิบัติ และสตรียังถูกจำกัดบทบาทในงานพัฒนาให้อยู่บางภาคส่วนเท่านั้น โดยสรุปการขับเคลื่อนบทบาทสตรี มี 4 ด้าน ได้แก่

1. ด้านเศรษฐกิจคือ กระบวนการพัฒนาชุมชนเพื่อสร้างพื้นฐานจากการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง โดยการแก้ไขปัญหาความยากจนในชนบทภายใต้กระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม นำแนวทางการจัดการความรู้ และการเรียนรู้ของคนในชุมชน มีการสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ สร้างเครือข่ายการเรียนรู้ของประชาชนและชุมชนเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของท้องถิ่นและชุมชนในการเรียนรู้การทำงานร่วมกันให้เกิดระบบที่ดี มีความโปร่งใส ไร้ทุจริต เช่น วิสาหกิจชุมชน การสร้างตราสินค้า การขายและการจัดจำหน่าย และความเป็นมืออาชีพทางธุรกิจ

2. ด้านสังคมวัฒนธรรมคือ การเรียกร้องในเรื่องของสิทธิสตรีและการเปิดโอกาสให้สตรีได้มีบทบาทในสังคมมากขึ้น ผู้หญิงในยุคใหม่มีความมั่นใจที่จะแสดงศักยภาพและความสามารถในการสังคมและเห็นตระหนักถึงความสำคัญในเรื่องของสิทธิและความเท่าเทียมระหว่างเพศเพิ่มมากขึ้น แต่แม้จะมีการรณรงค์เรียกร้องในเรื่องของสิทธิสตรีและความเท่าเทียมระหว่างเพศมากขึ้น แต่ทัศนคติของคนในสังคมยังคงไม่เชื่อมั่นและไม่เปิดใจยอมรับโดยยังคงยึดถือข้อจำกัดในเรื่องของเพศสภาพ

“การตื่นตัวในเรื่องสิทธิมนุษยชนทำให้กลุ่มสตรีมีความรู้สึกว่าคุณสมบัติที่เป็นเพศที่จะต้องได้รับความคุ้มครองเช่นเดียวกับเพศชายเป็นปัจจัยที่สนับสนุนให้กลุ่มสตรีมีบทบาทในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมในชุมชน กลุ่มสตรีตื่นตัวในเรื่องสิทธิมนุษยชนทำให้กลุ่มสตรีมีความรู้สึกว่าคุณสมบัติแตกต่างไปจากกลุ่มบุรุษ กลุ่มบุรุษทำอะไรได้กลุ่มสตรีก็ทำได้ อาจทำได้ดีกว่าเพศชายในบางเรื่อง สิทธิหญิงชายมีความเท่าเทียมกันมีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์เท่าเทียมกันมากกว่าอดีต เนื่องจากได้รับการศึกษาเพิ่มมากขึ้น ได้รับโอกาสเท่าเทียมกับเพศชาย ทำให้ปัจจุบันสิทธิของสตรีได้รับการคุ้มครองทางกฎหมายเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง” (ข้าราชการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ท่านที่ 1, 2563)

3. ด้านการเมือง หลักการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชน นอกจากชุมชนจะเกิดการเรียนรู้ร่วมกันแล้ว การเชื่อมโยงการเรียนรู้ของคนในชุมชนต้องดำเนินการในลักษณะของเครือข่าย เพราะทำให้ระบบการเรียนรู้ของชุมชนมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น แล้วขยายไปสร้างเครือข่ายการเรียนรู้กับชุมชนอื่น ๆ ทำให้ชุมชนมีพลังหรือศักยภาพมากขึ้น เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่กว้างขวางเป็นองค์ความรู้ใหม่มากขึ้น เกิดความสมานฉันท์ระหว่างชุมชนนำไปสู่การพัฒนาชุมชนที่มีประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น

“ปัจจุบันรัฐบาลได้เล็งเห็นความสำคัญของสตรีว่าเป็นกลุ่มบุคคลที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ และถึงแม้จะมีแนวทางการพัฒนาสตรีระบุไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตลอดจนแผนงานต่าง ๆ ไว้มากมาย แต่ยังเป็นการปฏิบัติที่ไม่ชัดเจน ซึ่งจุดมุ่งหมายของกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีนี้ จะต้องเป็นกองทุนที่จะบูรณาการประสานรวมทุกองค์กรสตรีที่มีอยู่เพื่อที่จะร่วมกันในการสร้างพลัง ทั้งนี้ไม่ได้ต้องการเป็นองค์กรหนึ่งเดียวแล้วไปลดบทบาทหลาย ๆ องค์กร แต่ต้องการเป็นองค์กรที่เชื่อมต่อและรับฟังความคิดเห็นของสตรีทั้งประเทศดังนั้นการบริหารตัดสินใจของสตรีจึงเป็นส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนบทบาทสตรีในอนาคต (คณะกรรมการกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี ท่านที่ 1, 2563)

4. ด้านทรัพยากรธรรมชาติ โดยนำภูมิปัญญาและทรัพยากรของชุมชนมาสร้าง และพัฒนาระบบการจัดการที่มีประสิทธิภาพ สำหรับการจัดการชุมชนให้สอดคล้องกับบริบทของสิ่งแวดล้อม ระบบการจัดการที่ออกมา เช่น รูปแบบ ของจารีตประเพณีวัฒนธรรม ความเชื่อ หรือพิธีกรรม และสอดคล้องตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้คือ ความพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เน้นมนุษย์เป็นแกนกลางการพัฒนาเพื่อสร้างให้เกิดความสมดุล ระหว่างคนธรรมชาติ และสรรพสิ่ง เพื่อให้อยู่ร่วมกันด้วยความเกื้อกูลกัน ไม่ทำลายล้างกันทุกสิ่งในโลกก็จะอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ซึ่งสอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ว่า

“ในปัจจุบันสตรีไทยมีการดำรงตำแหน่งในสังคมที่หลากหลายไม่เพียงแต่มีหน้าที่บทบาทเดียวเท่านั้น แต่ดำรงตำแหน่งหลากหลายบทบาท ที่เรียกกันว่า การสวมหมวกหลายใบ แสดงให้เห็นถึง การยอมรับในบทบาทและความสามารถของสตรีมากขึ้น อย่างไรก็ตามในปัจจุบัน พบว่า ปัญหาการดำเนินงานของสตรีด้านครอบครัว มีหลากหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นด้านปัญหาที่เกิดจากครอบครัวที่แตกแยก ค่านิยมทางเพศในครอบครัวที่ผิด รวมถึงสตรีที่มีความเชื่อในเรื่องของการขายบริการว่ามีความถูกต้องเนื่องจากการนำเงินมาใช้จ่ายในครอบครัว เพื่อการแสดงให้เห็นถึงความสามารถในการดูแลครอบครัวได้ นี่คือนิยามเพียงบางส่วนที่เกี่ยวข้องกับด้านครอบครัว” (ข้าราชการสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด ท่านที่ 1, 2563)

การศึกษารูปแบบการขับเคลื่อนบทบาทสตรีต่อการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนในศตวรรษที่ 21 พบว่า ในการกำหนดรูปแบบการขับเคลื่อนบทบาทสตรีต่อการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนในศตวรรษที่ 21 นั้นต้องได้รับความร่วมมือจากทุกภาคหน่วยซึ่งจะก่อให้เกิดรูปแบบการขับเคลื่อนที่สมบูรณ์ มี 3 ส่วน ได้แก่

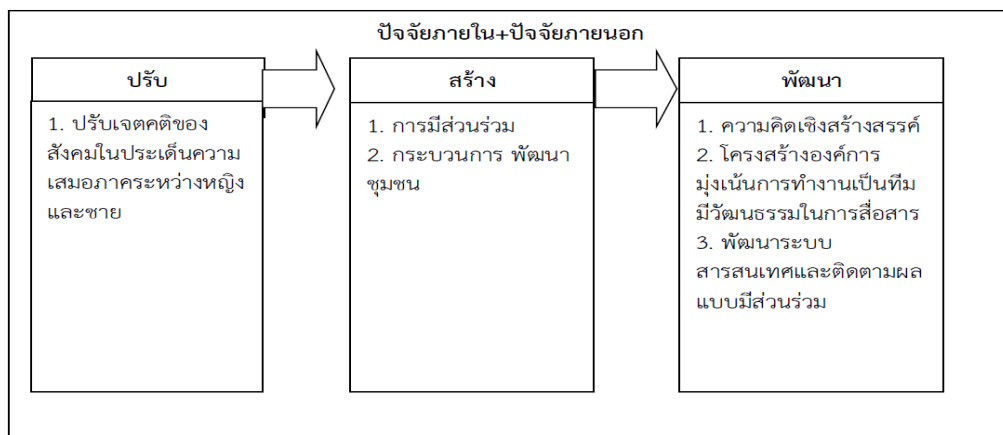
1. ภาครัฐ ควรให้ความสำคัญกับความต่อเนื่องของการจัดทำโครงการกิจกรรมต่างๆ โดยการลงพื้นที่เข้าไปติดตามผลการดำเนินงาน เพื่อรับทราบปัญหาและความต้องการของประชาชน เพื่อจะให้ความช่วยเหลือได้ตรง ประเด็น และควรเข้ามามีบทบาทในการส่งเสริม สนับสนุน ด้านความรู้ การฝึกอบรม เงินทุน ให้มากยิ่งขึ้น

2. ผู้นำชุมชน ควรหาช่องทางในการส่งเสริมด้านเงินทุนต่าง ๆ ให้กับประชาชนในชุมชน เช่น การ ติดต่อขอทราบข้อมูลการให้ความช่วยเหลือต่าง ๆ จากองค์กรภาครัฐ เพื่อให้ชาวบ้านเข้าถึงแหล่งเงินทุนดอกเบี้ยต่ำ และควรนำปัญหาและความต้องการของชุมชนเข้าที่ประชุมในระดับอำเภอ หรือระดับจังหวัด เพื่อขอคำปรึกษาและ ขอความสนับสนุนจากหน่วยงานราชการ

3. ประชาชนในชุมชน ควรรักษามาตรฐานและขยายเครือข่ายการดำเนินการในลักษณะของชุมชนยั่งยืน เพื่อเป็นการขยายความรู้ ปลุกจิตสำนึกให้แก่ประชาชนที่ยังไม่ได้เข้าร่วมโครงการให้หันมา ดูแลครอบครัว ดูแลเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมโดยการน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในชีวิตประจำวันเพิ่มมากขึ้น ในการขับเคลื่อนบทบาทสตรีต่อการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนในศตวรรษที่ 21 ดำเนินการตามรูปแบบภายใต้แนวคิด “1 ปรับ 2 สร้าง 3 พัฒนาและ 2 ปัจจัยแห่งความสำเร็จ” ดังภาพที่ 1

รูปแบบการขับเคลื่อนบทบาทสตรีต่อการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนในศตวรรษที่ 21

ภาพที่ 1 รูปแบบการขับเคลื่อนบทบาทสตรีต่อการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนในศตวรรษที่ 21

อภิปรายผล

จากการศึกษาบริบทและสภาพปัญหาการดำเนินงานของสตรีต่อการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนในศตวรรษที่ 21 บทบาทของสตรี หรือสตรี ในยุคปัจจุบัน ถือว่ามีความสำคัญในการพัฒนาประเทศอย่างมาก เพราะสตรี เป็นอีกหนึ่งพลังในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เศรษฐกิจสังคม มีการเปิดโอกาสให้สตรีได้เข้ามามีบทบาทในหลาย ๆ ด้านมากขึ้น เช่น ด้านการเมือง แต่บางสถานภาพของสตรีก็ยังไม่เสมอภาคเท่าเทียมกับชาย โดยเฉพาะปัญหาครอบครัว การทำร้ายร่างกาย ปัญหาการถูกเลือกปฏิบัติ การให้คุณค่าแก่สตรี สังคมไทยยังพบเห็นการละเมิดสิทธิสตรีอยู่เป็นประจำ สตรีมีบทบาททางสังคมเพิ่มขึ้นและได้รับการยอมรับมากขึ้น เนื่องจากกระแสการเรียกร้องความเท่าเทียมกันทั้งในแง่สิทธิหน้าที่ที่เกิดขึ้นอย่างยาวนาน การทำหน้าที่และอาชีพต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพไม่แตกต่างจากเพศชาย ซึ่งเห็นด้วยกับอุษณีย์ สุวรรณีกุล ที่กล่าวว่า ผู้นำของชุมชนวัดสะพานมีวิสัยทัศน์ที่ดี มีความคิดที่จะทำให้ชุมชนของตนมีความเป็นอยู่ที่ดี สามารถพึ่งพาตนเองได้โดยการน้อมนำพระราชดำรัสเรื่อง เศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในชุมชนของตน อีกทั้งได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ ทั้งทางพัฒนาชุมชน อำเภอ กำนัน ราษฎรชาวบ้าน และลูกบ้าน โดยผู้ใหญ่บ้านจะทำหน้าที่ในการประสานงาน รวมถึงการถ่ายทอด ความรู้ ข่าวสารและประสบการณ์ในการดำเนินการด้านเศรษฐกิจพอเพียงให้ลูกบ้านได้รับทราบ เมื่อนำมาปฏิบัติแล้วได้ผลก็จะชักชวนให้เพื่อนบ้านนำไปปฏิบัติตามจนเกิดเป็นเครือข่ายเศรษฐกิจพอเพียง จนได้รับรางวัล หมู่บ้านต้นแบบด้านเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่ดี มีสุข” สำหรับบทบาทสตรีในชุมชนนั้นมีการรวมกลุ่มแม่บ้านด้วยกัน มีการส่งเสริม ให้คำแนะนำด้านอาชีพเสริม การชักจูงสตรีเข้ามามีบทบาทในการดำเนินงานโดยผู้นำแทรกซึม

ความคิดเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงจากสตรีในครัวเรือน เริ่มจากการปลูกพืชผักสวนครัว การทำบัญชีครัวเรือน มีการรวมกลุ่มแม่บ้านเพื่อทำผลิตภัณฑ์ OTOP เมื่อสตรีมีบทบาทในการหารายได้เข้ามาในครอบครัวมากขึ้น ก็เกิดความภูมิใจและกล้าที่จะชักนำบุคคลใกล้เคียงเข้าร่วมนำเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในครัวเรือนด้วย เมื่อครอบครัวดี เศรษฐกิจในครอบครัวดี สิ่งแวดล้อมดี สังคมก็จะดีตามไปด้วย (อุษณีย์ สุวรรณ, 2558)

จากการศึกษาการขับเคลื่อนบทบาทสตรีต่อพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนในศตวรรษที่ 21 นโยบายความเสมอภาคหญิงชายมีการก่อตัวนโยบายจากพันธกรณีระหว่างประเทศของอนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ ซึ่งรัฐได้กำหนดแนวนโยบาย และมาตรการเกี่ยวกับการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรี ช่องว่างความเสมอภาคหญิงชายในสังคมไทยได้รับอิทธิพลจากการขัดเกลาทางสังคม เช่น วัฒนธรรม ค่านิยม ความเชื่อ การเลี้ยงดูและเพื่อให้ความเสมอภาคหญิงชายเป็นรูปธรรม จึงเกิดมาตรการและกลไกส่งเสริมความเสมอภาค ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในพื้นที่ต่อการพัฒนาชุมชน จากภาครัฐ โดยเฉพาะกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี ซึ่งเป็นหน่วยงานขับเคลื่อนระดับชาติ เป็นแหล่งทุนในการพัฒนาสตรี เพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากให้เข้มแข็ง มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยมุ่งเน้นให้สตรีมีความมั่นคงด้านรายได้ มีคุณภาพชีวิตที่ดี และเครือข่ายในการพัฒนาคุณภาพชีวิต เชื่อมโยงการบริหารร่วมกับเครือข่ายในพื้นที่ รวมถึงเสริมสร้างขีดความสามารถองค์กรบริหารกองทุนฯ ตามหลักธรรมาภิบาล ก่อให้เกิดโครงการต่าง ๆ ในการเสริมสร้างความเสมอภาคระหว่างหญิงชายให้เป็นกระแสหลักของการพัฒนา และการสร้างกลไกการส่งเสริมความเสมอภาคหญิงชายด้วยการมอบหมายสตรีให้เป็นผู้บริหาร ทำให้เห็นว่าสตรีมีบทบาททางสังคมได้รับการยอมรับจากสังคมมากยิ่งขึ้น ซึ่งมีความเห็นคล้ายกับภริวัฒน์ นนทะโชติ ที่กล่าวว่า ปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพในการดำเนินงานเพื่อการขับเคลื่อนกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีระดับตำบล ได้แก่ 1) ปัจจัยด้านการบริหารจัดการคือ กระบวนการมีส่วนร่วม การสื่อสาร และกระบวนการทำงาน 2) ปัจจัยทัศนคติของผู้ปฏิบัติงานคือ พฤติกรรมการปฏิบัติงาน การทำงานเป็นทีม การสร้างการยอมรับของผู้ปฏิบัติงาน และการสร้างความรู้ ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ นำไปสู่ประสิทธิภาพการดำเนินงานกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี ด้วยแนวคิด 3 สร้าง 4 พัฒนา คือ พัฒนาศักยภาพสตรี พัฒนาอาชีพสตรีการสร้างงาน สร้างรายได้ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พัฒนาคุณภาพชีวิตสตรี และพัฒนากองทุนพัฒนาบทบาทสตรี ภายใต้อิทธิพลของนวัตกรรมต่อการพัฒนาจากกระบวนการมีส่วนร่วมของสมาชิกแบบบูรณาการเป็นองค์รวม (ภริวัฒน์ นนทะโชติ, 2560)

จากการเสนอรูปแบบการขับเคลื่อนบทบาทสตรีต่อการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนในศตวรรษที่ 21 การขับเคลื่อนบทบาทสตรีต่อการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนในศตวรรษที่ 21 คือ ปัจจุบันเริ่มมีการเรียกร้องในเรื่องของสิทธิสตรีและการเปิดโอกาสให้สตรีได้มีบทบาทในสังคมมากขึ้น ผู้หญิงในยุคใหม่มีความมั่นใจที่จะแสดงศักยภาพและความสามารถในการแข่งขัน

ตระหนักถึงความสำคัญในเรื่องของสิทธิและความเท่าเทียมระหว่างเพศเพิ่มมากขึ้น แต่แม้จะมีการรณรงค์เรียกร้องในเรื่องของสิทธิสตรีและความเท่าเทียมระหว่างเพศมากขึ้น แต่ทัศนคติของคนในสังคมยังคงไม่เชื่อมั่นและไม่เปิดใจยอมรับ โดยยังคงยึดถือข้อจำกัดในเรื่องของเพศสภาพส่งผลให้เกิดปัญหาเรื่องการล่วงละเมิดทางเพศ และจำกัดสิทธิสตรี โดยลักคณา โยคะวิสัย และ จุมพล หนีมพานิช ได้เห็นด้วยในเรื่องสิทธิสตรีว่าการส่งเสริมบทบาทกลุ่มสตรีในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นเกิดขึ้นน้อยมาก โดยโอกาสการเข้ามามีส่วนร่วม เช่น การสร้างรายได้ด้วยการประกอบอาชีพเสริม และการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ในการพัฒนาหมู่บ้านเท่านั้น เช่น กิจกรรมประเพณีท้องถิ่น และควรมีปัจจัยที่สนับสนุนบทบาทกลุ่มสตรี ได้แก่ 1) แนวคิดมิติชายหญิงมีความเท่าเทียมกัน 2) การตื่นตัวในเรื่องสิทธิมนุษยชน 3) กลุ่มสตรีได้รับโอกาสทางสังคมมากขึ้น และ 4) การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคมทำให้กลุ่มสตรีมีบทบาทมากขึ้น อุปสรรคที่พบในการส่งเสริมบทบาทกลุ่มสตรี ได้แก่ 1) ขาดองค์การประสานงาน และ 2) ตัวสตรีเองที่คิดว่าตนมีศักยภาพน้อยกว่าบุรุษ และแนวทางแก้ไข ได้แก่ 1) ควรสร้างองค์การประสานงานที่ส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานเกี่ยวกับกลุ่มสตรี 2) ควรส่งเสริมให้กลุ่มสตรีมั่นใจในตนเองและเห็นศักยภาพของตนเอง 3) ควรส่งเสริมให้มีการศึกษาในระดับที่สูงขึ้น 4) ควรส่งเสริมการเข้าร่วมแลกเปลี่ยนองค์ความรู้สร้างเครือข่ายในชุมชน และ 5) ควรส่งเสริมให้คนในชุมชนเปลี่ยนแนวความคิดทัศนคติเรื่องการพัฒนาที่เป็นหน้าที่ของบุรุษเท่านั้น (ลักคณา โยคะวิสัย และ จุมพล หนีมพานิช, 2559)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

ด้านบริบทและสภาพปัญหาการดำเนินงานของสตรีต่อการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนในศตวรรษที่ 21 โดยในปัจจุบันบทบาทของสตรีไทยมีความสำคัญต่อประเทศไทยอย่างมีนัยยะสำคัญ การส่งเสริมสิทธิเสรีภาพและความเท่าเทียมของสตรีจากทุกภาคส่วน ทำให้สตรีมีโอกาสนำมาใช้ในการพัฒนาตนเองมากยิ่งขึ้น โครงสร้างสังคมในปัจจุบันเปิดโอกาสให้สตรีสามารถเข้ามามีบทบาททางการเมืองได้ ไม่ว่าจะเป็นการแสดงความคิดเห็นทางการเมือง การลงคะแนนเสียงเลือกตั้งไปจนถึงการลงรับสมัครเลือกตั้ง และการทำหน้าที่เป็นตัวแทนของประชาชนในสภา ด้านการขับเคลื่อนบทบาทสตรีต่อพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนในศตวรรษที่ 21 สตรีมีบทบาททางสังคมและได้รับการยอมรับมากขึ้น เนื่องจากกระแสการเรียกร้องความเท่าเทียมกันทั้งในแง่สิทธิหน้าที่ที่เกิดขึ้นอย่างยาวนาน การทำหน้าที่และอาชีพต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพไม่แตกต่างจากเพศชาย เหล่านี้ล้วนพิสูจน์ถึงความสามารถได้อย่างไม่ต้องสงสัย หากแต่สิ่งที่ปัญหาและยากที่จะแก้ไขเปลี่ยนแปลงได้ในเวลาอันรวดเร็ว น่าจะเป็น “มายาคติ” เกี่ยวกับความเป็นหญิง ที่ผูกมัดโยงระบบความคิดและพฤติกรรมของคนในสังคมทั้งชายและหญิง ช่องว่างความเสมอภาคระหว่างหญิงชายในสังคมไทยได้รับอิทธิพลจากการขัดเกลาทางสังคม

เช่น วัฒนธรรม ค่านิยม ความเชื่อ การเลี้ยงดูและเพื่อให้ความเสมอภาคหญิงชายเป็นรูปธรรม ด้านการเสนอรูปแบบการขับเคลื่อนบทบาทสตรีต่อการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนในศตวรรษที่ 21 มาประยุกต์ใช้ทำให้บทบาทสตรีในสังคมต่อการพัฒนาชุมชนได้รับการยอมรับมากขึ้นในการ สร้างเครือข่ายทางสังคมและลดปัญหาความยากจน ความเหลื่อมล้ำทางเพศ ก่อให้เกิดการ สร้างงาน สร้างรายได้แก่ชุมชน ภายใต้การขับเคลื่อน “1 ปรับ 2 สร้าง 3 พัฒนา และ 2 ปัจจัย แห่งความสำเร็จ” เพื่อยกระดับการดำเนินงานของสตรีในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนอย่าง ยั่งยืนต่อไปและข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไปคือ ควรมีการศึกษาบทบาทกลุ่มผู้นำสตรี หรือคณะกรรมการพัฒนาสตรีในการบริหารงานผ่านกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีใน ระดับประเทศเพื่อพัฒนางานขององค์กรสตรี

เอกสารอ้างอิง

- กมลินทร์ พินิจกุลดล. (2559). แร่งงานข้ามชาติ. กรุงเทพมหานคร: สำนักการพิมพ์ สำนักงาน เลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- กรมการพัฒนาชุมชน. (2561). ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความสำเร็จในการดำเนินงานวิสาหกิจ เพื่อสังคมที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของประเทศ. กรุงเทพมหานคร: สถาบันการพัฒนาชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน.
- กิตติสันต์ ทัดตะพันธ์. (2553). บทบาทของสตรีสตรีกับการบริหารฝึกอบรม: กรณีศึกษานายก บริหารส่วนตำบลริมเหนืออำเภอแม่ริมจังหวัดเชียงใหม่. ใน รัฐศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาการเมืองและการปกครอง. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ข้าราชการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ท่านที่ 1. (22 เมษายน 2563). เรื่องรูปแบบ การขับเคลื่อนบทบาทสตรีต่อการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนในศตวรรษที่ 21. (อณิษฐา หาญ ภักตินิยม, ผู้สัมภาษณ์)
- ข้าราชการสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด ท่านที่ 1. (2 เมษายน 2563). เรื่องรูปแบบการ ขับเคลื่อนบทบาทสตรีต่อการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนในศตวรรษที่ 21. (อณิษฐา หาญ ภักตินิยม, ผู้สัมภาษณ์)
- คณะกรรมการกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี ท่านที่ 1. (17 พฤษภาคม 2563). เรื่องรูปแบบการ ขับเคลื่อนบทบาทสตรีต่อการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนในศตวรรษที่ 21. (อณิษฐา หาญ ภักตินิยม, ผู้สัมภาษณ์)
- นักวิชาการ. (4 เมษายน 2563). เรื่องรูปแบบการขับเคลื่อนบทบาทสตรีต่อการพัฒนาชุมชนที่ ยั่งยืนในศตวรรษที่ 21. (อณิษฐา หาญภักตินิยม, ผู้สัมภาษณ์)
- บุญชม ศรีสะอาด. (2556). วิธีการทางสถิติสำหรับการวิจัย เล่ม 1. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาการพิมพ์.

- ภีรวัฒน์ นนทะโชติ. (2560). การพัฒนารูปแบบการดำเนินงาน เพื่อการขับเคลื่อนกองทุน พัฒนabatบาทสตรีระดับตำบล ที่เอื้อต่อสตรีกลุ่มชาติพันธุ์ ในเขตพื้นที่ภาคเหนือ ตอนบนของประเทศไทย. วารสารพัฒนาสังคม, 19(1), 99-125.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. (ม.ป.ป.). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 134 ตอนที่ 40 ก. (6 เมษายน 2560).
- ลักคณา โยคะวิสัย และ จุมพล หนิมพานิช. (2559). การส่งเสริมบทบาทกลุ่มสตรีในการพัฒนา เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมในชุมชนท้องถิ่นของเทศบาลตำบลกุดตุ้ม เทศบาลตำบล โนนสัง เทศบาลตำบลโคกศรี เทศบาลตำบลยางตลาด เทศบาลตำบลหนองหิน เทศบาลตำบลกกกุง. วารสารรังสิตบัณฑิตศึกษาในกลุ่มธุรกิจและสังคมศาสตร์, 1(2), 135-148.
- สมหมาย รักดีชาติ. (2563). ทิศทางการพัฒนากลุ่มจังหวัดภาคกลางปริมณฑล สำนักงานสภา พัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. เรียกใช้เมื่อ 5 มกราคม 2563 จาก http://www.nakhonpathom.go.th/files/com_news_report/2019-07_b216aeb634f2315.pdf
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2563). ทิศทางของ แผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564). เรียกใช้เมื่อ 5 มกราคม 2563 จาก <http://www.sukhothai.go.th/mainredcross/7l.pdf>.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2563). สถิติสตรีที่มีงานทำ. เรียกใช้เมื่อ 5 มกราคม 2563 จาก http://osthailand.nic.go.th/files/social_sector/Subcommittee_Meeting/02/08-06-55/smp_Labor_08-06-55.pdf
- สำนักทะเบียนกลาง. (2562). จำนวนประชากร. เรียกใช้เมื่อ 31 ธันวาคม 2562 จาก <https://www.pptvhd36.com/news>.
- อุษณีย์ สุวรรณ. (2558). บทบาทสตรีในการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจ พอเพียง ในชุมชนวัดสะพาน อำเภอมือง จังหวัดชัยนาท. Veridian E-Journal ฉบับ ภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ, 8(2), 372-391.
- Cronbach, L. J. (1990). Essentials of psychological testing (5th ed.). New York: Harper Collins. Publishers.
- World Economic Forum. (2020). The Global Information Technology Report 2015 - 2016. Retrieved July 25 , 2020, from <http://www3.weforum.org/docs/WEFGITR2015.pdf>

ปัจจัยที่ส่งผลต่อแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการสำเร็จการศึกษา

หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (บริหารการศึกษา)

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช*

FACTORS AFFECTING TO THE GRADUATION ACHIEVEMENT MOTIVATION OF PROGRAM IN EDUCATION ADMINISTRATION, SUKHOTHAI THAMMATHIRAT OPEN UNIVERSITY

โสภณา สุตสมบุญ

Sopana Sudsomboon

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

Sukhothai Thammathirat Open University, Thailand

E-mail: sopana.sud@stou.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับของแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการสำเร็จการศึกษาของนักศึกษา 2) ศึกษาปัจจัยผู้เรียน ผู้สอน การจัดการเรียนการสอน หลักสูตรและเนื้อหา การบริการสนับสนุนการเรียนรู้ สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ และนโยบายทางการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการสำเร็จการศึกษาของนักศึกษา และ 3) สร้างสมการพยากรณ์แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการสำเร็จการศึกษหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (บริหารการศึกษา) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยเป็นนักศึกษาหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (บริหารการศึกษา) และมหาบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาระหว่างปี 2555 - 2558 จำนวน 178 คน ใช้วิธีการสุ่มแบ่งชั้น เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์การถดถอยเชิงพหุคูณแบบขั้นตอน ผลการวิจัยพบว่า 1) แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการสำเร็จการศึกษาของนักศึกษาหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (บริหารการศึกษา) ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายประเด็นพบว่า ทุกประเด็นอยู่ในระดับมาก 2) ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการสำเร็จการศึกษาโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($M = 4.33$) เมื่อพิจารณาปัจจัยพบว่าทุกปัจจัยอยู่ในระดับมากโดยเรียงลำดับจากมากไปน้อยได้ดังนี้ ด้านผู้เรียน ด้านการเรียนการสอน ด้านหลักสูตรและเนื้อหา ด้านผู้สอน ด้านการบริการสนับสนุนการเรียนรู้ ด้านสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ และด้านนโยบายทาง

* Received 26 January 2021; Revised 23 April 2021; Accepted 26 April 2021

การศึกษา ตามลำดับ และ 3) ปัจจัยที่ส่งผลต่อแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการสำเร็จการศึกษา การศึกษาระดับบัณฑิต คือ ปัจจัยด้านผู้เรียนและด้านนโยบายทางการศึกษา ซึ่งสามารถเขียน สมการพยากรณ์แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการสำเร็จการศึกษาหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (บริหารการศึกษา) ในรูปคะแนนมาตรฐาน คือ $Z = 0.221 Z_1 + 0.454 Z_2$

คำสำคัญ: แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์, การสำเร็จการศึกษา, ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัย สุโขทัยธรรมาธิราช

Abstract

The Objective of this research were 1) to study the level of achievement motivation for students' graduation; 2) to study about the factors of learners, instructors, teaching and learning, curriculum and content, teaching and learning support services, learning environment and educational policy that affecting the student's graduation achievement motivation of the Master of Education program (Educational Administration); and 3) to create an equation to predict the factors affecting to the student's graduation achievement motive of the Master of Education program (Educational Administration). The sample consisted of 178 students in education administrative program and graduated students who graduated between 2012 - 2015, selected by stratified random sampling method. The employed research instruments were questionnaire. The statistics used in data analysis were the frequency, percentage, mean, standard deviation, and stepwise multiple regression analysis. The research finding were as follows: 1) the overall rating means of all achievement motivation for students' graduation were at the high level; 2) both of the overall and by aspect elements of factors were rated at the high level in order of mean from high to low as follows; learners, teaching and learning, curriculum and content, instructors, teaching and learning support services, learning environment and educational policy, respectively; and 3) factors significantly affecting the achievement motivation for student's graduation were the learners factor (Z_1) and educational policy factor (Z_2), that the prediction equation of the achievement motivation for student's graduation in the form of standard scores could be shown as follow: $Z = 0.221 Z_1 + 0.454 Z_2$

Keywords: Achievement Motivation, Student's Graduation, Master of Education Program (Educational Administration), Sukhothai Thammathirat Open University

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและบางครั้งกลายเป็นสิ่งที่อยู่นอกเหนือการคาดการณ์หรือการวางแผนที่ได้กำหนดไว้ โดยเฉพาะความตื่นตัวเกี่ยวกับสังคมในศตวรรษที่ 21 ส่งผลให้องค์ความรู้ที่ทันสมัยและสอดคล้องกับสภาพการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ เข้ามามีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ นอกจากนี้ยังส่งผลให้เกิดอาชีพและธุรกิจใหม่ ๆ เกิดขึ้นมากมาย ผลที่ตามมาคือการแข่งขันด้านตลาดแรงงานที่มีความต้องการคนที่มีคุณภาพและมีทักษะที่หลากหลายมากขึ้น ซึ่งเป็นสิ่งที่ท้าทายต่อการจัดการศึกษาของไทยเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากการจัดการศึกษาเป็นกระบวนการสำคัญยิ่งในการพัฒนาและยกระดับคุณภาพของคน โดยมีเป้าหมายหลัก คือ การพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนที่มีคุณภาพด้วยกระบวนการเรียนรู้ การถ่ายทอดความรู้ การฝึกอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์และจรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อมของสังคม การเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนต่าง ๆ ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3 พ.ศ. 2553), 2553) ดังเช่นที่วิจารณ์ พานิช ได้กล่าวว่า คนไทยจะสามารถอยู่ในสังคมโลกได้อย่างมีความสุขและมีศักดิ์ศรีด้วยการมีการศึกษาที่ดีมีคุณภาพ (วิจารณ์ พานิช, 2555) ดังนั้นการจัดการศึกษาเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้จึงจำเป็นต้องพัฒนาบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพและสามารถนำความรู้ความสามารถมาใช้ในการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพ ซึ่งบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษานั้นมีหลายฝ่าย หรือเรียกรวมกันว่า “บุคลากรทางการศึกษา” ซึ่งแนวทางในการพัฒนาคุณภาพของบุคลากรทางการศึกษามีหลากหลายรูปแบบ แต่แนวทางหนึ่งที่มีความชัดเจนและได้รับการยอมรับว่าบุคลากรทางการศึกษาจะได้รับการพัฒนา นั่นคือ การศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น โดยเฉพาะในระดับบัณฑิตศึกษาซึ่งเป็นการศึกษาที่เน้นการพัฒนานักวิชาการและนักวิชาชีพที่มีความรู้ความสามารถระดับสูงในสาขาวิชาต่าง ๆ โดยกระบวนการวิจัยเพื่อให้สามารถสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการเชื่อมโยงและบูรณาการศาสตร์ที่ตนเชี่ยวชาญกับศาสตร์อื่นได้อย่างต่อเนื่อง รวมถึงการเสริมสร้างคุณธรรมและจรรยาบรรณทางวิชาการและวิชาชีพ นอกจากนี้การจัดการศึกษาที่มุ่งมั่นพัฒนาความเจริญงอกงามทางสติปัญญาและความคิดเพื่อพัฒนาประเทศและมุ่งพัฒนาคนให้เป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรมและเป็นแนวทางที่เน้นการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณค่าทางวิชาการและวิชาชีพ รวมถึงการศึกษา ค้นคว้า วิจัยและพัฒนาองค์ความรู้เพิ่มเติม การศึกษาต่อในระดับบัณฑิตศึกษาของแต่ละคนมีเหตุผลและแรงจูงใจหรือความต้องการที่แตกต่างกันออกไปตามภูมิหลังของผู้เรียนทั้งภายในและภายนอกตัวบุคคล แต่อย่างไรก็ตามความต้องการหรือความปรารถนาที่จะสำเร็จการศึกษาเพื่อที่นำผลการศึกษาไปใช้ในการต่อยอดความเจริญก้าวหน้าของตนเองเป็นเรื่องที่มีความสำคัญเป็นอันดับต้น ๆ ซึ่งหมายความว่าผู้เรียนที่สมัครใจเข้าศึกษาต่อในระดับบัณฑิตศึกษาจะต้องเกิด

จากแรงจูงใจซึ่งเป็นความปรารถนาภายในและถือเป็นจุดเริ่มต้นของการเรียนและจะยังคงอยู่ไปจนถึงการสำเร็จการศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2548) (เกตุจันทร์ทา ศรีวะรมย์, 2558) ซึ่งที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งจะสำเร็จการศึกษาหรือบรรลุการพัฒนาตนเอง ด้วยการศึกษาคือในระดับที่สูงขึ้นก็จำเป็นจะต้องมีแรงผลักดันที่ชัดเจนนั่นก็คือแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์นั่นเอง

แรงจูงใจเป็นปัจจัยที่จะช่วยให้คนประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิต การทำงาน และการศึกษา การสร้างแรงจูงใจในทางที่ดีย่อมให้เกิดขึ้นจึงเป็นเรื่องที่สำคัญมาก เกือบศตวรรษที่ผ่านมา นักจิตวิทยาจำนวนมากได้ให้ความสนใจเกี่ยวกับแรงจูงใจชนิดหนึ่งที่เรียกว่า “แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์” (Achievement Motivation) ว่าเป็นแรงจูงใจสำคัญที่กระตุ้นให้ผู้เรียนมีความพยายามในการเรียน จนประสบความสำเร็จได้ด้วยดี เนื่องจากลักษณะของผู้มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูงนั้นจะพยายามต่อสู้กับอุปสรรค มีความอดทน บากบั่น ทำกิจกรรมต่าง ๆ ให้สำเร็จด้วยมาตรฐานอันดีเลิศและหลีกเลี่ยงความล้มเหลว มีความสบายใจเมื่อประสบความสำเร็จและเกิดความกังวลเมื่อเกิดความล้มเหลว (McClelland, D.C, 1953) และมีความต้องการความสำเร็จที่เหนือกว่าบุคคลอื่นด้วย (ภทรพร ยุทธาภรณ์พินิจ, 2559) ดังนั้นวงการศึกษานี้ในประเทศไทยและสากลจึงให้ความสนใจแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในแง่ของการกระตุ้นให้ผู้เรียนมีความพยายามในการเรียนเพื่อความสำเร็จและลดความสูญเสียไปทางการศึกษา ซึ่งมีนักวิชาการหลายท่านที่ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างแรงจูงใจกับการสำเร็จไว้ว่า แรงจูงใจเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการสำเร็จการศึกษาของผู้เรียนโดยเฉพาะแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์จะมีผลต่อพฤติกรรมการเรียนของผู้เรียนหลายประการ เช่น ช่วยให้ผู้เรียนตั้งใจและมุ่งมั่นที่จะสำเร็จการศึกษา เป็นแรงผลักดันให้ผู้เรียนสามารถทำงานหรือเรียนได้เร็วกว่าที่กำหนด สามารถผ่อนคลายความเครียดระหว่างเรียนได้ ซึ่งการที่จะสำเร็จการศึกษาได้นั้นจำเป็นจะต้องมีปัจจัยแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์หลายปัจจัยด้วยกันทั้งนี้ขึ้นอยู่กับระดับและประเภทของการศึกษา (Lin et al, 2006); (Gunnar.W., 2012); (Ifra. A. et al, 2019)

การสำเร็จการศึกษาของนักศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษานอกจากจะวัดจากความรู้ความสามารถของผู้เรียนแล้ว ยังวัดได้จากคุณภาพของงานวิจัย งานวิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ หรือการศึกษาค้นคว้าอิสระ เนื่องจากการจัดการศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษามุ่งเน้นให้ผู้เรียนสามารถแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ผ่านกระบวนการวิจัยที่จะช่วยสร้างทักษะในการแสวงหาความรู้ ผูกการวิเคราะห์ งานวิจัยเหล่านี้จะกลายเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างนักวิจัยและสามารถนำองค์ความรู้ไปใช้อ้างอิงได้อย่างกว้างขวาง (วันวิสาข์ แก้วสมบูรณ์, 2556) เกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา ได้กำหนดเกณฑ์ในการสำเร็จการศึกษาไว้อย่างกว้าง ๆ ขึ้นอยู่กับสถาบันการศึกษาที่จะนำสู่การกำหนดเป็นเงื่อนไขในสำเร็จการศึกษาของแต่ละสถาบันซึ่งอาจจะมีความแตกต่างกันหรือเหมือนกันในกรณีที่เป็นเกณฑ์ขั้นต่ำ นอกจากนี้ยังกำหนดระบบการประกันคุณภาพของหลักสูตรไว้อย่างชัดเจน มีการดำเนินการควบคุม

มาตรฐาน คุณภาพและจัดทำรายงานตามแนวทางประกันคุณภาพของแต่ละสถาบันอย่างชัดเจนและเคร่งครัด แต่ถึงแม้จะมีการกำหนดระเบียบเกี่ยวกับการบริหารจัดการหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษาอย่างชัดเจนแล้วก็ตามยังคงมีผู้เรียนจำนวนหนึ่งที่ไม่สามารถดำเนินการให้แล้วเสร็จตามเงื่อนไขต่าง ๆ เพื่อที่จะสำเร็จการศึกษาได้ตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตร ซึ่งได้มีความพยายามในการศึกษาถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อการสำเร็จการศึกษาของผู้เรียนในระดับบัณฑิต และพบว่าปัจจัยหลากหลาย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ดิลกรัตน์ โคตรสุมาตย์ และอัญญา อภิบาลกุล ที่ได้กล่าวว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อระยะเวลาในการสำเร็จการศึกษาของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา ประกอบด้วย ด้านการบริหารจัดการหลักสูตร ด้านอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หรือการศึกษาค้นคว้าอิสระ การบริการแหล่งค้นคว้าทางวิชาการและ การเสนอผลงานวิทยานิพนธ์ (ดิลกรัตน์ โคตรสุมาตย์ และ อัญญา อภิบาลกุล, 2555) ในขณะที่ โกวิทย์ ประดิษฐ์ผล และปรีชา วิจิตรธรรมรส ที่กล่าวว่า การทำงานของผู้เรียนส่งผลต่อการศึกษาภาคปกติซึ่งขัดแย้งกันคือผู้เรียนที่มีงานทำแล้วจะสำเร็จการศึกษาได้สูงกว่าผู้เรียนที่ยังไม่มีงานทำ แต่อย่างไรก็ตามการสำเร็จการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาของผู้เรียนจากสถาบันที่แตกต่างกันก็ย่อมมีปัจจัยที่ส่งผลแตกต่างกัน (โกวิทย์ ประดิษฐ์ผล และปรีชา วิจิตรธรรมรส, 2559) นอกจากนี้ยังได้มีการศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการสำเร็จการศึกษาจากนักวิชาการหรือนักวิจัยอีกหลายท่าน ดังเช่น Linet et al. ได้ศึกษาเกี่ยวกับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ที่มีต่อการสำเร็จการศึกษาของครูที่ศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น พบว่า รูปแบบการประเมินผล การเข้าถึงทรัพยากรการเรียนรู้ต่าง ๆ การออกแบบโครงสร้างและกิจกรรมวิชาการต่าง ๆ การบริหารเวลาทั้งในส่วนของการศึกษาและนักเรียนเอง รวมถึงพฤติกรรมหรือความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมงานหรือสมาชิกในครอบครัวที่จะช่วยสนับสนุนให้การศึกษาสามารถสำเร็จได้ตามระยะเวลาที่กำหนดได้ (Linet A. et al, 2006) โดย Demetriou & Schmitz - Sciborski ได้เพิ่มปัจจัยทางด้านคุณลักษณะส่วนบุคคลของผู้เรียน เป้าหมายในการนำผลสำเร็จการศึกษาไปใช้ประโยชน์ในอนาคต และการได้รับการยอมรับจากครอบครัว เพื่อนร่วมงานและสังคมทั่วไป (Demetriou, C. & Schmitz-Sciborski, A., 2011) ในขณะที่ Gunnar พบว่า กระบวนการเรียนการสอน โครงสร้างของหลักสูตร และสถานการณ์ในการดำเนินชีวิตในปัจจุบันของผู้เรียนเป็นปัจจัยสำคัญที่จะส่งผลต่อแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการสำเร็จการศึกษา สำหรับการเรียนรู้ในระบบออนไลน์ก็ได้มีการศึกษาถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการสำเร็จการศึกษาไว้เช่นกัน ซึ่งพบว่าปัจจัยดังกล่าวประกอบด้วย การอำนวยความสะดวกหรือคุณภาพการให้บริการของสถานศึกษา ชั้นปีปัจจุบันที่ผู้เรียนศึกษาอยู่ ความยืดหยุ่นของกิจกรรมการเรียนการสอน คุณภาพของระบบการสะท้อนผลการเรียนรู้และผลการเรียนสะสมและทักษะต่าง ๆ ในการประสานงานติดต่อกับผู้สอนและสถาบันการศึกษา ซึ่งถือได้ว่าเป็นปัจจัยเพิ่มเติมจากการจัดการศึกษาแบบปิดหรือการเรียนแบบเผชิญหน้า (Gunnar.W., 2012) จากการศึกษาค้นคว้าวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องได้รวบรวมปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับ

แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการสำเร็จการศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษาประกอบด้วย ประกอบด้วย ด้านผู้เรียน ด้านผู้สอน ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านหลักสูตรและเนื้อหา ด้านการบริการ สนับสนุนการเรียนรู้ ด้านสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ และด้านนโยบายทางการศึกษา (สมาลี สังข์ศรี, 2559); (De Zoysa, T.S.V., 2011); (Carolyn H., 2012)

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมิกราช เป็นมหาวิทยาลัยเปิดที่ใช้ระบบการเรียนการสอน ทางไกล ซึ่งเป็นระบบการเรียนการสอนที่ไม่มีชั้นเรียน ผู้เรียนและผู้สอนอยู่ไกลกัน แต่สามารถ มีกิจกรรมการเรียนการสอนร่วมกันได้โดยอาศัยสื่อประสม รวมถึงหลักสูตรที่ใช้จัดการเรียน การสอนจะมีลักษณะเป็นการประมวลประสบการณ์ที่มุ่งถ่ายทอดไปสู่ผู้เรียนเพื่อให้เกิดการ เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ เป็นหลักสูตรที่อิงประสบการณ์ที่จัดเนื้อหาสาระของแต่ละ หลักสูตรในลักษณะบูรณาการเพื่อให้ประสานสัมพันธ์กันอย่างเหมาะสม การจัดการศึกษาใน ระดับปริญญาตรีของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมิกราชโดยระบบทางไกลได้ดำเนินการจน ประสบความสำเร็จและได้รับการยอมรับในมาตรฐานเทียบเท่ากับมหาวิทยาลัยของภาครัฐอื่น จึงได้ขยายการศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษาเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ที่จะศึกษาต่อใน ระดับสูงกว่าปริญญาตรี โดยใช้ระบบทางการศึกษาทางไกล โดยเฉพาะหลักสูตรศึกษาศาสตร มหาบัณฑิต (บริหารการศึกษา) แขนงวิชาบริหารการศึกษา เป็นหลักสูตรที่ดำเนินการโดย สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ ได้พัฒนาขึ้นในปี พ.ศ. 2534 และได้จัดการเรียนการสอนมาโดยตลอด และเป็นไปตามระเบียบการจัดการศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษาและข้อกำหนดขององค์กร วิชาชีพ แต่อย่างไรก็ตามยังคงประสบปัญหาเกี่ยวกับการสำเร็จการศึกษาของนักศึกษาไม่เป็นไป ตามกรอบเวลาที่กำหนดไว้ในหลักสูตร กล่าวคืออัตราการสอบผ่านของนักศึกษาทั้ง 2 แผน อยู่ ระหว่าง 5% – 13% ของนักศึกษาที่ลงทะเบียน แต่อย่างไรก็ตามยังมีอัตราการสอบผ่านใน อัตราที่เพิ่มขึ้นแต่เป็นการเพิ่มขึ้นเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ยังคงมีนักศึกษาจำนวนหนึ่งที่ไม่สำเร็จ การศึกษาล่าช้ากว่าที่กำหนดและยังคงมีบางส่วนที่ไม่สามารถศึกษาได้จนสำเร็จการศึกษาตาม หลักสูตร ซึ่งกลายเป็นประเด็นที่ผู้บริหารหลักสูตรได้เล็งเห็นความสำคัญและหาแนวทางในการ แก้ไขปรับปรุงเพื่อให้การจัดการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพสูงสุดและสามารถที่ผลิต มหาบัณฑิตบริหารการศึกษาที่มีคุณภาพและเป็นที่พึงให้กับสังคมในระยะยาวต่อไปได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับของแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการสำเร็จการศึกษาของนักศึกษา หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (บริหารการศึกษา) สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย สุโขทัยธรรมิกราช
2. เพื่อศึกษาปัจจัยด้านผู้เรียน ด้านผู้สอน ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านหลักสูตร และเนื้อหา ด้านการบริการสนับสนุนการเรียนรู้ ด้านสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ และ ด้านนโยบายทางการศึกษา ที่ส่งผลต่อแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการสำเร็จการศึกษาของนักศึกษา

หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (บริหารการศึกษา) สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย สุโขทัยธรรมาธิราช

3. เพื่อสร้างสมการพยากรณ์แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการสำเร็จการศึกษาของนักศึกษา หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (บริหารการศึกษา) สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย สุโขทัยธรรมาธิราช

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักศึกษาหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (บริหารการศึกษา) แขนงวิชาบริหารการศึกษา สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย สุโขทัยธรรมาธิราช ที่ลงทะเบียนเรียนในภาคการเรียนที่ 1/2559 จำนวน 181 คน และมหาบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาตั้งแต่ปีการศึกษา 2555 – 2558 จำนวน 139 คน รวมจำนวนทั้งสิ้น 320 คน

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย คือ นักศึกษาและมหาบัณฑิต จำนวน 178 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของ ทาโร่ ยามานะ (Yamane, T., 1973) จากนั้นใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการสำเร็จการศึกษาของนักศึกษา หาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α - Coefficient) ของครอนบาค (Cronbach, L. J., 1990) ได้ค่าความเที่ยงแต่ละปัจจัยดังนี้ ด้านผู้เรียน เท่ากับ 0.862 ด้านผู้สอน เท่ากับ 0.871 ด้านการจัดการเรียนการสอน เท่ากับ 0.942 ด้านหลักสูตรและเนื้อหา เท่ากับ 0.927 ด้านการบริการสนับสนุนการเรียนรู้ เท่ากับ 0.942 ด้านสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ เท่ากับ 0.931 และด้านนโยบายทางการศึกษา เท่ากับ 0.931 และ แบบสอบถามเกี่ยวกับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการสำเร็จการศึกษา มีค่าความเที่ยงเท่ากับ 0.820

การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้แบบสอบถามจำนวน 178 ชุด แจกให้กับกลุ่มตัวอย่างทางไปรษณีย์สำหรับกลุ่มของมหาบัณฑิตและเก็บรวบรวมข้อมูลจากการเข้าสัมภาษณ์ของนักศึกษาปัจจุบัน เก็บรวบรวมแบบสอบถามกลับด้วยตนเองและมีการติดตามการเก็บรวบรวมข้อมูล 3 รอบเนื่องจากได้รับแบบสอบถามไม่ครบตามที่กำหนดไว้ จนกระทั่งเก็บรวบรวมแบบสอบถามได้ทั้งสิ้น 178 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอนด้วยวิธีแบบปกติแบบ Stepwise

ผลการวิจัย

1. ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุระหว่าง 26 – 30 ปี เป็นนักศึกษาปัจจุบันกำลังศึกษาอยู่ในชั้นปีที่ 1 และ ชั้นปีที่ 2 และเลือกเรียนแผน ข การศึกษาค้นคว้าอิสระ

2. ผลการศึกษาระดับของแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการสำเร็จการศึกษาของนักศึกษาหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (บริหารการศึกษา) ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาประเด็นพบว่า ทุกประเด็นอยู่ในระดับมาก ประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การมีความรู้และเข้าใจเกี่ยวกับการเรียนทางไกล และสามารถวางแผนการเรียนรู้เพื่อให้สำเร็จการศึกษาตามที่กำหนดได้ รองลงมาคือ การมีอิสระและได้รับการสนับสนุนให้สำเร็จการศึกษาอย่างเต็มที่ทั้งจากครอบครัวและหน่วยงานต้นสังกัด และประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยน้อยกว่าข้ออื่น ๆ ได้แก่ ความคาดหวังว่าจะได้รับการยอมรับจากผู้บังคับบัญชา/เพื่อนร่วมงาน/ครอบครัวและสังคมสูงขึ้นหลังจากสำเร็จการศึกษา

3. ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการสำเร็จการศึกษาของนักศึกษาหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (บริหารการศึกษา) ปรากฏดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์การถดถอยแบบพหุคูณของตัวแปรทำนายกับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการสำเร็จการศึกษา

ตัวพยากรณ์	B	Beta	t	Sig.
ปัจจัยด้านผู้เรียน (Z_1)	0.226	0.221	3.140	<0.001
ปัจจัยด้านนโยบายทางการศึกษา (Z_2)	0.406	0.454	6.444	<0.001
ค่าคงที่ (constant)	1.644		5.559	0.000

$R = 0.598$ $R^2 = 0.357$ $F = 48.660$ $p\text{-value} < 0.001$

จากตารางที่ 1 พบว่ามี 2 ปัจจัย คือ ปัจจัยด้านผู้เรียนกับปัจจัยด้านนโยบายทางการศึกษา ที่สามารถพยากรณ์แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการสำเร็จการศึกษาของนักศึกษาหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (บริหารการศึกษา) ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 โดยมีค่าสหสัมพันธ์พหุคูณ 0.598 ($R = 0.598$) และสามารถอธิบายความแปรปรวนของแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการสำเร็จการศึกษาของนักศึกษาหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (บริหารการศึกษา) ได้ร้อยละ 35.7 ($R^2 = 0.357$) โดยทั้งปัจจัยด้านผู้เรียน (Z_1) และ ปัจจัยด้านนโยบายทางการศึกษา (Z_2) สามารถพยากรณ์การสำเร็จการศึกษาของนักศึกษาได้น่าเชื่อมากที่สุด ซึ่งเขียนสมการพยากรณ์แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการสำเร็จการศึกษาของนักศึกษาหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (บริหารการศึกษา) ในรูปคะแนนมาตรฐานได้ดังนี้

$$Z = 0.221 Z_1 + 0.454 Z_2$$

อภิปรายผล

1. ระดับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการสำเร็จการศึกษาของนักศึกษาหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (บริหารการศึกษา) อยู่ในระดับมาก เนื่องจากนักศึกษามีความรู้และเข้าใจเกี่ยวกับการเรียนทางไกล และสามารถวางแผนการเรียนเพื่อให้สำเร็จการศึกษาตามที่กำหนดได้ ทั้งนี้ อาจจะเพราะนักศึกษาที่ตัดสินใจศึกษาต่อในระดับบัณฑิตศึกษาในรูปแบบการศึกษาทางไกล นั้นจะต้องศึกษาระบบการจัดการเรียนการสอนให้ชัดเจนเนื่องจากมีการกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่แตกต่างจากรูปแบบการจัดการศึกษาในระบบทั่วไป เช่น การจัดการเรียนการสอนที่ไม่มีห้องเรียนแต่จะมีการสัมมนาเสริมจำนวน 2 ครั้งต่อภาคการศึกษาเท่านั้น จะทำให้การพบปะปรึกษาหารือหรือแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับอาจารย์ผู้สอนและอาจารย์ที่ปรึกษามีน้อย รวมถึงการให้บริการแหล่งเรียนรู้เพื่อการศึกษาค้นคว้าซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการศึกษาต่อในระดับบัณฑิตศึกษาซึ่งทางมหาวิทยาลัยได้จัดศูนย์บริการไว้ตามภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศแต่อย่างไรก็ตามไม่สามารถเอื้อหรือให้บริการกับนักศึกษาทุกคนได้เนื่องจากนักศึกษามีกระจายกันอยู่ทั่วประเทศบางครั้งระยะทางในการเดินทางไม่สะดวกและเป็นการเพิ่มภาระทางด้านค่าใช้จ่าย ซึ่งสิ่งเหล่านี้ถ้านักศึกษาไม่มีความรู้หรือเข้าใจก็จะไม่สามารถวางแผนการเรียนในระบบการศึกษาทางไกลได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสุมาลี สังข์ศรี (สุมาลี สังข์ศรี, 2559) ที่พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการศึกษาทางไกลในลำดับต้น ๆ คือ การเข้าถึงระบบออนไลน์ของมหาวิทยาลัยและการช่วยเหลือของศูนย์วิทยพัฒนา ดังนั้นทางมหาวิทยาลัยควรมีแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการลงทะเบียนหรือการจัดการเรียนการสอนที่ชัดเจนสามารถเข้าถึงได้ง่ายโดยเฉพาะอย่างยิ่งกระบวนการเกี่ยวกับการจัดทำการศึกษาค้นคว้าอิสระหรือวิทยานิพนธ์ ดังนั้นปัจจัยด้านต่าง ๆ ที่ค้นพบไม่ว่าจะเป็นปัจจัยด้านผู้เรียน ด้านผู้สอน ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านหลักสูตรและเนื้อหา ด้านการบริการสนับสนุนการเรียนรู้ ด้านสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ และด้านนโยบายทางการศึกษา จะเป็นสิ่งที่กระตุ้นให้เกิดแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการสำเร็จการศึกษาของนักศึกษาเนื่องจากแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์เป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะทำให้ นักศึกษามีความต้องการและปรารถนาที่จะศึกษาให้สำเร็จครบถ้วนตามโครงสร้างหลักสูตรและอยู่ในกรอบของระยะเวลาที่กำหนดไว้ในหลักสูตรเพื่อที่จะได้นำความรู้ไปพัฒนาตนเองให้เกิดการยอมรับจากสมาชิกครอบครัวและที่ทำงาน รวมถึงสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปพัฒนาคุณภาพของงานที่รับผิดชอบให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้นและประเด็นสุดท้ายคือสามารถนำคุณวุฒิที่ได้รับจากการสำเร็จการศึกษาไปใช้ประโยชน์ในการเลื่อนตำแหน่งงานให้สูงขึ้น

2. จากการวิจัยพบว่าปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการสำเร็จการศึกษาหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มี 7 ปัจจัย โดยปัจจัยที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือปัจจัยด้านผู้เรียน เหตุที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (บริหารการศึกษา) สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช เป็นการจัดการเรียนการสอนในรูปแบบทางไกลโดยเปิดโอกาสให้กับผู้เรียนทุกกลุ่ม ทุกพื้นที่ได้เข้าเรียน ซึ่งแต่ละกลุ่มผู้เรียนมีความแตกต่างกัน

อย่างมาก ทั้งในด้านของภูมิหลัง ประวัติการทำงาน ภูมิสำเนา หรือภาระความรับผิดชอบในงานที่ดำรงตำแหน่งอยู่ในปัจจุบันเพราะผู้เรียนส่วนใหญ่ของหลักสูตรนี้จะเป็นบุคคลที่มีงานประจำที่เป็นงานทางด้านการศึกษาทั้งที่เป็นผู้บริหารและปฏิบัติงานหรือครูผู้สอน ซึ่งปัจจัยส่วนบุคคลต่าง ๆ ส่งผลกระทบต่อการวางแผนในการเรียนประกอบเป็นการจัดการเรียนการสอนทางไกลที่มีการพบปะกันระหว่างผู้สอนและผู้เรียนเพียง 2 ครั้งต่อภาคการศึกษาเท่านั้น ส่งผลให้ผู้เรียนมีอิสระในการเรียนโดยไม่ได้รับการติดตามใกล้ชิดจากอาจารย์ผู้สอนหรืออาจารย์ที่ปรึกษา เป็นผลทำให้ผู้เรียนไม่สามารถบริหารจัดการเวลาได้ และส่วนใหญ่เลือกที่จะปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายจากสถานที่ทำงานก่อนที่จะจัดสรรเวลามาศึกษาหรือทำงานที่อาจารย์ได้มอบหมายให้ซึ่งสอดคล้องกับ สุมาลี สังข์ศรี ที่ได้กล่าวว่า ผู้เรียน เป็นบุคคลที่มีบทบาทต่อการเรียนโดยการแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ได้แก่ ศึกษาปฏิบัติด้วยตนเองในทุกเรื่องตามที่ผู้สอนกำหนดเพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างสนุกสนานมีความท้าทายอยู่ตลอดเวลา มีส่วนร่วมในการเรียนทั้งร่างกาย จิตใจและการคิดในทุกสถานการณ์ทุกสถานที่ที่ผู้สอนกำหนดขึ้นตอบคำถามร่วมอภิปรายเพื่อหาคำตอบในการเรียนรู้อย่างกระตือรือร้น ทำงานด้วยความร่วมมือร่วมใจและเต็มใจทั้งในลักษณะของงานเดี่ยวหรืองานกลุ่ม มีความสามารถในการสื่อสารรวมทั้งมีมนุษยสัมพันธ์อันดีในระหว่างการเรียนรู้ สามารถแก้ไขปัญหาทั้งเฉพาะหน้าและไม่เฉพาะหน้าได้ และเป็นผู้ที่สามารถสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเองเพื่อที่จะนำความรู้ไปใช้ในชีวิตจริง (สุมาลี สังข์ศรี, 2561) นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ De Zoysa ที่ได้กล่าวว่า ผู้เรียนจะต้องเป็นบุคคลที่มีความมุ่งมั่นและคาดหวังที่จะนำผลการสำเร็จการศึกษาไปใช้ประโยชน์เพื่อพัฒนาตนเองและพัฒนาคุณภาพงานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น (De Zoysa, T.S.V., 2011) และ Carolyn ได้มีมุมมองเกี่ยวกับระดับชั้นปัจจุบันของเรียนที่เรียนอยู่ในปัจจุบัน โดยเชื่อว่าผู้เรียนที่เรียนอยู่ในชั้นปีสุดท้ายหรือช่วงปลายของโครงสร้างหลักสูตรโดยรวมจะมีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูงกว่าผู้เรียนในชั้นแรก ๆ หรือผู้เรียนที่เป็นผู้เรียนใหม่ รวมถึงผู้เรียนที่มีผลการเรียนสะสมสูงก็จะมีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการสำเร็จการศึกษาสูงเช่นกัน (Carolyn H., 2012)

3. จากผลการวิจัยพบว่าปัจจัยด้านผู้เรียนและปัจจัยด้านนโยบายทางการศึกษาสามารถพยากรณ์แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการสำเร็จการศึกษาหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (บริหารการศึกษา) ได้น่าเชื่อถือที่สุด ทั้งนี้เนื่องจากผู้เรียนที่ในระดับบัณฑิตศึกษาเป็นบุคคลที่สำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาตรีแล้ว เป็นผู้ที่มีความพร้อมและไม่มีอุปสรรคในการศึกษาต่อมีความรู้ในสาขาวิชาที่ต้องการศึกษาต่อเป็นอย่างดี มีความสามารถในการปฏิบัติกิจกรรมทางการเรียนได้อย่างชัดเจน มีวุฒิภาวะสูง มีความรับผิดชอบสูงรวมถึงการประสบการณ์ในการทำงานในระดับหนึ่งทั้งนี้สามารถที่จะวางแผนและรองรับวิธีการเรียนที่มีความหลากหลายและแตกต่างกันไปตามหลักสูตรที่กำหนด ซึ่งการสำเร็จการศึกษาอย่างมีคุณภาพของผู้เรียนจะขึ้นอยู่กับบุคลิก ประสบการณ์การเรียนรู้ ความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับเนื้อหาวิชาที่เรียน รวมถึงการวางแผนด้านเวลาของผู้เรียนเนื่องจากส่วนใหญ่ผู้เรียนในระดับบัณฑิตศึกษาทางด้านการบริหาร

การศึกษาจะมีตำแหน่งหรือหน้าที่ทางวิชาการเกี่ยวข้องกับสาขาวิชาที่เรียนรวมถึงความสามารถในการบริหารจัดการทรัพยากรอย่างเพียงพอ (วันวิสาข์ แก้วสมบูรณ์, 2556) สำหรับการศึกษาในระบบทางไกลนั้นผู้เรียนเป็นบุคคลที่จะต้องศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองเป็นหลักโดยศึกษาจากสื่อประเภทต่าง ๆ ที่ทางสถาบันการศึกษาจัดเตรียมไว้ให้รวมถึงการเข้าพบกลุ่มเพื่อนและอาจารย์เพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างเรียนอย่างสม่ำเสมอ โดยผู้เรียนจะต้องมีคุณลักษณะเป็นบุคคลที่รู้จักการแบ่งเวลา สร้างและปฏิบัติจัดทำวงจรการเรียนรู้ได้ถูกต้องโดยคำนึงถึงความรู้ ความสามารถและภาระหน้าที่ที่รับผิดชอบในแต่ละวัน ศึกษา ค้นคว้าเพิ่มเติมอยู่ตลอดเวลา มีความมุ่งมั่น ขยันหมั่นเพียร มีทักษะการอ่านและการจับใจความที่ดี มีความรับผิดชอบ มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ มีวินัยในตนเอง มีความมั่นใจในตนเอง (จิระวุฒิ ลิมประสิทธิ์, 2556); (สุมาลี สังข์ศรี, 2559); (สุมาลี สังข์ศรี, 2561) สำหรับปัจจัยด้านนโยบายทางการศึกษาสามารถพยากรณ์ได้นำเชื่อถืออาจจะเนื่องมาจากเหตุผลในการเลือกที่มาของหัวข้อในการจัดทำการศึกษา ค้นคว้าอิสระและวิทยานิพนธ์ซึ่งนักศึกษาจะเลือกประเด็นการวิจัยเพื่อพัฒนาการศึกษาไทยควรเน้นงานวิจัยเพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาและพัฒนาประเทศในอนาคต เน้นการสร้างทฤษฎีเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติตนเป็นที่ยอมรับและกลายเป็นกระบวนทัศน์ โจทย์วิจัยจะต้องสะท้อนปัญหา เน้นการผสมผสาน ควรมีกลุ่มผู้ใช้ประโยชน์ในทุกระดับเพื่อประโยชน์สูงสุด สร้างวัฒนธรรมในการทำงานด้วยการวิจัย เพิ่มคุณภาพในงานวิจัยหรือวิทยานิพนธ์ในระดับบัณฑิตศึกษา โดยเน้นการสร้างคุณภาพของมหาบัณฑิตโดยใช้วิทยานิพนธ์หรืองานวิจัยเป็นแหล่งพัฒนาศักยภาพในการเป็นนักวิจัย ซึ่งสอดคล้องกับ วันวิสาข์ แก้วสมบูรณ์ ยังได้กล่าวถึงแนวโน้มทางด้านความนิยมหรือสังคมเกี่ยวกับการศึกษาต่อในระดับบัณฑิตศึกษาในช่วงเวลาที่ผ่านมา ซึ่งสรุปได้ว่า เมื่อประเทศไทยได้สนับสนุนให้สถานการศึกษาจัดการเรียนการสอนในระดับบัณฑิตศึกษาเพราะเห็นว่าเป็นการศึกษาที่มีจุดมุ่งหมายที่จะพัฒนาความรู้ ความเชี่ยวชาญ แนวคิดวิธีการปฏิบัติเฉพาะสาขาวิชา เพื่อให้ผู้ที่ได้รับการศึกษาสามารถปรับสภาพในการปฏิบัติงานได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม เป็นการเพิ่มพูนศักยภาพและมาตรฐานการทำงานของบุคคลให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ที่ต้องการแสวงหาความรู้และประสบการณ์สามารถเลือกเข้าศึกษาต่อได้ตามความต้องการและสามารถศึกษาต่อควบคู่ไปกับการทำงานได้ด้วย โดยเฉพาะอย่างการศึกษาต่อในระดับปริญญาโทที่มีผู้นิยมศึกษาต่อกันมากขึ้นถึงมากที่สุด เนื่องจากระบบการศึกษาของไทยได้ขยายตัวมากขึ้น (วันวิสาข์ แก้วสมบูรณ์, 2556)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการสำเร็จการศึกษานั้นส่วนใหญ่มาจากปัจจัยภายในของนักศึกษาแต่ละคนซึ่งถ้านักศึกษาแต่ละคนสามารถที่จะวางแผนการศึกษาและความตั้งใจ คาดหวังกับการศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษาโดยมีจุดมุ่งหมายในการนำผลของการสำเร็จไปใช้ในการ

พัฒนาตนเองหรือยกระดับวิชาชีพของตนเองให้สูงสุด ก็จะควบคุมตนเองและจัดการตนเองได้ ดังนั้นจึงมีความคิดว่าตนเองเท่านั้นที่เป็นที่พึ่งแห่งตน ปัจจัยภายนอกอื่น ๆ เป็นเพียงองค์ประกอบ แต่อย่างไรก็ตามปัจจุบันเป็นยุคของการเปลี่ยนแปลงดังนั้นการพัฒนาตนเองโดยการศึกษาต่อในระดับที่สูงสุดควรให้ความสำคัญกับนโยบายทางการศึกษาต่างๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งเนื้อหาสาระที่เปลี่ยนแปลงไปรวมถึงภาระงานหรือหน้าที่ที่รับผิดชอบในขณะที่เรียนซึ่งอาจจะมีผลกระทบโดยตรงต่อระยะเวลาในการสำเร็จการศึกษา ดังนั้นผู้เรียนที่จะศึกษาต่อในระดับบัณฑิตศึกษาทางด้านการบริหารการศึกษาควรให้ความสำคัญและตระหนักถึงความพร้อมของตนเองและการเปลี่ยนแปลงของนโยบายทางการศึกษาที่อาจจะส่งผลกระทบต่อการสำเร็จการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาได้ 1) ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ 1.1) ผู้เรียนควรเน้นการเรียนรู้และทำการศึกษาค้นคว้าอิสระและวิทยานิพนธ์เป็นต้นเนื่องจากการศึกษาทางไกลรวมถึงจะต้องให้ความสำคัญกับระบบอาจารย์ที่ปรึกษาอย่างใกล้ชิด 1.2) ผู้สอนหรืออาจารย์ที่ปรึกษาควรเรียนรู้และทำความรู้จักกับผู้เรียนที่มีความแตกต่างกันตามภูมิหลังของแต่ละคนอย่างละเอียดเพื่อที่จะให้คำปรึกษาได้สอดคล้องกับบริบทของแต่ละคนได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมและควรเน้นการให้คำปรึกษาเป็นรายบุคคลเพื่อสร้างแรงบันดาลใจในการเรียนให้สำเร็จการศึกษาและวางแผนการเรียนเป็นรายบุคคลให้กับผู้เรียน 1.3) ผู้เรียนและผู้สอนควรให้ความสำคัญกับการติดตามการเปลี่ยนแปลงทางการบริหารการศึกษาในระดับประเทศและระดับสากลเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับนโยบายทางการศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการสำเร็จการศึกษาเนื่องจากเป็นที่มาของการกำหนดหัวข้อในการวิจัยเพื่อสำเร็จการศึกษา

เอกสารอ้างอิง

- เกตุจันทร์ทา ศรีวะรมย์. (2558). แรงจูงใจในการศึกษาต่อระดับปริญญาโทของนักศึกษาวิทยาลัยราชสีมา. ใน การประชุมวิชาการและการนำเสนอผลงานการวิจัยระดับชาติ “สร้างสรรค์และพัฒนาเพื่อการเข้าสู่ประตูอาเซียน” ครั้งที่ 2. วิทยาลัยราชสีมา.
- โกวิทย์ ประดิษฐ์ผลและปรีชา วิจิตรธรรมรส. (2559). การศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการสำเร็จการศึกษาตามเกณฑ์การศึกษาของนักศึกษาระดับปริญญาโทด้วยเทคนิคเหมืองข้อมูลกรณีศึกษาสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. วารสารนานาชาติ มหาวิทยาลัยขอนแก่น สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 6(3). 113-145.
- จิระวุฒิ ลิ้มประสิทธิ์. (2556). ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการศึกษาระดับปริญญาตรีของนักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหง สาขาวิทยบริการเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนครราชสีมา. ใน รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

- ดิลกรัตน์ โคตรสุมาตย์ และ อัญญา อภิบาลกุล. (2555). ปัจจัยที่ส่งผลต่อระยะเวลาการสำเร็จ การศึกษาของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น. วารสาร ศึกษาศาสตร์ ฉบับวิจัยบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยขอนแก่น, 5(3). 17 – 27.
- พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3 พ.ศ. 2553). (2553). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 127 ตอนที่ 45 ก (22 กรกฎาคม 2553).
- ภทรพร ยุทธาภรณ์พินิจ. (2559). การสังเคราะห์งานวิจัยเรื่อง การพัฒนาแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ตามแนวคิดของ ป.อ. ปยุตโต. วารสารสังคมศาสตร์, 5(2). 55 – 69.
- วันวิสาข์ แก้วสมบุญ. (2556). ปัจจัยในการสำเร็จการศึกษาเล่าซ้ำของนิสิตระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ. ใน รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- วิจารณ์ พานิช. (2555). วิถีสถาบันการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ 21. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิ สดศรี – สฤตวิวงศ์.
- สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. (2548). แผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ฉบับที่ 10 พ.ศ. 2551 – 2554. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา.
- สุมาลี สังข์ศรี. (2559). แนวทางการจัดบริหารการศึกษาเพื่อช่วยให้นักศึกษาระดับ บัณฑิตศึกษาของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช เรียนได้ประสบผลสำเร็จในระบบ การศึกษาทางไกล โดยการศึกษาความคิดเห็นของนักศึกษาระดับบัณฑิตจาก 4 มหาวิทยาลัยเปิด. ใน รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สุมาลี สังข์ศรี. (2561). รูปแบบบริการการศึกษาเพื่อช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ในระบบการศึกษา ทางไกลให้ประสบผลสำเร็จสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรีมหาวิทยาลัยสุโขทัย ธิราช. ใน รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- Carolyn, H. (2012). Factors associated with student persistence in an online program of study: A review of the literature. *Journal of Interactive Online Learning*, 11(1). pp. 19 – 42.
- Cronbach, L. J. (1990). *Essentials of psychological testing*. New York: Harper Collins Publishers.
- De Zoysa, T. S. V. (2011). Factors affecting the completion of post graduate degrees using distance mode. Sri Lanka: The Open University of Sri Lanka.
- Demetriou, C. & Schmitz-Sciborski, A. (2011). Integration, motivation, strengths and optimism: Retention theories past, present and future. In *Proceedings of the 7th National Symposium on Student Retention*. The University of Oklahoma.
- Gunnar, W. (2012). Factors affecting student motivation in distance education. Sweden: Stockholm University.

- Ifra, A. et al. (2019). Factors affecting the motivation level of undergraduate ESL learners at University of Sargodha, Pakistan. *Modern Journal of Language Teaching Methods (MILTM)*, 9(2).1 – 12.
- Linnet, A. et al. (2006). Postgraduate Professional Development for teachers: motivational and inhibiting factors affecting the completion of awards. *Journal of In-Service Education*, 32 (2). 201-219.
- McClelland, D.C. (1953). *The achievement motive*. New York: Appleton-Century Crofts, Inc.
- Yamane, T. (1973). *Statistic: An Introductory Analysis*. New York: Harper and Row.

การพัฒนาแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนสำหรับการดูแล
ระบบนิเวศวิทยาอย่างยั่งยืนตามหลักพุทธธรรมในวัด*

THE DEVELOPMENT OF A COMMUNITY PARTICIPATION PATTERN
FOR PROTECTING SUSTAINABLE ECOLOGY IN THE TEMPLES
BY BUDDHIST PRINCIPLES

พระมหาสุชนันต์ สุขวาทโน

Phramaha Sooksan Sukhawattano

พระเมธีวรญาณ

Phra Methivorayan

สมหญิง ลมูลพักตร์

Somying Lamoonpak

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

E-mail: happy_kmn@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อ 1) เพื่อศึกษาวิเคราะห์แนวคิดการดูแลระบบนิเวศวิทยาอย่างยั่งยืนตามหลักพุทธธรรม 2) พัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดูแลระบบนิเวศวิทยาอย่างยั่งยืนในวัดตามหลักพุทธธรรม โดยการวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้ศึกษาจากเอกสาร ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้องอีกทั้งยังใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยใช้สถิติบรรยายเพื่ออธิบายลักษณะของตัวแปร ได้แก่ การหาความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการการสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 15 รูป/คน แบ่ง 4 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มพระภิกษุ - สามเณร 2) กลุ่มประชาชนที่อยู่รอบวัด 3) กลุ่มประชาชนที่เข้ามาใช้บริการในพื้นที่วัด 4) กลุ่มราชการและนักเรียน นักศึกษา ผลการวิจัยพบว่า 1) พระพุทธศาสนากับนิเวศวิทยามีความเกี่ยวข้องกันและมีความสัมพันธ์ต่อกัน โดยนิเวศวิทยาสอนให้มนุษย์รู้จักรักษาสัตว์และสิ่งแวดล้อม ในขณะที่พระพุทธศาสนา มุ่งสอนให้มนุษย์มีความเมตตาต่อธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ไม่เบียดเบียนหรือไม่ทำลายกัน อยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูลกัน และให้ปฏิบัติต่อธรรมชาติเหมือนเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตตนเองอันจะทำให้ระบบนิเวศวิทยาอยู่อย่างสมบูรณ์และมั่นคง ประจักษ์แนวคิดของพระพุทธศาสนาก่อกำเนิด ภายใต้อารมณ์ธรรมชาตสิ่งแวดล้อม 2) รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดูแลระบบนิเวศวิทยาอย่าง

* Received 23 February 2021; Revised 14 April 2021; Accepted 20 April 2021

ยั่งยืน มี 3 ขั้นตอนคือ 3.1) การสร้างความรู้ความเข้าใจในการใช้ประโยชน์จากระบบนิเวศ เพื่อให้เกิดความยั่งยืน 3.2) การพัฒนากิจกรรมในการอนุรักษ์ระบบนิเวศวิทยาในวัดของชุมชน ด้วยวิธีต่าง ๆ 3.3) การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการดูแลระบบนิเวศวิทยาในวัด ได้แก่ ความเมตตา ความพอเพียง และความกตัญญูกตเวที

คำสำคัญ: การพัฒนารูปแบบ, การมีส่วนร่วมของชุมชน, ระบบนิเวศวิทยา, หลักพุทธธรรม

Abstract

The objectives of this research article were to 1) analyze the concept of sustainable ecological care in accordance with Buddhist principles, 2) develop community participation patterns in sustainable ecological care in Buddhist temples according to Buddhist principles. The researchers studied documents, textbooks, relevant research. The researchers also used in-depth interview methods on essential informants by using statistics to describe the characteristics of variables, including frequency determination, percentage, average, and standard deviation. The key contributors to in-depth interviews are 15 persons divided into four groups: 1) Monks and Novices 2) People living around the temple 3) People who use the area in the temple 4) Government officials and students. The results showed that 1) Buddhism and ecology are related and correlated. Ecology teaches humans how to preserve nature and the environment. Meanwhile, Buddhism aims to teach human beings to be compassionate to the nature of the environment, coexist with each other, and treat nature as part of their own lives will ensure a complete and stable ecosystem. The conceptual philosophy of Buddhism was born under the natural environment. 2) Community participation model for sustainable ecological care. There are three steps: 2.1) Building understanding of how to leverage ecosystems for sustainability. 2.2) Development of activities to conserve ecology in community temples in various ways 2.3) Applying Buddhist principles to the care of ecology in temples, including compassion, self-sufficiency, and gratitude.

Keywords: Pattern Development, Community Participation, Ecology, Buddhist Principles

บทนำ

ในการดำรงอยู่ของมนุษย์ภายในระบบนิเวศนั้น มนุษย์สามารถดำรงอยู่ได้ภายในระบบนิเวศซึ่งอาจเป็นระบบเดียวหรือหลายระบบในบริเวณหนึ่งบริเวณใด โดยจะต้องประกอบไปด้วยมนุษย์ สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติทั้งที่มีชีวิต สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติที่ไม่มีชีวิต และสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นมีปฏิสัมพันธ์ที่เป็นพลวัต (จิราภรณ์ คชเสนี, 2555) จากแนวความคิดนี้ มนุษย์จึงเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ ไม่ใช่อยู่แยกห่างจากธรรมชาติ แต่เนื่องจากโลกในปัจจุบันนี้เป็นโลกที่มีความเจริญเติบโตอย่างต่อเนื่องของสังคมมนุษย์ อาทิ การเพิ่มขนาดของระบบเศรษฐกิจ การเพิ่มประชากรมนุษย์ และการเพิ่มการสะสมวัตถุ เมื่อความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีอย่างไร้พรมแดนมีเพิ่มมากขึ้น จะนำไปสู่การเพิ่มความไม่เป็นระเบียบให้เกิดขึ้นบนโลกยิ่ง ๆ ขึ้นไป ความปรารถนาของมนุษย์ที่ไม่รู้จักอิ่ม ไม่รู้จักพอ แล้วก็โลกต้องการทรัพยากรยิ่งขึ้นไป ต้องการความมั่งคั่งร่ำรวยและความสะดวกสบาย บำรุงบำเรอความสุขของตนที่เรียกว่า ตัณหา แล้วก็ต้องการอำนาจความยิ่งใหญ่ ต้องการเหนือผู้อื่น อยากมีอำนาจครอบงำเขา แรงออกมาเป็นความใฝ่อำนาจ คือ มานะ และยึดมั่นจนถึงคลั่งไคล้ในค่านิยม แนวคิด ลัทธิ ศาสนา อุดมการณ์ต่าง ๆ ข้อนี้เป็นตัวร้ายที่สุดที่รองรับสำหรับปัญหาให้เหนียวแน่นยึดเยื้อและแก๊ยาก คือ ทิฐิ (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2561) ทำให้มนุษย์ยิ่งห่างไกลและถอยห่างจากธรรมชาติมากขึ้น ความเคารพยำเกรงต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมก็ยิ่งลดน้อยถอยลงจนถึงขั้นทำร้ายธรรมชาติ มีการเหินห่างและแปลกแยกจากธรรมชาติจนถึงขั้นเป็นปฏิปักษ์ปรากฏให้เห็นเด่นชัดอยู่ในยุคปัจจุบันที่มนุษย์ให้ความสนใจด้านสิ่งแวดล้อมไม่มากนัก เนื่องจากมนุษย์มีความเชื่อว่าทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่รอบตัวเรามีมากมายจะมีให้ใช้ไม่มีวันหมด และไม่มี การเสื่อมโทรมไป แต่เมื่อประชากรโลกเพิ่มขึ้นมีการกินใช้ในสังคมมนุษย์เกินขีดความสามารถในการรองรับจากผลผลิตและการบริการของธรรมชาติบนโลก วงจรแห่งธรรมชาติที่เคยอิงอาศัยซึ่งกันและกัน ถูกทำลายไปด้วยเพราะความโลภ ความบ้าอำนาจ เพราะมีอัตตาธิปไตยถือตนเองเป็นใหญ่ ต้องการเอาชนะธรรมชาติและตัดดวงเอาผลประโยชน์จากธรรมชาติ เมื่อมนุษย์ไม่ได้อยู่แบบมัชฌิมาปฏิปทา (ทางสายกลาง) ที่รู้จักความพอดี การละเลยกฎพื้นฐานของระบบนิเวศวิทยาเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องของมนุษย์ ย่อมมีผลทำให้ระบบนิเวศแปรปรวนแปร ก่อให้เกิดความเสียหายหลายประการตามมา อาทิ แรงการหมดสิ้นไปของต้นทุนธรรมชาติ การลดความหลากหลายทางชีวภาพ มลพิษในสิ่งแวดล้อม การเปลี่ยนแปลงชั้นบรรยากาศและสภาพภูมิอากาศโลก และปัญหาในสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ ซึ่งก็จะส่งผลกระทบย้อนกลับมามีผลกระทบต่อการดำรงอยู่ของมนุษย์ชาติในที่สุด (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2554)

จากปัญหาความเสื่อมโทรมของระบบนิเวศตามธรรมชาติ ณ ขณะนี้ สรุปได้เป็น 2 ปัญหา คือ 1) ของดีที่มีอยู่ในโลก ก็ถูกทำลายให้หมดไป อาจจะเรียกว่าเป็นปัญหาประเภทความร่อยหรอของทรัพยากรธรรมชาติ พุดง่าย ๆ ว่า สิ่งดีที่มีอยู่ก็หมดไป 2) สิ่งที่ดีก็ถูกระบายใส่ให้

แกโลก หมายความว่า คนเรานี้เอาของดีที่มีอยู่ในโลกมาใช้ให้หมดไป และพร้อมกันนั้น กิน ใช้ของเขาหมดไปไม่พอ ยังแถมระบายของเสียใส่ให้โลกเสียด้วย ก็เลยเกิดปัญหา 2 อย่าง คือ ของดีก็ผลาญให้หมดไป ของเสียก็ยัดใส่ให้แกโลก และประชากรยิ่งมากขึ้น ปัญหาด้านผลาญของดี และระบายของเสีย ก็ยิ่งแรงหนักขึ้น (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2561) ท่ามกลางผลกระทบจากวิกฤติการณ์ทางสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงมิได้นั้น มนุษย์เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดในนิเวศวิทยาการอนุรักษ์ในมิติมนุษย์ ดังนั้นจึงต้องไม่แยกมนุษย์ออกจากสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น ทำให้มนุษย์หันมาให้ความสนใจและมีความตื่นตัวกับเรื่องนี้มากยิ่งขึ้น โดยความสำเร็จของนิเวศวิทยาการอนุรักษ์ในมิติมนุษย์ขึ้นกับความร่วมมือร่วมใจของสมาชิกทุก ๆ คนในสังคมที่มีบทบาทหน้าที่ในการเป็นส่วนหนึ่งของนิเวศวิทยาการอนุรักษ์ในมิติมนุษย์ พยายามมองหาแนวทางป้องกันแก้ไขปัญหาระบบนิเวศวิทยาที่บนโลกใบนี้ที่กำลังเผชิญอยู่ แต่การจัดการกับปัญหาส่วนใหญ่มักคำนึงถึงแต่ทางด้านกายภาพภายนอก หวังพึ่งพาเทคโนโลยีที่ทันสมัย โดยมองข้ามการแก้ปัญหามาจากภายในจิตใจของมนุษย์ ซึ่งเต็มไปด้วยความอวิชชา วิกลจริต และความละโมภ อย่างไรก็ตาม การที่มนุษย์จะสามารถแก้ไขวิกฤตการณ์สิ่งแวดล้อมในปัจจุบันได้นั้น กระบวนการสร้างจิตสำนึกทางนิเวศตามแนวคำสอนของพระพุทธศาสนาให้มีความสำคัญในการแก้ปัญหาทั้งในระดับพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา (อาทิตย์ ผ่านพูล, 2548) และพุทธปรัชญาเถรวาทมองปัญหาการขาดความสมดุลของระบบนิเวศวิทยานี้ว่าเป็นปัญหาที่เกิดจากความโลภที่มีต้นเหตุจากความทะยานอยากเป็นต้นเหตุ ตามหลักพุทธปรัชญาการที่ดับปัญหาต่าง ๆ นั้นต้องดับที่เหตุของปัญหา (พระภัสสรณ์ สุจุฑา, 2559) การนำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนามาเชื่อมโยงเกี่ยวข้องซึ่งเป็นการแก้ปัญหามาจากภายในจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อจิตใจของมนุษย์ส่งผลต่อไปยังนิเวศวิทยาได้อย่างแท้จริงและยั่งยืน (สุกัลยา โหระเรือง, 2560) ด้วยหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาที่สอนให้มนุษย์รักความสงบ หยุดความโลภ ความเห็นแก่ตัว การบริโภคที่พอดี พอประมาณ ตามความจำเป็นพื้นฐาน จะเป็นการทำลายธรรมชาติที่น้อยลง การที่มนุษย์ดำรงชีพอยู่ได้ด้วยอาศัยธรรมชาติหล่อเลี้ยง แต่ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศ มีสาเหตุหลักเกิดจากการกระทำของมนุษย์ ในการรับมือกับการแก้ไขสาเหตุของปัญหาทางนิเวศวิทยาที่เกิดขึ้นจึงต้องแก้ที่ตัวมนุษย์ อันเป็นที่มาจากจิตใจของมนุษย์ ซึ่งเต็มไปด้วยความอวิชชา วิกลจริต ละโมภ และความเกลียดชัง จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพัฒนามนุษย์ให้มีทัศนคติที่ดี รับผิดชอบต่อสังคม มีจริยธรรมและศีลธรรมอันดีงามให้เกิดขึ้นแก่มวลมนุษย์ เมื่อมนุษย์มีจริยธรรมเช่นใดก็จะปฏิบัติต่อธรรมชาติเช่นนั้น การดำเนินตามพุทธปรัชญาโดยนำหลักพุทธธรรมมาประพจน์ปฏิบัติ จะช่วยชี้นำวิถีชีวิต รู้จักใช้จัดการทรัพยากรธรรมชาติ นำไปสู่การแก้ปัญหาความเสื่อมโทรมทางสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศวิทยาได้อย่างยั่งยืน (ปิยะมาศ ใจไฝ, 2558) สืบเนื่องจากหลักคำสอนตามแนวคิพุทธปรัชญาที่ให้ความสำคัญกับสภาวะแวดล้อมมาก ที่สอนให้มองธรรมชาติในฐานะที่เราจะต้องปก

ปกรักรักษา และปฏิบัติต่อเพื่อนมนุษย์และสรรพสัตว์ด้วยความรัก ปฏิบัติต่อธรรมชาติอย่างเท่าเทียมกันด้วยเมตตาธรรมและอหิงสธรรม คือ ความไม่เบียดเบียนสรรพสัตว์และสิ่งแวดล้อม (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2554) เสนอแนวทางสายกลางในการมองโลกและมนุษย์โดยไม่ต้องตกอยู่ในกับดักของทวินิยม (Dualism) ซึ่งแปลกแยกมนุษย์และโลกธรรมชาติออกจากกัน (ประเวศ อินทองปาน, 2562) มุ่งให้บุคคลดำรงชีวิตในทางที่เหมาะสม ไม่ตึงเกินไป ไม่หย่อนเกินไป ซึ่งรวมถึงการรู้จักใช้สอยอุปโภค และบริโภคอย่างพอเหมาะไม่มากเกินไป ด้วยแนวคิดพุทธปรัชญามีท่าทีที่เป็นมิตรต่อนิเวศวิทยา และการอนุรักษ์เพื่อการดำรงอยู่ของนิเวศวิทยาเป็นหลัก สั่งสอนให้คนรู้จักประมาณในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และให้มีความสัมพันธ์กับธรรมชาติอย่างกลมกลืน ไม่โหดร้ายต่อธรรมชาติ และช่วยปรับทิศทางความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ จากการที่มนุษย์แยกตัวออกจากธรรมชาติและเอาตัวมนุษย์เองเป็นศูนย์กลาง มาสู่ทัศนะที่ว่าสรรพสิ่งล้วนเชื่อมโยงอิงอาศัยซึ่งกันและกันเป็นองค์รวม (กุลตรีลักษณ์ อนันตภากรณ์, 2554) ความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันระหว่าง พระพุทธศาสนากับนิเวศวิทยาในเชิงสนับสนุนไม่ให้มีการทำลายธรรมชาติ และให้พยายามรักษาสภาพธรรมชาติไว้ให้มากที่สุดอย่างยั่งยืน เพราะสิ่งที่ได้จากธรรมชาติมีคุณประโยชน์มากมายเกินกว่าจะประมาณค่าได้ อาทิ ธรรมชาติให้ความสงบใจและความรื่นรมย์แก่บุคคลทั่วไป การอยู่ในบริเวณที่เป็นธรรมชาติจะทำให้บุคคลมีแนวโน้มที่จะพัฒนาความรู้สึกให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับธรรมชาติ และรู้สึกรักธรรมชาติ เพราะฉะนั้นหลักคำสอนของ พระพุทธศาสนาเท่านั้นจะช่วยรักษาสิ่งแวดล้อมในโลก โดยช่วยให้มนุษย์รู้จักใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างฉลาด และขณะเดียวกันก็รู้จักพัฒนาและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้ดำรงอยู่อย่างยั่งยืน มีชีวิตที่ดีงามและมีความสุขได้อย่างแท้จริง

ที่ผ่านมานับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันวัดเป็นศูนย์กลางที่รวมจิตใจของคนในชุมชน เป็นที่ปลูกฝังบ่มเพาะคุณธรรม จริยธรรม และพัฒนาจิตใจ เป็นที่พึ่งทางใจของประชาชนให้มีหลักยึดเหนี่ยวมีแนวทางในการดำเนินชีวิตสอดคล้องตามครรลองธรรมและสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข นอกจากนี้ยังมีบทบาทสำคัญในฐานะเป็นศูนย์กลางของชุมชนในการจัดกิจกรรมและสืบสานประเพณีต่าง ๆ ทางศาสนา เป็นแหล่งให้ผู้สนใจได้เข้ามาศึกษาหาความรู้ด้านหลักธรรม คำสอน ประวัติศาสตร์ ศิลปะ และสถาปัตยกรรม รวมทั้งเป็นสถานที่ท่องเที่ยวอีกด้วย (วสุ โปษะนันทน์, 2559) หากแต่สิ่งแวดล้อมภายในวัดปัจจุบันนี้ มักจะประสบกับปัญหาต่าง ๆ อาทิ ด้านการพัฒนาศาสนสถาน ด้านกายภาพและชีวภาพ ด้านการพัฒนากิจกรรมภายในวัด ด้านการจัดการขยะและมลพิษ ด้านจริยธรรมสิ่งแวดล้อม และด้านการพัฒนาและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นต้น (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2554) เพราะฉะนั้นหากไม่ดำเนินการแก้ไขและจัดการระบบนิเวศวิทยาภายใต้หลักพุทธธรรมภายในวัดจะส่งผลให้ความเสื่อมสลายของประชาชนที่มีต่อวัดจะลดลง และเริ่มถอยห่างจากวัดโดยปัจจัยที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ได้แก่ปัจจัยภายในตัว

ของชุมชนเองที่มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน คือ ความสามัคคี (เจษฎา มุลยาพอ, 2559) จากข้อเสนอแนะตามแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมตามหลักนิเวศวิทยาเชิงพุทธบูรณาการควรเน้นการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของพุทธศาสนิกชนในการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมทั้งการมีส่วนร่วมในการวางแผน การดำเนินงาน การติดตามตรวจสอบ และการประเมินผล (อนุวัต กระสังข์ และคณะ, 2558) เมื่อพิจารณาแนวทางการแก้ไขปัญหาและการฟื้นฟูระบบนิเวศวิทยาที่เกิดขึ้นภายในวัดจึงไม่ใช่บทบาทของพระภิกษุสงฆ์แต่เพียงกลุ่มเดียวเท่านั้น เพื่อให้ระบบนิเวศที่ฟื้นฟูขึ้นมาจะต้องสามารถรักษาความต่อเนื่องของความเป็นระบบไว้ได้ด้วยตนเอง ใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ มีความสามารถในการรักษาอาหารเอาไว้ในระบบ (จิรากรณ์ คชเสนี และนันทนา คชเสนี, 2558) เกิดความยั่งยืน และเป็นการส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนและภาคส่วนที่เกี่ยวข้องจะต้องสร้างเสริม “การมีส่วนร่วมของชุมชน”

ดังนั้น การส่งเสริมให้คนในชุมชนได้ร่วมกันแลกเปลี่ยนประสบการณ์ สะท้อนความคิด สรุปความเข้าใจและเรียนรู้ร่วมกันแบบมีส่วนร่วม แล้วนำความคิดที่ร่วมกันคิดขึ้นไปประยุกต์ใช้แนวทางการมีส่วนร่วมระหว่างพระสงฆ์ ชุมชน และสิ่งแวดล้อมนี้จะเป็นหนทางที่จะช่วยให้การดูแลระบบนิเวศวิทยาในวัดประสบผลสำเร็จ ดังเงื่อนไขที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จและล้มเหลวต่อการบริหารจัดการเชิงพุทธศาสตร์สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติแนวพุทธ (สมจันทร ศรีปรัชยานนท์ และนภดล อินทรเสนา, 2558) จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาตามที่กล่าวมาข้างต้นแสดงถึงความจำเป็นในการพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนสำหรับการดูแลระบบนิเวศวิทยาอย่างยั่งยืนตามหลักพุทธธรรม โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมซึ่งมีรายละเอียดดังนี้ การวางแผน (Planning) การลงมือการปฏิบัติตามแผน และการสังเกต (Acting and Observing) การสะท้อนผล (Reflecting on) การวางแผนใหม่ (Replanning) การลงมือการปฏิบัติตามแผน และการสังเกตใหม่ (Acting and Observing again) การสะท้อนผลใหม่ (Reflecting again) แต่ละขั้นตอนที่อยู่ในเกลียวการสะท้อนตนเองนั้นเป็นการดำเนินการร่วมกันของผู้มีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ไม่ใช่เกิดจากนักทฤษฎีของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมหรือระบบนิเวศวิทยาภายในวัดจึงเริ่มจากสถานการณ์ปัญหาที่มีอยู่ การค้นหาปัญหาที่ตนเองเผชิญอยู่ร่วมกับนักวิจัย โดยใช้ความร่วมมือภายใต้สถานการณ์ที่ภาคส่วนต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมกับวัด ทั้งทุนทางสังคม ทุนทางเศรษฐกิจ และทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ การส่งเสริมการนำกลุ่มคนในชุมชนที่มีพลังและศักยภาพในการทำงานมามีบทบาทในทุกขั้นตอนของกระบวนการวิจัย มามีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นหรือลงมือปฏิบัติทำงานแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาแบบเชิงรุกบนพื้นฐานหลักพุทธธรรมเพื่อสร้างการร่วมมือระหว่างชุมชนและวัด พัฒนาระบบนิเวศให้ยั่งยืนตามหลักพุทธธรรมต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์แนวทางการดูแลระบบนิเวศวิทยาอย่างยั่งยืนตามหลักพุทธธรรม
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดูแลระบบนิเวศวิทยาอย่างยั่งยืนในวัดตามหลักพุทธธรรม

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) เก็บข้อมูลในการวิจัยภาคสนามเพื่อพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดูแลระบบนิเวศวิทยาอย่างยั่งยืนในวัดตามหลักพุทธธรรม โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) แบ่งเป็น 2 ระยะ ได้แก่

ระยะที่ 1 เพื่อวิเคราะห์แนวทางการดูแลระบบนิเวศวิทยาอย่างยั่งยืนตามหลักพุทธธรรม ประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คือ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศวิทยาทั้งในและต่างประเทศ แนวคิดหลักพุทธธรรม และหลักพระธรรมวินัยในการดูแลระบบนิเวศวิทยา เอกสารเกี่ยวกับวัดที่ใช้เป็นแหล่งข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้

ระยะที่ 2 เพื่อพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดูแลระบบนิเวศวิทยาอย่างยั่งยืนในวัดตามหลักพุทธธรรม โดยการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมแบ่งเป็น 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การวางแผนร่วมกัน (Plan) 2) ลงมือปฏิบัติตามแผนที่กำหนด (Act) 3) สังเกตผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติ (Observe) และ 4) การประเมินผลสะท้อนกลับ (Reflect) และกำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้ร่วมวิจัยพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนสำหรับการดูแลระบบนิเวศวิทยาอย่างยั่งยืนตามหลักพุทธธรรมในวัด

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ เจ้าอาวาส พระภิกษุสงฆ์ - สามเณร แม่ชี บุคลากรที่อาศัยอยู่ในภายในวัด ผู้นำชุมชน ผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมพุทธประเพณีและพิธีกรรมในวัด ซึ่ง พิจารณาเลือกวัดที่เป็นตัวอย่างที่ดีที่ประสบผลสำเร็จเป็นตัวแทนในการศึกษาจำนวน 4 วัด ได้แก่ ได้แก่ 1) วัดบ้านกร่าง ตำบลบ้านกร่าง อำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี 2) วัดศรีเฉลิมเขต ตำบลดอนมะนาว อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี 3) วัดแค ตำบลรั้วใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี และ 4) วัดดอนขมิ้น ตำบลดอนขมิ้น อำเภอดำรงวิทยะ จังหวัดสุพรรณบุรี

การเก็บข้อมูล

ผู้วิจัยได้สร้างความคุ้นเคยกับสนามการวิจัย และทำการสัมภาษณ์พระภิกษุ ครูและนักเรียนวัดสุวรรณารามวิทยาคม คนในชุมชนวัดสุวรรณารามและนักท่องเที่ยว เกี่ยวกับสถานการณ์ปัญหาทางด้านระบบนิเวศวิทยาภายในวัด ตลอดจนแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่ใช้อยู่ปัจจุบัน นอกจากนี้ได้ทำการสังเกตทั้งแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมในพฤติกรรม

จัดการด้านระบบนิเวศวิทยา เพื่อเป็นข้อมูลเบื้องต้น และตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม

เครื่องมือการวิจัย

1. แบบบันทึกภาคสนามของผู้วิจัย (Field Note) ผู้วิจัยสร้างขึ้นสำหรับการบันทึกข้อมูลของวัด การสังเกตสภาพแวดล้อมการดูแลระบบนิเวศวิทยา และรายละเอียดที่ได้รับจากการสัมภาษณ์ในขณะทำการศึกษา

2. แบบสัมภาษณ์ เป็นแนวคำถามเพื่อรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลักในพื้นที่กรณีศึกษา เช่น เจ้าอาวาส พระภิกษุสงฆ์/สามเณร/แม่ชี บุคลากรที่อาศัยอยู่ภายในวัด ผู้นำชุมชน ผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมพุทธประเพณีและพิธีกรรม และเจ้าหน้าที่รัฐ เป็นต้น ประกอบด้วยคำถามเกี่ยวกับ ข้อมูลโครงสร้างพื้นฐานด้านสิ่งแวดล้อมของวัดโดยมีรายละเอียดในด้านกายภาพและชีวภาพ หมวดความสะอาดและความเป็นระเบียบ อาทิ การจัดทำแผนผังแบ่งพื้นที่ภายในวัด สิ่งก่อสร้างต่าง ๆ

การตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยดำเนินการสร้างเครื่องมือขึ้นเองจากแนวคิดทฤษฎี และการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย เมื่อได้แบบสอบถามแล้วได้นำแบบสอบถาม แนวสัมภาษณ์ และแนวสังเกตเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน พิจารณาความถูกต้องเหมาะสมด้านภาษาและความครอบคลุมของเนื้อหาเพื่อนำเครื่องมือไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งได้ค่า IOC แต่ละข้อตั้งแต่ 0.66 - 1

ผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนสำหรับการดูแลระบบนิเวศวิทยาอย่างยั่งยืนตามหลักพุทธธรรมในวัด พบว่าการบูรณาการแนวคิดและหลักการพระพุทธศาสนาเพื่อความยั่งยืนของระบบนิเวศกับพัฒนาพื้นที่วัดจำเป็นต้องมีฐานคิดที่สำคัญ ดังนี้

ผลการวิเคราะห์แนวคิดการดูแลระบบนิเวศวิทยาอย่างยั่งยืนตามหลักพุทธธรรม

การนำแนวคิดมาบูรณาการเพื่อให้เกิดพื้นที่สีเขียวและความสะอาดจะก่อให้เกิดความเป็นสถานที่ “สัปปายะ” เหมาะสมกับการเรียนรู้ ซึ่งแนวคิดเรื่องสัปปายะในพระพุทธศาสนานั้น เป็นเรื่องที่สัมพันธ์กับการพัฒนาจิตวิญญาณหรือปัญญาโดยเฉพาะ กล่าวคือ เพื่อประโยชน์ใช้สอยในอันที่จะเกื้อกูล สนับสนุน ส่งเสริมให้ผู้ปฏิบัติสำหรับหลักธัมม และหาความสงบสัจหรือเพื่อปฏิบัติสมาธิภาวนาเป็นสำคัญ ส่วนประโยชน์ใช้สอยในด้านอื่น เป็นแนวคิดที่เพิ่มเติมในภายหลัง คือ เพื่อประโยชน์ในทางสังคมหรืออื่น ๆ ที่ส่งเสริมสุขภาวะทางกาย จิต และสังคม ซึ่งนำไปสู่สุขภาวะทางจิตวิญญาณ ได้แก่

1.1 ควรพัฒนาพื้นที่ของวัด โดยเน้นความสอดคล้องกับธรรมชาติและความเรียบง่าย

1.2 ไม่แสวงหาเป้าหมายที่เป็นเชิงวัตถุ แต่เป็นความยั่งยืนยาวนาน
ของธรรมชาติ

1.3 ควรมีการแบ่งปันทรัพยากร

1.4 ควรใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม

1.5 ควรส่งเสริมองค์กรขนาดเล็กและกระจายอำนาจให้กับชุมชน

1.6 พัฒนาโครงสร้างแบบมีส่วนร่วมเน้นหลักประชาธิปไตย

1.7 สร้างกระบวนการแบบเครือข่ายพันธมิตร-เชื่อมโยง

1.8 นำสู่เป้าหมาย คือ ความสุขและความยั่งยืน

1.9 การให้ความสำคัญกับจิตใจ/ปัญญา วัตถุผลด้วยความเป็นมนุษย์

สัปปายะ นั้นหมายถึง สิ่งของ สถานที่ หรือบุคคล ซึ่งเป็นที่สบายเหมาะสม แก่กุลหรือ
เอื้ออำนวยความสะดวก โดยเฉพาะที่ช่วยเกื้อกูลแก่การบำเพ็ญและประคับประคองรักษาสมาธิ
มีจำนวน 7 ประการ คือ

1. อาวาสสัปปายะ หมายถึง ที่อยู่ที่อาศัย สภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัย เป็น
สถานที่ที่เหมาะสมแก่การเรียนรู้ พักผ่อนและการเจริญสมาธิภาวนา ดังนั้น วัดจะต้องมีการ
ปรับพื้นที่ทางกายภาพให้เกิดขึ้นบนความสืเชื้อ ความสะอาด ร่มรื่น สวยงาม เหมาะสมกับการ
ใช้สอยประโยชน์และการเรียนรู้

2. โคจรสัปปายะ หมายถึง สถานที่สะดวกต่อการเดินทางของมนุษย์ ในสมัย
อดีต หมายถึง สถานที่ที่พระสงฆ์จะไปบิณฑบาตหรือแหล่งอาหาร ที่อยู่ในอาณาบริเวณที่
สะดวกหมู่บ้านที่ตั้งควรอยู่ห่างจากที่พักไม่มากเกินไป

3. ภัตสัปปายะ หมายถึง การสนทนาพูดคุยกับบุคคลที่จะก่อให้เกิดการ
เรียนรู้สามารถเสริมสร้างการปฏิบัติและการพัฒนาตนเอง เป็นคำสนทนาที่เป็นไปเพื่อขัดเกลา
กิเลส นำจิตให้ปลอดโปร่ง ได้แก่ การสนทนาที่จัดอยู่ในกลุ่มกถาวัตถุ 10 ประการ ผู้พูดก็ควร
พูดแต่พอประมาณ พูด คำจริง คำแท้ และเหมาะสมกับกาลเวลา

4. บุคคลสัปปายะ หมายถึง บุคคลที่เป็นกัลยาณมิตร บุคคลผู้สมบูรณ์ด้วยศีล
เป็นต้น ไม่พูดติร้ายฉานกถา หรือถ้อยคำที่เป็นทางขัดขวางต่อสวรรค์และนิพพาน (บุคคลผู้) ทำ
ให้จิตที่ยังไม่ตั้งมั่นได้ตั้งมั่นหรือจิตที่ตั้งมั่นแล้วย่อมมั่นคงยิ่งขึ้น

5. โภชนสัปปายะ หมายถึง อาหารที่ทำให้ผู้บริโภคเกิดความสบายกาย สบาย
ใจ มีจิตที่ยังไม่ตั้งมั่นย่อมตั้งมั่น หรือที่ตั้งมั่นแล้วก็มั่นคงยิ่งขึ้น ทั้งนี้เพราะบุคคลบางคนชอบ
อาหารรสหวาน บางคนชอบอาหารรสเปรี้ยว เรื่องการได้บริโภคอาหารที่เป็นสัปปายะสามารถ
เกื้อกูลให้การปฏิบัติธรรมก้าวหน้าได้

6. อุตสัปปายะ หมายถึง การที่พื้นที่นั้นมีฤดูกาลที่เหมาะสมต่อการเรียนรู้ ไม่
ร้อนไม่หนาวไม่เปียกชุ่มจนเกินไป มีสภาพอากาศที่บริสุทธิ์ ไม่เป็นมลพิษต่อผู้ที่อยู่อาศัย การมี

ฤดูกาลที่เป็นไปตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ ย่อมจะทำให้ผู้คนไม่เจ็บป่วย มีกำลังทางกายและทางใจในการที่จะปฏิบัติให้จิตเป็นกุศลยิ่งขึ้นไป

7. อิริยาบถสัปปายะ หมายถึง อิริยาบถที่ทำให้จิตที่ไม่ตั้งมั่นได้ตั้งมั่น หรือที่ตั้งมั่นแล้วก็นั่นคงยิ่งขึ้น โดยวิธีที่ผู้ปฏิบัติจะทดลองอิริยาบถ 3 วัน ในที่พัก เพราะบางคนปฏิบัติสบายในอิริยาบถบางอย่าง เช่น ชอบเดินจงกรม (อิริยาบถเดิน) ชอบนอนพัก (อิริยาบถนอน) ชอบยืน (อิริยาบถยืน) หรือ นั่ง (อิริยาบถนั่ง) หมายความว่า อิริยาบถที่เหมาะสมนั้นคือการไม่บังคับฝืนร่างกายซึ่งเป็นธรรมชาติทางกายภาพของแต่ละบุคคลที่เมื่อปฏิบัติธรรม อาจสะดวกสบายในบางอิริยาบถ ไม่สะดวกสบายในบางอิริยาบถ หรืออาจขยายความไปถึงการให้อิสระตามศักยภาพของบุคคล เพื่อให้แต่ละบุคคลนั้นพัฒนาศักยภาพในการปฏิบัติหน้าที่ตามความเหมาะสมแก่จริตก็ได้

หลักสัปปายะทั้ง 7 ประการ เป็นพื้นฐานของการอยู่อาศัยและการพัฒนาตนเอง เมื่อบุคคลมีความพร้อม ความสะดวกสบายในการดำรงอยู่ ย่อมจะมีจิตใจที่มั่นคง ง่ายต่อการประพฤติปฏิบัติให้เข้าถึงพระธรรมวินัย ดังนั้น เมื่อกล่าวถึงแนวปฏิบัติใช้ประโยชน์จากพื้นที่หรือถิ่นที่อาศัย จึงยึดหลักการตามที่พระพุทธศาสนาได้วางไว้ ซึ่งผลสัมฤทธิ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 1 พบว่า

“การนำแนวคิดเรื่องการจัดแบบใหม่ 5 ส. ซึ่งเป็นระบบที่ใช้เพื่อปรับปรุงแก้ไขงานและรักษาสีสิ่งแวดล้อมในที่ทำงานให้ดีขึ้น เป็นที่นิยมในกลุ่มอุตสาหกรรมการผลิตมาใช้ในการพัฒนาวัดให้เป็นสถานที่สัปปายะ ด้วยความร่วมมือสามประสาน คือ วัด ชุมชน และบริษัทเอกชนที่มีองค์ความรู้ด้านการจัดการแบบ 5 ส. มาให้เพื่อสร้างความเป็นสัปปายะให้เกิดขึ้นภายในวัดและชุมชน อันหมายถึงความเป็นอยู่ที่สบาย คือทำให้วัดเป็นอาราม รื่นรมย์เจริญตาเจริญใจแก่ผู้พบเห็นเป็นระเบียบพัฒนาวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนด้านจิตใจ และสนับสนุนให้พระสงฆ์เป็นผู้นำกระแสในเรื่อง 5 ส. สนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาวะแบบองค์รวม ทั้งด้านสุขภาวะทางกาย สุขภาวะทางจิต สุขภาวะทางสังคม และสุขภาวะทางปัญญา” (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 1, 2562)

การพัฒนาารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดูแลระบบนิเวศวิทยาอย่างยั่งยืนในวัดตามหลักพุทธธรรมอย่างยั่งยืนในวัด พบว่า ทั้ง 4 วัดต้องมีกระบวนการจัดการที่เป็นระบบมากขึ้น โดยได้มีการวางแผนถึงการศึกษาที่คำนึงด้วยวิถีวัฒนธรรมของชาวพุทธศาสนา ด้านสถาปัตยกรรม ความมั่นคง ยั่งยืนตามหลักนิเวศวิทยาเชิงพุทธศาสนา และการจัดการในสังคมเมือง ผลที่เกิดขึ้นนั้นจึงทำให้วัดมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีทั้งด้านสภาพแวดล้อมที่สวยงามมากขึ้น เป็นระบบที่เอื้อต่อการสร้างโมเดลผังเมืองขนาดเล็ก โดยมีการให้จัดดำเนินการในลักษณะของเครือข่าย เพื่อการพัฒนาสิ่งแวดล้อมที่เชื่อมโยงกับวิถีชุมชนในเขตกรุงเทพมหานคร โดยมีขั้นตอนที่สำคัญ 7 ประการ คือ

- 1) การดูแลรักษาความสะอาดในส่วนของกายภาพและสิ่งแวดล้อมที่ได้คุณภาพ อีกทั้งคุณภาพของที่อยู่อาศัย บริเวณที่พักภายในวัดและชุมชน
- 2) มีพัฒนารูปแบบการออกแบบบริเวณสถานที่ ให้เชื่อมโยงกับระบบนิเวศที่ยึดโยงการอยู่ร่วมกันระหว่างพืช สัตว์ และสิ่งแวดล้อมที่สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างยั่งยืน และ มีความสมดุล
- 3) ชุมชนมีความเกื้อหนุนกัน ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวาง เกี่ยวกับเรื่องที่มีผลกระทบต่อคุณภาพด้านชีวิต และอีกทั้งในเรื่องของสุขอนามัยในการอยู่ดี กินดี
- 4) ร่วมพัฒนากิจกรรมในความจำเป็นพื้นฐาน เช่น อาหาร เครื่องดื่ม สิ่งแวดล้อม เป็นต้น
- 5) มีการพัฒนาและระดมความคิด จากประสบการณ์และทรัพยากรจากหลายหลายแหล่งข้อมูล
- 6) สร้างเสริมงาน เชื่อมโยงมรดกทางวัฒนธรรม สภาพอันดีงามทางชีวภาพ
- 7) พัฒนารูปแบบการดำเนินงานที่สามารถขับเคลื่อนโครงการให้บรรลุเป้าหมายที่ทำให้เกิดประโยชน์สูงสุดซึ่งผลสัมฤทธิ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 2 พบว่า

“สำหรับการวางตำแหน่งอาคารในผังเขตพุทธาวาสนั้น พื้นฐานพุทธสถาปัตยกรรมของไทยมีแบบแผนและแนวความคิดรวมทั้งคติความเชื่อ ที่ได้รับอิทธิพลจากอินเดียและลังกา เนื่องจากศาสนาพุทธในประเทศไทยได้รับการเผยแพร่มาจากทั้งอินเดียโดยตรง และผ่านทางลังกา แม้ว่าจะมีเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยแต่การพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงนั้นยังคงตั้งอยู่บนกรอบของเค้าโครงที่เป็นแม่บทเดิม นั่นคือการสร้างพระเจดีย์ให้เป็นประธานของพระอาราม โดยมีพระวิหารซึ่งเป็นสถานที่สำหรับประกอบพิธีกรรมอยู่เบื้องหน้า ซึ่งได้พัฒนาการมาจากการสร้างพระเจดีย์อยู่ตอนท้ายของ “เจดีย์สถาน” ภายในถ้ำวิหารของพุทธสถานในอินเดียวก่อนที่จะมีการสร้างอาคารที่เป็นพระวิหารในที่แจ้งขึ้น โดยพระเจดีย์นั้นหลุดออกไปอยู่นอกอาคาร พร้อม ๆ กับสร้างรูปพระพุทธรูปไว้ ณ ตำแหน่งที่เคยตั้งพระเจดีย์ภายในห้องพิธีนั้นเพื่อใช้เป็นสัญลักษณ์แทนองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ในฐานะองค์ประธานของการประชุมกิจของสงฆ์ที่จะมีขึ้น พุทธสถานในประเทศไทยก็อาศัยกฎเกณฑ์ของการวางแผนผังเช่นนี้มาใช้ในวิถีปฏิบัตินับแต่พุทธศตวรรษที่ 11 ตรงกับสมัยทวารวดีเป็นต้นแบบสืบมาจนถึงปัจจุบันบนความเปลี่ยนแปลงและคลี่คลาย แบบอย่างของแผนผังที่มีอาคารหลัก คือ พระเจดีย์ (พระปรางค์, พระมณฑป พระวิหาร และพระอุโบสถ)” (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 2, 2562)

อภิปรายผล

การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนสำหรับการดูแลระบบนิเวศวิทยาอย่างยั่งยืนตามหลักพุทธธรรมในวัด แนวคิดในด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ บริบทรอบข้าง และสิ่งแวดล้อมตามแนวพระพุทธศาสนา เน้นความยั่งยืน อยู่ร่วมกับธรรมชาติ พึ่งพาและไม่ส่งเสริมการในใช้ทรัพยากรอย่างฟุ่มเฟือย สิ้นเปลือง และที่สำคัญ คือ การใช้และอยู่ร่วมกันกับ

ธรรมชาติ เพื่อการเรียนรู้และการพัฒนามนุษย์กับสิ่งแวดล้อมอย่างใกล้ชิดยิ่งขึ้น การดำเนินชีวิตของมนุษย์นั้นต้องมีความสอดคล้อง สัมพันธ์กับธรรมชาติ บริบทรอบข้าง และสิ่งแวดล้อม อยู่เสมอ จะแยกจากกันไม่ได้ ฉะนั้น มนุษย์จำต้องรักษาและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยการไม่ก่อให้เกิดการทำลายให้เสียความสมดุลทางระบบนิเวศวิทยา ทั้งนี้ พระมหาโยธิน โยธโก ได้ศึกษางานที่เกี่ยวข้องด้วย หลักนิยาม 5 กับระบบนิเวศวิทยา ผลการศึกษาพบว่า หลักนิยาม 5 กับระบบนิเวศวิทยานิยาม 5 ประการ เป็นกฎแห่งธรรมชาติที่แน่นอน ประกอบด้วยอุตุนิยาม พีชนิยาม จิตตนิยาม และกรรมนิยาม นิยามทุกอย่างดำเนินไปตามกฎทั้ง 5 ประการ ทั้งสิ้น ประเด็นสำคัญอีกอย่างหนึ่งคือธรรมนิยามเป็นกฎธรรมชาติสากลที่ครอบคลุม 4 กฎย่อยข้างต้น แม้พระพุทธศาสนาจะศึกษาเน้นเรื่องธรรมนิยามและจิตตนิยาม แต่ก็ไม่ปฏิเสธเรื่องอุตุนิยามและพีชนิยามที่เป็นจุดเน้นของวิทยาศาสตร์ หลักคำสอนในพระพุทธศาสนาได้สอดแทรกเรื่องธรรมชาติไว้ เช่น เรื่องธรรมนิยามที่กล่าวถึงทุกสิ่งมีการเป็นไปตามเหตุและผล (พระมหาโยธิน โยธโก, 2562)

การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนสำหรับการดูแลระบบนิเวศวิทยาอย่างยั่งยืนตามหลักพุทธธรรมในวัด พบว่า เป็นไปในทิศทางเดียวกับหลักการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนในบริบทโลก คือ การพัฒนาที่มุ่งสู่ดุลยภาพของมิติ 3 ด้าน คือ ด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม โดยให้ตอบสนองต่อความต้องการของคนรุ่นปัจจุบันและไม่ทำให้คนรุ่นอนาคตต้องประนีประนอมยอมลดความสามารถที่จะสนองความต้องการของตนเอง ความหมายของคำว่า “ยั่งยืน” การใช้คำ sustainable และ sustainability มีนิยามอยู่ 3 แนวใหญ่ด้วยกัน คือ

1. แนวสังคม หมายถึง เรื่องเกี่ยวกับการสนองความต้องการพื้นฐานอย่างต่อเนื่อง ซึ่งมนุษย์ทุกคนต้องได้รับอาหาร น้ำ ที่อยู่อาศัย และการบำบัดรักษายามเจ็บป่วย ในขณะเดียวกันก็หมายถึงการสนองความต้องการระดับสูงด้วย เช่น ความมั่นคง เสรีภาพ การศึกษาการมีงานทำ ความยั่งยืนทางสังคมอาจจะเน้นเรื่องการส่งเสริมความสุขสมบูรณ์ของมวลชนส่วนใหญ่ เป้าหมายสำคัญที่สุดของแนวนี้นี้ คือ การรักษาคุณภาพชีวิตใหม่ระดับสูงอย่างยาวนาน

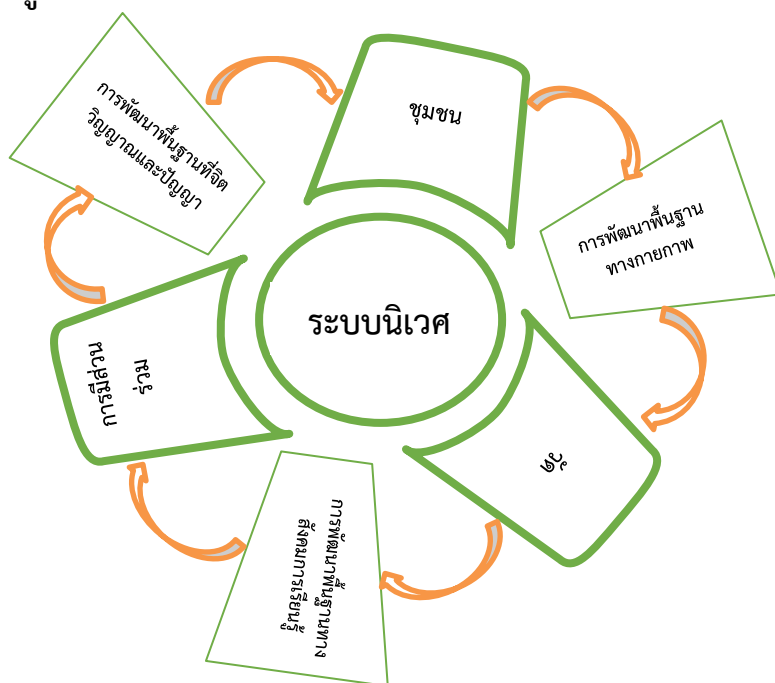
2. แนวนิเวศ จุดเน้นอยู่ที่กระบวนการทางชีววิทยาของธรรมชาติ โดยเน้นเรื่องความยั่งยืนของการทำงานและประสิทธิภาพของระบบนิเวศ เพื่อก่อให้เกิดความยั่งยืนทางนิเวศในระยะยาวจำเป็นจะต้องมีการคุ้มครองทรัพยากรทางพันธุกรรมและการอนุรักษ์ความหลากหลายทางธรรมชาติในความหมายนี้ การจัดการและการรักษาระบบนิเวศรวมทั้งการสนับสนุนให้ชีวิตทั้งหลายอยู่รอด คือ เป้าหมายสำคัญที่สุด

3. แนวเศรษฐกิจ จะเน้นแต่เรื่องการขยายตัวทางเศรษฐกิจ ถ้ากล่าวถึง “ความยั่งยืน” จะหมายถึง เศรษฐกิจขยายตัวอย่างยั่งยืนยาวนาน ในอัตราที่สูง แต่นักเศรษฐศาสตร์สีเขียวมีแนวคิดอีกแบบ คือ กล่าวว่า เศรษฐกิจที่ยั่งยืน หมายถึง เศรษฐกิจที่คำนึงถึงระบบนิเวศและโลกธรรมชาติ การให้คุณค่าทางชีวิตจิตใจมากกว่าคำนึงถึงความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ

ซึ่ง มาธุร พลพงษ์ และคณะ ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนต.โคกสัก อ.บางแก้ว จ.พัทลุง ผลการศึกษาพบว่า กิจกรรมการรณรงค์ปรับสภาพแวดล้อมบริเวณบ้านให้สะอาด และใช้หลัก 5 ป 1 ข โดยให้เจ้าของบ้านแต่ละหลังตรวจบริเวณบ้านตนเองและมีการบันทึก ลงเป็นแบบฟอร์มที่ อสม.นำไปติดไว้ที่ฝาบ้านโดยเดือนแรกมีจำนวนบ้านเข้าร่วมกิจกรรมน้อย เพียง จำนวน 1,243 หลังคาเรือน คิดเป็นร้อยละ 56 หลังจากนั้นใช้วิธีการให้ ประชาชนสำรวจดูบ้านเรือนของตนเอง สัปดาห์ละ 1 ครั้ง ทำให้มีจำนวนบ้านที่เข้าร่วมกิจกรรมเพิ่มขึ้นเป็น 1,432 หลังเรือน คิดเป็นร้อยละ 65.44 ส่วนหลังคาเรือนที่ไม่เข้าร่วม ส่วนใหญ่เป็นครอบครัวที่ไม่ค่อยมีคนอยู่บ้าน ในช่วงกลางวัน หรือครอบครัวที่มีสมาชิกในครอบครัวเป็นผู้สูงอายุ (มาธุร พลพงษ์ และคณะ, 2560)

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 1 โมเดลการพัฒนาพื้นฐานของการมีส่วนร่วมระหว่างชุมชน และวัด
โดยมีระบบนิเวศเป็นสื่อกลางการพัฒนา

วิธีการดูแลและจัดการการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาตินั้น พบว่า พระพุทธศาสนานั้น ให้มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างคุ้มค่ามากที่สุดทั้งวัด และชุมชน ทำให้พุทธศาสนิกชน รวมถึงพระภิกษุ สามเณร ต้องอยู่กับสิ่งแวดล้อมอย่างทะนุถนอม เพราะเมื่อสิ่งแวดล้อมนั้นสูญเสีย

หายไป การพัฒนาพื้นฐานทางการเรียนรู้ หรือ ชีวิตก็อยู่ไม่ได้ เพราะทุกสิ่งจะมีสิ่งจะมีการอาศัยซึ่งกันและกัน มนุษย์ต้องอยู่กับธรรมชาติจึงจะมีความสุข ถ้าอยู่อย่างแปลกแยกจากธรรมชาติหรือธรรมชาติเสื่อมโทรมไปก็จะมีชีวิตที่ลำบากที่เป็นธรรมชาติ ดังนั้น ระบบนิเวศ จึงมีความเชื่อมโยงของการมีส่วนร่วมระหว่าง วัด และชุมชน เพื่อสร้างการพัฒนาพื้นฐานทางสังคม การเรียนรู้ การพัฒนาพื้นฐานทางกายภาพ และการพัฒนาพื้นฐานที่จิตวิญญาณและปัญญาอย่างยั่งยืนสืบไป

สรุป/ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนสำหรับการดูแลระบบนิเวศวิทยาอย่างยั่งยืนตามหลักพุทธธรรมในวัดมีกระบวนการที่ศรัทธาของพระพุทธศาสนาในการดำรงชีวิตและกระบวนการจัดการสิ่งแวดล้อม ได้แก่ 1) ชีวิตเป็นภาพรวมที่ประมวลขึ้นจากองค์ประกอบส่วนต่าง ๆ ทั้งรูปและนาม ซึ่งในแต่ละองค์ประกอบนั้นล้วนแล้วแต่มีปฏิสัมพันธ์กัน เป็นเหตุปัจจัยที่สนับสนุนและส่งเสริมกันและกันเพื่อให้ชีวิตดำรงอยู่ได้อย่างสมดุล ชีวิตมิได้มีสภาพที่เที่ยงแท้ยั่งยืนแต่อย่างไรก็ตาม ชีวิตที่มีสภาพแห่งการกำเนิดขึ้นนั้น การเจริญเติบโตที่มีพัฒนาการ มีความไม่สบาย เจ็บไข้ได้ป่วย มีความเสื่อมโทรมไป และลำดับสุดท้ายมีความตายเป็นสิ่งที่สุดที่ทุก ๆ ชีวิตจะต้องประสบ ชีวิตและความตายเป็นสิ่งที่คู่กันเสมอ และชีวิตล้วนแต่สัมพันธ์กับสรรพสิ่งที่แวดล้อม 2) วิธีในการจัดการและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมตามแนวพระพุทธศาสนา พบว่า พระพุทธศาสนาพึงมีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติให้มีความคุ้มค่ามากที่สุด และให้พระภิกษุอยู่ร่วมกันกับสิ่งแวดล้อมอย่างทะนุถนอม เพราะเมื่อสิ่งแวดล้อมนั้นเสียหายไป ชีวิตก็ไม่สามารถอยู่ได้ เพราะทุกสิ่งนั้นต้องมีการพึ่งพาอาศัยอยู่ซึ่งกันและกัน มนุษย์นั้นต้องอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติ จึงจะสามารถมีความสุขได้ ถ้าอยู่อย่างแปลกแยกจากธรรมชาติ หรือธรรมชาติสูญเสียไปแล้วนั้น ก็จะมีชีวิตที่ลำบากที่เป็นธรรมชาติจริง มีชีวิตอยู่กับสิ่งแวดล้อมเทียม ซึ่งมีผลต่อความรู้สึก เช่น สารเคมีที่สามารถก่อให้เกิดอันตรายต่อร่างกาย ไม่ว่าจะเป็นการก่อให้เกิดโรคมะเร็ง มีความเสื่อมของสมองและภูมิคุ้มกันทางด้านร่างกายที่บกพร่อง เป็นต้น การที่มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ แต่มนุษย์นั้นกลับทำลายธรรมชาติด้วยตัวเอง แสดงให้เห็นถึงความไม่เป็นธรรมชาติของมนุษย์ การที่มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติที่เปรียบเสมือนกับสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ นั้น ก็เนื่องด้วยสามัญสำนึกความนึกคิดของมนุษย์ทำให้มนุษย์โลกได้มากกว่าสิ่งมีชีวิตอื่น และมีความสามารถที่จะทำความโลกได้มาก มนุษย์จึงจำเป็นต้องศึกษาที่จะทำตัวให้กลมเกลียวกับธรรมชาติ และนำธรรมะมาประยุกต์ใช้ โดยในปัจจุบันนั้นได้มีการนำแนวคิดและหลักการทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้เกี่ยวกับกระบวนการที่ศรัทธาในการพัฒนาด้านนิเวศวิทยา เพื่อแสดงให้เห็นว่าพระพุทธศาสนานั้นมีแนวคิด และหลักการที่สอดคล้องกับหลักนิเวศวิทยาและการพัฒนาในมุมมองหรือกระบวนการที่ศรัทธาใหม่ ๆ ซึ่งจะนำไปสู่เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน ข้อเสนอแนะ

เชิงนโยบาย 1) หน่วยงานภาครัฐ ชุมชน ควรนำหลักการดังกล่าวไปส่งเสริมกิจกรรม เช่น สิ่งแวดล้อม ระบบการศึกษา เป็นต้น 2) ควรมีการสร้างเครือข่าย เช่น วัด ชุมชน องค์กรธุรกิจ ส่งเสริมกิจกรรมด้าน สิ่งแวดล้อม ในรูปแบบเชิงปฏิบัติการ

เอกสารอ้างอิง

- กุลตรีลักษณ์ อนันตภากรณ์. (2554). การศึกษาเชิงเปรียบเทียบนิเวศแนวพุทธปรัชญากับ ทฤษฎีที่ยึดชีวิตเป็นศูนย์กลาง. ใน วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา รัฐศาสตร์. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- จิราภรณ์ คชเสนี และนันทนา คชเสนี. (2558). นิเวศวิทยาเพื่อสิ่งแวดล้อม. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จิราภรณ์ คชเสนี. (2555). มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพมหานคร : วี พรินท์.
- เจษฎา มุลยาพอ. (2559). การประยุกต์ใช้หลักคำสอนด้านนิเวศวิทยาในพระไตรปิฎกเพื่อการ อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของพระสงฆ์ในจังหวัดอุดรธานี. ใน รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ประเวศ อินทองปาน. (2562). พระพุทธศาสนากับสิ่งแวดล้อม. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ปิยะมาศ ใจไผ่. (2558). การพัฒนารูปแบบการประยุกต์ใช้แนวคิดนิเวศวิทยาเชิงพุทธเพื่อวิถี ชีวิตที่ยั่งยืน. พิษณุเวชสาร, 11(2), 89-101.
- ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 1. (9 พฤษภาคม 2562). การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชน สำหรับการดูแลระบบนิเวศวิทยาอย่างยั่งยืนตามหลักพุทธธรรมในวัด. (พระมหาสุข สันต์ สุขวาทโน, ผู้สัมภาษณ์)
- ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 2. (9 พฤษภาคม 2562). การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชน สำหรับการดูแลระบบนิเวศวิทยาอย่างยั่งยืนตามหลักพุทธธรรมในวัด. (พระมหาสุข สันต์ สุขวาทโน, ผู้สัมภาษณ์)
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2554). ธรรมะและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระภัสสรณ์ สุจุฑาโณ. (2559). ศึกษาวิเคราะห์หลักนิเวศวิทยาตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท. วารสารมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด, 5(1), 67-72.
- พระมหาโยธิน โยธโก. (2562). หลักนิยาม 5 กับระบบนิเวศวิทยา . วารสารศิลปการจัดการ, 3(3), 173 - 189.
- มารุพร พลพงษ์ และคณะ . (2560). การพัฒนารูปแบบการป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออก โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลโคกสีก อำเภอบางแก้ว จังหวัดพัทลุง. วารสาร

- เครือข่ายวิทยาลัยพยาบาลและการสาธารณสุขภาคใต้, 4(ฉบับพิเศษ เมษายน 2560), 243-259.
- วสุ โปษะนันท์. (2559). การจัดการภูมิทัศน์และสถาปัตยกรรมของวัดไทยให้เกิดความเจริญ
ศรัทธา : จากอดีตสู่ปัจจุบัน. ใน รายงานวิจัย. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมจันทร์ ศรีปรัชยานนท์ และนภดล อินทรเสนา. (2558). การบริหารจัดการเชิงพุทธศาสตร์
สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติแนวพุทธของพระสงฆ์ในจังหวัดลำปาง. ใน รายงานวิจัย.
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2561). การพัฒนาที่ยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิ
โกมลคีมทอง.
- สุกัลยา โหระเรือง. (2560). พระพุทธศาสนากับการแก้ปัญหาทางนิเวศวิทยาอย่างยั่งยืน.
วารสารวิจัยราชภัฏพระนคร สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 12 (1), 38-49.
- อนุวัต กระสังข์ และคณะ. (2558). การจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดตามหลักนิเวศวิทยาเชิงพุทธ
บูรณาการของคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี. ใน รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย.
- อาทิตย์ ผ่านพูล. (2548). พระพุทธศาสนากับความสำนึกทางนิเวศวิทยา. ใน วิทยานิพนธ์
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาปรัชญาและศาสนา ภาควิชาปรัชญาและศาสนา.
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

**การนำกลยุทธ์การบริหารสู่การปฏิบัติ
ในรูปแบบความปกติใหม่ (New Normal)*
MANAGEMENT STRATEGY IMPLEMENTATION
IN A NEW NORMAL MODEL**

กมลพร กัลยาณมิตร

Kamolporn Kalyanamitra

มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี

Bangkokthonburi University, Thailand

E-mail: kramonporn@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) การนำกลยุทธ์การบริหารสู่การปฏิบัติในรูปแบบความปกติใหม่ (New Normal) 2) แนวทางการนำกลยุทธ์การบริหารสู่การปฏิบัติในรูปแบบความปกติใหม่ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้บริหารระดับนโยบายของภาครัฐและภาคเอกชน และผู้บริหารที่เป็นเจ้าของธุรกิจ ที่ปรึกษาภาคอุตสาหกรรม และพนักงานลูกจ้างบริษัท รวมจำนวน 12 คน โดยวิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง เก็บรวบรวมข้อมูลโดยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก การวิเคราะห์ข้อมูลประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ การลดทอนข้อมูล การแสดงข้อมูล และการสร้างข้อสรุป โดยวิธีการเชิงพรรณนา ผลการวิจัย พบว่า 1) กลยุทธ์ด้านวิสัยทัศน์ผู้นำ โดยผู้นำองค์กรต้องมีวิสัยทัศน์และพร้อมรับมือกับการเปลี่ยนแปลงได้อย่างมั่นคง 2) กลยุทธ์การบริหารการเปลี่ยนแปลง โดยสร้างความมั่นคงทางอารมณ์มาเป็นแรงขับเคลื่อนในการสร้างผลงาน 3) กลยุทธ์การสร้างรายได้เปรียบในการแข่งขัน โดยใช้ความอุดมสมบูรณ์ของประเทศไทย เช่น เกษตรกรรม อาหาร การสาธารณสุข การท่องเที่ยว เป็นต้น มาเป็นโอกาสและปัจจัยเสริมให้ผู้บริหารนำมาสร้างความได้เปรียบ 4) กลยุทธ์การสร้างความสุขในการทำงาน โดยผู้บริหารต้องสามารถสร้างความสมดุลและความสุขให้บุคลากร 5) กลยุทธ์การรักษาความสามารถในการแข่งขันโดยผู้บริหารสามารถรับมือกับการเปลี่ยนแปลงอย่างฉับพลันของเทคโนโลยีดิจิทัลแล้วนำมาสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน 6) กลยุทธ์การสร้างคุณค่า โดยผู้บริหารต้องสร้างคุณค่าให้แก่สินค้าและบริการในการเข้าถึงและสร้างความไว้วางใจแก่ผู้บริโภคผ่านเทคโนโลยี ด้านแนวทางการนำกลยุทธ์การบริหารสู่การปฏิบัติใน

* Received 30 March 2021; Revised 23 April 2021; Accepted 26 April 2021

รูปแบบความปกติใหม่ พบว่า องค์การต้องปรับเปลี่ยนนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้พัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการ ดำเนินธุรกิจแบบสร้างพันธมิตร การตัดสินใจต้องฉับไวและยืดหยุ่น พร้อมปรับเปลี่ยนตามสถานการณ์ มองหาช่องทางธุรกิจใหม่ ๆ เพิ่มช่องทางความหลากหลายทางการตลาด เน้นคุณภาพ สร้างความแตกต่าง ความปลอดภัยจากโรคระบาด และมีการวางแผนเพื่อเตรียมรับมือความไม่แน่นอนในปัจจุบันและอนาคต

คำสำคัญ: กลยุทธ์การบริหาร, รูปแบบ, ความปกติใหม่

Abstract

This objectives of this research to study 1) the management strategy implementation in a new normal model, 2) to approach the management strategy implementation in a new normal model. This research was qualitative research. The key informants were the executives in public and private sectors; the business industry consultant and employees totaling 12 key informants by purposive random sampling. The research instruments were structured interviews. Data information was collected by an in - depth interview. And data analyzed by using descriptive analysis. The results showed that 1) the strategy of vision side, leaders should have a clear vision and be ready to firmly cope with changes. 2) the change management strategy side, creating emotional strength was a driving force for efficiency productivity. 3) the competitive advantage strategy side, by using the abundance of Thailand as an opportunity and an additional factor for the management to create an advantage in forecasting the future 4) the strategy to create happiness at work side, the management were able to create a balance and happiness to make employees confident. 5) the strategy to maintain competitiveness side, the executives were able to cope with the abrupt digital transformation and create a competitive advantage 6) value creation strategy side, the executives created value for products and services to reach and build the trust of consumers.

Keywords: Strategy Management, Model, New Normal

บทนำ

ในปัจจุบันนี้องค์การต่างๆ ในประเทศไทยต้องเผชิญกับความท้าทายอย่างรุนแรง เพราะสถานการณ์การแพร่ระบาดโควิด - 19 ดูเหมือนจะหนักหนาสาหัสกว่าทุกวิกฤติที่ผ่านมา ดังนั้น แต่ละองค์การจึงต้องปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมองค์การ รูปแบบการทำงาน และการใช้

กลยุทธ์ใหม่ ๆ เพื่อขับเคลื่อนองค์การให้มีประสิทธิภาพสูงสุด อันเนื่องมาจากโรคระบาดโควิด - 19 ที่แพร่ระบาดทั่วโลกมากกว่าครึ่งปี มีผู้ติดเชื้อเป็นจำนวน 100 กว่าล้านคน โดยเฉพาะในประเทศสหรัฐอเมริกาที่ยังน่าเป็นห่วงเพราะมีจำนวนผู้ติดเชื้อสูงสุด (ธนรักษ์ ผลิตพันธ์, 2563) และความคืบหน้าของการฉีดวัคซีนในประเทศต่าง ๆ ที่คาดว่าจะจะเป็นปัจจัยสำคัญในการช่วยยับยั้งสถานการณ์การแพร่ระบาดนี้ได้ หากมองข้ามไปในอนาคตช่วงหลังวิกฤติโควิด - 19 ถึงเศรษฐกิจไทย รวมถึงบริบทของสังคมและความปกติใหม่ (New Normal) ว่าจะเปลี่ยนไปอย่างไร เพื่อรับมือกับวิกฤติโควิด - 19 ครั้งนี้ ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็น “วิกฤติที่ไม่เหมือนวิกฤติใดในอดีต (This Time is Really Different)” โดยมีรูปแบบของการเกิดที่ต่างจากวิกฤติอื่นในอดีต เริ่มต้นจากการแพร่ระบาดอย่างรวดเร็วของไวรัสโควิด - 19 กลายเป็นมหาวิกฤติทางสาธารณสุขโลก ภาครัฐในหลายประเทศต้องเข้ามาตราการล็อกดาวน์ครั้งใหญ่ (Great Lockdown) เพื่อจำกัดการแพร่ระบาดที่ส่งผลกระทบต่อการใช้ชีวิตของผู้คนและทำให้กิจกรรมทางเศรษฐกิจของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก รวมทั้งประเทศไทยหยุดชะงักพร้อมกัน (Global Simultaneous Shocks) กิจกรรมการผลิตที่หยุดชะงักพร้อมกับรายได้และกำลังซื้อที่ลดลง โดยความรุนแรงของสถานการณ์ลุกลามเป็นวิกฤติทางเศรษฐกิจในลักษณะพิเศษคือ เป็นวิกฤติทั้งด้านอุปทานและอุปสงค์พร้อมกัน (Brinca, P. et al, 2020)

นับตั้งแต่ปลายเดือนมีนาคม พ.ศ. 2563 ประเทศไทยล็อกดาวน์เพื่อแก้ปัญหาโรคระบาดโควิด-19 มีอัตราการเสียชีวิตน้อยมากจากจำนวนผู้ติดเชื้อทั้งหมดเมื่อเทียบกับประเทศอื่น ๆ ซึ่งชี้ให้เห็นถึงการบริหารจัดการทางด้านสาธารณสุขที่ดี โดยได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วนทั้ง “ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน” แต่อย่างไรก็ดี เมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ. 2563 ประเทศไทยต้องเผชิญกับการระบาดของโควิด-19 ระลอกใหม่อีกครั้ง โดยการระบาดรอบใหม่นี้เริ่มเมื่อช่วงเวลาดังแต่เดือน มกราคม พ.ศ. 2564 มีจำนวนผู้ติดเชื้อเป็นจำนวนหลักร้อยต่อวัน ซึ่งการระบาดของโรคที่รุนแรงขึ้นมีแนวโน้มที่จะส่งผลให้ผู้คนเกิดความกังวลและลดการเดินทางท่องเที่ยวไปในสถานที่ที่ผู้คนพลุกพล่าน จนภาครัฐต้องเข้ามาตราการควบคุมโรคที่เข้มข้นขึ้น (ศูนย์วิจัย Krungthai COMPASS, 2564) ความเข้มงวดของมาตรการควบคุมโรคของภาครัฐ ก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีผลกระทบเชิงลบต่อผลของการล็อกดาวน์เมื่อเดือนเมษายน พ.ศ. 2563 ปีที่ผ่านมา ทำให้มีต้นทุนทางเศรษฐกิจเกิดขึ้นไม่น้อยเช่นกัน เช่น ภาครัฐใช้งบประมาณจำนวนมหาศาลในการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบหลังสถานการณ์เริ่มดีขึ้นและฟื้นฟูเศรษฐกิจและช่วยเหลือภาคธุรกิจ เพราะการดำเนินธุรกิจ หากไม่มีการบริหารจัดการที่ดีมากพอในการวางแผนธุรกิจหรือตั้งรับกับสถานการณ์แล้ว เพียงรายได้หายไปแค่เดือนเดียวก็อาจทำให้ธุรกิจมีปัญหาถึงกับปิดตัวได้ จึงมีความจำเป็นที่ธุรกิจหรือผู้ประกอบการต้องวิเคราะห์สถานการณ์และสภาพแวดล้อมเพื่อมองเห็นภาพหลังปลดล็อกโควิด - 19 และวางแผนรับมือได้ถูกต้อง

การมองเห็นภาพในอนาคตโดยการนำกลยุทธ์มาสู่การปฏิบัติดังที่ ลอเรนซ์ จี. เฮอปีเนียก ได้กล่าวถึง 4 องค์ประกอบสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติและบรรลุผลลัพธ์ตามที่องค์กรต้องการได้แก่ 1) การเปลี่ยนแปลงปัจจัยสภาพแวดล้อมทางด้านการจัดการ 2) วัฒนธรรมองค์กร 3) โครงสร้างองค์กรและ 4) ภาวะผู้นำองค์กร (Lawrence G., 2005) โดยผลกระทบของปัจจัยทั้ง 4 ดังกล่าวจะส่งผลกระทบซึ่งกันและกัน หากผู้บริหารสามารถบริหารจัดการปัจจัยทั้ง 4 ได้เป็นอย่างดีและสอดคล้องกันทำให้คาดการณ์ได้ว่าองค์กรสามารถนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุตามที่องค์กรต้องการ ทำให้เห็นแนวทางของผู้ประกอบการในยามที่ธุรกิจหยุดชะงักแต่ต้นทุนไม่ได้หยุดตาม ก็คือ การใช้กลยุทธ์ดำเนินการ “ลดต้นทุนคงที่ เพิ่มประสิทธิภาพการผลิต เจริญยึดเหนี่ยวเครดิตกับคู่ค้า ทำตลาดออนไลน์เสริม” และอีกแนวทางคือ หลังจากประเทศไทยผ่านพ้นวิกฤติ โควิด - 19 แล้ว ทุกองค์กรจะเกิดเป็นรูปแบบใหม่ที่เรียกว่า “New Normal หรือ ความปกติใหม่” เพราะแม้ประเทศไทยสามารถบริหารจัดการโรคระบาดโควิด - 19 ได้ดี แต่ยังมีความเสี่ยงจากการแพร่ระบาดของประเทศรอบนอกอยู่ และตราบดีที่ยังไม่สามารถหาวัคซีนป้องกันโรคระบาดโควิด - 19 ได้เร็วและเพียงพอต่อประชากรทั้งประเทศแล้ว โอกาสที่การระบาดจะกลับมาระบาดได้อีกดังเช่นประเทศต่าง ๆ ในขณะนี้ที่ต่างเผชิญกับการระบาดระลอกใหม่นับครั้งไม่ถูก ดังนั้น การบริหารองค์กรจะเปลี่ยนแปลงจากเดิมเข้าสู่ยุคภาวะความปกติใหม่ (New Normal) และจะอยู่กับการทำงานในรูปแบบความปกติใหม่ตลอดไป เช่น การทำงานที่บ้าน (Work from Home) การประชุมออนไลน์ รวมถึงการติดต่อลูกค้าผ่านช่องทางออนไลน์มากขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการนำกลยุทธ์การบริหารสู่การปฏิบัติในรูปแบบความปกติใหม่ (New Normal)
2. เพื่อศึกษาแนวทางการนำกลยุทธ์การบริหารสู่การปฏิบัติในรูปแบบความปกติใหม่ (New Normal)

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การนำกลยุทธ์การบริหารสู่การปฏิบัติในรูปแบบความปกติใหม่ (New Normal) เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ได้แก่ ผู้บริหารระดับนโยบายของภาครัฐและภาคเอกชน และผู้บริหารที่เป็นเจ้าของธุรกิจ ที่ปรึกษาภาคอุตสาหกรรม และพนักงานลูกจ้างของสถานประกอบการ รวมจำนวน 12 คน โดยวิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) เก็บรวบรวมข้อมูลโดยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In - Depth Interview) การวิเคราะห์ข้อมูลประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ การลดทอนข้อมูล การแสดงข้อมูล

และการสร้างข้อสรุป (Miles, M. & Huberman, A., 1987) โดยวิธีการเชิงพรรณนา (Descriptive Analysis)

ผลการวิจัย

1. การนำกลยุทธ์การบริหารสู่การปฏิบัติในรูปแบบความปกติใหม่ (New Normal)

1.1 กลยุทธ์วิสัยทัศน์ผู้นำ ในสถานการณ์วิกฤติโรคระบาดเช่นนี้ ผู้นำองค์กรต้องมีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนเพื่อวางแผนนำกิจการให้ผ่านพ้นวิกฤติโควิด - 19 ไปให้ได้ภายใต้ความสามารถของฝ่ายบริหารโดยองค์การธุรกิจต่าง ๆ ในประเทศไทยได้ใช้กลยุทธ์ที่หลากหลายในการแก้ไขปัญหาแต่สิ่งสำคัญอยู่ที่ผู้นำต้องมีคือ ภาวะผู้นำและวิสัยทัศน์ในการมองไปข้างหน้าและคาดการณ์สิ่งที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคตพร้อมรับมือกับการเปลี่ยนแปลงจากสภาพแวดล้อมภายนอกที่มากระทบได้อย่างมั่นคงจากการสอบถามข้อมูลผู้บริหารศูนย์การค้าได้ให้ข้อมูลที่น่าสนใจว่า

“...เรามีประสบการณ์ในการทำศูนย์การค้ามากกว่า 62 ปี แล้ว เป็นผู้บริหารที่เป็นจุดศูนย์กลางของทุกอย่าง และผ่านวิกฤติมาทุกยุคทุกสมัยไม่มีรายได้สักบาทก็เคยผ่านมาแล้วจึงมีประสบการณ์มาก การเผชิญวิกฤติโควิด 19 นี้ จึงเป็นบทเรียนที่ดี ถือว่าเป็นอีกโอกาสดีที่จะได้รีเซ็ตตัวเองในครั้งใหม่...” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 1, 2563) จากการสอบถามข้อมูลที่ปรึกษาการบริหารองค์การได้ให้ข้อมูลที่น่าสนใจว่า

“...เมื่อวิเคราะห์องค์กรแล้วรู้ว่ามีความแข็งแกร่งในด้านใดแล้ว ต้องนำมาเสริมความแข็งแกร่ง โดยเตรียมการก่อนหลังตามลำดับความสำคัญ เพื่อเป็นการตั้งรับ การวิเคราะห์จุดแข็งเช่นนี้ทำให้้องค์การมีความพร้อมมากขึ้นเมื่อมีเรื่องไม่คาดฝันเกิดขึ้น เพราะโลกนี้ไม่มีอะไรแน่นอน เหตุร้ายต่าง ๆ อาจเกิดขึ้นตลอดเวลา...” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 4, 2563)

กลยุทธ์การบริหารกิจการโดยการกำหนดวิสัยทัศน์ สร้างแบรนด์ให้มีความเข้มแข็งมีความน่าเชื่อถือต่อสถาบันการเงิน ผู้บริโภค และมีผลการประกอบการที่ดี มีความพร้อมด้านเทคโนโลยี ระบบสารสนเทศ และอุปกรณ์ ที่จะช่วยในการอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติงานของบุคลากร และการพัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการ มีบุคลากรที่หลากหลาย มีความสามารถ ประสบการณ์ และความเชี่ยวชาญที่เหมาะสมกับตำแหน่งงานสังคม ทำให้จุดแข็งเหล่านี้กลายเป็นศักยภาพด้านการลงทุนที่น่าเชื่อถือ

1.2 กลยุทธ์การบริหารการเปลี่ยนแปลง ในขณะที่การระบาดโควิด - 19 ยังไม่สิ้นสุดทำให้การบริหารในรูปแบบความปกติใหม่ (New Normal) ที่ยากลำบากก็ขยับเข้าใกล้มาเรื่อย ๆ องค์การต่าง ๆ จึงต้องถามตัวเองว่ามีความพร้อมรับมือมากน้อยเพียงใดภายใต้

สภาวะความไม่แน่นอนเช่นนี้ ซึ่งองค์การชั้นนำต้องเผชิญกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วเป็นจุดอ่อนที่จุดรั้งให้เดินหน้าต่อไปได้ไม่ถนัด ดังนั้น ผู้บริหารต้องบริหารการเปลี่ยนแปลงโดยการสื่อสารให้บุคลากรในองค์การเข้าใจและคุ้นชินต่อการเผชิญกับความเสี่ยง ให้มีวัฒนธรรมองค์การที่ยอมรับและเรียนรู้จากความล้มเหลวและเข้าใจว่าความล้มเหลวในบางสถานการณ์อาจหลีกเลี่ยงได้ยากเช่นขณะที่เกิดโรคระบาดเช่นนี้ โดยสร้างความมั่นคงทางอารมณ์ ให้สามารถเปลี่ยนแปลงความกลัวต่อการเปลี่ยนแปลงที่ฉับพลันมาเป็นแรงขับเคลื่อนให้เกิดประสิทธิภาพในการสร้างผลงาน จากการสอบถามข้อมูลเจ้าของโรงแรมได้ให้ข้อมูลที่น่าสนใจว่า

“...โรงแรมเพิ่งเปิดทำให้มีค่าใช้จ่ายมากมายที่รอเราอยู่ พอเจอสถานการณ์โควิด - 19 ก็พรวดทุกอย่างไปจากเรา ทำรายได้หายไปในเวลาที่รวดเร็วมาก ช่วงแรก ๆ เครียดมากต้องตัดสินใจเปลี่ยนแผนกะทันหันระหว่างทาง เพราะส่งผลให้ธนาคารเข้มงวดกับการพิจารณาอนุมัติวงเงินให้ธุรกิจมากขึ้น...” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 9, 2563) จากการสอบถามข้อมูลผู้บริหารระดับสูงของธนาคารได้ให้ข้อมูลที่น่าสนใจว่า

“...พบว่าพนักงานติดเชื่อไวรัสโควิด - 19 ทำให้ทางธนาคารต้องมีการประกาศปิดสำนักงาน และปิดสาขาหลายแห่งเพื่อดำเนินการตามแผนปฏิบัติการฉุกเฉิน พนักงานที่ติดเชื่อก็ต้องเข้ารักษาตัวในโรงพยาบาล ส่วนพนักงานที่ปฏิบัติงานในพื้นที่เกิดเหตุก็ต้องกักตัวอยู่บ้านเพื่อเฝ้าสังเกตอาการเป็นเวลา 14 วัน...” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 5, 2563)

การดำเนินธุรกิจที่แม้จะแตกต่างกันในประเภทของกิจการแต่ก็ล้วนมีปัญหาไม่ต่างกันต่อการประสบความสำเร็จในการบริหารงาน บริหารคน บริหารเงิน ไม่ว่าธุรกิจการท่องเที่ยว โรงแรม ร้านอาหาร ที่ได้รับผลกระทบค่อนข้างหนัก โดยเฉพาะธุรกิจที่มีฐานลูกค้าส่วนใหญ่เป็นชาวต่างชาติมาจากต่างประเทศ ผลจากวิกฤตครั้งนี้ทำให้หลายองค์การตระหนักได้ว่าไม่ควรจะยึดรายได้จากทางเดียว และกลุ่มเดียว ควรสร้างช่องทางรายได้ที่หลากหลายและเพิ่มช่องทางการทำการตลาดกับคนในประเทศด้วย ในขณะที่องค์การบางแห่งประสบปัญหาสภาพคล่อง ธนาคารเข้มงวดในการอนุมัติ พนักงานมีการติดเชื่อ ต้องปิดสาขา ปิดองค์การ ทำให้การทำงานต้องหยุดชะงัก ส่งผลต่อความเชื่อมั่นขององค์การธุรกิจ ส่วนการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการทำงาน Work From Home อาจไม่เหมาะกับการทำงานที่บ้านเป็นระยะเวลานาน เพราะบุคลากรไม่มีความพร้อมในด้านอุปกรณ์และสถานที่ในการทำงาน

1.3 กลยุทธ์การสร้างรายได้เปรียบในการแข่งขัน ด้วยความอุดมสมบูรณ์ของประเทศไทยทั้งทรัพยากรการบริหาร ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรมนุษย์ ท่าเลที่ตั้งสภาพภูมิอากาศ สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นโอกาสและปัจจัยเสริมให้ผู้บริหารที่มีความมั่นคงทางอารมณ์และ

ต้นตัวที่จะเรียนรู้อย่างต่อเนื่องพร้อมกับตระหนักว่าตนยังต้องค้นคว้าเรียนรู้อย่างไม่สิ้นสุดร่วมกับประสบการณ์ที่สั่งสมมาอย่างยาวนานเพื่อนำมาสร้างความได้เปรียบในการพยากรณ์ภาพเหตุการณ์ในอนาคตได้แม่นยำในการบริหารตามรูปแบบความปกติใหม่ (New Normal) จากการสอบถามข้อมูลนักวิชาการได้ให้ข้อมูลที่น่าสนใจว่า

“...ประเทศไทยของเรามีต้นทุนด้านความหลากหลายทางชีวภาพสูงมาก ถือเป็นจุดแข็งในด้านการส่งเสริมเศรษฐกิจชีวภาพ สามารถนำมาต่อยอดและยกระดับมูลค่าในห่วงโซ่การผลิตสินค้าและบริการ ...” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 1, 2563) จากการสอบถามข้อมูลเจ้าของสถานที่ท่องเที่ยวติดอันดับโลกได้ให้ข้อมูลที่น่าสนใจว่า

“...ประเทศไทยเรามีความโชคดีหลาย ๆ อย่าง มีความอุดมสมบูรณ์แม้จะอยู่ในช่วงโรคโควิด - 19 ที่ระบาดเหมือนกับอีกหลาย ๆ ประเทศในโลกนี้แต่ไม่ได้เผชิญกับปัญหาการขาดแคลนอาหารและวัตถุดิบต่าง ๆ จึงมั่นใจและเชื่อมั่นว่าต่อไปชาวต่างชาติก็จะมองประเทศเราในฐานะประเทศที่มีความปลอดภัย ความอุดมสมบูรณ์และความมั่นคงทางอาหาร...” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 11, 2563)

นับเป็นความโชคดีของประเทศไทยที่มีต้นทุนที่ดีหลาย ๆ ด้านเช่น เกษตรกรรมอาหาร การสาธารณสุข การท่องเที่ยว เป็นต้น สามารถนำมาใช้สร้างความได้เปรียบในการเข้าใจและเข้าถึงผู้บริโภคที่หันมาสนใจเกี่ยวกับสุขภาพ ทำให้ธุรกิจด้านสุขภาพมีโอกาขยายตัวมากขึ้น รวมถึงธุรกิจอีคอมเมิร์ซต่าง ๆ และเป็นโอกาสดีในการผลักดันให้ธุรกิจที่ยังไม่ได้ขึ้นทะเบียนต่าง ๆ เข้าสู่การจดทะเบียนให้ถูกต้อง เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ลูกค้า เช่น ธุรกิจสปา เพราะประเทศไทยมีความได้เปรียบเชิงยุทธศาสตร์เป็นศูนย์กลางเชื่อมต่อภูมิภาคต่าง ๆ ในอาเซียน เหมาะแก่การเป็นฮับ (Hub) หรือฐานที่ตั้งของสำนักงานภาคธุรกิจ มีโครงสร้างพื้นฐานที่ดี มีระบบธนาคารพาณิชย์ที่ค่อนข้างเข้มแข็ง เนื่องจากได้ผ่านบทเรียนจากวิกฤติในปี พ.ศ. 2540 มาแล้ว ทำให้ทุกภาคส่วนมีวิธีการรับมือที่ดี

1.4 กลยุทธ์การสร้างความสุขในการทำงาน ช่วงวิกฤติโควิด - 19 นี้ ผู้บริหารต้องมีความสามารถสร้างความสมดุลในแง่ของการมีมนุษยธรรมกับความรับผิดชอบผู้ถือหุ้น ซึ่งเป็นเรื่องที่ทำคู่กันไป ซึ่งวิกฤติคืออุปสรรคที่ทำให้ยากท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและมีความไม่แน่นอนสูง ผู้นำจึงต้องแสดงให้เห็นถึงความมั่นคงสร้างความสุขให้บุคลากรมีความมั่นใจ โดยสื่อสารรายวันกับบุคลากรเพื่อสร้างความเข้าใจเรื่องต่าง ๆ และต้องควบคุมสิ่งต่าง ๆ ในองค์กรให้ได้ เพื่อช่วยทั้งในเรื่องสุขภาพจิตและความมั่นคงในงานให้แก่บุคลากร เพราะวิกฤตินี้ทุกคนต่างเต็มไปด้วยคำถามมากมายทั้งในเรื่องครอบครัว ความมั่นคงในงาน ในฐานะผู้บริหารจึงต้องสามารถสรุปเป้าหมายให้ได้ทั้งสองอย่าง เพราะบุคลากรคือผู้สร้างผลงาน

และทำให้แก่องค์การ จึงต้องช่วยบรรเทาความกังวลใจและความเดือดร้อนของบุคลากรให้ ลดลงและไม่ขวัญเสีย จากการสอบถามข้อมูลที่ปรึกษาด้านธุรกิจได้ให้ข้อมูลที่น่าสนใจว่า

“...การแพร่ระบาดครั้งนี้ส่งผลกระทบมากกว่าการระบาดครั้งใหญ่ ๆ ที่ผ่านมา ทั้งต่อ การดำเนินชีวิตของผู้คน การทำงานขององค์กรต่าง ๆ การขยายตัวของเศรษฐกิจโลก ทำให้ กิจกรรมทางเศรษฐกิจเผชิญกับภาวะชะงักงัน ผู้คนตกงาน และกำลังซื้อที่หดหาย ส่งผลกระทบ ต่อห่วงโซ่อุปทานไปทั่วโลก...” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 12, 2563) จากการสอบถามข้อมูลที่ ปรึกษาภาคอุตสาหกรรมได้ให้ข้อมูลที่น่าสนใจว่า

“...ประเมินสถานการณ์โลกว่าเราจะมีวัคซีนมาแก้ปัญหานี้ได้ทั่วถึงภายในปี พ.ศ. 2564 ขณะนี้แม้ภาครัฐจะคลายล็อกทางเศรษฐกิจเกือบทั้งหมดแล้ว แต่คาดว่าภายใต้ สถานการณ์เศรษฐกิจไทยในไตรมาส 3 ของปีนี้ ภาพรวมเศรษฐกิจไทยก็ยังน่าห่วงอยู่ดี เพราะ กำลังซื้อของคนในประเทศไม่ได้ฟื้นตัวมากนัก...” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 2, 2563)

อุปสรรคที่เกิดจากการแพร่กระจายของเชื้อไวรัสโควิด - 19 ทั้งจากประเทศไทยและ ทั่วโลกยังไม่ยุติ ในขณะที่วัคซีนเริ่มทยอยฉีดให้ประชาชนเป็นกรณีฉุกเฉินในหลายประเทศ แต่ สภาพเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศไทยยังน่าเป็นห่วง เพราะกำลังซื้อของประชาชนลดลง ผู้คนตกงาน เศรษฐกิจโลกก็ยังคงชะลอตัว การส่งออกของประเทศไทยยังประสบปัญหา พฤติกรรมของผู้บริโภคเปลี่ยนแปลง การปิดเส้นทางบินระหว่างประเทศภาคการท่องเที่ยวและ ธุรกิจต่าง ๆ ที่ไม่มีนักท่องเที่ยวซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นอุปสรรคต่อการฟื้นตัวของเศรษฐกิจไทย

1.5 กลยุทธ์การรักษาความสามารถในการแข่งขัน โดยการรักษา ความสามารถในการแข่งขัน คือ การเรียนรู้จากการแข่งขันเพื่อจุดประกายการเปลี่ยนแปลงใน โมเดลธุรกิจองค์การที่จะทำให้้องค์การขึ้นหน้าคู่แข่งได้ โดยการสร้างความเชี่ยวชาญในการ เปลี่ยนอย่างฉับพลันของดิจิทัล เพื่อให้ผู้บริหารรับมือกับการเปลี่ยนแปลงได้ สามารถเล็งเห็น ความเสี่ยงจากการเปลี่ยนแปลงที่กำลังคุกคาม จำแนกองค์ประกอบของความเสียดังกล่าว นำ องค์ประกอบที่สามารถสร้างความแข็งแกร่งมาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่องค์การ แล้วจึงหาทางดึง องค์ประกอบดังกล่าวมาสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน จากการสอบถามข้อมูลผู้บริหาร องค์การธุรกิจขนาดใหญ่ได้ให้ข้อมูลที่น่าสนใจว่า

“...ด้านธุรกิจแพคเกจจิ้ง เรามุ่งขายสินค้าและบริการด้านบรรจุภัณฑ์ที่ตอบโจทย์ความ ต้องการของลูกค้าที่เปลี่ยนไป...ด้านธุรกิจขนส่งสินค้า โลจิสติกส์และ เอ็กส์เพรส ก็มีมาตรการที่ เข้มงวดตั้งแต่การรับสินค้า การจัดการคลังสินค้า ตลอดจนการจัดส่งสินค้า.....” ด้านธุรกิจ เคมีคอลส์ก็เร่งปรับกลยุทธ์การดำเนินธุรกิจเพื่อลดต้นทุนและเพิ่มความสามารถการแข่งขันใน

ตลาด...” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 10, 2563) จากการสอบถามข้อมูลผู้ประกอบการ อสังหาริมทรัพย์ขนาดใหญ่ได้ให้ข้อมูลที่น่าสนใจว่า

“...การสร้างแบรนด์คือ การที่เราจะมีคุณค่าส่งมอบให้กับลูกค้าได้อย่างไร ยิ่งในช่วงวิกฤติ การระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 องค์กรเราไม่ได้ทำแค่อสังหาริมทรัพย์อย่างเดียว เท่านั้น แต่ยังทำในเรื่องของการจัดการอสังหาริมทรัพย์ด้วย เรามีทีมดูแลลูกค้าที่ใหญ่ที่สุดในอุตสาหกรรมนี้ เราเอาเงิน 1 บาท จากกำไรทุก 100 บาท ตั้งสำรองเพื่อว่า หากบ้านลูกค้ามีปัญหาเราจะได้เข้าไปดูแลช่วยเหลือลูกค้าได้...” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 8, 2563)

นอกจากนี้การรักษาความสามารถในการแข่งขันโดยการลดค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ในการประกอบการ เช่น ลดพนักงาน ลดจำนวนสาขา ลดเวลาการทำงานให้เหมาะสม บทบาทแผนการตลาดและการลงทุนต่าง ๆ ใหม่ ส่งเสริมการนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาใช้เพิ่มประสิทธิภาพการบริหาร การทำงาน การผลิตสินค้าและบริการ รวมถึงการสื่อสารกับลูกค้า เช่น ใช้สร้างช่องทางการขายออนไลน์ ใช้ Facebook YouTube และ Instagram ฯลฯ ในการติดต่อสื่อสารหรือดูแลลูกค้า เพื่อรักษาฐานลูกค้าเดิมและสร้างฐานลูกค้าใหม่ ๆ เป็นต้น ปรับเปลี่ยนวิธีคิด หาวีธีใหม่ ๆ หรือช่องทางใหม่ในการสร้างผลิตภัณฑ์ บริการ ที่ตอบโจทย์ความต้องการของผู้บริโภคมากที่สุด เพื่อกระตุ้นยอดขายและสร้างรายได้ใหม่ ๆ ให้กับองค์กร

1.6 กลยุทธ์การสร้างคุณค่า ในโลกของการเปลี่ยนแปลงกับรูปแบบความปกติใหม่ (New Normal) ที่เกิดจากการระบาดโควิด – 19 นี้ ทำให้ผู้คนต้องมีการเว้นระยะห่างทางสังคม (Social Distancing) มีผลทำให้พฤติกรรมกรรมการบริโภครูปแบบใหม่เกิดขึ้นโดยผู้บริโภคซื้อของออนไลน์ ผ่านสื่อโซเชียล เชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตตลอดเวลา (Hyper - Connected) และมีข้อมูลสินค้าอย่างท่วมท้นในโลกอินเทอร์เน็ต ช่วงเวลานี้จึงเป็นช่วงสำคัญที่ผู้บริหารต้องสร้างคุณค่าให้แก่สินค้าและบริการขององค์กรในการเข้าถึงและสร้างความไว้วางใจสูงสุดแก่ผู้บริโภค โดยการเข้าใจการใช้ชีวิตประจำวันของผู้บริโภคผ่านเทคโนโลยีที่สามารถนำมาปรับใช้ในการบริหารและตอบสนองต่อความต้องการเชิงลึกของฐานลูกค้าที่มีขนาดใหญ่ได้ จากการสอบถามข้อมูลผู้ประกอบการธุรกิจสปาขนาดใหญ่ได้ให้ข้อมูลที่น่าสนใจว่า

“...เปิดให้บริการ Spa Wellness Online Services แบบส่วนบุคคลเพื่อเสริมสร้างสุขภาพให้แก่ลูกค้า และบุคคลทั่วไป ผ่านช่องทาง Video Conference ประกอบด้วย การให้คำปรึกษาด้านสุขภาพกาย ใจโดยทีมผู้เชี่ยวชาญ ด้านโภชนาการ การออกกำลังกายในรูปแบบต่าง ๆ โดยครูฝึกสอนเฉพาะด้าน...” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 7, 2563) นอกจากนี้จากการสอบถามข้อมูล ผู้ประกอบการธุรกิจร้านอาหารขนาดใหญ่ได้ให้ข้อมูลที่น่าสนใจว่า

“...เราจะปรับไลน์โปรดักต์ โดยเน้นกลุ่มเมนูสุขภาพเพื่อสุขภาพออร์แกนิก ลดน้ำตาลลดโซเดียม ทั้งนี้ก็เพื่อให้สอดคล้องกับพฤติกรรมและเทรนด์ของผู้บริโภคยุคใหม่นี้ ซึ่งขณะนี้หันมาใส่ใจเรื่องสุขภาพมากขึ้น...” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 6, 2563)

การสร้างคุณค่า (Create Value) ให้กับสินค้าและบริการต่าง ๆ ในสถานการณ์การระบาดโควิด - 19 จึงต้องสร้างสินค้าและบริการที่แปลกใหม่ มีเรื่องราวความเป็นมา มีวิสัยทัศน์ มีเอกลักษณ์ตอบโจทย์ความต้องการของลูกค้าหรือผู้บริโภค ควบคู่กับ Service Mind ให้ลูกค้าได้รับประสบการณ์ที่ดีที่สุดเมื่อซื้อสินค้าหรือใช้บริการ รวมถึงแบ่งปันและช่วยเหลือทุกภาคส่วนในสังคม ซึ่งนอกจากจะช่วยให้ธุรกิจต่าง ๆ พันตัวไปด้วยแล้วยังช่วยสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับแบรนด์ด้วย

2. เพื่อศึกษาแนวทางการนำกลยุทธ์การบริหารสู่การปฏิบัติในรูปแบบความปกติใหม่ (New Normal)

แนวทางการสร้างกลยุทธ์การบริหารองค์การด้วยสถานการณ์แพร่ระบาดไวรัสโควิด - 19 ทำให้องค์การต้องปรับตัวให้เข้าความปกติใหม่ (New Normal) โดยปรับตัวให้เข้ากับรูปแบบวิถีใหม่นี้ให้เคยชิน เพราะแม้จะก่อให้เกิดความไม่แน่นอนและความเสี่ยงต่อการอยู่รอด แต่ในความเสี่ยงย่อมมีโอกาสโดยการปรับตัวเพื่อคว้าโอกาสที่อยู่ท่ามกลางวิกฤติได้โดยผู้บริหารต้องมองไปข้างหน้าว่าภาพของธุรกิจจะเปลี่ยนไปอย่างไร เพื่อเตรียมพร้อมหาทางรับมือใช้วิกฤติเป็นโอกาสสุดต้นทุน เก็บเงินสด เพิ่มสภาพคล่อง ปรับวิธีการทำงานเพื่อลดการใช้จ่ายมากกว่าเรื่องการลดคน ให้ความสำคัญกับการดูแลลูกค้าเพื่อรักษาไว้ตลอดไป ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการเปลี่ยนแปลงวิเคราะหปรับเปลี่ยยนองค์การให้เหมาะสมกับกลยุทธ์ธุรกิจและพฤติกรรมของลูกค้าที่เปลี่ยนไป จากการสอบถามข้อมูลที่ปรึกษากลุ่มธุรกิจการค้าได้ให้ข้อมูลที่น่าสนใจว่า

“...ให้มองวิกฤติโควิด - 19 ครั้งนี้ให้เป็นโอกาสแบบวิถีใหม่ New Normal โดยยกระดับมาตรฐานการบริการ เมื่อก่อนเน้นปริมาณ เช่น การท่องเที่ยว มีนักท่องเที่ยวมาเที่ยวประเทศไทยปีละ 40 ล้านคน แต่ขณะนี้ต้องเปลี่ยนบริบทใหม่เน้นคุณภาพ ไม่เน้นจำนวนสร้างความแตกต่างของสินค้าและบริการให้มีรูปแบบที่เปลี่ยนแปลงไปให้เหมาะสมกับยุคโควิด - 19 และยุคหลังโควิด - 19 ...” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 6, 2563) จากการสอบถามข้อมูลผู้บริหารธุรกิจขนาดใหญ่ได้ให้ข้อมูลที่น่าสนใจว่า

“...การตัดสินใจที่ฉับไว แต่ยืดหยุ่น พร้อมเปลี่ยนแปลงการถอดบทเรียนเพื่อปรับการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง การเพิ่มประสิทธิภาพให้การดำเนินธุรกิจด้วยเทคโนโลยี ตลอดจนความร่วมมือร่วมใจจากพนักงานจึงเป็นสิ่งสำคัญมากที่จะช่วยขับเคลื่อนให้ธุรกิจสามารถคว้าโอกาสใหม่ ๆ...” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 10, 2563) จากการสอบถามข้อมูลที่ปรึกษาธุรกิจโรงแรมได้ให้ข้อมูลที่น่าสนใจว่า

“...เหตุการณ์วิกฤติในครั้งนี้เราไม่รู้ว่าสถานการณ์จะดำเนินไปอีกนานแค่ไหน สิ่งที่เราทำได้ตอนนี้ก็คือ 1) วิเคราะห์รูปแบบการฟื้นตัวทางเศรษฐกิจจากวิกฤติในครั้งก่อน ๆ 2) ขยายความหลากหลายทางการตลาด 3) ใช้ประโยชน์จากความก้าวหน้าด้านดิจิทัลในการวางรากฐานเพื่อรองรับการฟื้นตัว...” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 9, 2563)

แนวทางการสร้างกลยุทธ์การบริหารองค์การในภาวะความปกติใหม่นี้ โดยองค์การต้องปรับเปลี่ยนนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้พัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการ ดำเนินธุรกิจแบบสร้างพันธมิตรพึ่งพาอาศัยกันทั้งกับผู้มีส่วนได้เสีย การตัดสินใจต้องฉับไว และยืดหยุ่นพร้อมปรับเปลี่ยนตามสถานการณ์ มองหาช่องทางธุรกิจใหม่ ๆ ขยายหรือเพิ่มช่องทางความหลากหลายทางการตลาด เน้นคุณภาพ สร้างความแตกต่าง เน้นความปลอดภัยจากโรคระบาดและมีการวางแผนเพื่อเตรียมรับมือความไม่แน่นอนในปัจจุบันและอนาคต

อภิปรายผล

1. การนำกลยุทธ์การบริหารสู่การปฏิบัติในรูปแบบความปกติใหม่ (New Normal)

1.1 กลยุทธ์วิสัยทัศน์ผู้นำ ผู้นำต้องมีวิสัยทัศน์และความสามารถในการสร้างแบรนด์ที่มีความเข้มแข็ง มีความน่าเชื่อถือต่อสถาบันการเงิน ผู้บริโภค และมีผลการประกอบการที่ดี มีความพร้อมด้านเทคโนโลยี ระบบสารสนเทศ และอุปกรณ์ ที่จะช่วยในการอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติงานของบุคลากร และการพัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการ มีบุคลากรที่หลากหลาย มีความสามารถ ประสบการณ์ และความเชี่ยวชาญที่เหมาะสมกับตำแหน่งงาน ทำให้จุดแข็งเหล่านี้กลายเป็นความน่าเชื่อถือสอดคล้องกับแนวคิดของ Kotler & Armstrong ที่ว่าการดำเนินธุรกิจที่ประสบความสำเร็จต้องให้ความสำคัญกับการบริหารงานให้ประสบความสำเร็จและมีประสิทธิภาพ ซึ่งขึ้นอยู่กับการจัดการองค์การที่เป็นระบบ (Kotler, P. & Armstrong, G., 2009) และกิจกรรมต่าง ๆ สำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิภาพด้วยคนและทรัพยากรขององค์การและส่วนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการ และสอดคล้องกับการศึกษาของอรุณกมล สุขเอนก เรื่องกลยุทธ์การบริหารจัดการของธนาคารพาณิชย์เอกชนสู่การเป็นองค์กรการสมรรถนะสูง เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่างได้แก่ธนาคารพาณิชย์เอกชนชั้นนำ 2 แห่ง โดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพการสัมภาษณ์เชิงลึกและการ

สนทนากลุ่ม และศึกษาสภาพแวดล้อมด้วยวิธี SWOT Analysis ผลการวิจัยพบว่าสภาพการบริหารจัดการธนาคารพาณิชย์เอกชนอยู่ภายใต้ความกดดันจากกระแสโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจและด้วยบริบทของธนาคารพาณิชย์เอกชนซึ่งเป็นศูนย์กลางการออมการลงทุนจึงให้ความสำคัญต่อลูกค้าและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียด้วยการพัฒนาคุณภาพบริการด้วยนวัตกรรมและเทคโนโลยีดิจิทัลประกอบกับสภาพแวดล้อมองค์การที่เป็นจุดแข็งของธนาคารพาณิชย์คือมีศักยภาพด้านวิสัยทัศน์ผู้บริหาร บุคลากรที่มีขีดความสามารถ มีความพร้อมต่อการพัฒนาในทุกมิติสอดรับโอกาสจากนโยบายรัฐบาลในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การชำระเงินอิเล็กทรอนิกส์สู่ระบบสังคมไร้เงินสด เกิดการขยายตลาดการลงทุนไปยังประเทศภูมิภาคอาเซียน (อรุณกมล สุขเอนก, 2562)

1.2 กลยุทธ์การบริหารความเปลี่ยนแปลง ในการดำเนินธุรกิจในรูปแบบความปกติใหม่ (New Normal) ที่แม้จะแตกต่างกันในด้านประเภทของกิจการแต่ก็ล้วนมีปัญหาไม่ต่างกันที่ประสบความยากลำบากในการบริหารงาน บริหารคน บริหารเงิน ไม่ว่าธุรกิจการท่องเที่ยว โรงแรม ร้านอาหาร ที่ได้รับผลกระทบค่อนข้างหนัก โดยเฉพาะธุรกิจที่มีฐานลูกค้าส่วนใหญ่เป็นชาวต่างชาติมาจากต่างประเทศ ผลจากวิกฤติโรคระบาดครั้งนี้ทำให้หลายองค์กรตระหนักได้ว่าไม่ควรจะยึดรายได้จากทางเดียว และกลุ่มเดียว ควรสร้างช่องทางรายได้ที่หลากหลาย และเพิ่มช่องทางการทำการตลาดในประเทศด้วย ในขณะที่องค์การบางแห่งประสบปัญหาสภาพคล่อง ธนาคารเข้มงวดในการอนุมัติ บุคลากรมีการติดเชื้อ ต้องปิดสาขา ปิดองค์การ ทำให้การทำงานต้องหยุดชะงัก ส่งผลต่อความเชื่อมั่นขององค์กร ส่วนการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการทำงานในกิจการบางประเภทไม่สามารถ Work From Home ได้ เพราะบุคลากรไม่มีความพร้อมในด้านอุปกรณ์การทำงานสอดคล้องกับผลการวิจัยของสถาบัน McKinsey ที่เสนอแนวคิดที่ว่า ความคล่องตัวขององค์กรคือการนำความสามารถขององค์กรมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยการเสริมสร้างโอกาสและความได้เปรียบทางธุรกิจอย่างมีประสิทธิภาพ โดยดูจากองค์ประกอบภายนอกหลาย ๆ อย่าง เช่น เศรษฐกิจ สภาพแวดล้อม สังคม และการเมือง ซึ่งเป็นสิ่งที่เราไม่สามารถคาดการณ์ได้ ดังนั้น ในจุดนี้เราจึงต้องมีการสร้างความยืดหยุ่นและการปรับตัวเพื่อทำให้องค์กรพร้อมต่อทุกสถานการณ์ (McKinsey Global Institute, 2014) และสอดคล้องกับการศึกษาของ ธงชัย ทองมา เรื่อง การบริหารจัดการความเสี่ยงกับการบริหารการเปลี่ยนแปลง: องค์การในยุคโลกาภิวัตน์ จากการศึกษาพบว่าการบริหารจัดการความเสี่ยงและการบริหารการเปลี่ยนแปลงมีความสำคัญมากสำหรับองค์กรทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ท่ามกลางการแข่งขันสูง และองค์การมีความต้องการขับเคลื่อนภารกิจต่าง ๆ ให้อยู่รอด เจริญเติบโต และดำเนินกิจการต่อไปด้วยความมั่นคงและยั่งยืน เพื่อที่จะนำองค์การไปในทิศทางที่เหมาะสมกับการพัฒนาองค์การในยุคความปกติใหม่ (ธงชัย ทองมา, 2558)

1.3 กลยุทธ์การสร้างรายได้เปรียบในการแข่งขัน ด้วยความพร้อมและเป็นโอกาสของประเทศไทยที่มีต้นทุนที่ดีหลาย ๆ ด้าน เช่น เกษตรกรรม อาหาร การสาธารณสุข

การท่องเที่ยว เป็นต้น โดยการนำมาใช้สร้างความได้เปรียบในการเข้าใจและเข้าถึงผู้บริโภคที่หันมาสนใจเกี่ยวกับสุขภาพ ทำให้ธุรกิจด้านสุขภาพมีโอกาสขยายตัวมากขึ้น รวมถึงธุรกิจอีคอมเมิร์ซต่าง ๆ และเป็นโอกาสดีในการผลักดันให้ธุรกิจที่ยังไม่ได้ขึ้นทะเบียนต่าง ๆ เข้าสู่การจดทะเบียนให้ถูกต้อง เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ลูกค้า เช่น ธุรกิจสปา เพราะประเทศไทยมีความได้เปรียบเชิงยุทธศาสตร์เป็นศูนย์กลางเชื่อมต่อภูมิภาคต่าง ๆ ในอาเซียนเหมาะแก่การเป็นฮับหรือฐานที่ตั้งของสำนักงานภาคธุรกิจ มีโครงสร้างพื้นฐานที่ดี มีระบบธนาคารพาณิชย์ที่ค่อนข้างเข้มแข็ง เนื่องจากได้ผ่านบทเรียนจากวิกฤติในปี พ.ศ. 2540 มาแล้ว ทำให้ทุกภาคส่วนมีวิธีการรับมือที่ดีสอดคล้องกับแนวคิดของ ไมเคิล ยูจีน พอร์เตอร์ ซึ่งได้กล่าวว่าธุรกิจต้องวิเคราะห์กลุ่มอุตสาหกรรมของบริษัท การทำความเข้าใจต่อคู่แข่ง การเลือกตำแหน่งในการแข่งขัน และการสร้างความได้เปรียบในการแข่งขัน โดยต้องนำกลยุทธ์การแข่งขันทั่วไป 3 แบบ คือ การเป็นผู้นำด้านต้นทุนโดยรวม การสร้างความแตกต่าง และการมุ่งเน้นกลยุทธ์แต่ละแบบไปปฏิบัติเพื่อสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันของธุรกิจ ในสถานการณ์ปัจจุบัน (Michael E. Porter, 1998) และสอดคล้องกับการศึกษาของ กฤตวรรณ พริ้งสกุล เรื่อง ปัจจัยเกื้อหนุนกลยุทธ์การสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันธุรกิจ ผลการวิเคราะห์พบว่า กลยุทธ์การสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันธุรกิจสร้างข่ายสายเคเบิลใต้ดินพบว่าเกิดจากคุณภาพทางการจัดการ ($B = 0.93$) และคุณภาพขององค์การ ($B = 0.59$) ตามลำดับ ข้อเสนอแนะจากการวิจัยครั้งนี้ พบว่ากลยุทธ์การสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันธุรกิจสร้างข่ายสายเคเบิลใต้ดิน ต้องเกิดจากการผสมผสานองค์ประกอบด้านผู้นำด้านทุนเพื่อให้องค์การ สามารถดำเนินกิจการได้อย่างมีประสิทธิภาพต้องมีองค์ประกอบด้านการสร้างความแตกต่าง โดยคิดหาวิธีการอยู่ตลอดเพื่อตอบสนองต่อเหตุการณ์และองค์ประกอบด้านการมุ่งเน้นเฉพาะกลุ่ม โดยหากกลุ่มเป้าหมายที่ชัดเจนไม่เสียเวลา ตรงเป้าหมายและในการดำเนินธุรกิจต้องมีการพัฒนาธุรกิจไปเป็นลำดับขั้นตอน (กฤตวรรณ พริ้งสกุล, 2558)

1.4 กลยุทธ์การสร้างความสุขในการทำงาน เนื่องจากอุปสรรคที่เกิดจากการแพร่กระจายของเชื้อไวรัสโควิด - 19 ทั้งจากประเทศไทยและทั่วโลกยังไม่ยุติ วัคซีนกำลังอยู่ระหว่างการผลิตให้เพียงพอกับความต้องการ สภาพเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศไทยยังน่าเป็นห่วง เพราะกำลังซื้อของประชาชนลดลง เศรษฐกิจโลกก็ยังคงชะลอตัว การส่งออกของประเทศไทยยังประสบปัญหา ผู้คนตกงาน พฤติกรรมของผู้บริโภคเปลี่ยนแปลง การปิดเส้นทางการบินระหว่างประเทศ เป็นอุปสรรคต่อการฟื้นตัวของภาคการท่องเที่ยวและธุรกิจต่าง ๆ สอดคล้องกับแนวคิด ของ Eisenberger et al. ที่กล่าวว่า การที่บุคคลรับรู้ถึงความห่วงใยใส่ใจ และดูแลจากองค์กรที่ตนได้ทำงานอยู่จะช่วยเพิ่มความพึงพอใจในงานเป็นอารมณ์ทางบวก ลดความเครียด และส่งผลต่อประสิทธิภาพและผลการปฏิบัติงานได้โดยตรง ซึ่งถือเป็นลักษณะหนึ่งของบุคคลากรที่มีความสมดุลระหว่างงานและชีวิตคือ การมีความผูกพันทางจิตใจ (Eisenberger, R. et al, 1986) และมีความพึงพอใจ และสอดคล้องกับการศึกษาของ ถิรัตน์

พิมพ์ภาพรณ์ เรื่อง กลยุทธ์การจัดการความสุขในการทำงานขององค์กร: ปัจจัยเชิงสาเหตุและผลลัพธ์ พบว่า ความสุขในการทำงานเป็นแรงจูงใจสำคัญของพนักงาน หากพนักงานเกิดความสุขในการทำงานแล้วสามารถส่งผลดีทั้งต่อพนักงานและองค์กร ซึ่งการสนับสนุนจากองค์กรนับว่ามีส่วนสำคัญต่อการสร้างความสุขในการทำงานของพนักงาน โดยองค์กรควรนำแนวทางการสร้างสุขในการทำงานมาจัดทำเป็นส่วนหนึ่งของกลยุทธ์องค์กร (ถิตรัตน์ พิมพ์ภาพรณ์, 2561) ทั้งนี้เพราะกลยุทธ์องค์กรถือเป็นแผนแม่บทที่ครอบคลุมทุกกระบวนการในการดำเนินกิจการ และกำหนดทิศทางในการดำเนินงานขององค์กรในระยะยาว อีกทั้งยังเป็นแนวทางในการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้บรรลุเป้าหมาย ก่อให้เกิดความได้เปรียบทางการแข่งขัน และประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืน ทั้งนี้ กลยุทธ์การจัดการความสุขในการทำงานครอบคลุมถึงมิติของความสุขทางจิตใจ กายภาพ และสังคม ประกอบด้วย การนำเสนอคุณค่าต่อพนักงาน การสร้างความสมดุลในงานและชีวิต และการจัดการความหลากหลายในการทำงาน โดยมีปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลกระทบต่อ การดำเนินกลยุทธ์ การจัดการความสุขดังกล่าว ได้แก่ โครงสร้างองค์กรแบบมีชีวิต วัฒนธรรมองค์กรแบบมีส่วนร่วม และภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเชิงจริยธรรม โดยผลลัพธ์สำคัญที่เกิดจากการดำเนินกลยุทธ์การจัดการความสุขในการทำงาน ได้แก่ ประสิทธิภาพด้านการจัดการทรัพยากรมนุษย์และผลการดำเนินงานที่ดีของธุรกิจ

1.5 กลยุทธ์การรักษาความสามารถในการแข่งขัน สามารถรักษาไว้ได้โดยการลดค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ในการประกอบการ เช่น ลดพนักงาน ลดจำนวนสาขา ลดเวลาการทำงานให้เหมาะสม ทบทวนแผนการตลาดและการลงทุนต่าง ๆ ใหม่ ส่งเสริมการนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาใช้เพิ่มประสิทธิภาพการบริหาร การทำงาน การผลิตสินค้าและบริการ รวมถึงการสื่อสารกับลูกค้า เช่น ใช้สร้างช่องทางการขายออนไลน์ ใช้ Facebook YouTube และ Instagram ฯลฯ ในการติดต่อสื่อสารหรือดูแลลูกค้า เพื่อรักษาลูกค้าเดิมและสร้างฐานลูกค้าใหม่ ๆ เป็นต้น ปรับเปลี่ยนวิธีคิด หาวิธีใหม่ ๆ หรือช่องทางใหม่ในการสร้างผลิตภัณฑ์บริการ ที่ตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคมากที่สุด เพื่อกระตุ้นยอดขายและสร้างรายได้ใหม่ ๆ ให้กับองค์กรสอดคล้องกับแนวคิดของ Kotler & Armstrong (กลยุทธ์ทางการตลาด เพื่อสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันจะต้องตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค ด้วยกิจกรรมการสร้างความพึงพอใจของลูกค้าต่อผลิตภัณฑ์ ราคา ช่องทางการจัดจำหน่าย ส่งเสริมการตลาด (Kotler, P. & Armstrong, G., 2009) สอดคล้องกับการศึกษาของพุทธพร อักษรไพโรจน์ เรื่อง กลยุทธ์การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของธุรกิจสปาในโรงแรมและรีสอร์ท จังหวัดภูเก็ต เพื่อรองรับประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนผลการศึกษาพบว่า กลยุทธ์การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของธุรกิจสปาในโรงแรมและรีสอร์ท จังหวัดภูเก็ต เพื่อรองรับประชาคมเศรษฐกิจ คือ กลยุทธ์การมุ่งเน้นเฉพาะส่วน (Focus) และ กลยุทธ์การสร้างความแตกต่าง (Differentiation) ในมิติของกลยุทธ์การสร้าง ความแตกต่างที่บริการ (Services

Differentiation) กลยุทธ์การสร้างความแตกต่างที่ภาพลักษณ์ (Image differentiation) กลยุทธ์การสร้างความแตกต่างที่ผู้ให้บริการ (People Differentiation) กลยุทธ์การสร้างความแตกต่างที่ผลิตภัณฑ์ (Product Differentiation) และกลยุทธ์การสร้างความแตกต่างที่ช่องทางบริการ (Channel Differentiation) (พุทธพร อักษรไพโรจน์, 2559)

1.6 กลยุทธ์การสร้างคุณค่า (Create Value) เป็นการสร้างคุณค่าให้กับสินค้าและบริการต่าง ๆ ในสถานการณ์การระบาดโควิด-19 โดยต้องสร้างสินค้า บริการ แปลก ใหม่ มีเรื่องราวความเป็นมา มีวิสัยทัศน์ มีเอกลักษณ์ ตอบโจทย์ความต้องการของลูกค้าหรือผู้บริโภค ควบคู่กับ Service Mind ให้ลูกค้าได้รับประสบการณ์ที่ดีที่สุดเมื่อซื้อสินค้าหรือใช้บริการ รวมถึงแบ่งปันและช่วยเหลือทุกภาคส่วนในสังคม ซึ่งนอกจากจะช่วยให้อุตสาหกรรมต่าง ๆ พ้นตัวไปด้วยแล้ว ยังช่วยสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับแบรนด์ด้วย สอดคล้องกับแนวคิดมูลค่าตราสินค้าของ Agarwal & Rao ที่กล่าวว่า มูลค่าตราสินค้านำมาจากการวัดสิ่งที่อยู่ในความคาดหวังของผู้บริโภค (Consumer Mindset) โดยมีลักษณะความต่อเนื่อง หรือเป็นลูกโซ่ คือ รับ - สนใจ - ชื่นชอบ - แสดงออก (Awareness-Interest-Desire-Action: AIDA) ซึ่งผลการรับรู้สารสนเทศในเชิงบวกผ่านกระบวนการสื่อสารการตลาดจะส่งผลต่อความรู้สึก และการแสดงออกเชิงพฤติกรรม ทั้งในแง่การซื้อซ้ำ และการแนะนำหรือบอกต่อแบบปากต่อปากของลูกค้านั่นเอง (Agarwal, M. & Rao, V., 1996) และการศึกษาของ สุธา พงศ์ถาวรภิญโญ เรื่อง กลยุทธ์การสร้างสรรคคุณค่าร่วมที่ส่งผลต่อความผูกพันของลูกค้าในโรงแรมระดับ 3 ดาว เมืองพัทยา ผลการศึกษาพบว่า 1) โรงแรมระดับ 3 ดาว มีการแข่งขันสูงเกิดภาวะห้องพักล้นตลาด 2) องค์ประกอบของ กลยุทธ์การสร้างสรรคคุณค่าร่วมที่ส่งผลต่อความผูกพันของลูกค้าโรงแรมระดับ 3 ดาว เมืองพัทยา ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบหลัก คือ 2.1) องค์ประกอบด้านบริการ 2.2) องค์ประกอบด้านความสามารถการผลิตร่วมของลูกค้า 2.3) องค์ประกอบด้านเทคโนโลยีและการสื่อสาร 2.4) องค์ประกอบด้านอรรถประโยชน์ที่ได้รับ 2.5) องค์ประกอบด้านบริการที่เฉพาะเจาะจง และ 2.6) องค์ประกอบด้านประสบการณ์ที่ได้รับ 3) องค์ประกอบการสร้างสรรคคุณค่าร่วมทั้ง 6 องค์ประกอบส่งผลต่อความผูกพันของลูกค้า 4) กลยุทธ์ระดับธุรกิจประกอบด้วย 4.1) ประชาสัมพันธ์สถานที่ท่องเที่ยวในเมืองพัทยา เพื่อสร้างประสบการณ์ 4.2) จัดทำแผนการตลาดเกี่ยวกับกิจกรรมท่องเที่ยว โดยเน้นระบบข้อมูลข่าวสารที่ทันสมัย 4.3) จัดทำแผนที่เส้นทางท่องเที่ยว แหล่งซื้อสินค้าและร้านอาหารภายในตัวเมืองผ่านเส้นทางขนส่งสาธารณะ 4.4) ยกระดับมาตรฐานการบริการที่เฉพาะเจาะจง 4.5) ส่งเสริมกิจกรรมที่สร้างความสัมพันธ์กับลูกค้าในเชิงลึกผ่านกิจกรรมท่องเที่ยว 4.6) ส่งเสริมและพัฒนาด้านภาษาที่หลากหลายและจัดอบรมการบริการด้านโรงแรมเพื่อสร้างมาตรฐานการบริการที่เป็นเลิศ (สุธา พงศ์ถาวรภิญโญ, 2562)

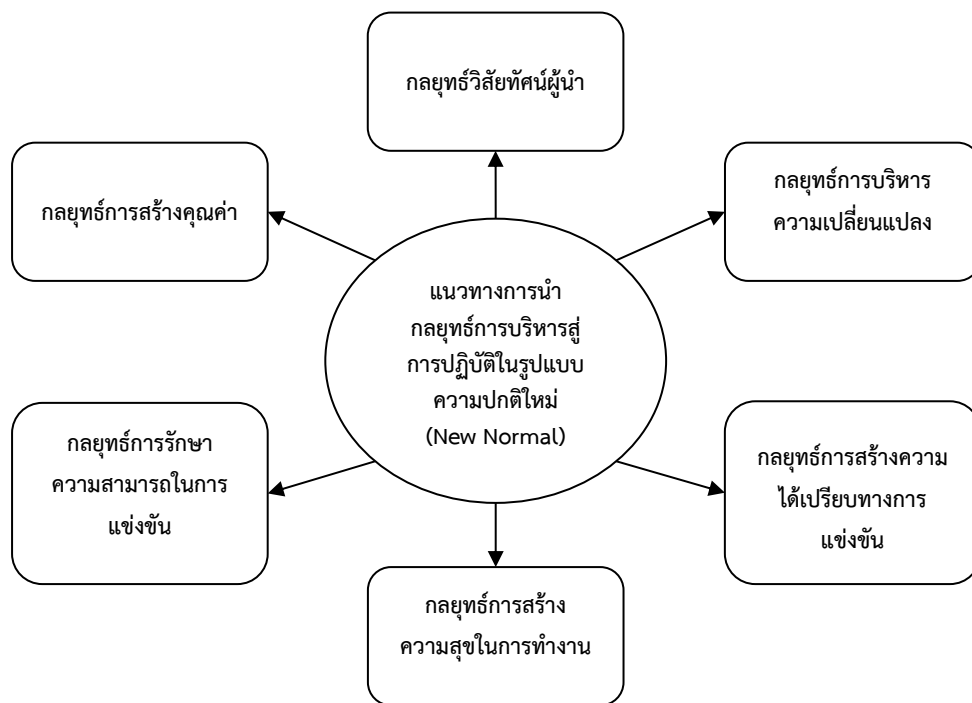

2. เพื่อศึกษาแนวทางการนำกลยุทธ์การบริหารสู่การปฏิบัติในรูปแบบความปกติใหม่ (New Normal)

แนวทางการสร้างกลยุทธ์การบริหารองค์การในภาวะความปกติใหม่นี้ โดยองค์การต้องปรับเปลี่ยนนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้พัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการ ดำเนินธุรกิจแบบสร้างพันธมิตรพึ่งพาอาศัยกันทั้งกับผู้มีส่วนได้เสีย การตัดสินใจต้องฉับไว และยืดหยุ่นพร้อมปรับเปลี่ยนตามสถานการณ์ มองหาช่องทางธุรกิจใหม่ ๆ ขยายหรือเพิ่มช่องทางความหลากหลายทางการตลาด เน้นคุณภาพ สร้างความแตกต่าง เน้นความปลอดภัยจากโรคระบาดและมีการวางแผนเพื่อเตรียมรับมือความไม่แน่นอนในปัจจุบันและอนาคตสอดคล้องกับการศึกษาของ Majdouline Mhalla พบว่า การขับเคลื่อนองค์กรให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันในสภาวะวิกฤติ ถือว่าเป็นสิ่งที่ท้าทายอย่างหนึ่ง สิ่งที่จะคอยควบคุมทุกอย่างให้เป็นไปในแบบแผนเดียวกันก็คือ การแบ่งงานและกำหนดอำนาจในการตัดสินใจให้ชัดเจน แบ่งให้ชัดเรื่องไหนใครตัดสินใจ โดยทางที่ดีที่สุดควรมีคนตัดสินใจเพียงคนเดียวในเรื่องนั้น ๆ และมีแนวทางการดำเนินการในการรับมือแต่ละเฟสอย่างชัดเจน เพื่อให้สามารถทำงานและแก้ไขปัญหาได้อย่างไม่ติดขัด มีการจัดประชุมหัวหน้าทีมเพื่อติดตามและแชร์แนวทางแก้ไขปัญหาโดยคำนึงที่ผลลัพธ์เป็นหลัก ให้ทุกคนมีโอกาสได้แสดงความคิดเห็น เพื่อให้การประชุมเกิดประโยชน์อย่างแท้จริง (Mhalla, M, 2020) และสอดคล้องกับการศึกษาของบุญเรือน ทองทิพย์ เรื่อง โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID - 19) กับศักยภาพของผู้นำต่อการพัฒนาองค์การแบบ New Normal พบว่า วิถีชีวิตของผู้คนมากมาย รวมถึงกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนองค์กรอย่าง “บุคลากร” สิ่งที่จะช่วยลดความกังวล และให้ความรู้สึกมั่นคงต่อพนักงานก็คือ การออกนโยบายประกาศสถานการณ์ของบริษัท รวมถึงมาตรการรับมือกับสถานการณ์ พร้อมกับการให้ความช่วยเหลือที่จะให้ต่อพนักงานได้ เช่น มาตรการดูแลสุขอนามัยของบุคลากร ตามมาตรการ Work From Home และ Social Distancing เป็นต้น (บุญเรือน ทองทิพย์, 2563) โดยวิสัยทัศน์ผู้นำต้องเปิดกว้างและปฏิบัติตามแผนรับมือ (ที่มีความยืดหยุ่น) ต้องพร้อมปรับเปลี่ยนแผนทันทีเมื่อสถานการณ์พลิกผัน รวมไปถึงควร Reset ตำแหน่งในการแข่งขันทางธุรกิจอยู่เสมอ กระบวนการ “ฟื้นฟู” องค์การ โดยผู้นำต้องเริ่มคิดว่าจะเริ่มดำเนินการอย่างไร ทิศทางเป็นแบบใด และจะทำให้บริษัทกลับมาแข็งแกร่งได้อีกครั้งอย่างไร หลังจากนี้ ธุรกิจต้องระงับหลาย ๆ กิจกรรมไปชั่วคราวในช่วงที่มีการระบาดอย่างหนัก และการเพิ่มทักษะให้บุคลากรผ่านการจัดอบรมและการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้บุคลากรมีความรู้ ความเข้าใจในการใช้เทคโนโลยีซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อการทำงานยุคปัจจุบัน หรือกลุ่มคนที่มีความพิเศษด้านดิจิทัลที่กระจายอยู่ในแต่ละหน่วยงานขององค์การ เพื่อช่วยสร้างความเปลี่ยนแปลงด้านทัศนคติของพนักงานในองค์การต่อการนำเทคโนโลยีมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาในอนาคต

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 1 แนวทางการนำกลยุทธ์การบริหารสู่การปฏิบัติในรูปแบบความปกติใหม่ (New Normal)

จากภาพที่ 1 สามารถอธิบายได้ว่า แนวทางการนำกลยุทธ์การบริหารสู่การปฏิบัติในรูปแบบความปกติใหม่ (New Normal) โดยด้านกลยุทธ์วิสัยทัศน์ผู้นำ ควรมีการเปลี่ยนแปลงวิสัยทัศน์ นำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในองค์กรและพัฒนาผลิตภัณฑ์ บริการ และบุคลากร ด้านกลยุทธ์การบริหารความเปลี่ยนแปลง ควรมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการทำงาน การสร้างช่องทางรายได้ที่หลากหลาย และการสร้างโอกาสและเทรนด์ใหม่ ๆ ด้านกลยุทธ์การสร้างรายได้เปรียบทางการแข่งขัน โดยใช้ความอุดมสมบูรณ์ของประเทศไทย ได้แก่ ต้นทุน เกษตรกรรม อาหาร การสาธารณสุข การท่องเที่ยว การเป็นศูนย์กลางเชื่อมต่อภูมิภาคต่าง ๆ ในอาเซียน และโครงสร้างพื้นฐานและระบบธนาคารพาณิชย์ที่ดี มาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่องค์กร ด้านกลยุทธ์การสร้างความสุขในการทำงาน ควรสร้างความสมดุลในแง่มนุษยธรรมกับความรับผิดชอบต่อ การสื่อสารกับบุคลากร/ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างสม่ำเสมอ ตลอดจนสร้างความมั่นคงทางจิตใจและรายได้ ด้านกลยุทธ์การรักษาความสามารถในการแข่งขัน ควรสร้างแผนการตลาดและการลงทุนต่าง ๆ ใหม่ ส่งเสริมด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรม สร้างช่องทางใหม่ในการสร้างผลิตภัณฑ์ บริการ และการสื่อสาร และด้านกลยุทธ์การสร้างคุณค่า สินค้า/

บริการต้องแปลก ใหม่ มีเรื่องราวความเป็นมา มีเอกลักษณ์ เน้น Service Mind และการแบ่งปันช่วยเหลือทุกภาคส่วนในสังคม

สรุป/ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาครั้งนี้ สรุปได้ว่า การนำกลยุทธ์การบริหารสู่การปฏิบัติในรูปแบบความปกติใหม่ ประกอบด้วย 1) กลยุทธ์ด้านวิสัยทัศน์ผู้นำ โดยผู้นำองค์กรต้องมีวิสัยทัศน์และพร้อมรับมือกับการเปลี่ยนแปลงได้อย่างมั่นคง 2) กลยุทธ์การบริหารการเปลี่ยนแปลง โดยสร้างความมั่นคงทางอารมณ์มาเป็นแรงขับเคลื่อนในการสร้างผลงาน 3) กลยุทธ์การสร้างรายได้เปรียบในการแข่งขัน โดยใช้ความอุดมสมบูรณ์ของประเทศไทย เช่น เกษตรกรรม อาหาร การสาธารณสุข การท่องเที่ยว เป็นต้น เพื่อนำมาใช้เป็นโอกาสและปัจจัยเสริมให้ผู้บริหารนำมาสร้างความได้เปรียบ 4) กลยุทธ์การสร้างความสุขในการทำงาน โดยผู้บริหารต้องสามารถสร้างความสมดุลและความสุขให้บุคลากร 5) กลยุทธ์การรักษาความสามารถในการแข่งขันโดยผู้บริหารสามารถรับมือกับการเปลี่ยนแปลงอย่างฉับพลันของเทคโนโลยีดิจิทัลแล้วนำมาสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน 6) กลยุทธ์การสร้างคุณค่า โดยผู้บริหารต้องสร้างคุณค่าให้แก่สินค้าและบริการในการเข้าถึงและสร้างความไว้วางใจแก่ผู้บริโภคผ่านเทคโนโลยี โดยแนวทางการนำกลยุทธ์การบริหารสู่การปฏิบัติในรูปแบบความปกติใหม่ พบว่า องค์กรต้องปรับเปลี่ยนนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้พัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการ ดำเนินธุรกิจแบบสร้างพันธมิตรพึ่งพาอาศัยกันทั้งกับผู้มีส่วนได้เสีย การตัดสินใจต้องฉับไว และยืดหยุ่นพร้อมปรับเปลี่ยนตามสถานการณ์ มองหาช่องทางธุรกิจใหม่ ๆ ขยายหรือเพิ่มช่องทางความหลากหลายทางการตลาด เน้นคุณภาพ สร้างความแตกต่าง เน้นความปลอดภัยจากโรคระบาด และมีการวางแผนเพื่อเตรียมรับมือความไม่แน่นอนในปัจจุบันและอนาคต และข้อเสนอแนะในการนำกลยุทธ์การบริหารสู่การปฏิบัติในรูปแบบความปกติใหม่ ดังนี้ 1) การดำเนินงานขององค์กรในรูปแบบความปกติใหม่ ต้องปรับเปลี่ยนโดยนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้พัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการ 2) การดำเนินงานขององค์กรในรูปแบบความปกติใหม่ ต้องตั้งอยู่บนหลักของการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน โดยการสร้างและรักษาเครือข่ายและพันธมิตรทั้งในและต่างประเทศ 3) การดำเนินงานขององค์กรในรูปแบบความปกติใหม่ ต้องพร้อมและไวต่อการเปลี่ยนแปลงโดยการตัดสินใจต้องฉับไว และยืดหยุ่นพร้อมปรับเปลี่ยนตามสถานการณ์ 4) การดำเนินงานขององค์กรในรูปแบบความปกติใหม่ ต้องมีการพัฒนากลยุทธ์ทางการตลาดโดยการศึกษาตลาดและหาช่องทางในการทำธุรกิจใหม่ ๆ เพื่อขยายหรือเพิ่มช่องทางความหลากหลายทางการตลาดโดยเน้นด้านคุณภาพ ด้านการสร้าง ความแตกต่าง และด้านความปลอดภัย 5) การดำเนินงานขององค์กรในรูปแบบความปกติใหม่ ต้องมีการวางแผนเพื่อเตรียมรับมือความไม่แน่นอนในปัจจุบันและอนาคต

เอกสารอ้างอิง

- กฤตวรรณ พริ้งสกุล. (2558). ปัจจัยเกื้อหนุนกลยุทธ์การสร้างรายได้เปรียบในการแข่งขันธุรกิจ. วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี, 3(2),97-107.
- ถิรรัตน์ พิมพาภรณ์. (2561). กลยุทธ์การจัดการความสุขในการทำงานขององค์กร: ปัจจัยเชิงสาเหตุและผลลัพธ์. ใน ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการ. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ธงชัย ทองมา. (2558). การบริหารจัดการความเสี่ยงกับการบริหารการเปลี่ยนแปลง: องค์กรในยุคโลกาภิวัตน์. ใน ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการ. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ธนรัช ผลิตพันธ์. (2563). คาดตัวเลขจริงทั่วโลก ป่วย ‘โควิด-19’ ทะลุ 100 ล้านคน. เรียกใช้เมื่อ 5 ตุลาคม 2563 จาก <https://www.dailynews.co.th/politics/798442>
- บุญเรือน ทองทิพย์. (2563). โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) กับศักยภาพของผู้นำต่อการพัฒนาองค์กรแบบ New Normal. วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยวิทยาเชิงพุทธ, 5(1), 434-446.
- ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 1. (2563). การนำกลยุทธ์การบริหารสู่การปฏิบัติในรูปแบบความปกติใหม่ (New Normal). (กมลพร กัลยาณมิตร, ผู้สัมภาษณ์)
- ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 10. (2563). การนำกลยุทธ์การบริหารสู่การปฏิบัติในรูปแบบความปกติใหม่ (New Normal). (กมลพร กัลยาณมิตร, ผู้สัมภาษณ์)
- ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 11. (2563). การนำกลยุทธ์การบริหารสู่การปฏิบัติในรูปแบบความปกติใหม่ (New Normal). (กมลพร กัลยาณมิตร, ผู้สัมภาษณ์)
- ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 12. (2563). การนำกลยุทธ์การบริหารสู่การปฏิบัติในรูปแบบความปกติใหม่ (New Normal). (กมลพร กัลยาณมิตร, ผู้สัมภาษณ์)
- ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 2. (2563). การนำกลยุทธ์การบริหารสู่การปฏิบัติในรูปแบบความปกติใหม่ (New Normal). (กมลพร กัลยาณมิตร, ผู้สัมภาษณ์)
- ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 4. (2563). การนำกลยุทธ์การบริหารสู่การปฏิบัติในรูปแบบความปกติใหม่ (New Normal). (กมลพร กัลยาณมิตร, ผู้สัมภาษณ์)
- ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 5. (2563). การนำกลยุทธ์การบริหารสู่การปฏิบัติในรูปแบบความปกติใหม่ (New Normal). (กมลพร กัลยาณมิตร, ผู้สัมภาษณ์)
- ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 6. (2563). การนำกลยุทธ์การบริหารสู่การปฏิบัติในรูปแบบความปกติใหม่ (New Normal). (กมลพร กัลยาณมิตร, ผู้สัมภาษณ์)
- ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 7. (2563). การนำกลยุทธ์การบริหารสู่การปฏิบัติในรูปแบบความปกติใหม่ (New Normal). (กมลพร กัลยาณมิตร, ผู้สัมภาษณ์)

- ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 8. (2563). การนำกลยุทธ์การบริหารสู่การปฏิบัติในรูปแบบความปกติใหม่ (New Normal). (กมลพร กัลยาณมิตร, ผู้สัมภาษณ์)
- ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 9. (2563). การนำกลยุทธ์การบริหารสู่การปฏิบัติในรูปแบบความปกติใหม่ (New Normal). (กมลพร กัลยาณมิตร, ผู้สัมภาษณ์)
- พุทธพร อักษรไพโรจน์. (2559). กลยุทธ์การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของธุรกิจสปาในโรงแรมและรีสอร์ท จังหวัดภูเก็ต เพื่อรองรับประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน. ใน ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการการท่องเที่ยว. มหาวิทยาลัยพะเยา.
- ศูนย์วิจัย Krungthai COMPASS. (2564). กรุงเทพฯ คาดโควิดระลอกใหม่ทุบท่องเที่ยวในประเทศสูงกว่า 1.1 แสนล้าน. เรียกใช้เมื่อ 22 มกราคม 2564 จาก <https://www.prachachat.net/finance/news-596709>
- สุธา พงศ์ถาวรวิญญู. (2562). กลยุทธ์การสร้างสรรคคุณค่าร่วมที่ส่งผลต่อความผูกพันของลูกค้าในโรงแรม ระดับ 3 ดาว เมืองพัทยา. ใน ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการ. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- อรุณกมล สุขเอนก. (2562). กลยุทธ์การบริหารจัดการของธนาคารพาณิชย์เอกชนสู่การเป็นองค์กร สมรรถนะสูง. ใน ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการ. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- Agarwal, M. & Rao, V. (1996). An Empirical Comparison of Consumer-Based Measures of Brand Equity. *Marketing Letters*, 7(3), 237-247.
- Brinca, P. et al. (2020). Measuring Sectoral Supply and Demand Shocks during COVID-19. Retrieved September 12, 2020, from <https://doi.org/10.20955/wp.2020.011>
- Eisenberger, R. et al. (1986). Perceived Organizational Support. *Journal of Applied Psychology*, 71(3), 500-507.
- Kotler, P. & Armstrong, G. (2009). *Marketing, an Introduction*. New Jersey: Pearson Prentice Hall.
- Lawrence, G. (2005). *Making Strategy Work : Leading Effective Execution and Change*. New York: Wharton School Publishing.
- McKinsey Global Institute. (2014). *Global Media Report 2014*. Retrieved September 12, 2020, from https://www.mckinsey.com/client_service/media_and_entertainment/latest_thinking/global_media_report_2014
- Mhalla, M. (2020). The Impact of Novel Corona virus (Covid-19) on the Global Oil and Aviation Markets. *Journal of Asian Scientific Research*, 10(2), 96-104.

Michael, E. Porter. (1998). Competitive Strategy: Techniques for Analyzing Industries and Competitors. USA: Illustrated edition.

Miles, M. & Huberman, A. (1987). Qualitative Data Analysis: A Sourcebook of New Methods. California: Sage publications.

การจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนายุคดิจิทัล*

THE MANAGEMENT ON BUDDHISM DISSEMINATION IN DIGITAL ERA

พระครูวินัยธรปัญญา ปญญาวโร (ศรีสมุทร)

PhrakhruWinaithon Panya Payawro (Srisamut)

บุญเตือน ทรัพย์เพชร

Boonteun Sapphet

หน่วยวิทยบริการวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Buddhachinnarat Sanga College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

E-mail: panya.1979@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการเรื่อง “การจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนายุคดิจิทัล” มีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายการจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามยุคสมัยปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว ยุคดิจิทัลพุทธศาสนิกชนจะใช้ชีวิตในโลกออนไลน์ หรือ อินเทอร์เน็ต เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยใช้อุปกรณ์เทคโนโลยีเช่น คอมพิวเตอร์ แท็บเล็ต และโทรศัพท์เคลื่อนที่ เป็นต้น การจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนายุคดิจิทัลของคณะสงฆ์ไทย จึงควรจะต้องมีพระสงฆ์ที่ศึกษาและพัฒนาในด้านเทคโนโลยีสารสนเทศให้มากขึ้น ควรจัดให้มีการฝึกอบรมแก่พระสงฆ์สามเณร และพุทธศาสนิกชนที่สนใจ เกี่ยวกับการใช้ คอมพิวเตอร์ และอินเทอร์เน็ต ในการเข้าถึงและการเผยแผ่พระพุทธศาสนา รวมถึงกำหนดแนวปฏิบัติในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเป็นเครื่องมือในการสื่อสารเครือข่าย การส่งข้อมูล ไร้พรมแดน ส่งเสริมและสนับสนุนให้วัด สำนักสงฆ์ที่มีความพร้อมเป็นศูนย์การศึกษาเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านระบบ E-Learning รวมถึงจัดเป็น สถานที่ปฏิบัติธรรมด้วย และเป็นที่ตั้งของศูนย์การเรียนรู้ การจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนายุคดิจิทัลในช่องทางสื่อโซเชียลต่าง ๆ เช่น ในเฟซบุ๊ก, ไลน์, ยูทูบ, และเว็บไซต์, โดยใช้เป็นทำภาณิง สื่อวิดีโอสั้น หรือ โลฟสดกิจกรรมที่วัด เช่น วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา งานวันมาฆบูชา งานวันวิสาขบูชา งานวันอาสาฬหบูชา งานสวดมนต์ข้ามปี เป็นต้น อีกทั้งควรสอดแทรกหัวข้อธรรมนั้น ๆ และขยายใจความข้อธรรมให้เข้าใจง่าย เพื่อให้พุทธศาสนิกชน ได้ฟังธรรมผ่านช่องทางดิจิทัล เป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้กับพุทธศาสนิกชนหรือบุคคลที่สามารถเข้าถึงสื่อสารสนเทศได้ เป็นข้อคิด

* Received 2 April 2021; Revised 18 April 2021; Accepted 23 April 2021

คติธรรม ละเว้นจากการทำความชั่ว ทำความดี ทำจิตใจให้บริสุทธิ์และประพฤติปฏิบัติธรรมตามหลักคำสอนในการดำเนินชีวิตอย่างปกติสุข

คำสำคัญ: การจัดการ, การเผยแพร่, พระพุทธศาสนา, ดิจิทัล

Abstract

The academic article "The Management on Buddhism Dissemination In Digital Era" aims to explain The management of buddhism in the modern era has changed and developed rapidly. The digital age of Buddhists will live online or the Internet. Using technology devices such as computers, tablets and mobile phones. Therefore, the monks who studied and developed more in information technology should be provided. Training is available to novice monks and Buddhists interested in the use of computers and the Internet. to reach and propagate Buddhism, as well as to establish guidelines for the use of information technology and Communication is a network communication tool. Data Transmission Without Borders Promote and encourage temples, monks' offices, It is also a place to study Buddhism through the E-Learning system, as well as a meditation center and a learning center. ICT Community Digital Buddhism on social media channels such as Facebook, Line, YouTube, and websites, using still images, short video media or live streams. Activities at the temple such as Buddhist day, Makha Bucha Day, Visakha Bucha Day Asarnha Bucha Day Prayers, through the years, etc. It is also important to include the dhamma topics and expand the mind of dhamma to be easy to understand so that Buddhists can listen through digital channels, spreading Buddhism to people who do not have time to enter the temple. Listen to dhamma, be a thoughtful, refrain from doing evil, do good deeds, purify your mind, and behave according to the doctrine of living a normal, happy life.

Keywords: Management, Dissemination, Buddhism, Digital

บทนำ

ปัจจุบัน ยุคดิจิทัลอินเทอร์เน็ตถูกใช้กันอย่างแพร่หลายทั่วโลก มีเว็บไซต์ต่าง ๆ มากมาย และการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ผ่านทางอินเทอร์เน็ตจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง อีกทั้งชาวต่างชาติที่สนใจศึกษาพระพุทธศาสนาก็มี มากยิ่งขึ้นตามมาด้วยและมีเทคโนโลยีใหม่ ๆ ที่ช่วยอำนวยความสะดวกในเรื่องต่าง ๆ มากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเทคโนโลยีสารสนเทศ ซึ่ง

เปรียบเสมือนเป็นชุมชนเมืองแห่งใหม่ของโลก เป็นชุมชนของคนทั่วทุกมุมโลก เป็นช่องทางการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ ไม่จำกัดพรมแดน ไม่จำกัด สถานที่และไม่จำกัดเวลา การกระจายข้อมูลข่าวสารในระบบอินเทอร์เน็ตมีค่าใช้จ่ายต่ำที่สุด เมื่อเทียบกับช่องทางอื่น ๆ เช่น สื่อโทรทัศน์และหนังสือพิมพ์ เป็นต้น นอกจากนี้ สื่ออินเทอร์เน็ต นับวันยังมีผู้ใช้งานอินเทอร์เน็ตเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ทางเทคโนโลยีสารสนเทศและระบบอินเทอร์เน็ตจะเป็นปัจจัยสำคัญของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา แม้คำสอนทางพระพุทธศาสนา ก็พยายามตีความและอธิบายด้วยเทคโนโลยี มีนักคิดบางท่านพยายามอธิบายหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา เพื่อให้เชื่อมโยงกับโลก แห่งวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สังคมเทคโนโลยี ในยุคปัจจุบันเราปฏิเสธกันไม่ได้ว่าเทคโนโลยีเข้ามาเกี่ยวข้องกับมนุษย์ อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทำให้สังคมต้องสัมพันธ์กับเทคโนโลยี (พระครูสังฆรักษ์พิทยา ญาณธโร (ปิยวารกุล), 2561) ทำให้โลกต้องมีสถานะที่แปรเปลี่ยนไป สังคมโลกเปลี่ยนจากสังคมเกษตรอุตสาหกรรม มาเป็นสังคมแห่งข้อมูลสารสนเทศ ทำให้คนทั่วโลก ติดต่อกันได้สะดวกและรวดเร็วขึ้น ยุคสมัยนี้พูดได้ในแง่หนึ่งว่าเป็นยุคของเทคโนโลยี หรือจะเรียก ขึ้นมาใหม่ว่ายุคสารสนเทศ คือ ยุคข่าวสารข้อมูล ขณะที่ข้อมูลข่าวสาร ทางจิตนิยมแทบจะไม่มีสภาพทั่วไปในโลกปัจจุบันนี้ ข่าวสารข้อมูล มีอิทธิพลอย่างกว้างขวางและมีความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ส่งผลให้ข้อมูลและข่าวสารแพร่ กระจายไปในเวลาอันรวดเร็ว ครอบคลุมไปทั่วโลก ทำให้โลกแคบลงเหมือนเป็นชุมชนเดียวกัน การเชื่อมโยง ด้านสารสนเทศเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างโอกาสทางการศึกษา และการพัฒนาตนเอง ทำให้ เข้าถึงแหล่งความรู้ที่ต้องการได้มากขึ้น เป็นระบบการเรียนรู้ที่ เข้าถึงผู้คนได้มากที่สุด ดังนั้น ควรให้ความสำคัญของ การใช้สื่อและเทคโนโลยีสมัยใหม่เพื่อการเผยแผ่ข้อมูลข่าวสาร (พจนารถ สุพรรณกุล, 2557)

เมื่อเป็นเช่นนี้ การจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคดิจิทัล จึงมีการนำเทคโนโลยีมาใช้เป็นเครื่องมือ เพราะสังคมสมัยปัจจุบัน มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ การเมืองอย่างรวดเร็ว การจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อให้ผู้ฟังจะได้รับฟังธรรมผ่านช่องทางดิจิทัล เป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้กับพุทธศาสนิกชนหรือบุคคลที่สามารถเข้าถึงสื่อสารสนเทศได้ เป็นข้อคิดคติธรรม จะได้ละเว้นจากการทำความชั่ว ทำความดีหรือได้กับมาประพฤติปฏิบัติธรรม เป็นต้น

การจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนามีความเป็นมาอย่างยาวนาน นับแต่สมเด็จพระสัมมาพระพุทธเจ้าทรงประทานการอุปสมบทแก่พระอัญญาโกณฑัญญะ ถือว่าเป็นการสืบศาสนทายาทเป็นครั้งแรก และทรงประกาศความจริงแห่งชีวิตด้วยการแสดงพระธรรมจกกับปวัตตนสูตร เป็นปฐมฤกษ์แห่งการประกาศพระพุทธศาสนาหลังจากนั้นทรงส่งพระสาวกไปประกาศพระสัทธรรมด้วย

พระพุทธดำรัสว่า “ดูก่อน ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงเที่ยวจาริกไปเพื่อประโยชน์ และความสุข แก่ชนหมู่มาหากเพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและสุขแก่พวกทวยเทพและมนุษย์ อย่าไปโดยทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้นมีความงามในท่ามกลาง และความงามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถ และพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์ ครบถ้วน” (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) คณะสงฆ์ได้กำหนดการเผยแผ่ พระพุทธศาสนา เป็นกิจการอันหนึ่งของคณะสงฆ์ไทย

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ การทำให้พระพุทธศาสนา ขยายวงกว้างออกไปให้แพร่หลาย ได้แก่ การดำเนินการเพื่อให้หลักคำสอน ในพระพุทธศาสนาเผยแผ่ ออกไป ทำให้มี ผู้เคารพเลื่อมใสศรัทธาในพระรัตนตรัย น้อมนำหลักคำสอน ในพระพุทธศาสนาไป ประพฤติ ปฏิบัติเพื่อให้เกิดแก่ผู้ปฏิบัติเหล่านั้น เพราะพระพุทธศาสนาบังเกิดขึ้น เพื่อประโยชน์สุข แก่ชาวโลกหัวใจสำคัญของการเผยแผ่คำสอนของพระพุทธศาสนา ก็เพื่อประโยชน์สุขแก่ ชาวโลก โดยให้ เกิดประโยชน์สุข ตามที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ พระภิกษุผู้เป็นเจ้าอาวาส และเจ้า คณะทุกชั้นมีหน้าที่จะต้องรับผิดชอบ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จะต้องจัดทำอันเป็น การกิจประจำตลอดเวลาที่ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส หรือตำแหน่งที่สูงขึ้นไป แยกออกเป็น 2 ประเภท คือ 1) เป็นฐานะในการจัดการศึกษา อบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิต และ 2) เป็นฐานะในการอบรม และสั่งสอนธรรมะแก่คฤหัสถ์ (กรมการศาสนา, 2540)

สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (ช่วง วรบุญโญ) กล่าวถึงเรื่องนี้ไว้ ดังนี้ กิจการเผยแผ่ พระศาสนา ของวัดและคณะสงฆ์ในปัจจุบัน มีทั้งแบบประเพณี แบบปรับปรุงให้เหมาะสมกับ สภาพสังคม ปัจจุบัน และแบบที่จัดเป็นคณะหรือหน่วยงานเฉพาะจัดขึ้น มีการดำเนินการดังนี้ (สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (ช่วง วรบุญโญ), 2540)

1. การเผยแผ่ตามประเพณีคณะสงฆ์และตามประเพณีไทย ได้แก่ การเทศนา อบรม สั่งสอนประชาชนตามความประสงค์และโอกาสต่าง ๆ ของพุทธศาสนิกชน
2. การเผยแผ่แบบปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน ได้แก่ การ บรรยายธรรม การสนทนาธรรม การปาฐกถาธรรมในที่ประชุม ที่วัด หรือที่อื่น ๆ ในโอกาส ต่าง ๆ หรือโดยทาง วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ บันทึกลงแผ่นเสียงหรือแถบบันทึกเสียงนำไป เผยแผ่ในที่อื่น ในโอกาส ต่าง ๆ รวมตลอดถึงการพิมพ์หนังสือเทศน์ หนังสือธรรมะออกเผยแผ่ ในหนังสือพิมพ์
3. การเผยแผ่แบบจัดเป็นคณะหรือหน่วยงานเผยแผ่หรือเป็นสถานศึกษาเป็น การประจำ หรือครั้งคราว หรือจัดเป็นกิจกรรมพิเศษภายในวัด หรือในหมู่บ้านใกล้เคียง เช่น งานพระธรรมทูต งานพระธรรมจาริก งานอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) หน่วย สงเคราะห์ พุทธมามกะ ผู้เยาว์ โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ฯลฯ
4. การเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านคฤหัสถ์ มีการจัดตั้งเป็นสมาคมเพื่อเผยแผ่ พระพุทธศาสนา เช่น พุทธสมาคมแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ยุวพุทธสมาคม

แห่ง ประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ สมาคมส่งเสริมพระพุทธศาสนาต่าง ๆ การบรรยายธรรมในที่ ประชุมและทางสื่อมวลชนต่าง ๆ การตั้งชมรมพุทธศาสน์ในมหาวิทยาลัยและโรงเรียนต่าง ๆ ตลอดจนการรักษาพระพุทธศาสนาในสถานรักษาและในที่สาธารณะต่าง ๆ

5. การจัดกิจกรรมเนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาต่าง ๆ วัดบางวัดได้จัดให้มี ปาฐกถาธรรมเป็นประจำทุกสัปดาห์ หรือจัดกิจกรรมหลายประการ เช่น การหล่อเทียนเข้าพรรษา อาจมีการประกวดกัน วันสงกรานต์จัดให้มีพิธีการสงฆ์น้ำพระ การแห่พระธาตุ การแห่พระ การขนทรายเข้าวัด การก่อเจดีย์ทราย

การเผยแผ่พุทธธรรมในสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้ามี วิธีดำเนินการใน การประสานมนุษยสัมพันธ์โดยตระหนักในเหตุ 3 ประการ อยู่เสมอ และในทุก ๆ กรณีที่พระพุทธองค์ทรงดำเนินการคือ 1) ทรงค้นหาพื้นเพเดิมของเขา 2) ทรงวิจัยถึงความต้องการของเขา 3) ทรงรู้วิธีเข้าถึงจิตใจของเขาจึงกล่าวได้ว่าการเผยแผ่ของพระพุทธเจ้าทำกันหลายรูปแบบ เช่น การแสดงธรรม การสนทนาธรรมการแนะนำสั่งสอน การปฏิบัติตนให้เป็นที่น่าเลื่อมใส และการตอบปัญหาข้อข้องใจสงสัย เป็นต้น โดยที่พระพุทธเจ้าได้ทรงประทานแม่แบบ หลักในการปฏิบัติ การแสดงธรรม ให้มีเหตุผลต่อเนื่องกันไปโดยลำดับ ชี้แจงให้เข้าใจชัดเจนในแต่ละประเด็นแสดงธรรมด้วยจิตเมตตา มุ่งให้ประโยชน์แก่ผู้ฟัง ไม่แสดงธรรมเพราะเห็นแก่ลาภสักการะแสดงธรรมไม่ยกตนข่มท่าน และไม่เสียดสีชมขู่ผู้อื่น ให้เกิดความกระตือรือร้นทั้งนี้เพราะพระพุทธศาสนาเป็น ศาสนาที่สอนมุ่งประโยชน์ต่อมหาชน สอนด้วยเหตุผลเป็นศาสนาที่มีในโลกที่องค์ผู้ประดิษฐานและผู้เผยแผ่ ไม่ได้สอนให้เชื่ออย่างมกมาย พระพุทธเจ้าได้ตรัสอยู่เสมอว่าให้คิดตรองเสียให้ดีกว่า แล้วจึงเชื่อให้เชื่อภายหลังที่เข้าใจเหตุผลดี ไม่ใช่ให้เชื่อเสียก่อนแล้วจึงเข้าใจภายหลังหลักใหญ่ของ พระพุทธศาสนานั้นอยู่ที่เหตุผล ผลทุกประการย่อมมาจากเหตุถ้าไม่มีเหตุก็ไม่มีผลด้วยเหตุดังนี้ บทบาทการเผยแผ่มีเหตุผลที่ดี จึงประกาศให้ทราบมีลักษณะอะลุ่มอล่วย แสดงถึงการมีใจกว้าง ไม่ผูกมัดผู้อื่นด้วยความคิดของตน อีกทั้งการเผยแผ่พุทธธรรม นับว่าเป็นหัวใจของการสืบทอดอายุ พระพุทธศาสนาให้วัฒนาสถาพร งานเผยแผ่ที่พระสงฆ์ทำกันอยู่ทั่วไปในปัจจุบันนี้ ดังนี้ (ปิ่น มุทุกันต์, 2533)

1. งานพระธรรมทูต เป็นงานที่นำพุทธบริษัทและประชาชนทั่วไปให้เกิดความคิดถึง คุณค่าของธรรมะ และความจำเป็นที่จะต้องปฏิบัติธรรม สามารถนำธรรมะมาใช้ในชีวิตประจำวันได้ อย่างวิธีและถูกต้องรวมทั้งสามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ในด้านเศรษฐกิจ สังคม การปกครองและ สิ่งแวดล้อมประเทศชาติแนวการปฏิบัติงานของพระธรรมทูต ได้แก่ การเทศน์ การบรรยายการสนทนา ธรรมิกถา นำฝึกปฏิบัติ นำเป็นพุทธมามกะ เยี่ยมเยียน นำพัฒนาท้องถิ่น สาธิตและนำจัดกิจกรรม

2. หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) เป็นกิจกรรมของคณะสงฆ์ไทย ตามระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล พ.ศ. 2518 มีความมุ่งหมายที่จะพัฒนาท้องถิ่นระดับตำบลลงสู่หมู่บ้าน โดยให้พระภิกษุในชนบทได้มี

บทบาทเป็นแกนนำใน การส่งเสริมวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนพัฒนาท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนนั้น ๆ

3. งานอบรมจริยธรรมนักเรียนตามโรงเรียนต่าง ๆ เพื่อมุ่งให้นักเรียนมีทัศนคติที่ดีต่อ สถาบันพระพุทธศาสนา สามารถปฏิบัติตามหน้าที่ชาวพุทธได้อย่างถูกต้องเหมาะสม และน้อมนำหลักพุทธธรรมไปประพฤติปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวันเพื่อพัฒนาตนเองและสังคม

4. การเผยแพร่ทางวิทยุและโทรทัศน์

5. วารสาร นิตยสารเผยแพร่ธรรม

6. งานเผยแพร่ต่างประเทศ

กล่าวโดยสรุป การจัดการกิจการคณะสงฆ์ด้านการเผยแผ่ได้ ดังนี้ คือ ปัจจุบันภิกษุสงฆ์ใช้วิธีในการเผยแผ่ธรรมะหลายวิธี เช่น การเทศนาปาฐกถาธรรม อภิปรายธรรม สนทนาธรรม การสอนจิตภาวนา การเทศนาสั่งสอนประชาชน เป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่พระสงฆ์และคณะสงฆ์ ถือเป็นกิจการที่สำคัญ นอกจากนี้ยังมีลักษณะอื่น ๆ ที่เป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ได้แก่ งานพระธรรมทูต งานที่เผยแผ่แก่ประชาชนทั่วไป หน่วยอบรมประชาชน ประจำตำบล (อ.ป.ต.) งานอบรมจริยธรรมนักเรียนตามโรงเรียนต่าง ๆ การเผยแพร่ทางวิทยุและ โทรทัศน์ วารสาร นิตยสารเผยแพร่ธรรม งานเผยแพร่ต่างประเทศ งานบรรพชาสามเณรฤดูร้อน การส่งเสริมหน่วยสังเคราะห์พุทธมามกะผู้เยาว์ และการเผยแผ่ตามศักยภาพของวัด เพื่อให้ได้ผลดีและมี ประสิทธิภาพ

การใช้เทคโนโลยีในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

เทคโนโลยีสารสนเทศ

ข้อมูล (Data) คือ ข้อเท็จจริงที่อยู่ในรูปของตัวเลขหรือสัญลักษณ์ที่มีความหมายเฉพาะตัว ไม่ได้แสดงความสัมพันธ์ใด ๆ และไม่สามารถนำไปใช้ประกอบการตัดสินใจได้โดยตรง

สารสนเทศ (Information) หมายถึง ข้อมูลที่ได้ผ่านการประมวลผลแล้ว สามารถนำมาใช้ ประโยชน์ เพื่อประกอบการตัดสินใจได้

เทคโนโลยี (Technology) คือ การประยุกต์เอาความรู้ทางวิทยาศาสตร์ มาทำให้เกิดประโยชน์ต่อมนุษย์ เป็นเครื่องมือที่ช่วยประมวลผลข้อมูลสารสนเทศนั่นเอง (เกียรติพงษ์ อดมธนะธีระ, 2561)

การใช้เทคโนโลยีในการสื่อสารช่องทางต่าง ๆ มีดังนี้

Facebook (เฟสบุ๊ก) คือ บริการบนอินเทอร์เน็ตบริการหนึ่ง ที่จะทำให้ผู้ใช้สามารถติดต่อสื่อสารและร่วมทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง หรือหลาย ๆ กิจกรรมกับผู้ใช้ Facebook เป็นที่นิยมกันอย่างมาก และยัง สามารถทำกิจกรรมอื่น ๆ ผ่านแอปพลิเคชันเสริม

(Applications) ที่มีอยู่อย่างมากมาย ซึ่งแอปพลิเคชัน ดังกล่าวได้ถูกพัฒนาเข้ามาเพิ่มเติมอยู่เรื่อย ๆ (สุริยวรรณ, 2557)

ไลน์ (Line) คือ Application สำหรับการสื่อสารยอดนิยม เนื่องจากมีความสามารถที่หลากหลาย และทำงานได้บนหลากหลายอุปกรณ์ ไม่ว่าจะเป็นสมาร์ทโฟน, แท็บเล็ต หรือแม้กระทั่ง บนเครื่องคอมพิวเตอร์ สำหรับความสามารถเด่น ๆ ที่ทำให้ Line มีความแตกต่างจาก Application สื่อสารอื่น ๆ ก็คือรูปภาพตัวการ์ตูนสื่ออารมณ์ที่เรียกว่าสติ๊กเกอร์ ประโยชน์ของมันคือช่วยให้ลด ปริมาณการพิมพ์ข้อความ และช่วยสร้างความแปลกใหม่ในการสนทนาได้เป็นอย่างดี

Twitter คือเครือข่ายสังคมออนไลน์อีกค่ายหนึ่ง เน้นความเรียบง่ายและรวดเร็ว Twitter มันเร็วขนาดที่ว่า ถ้าเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้นแล้วเราทวีตไป คนที่ฟอลโลว์เราจะเห็นข้อความ นั้นแทบจะทันทีที่เราทวีตเลยทีเดียว อย่างช้าเหลือมันกันไม่เกินนาที ต่างกับ Facebook ที่อะไรช้าๆ อย่างจะโพสต์มาบนนิวฟีดต้องผ่านอัลกอริทึม กรองข้อมูลต่าง ๆ มากมาย ทำให้ข้อมูลมาถึงช้าไป รวมถึงโฆษณาเยอะด้วย เว็บไซต์ คือสื่อนำเสนอข้อมูลบนเครื่องคอมพิวเตอร์ หรือคือการรวบรวม หน้าเว็บเพจ หลายหน้า ซึ่งเชื่อมโยงกันผ่านทางไฮเปอร์ลิงก์ ซึ่งต้องเปิดด้วยโปรแกรมเฉพาะทางที่เรียกว่า Web Browser โดยถูกจัดเก็บไว้ในเวิลด์ไวด์เว็บ และเว็บไซต์นั้นถูกสร้างขึ้นด้วยภาษาทางคอมพิวเตอร์ที่ เรียกว่า HTML (Hyper Text Markup Language) และได้มีการพัฒนาและนำภาษาอื่น ๆ เข้ามาร่วมด้วย เพื่อให้มีความสามารถมากขึ้น เช่น PHP, SQL, Java ฯลฯ เว็บไซต์ นั้นมีคำศัพท์เฉพาะทางหลายคำ เช่น เว็บเพจ (web page) และ โฮมเพจ (home page) เป็นต้น ปัจจุบันการออกแบบเว็บไซต์ ไม่ใช่เรื่องยากอีกต่อไป เนื่องจากมีเครื่องมือใน การออกแบบเว็บไซต์ให้เลือกมากมาย ไม่ว่าจะเป็นโปรแกรมสำเร็จรูป อาทิเช่น CMS (Content Management System) อย่าง Joomla, word press, drupal เป็นต้น โดยเว็บไซต์นั้นมีไว้เพื่อแสดงข้อมูลที่แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของผู้ทำเว็บไซต์ นั้น ๆ เช่น แสดงข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ข้อมูลบริษัท ขายสินค้า เป็นต้น

เทคโนโลยีสารสนเทศกับการเผยแผ่พุทธศาสนา

ปัจจุบัน ยุคดิจิทัล เทคโนโลยีสารสนเทศมีการพัฒนาเครือข่ายทั่วโลก การสืบค้นหา การรับส่งข้อมูล การพูดคุย ได้ตอบ ไปทั่วโลกอย่างไร้พรมแดน การเผยแผ่พระพุทธศาสนาต้องอาศัย เทคโนโลยีสารสนเทศในการสื่อสาร แต่เอกสาร และหนังสือต่าง ๆ ยังมีความจำเป็นต้องใช้เป็นหลัก และสะดวกในการผลิต (พจนารถ สุพรรณกุล, 2557)

ประโยชน์ของ ICT

1. ให้ความสะดวกรวดเร็วในการปฏิบัติงาน
2. ลดปริมาณผู้ดำเนินงานและประหยัดพลังงาน
3. จัดระบบและระเบียบการได้ง่ายขึ้น

4. ลดข้อผิดพลาดในระหว่างการค้าเนกา
5. สร้างความโปร่งใสให้กับหน่วยงานหรือองค์กร
6. ลดปริมาณกระดาษที่ใช้ในการดำเนินงาน
7. ลดขั้นตอนในระหว่างการค้าเนกา
8. ประหยัดพื้นที่ในจัดเก็บเอกสาร

หลักการที่จะเป็นนักเผยแผ่ที่พระพุทธเจ้าได้ทรงสอนพระสาวก มีดังนี้ (พจนารณสุพรรณกุล, 2557)

1. หลักประโยชน์ และความสุขของมหาชนเป็นที่ตั้ง
2. หลักไตรสิกขา คือสิ่งที่เรียกว่า ความงามในเบื้องต้น คือศีล
3. หลักศักยภาพของมนุษย์ คือสิ่งที่พระพุทธเจ้าได้ให้หลักว่า มนุษย์ที่ฝึกได้ และสามารถรู้ตามได้

จากการที่พระพุทธเจ้าได้ใช้หลักการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จนทำให้พุทธศาสนา เจริญรุ่งเรืองในประเทศอินเดียนั้น พระพุทธเจ้ายังกำหนดคุณสมบัติของผู้สอน มีลีลาการสอนที่ทำให้ เข้าใจง่าย และยังให้ยึดหลักธรรมคือ กัลยาณมิตร 7 ประการ และยังรวมถึงคุณสมบัติผู้เผยแผ่ต้องมี คือ 1) คุณสมบัติภายนอกทางกายภาพ และ 2) คุณสมบัติภายในของผู้เผยแผ่ เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจหลักพุทธธรรม จะได้สอน ให้ถูกประเด็น ทั้งภาคทฤษฎี และภาคปฏิบัติ โดยมีจุดมุ่งหมาย ให้ได้รับความสุขความเจริญแก่ผู้ฟัง เป็นที่ตั้งและมีจิตประกอบด้วยเมตตาธรรมเกิดความเลื่อมใสในพระรัตนตรัย จนน้อมนำธรรมไปประพฤติปฏิบัติ

หลักการสื่อสารการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ตั้งแต่ยุคแรก (ยุคก่อนใช้ตัวอักษร)

ยุคที่ พระพุทธเจ้าและพระสาวกอยู่ ใช้หลักการสื่อสารธรรมะ คือการใช้แบบ मुखปาฐะ (การท่องจำ) เพื่อพระพุทธเจ้าได้สอนให้แก่พระภิกษุ อุบาสก และอุบาสิกา ในสถานที่ต่าง ๆ (พระมหาสมจินต์ สมมาปญโญ, 2547)

ยุคที่สอง (ยุคการใช้ตัวอักษร) คือยุคที่เริ่มมีการสื่อสาร โดยจารึกลงผนังถ้ำ และรูปปั้น ต่าง ๆ เมื่อมีการพัฒนาเครื่องมือการสื่อสาร ก็ได้มีการจารึกคำสอนพระพุทธเจ้า และเรื่องราวต่าง ๆ ตาม ผนังถ้ำต่างที่ได้พบเห็นกันมา

ยุคที่สาม (ยุคการพิมพ์) คือยุคที่มีการพัฒนาเครื่องมือในการทำสำเนาและการพัฒนาของ ภาษา ก็มีการจารึกคำสอนพระพุทธเจ้า ลงในใบลานต่าง ๆ และในหนังสือพระไตรปิฎก ที่เราได้พบเห็น กันมา

ยุคที่สี่ (ยุคสื่อไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์) คือยุคที่มีการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยใช้ คอมพิวเตอร์ มือถือ และสื่อโซเชียลต่าง ๆ ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา รวมถึงคำสอนพระพุทธเจ้า ในระบบ Facebook Youtube Instagram ต่าง ๆ ที่ทำให้พระพุทธศาสนาเข้าสู่ยุคคนรุ่นใหม่ได้ง่าย เนื่องจากสังคมสารสนเทศเป็นยุคในการบริโภคข่าวสาร และเป็นปัญหาในสถานการณ์ปัจจุบันในยุค ดิจิทัล ที่คนรุ่นใหม่และรุ่นกลาง ไม่มีเวลา

ไปวัดฟังธรรม เนื่องจากมีภาระในการทำมาหากินเลี้ยงดู ครอบครัว จนไม่มีเวลาจะเข้าวัด และทั้งหมดนี้ก็มีการพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามยุค สมัย เพื่อจะได้ดำรงคำสอนของพระพุทธเจ้าสืบต่อไป

หลักการสื่อสารที่จะนำมาใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา นั้นต้องมียุคประกอบอยู่ 5 ส่วน คือ 1) ผู้ส่งสาร 2) สาร 3) สื่อ 4) ผู้รับสาร 5) ปฏิกริยาตอบโต้ และทั้งหมดเป็นปัจจัยที่สำคัญและมีผลต่อการสัมฤทธิ์ผลในการสื่อสาร ดังเรื่องราวในสมัยพุทธกาลพระพุทธเจ้า ก็ได้ใช้หลักการสื่อสารได้เป็นอย่างดี โดยยกตัวอย่าง พระพุทธเจ้าก็ใช้การสื่อสารด้วยสื่ออุปกรณ์ในการสอนให้ เข้าใจง่าย ในเรื่องของศพพระนางสิริมา ซึ่งเป็นน้องสาวของหมอชีวกเป็นเครื่องมือสอนความจริง ให้แก่พระภิกษุและสาธุชนที่หลงใหลในเรือนร่างนางสิริมาที่เน่าเปื่อย โดยพระองค์ทรงแนะนำให้ พระราชาโปรดให้ราชบุรุษตักลงปาวประกาศ ขายร่างหรือศพของนางสิริมา ราคา 1,000 กหาปณะ แล้วลดราคาลงเรื่อย ๆ จนมอบให้เปล่าโดยไม่คิดมูลค่า แต่ก็ยังไม่มีใครปรารถนาศพของนางสิริมา หลังจากนั้นพระพุทธองค์จึงตรัสเป็นคาถาว่า

ปสส จิตตกตัม พิมพํ อรูกายํ สมุสสิตัม

อาตุรํ พหุสงกปปี ยสส นตถิ จูวํ จิตฺติ. (ขุ.ธ.อ. 5/99.)

เธอจงดูอัตภาพ ที่ไม่มีความยั่งยืนและความมั่นคง อันกรรมทำให้จิตรแล้ว มีกายเป็นแผลอันกระดูก 300 ท่อนยกขึ้นแล้ว อันอาตุร ที่มหาชนครุ่นคิดแล้วโดยมาก หลักการสื่อสารที่พระพุทธเจ้าเป็นผู้ที่มีปัญญาในการส่งสาร และสื่อ ไปถึงผู้รับสารให้ พิจารณาและไตร่ตรองได้ ยังเข้าใจง่าย

สภาพแวดล้อมทางสังคมพระสงฆ์ในยุคดิจิทัล มีดังนี้

คณะสงฆ์จึงควรจะต้องมีพระสงฆ์ที่ศึกษาและพัฒนาในด้านเทคโนโลยีสารสนเทศให้มากขึ้น จะได้นำไปเผยแผ่ให้กับคนรุ่นใหม่ได้ เพราะพูดภาษาเดียวกัน หากไม่เดินทางไปด้วยกายก็สามารถ อาศัยความเจริญทางเทคโนโลยีเผยแผ่ธรรมผ่าน อินเทอร์เน็ตหรือช่องทางอื่น ๆ

1. ถึงเวลาและจำเป็นที่ภิกษุรุ่นใหม่จักได้ศึกษา ICT ให้เข้าใจ ให้เข้าถึง และสามารถ นำมาใช้เป็นเครื่องมือในการปฏิบัติตามมหาปริณิพพานสูตรได้เป็นอย่างดี กล่าวคือสามารถใช้ ICT มาช่วยศึกษาพระธรรมจนรู้แจ้ง สามารถใช้ ICT มาช่วยปฏิบัติตามพระธรรมวินัยจนหมดจด สามารถ ใช้ ICT มาช่วยเผยแผ่พระศาสนาจนกว้างไกล และสามารถใช้ ICT มาช่วยปกป้องพระศาสนาจน เสร็จกิจ

2. จากมหาปริณิพพานสูตรข้างต้น ผู้รู้ได้สรุปหน้าที่และบทบาทของพุทธบริษัทเป็น 4 ประการ คือ

2.1 การศึกษาพระธรรม

2.2 การนำความรู้นั้นไปประพฤติปฏิบัติ

2.3 การเผยแผ่พระศาสนา เพื่อผู้อื่นเข้าใจและนำไปประพฤติปฏิบัติ

2.4 การปกป้องพระศาสนา เมื่อมีผู้กล่าวให้คลาดเคลื่อน หรือจ้วง

จาบพระธรรมวินัย

กล่าวโดยสรุป เทคโนโลยีสารสนเทศช่วยให้การทำงานรวดเร็ว ถูกต้อง และแม่นยำ ในระบบการจัดการของ การเผยแพร่ต้องใช้ข้อมูลเพื่อการดำเนินการ โดยใช้เทคโนโลยี คอมพิวเตอร์และเทคโนโลยี การสื่อสารเป็นเครื่องมือช่วย ในการดำเนินการเพื่อให้การเผยแพร่มี ประสิทธิภาพ การนำเทคโนโลยีสารสนเทศช่วยให้การแผ่แผ่กว้างขวางขึ้น เมื่อมีการพัฒนา ระบบเก็บและใช้ ข้อมูล ทำให้การเผยแพร่ต่าง ๆ อยู่ในรูปแบบสารสนเทศ สามารถส่งข้อมูลผ่าน ทาง โทรศัพท์ หรือผ่านคอมพิวเตอร์ที่เชื่อมระบบอินเทอร์เน็ตได้ เทคโนโลยีสารสนเทศช่วย ดำเนินในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี การจัดการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในยุคนี้จึง จำเป็นต้องใช้เทคโนโลยีสารสนเทศมาจัดการเผยแพร่พระพุทธศาสนา

สรุป

การจัดการเผยแพร่พระพุทธศาสนายุคดิจิทัล คณะสงฆ์และบุคลากรด้านการเผยแพร่ และพัฒนาระบบจัดเก็บข้อมูลและรวบรวมข้อมูลเพื่อใช้ในการเผยแพร่ ในปัจจุบันองค์กรต่าง ๆ ทุกระดับเห็นความสำคัญที่จะนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ การสร้างเสริมคุณภาพชีวิต ความเป็นอยู่ของสังคมเมือง มีการพัฒนาใช้ระบบสื่อสารโทรคมนาคม เพื่อติดต่อสื่อสารให้ สะดวกขึ้น มีการประยุกต์มาใช้กับเครื่องอำนวยความสะดวกมากมาย และเสริมสร้างความเท่า เทียมใน สังคมและการกระจายโอกาส เทคโนโลยีสารสนเทศทำให้เกิดการกระจายไปทั่วทุกหน แห่ง แม้แต่ถิ่น ทุรกันดาร ทำให้มีการกระจายโอกาสการเรียนรู้ มีการใช้ระบบการเรียนการ สอนทางไกล การกระจาย การเรียนรู้ไปยังถิ่นห่างไกล การเผยแพร่หลักธรรมคำสอนของ พระพุทธศาสนาทางออนไลน์ เช่น เฟสบุ๊ค ไลน์ เว็บไซต์ ยูทูบ และโลกออนไลน์ต่าง ๆ จึงมี ความสำคัญในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา บุคลากรทางพระพุทธศาสนาจึงต้องศึกษาเรียนรู้ การจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศให้ได้เป็นอย่างดีเพื่อการเผยแพร่หลักธรรมคำสอนให้ พุทธศาสนิกชนได้เข้าถึงหลักธรรมคำสั่งสอนและน้อมนำคำสอนนั้นไปประพฤติปฏิบัติ

เอกสารอ้างอิง

กรมการศาสนา. (2540). คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการศาสนา.

กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา.

เกียรติพงษ์ อุดมธนะธีระ. (2561). เทคโนโลยีสารสนเทศ. เรียกใช้เมื่อ 30 ธันวาคม 2563 จาก

<https://www.iok2u.com/index.php/article/information-technology/183-information-technology-it>.

ปิ่น มุทุกันต์. (2533). มุมสว่าง. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพมหานคร: มีเดียโฟกัส.

- พจนารถ สุพรรณกุล. (2557). การเผยแผ่พระพุทธศาสนากับเทคโนโลยีสารสนเทศ. เรียกใช้เมื่อ 20 สิงหาคม 2561 จาก <http://phd.mbu.ac.th/index.php/2014-08-28-08-57-4/106-2014-09-2008-27-56>.
- พระครูสังฆรักษ์พิทยา ญาณธโร (ปิยวรากุล). (2561). ศึกษาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคดิจิทัล. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาสมจินต์ สมมาปญโญ. (2547). วิพากษ์แนวคิดพระพุทธศาสนาสำหรับโลกหลังยุคใหม่. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (ช่วง วรบุญโญ). (2540). การเผยแผ่พระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา.
- สุรวิพรรณ. (2557). เทคโนโลยีและสารสนเทศ. เรียกใช้เมื่อ 20 สิงหาคม 2561 จาก <http://surewan147.blogspot.com/2014/01/facebook-twitter-google-youtubeline.html>.

บทบาทของสำนักสันตติโศกในการเคลื่อนไหวทางสังคม*

THE ROLE OF SANTI ASOKE IN SOCIAL MOVEMENT

ภูวมินทร์ วาดเขียน

Phuwamin Wadkean

จำเนียร ชุณหโสภาค

Jumnian Junhasobhaga

มหาวิทยาลัยรามคำแหง

Ramkhamhaeng University, Thailand

โยธิน แสงวงดี

Yothin Sawangdee

มหาวิทยาลัยมหิดล

Mahidol University, Thailand

E-mail: phuwamin@yahoo.co.th

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของสำนักสันตติโศกในการเคลื่อนไหวทางสังคม นับตั้งแต่การเป็นกลุ่มที่มีส่วนร่วมสนับสนุน พล.ต.จำลอง ศรีเมือง ในการเป็นผู้สมัครรับเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2528 จนถึงช่วงวิกฤติการณ์การเมืองไทย โดยศึกษาจากเอกสารเป็นหลัก ผลการศึกษาพบว่าสำนักสันตติโศกไม่มีสถานะเป็นองค์กรทางพุทธศาสนาที่ได้รับการรับรองจากรัฐและคณะสงฆ์ไทย ซึ่งสถานะเช่นนี้ทำให้สำนักสันตติโศกสามารถดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ได้อย่างเป็นอิสระทั้งกิจกรรมทางศาสนา และกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับสังคม สำนักสันตติโศกได้ดำเนินกิจกรรมทางสังคมโดยเป็นกลุ่มเคลื่อนไหวทางสังคมที่มีสมณะโพธิรักษ์เป็นเจ้าสำนัก สำนักสันตติโศกมีการจัดโครงสร้างองค์กรอย่างเป็นระบบ มีการประกอบพิธีกรรม ประเพณี เทศกาลต่าง ๆ ทำให้สามารถสร้างอุดมการณ์ทั้งทางศาสนาและอุดมการณ์ทางสังคมต่าง ๆ ในลักษณะพุทธศาสนาแบบอโศก การเคลื่อนไหวทางสังคมหลายเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมไทย เกิดขึ้นจากการที่สมาชิกสำนักสันตติโศกรวมตัวกันเป็นองค์กรที่ดำเนินกิจกรรมทางศาสนาควบคู่ไปกับการดำเนินกิจกรรมการเคลื่อนไหวทางสังคม มีการจัดตั้งขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่เข้มแข็งอย่างเป็นระบบ มีรูปแบบและลักษณะของการเคลื่อนไหวที่เป็นเครือข่ายชาวอโศกที่กระจายอยู่ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศไทย ผนวกกับพลังของเครือข่ายพันธมิตรแนวร่วมที่ชาวอโศกมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคล ชุมชน ตลอดจนกลุ่มผลประโยชน์ทางการเมืองต่าง ๆ ที่มีแนวทางเดียวกัน โดยมี

* Received 1 July 2020; Revised 14 April 2021; Accepted 18 April 2021

จุดประสงค์ของขบวนการ คือ ต้องการเปลี่ยนแปลงสังคมไทยให้เป็นไปตามเป้าหมายของกลุ่มตน ซึ่งการสร้างเครือข่ายทางสังคมทำให้การเคลื่อนไหวของสำนักสันตอโศกเกิดประสิทธิผลมากกว่าการเคลื่อนไหวเพียงลำพังเฉพาะกลุ่ม

คำสำคัญ: บทบาท, สำนักสันตอโศก, สมณะโพธิรักษ์, การเคลื่อนไหวทางสังคม

Abstract

This article aimed to study the role of the Santi Asoke in social movement since when the group was a support for Maj.Gen. Chamlong Srimuang was a candidate for the governor of Bangkok in 1985 to the era of Thailand's political crisis. This article mainly studied from the documents. The results of the article showed that Santi Asoke did not have a status of a Buddhist organization that was certified from the government and Thai Sangha. This status has allowed Santi Asoke to conduct activities freely, both in religious activities and social activities. Santi Asoke was conducting social activities as a social movement with Samana Phothirak as the master. Santi Asoke has a systematic organizational structure with rituals, traditions, and festivals that creates the Asoke Buddhism ideology in both religious and social ideologies. Several social movements have occurred in Thai society arose from the members of the Santi Asoke that formed an organization carrying out religious activities along with the implementation of social activism. They have a systematic and strong social movement with a network of the members of Santi Asoke spreading across Thailand. This also included the power of the alliances network where Asoke members interact with individuals, communities, and other political interest groups that have the same direction. The object of the movement of Santi Asoke was to drive Thai society toward their goals. The social movement of Santi Asoke was more effective than individual group movements.

Keywords: The Role, Santi Asoke, Samana Phothirak, Social Movement

บทนำ

นายมงคล รักพงษ์ อดีตศิลปินได้อุปสมบทเป็นภิกษุในพุทธศาสนา และในเวลาต่อมาได้เป็นผู้นำในการก่อตั้งกลุ่มชาวอโศกขึ้นใน พ.ศ. 2516 มีสถานที่ปฏิบัติศาสนกิจอยู่ที่ธรรมสถานแดนอโศก จังหวัดนครปฐม โดยในระยะเริ่มแรกมีสมาชิกในกลุ่มทั้งภิกษุ และผู้ปฏิบัติธรรมจำนวนรวม 18 รูป/คน ต่อมาในวันที่ 6 สิงหาคม พ.ศ. 2518 คณะสงฆ์ชาวอโศกได้ออก

แถลงการณ์ถึงฝ่ายปกครองสงฆ์เพื่อ “ประกาศตนเอกเทศ” ไม่อยู่ภายใต้การปกครองของมหาเถรสมาคมซึ่งเป็นองค์กรบริหารกิจการพุทธศาสนาสูงสุดของไทย โดยกลุ่มชาวอโศกในขณะนั้นมีสมาชิกทั้งสิ้น 41 รูป/คน ประกอบด้วย ภิกษุ 21 รูป สามเณร 2 รูป ซีกรัก 13 คน และผู้ปฏิบัติธรรม 5 คน (มูลนิธิดรณาสันติ, 2555) กลุ่มชาวอโศกได้มีพัฒนาการในด้านต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องเป็นที่รู้จักในปัจจุบันในนามสำนักสันติอโศกมีนายมงคล รักพงษ์หรือสมณะโพธิรักษ์ที่ชาวอโศกเรียกขานว่า “พ่อท่าน” เป็นเจ้าสำนัก ซึ่งการดำเนินงานของสำนักสันติอโศกได้แพร่หลายอย่างกว้างขวางทั้งได้รับการยอมรับและไม่ยอมรับในสังคมไทย และยังมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักในระดับนานาชาติเป็นระยะเวลาเกือบ 50 ปี สำนักสันติอโศกมีลักษณะของการรวมกลุ่มในรูปแบบ “สำนัก” เป็นองค์กรทางศาสนา (Religious Organization) องค์กรหนึ่งของสถาบันทางศาสนาในประเทศไทย แต่ไม่มีสถานะเป็นองค์กรทางพุทธศาสนาที่ได้รับการรับรองจากรัฐและคณะสงฆ์ไทย อย่างไรก็ตามสำนักสันติอโศกมีการจัดองค์กรที่ชัดเจนเป็นทางการ มีการประกอบพิธีกรรม ตลอดจนมีประเพณี เทศกาลต่าง ๆ เป็นของตนเอง โดยองค์กรมีจุดเริ่มต้นเมื่อสมณะโพธิรักษ์เป็นอิสระจากคณะสงฆ์ไทยและได้ร่วมมือกับสมาชิกสถาปนา “อาณาจักร” ของชาวอโศกขึ้นมีสถานะเป็น “ชุมชน” ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ พุทธสถาน สังฆสถาน และอวาสสถาน

1. พุทธสถาน

พุทธสถานเป็นชุมชนชาวอโศกที่ประกอบด้วยชุมชนนักบวช ชุมชนญาติธรรมและโรงเรียนสัมมาสิกขา พุทธสถานมี 7 แห่ง คือ 1) พุทธสถานศิระะอโศก เป็นพุทธสถานแห่งแรกก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 23 มกราคม พ.ศ. 2519 ที่ตำบลกระแซงใหญ่ อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ ดินแดนบ้านเกิดของสมณะโพธิรักษ์ 2) ศาโลอโศกเป็นพุทธสถานที่เกิดขึ้นในลำดับถัดไป โดยก่อตั้งเมื่อวันที่ 6 มิถุนายน พ.ศ. 2519 ที่ตำบลโคกเคี้ยว อำเภไผศาสี จังหวัดนครสวรรค์ 3) พุทธสถานสันติอโศกซึ่งถือเป็นศูนย์กลางหรือเมืองหลวงของชาวอโศกเกิดขึ้นเมื่อวันที่ 7 สิงหาคม พ.ศ. 2519 ที่แขวงคลองกุ่ม เขตบางกะปิ กรุงเทพฯ 4) พุทธสถานปฐมอโศก ก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2523 ที่ตำบลพระประโทน อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม โดยได้ยุบรวมแดนอโศก ที่บ้านรางหว้า อำเภอกำแพงแสน มาเข้าไว้ด้วยกัน 5) พุทธสถานราชธานีอโศก ตำบลบึงใหม่ อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2536

ศิระะอโศก ปฐมอโศก และราชธานีอโศก ทั้งสามแห่งเป็นดินแดนของชาวอโศกที่แตกต่างกันออกไป โดยเป็นพุทธสถานที่ทำกรทดลองโครงการทางเศรษฐกิจจำนวนมาก พุทธสถานแห่งอื่น ๆ คือ 6) พุทธสถานสิมาอโศก ตำบลหนองบัวศาลา อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ก่อตั้งเมื่อวันที่ 11 ตุลาคม พ.ศ. 2533 7) พุทธสถานภูผาฟ้า น้ำ ตำบลป่าแป๋ อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2538 (สุรเกียรติ์ จักรธรานนท์, 2550)

2. สังฆสถาน

สังฆสถานเป็นชุมชนชาวอโศกที่ประกอบด้วยชุมชนนักบวช ชุมชนญาติธรรม และโรงเรียนสัมมาสิกขา สังฆสถานมี 2 แห่ง คือ 1) สังฆสถานหินผาฟ้าน้ำ เป็นสังฆสถานแห่งแรกตั้งอยู่ที่ตำบลหนองไผ่ อำเภอกำแพงศรี จังหวัดชัยภูมิ ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2539 2) สังฆสถานทะเลธรรม ตำบลบ้านควน อำเภอเมือง จังหวัดตรัง ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2543

3. อาวาสสถาน

อาวาสสถาน เป็นชุมชนของชาวอโศกที่มีเพียงญาติธรรมอยู่รวมเป็นชุมชนตามแนวทางที่สมณะโพธิรักษ์กำหนดไว้ โดยยังไม่มีนักบวชอยู่ประจำ มีจำนวนสมาชิกในแต่ละชุมชนตั้งแต่ 2 - 20 คน อาวาสสถานมี 9 แห่ง คือ 1) ศรีโคตรบูรณอโศก จังหวัดนครพนม เป็นอาวาสสถานแห่งแรกก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2540 2) วังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2541 3) เมฆาอโศก จังหวัดบุรีรัมย์ ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2542 4) ดินหนองแดนเหนือ จังหวัดอุดรธานี ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2543 5) ดอยรายปลายฟ้า จังหวัดเชียงราย ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2545 6) เลไธย์อโศก จังหวัดเลย ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2545 7) วังจันท์พุกษา จังหวัดจันทบุรี ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2545 8) ฮอมบุญอโศก จังหวัดแพร่ ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2546 9) แก่นอโศก จังหวัดขอนแก่น ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2549

นอกจากนี้ยังมีชุมชนที่เป็นเครือข่ายของชาวอโศกที่ดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันจำนวน 8 แห่งประกอบด้วย 1) ชุมชนสวนสำเภา จังหวัดอำนาจเจริญ ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2541 2) ชุมชนร้อยเอ็ดอโศก จังหวัดร้อยเอ็ด ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2543 3) ชุมชนเพชรผาภูมิ จังหวัดกำแพงเพชร ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2545 4) ชุมชนศรีบูรพาอโศก จังหวัดปราจีนบุรี ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2545 5) ชุมชนธรรมชาตอโศก จังหวัดชุมพร ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2545 6) ชุมชนสกลอโศก จังหวัดสกลนคร ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2546 7) ชุมชนสุรินทร์อโศก จังหวัดสุรินทร์ ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2546 และ 8) ชุมชนวังสวนฟ้า จังหวัดสระแก้ว ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2549

ในปีพ.ศ. 2559 ประมาณจำนวนญาติธรรมที่อยู่ประจำในชุมชนอโศกทั้งหมดประมาณ 1,300 คน กระจายอยู่ในชุมชนอโศก 18 แห่งทั่วทั้งประเทศ โดยส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 10 แห่ง รองลงมาคือภาคเหนือ 3 แห่ง และภาคกลาง 3 แห่ง ภาคตะวันออก และภาคใต้ ภาคละ 1 แห่ง โดยชุมชนที่มีจำนวนสมาชิกมากที่สุดคือราชธานีอโศก จังหวัดอุบลราชธานี มีสมาชิก 400 คน รองลงมาคือชุมชนสันตอโศก กรุงเทพฯ มีสมาชิก 300 คน (บัณฑิต ศิริรักษ์โสภณ, 2559)

สำนักสันตอโศกมีการจัดประเพณีของสมาชิกไว้หลายประเภทด้วยกันซึ่งมีทั้งนักบวชและไม้นักบวชโดยการที่จะเป็นนักบวชของชาวอโศกนั้นมีขั้นตอนเพื่อเป็นการเตรียมใจและเป็นการทดสอบตนเอง มีข้อปฏิบัติดังนี้

1. ผู้ที่ต้องการบวชต้องสมาทานรักษาศีล 8 มีสถานะเป็น “อารามิก” (คนวัดชาย) หรือ “อารามิกา” (คนวัดหญิง) อยู่ภายในขอบเขตการดูแลของพุทธสถาน 1 ปี ก่อน แล้วจึงขอเลื่อนฐานะเป็น “ปะ” (ปฏิบัติ) คือผู้ปฏิบัติธรรม โดยมีสมณะ 5 รูป รับรอง เป็นลายลักษณ์อักษร และคอยรับผิดชอบดูแล

2. “ปะ” ปะชายนุ่งกางเกงสีน้ำตาล ปะหญิงผ้านุ่งสีน้ำตาลสวมเสื้อสีน้ำตาล แบบสุภาพตามที่มียู่ ไม่โกนศีรษะ และต้องอยู่ปฏิบัติธรรมอย่างน้อย 4 เดือน สำหรับชาย และ 6 เดือน สำหรับหญิง

3. “นาค” และ “กรั๊ก” เมื่อครบกำหนดเป็น “ปะ” แล้วก็มีสิทธิเตรียมตัว บวช โดยแจ้งความจำนงค์ต่ออุปัชฌาย์เพื่อให้อุปัชฌาย์นำเรื่องเข้าพิจารณาในหมู่สมณะ เมื่อที่ ประชุมมีมติเห็นชอบเป็นเอกฉันท์แล้ว จึงเลื่อนฐานะเป็น “นาค” (สำหรับชาย) และเป็น “กรั๊ก” (สำหรับหญิง) หากพิจารณาแล้วยังไม่เห็นชอบก็ต้องอยู่ในฐานะเดิมต่อไปตาม ระยะเวลาที่มติในที่ประชุมเห็นสมควร นาคโกนศีรษะสวมเสื้อคอกกลมสีน้ำตาลมีขลิบสีน้ำตาล อ่อนที่คอเสื้อ กรั๊กโกนศีรษะสวมเสื้อแบบเดียวกับนาคและมีสไบสีกรั๊ก

4. “สามเณร” เมื่อฝ่ายชายอยู่ในฐานะ “นาค” มาได้อย่างน้อย 4 เดือน ก็จะมีสิทธิขอเลื่อนฐานะจากที่ประชุม เป็นสามเณร ถือศีล 10

5. “สมณะ” เมื่ออยู่ในฐานะสามเณรอย่างน้อย 4 เดือน จึงมีสิทธิขอเลื่อน ฐานะเป็น “สมณะ” ส่วนฝ่ายหญิงต้องอยู่ในฐานะ “กรั๊ก” อย่างน้อย 1 ปี 6 เดือน จึงมีสิทธิขอ บวชเลื่อนฐานะเป็น “สิกขมาตุ” ได้ (คณะกรรมการชุมชนบุญนิยมสันติอโศก, 2551) สิกขมาตุ แปลว่า แม่หรือหญิงผู้ศึกษา ในทางปฏิบัติการบวชเป็นสิกขมาตุได้นั้นต้องกินเวลาหลายปี ที่เดียว (เฮกิล่า โฮร์น และมาเรีย เลนา, 2541) ทั้งนี้การเลื่อนฐานะตั้งแต่ “ปะ” เป็นต้นไป ทั้งชายและหญิงต้องอาศัยคะแนนเสียงเป็นเอกฉันท์ สมณะที่บวชใหม่จะต้องศึกษาพระวินัย จากพระไตรปิฎกโดยต้องอ่านพระไตรปิฎก เล่ม 1 - 2 ให้จบเป็นอย่างน้อยภายใน 5 ปี ส่วนสามเณรที่บวชใหม่จะต้องศึกษาเป้าหมายของการบิณฑบาตให้ชัดเจนมิฉะนั้นจะไม่มีสิทธิ ออกบิณฑบาต (คณะกรรมการชุมชนบุญนิยมสันติอโศก, 2551) ในปี พ.ศ. 2557 มีสมณะ จำนวนทั้งหมด 90 รูป (ทีมงานข่าวอโศก, 2557)

สำนักสันติอโศกมีประเพณีและเทศกาลเป็นของตนเอง ซึ่งถือปฏิบัติมาอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่เริ่มก่อตั้งจนถึงปัจจุบัน กิจกรรมและเทศกาลที่สำคัญของชาวอโศก เช่น วันกตัญญูกตเวที จัดในช่วงเดือนเมษายน (วันสงกรานต์) ของทุกปี เป็นประเพณีรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ในชุมชน ชาวอโศก งานอบรม “ยุวพุทธทายาท” จัดในช่วงเดือนเมษายน ของทุกปี เป็นเวลา 4 คืน 5 วัน เพื่อฝึกฝนเยาวชนให้ได้เรียนรู้วิถีชีวิตชุมชนคนมีศีล กินอยู่เรียบง่าย แต่ไม่มั่งคั่ง งาน อโศกรำลึกและบูชาพระบรมสารีริกธาตุ จัดที่พุทธสถานสันติอโศก กรุงเทพฯ ในวันที่ 9 มิถุนายน ของทุกปี เป็นวันบูชาพระบรมสารีริกธาตุ และวันที่ 10 มิถุนายน เป็นวันอโศก รำลึก งานบูชาบุพการี งานตลาดอาริยะปีใหม่อโศก งานพุทธาภิเษกสวดปาฏิหาริย์

งานปลุกเสกพระแท้ ๆ ของพุทธ งานมหาปวารณา ฯลฯ (คณะกรรมการชุมชนบุญนิยมสันติ
อโศก, 2551)

จากโครงสร้างองค์กร การประกอบพิธีกรรม ประเพณี เทศกาลต่าง ๆ ของสำนักสันติ
อโศก พิจารณาได้ว่ามีลักษณะเป็นขบวนการเคลื่อนไหวทางศาสนาใหม่ (New Religious
Movement) ที่จัดเป็นประเภทหนึ่งของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม (Social Movements)
ที่มีบทบาทและเป็นส่วนหนึ่งของสถาบันในสังคม สำนักสันติอโศกมีลักษณะเป็นขบวนการ
เคลื่อนไหวทางสังคมที่มี “วิถีชีวิต” ดังที่บรูมและเช็คสนิคอธิบายว่าในช่วงเริ่มเกิดขึ้นมาใน
ความไม่สงบจนถึงวาระสุดท้ายกลายเป็นที่ยอมรับและกลายเป็นส่วนหนึ่งของสถาบันในสังคม
(Institutionalization) (บรูม ลีโอนาร์ด และเช็คสนิค ฟิลิปส์, 2509) สำนักสันติอโศกเป็น
ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่มีลักษณะเป็น “การเมือง” ที่กล่าวได้ว่าเป็น “ขบวนการทาง
การเมือง” โดยพิจารณาได้จากตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบันมีการกล่าววิพากษ์วิจารณ์กันอย่าง
กว้างขวางว่าสำนักสันติอโศกมีแนวทางแบบ “คอมมิวนิสต์” ซึ่งเป็นภัยต่อความมั่นคงของ
ประเทศ บทบาทของสำนักสันติอโศกในฐานะขบวนการทางการเมืองเริ่มเด่นชัดนับตั้งแต่
พล.ต.จำลอง ศรีเมือง อดีตนายทหารและนักการเมืองผู้มากการมีได้เข้ามาเป็นลูกศิษย์ของ
สมณะโพธิรักษ์เจ้าสำนักสันติอโศกใน พ.ศ. 2522 การเข้ามาของ พล.ต.จำลองทำให้ถูกจับตา
จากหลายฝ่ายทางการเมืองในสมัยนั้นว่าสำนักสันติอโศกเป็น “ฐานการเมือง” ของ “ทหาร
หนุ่มกลุ่มหนึ่ง” ที่กำลังก่อหวอดเพื่อจุดมุ่งหมายทางการเมืองอย่างเงิบๆ อย่างไรก็ตามสมณะ
โพธิรักษ์ได้อธิบายว่าการที่ พล.ต.จำลอง เข้ามาปฏิบัติธรรมที่สำนักสันติอโศกนั้น “เป็นสื่อ
ชักนำ” ให้ตัวท่านเข้าไปเกี่ยวข้องกับการเมือง นอกจากนั้นการที่ พล.ต.จำลอง เข้ามาปฏิบัติ
ธรรมทำให้ได้รู้จักคุ้นเคยกับสมาชิกเดิมของชาวอโศกจนกระทั่งมีการรวมกลุ่มกันเป็นกลุ่ม
การเมืองชื่อ “กลุ่มรวมพลัง” ที่สนับสนุน พล.ต.จำลอง ศรีเมืองในการเป็นผู้สมัครรับเลือกตั้ง
ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครปี พ.ศ. 2528 ในเวลาต่อมากลุ่มรวมพลังได้พัฒนาขึ้นเป็นพรรค
การเมืองที่มีชื่อว่า “พรรคพลังธรรม” ซึ่งมีสมณะโพธิรักษ์เป็นผู้ร่วมก่อตั้ง

สำนักสันติอโศกได้มีบทบาทในการเคลื่อนไหวทางสังคม และการเคลื่อนไหวทาง
การเมืองในหลายเหตุการณ์ เช่น ใน พ.ศ. 2535 เหตุการณ์พฤษภาทมิฬ พล.ต.จำลอง เป็นผู้ที่มี
บทบาทอย่างมากโดยเป็น “แกนนำหลัก” ในการนำผู้ชุมนุมขับไล่ พล.อ.สุจินดา คราประยูร
นายกรัฐมนตรี และญาติธรรมของสำนักสันติอโศกจำนวนมากออกมาร่วมชุมนุมในท้องถนน
ร่วมกับประชาชนกลุ่มต่าง ๆ การเคลื่อนไหวทางสังคมของสำนักสันติอโศกเพื่อคัดค้านการนำ
บริษัท ไทยเบฟเวอเรจ จำกัด (มหาชน) เข้าจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย
(ตลท.) บทความนี้มุ่งศึกษาบทบาทของสำนักสันติอโศกในการเคลื่อนไหวทางสังคม และ
การเคลื่อนไหวทางการเมืองที่มีผลกระทบต่อสังคมไทย นับตั้งแต่การเป็นกลุ่มที่มีส่วนร่วม
สนับสนุนพล.ต.จำลอง ศรีเมืองในการเป็นผู้สมัครรับเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร
พ.ศ. 2528 จนถึงเหตุการณ์ความขัดแย้งทางการเมืองของสังคมไทยในปี พ.ศ. 2557

การสร้างเครือข่ายทางสังคมของสำนักสันตติโคก

เมื่อสมณะโพธิรักษ์ประกาศไม่ขึ้นต่อมหาเถรสมาคม ในวันที่ 6 สิงหาคม พ.ศ. 2518 สมณะโพธิรักษ์ได้ก่อตั้งกลุ่มอิสระและได้สถาปนาอาณาจักรของตนเองขึ้นเพื่อดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ทางศาสนาในนาม “สันตติโคก” การเกิดขึ้นของสำนักสันตติโคกนั้นพิจารณาได้ว่ามีสถานะเป็นสถาบันทางศาสนาสถาบันหนึ่งของสังคมไทย นอกจากสำนักสันตติโคกจะแสดงบทบาทหลักอันได้แก่การเผยแผ่หลักธรรมคำสั่งสอนของพุทธศาสนาแล้วนั้น ยังได้ดำเนินกิจกรรมอื่น ๆ ควบคู่ไปด้วยซึ่งกิจกรรมที่สำคัญอย่างหนึ่งก็คือการดำเนินกิจกรรมการเคลื่อนไหวทางสังคม โดยสำนักสันตติโคกเริ่มเข้ามามีบทบาทในการเคลื่อนไหวทางสังคมอย่างเด่นชัดเมื่อ พล.ต.จำลอง ศรีเมือง อดีตนายทหารและนักการเมืองได้เข้ามาเป็นลูกศิษย์ของสมณะโพธิรักษ์ในปี พ.ศ. 2522 ภายหลังจาก พล.ต.จำลอง ลาออกจากตำแหน่งเลขาธิการนายกรัฐมนตรี พล.อ.เปรม ติณสูลานนท์ ในปี พ.ศ. 2522 พล.ต.จำลองมีความเลื่อมใสศรัทธาในตัวสมณะโพธิรักษ์และนางศิริลักษณ์ ศรีเมืองภรรยาของ พล.ต.จำลอง เป็นผู้ “ชักชวน” ให้ไปปฏิบัติธรรมที่สำนักสันตติโคก (นาวาบุญนิยม, 2553) การที่ พล.ต.จำลอง เข้ามาเป็นสานุศิษย์ของสมณะโพธิรักษ์ทำให้ถูกจับตาจากหลายฝ่ายทางการเมืองในสมัยนั้นว่าสำนักสันตติโคกเป็น “ฐานการเมือง” ของ “ทหารหนุ่มกลุ่มหนึ่ง” ที่กำลังก่อหวอดเพื่อจุดมุ่งหมายทางการเมืองอย่างเงิบๆ มีการวิจารณ์ว่าสำนักสันตติโคกกำลังประสานความคิดกับขบวนการทหารกลุ่ม “ยังเติร์ก” เพื่อนำศาสนาเข้าไปเกลือกกลั้วกับการเมืองหรือยังเติร์กกำลังหันหน้าไปใช้ฐานด้านศาสนาเป็นผลผลักดันทางการเมืองอันไม่เหมาะสมและไม่พึงกระทำ (เทิดธรรมทรงไทย, 2551) อย่างไรก็ตามการเข้ามาปฏิบัติธรรมภายในสำนักสันตติโคกทำให้ พล.ต.จำลอง ได้รู้จักคุ้นเคยกับสมาชิกเดิมของชาวอโคก จนกระทั่งมีการรวมกลุ่มกันเป็นกลุ่มการเมืองชื่อ “กลุ่มรวมพลัง” ซึ่งมี พล.ต.จำลอง เป็นแกนนำและมีสมาชิกชาวอโคกจำนวนหนึ่งเป็นสมาชิกส่วนหลัก ๆ โดยกลุ่มรวมพลังได้เริ่มรวมกันทำงานทางการเมืองในระดับการเมืองท้องถิ่น กล่าวคือเมื่อ พล.ต.จำลอง ได้ลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครในปี พ.ศ. 2528 กลุ่มรวมพลังได้เข้าไปช่วยณรงค์หาเสียงให้กับ พล.ต.จำลอง ซึ่งผลการเลือกตั้งปรากฏว่า พล.ต.จำลอง ประสบความสำเร็จได้รับชัยชนะได้รับเลือกให้ดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร ในเวลาต่อมากลุ่มรวมพลังได้พัฒนาขึ้นเป็นพรรคการเมืองที่มีชื่อว่า “พรรคพลังธรรม” ซึ่งมีสมณะโพธิรักษ์เป็นผู้ร่วมก่อตั้งอีกด้วย สมณะโพธิรักษ์ได้อธิบายว่า พล.ต.จำลอง “เป็นสื่อชักนำ” ให้ตัวท่านเข้าไปเกี่ยวข้องกับการเมือง (ยุทธชัย จอมพงษ์, 2549) และอธิบายเรื่องที่ชาวอโคกไปร่วมงานทางการเมืองกับ พล.ต.จำลอง ว่า

“ไม่เสียหาย ถ้าคนที่ไปทำงานกับคุณจำลองเป็นคนมีคุณธรรม การเมืองจะดีขึ้นไหม
อาตมาว่ามันน้อยไปต่างหาก คนมีคุณธรรมของชาวอโศกนี้ไปช่วยคุณจำลองน้อยไปจึงไปไม่
รอดเพราะอำนาจทางโลก โลภีย่่มากกว่าต่างหากแต่ไม่ได้หมายความว่า อโศกไปทั้งคณะ
สมณะก็ไปเล่นการเมือง ผู้ที่ปฏิบัติธรรมอยู่ใน ๆ ลึก ๆ ก็ไปเล่นการเมืองทั้งหมด แต่จะไปใน
ส่วนที่เขาชอบการเมืองอยู่เท่านั้น คนที่ชอบการเมืองมีอยู่จำนวนหนึ่งของชาวอโศกทั้งหมด”
(สมณะโพธิรักษ์, 2545)

การเข้ามาของ พล.ต.จำลอง พิจารณาได้ว่าสำนักสันติอโศกได้ “สร้างเครือข่ายทาง
สังคม” กับบุคคลที่มีชื่อเสียง และอำนาจอยู่ในช่วงเวลานั้นทำให้สังคมภายนอกเกิดการยอมรับ
สำนักสันติอโศกมากขึ้นหลังจากการประกาศไม่อยู่ภายใต้การปกครองของมหาเถรสมาคม
การสร้างเครือข่ายทางสังคมนี้ได้เป็นประโยชน์ต่อการเคลื่อนไหวทางสังคม และการเคลื่อนไหว
ทางการเมืองของสำนักสันติอโศก

บทบาทในการเคลื่อนไหวทางสังคม

ในช่วงต้นปี พ.ศ. 2548 พล.ต.จำลอง และเครือข่ายภาคประชาชนรวมถึงสำนักสันติ
อโศกออกมาเคลื่อนไหวคัดค้านต่อต้านเมื่อนายเจริญ สิริวัฒนภักดี “ราชันน้ำเมา” ได้ตัดสินใจ
รวบรวมบริษัทในเครือจำนวนรวมกว่า 60 แห่งที่ส่วนใหญ่ประกอบธุรกิจสัมปทานผูกขาดผลิต
และจัดจำหน่ายสุรา เบียร์ และน้ำดื่มรวมเข้าด้วยกันภายใต้ชื่อ บริษัท ไทยเบฟเวอเรจส์ จำกัด
(มหาชน) หรือเบียร์ช้างเพื่อเข้าจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย (ตลท.)
การเคลื่อนไหวของสำนักสันติอโศกและเครือข่ายได้ทำให้คณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และ
ตลาดหลักทรัพย์ (ก.ล.ต.) ต้องยกเลิกการนำหุ้นบริษัท ไทยเบฟเวอเรจส์ จำกัด (มหาชน) เข้า
ตลาดหลักทรัพย์ฯ ในปีต่อมาบริษัท ไทยเบฟเวอเรจส์ จำกัด (มหาชน) ได้ย้ายไปจดทะเบียนใน
ตลาดหลักทรัพย์สิงคโปร์ (นพรัตน์ นิลประพัฒน์, 2561)

บทบาทในการเคลื่อนไหวทางการเมือง

เหตุการณ์พฤษภาทมิฬ

ในเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ พ.ศ. 2535 พล.ต.จำลอง สมาชิกคนสำคัญของสำนักสันติอโศก
เป็นผู้ที่มีบทบาทอย่างมากโดยเป็น “แกนนำหลัก” ในการนำผู้ชุมนุมขับไล่ พล.อ.สุจินดา ครา
ประยูร นายกรัฐมนตรี ซึ่งในระยะแรก พล.ต.จำลอง เคลื่อนไหวในนามหัวหน้าพรรคพลังธรรม แต่
ในเวลาต่อมาได้ลาออกจากหัวหน้าพรรคเพื่อร่วมนำประชาชนชุมนุมประท้วง แม้ว่าพล.ต.จำลอง
จะลาออกจากหัวหน้าพรรคพลังธรรม แต่ก็เป็นที่รับรู้ของสาธารณะชนทั่วไปว่าพล.ต.จำลอง และ
พรรคพลังธรรมมีความสัมพันธ์ที่ “แนบแน่น” กับสำนักสันติอโศก “สถานะ” ดังกล่าวของ
พล.ต.จำลอง ได้ทำให้อาติธรรมของสำนักสันติอโศกจำนวนมากออกมารวมชุมนุมในท้องถนน

ร่วมกับประชาชนกลุ่มต่าง ๆ โดยมี พล.ต.จำลอง เป็น “แม่ทัพ” ซึ่งญาติธรรมของสำนักสันตโตโคก บางคนได้รับบาดเจ็บจากการชุมนุมเคลื่อนไหวกว้าง (วัชร เพ็ชรทอง, 2535) อย่างไรก็ตามในส่วนของ นักบวชสำนักสันตโตโคกนั้นไม่ได้มีการเคลื่อนไหวกว้างหรือแสดงบทบาทอย่างชัดเจนต่อสถานการณ์ทางการเมืองในห้วงเวลานั้น เหตุการณ์พฤษภาทมิฬยุติลงด้วยการที่ พล.ต.จำลอง และ พล.อ.สุจินดา เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ในคืนวันที่ 20 พฤษภาคม พ.ศ. 2535 และต่อมาในวันที่ 24 พฤษภาคม พ.ศ. 2535 พล.อ.สุจินดา ได้ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และนายอาทิตย์ อุไรรัตน์ ประธานสภาผู้แทนราษฎรได้กราบบังคมทูลให้ทรงแต่งตั้งนายอานันท์ ปันยารชุน เป็นนายกรัฐมนตรีซึ่งในเวลาต่อมานายอานันท์ได้ประกาศยุบสภาและกำหนดการเลือกตั้งทั่วไปในวันที่ 12 กันยายน พ.ศ. 2535 (ลิขิต ธีรเวคิน, 2544)

การก่อตั้งพรรคเพื่อฟ้าดิน

หลังจากเหตุการณ์พฤษภาทมิฬพบบทบาทการเคลื่อนไหวทางสังคมของสำนักสันตโตโคกก็ “เงียบ” ลงไปจนกระทั่งในพ.ศ. 2543 สำนักสันตโตโคกได้ก่อตั้งพรรคการเมืองภายใต้ชื่อ “พรรคเพื่อฟ้าดิน” โดยการก่อตั้งพรรคดังกล่าวมีการตั้งข้อสังเกตว่าเป็นพรรคพลังธรรมในอดีต เพราะแกนนำพรรคส่วนใหญ่ เช่น นายไชยวัฒน์ ลินสุวงศ์ นายสุนัย เศรษฐบุญสร้าง ล้วนย้ายมาจากพลังธรรม โดยมีชาวอโศกของสมณะโพธิรักษ์เป็นฐานเสียงสำคัญโดยเฉพาะ พล.ต.จำลองอดีตหัวหน้าพรรคพลังธรรมและที่ปรึกษานายทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี ในขณะนั้นก็มารับตำแหน่งที่ปรึกษาพรรคเพื่อฟ้าดิน (ชัยฤทธิ์ ยืนเปี่ยม, 2562) อย่างไรก็ตาม ในช่วงแรกชาวอโศกไม่เห็นด้วยกับการตั้งพรรคแต่ภายหลังก็ได้สนับสนุนการตั้งพรรค โดยสมณะโพธิรักษ์ได้อธิบายว่าตัวท่านเป็นที่ปรึกษาและคอยให้คำแนะนำในเรื่องต่าง ๆ ซึ่งสอดคล้องกับ ร.ต.แซมดิน เลิศบุศย์ เลขาธิการพรรคได้อธิบายว่าสมณะโพธิรักษ์ได้ให้คำแนะนำแก่พวกตนในการจัดทำนโยบายพรรค (ยุทธชัย จอมพงษ์, 2549) สมณะโพธิรักษ์ได้อธิบายเรื่องการดำเนินงานของพรรคเพื่อฟ้าดินว่า

“พรรคเรายังเป็นพรรคเล็กจึงไม่ประสานกับกลุ่มอื่นเพราะส่วนใหญ่ยังเป็นทุนนิยมเราอาจจะถูกกลืน เราทำงานของเราฝึกฝนตัวเอง การเมืองกับการศาสนาเป็นเรื่องเดียวกัน ศาสนาเกิดมาเพื่อช่วยมนุษยชาติ งานการเมืองก็เพื่อช่วยประชาชน...” (สงกรานต์ จอมศรี, 2556)

พรรคเพื่อฟ้าดินได้ดำเนินกิจกรรมทางการเมืองที่ชัดเจนในการเลือกตั้ง พ.ศ. 2544 มีพรรคการเมืองส่งผู้สมัครรับเลือกตั้ง จำนวน 43 พรรค พรรคเพื่อฟ้าดินไม่ได้ส่งสมาชิกลงสมัครรับเลือกตั้ง ในการเลือกตั้ง พ.ศ. 2548 มีพรรคการเมืองส่งผู้สมัครรับเลือกตั้ง จำนวน 25 พรรค พรรคเพื่อฟ้าดินไม่ได้ส่งสมาชิกลงสมัครรับเลือกตั้ง ในการเลือกตั้งพ.ศ. 2550 มีพรรคการเมืองส่งผู้สมัครรับเลือกตั้ง จำนวน 31 พรรค พรรคเพื่อฟ้าดินไม่ได้ส่งสมาชิกลงสมัคร

รับเลือกตั้ง ในการเลือกตั้ง พ.ศ. 2554 มีพรรคการเมืองส่งผู้สมัครรับเลือกตั้ง จำนวน 34 พรรค ในการเลือกตั้งครั้งนี้พรรคเพื่อฟ้าดินได้ส่งสมาชิกลงสมัครรับเลือกตั้งทั้งสองระบบ คือ แบบบัญชีรายชื่อ จำนวน 1 คน คือ นางแก่นฟ้า แสนเมือง ส่วนแบบแบ่งเขตเลือกตั้ง จำนวน 157 คน รวมทั้งหมด 158 คน เหตุผลที่พรรคเพื่อฟ้าดินส่งสมาชิกลงสมัครรับเลือกตั้งในครั้งนี้ เพราะไม่ต้องการให้พรรคถูกยุบตามระเบียบของคณะกรรมการการเลือกตั้งที่กำหนดให้พรรคการเมืองจะต้องส่งสมาชิกลงสมัครรับเลือกตั้ง (สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง, 2555) พรรคเพื่อฟ้าดินที่ก่อตั้งโดยสำนักสันติอโศกนี้นั้นสามารถจัดได้ว่าเป็น “พรรคการเมืองขนาดกลาง” โดยพิจารณาจากรายงานจำนวนสมาชิกพรรคการเมืองของสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งที่แสดงให้เห็นว่าใน พ.ศ. 2557 พรรคเพื่อฟ้าดินมีสมาชิกพรรคทั้งสิ้น 16,467 คน (สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง, 2558) อย่างไรก็ตามใน พ.ศ. 2562 พรรคเพื่อฟ้าดินได้สิ้นสภาพความเป็นพรรคการเมืองตามประกาศคณะกรรมการการเลือกตั้ง (ประกาศคณะกรรมการการเลือกตั้ง เรื่องการสิ้นสภาพความเป็นพรรคการเมืองของพรรคการเมืองที่จัดตั้งหรือเป็นพรรคการเมืองตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550, 2562)

การเคลื่อนไหวช่วงวิกฤติการณ์การเมืองไทย

ในสมัยรัฐบาลนายทักษิณ ชินวัตร (พ.ศ. 2544 - 2549) สำนักสันติอโศกได้มีบทบาทอีกครั้งเนื่องจากความสัมพันธ์ระหว่างนายทักษิณกับพล.ต.จำลองนั้นมีความ “แนบแน่น” และ “ลึกซึ้ง” เป็นอย่างมากโดยในส่วนของ พล.ต.จำลอง นั้นเป็น “ผู้ชักนำ” ให้นายทักษิณเข้าสู่วงการเมือง (วัลยา ภูภิญญา, 2544) และในเวลาต่อมา พล.ต.จำลอง ได้เชิญนายทักษิณให้เข้ารับตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศในสมัยรัฐบาลนายชวน หลีกภัย ซึ่ง นายทักษิณก็ตอบรับการเชิญของ พล.ต.จำลอง และเข้ารับตำแหน่งรัฐมนตรีใน “โควตา” พรรคพลังธรรม นายทักษิณเข้ารับตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศในรัฐบาลนายชวน หลีกภัย ในวันที่ 25 ตุลาคม พ.ศ. 2537 และในปีต่อมา พล.ต.จำลอง ได้ผลักดันนายทักษิณให้รับตำแหน่งหัวหน้าพรรคพลังธรรม พล.ต.จำลอง มีภาพของการเป็นผู้ที่สนับสนุนนายทักษิณเรื่อยมาจนกระทั่งเขาได้วางมือในสนามการเมืองใหญ่และได้หวนกลับมาสู่การเมืองท้องถิ่นอีกครั้งโดยลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครในพ.ศ. 2539 แต่ พล.ต.จำลอง ไม่สามารถชนะการเลือกตั้งได้เหมือนในอดีต เมื่อเป็นฝ่ายพ่ายแพ้การเลือกตั้งไปอย่างขาดลอยโดยแพ้ให้แก่นายพิจิตต รัตตกุล จากนั้นมาบทบาททางการเมืองของ พล.ต.จำลองก็ค่อย ๆ ลดลงโดย พล.ต.จำลอง ได้ดำเนินกิจกรรมใหม่คือการก่อตั้ง “โรงเรียนผู้นำ” ที่จังหวัดกาญจนบุรี อย่างไรก็ตามหลังจากห่างหายไปจากการเมืองไทยหลายปี พล.ต.จำลอง ได้กลับมาทำงานให้กับผู้ที่ตนเคยยกตำแหน่งหัวหน้าพรรคให้โดยรับตำแหน่งที่ปรึกษานายกรัฐมนตรีด้านพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในรัฐบาลนายทักษิณ พล.ต.จำลอง ได้ผลักดันให้เกิดหน่วยงานที่ทำงานด้าน “คุณธรรม” ขึ้นคือ “ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาแผ่นดิน

เชิงคุณธรรม” เป็นหน่วยงานอิสระ โดย พล.ต.จำลอง ดำรงตำแหน่งเป็นผู้อำนวยการศูนย์ฯ เป็นคนแรก (ยุพดี วิภัติภูมิประเทศ, 2558) ความสัมพันธ์อันแนบแน่นระหว่างนายทักษิณกับ พล.ต.จำลอง นั้นยังปรากฏให้เห็นเมื่อถึงคราวที่มิตร “ตกทุกซี้ได้ยาก” กล่าวคือ พล.ต.จำลอง และนายแพทย์เสม พริ้งพวงแก้วได้รวบรวมรายชื่อประชาชนเพื่อสนับสนุนนายทักษิณให้หลุดพ้นจาก “คดีชุกหุ้ม” และให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีต่อไปมีประชาชนมาลงชื่อจำนวน 500,000 คน ในจำนวนนี้เป็นชาวอีสาน 120,000 คน (บุญร่วม เทียมจันทร์, 2544); (สุรเกียรติ์ จักรธรานนท์, 2550)

ในส่วนของสำนักสันตติโศกนี้นายทักษิณมีความสัมพันธ์ในลักษณะที่เป็น “ทางการ” แตกต่างจากที่นายทักษิณแสดงออกกับ พล.ต.จำลอง แต่อย่างไรก็ตามก็สามารถกล่าวได้ว่าเป็น ความสัมพันธ์ที่จัดได้ว่า “พิเศษ” พิจารณาได้จากเหตุการณ์ที่นายทักษิณได้ “ไปมาหาสู่” โดย เดินทางไปที่พุทธสถานของสำนักสันตติโศกในหลายจังหวัดอยู่บ่อยครั้งในช่วงดำรงตำแหน่ง นายกรัฐมนตรี เริ่มต้นจากในวันที่ 25 พฤษภาคม พ.ศ. 2544 นายทักษิณได้เดินทางมาเยี่ยม เยียนชาวโศกที่หมู่บ้านราชธานีโศก จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งนับเป็นครั้งแรกของชาวโศกที่มี ผู้นำของประเทศมาเยี่ยมเยียน (บัณฑิต ศิริรักษ์โสภณ, 2559) ต่อมาในวันศุกร์ที่ 23 เมษายน พ.ศ.2547 ชาวโศกก็ได้ให้การต้อนรับนายทักษิณอีกครั้งที่ 2 มาพักค้างคืนในหมู่บ้าน ชุมชนวัฒนธรรมศิระขอโศก จังหวัดศรีสะเกษ พร้อมคณะรัฐมนตรีอีกหลายคนหลังจากออก ตรวจเยี่ยมการทำงานของจังหวัดต่าง ๆ ในภาคอีสานหรือที่เรียกว่า “ทัวร์นخمิน” (สมณะนิกนบ ฉันทโส, 2562) กล่าวได้ว่านายทักษิณและสำนักสันตติโศกนั้นมีสายสัมพันธ์ที่ แนบแน่นโดยมี พล.ต.จำลอง เป็นตัวประสาน อย่างไรก็ตามความสัมพันธ์ระหว่างนายทักษิณ กับ พล.ต.จำลอง และสำนักสันตติโศกเริ่ม “สะดุด” เมื่อถึงในช่วงเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2547 เนื่องจากนายทักษิณประกาศว่าจะเข้าทำการซื้อหุ้นในสโมสรฟุตบอลลิเวอร์พูลของอังกฤษ จำนวน 30 เปอร์เซ็นต์ คิดเป็นเงินจำนวน 4,600 ล้านบาท โดยรัฐบาลจะทำการซื้อหุ้นในนาม ประเทศไทย ก่อนที่แผนการใหญ่ในการระดมทุนด้วยการออกสลากกินแบ่งรัฐบาลโดยมีเงิน รางวัลสูงถึง 1,000 ล้านบาทจะตามมา ต่อด้วยการให้การศึกษาแห่งประเทศไทยเป็นเจ้าภาพใน การเข้าไปลงทุนครั้งนี้ ซึ่งการประกาศดังกล่าวทำให้มีกระแสออกมาต่อต้านเป็นอย่างมาก จากหลายกลุ่ม ในขณะที่สมณะโพธิรักษ์เจ้าสำนักสันตติโศกได้ออกมาเคลื่อนไหวด้วยเช่นกัน โดยเขียนจดหมายถึงนายทักษิณ ลงวันที่ 27 พฤษภาคม พ.ศ. 2547 แสดงความไม่เห็นด้วยต่อ ประเด็นดังกล่าว ทำให้ในเวลาต่อมา นายทักษิณต้องประกาศยุติโครงการดังกล่าวเนื่องจากมี กระแสคัดค้านจากสังคมอย่างหนัก (ภิญโญ ไตรสุริยธรรมา (บรรณาธิการ), 2547)

ความสัมพันธ์ระหว่างนายทักษิณกับ พล.ต.จำลอง และสำนักสันตติโศกได้ดำเนินมาถึง “จุดแตกหัก” เมื่อเกิด “กรณีการขายหุ้นชินคอร์ป” กล่าวคือในวันที่ 23 มกราคม พ.ศ. 2549 ตระกูลชินวัตรและตามาพงศ์ขายหุ้นที่ครอบครองอยู่ทั้งหมดในกลุ่มบริษัท ชิน คอร์ปอเรชั่น จำกัด ให้แก่บริษัท เทมาเส็ก โฮลดิ้งส์ ซึ่งเป็นกองทุนเพื่อการลงทุนของรัฐบาลสิงคโปร์ โดยขาย

หุ้นรวมมูลค่าทั้งสิ้นกว่า 73,000 ล้านบาท การขายหุ้นดังกล่าวทำให้มีการวิพากษ์วิจารณ์กันอย่างกว้างขวางและมีผู้ออกมาคัดค้านเป็นจำนวนมากซึ่งหนึ่งในนั้นคือ พล.ต.จำลอง โดยได้เขียนจดหมายเปิดผนึกถึงนายทักษิณในวันที่ 30 มกราคม พ.ศ. 2549 แสดงการคัดค้านต่อกรณีดังกล่าว การคัดค้านการขายหุ้นบริษัท ชิน คอร์ปอเรชั่น จำกัด เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องกล่าวคือในวันที่ 4 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2549 ได้มีกลุ่มผู้ชุมนุมที่นำโดยนายสนธิ ลิ้มทองกุลได้ชุมนุมภายใต้ภารกิจ “กู้ชาติ” ที่ลานพระบรมรูปทรงม้า และมีการเดินขบวนไปถวายฎีกาที่สำนักกราชเลขาธิการ พระบรมมหาราชวัง ขณะเดียวกันทางด้านองค์กรเอ็นจีโอองค์กรพัฒนาเอกชนก็ได้จัดตั้ง “พันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย (พธม.)” ขึ้นในวันที่ 5 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2549 เพื่อเคลื่อนไหวกดดันให้รัฐบาลลาออก เปิดทางให้มีการปฏิรูปการเมืองและเข้าร่วมการเคลื่อนไหวกับนายสนธิ ลิ้มทองกุล ซึ่งต่อมาในวันที่ 10 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2549 ได้มีการแถลงข่าวเปิดตัวพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย (ธนาพล อิวสกุล, 2550) ในส่วนของสำนักสันติอโศกนั้นได้มีมติที่จะเข้าร่วมชุมนุมกับกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ในวันที่ 19 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2549 พล.ต.จำลองและสำนักสันติอโศกได้มีแถลงการณ์เข้าร่วมชุมนุมกับพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ซึ่งการที่สำนักสันติอโศกตัดสินใจเข้าร่วมชุมนุมกับกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยนั้นมีชาวอโศกบางส่วนไม่เห็นด้วยและเห็นว่าเป็นการตัดสินใจทางการเมืองโดยกลุ่มผู้นำเพียงไม่กี่คนซึ่งค่อนข้างขาดความเป็นประชาธิปไตยและชาวอโศกบางส่วนมีความรู้สึก “กลักลืนฝืนใจ” ที่ต้องตัดสินใจไปร่วมชุมนุมทั้ง ๆ ที่ในจิตใจของชาวอโศกจำนวนไม่น้อยยังคง “นิยมชมชอบ” และรักใคร่เอ็นดูนายทักษิณอยู่ เหตุการณ์นี้ได้นำไปสู่การประกาศแยกตัวออกไปของชาวอโศกจำนวนหนึ่ง ถือเป็นเหตุการณ์ที่ก่อให้เกิดความรำลึกในหมู่ชาวอโศกมากที่สุด (สุเรียร จักรธรานนท์, 2550)

การชุมนุมของสำนักสันติอโศกร่วมกับกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยได้ดำเนินไปอย่างต่อเนื่องโดยมีการเคลื่อนไหวในลักษณะต่าง ๆ อย่างเข้มข้นโดยปราศจากมารุนแรงจนถึงวันที่นายทักษิณประกาศยุบสภาในวันที่ 24 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2549 เพื่อให้มีการเลือกตั้งใหม่ในวันที่ 2 เมษายน พ.ศ. 2549 การชุมนุมของกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยที่บริเวณทำเนียบรัฐบาลจึงได้ยุติลง อย่างไรก็ตามกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยยังเห็นว่าการยุบสภาและให้มีการเลือกตั้งใหม่นั้นเป็น “เครื่องมือชักพอกตัวเอง” จึงยังชุมนุมขับไล่ นายทักษิณให้ออกจากตำแหน่งอย่างไม่มีเงื่อนไขและต้องการ “ให้เกิดกระบวนการปฏิรูปการเมืองครั้งที่ 2” ก่อนที่จะจัดให้มีการเลือกตั้งใหม่ โดยจัดให้มีการชุมนุมใหญ่ที่สนามหลวงในวันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2549 การเคลื่อนไหวขับไล่ นายทักษิณของพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยยังคงดำเนินต่อไปทั้งโดยการจัดกิจกรรมชุมนุมขับไล่และกิจกรรมอื่น ๆ การปฏิเสธไม่ยอมรับการเลือกตั้งจากพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยนอกจากนั้นพรรคฝ่ายค้านในขณะนั้นยัง “บอยคอต” การเลือกตั้งโดยการไม่ส่งผู้สมัครลงเลือกตั้ง อย่างไรก็ตามผลการเลือกตั้งในวันที่ 2 เมษายน พ.ศ. 2549 ปรากฏว่าพรรคไทยรัก

ไทยที่มีนายทักซิมเป็นหัวหน้าพรรคยังคงได้รับคะแนนเสียงข้างมากในผลการเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อ แต่ในหลายพื้นที่ได้เกิดปรากฏการณ์ “ไม่เอาทักซิม” ด้วยการที่ผู้สมัครจากพรรคไทยรักไทยได้คะแนนน้อยกว่าผู้ไม่ออกเสียงและบัตรเสีย แต่ในท้ายที่สุดการเลือกตั้งครั้งนี้ก็ถูก “ตุลาการภิวัตน์” โดยศาลรัฐธรรมนูญพิพากษาให้เป็น “โมฆะ” และได้มีพระราชกฤษฎีกาให้มีการเลือกตั้งใหม่ในวันที่ 15 ตุลาคม พ.ศ. 2549 การเคลื่อนไหวขับไล่ นายทักซิมของพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยสิ้นสุดลงเมื่อ “กองทัพภิวัตน์” เกิดการรัฐประหารฉีกรัฐธรรมนูญในวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2549 โดย “คณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (คปค.)” ก่อนวันที่จะมีการชุมนุมอย่างยืดเยื้อของกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย และเครือข่ายในวันที่ 20 กันยายน พ.ศ. 2549 เหตุการณ์การชุมนุมเคลื่อนไหวขับไล่ นายทักซิมและรัฐบาลของสำนักสันติอโศกพร้อมกับพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยพิจารณาได้ว่ามี “เอกภาพ” เป็นอย่างมากเมื่อเทียบเคียงกับการเคลื่อนไหวทางการเมืองที่ผ่านมาของสำนักสันติอโศก กล่าวคือการชุมนุมในครั้งนี้ทั้งบรรพชิตและฆราวาสของสำนักสันติอโศกเข้าร่วมชุมนุม ในฝ่ายบรรพชิตมีสมณะโพธิรักษ์เจ้าสำนักเป็นผู้นำมีนักบวช “ลูกวัด” ทั้งหมดและญาติธรรมของสำนักสันติอโศกเป็นผู้ตาม และมี พล.ต.จำลอง ที่มีตำแหน่งเป็นหนึ่งในแกนนำหลักของพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยเป็นตัวเชื่อมประสานการเคลื่อนไหวของสำนักสันติอโศกกับพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย

การเคลื่อนไหวทางสังคมของสำนักสันติอโศกยังปรากฏเด่นชัดอีกหลายเหตุการณ์ กล่าวคือ ใน พ.ศ. 2551 ร่วมการชุมนุมขับไล่รัฐบาลนายสมัคร สุนทรเวช และรัฐบาลนายสมชาย วงษ์สวัสดิ์ ใน พ.ศ. 2554 ได้เกิดเหตุการณ์กรณีความขัดแย้งเรื่องเขาพระวิหารระหว่างไทยกับกัมพูชาขึ้น สำนักสันติอโศกได้เข้าร่วมชุมนุมกับกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยเพื่อเรียกร้องต่อรัฐบาลนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ให้ทำตามมติของกลุ่มซึ่งต่อมานายไชยวัฒน์ สิ้นสุวงศ์ศิษย์คนสำคัญของสมณะโพธิรักษ์ได้เป็นแกนนำหลักในการก่อตั้งกลุ่ม “เครือข่ายคนไทยหัวใจรักชาติ” และพัฒนาเป็นกลุ่ม “เครือข่ายพลังแผ่นดิน” ได้ชุมนุมประท้วงที่หน้าทำเนียบรัฐบาลเพื่อคัดค้านกรณีพิพาทเขาพระวิหาร และเรียกร้องให้รัฐบาลช่วยเหลือคนไทยที่ถูกทางการกัมพูชาจับกุมโดยมีสมณะและญาติธรรมชาวอโศกเป็นกลุ่มผู้ชุมนุมหลักในการเคลื่อนไหว ในเวลาต่อมารัฐบาลได้ประกาศยุบสภา และกำหนดให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ในวันที่ 3 กรกฎาคม พ.ศ. 2554 พรรคเพื่อฟ้าดิน ซึ่งเป็นพรรคการเมืองของสำนักสันติอโศก ได้ส่งผู้สมัครลงเลือกตั้งทั้งในระบบบัญชีรายชื่อและแบบแบ่งเขต รวมทั้งหมด 158 คน โดยพรรคจับสลากได้หมายเลข 18 และทางพรรคได้ออกป้ายหาเสียง “อย่าปล่อยสัตว์เข้าสภา” เป็นการณรงค์ให้กาช่องไม่ประสงค์ลงคะแนนในบัตรเลือกตั้งร่วมกับกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย (วัชร ไชยสาร, 2555) ในพ.ศ. 2555 กลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยและเครือข่ายได้ชุมนุมเพื่อคัดค้านการผ่านร่าง

พระราชบัญญัติว่าด้วยความปรองดองแห่งชาติ ที่ลานพระบรมรูปทรงม้า การชุมนุมในครั้งนี้ สำนักสันตติโคกนาโดยสมณะโพธิรักษ์ได้เข้าร่วมชุมนุมด้วย ในช่วงปลายปี พ.ศ. 2555 สำนักสันตติโคกได้มีบทบาทอีกครั้งในการร่วมชุมนุมกับ “องค์การพิทักษ์สยาม” และภาคีเครือข่าย โดยวัตถุประสงค์ของการชุมนุมคือ “ขับไล่รัฐบาลยิ่งลักษณ์” ในการชุมนุมครั้งนี้สมณะโพธิรักษ์ถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจยิงแก๊สน้ำตาใส่จนได้รับบาดเจ็บ (สำนักข่าวอิศรา, 2563) ใน พ.ศ. 2557 สำนักสันตติโคกได้ร่วมชุมนุมกับกลุ่ม “คณะกรรมการประชาชนเพื่อการเปลี่ยนแปลงปฏิรูปประเทศไทยให้เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์แบบอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (กปปส.)” เพื่อขับไล่รัฐบาลนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร จนนำมาสู่การรัฐประหารฉีกรัฐธรรมนูญในวันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2557 โดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.)

การเคลื่อนไหวทางสังคมและการเคลื่อนไหวทางการเมืองของสำนักสันตติโคกได้มีส่วนที่ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงขึ้นในสังคมไทยในหลายเหตุการณ์ การเคลื่อนไหวดังกล่าวได้รับการวิพากษ์วิจารณ์จากประชาชนในสังคมมีทั้งส่วนที่เห็นว่าเหมาะสมและในส่วนที่เห็นว่าไม่เหมาะสม อย่างไรก็ตามสำนักสันตติโคกก็ยังคงแสดงบทบาทในการเคลื่อนไหวทางสังคมและการเคลื่อนไหวทางการเมืองอยู่จนถึงในปัจจุบัน

สรุป

สำนักสันตติโคกมีฐานะเป็นส่วนหนึ่งในสถาบันทางศาสนาของสังคมไทยโดยมีการก่อตั้งมายาวนานเกือบ 50 ปี เป็นขบวนการเคลื่อนไหวทางศาสนาใหม่ (New Religions Movements) ซึ่งนอกจากเป็นหนึ่งในสถาบันทางศาสนาที่เป็นสถาบันทางสังคมหนึ่งที่ปฏิบัติหน้าที่มีบทบาทต่อสถาบันทางสังคมอื่น ๆ ยังพิจารณาได้ว่าสำนักสันตติโคกเป็นกลุ่มเคลื่อนไหวทางสังคม (Social Movement) กลุ่มหนึ่งที่มีบทบาทและสัมพันธ์กับการเมืองไทยมาหลายทศวรรษโดยมีสมณะโพธิรักษ์เจ้าสำนักเป็นผู้นำฝ่ายบรรพชิต และมี พล.ต.จำลอง ศรีเมือง ลูกศิษย์คนสำคัญของสมณะโพธิรักษ์เป็นผู้นำฝ่ายฆราวาส ตัวเจ้าสำนักคือสมณะโพธิรักษ์และ พล.ต.จำลอง ตลอดจนจิตวิญญาณของสำนักสันตติโคกที่มี “วิถีคิด” ที่เป็นอิสระจากอำนาจที่เป็นทางการของการปกครองคณะสงฆ์ไทย เนื่องจากสำนักสันตติโคกประกาศไม่ขึ้นต่อคณะสงฆ์ไทย และด้วยความเป็นอิสระดังกล่าวทำให้สำนักสันตติโคกสามารถผลิตวาทกรรมโดยการสร้างชุดเหตุผลที่อาศัย “การตีความ” จากหลักธรรมในพุทธศาสนาโดยอธิบายว่า “ศาสนากับการเมือง” นั้นมีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์แยกขาดจากกันไม่ได้ซึ่งเป็นเหตุผลที่ทำให้เกิดการเคลื่อนไหวทางสังคมของสำนักสันตติโคกอย่างต่อเนื่อง บทบาทในการเคลื่อนไหวทางสังคมของสำนักสันตติโคกมีที่มาจากการจัดตั้งเป็นองค์กรทางศาสนาที่มีการจัดโครงสร้างองค์กรโดยแบ่ง “สถานภาพและบทบาท” ในองค์กรอย่างชัดเจนกล่าวคือมีสมณะโพธิรักษ์อยู่ในลำดับสูงสุดเป็นเจ้าสำนัก มีนักบวชเณรทั้งชายและหญิง และมีจิตวิญญาณ มีการประกอบพิธีกรรม ประเพณี เทศกาลต่าง ๆ ซึ่งพิจารณาได้ว่าเป็น “เครื่องมือ” ในการสร้างอุดมการณ์ทั้งทางศาสนาและ

อุดมการณ์ทางสังคมต่าง ๆ ในลักษณะ “พุทธศาสนาแบบอโศก” พิธีกรรมของสำนักสันตติโศกได้สร้างระเบียบวินัย ตลอดจนความสามัคคีกลมเกลียวขึ้นในหมู่ญาติธรรมชาวอโศก การเคลื่อนไหวทางสังคมในหลายเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนั้นเกิดขึ้นจากการที่สมาชิกสำนักสันตติโศกรวมตัวกันเป็นองค์กรที่ดำเนินกิจกรรมทางศาสนาควบคู่ไปกับการดำเนินกิจกรรมการเคลื่อนไหวทางสังคมโดยมีพรรคเพื่อฟ้าดินเป็นกลไกสำคัญ มีการจัดตั้งขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่เข้มแข็งอย่างเป็นระบบโดยขบวนการนี้มีวิวัฒนาการมาอย่างต่อเนื่องยาวนาน มีรูปแบบและลักษณะของการเคลื่อนไหวที่เป็น “เครือข่าย” ชาวอโศกที่กระจายอยู่ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศไทย ผสมผสานกับพลังของเครือข่ายพันธมิตรแนวร่วมที่ชาวอโศกมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคล ชุมชน ตลอดจนกลุ่มผลประโยชน์ทางการเมืองต่าง ๆ ที่มีแนวทางเดียวกัน โดยจุดประสงค์ของขบวนการคือต้องการเปลี่ยนแปลงสังคมการเมืองไทยให้เป็นไปตามเป้าหมายของกลุ่มตน ซึ่งการสร้างเครือข่ายทางสังคมทำให้การเคลื่อนไหวของสำนักสันตติโศกเกิดประสิทธิผลมากกว่าการเคลื่อนไหวเพียงลำพังเฉพาะกลุ่มของตน

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาการเคลื่อนไหวทางสังคมของสำนักสันตติโศกควรศึกษาเพิ่มเติมในเรื่องรูปแบบ (Patterns) และลักษณะ (Type) ของขบวนการตลอดจนวิเคราะห์วิวัฒนาการ (Development) และกลยุทธ์ (Strategy) ที่ขับเคลื่อนขบวนการ นอกจากนี้ยังควรวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคม (Social Network Analysis) ของสำนักสันตติโศกในการมีส่วนร่วมเคลื่อนไหวทางสังคมแต่ละทศวรรษในรอบ 40 ปีที่ผ่านมา และศึกษาการเคลื่อนไหวทางสังคมในปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

- คณะกรรมการชุมชนบุญนิยมสันตติโศก. (2551). ชุมชนบุญนิยมสันตติโศก. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: อุษากการพิมพ์.
- ชัยฤทธิ์ ยนเปี่ยม. (2562). พรรคเพื่อฟ้าดิน การเมืองบุญนิยมของ "จำลอง" ที่ต้องแนะนำ "ทักษิณ". เรียกใช้เมื่อ 26 ธันวาคม 2562 จาก <https://asoke.info/Sanasoke/sa271/119.html>
- ทีมงานชาวอโศก. (2557). “งานมหาปวารณา’ 57” ครั้งที่ 32 ฉลอง 80 ปีวิจิตชัย พ่อครูสมณะโพธิรักษ์ 30 ปีปฐมอโศกวันที่ 6-9 พฤศจิกายน 2557 ณ ชุมชนบุญนิยมปฐมอโศก จ.นครปฐม”. สารอโศก, 35(1), 4-17.
- เทิดธรรม ทรงไทย. (2551). ข้าฯ คือ...นักรบประชาชน. กรุงเทพมหานคร: กรีน-ปัญญาญาณ.
- ธนาพล อิวสกุล. (2550). แกะรอยพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย: ผู้ออกบัตรเชิญให้คณะรัฐประหาร. ใน ธนาพล อิวสกุล และคนอื่น ๆ (กองบรรณาธิการ) รัฐประหารเพื่อ

- ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (หน้า 296).
กรุงเทพมหานคร: ฟาเดียวก้น.
- นพรัตน์ นิลประพัฒน์. (2561). ความสัมพันธ์ของภาพลักษณ์องค์กรและกลยุทธ์การสื่อสาร
เพื่อให้เกิดประสิทธิผลที่มีต่อความภักดีในตราสินค้าของผู้บริโภคเครื่องดื่มเบียร์ช้าง.
ใน วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัย
ศิลปากร.
- นาวาบุญนิยม. (2553). งานสารานุกรมพุทธศาสตร์. พล.ต.จำลอง ศรีเมืองสู่ปัจฉิมวัย (อย่านึกว่าแก่ นะ).
สารอศก, 30(3), 15-22.
- บรูม ลีโอนาร์ด และเชคสไนค ฟิลิปส์. (2509). พฤติกรรมร่วม. (ประเสริฐ แยมกลิ่นฟุ้ง, ผู้แปล).
พระนคร: สภาวิจัยแห่งชาติ.
- บัณฑิต ศิริรักษ์โสภณ. (2559). “บุญนิยม”:จริยธรรมทางเศรษฐกิจกับการขับเคลื่อนทางสังคม
ของชาวอศก. ใน วิทยานิพนธ์สังคมวิทยาและมานุษยวิทยามหาบัณฑิต สาขาวิชา
มานุษยวิทยา. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- บุญร่วม เทียมจันทร์. (2544). คติประวัติศาสตร์ นายกฯ ทักษิณชนะคดีชุกहु้น.
กรุงเทพมหานคร: หจก.วีเจ พรินติ้ง จำกัด.
- ประกาศคณะกรรมการการเลือกตั้ง เรื่องการสืบสภาพความเป็นพรรคการเมืองของพรรค
การเมืองที่จัดตั้งหรือเป็นพรรคการเมืองตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่า
ด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550. (2562). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 136 ตอนที่ 53 ก
หน้า 1-2 (22 เมษายน 2562).
- ภิญโญ ไตรสุริยธรรมา (บรรณาธิการ). (2547). เช็กบิล. กรุงเทพมหานคร: openbooks.
- มูลนิธิธรรมสันติ. (2555). สัจจะแห่งชีวิตของสมณะโพธิรักษ์ ภาค 3 "ชาวอศก" เพื่อมวล
มนุษยชาติ. กรุงเทพมหานคร: อุษาการพิมพ์.
- ยุทธชัย จอมพงษ์. (2549). แนวคิดทางการเมืองของจากตัวสมณะโพธิรักษ์. ใน วิทยานิพนธ์
รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ยุพดี วิภาติภูมิประเทศ. (2558). การสื่อสารทางการเมืองของพลตรีจำลอง ศรีเมือง ศึกษาในช่วง
เวลาระหว่างปี พ.ศ. 2523-2553. ใน ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาสื่อสาร
การเมือง. วิทยาลัยสื่อสารการเมือง มหาวิทยาลัยเกริก.
- ลิขิต อีรวะคิน. (2544). วิวัฒนาการการเมืองการปกครองไทย. (พิมพ์ครั้งที่ 3).
กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วัชร เพชรทอง. (2535). ราชดำเนิน ถนน 1,000 ศพ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์บางหลวง.
- วัชร ไซยสาร. (2555). วิถุตทางการเมืองไทย: เลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นการ
ทั่วไป 2550 กับ 2554. รัฐสภาสาร, 60(3), 56-86.

- วัลยา ภูภัยโย. (2544). ทักษิณ ชินวัตรตาดูดาวเท้าติดดิน. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน.
- สงกรานต์ จอมศรี. (2556). การก่อกำเนิดและการดำเนินการอยู่ของพรรคเพื่อฟ้าดิน. ใน วิทยานิพนธ์ รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สมณะนิกนบ ฉันทโส. (2562). รายงานจากพุทธสถาน. เรียกใช้เมื่อ 14 ธันวาคม 2562 จาก <http://www.asoke.info/Sanasoke/sa270/084.html>
- สมณะโพธิรักษ์. (2545). เหตุปัจจัยความเสื่อมแห่งสงฆ์: ขาดทิศทางโลกุตระธรรม. ใน พิทยา ว่องกุล วิกฤติศาสนายุคชนาธิปไตย: พุทธวิบัติ? (พิมพ์ครั้งที่ 2) (หน้า 89). กรุงเทพมหานคร: โครงการวิถัทธิธรรม.
- สำนักข่าวอิศรา. (2563). เกาะติดสถานการณ์ชุมนุมองค์กรพิทักษ์สยาม. เรียกใช้เมื่อ 3 พฤษภาคม 2563 จาก <https://www.isranews.org/isranews-scoop/17827-monitor-pitaksiam.html>
- สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง. (2555). ข้อมูลสถิติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2554. กรุงเทพมหานคร: รุ่งศิลป์การพิมพ์ (1977) จำกัด.
- สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง. (2558). รายงานจำนวนสมาชิกพรรคการเมืองในรอบไตรมาส ไตรมาสที่ 4 (ต.ค.- ธ.ค.) ปีพ.ศ. 2557. เรียกใช้เมื่อ 6 กุมภาพันธ์ 2561 จาก http://www.ect.go.th/ect_th/Ewt_w3c/ewt_dl_link.php?nid=248
- สุรเชียร จักรธรานนท์. (2550). สันติอโศก: สามทศวรรษที่ท้าทาย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน.
- เฮกิล่า โอรีน และมาเรีย เลนา. (2541). มองพระพุทธศาสนาด้วยสองตาเปิด (ขวัญ ก่อเอง ผู้แปล). กรุงเทพมหานคร: ฟาอภัย.

คำแสดงโภชนลักษณะในตำราอาหารไทย: ศึกษาใน “ตำรากับเข้า”
ของหม่อมชมจีน ราชานุประพันธ์*
COOKING TERMS IN THAI COOKBOOK: AN ANALYSIS OF LADY
SOMCHIN RACHANUPRAPHAN'S TAMRA KAPKHAO

ภาสพงศ์ ผิวพอใช้

Passapong Pewporchai

มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

Ubon Ratchathani University, Thailand

E-mail: bhasabong@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคำแสดงโภชนลักษณะหรือคำศัพท์การประกอบอาหารที่ปรากฏในตำราอาหารชื่อว่า “ตำรากับเข้า” ของหม่อมชมจีน ราชานุประพันธ์ (ขุนนาง) ซึ่งพิมพ์ในปี รศ. 109 ตรงกับพุทธศักราช 2433 และถือว่าเป็นตำราอาหารรวมเล่มเล่มแรกของไทย ผลการศึกษาพบว่า “ตำรากับเข้า” ของหม่อมชมจีน ราชานุประพันธ์ ปรากฏคำแสดงโภชนลักษณะจำแนกออกได้ 4 กลุ่มหลัก ได้แก่ กลุ่มคำแสดงโภชนลักษณะเกี่ยวกับประเภทอาหาร กลุ่มคำแสดงโภชนลักษณะเกี่ยวกับอุปกรณ์เครื่องครัว กลุ่มคำแสดงโภชนลักษณะเกี่ยวกับเครื่องปรุงอาหาร และกลุ่มคำแสดงโภชนลักษณะการทำให้อาหารสุก ทั้งนี้คำแสดงโภชนลักษณะดังกล่าว ยังสะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมต่าง ๆ ของคนไทย โดยเฉพาะการรับประทานอาหารซึ่งพบว่าในสมัยรัชกาลที่ 5 และสมัยปัจจุบันยังคงมีความคล้ายคลึงกัน อย่างไรก็ตาม วิถีชีวิตในการประกอบอาหาร อาทิ สัตว์บางชนิดที่ในอดีตใช้ประกอบอาหาร แต่ในปัจจุบันกลับไม่นิยมมากนัก ได้แก่ ตะพาบน้ำ ตัวอ่อน ตัวแด้ นอกจากนี้ “ตำรากับเข้า” ยังสะท้อนให้เห็นว่าคนไทยมีภูมิปัญญาด้านการปรุงรสอาหาร ภูมิปัญญาด้านการแต่งกลิ่น ภูมิปัญญาด้านการใช้พืชสมุนไพรในการปรุงอาหาร และภูมิปัญญาด้านการกะเนเวลาในการประกอบอาหาร คนไทยสามารถประสมและจับคู่วัตถุดิบต่าง ๆ หรือประเภทของอาหารจานต่าง ๆ เพื่อให้ได้องค์ประกอบในการรับประทานที่ดียิ่งขึ้น ทั้งในอาหารหนึ่งอย่างหรืออาหารหลายชนิดในหนึ่งสำรับ นอกจากนี้ยังมีการติดต่อสื่อสารหรือมีความสัมพันธ์กับชาวต่างชาติจึงก่อให้เกิดแลกเปลี่ยนหรือการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม มีการผสมผสานระหว่างอาหารไทยกับอาหารชาติอื่น ๆ หรือมีการปรับอาหารชาติอื่น ๆ มาเป็นอาหารไทยด้วย

* Received 19 November 2020; Revised 18 April 2021; Accepted 19 April 2021

คำสำคัญ: คำแสดงโภชนลักษณะ, ตำราอาหารไทย, หม่อมชมจีน ราชานุประพันธ์

Abstract

The objectives of this article were to study cooking terms which were used in a cookbook called “Tamra Kapkhao.” This cookbook was composed by Lady Somchin Rachanupraphan (Bunnag) and it was firstly published in Rattanakosin Era 109 (B.E. 2433). The cookbook was acknowledged as the first Thai cookbook. Results of the study revealed that the cooking terms utilized in the “Tamra Kapkhao” could be classified into four types including types of food, kitchen tools and utensils, cooking ingredients, and cooking methods. These four types of the cooking terms as realized through Lady Somchin Rachanupraphan’s cookbook also reflected various aspects of Thai culture. Especially, Thai people’s ways of food consumption. This shall be traced that the Thai food consumption in the Rama 5th era and the present time are similar in various aspects. However, there were some changes occurred. To exemplify, some ingredients were commonly used in cooking in the past but such ingredients are not frequently used in the present. For example, animals such as soft-shelled turtles, bamboo rats, and ground lizards. Moreover, the “Tamra Kapkhao” also echoed that Thai people possess various cooking and food consumption wisdoms such as enhancing tastes, flavoring, and making use of herbs. Thai people have given importance to timing for cooking each dish as well as pay attention to plating and arranging a meal tray. Thus they could design good mixing and perfect matching of ingredients or types of food for making a better combination. This mixing and matching wisdom is reckoned both to a given dish and arranging different types of food in a serving tray. In addition, Thailand has been contacted with foreigners, as a result, exchange and acculturation of food have occurred. Some foreign dish have been adopted and adjusted to be Thai dish as well.

Keywords: Cooking Terms, Thai Cookbook, Lady Somchin Rachanupraphan

บทนำ

ตำรากับข้าว ของหม่อมชมจีน ราชานุประพันธ์ เป็นตำราอาหารที่จัดพิมพ์ขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 โดยพิมพ์ครั้งแรกในปี ร.ศ. 109 ซึ่งตรงกับพุทธศักราช 2433 ตำราอาหารนี้บอกจุดประสงค์ของการพิมพ์เผยแพร่ไว้อย่างชัดเจนว่า “เรียบเรียงขึ้นสำหรับผู้ที่ไม่เข้าใจในการหุง

ต้ม จะได้เป็นแนวทางรู้วิธีที่จะใช้ในครัวไทย ๆ เรานี้โดยง่าย” (หม่อมชมจีน ราชานุประพันธ์, 2433) ตำราอาหารเล่มนี้ เน้นการนำเสนออาหารประเภทแกง เช่น แกงมาชะแมนเนื้อโค (มันมันเนื้อ) แกงกะหล่ำไก่ (แกงกะหรี) แกงเผ็ดไก่ ต้มยำ ต้มโคล้ง ผู่ฉี่ ฯลฯ ซึ่งเป็นอาหารจานหลัก โดยบางรายการมีการใช้วัตถุดิบในการปรุงอาหารที่เป็นเนื้อสัตว์ป่าอยู่ในรายการอาหาร อาทิ แอ้ อ้น ตะพาบน้ำ กบ จิ้งกวด (ตะกวด) นกเป็ดน้ำ สุนัขป่า เช่น แกงบวชนกเป็ดน้ำ ต้มยำปลาไหลสด แกงคั่วส้มตะพาบน้ำ แกงคั่วอ้น และยำแอ้ แสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมการบริโภคอาหารในอดีตส่วนหนึ่ง และอีกส่วนหนึ่งสันนิษฐานว่าผู้เป็นเจ้าของตำรับมีความถนัดในอาหารประเภทนี้ ตำราอาหารดังกล่าวมีการใช้ภาษาแสดงกรรมวิธีในการประกอบอาหารอย่างชัดเจน ตำราอาหารนี้มีการแบ่งออกเป็น 2 ภาค ภาคแรกเป็นตำราอาหารควาว่าด้วยการหุงต้มในครัวไทย เริ่มต้นจากสูตรแกงเผ็ด ต้ม ผู่ฉี่ นึ่ง ปลา และผัด ภาคที่สอง ว่าด้วยตำราอาหารหวาน

Hanuman, T. K. และเปรม สอนสมุทร กล่าวว่า หนังสือตำรากับเข้าของหม่อมชมจีน ราชานุประพันธ์ น่าจะเป็นหนังสือคู่มือการประกอบอาหารที่สมบูรณ์ที่สุดพิมพ์มาก่อนแม่ครัวหัวป่าก์ และก่อนจัดพิมพ์หนังสือปะทานุกรม การทำของควาหวานอย่างฝรั่งแลสยาม จึงอาจถือได้ว่าเป็นตำราอาหารรวมเล่มเล่มแรกของไทยและถือเป็นหนังสือหายากเพราะไม่ค่อยเป็นที่แพร่หลายนักและไม่มีการพิมพ์ซ้ำมากเช่นแม่ครัวหัวป่าก์ ตำรากับเข้าของหม่อมชมจีน ราชานุประพันธ์มีความโดดเด่นในด้านการให้รายละเอียดของเครื่องปรุง สัดส่วน และวิธีการปรุงไว้อย่างเด่นชัดนำเสนอขั้นตอนในการประกอบอาหารได้เข้าใจง่ายและใช้ภาษาที่อธิบายกรรมวิธีในการประกอบอาหารได้อย่างชัดเจน ผู้มาศึกษาภายหลังสามารถปฏิบัติตามได้ อีกทั้งยังสะท้อนวิถีชีวิตและรสนิยมการรับประทานอาหารของผู้คนในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้อย่างเด่นชัด นับได้ว่าเป็นตำราอาหารของคนไทยที่มากด้วยคุณค่าและเป็นต้นแบบให้กับคนรุ่นหลังได้ศึกษาและเรียนรู้เกี่ยวกับอาหารไทยและวัฒนธรรมด้านการบริโภคอาหารของคนไทยในอดีตที่แฝงอยู่ในตำราอาหารฉบับนี้ (Hanuman, T. K., 2016); (เปรม สอนสมุทร, 2560)

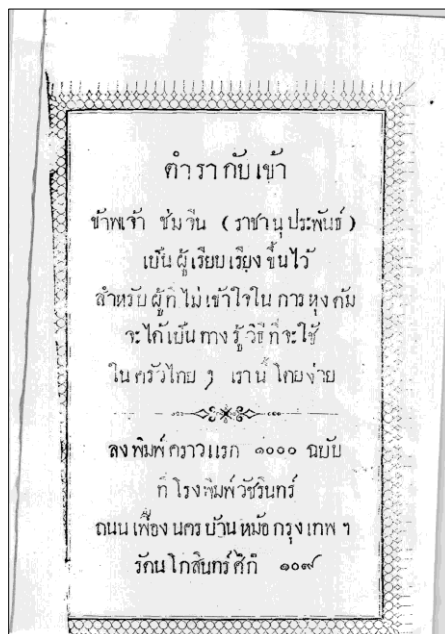
ด้วยเหตุที่ตำรากับเข้า ของหม่อมชมจีน ราชานุประพันธ์ เป็นตำราอาหารเล่มแรกของไทยจึงมีความสำคัญทั้งในแง่การใช้ภาษาและประวัติศาสตร์ ทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาเกี่ยวกับลักษณะคำศัพท์การประกอบอาหารว่ามีลักษณะเช่นไร และสะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมการบริโภคของผู้คนในอดีตอย่างไร

คำแสดงโภชนลักษณะในตำรากับเข้า ของหม่อมชมจีน ราชานุประพันธ์

“ตำรากับเข้า” เป็นตำราอาหารที่เขียนขึ้นโดยหม่อมชมจีน ราชานุประพันธ์ซึ่งเป็นภริยาคนหนึ่งของพระยาราชานุประพันธ์ (สุใจ บุนนาค) หม่อมชมจีนมีชื่อเสียงทั้งในด้านการขับร้องเพลงไทยและการครัว ท่านได้เรียบเรียงตำราอาหารนี้ขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 พิมพ์ครั้งแรกในปี ร.ศ. 109 ซึ่งตรงกับพุทธศักราช 2433 ตำราอาหารเล่มนี้มีความเก่าแก่และน่าสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับคำที่เกี่ยวกับอาหารการกิน โดยในบทความนี้จะเรียกคำที่เกี่ยวข้องกับอาหาร

การกินทั้งหมดว่า “คำแสดงโภชนลักษณะ” ซึ่งหมายรวมถึงคำเรียกอาหาร อุปกรณ์การทำอาหาร เครื่องปรุงอาหาร ตลอดจนวิธีทำอาหาร

ภาพที่ 1 “Recipe of Lady Somchin Rachanupraphan” book’s cover

เมื่อแต่ละท้องถิ่นมีสภาพทางภูมิประเทศต่างกัน สิ่งที่น่ามาบริโภคย่อมจะแตกต่างกันไปเช่นกัน รวมไปถึงชื่ออาหารและคำเรียกชื่อการทำอาหารอุปกรณ์การทำอาหาร เครื่องปรุงอาหารก็ย่อมจะแตกต่างกันด้วย โดยงานวิจัยของสุนันท์ อัญชลินกุล ที่ศึกษาคำแสดงโภชนลักษณะในตำราอาหารไทยของหม่อมหลวงเดิบ ชุมสายและเว็บไซต์ปลาแดก (สุนันท์ อัญชลินกุล, 2550) ผู้วิจัยคนเดียวกันที่ศึกษาการเปรียบเทียบคำแสดงโภชนลักษณะในภาษาไทย ภาษาอังกฤษและภาษาฝรั่งเศส (สุนันท์ อัญชลินกุล, 2551) ภาสพงศ์ ผิวนพอใช้ ที่ศึกษาคำแสดงโภชนลักษณะในตำราแม่ครัวหัวป่าก์ของท่านผู้หญิงเปลี่ยน ภาสกรวงศ์ (ภาสพงศ์ ผิวนพอใช้, 2560) ผู้วิจัยคนเดียวกันที่ศึกษาการเปรียบเทียบคำแสดงโภชนลักษณะในภาษาไทยและภาษาลาว (ภาสพงศ์ ผิวนพอใช้, 2563) รวมไปถึงบทความวิจัยของ จุฑารัตน์ นามวงษ์ และภาสพงศ์ ผิวนพอใช้ ที่ศึกษาคำกริยาการต้มน้ำเกี่ยวกับการประกอบอาหารโดยศึกษาจากตำรากับข้าวของหม่อมหมื่นจัน ราชานุประพันธ์ งานวิจัยเหล่านี้พบว่าคำศัพท์ที่เกี่ยวกับการประกอบอาหารมีบทบาทสำคัญในการสะท้อนให้เห็นศิลปวัฒนธรรมและค่านิยมเกี่ยวกับการบริโภคอาหารของคนไทยด้วยกันทั้งสิ้น (จุฑารัตน์ นามวงษ์ และภาสพงศ์ ผิวนพอใช้, 2562)

การศึกษาคำแสดงโภชนลักษณะที่ปรากฏในหนังสือตำรากับเข้า ของหม่อมชมจีน ราชานุประพันธ์ แบ่งออกเป็น 4 กลุ่มหลัก คือ กลุ่มคำแสดงโภชนลักษณะเกี่ยวกับประเภทอาหาร กลุ่มคำแสดงโภชนลักษณะเกี่ยวกับอุปกรณ์เครื่องครัว กลุ่มคำแสดงโภชนลักษณะเกี่ยวกับเครื่องปรุงอาหาร กลุ่มคำแสดงโภชนลักษณะการทำให้อาหารสุก โดยในแต่ละกลุ่มมีรายละเอียดดังนี้

1. กลุ่มคำแสดงโภชนลักษณะเกี่ยวกับประเภทอาหาร

ประเภทอาหารที่ปรากฏใน “ตำรากับเข้า” ของหม่อมชมจีน ราชานุประพันธ์มีทั้งอาหารคาว อาหารหวานและอาหารว่าง แบ่งเป็นประเภทต่าง ๆ ได้แก่ อาหารประเภทแกง อาหารประเภทต้ม อาหารประเภทฉู่ฉี่ อาหารประเภทหมก อาหารประเภทนึ่ง อาหารประเภทยำ อาหารประเภทพล่า อาหารประเภทผัด ส่วนอาหารประเภทขนมหวานจะปรากฏชื่อขนมหวานประเภทผลไม้และประเภททั่วไป โดยมีรายละเอียดดังนี้

1.1 อาหารประเภทอาหารคาว

อาหารคาวในตำรากับเข้าของหม่อมชมจีน ราชานุประพันธ์ ไม่ระบุชื่ออาหาร แต่จะระบุประเภทของอาหาร โดยแบ่งออกได้เป็นประเภทต่าง ๆ เช่น ประเภทแกง ที่แบ่งเป็นประเภทที่ระบุคำว่าแกง ประเภทที่ระบุรสแกง ประเภทแกงข้าวและแกงข้าวสั้ม ประเภทต้มยำ ประเภทแกงส้ม ประเภทฉู่ฉี่ ประเภทหมก ประเภทยำ ประเภทพล่า ประเภทผัด ประเภทนึ่ง เป็นต้น

1.1.1 ประเภทที่ ระบุคำว่า “แกง” พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554 ให้ความหมายคำว่า “แกง” ไว้ว่า “น. กับข้าวประเภทที่มีน้ำ มีชื่อต่าง ๆ ตามวิธีปรุงและเครื่องปรุง” ชื่ออาหารประเภทต้มแกงใน “ตำรากับเข้า” ของหม่อมชมจีน ราชานุประพันธ์ แบ่งออกเป็น ประเภทที่ระบุคำว่า “แกง” ประเภทที่ระบุรสแกง ประเภทแกงข้าวและแกงข้าวสั้ม ประเภทแกงส้ม ประเภทแกงบวน ประเภทแกงมาชะแมน และประเภทแกงกะหลี่ แกงแต่ละประเภทอาจใช้วัตถุดิบหลักต่าง ๆ กัน เช่น แกงเผ็ดปลาไหล แกงเผ็ดไก่ แกงเผ็ดปลาตุ๊ก แกงเผ็ดปลาฉาดสับเทียมนก แกงข้าวสั้มลูกชิ้นปลาทราย/ปลาฉลาด แกงข้าวสั้มปลาไหลย่าง แกงข้าวสั้มตะพาบน้ำ แกงข้าวสั้มเป็ด แกงข้าวสั้มเนื้อย่างกบยอดสามสิบ แกงข้าวอัน แกงข้าวสั้มขาสุกรเทียมตะพาบน้ำ แกงข้าวสั้มเนื้อสุกร แกงข้าวสั้มเนื้อสุกรป่า แกงไก่ข้าวสั้ม แกงข้าวแมงดา แกงข้าวกบ แกงข้าวศิระปลาแห้ง แกงไก่ข้าวกะทิ แกงข้าวปลาไหลสดคลุกโลหิต แกงข้าวแย่าง แกงข้าวเนื้อสดเยื่อต่าง ๆ แกงข้าวเนื้อจิ้งกวดย่าง แกงข้าวลูกไก่อ่อน แกงข้าวปลากะต๋ิม แกงเผ็ดเนื้อสุกร แกงเผ็ดปลาหมอ แกงปลาเทโพกับผักบึงแกงส้มปลาสังกะวาด แกงส้มปลาสาวยกกล้วย สาวยหมู แกงส้มเนื้อสุกร แกงส้มปลาเทโพใส่ใบบอน แกงส้มปลาสาวยกกล้วย ปลาช่อน ปลากดคคลัง แกงบวนนกเป็ดน้ำ แกงบวนนกเป็ดน้ำ แกงมาชะแมนไก่ แกงมาชะแมนเนื้อโค แกงมาชะแมนเนื้อแพะ เป็นต้น (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556)

1.1.2 ประเภทที่ระบุรสแกง เช่น แกงเผ็ดปลาไหล แกงเผ็ดไก่ แกงเผ็ดปลาตุก แกงเผ็ดปลาฉลาดสับเทียมนก แกงส้มปลาสังกะวาด แกงส้มปลาสาวยกกล้วย สาวยหมู แกงส้มเนื้อสุกร แกงส้มปลาเทโพใส่ใบบอน แกงส้มปลาสาวยกกล้วย ปลาช่อน ปลากด คลัง

1.1.3 ประเภทแกงคั่วและแกงคั่วส้ม พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554 ให้ความหมายคำว่า “แกงคั่ว” และ “แกงคั่วส้ม” ไว้ว่า แกงคั่ว คือ แกงกะทิชนิดหนึ่งคล้ายแกงเผ็ดแต่มีรสออกเปรี้ยว ปรากฏในชื่อต่าง ๆ ได้แก่ แกงข้าวส้ม ลูกชิ้นปลาทรายปลาฉลาด แกงข้าวส้มปลาไหลย่าง แกงข้าวส้มตะพาบน้ำ แกงข้าวส้มเป็ด แกงข้าว ส้มเนื้ออย่างกับยอดสามสิบ แกงข้าวอัน แกงข้าวส้มขาสุกรเทียมตะพาบน้ำ แกงข้าวส้มเนื้อสุกร แกงข้าวส้มเนื้อสุกรป่า แกงไก่ข้าวส้ม แกงข้าวแมงดา แกงข้าวกบ แกงข้าวศรีษะปลาแห้ง แกงไก่ข้าว กะทิ แกงข้าวปลาไหลสดคลุกโลหิต แกงข้าวแย่าง แกงข้าวเนื้อสด แกงข้าวเนื้อจิ้งกวดย่าง แกงข้าว ลูกไก่อ่อน แกงข้าวปลากะตัง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556)

1.1.4 ประเภทต้มยำ พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554 กล่าวว่า ต้มยำ หมายถึง ชื่อแกงอย่างหนึ่งใช้เนื้อปลาหรือเนื้อสัตว์อื่นต้มในน้ำเปล่าหรือในกะทิ ใส่ตะไคร้ ใบมะกรูด และปรุงรสเปรี้ยวเค็ม อาจใส่น้ำพริกเผา ปรากฏในชื่อต่าง ๆ ได้แก่ ต้มยำ ปลาช่อน ต้มยำเห็ดโคน ต้มยำปลาไหลสดปลาไหลย่าง ต้มยำไก่ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556)

1.1.5 ประเภทแกงส้ม พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554 กล่าวว่า แกงส้ม คือ แกงพวกหนึ่ง มีลักษณะคล้ายแกงเผ็ดแต่ไม่ใส่เครื่องเทศกะทิ หรือน้ำมัน มีรสเปรี้ยวด้วยน้ำส้มมะขาม ใช้ผัก ผลไม้ หรือดอกไม้บางอย่างเป็นต้น แกงกับเนื้อสัตว์ กุ้ง หรือปลา เรียกชื่อตามสิ่งนั้น ๆ ปรากฏในชื่อต่าง ๆ ได้แก่ แกงส้มปลาสังกะวาด แกงส้มปลา สาวยกกล้วย สาวยหมู แกงส้มปลาสาวยู แกงส้มเนื้อสุกร แกงส้มปลาเทโพใส่ใบบอน แกงส้ม ปลาสาวยกกล้วย ปลาช่อน ปลากดคลัง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556)

1.1.6 ประเภทฉู่ พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554 กล่าวว่า ฉู่ คือ ชื่อแกงอย่างหนึ่ง คล้ายแกงคั่ว มีน้ำแกงข้น ถ้าไม่มีน้ำแกง เรียกว่า ฉู่แห้ง ปรากฏ ในชื่อต่าง ๆ ได้แก่ ฉู่ปลาสังกะวาด ฉู่ฉีกกระฉาบ ฉู่ปลาไหลย่าง ปลากระเบนย่าง ฉู่ฉีกหอยแครง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556)

1.1.7 ประเภทหมก พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554 กล่าวว่า หมกเป็นการเรียกวิธีทำอาหารบางอย่างให้สุกด้วยการหมกไฟ ปรากฏในชื่อต่าง ๆ ได้แก่ ห่อหมกปลาช่อน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556)

1.1.8 ประเภทยำ พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554 ให้ความหมายของ ยำ ไว้ว่า ชื่อกับข้าวอย่างหนึ่งที่ปรุงโดยเอาผักและเนื้อสัตว์เป็นต้นมาเคล้าเข้า ด้วยกัน ปรากฏในชื่อต่าง ๆ ได้แก่ ยำเต้านา ยำกบ ยำไก่ ยำจิ้งกวด ยำแย้ ยำเครื่องในโคเครื่อง ในเนื้อ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556)

1.1.9 ประเภทพลา พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554 กล่าวว่า พลา คือ กับข้าวชนิดหนึ่ง คล้ายยำ มักใช้เนื้อมีปีก ทำให้สุกด้วยของเปรี้ยวเช่นมะนาว ปรากฏในชื่อต่าง ๆ ได้แก่ พลาเนื้อสันดิบ พลากุ้งฝอยสด พลาเนื้อย่าง พลากุ้งใหญ่ พลาเห็ดโคนดิบ พลาหอยแครงดิบ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556)

1.1.10 ประเภทผัด พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554 กล่าวว่า ผัด คือ เอาสิ่งที่ใช้เป็นอาหารใส่ลงในกระทะที่มีน้ำมันหรือน้ำมันเล็กน้อยตั้งไฟ แล้วพลิกกลับไปมาจนสุก ปรากฏในชื่อต่าง ๆ ได้แก่ ผัดเป็ดผัดไก่กับถั่วงอก ผัดขิงเนื้อเป็ดเนื้อไก่ ผัดขิงกับเนื้ออก (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556)

1.1.11 ประเภทนึ่ง พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554 กล่าวว่า นึ่ง คือทำให้สุกหรือร้อนด้วยไอน้ำร้อนในหวดหรือลังถึง เป็นต้น เช่นนึ่งข้าวเหนียว นึ่งขนม เป็นต้น ได้แก่ นึ่งปลาแปะชะ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556)

1.2 ชื่ออาหารประเภทของหวาน

อาหารประเภทของหวาน ในหนังสือตำรากับเข้า ของหม่อมหม่อมราชานุประพันธ์ จะระบุชื่อของหวานด้วยและแบ่งออกได้ 4 ประเภท ได้แก่ ประเภทที่ระบุคำว่า “ขนม” ประเภทที่ระบุคำว่า “ทอง” ประเภทที่ระบุคำว่า “ข้าว” และประเภทอื่น ๆ

1.2.1 ชื่อของหวานประเภทที่ระบุคำว่า “ขนม” ปรากฏในชื่อต่าง ๆ ได้แก่ ขนมถ้วย ขนมชั้น ขนมเทียนกรอกงา ขนมสำปะนီ ขนมลูกชุบ ขนมถ้วยสำลี ขนมฝักรัง

1.2.2 ชื่อของหวานประเภทที่ระบุคำว่า “ทอง” ปรากฏในชื่อต่าง ๆ ได้แก่ ฝอยทอง ทองเอก ทองโปร้ง

1.2.3 ชื่อของหวานประเภทที่ระบุคำว่า “ข้าว” ปรากฏในชื่อต่าง ๆ ได้แก่ ข้าวเหนียวแก้ว ข้าวเกรียบงาเมืองเพชร

1.2.4 ชื่อของหวานประเภทอื่น ๆ ปรากฏในชื่อต่าง ๆ ได้แก่ หันตรา รุม ฝี่เสื่อน้ำ เม็ดขนุน โอชารส

1.3 ชื่อของหวานประเภทผลไม้

ชื่อของหวานประเภทผลไม้ ในหนังสือตำรากับเข้า ของหม่อมหม่อมราชานุประพันธ์ แบ่งออกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้แก่ ประเภทที่ระบุคำว่า “เชื่อม” ประเภทที่ระบุคำว่า “ขนม” ประเภทที่ระบุคำว่า “ผล” และประเภทที่ใช้ชื่อผลไม้โดยตรง

1.3.1 ชื่อของหวานประเภทที่ระบุคำว่า “เชื่อม” ปรากฏในชื่อต่าง ๆ ได้แก่ เชื่อมมะดัน เชื่อมขิง เชื่อมบอระเพ็ด

1.3.2 ชื่อของหวานประเภทที่ระบุคำว่า “ขนม” เท่าที่ปรากฏ ได้แก่ ขนมผลจันทน์ดิบ

1.3.3 ชื่อของหวานประเภทที่ระบุคำว่า “ผล” ปรากฏในชื่อต่าง ๆ ได้แก่ ผลจันทร์สุก ผลละมุดชีดา

1.3.4 ชื่อของหวานประเภทที่ใช้ชื่อผลไม้โดยตรง ปรากฏในชื่อต่าง ๆ ได้แก่ พุทราจีนหรือพุทราเมืองไทย

1.4 ชื่ออาหารประเภทเครื่องว่าง

ชื่ออาหารประเภทเครื่องว่าง ในหนังสือตำรากับเข้า ของหม่อมช่มจิน ราชานุประพันธ์ แบ่งออกได้ 2 ประเภท ได้แก่ ประเภทที่ระบุคำว่า “ขนม” และประเภทที่ระบุคำว่า “ข้าว”

1.4.1 อาหารประเภทเครื่องว่าง ที่ระบุคำว่า “ขนม” เท่าที่ปรากฏ ได้แก่ ขนมจีบ

1.4.2 อาหารประเภทเครื่องว่าง ที่ระบุคำว่า “ข้าว” เท่าที่ปรากฏ ได้แก่ ข้าวเกรียบปากหม้อ

คำแสดงโภชนลักษณะในอาหารประเภทต่าง ๆ สะท้อนถึงการรับประทานอาหารอย่างถูกหลักโภชนาการของคนในสมัยนั้น หากพิจารณาในมุมมองภาพสะท้อนด้านการใช้ภาษาแล้วกล่าวได้ว่าอาหารประเภทต่าง ๆ ที่ปรากฏในหนังสือตำรากับเข้า ของหม่อมช่มจิน ราชานุประพันธ์จะประกอบด้วยคำแสดงโภชนลักษณะที่บ่งชี้ถึง ประเภทอาหาร วัตถุดิบ แหล่งที่มาของอาหาร และรสอาหาร เช่น พล่าหอยแครงดิบ แสดงประเภทของอาหารและวัตถุดิบ พุทราจีน แสดงวัตถุดิบและแหล่งที่มา แกงเผ็ดปลาหม้อ แสดงถึงประเภทอาหาร วัตถุดิบและรสอาหาร เป็นต้น

2. กลุ่มคำแสดงโภชนลักษณะเกี่ยวกับอุปกรณ์เครื่องครัว

กลุ่มคำแสดงโภชนลักษณะเกี่ยวกับอุปกรณ์เครื่องครัว จะ ปรากฏในขั้นตอนการประกอบอาหาร จากการศึกษาพบว่า อุปกรณ์การทำอาหารในครัวไทยจะปรากฏพร้อมกับคำแสดงโภชนลักษณะประเภทคำกริยาที่ต้องใช้ให้สอดคล้องกับประเภทของอาหารปรากฏ ดังนี้

2.1 กลุ่มคำแสดงโภชนลักษณะเกี่ยวกับอุปกรณ์การทำอาหารประเภทแกงและเครื่องว่าง

จากการวิจัยกลุ่มคำแสดงโภชนลักษณะเกี่ยวกับอุปกรณ์การทำอาหารประเภทแกงและเครื่องว่าง จะปรากฏอุปกรณ์การทำอาหารต่าง ๆ ดังที่หม่อมช่มจิน ราชานุประพันธ์ ได้อธิบายไว้ในหนังสือตำรากับเข้า พร้อมกับ คำกริยาที่ใช้กับอุปกรณ์นั้น ๆ ดังตารางนี้

ตารางที่ 1 กลุ่มคำแสดงโภชนลักษณะเกี่ยวกับอุปกรณ์การทำครัวของหม่อมช่มจิน ราชานุประพันธ์

อุปกรณ์ที่ใช้ในการทำครัว	คำกริยาที่ใช้กับอุปกรณ์ในการทำกับข้าว
หม้อแกง	ตดไฟเอาน้ำมันสุรใสในหม้อแกงสักถ้วยตะไลหนึ่ง (หม่อมช่มจิน ราชานุประพันธ์, 2433: 4)

อุปกรณ์ที่ใช้ในการทำครัว	คำกริยาที่ใช้กับอุปกรณ์ในการทำกับข้าว
ครก	ถ้ามีพริกชี้ฟ้าแห้งให้ใส่ด้วย 1 บาท หอมศึรชะเล็ก 5 สลึง ปอกได้ 9 กลีบ กระเทียมศึรชะเล็ก 1 บาท ปอกได้ 4 กลีบ พริกไทยหนัก 1 เพ็อง ตะไคร้ หนัก 1 บาท ผิวมะกรูดหนัก 3 หุน ลูกผักชีหนัก 1 เพ็อง ยี่ห่วยหนัก 3 หุน เยื่อเคียวหนัก 1 บาท เกลือหนัก 1 เพ็อง ไม่ใช่เยื่อเคียวให้ใส่เกลือหนัก 5 สลึงเอาของเหล่านี้ใส่ <u>ครก</u> ตำให้ละเอียด (หม่อมชมจีน ราชานุประพันธ์, 2433: 1-2)
มีด	เอา <u>มีด</u> แล้เอาเนื้อออกจากก้างแล้ว มาสับให้ละเอียด (หม่อมชมจีน ราชานุประพันธ์, 2433: 7)
ไม้ปลายแหลม	ถ้าจะแกงส้มปลาเทโพใส่บอน ให้เอาปลาเทโพเสียให้หมดเมือก แล้วผ่าท้องเอาพุงชำระเสียให้หมดขาว แล้วเอาไม้เหลาให้แหลม แล้วให้วัดตั้งแต่เหงือกแดงแห่งปลานั้น จนถึงหูดำปลายกลม ๆ ที่แห่งนั้นมีรูอยู่รูหนึ่ง เมื่อเห็นรูแล้วให้เอา <u>ไม้ปลายแหลม</u> แทงเข้าไป (หม่อมชมจีน ราชานุประพันธ์, 2433: 45-46)
กระทะ	แล้วเอาต้นหอมสด 3 ต้น หั่น 9 ท่อน ใส่ใน <u>กระทะ</u> ไม่ให้น้ำใน <u>กระทะ</u> เดือดพล่าน (หม่อมชมจีน ราชานุประพันธ์, 2433: 59)
ขาม	ให้เอาพริกไทยป่นโรย กับผักชีหั่นโรยหน้า ปิดฝา <u>ขาม</u> เสียยกขึ้น (หม่อมชมจีน ราชานุประพันธ์, 2433: 59)
รูปจิ้น	ถ้าผู้ใดไม่ชำนาญในการนึ่งแล้วมักจะนึ่งไม่สุกเสียโดยมาก เพราะท่อใหญ่เกินขนาด ถ้าทำกินแต่พอควรไม่เป็นที่ร้อนใจแล้ว ทำแต่ท่อเล็กก็ได้ แต่วิธีที่จะนึ่งนั้นกำหนด <u>รูปจิ้น</u> สองดอกสุก (หม่อมชมจีน ราชานุประพันธ์, 2433: 76)
ถ้วยตะไล	ถ้ารับประทานน้ำเคียวให้ใส่ลงสัก <u>ถ้วยตะไล</u> ถ้ามีอะหนี่ใส่ด้วยสักครั้งถ้วยตะไล (หม่อมชมจีน ราชานุประพันธ์, 2433: 2)

2.2 กลุ่มคำแสดงโภชนลักษณะเกี่ยวกับอุปกรณ์การเตรียมของหวาน ขนมผลไม้

ตารางที่ 2 กลุ่มคำแสดงโภชนลักษณะเกี่ยวกับอุปกรณ์การเตรียมของหวาน ขนมผลไม้ของหม่อมชมจีน ราชานุประพันธ์

อุปกรณ์ที่ใช้ในการทำของหวาน	ข้อความ
ขนม ผลไม้	
ภาชนะทองแดง	เอาสานส้มกวนกับน้ำทำให้เปรี้ยวผัดจัดจึงเอาผลไม้สดที่ซีกเม็ดกับจุกนั้น ใส่ลงใน <u>ภาชนะที่</u> เป็นทองแดง (หม่อมชมจีน ราชานุประพันธ์, 2433: 93)

อุปกรณ์ที่ใช้ในการทำของหวาน ขนม ผลไม้	ข้อความ
กระทะ	เอาน้ำตาลทรายลงกระทะตั้งไฟเคี่ยวไป แต่พอหวานลูกไม้แล้วยกลงจากไฟตั้งไว้ให้เย็นเสียก่อน จึงเอามะดันนั้นใส่ลงขวดโหล (หม่อมชมจีน ราชานุประพันธ์, 2433: 94)
กระทะทอง	เอาน้ำตาลใส่กระทะทองเคี่ยว แล้วเอาพุทราใส่ลงกวน (หม่อมชมจีน ราชานุประพันธ์, 2433: 122)
ขวดโหล	เอาน้ำตาลทรายลงกระทะตั้งไฟเคี่ยวไป แต่พอหวานลูกไม้แล้วยกลงจากไฟตั้งไว้ให้เย็นเสียก่อน จึงเอามะดันนั้นใส่ลงขวดโหล (หม่อมชมจีน ราชานุประพันธ์, 2433: 94)
ปากคืบ	เอापากคืบซักใส่นอกทิ้งเสีย แล้วลวกผิวด้วยน้ำร้อนให้สุกแล้วแช่สานส้มอีกคืนหนึ่ง (หม่อมชมจีน ราชานุประพันธ์, 2433: 96)
ไม้แหลม	เอากล้วยกวนปั่นอันละสี่เหลี่ยมอันละคำ จึงชุบไข่ทอดใส่ลงแล้วก็กลับ แล้วจึงโรยฝอยลงเอาไม้แหลมจิ้มเป็นส้มม (หม่อมชมจีน ราชานุประพันธ์, 2433: 97)
กะดั่ง	เอากล้วยกวนปั่นอันละสี่เหลี่ยมอันละคำ จึงชุบไข่ทอดใส่ลงแล้วก็กลับ แล้วจึงโรยฝอยลงเอาไม้แหลมจิ้มเป็นส้มม แล้วเอาชิ้นวางเรียงไว้ในกะดั่ง (หม่อมชมจีน ราชานุประพันธ์, 2433: 97)
กระดาศ	เอากระดาศปูตากแดด ให้แห้งมัน ถ้าน้ำมันแก่จัดไป ต้องเปลี่ยนน้ำมัน (หม่อมชมจีน ราชานุประพันธ์, 2433: 97-98)
กระถาง	ถ้าคั่วลงแล้วให้อาวางเรียงลงในกระถางที่มีฝาปิด (หม่อมชมจีน ราชานุประพันธ์, 2433: 98)
ชาม	ใส่ดอกไม้ทุกชั้นแล้วจึงเอาน้ำตาลเชื่อมโรยข้างบนชาม แล้วให้อบควันเทียน (หม่อมชมจีน ราชานุประพันธ์, 2433: 98)
ลั้งถึง	เอาไส้รมใส่จิบให้เปนเฟื่อง ๆ แล้วซีบตองให้เปนชิ้นเล็ก ๆ ปูรองกันลั้งถึง (หม่อมชมจีน ราชานุประพันธ์, 2433: 99)
ทัพพี	เอาชิ้นนวดด้วยทัพพีนวดทั้งร้อน ๆ เย็นแล้วจึงเอามือนวดอย่าให้เปนเม็ด (หม่อมชมจีน ราชานุประพันธ์, 2433: 100)
ตะเกียบ	เอาตะเกียบแทงตรงกลางเหน้ามันออกมา (หม่อมชมจีน ราชานุประพันธ์, 2433: 102)

อุปกรณ์ที่ใช้ในการทำของหวาน ขนม ผลไม้	ข้อความ
โห	เก็บใส่ไหปิดฝาอย่าให้ลมเข้าได้จึงจะไม่อ่อนเลย (หม่อมชมจีน ราชานุประพันธ์, 2433: 110)
อ่าง	น้ำตาลทรายเชื่อมเดือดจะหยอดบนไฟดีหรือจะหยอดข้างล่างดี ก็ทำ ลองดู คนให้สุกตักใส่ <u>อ่าง</u> (หม่อมชมจีน ราชานุประพันธ์, 2433: 110-111)
ผ้าขาว	เอา <u>ผ้าขาว</u> ชุบน้ำปิดให้แห้งปิดไว้ (หม่อมชมจีน ราชานุประพันธ์, 2433: 109)

จากตำรากับเข้าของหม่อมชมจีน ราชานุประพันธ์ พบว่าการประกอบอาหารในอดีตใช้เครื่องครัว ได้แก่ หม้อใช้สำหรับต้ม แกง ลวก คั่ว ผัด ฝูฉี พล่า และยำ กระทะใช้สำหรับทอด หวดและหม้อก้นลึกใช้สำหรับนึ่ง ครกสากใช้สำหรับตำให้ละเอียด มีด เขียงใช้สำหรับทำให้อาหารขาดออกจากกัน และตะแกรงใช้สำหรับย่าง เป็นต้น นอกจากนี้ในตำรากับเข้ายังสะท้อนถึงการใช้วัตถุดิบจากธรรมชาติมาใช้เป็นอุปกรณ์การครัวด้วย อาทิ ใบตองใช้สำหรับทำห่อหมก ไม้แหลม ใช้สำหรับกลัดใบตองหรือใช้สำหรับเสียบหรือแทงตัวปลา หรือการใช้ใบไม้ ใช้เกลือสำหรับชุดเมื่อออกจากตัวกบหรือตัวปลาปลา ดังที่กล่าวในตำรากับเข้าว่า “ถ้าจะแกงเผ็ดปลาไหล ให้เอาเกลือหรือใบไม้ที่มีคมสูญเสียให้หมดเมื่อจนตัวชิตแล้วผ้าต้องควักใส่ออกทิ้งเสีย” (หม่อมชมจีน ราชานุประพันธ์, 2433)

จากกรรมวิธีการประกอบอาหารที่ยกมานี้ อธิบายว่า สามารถใช้ “เกลือ” ซึ่งหมายถึงเปลือกข้าวที่สีหรือตำแตกออกจากเมล็ดข้าว และ “ใบไม้ที่มีคม” เพื่อถูเมื่อออกจากตัวปลาให้หมดก่อนที่จะนำมาแกงเผ็ด

จะเห็นได้ว่าอุปกรณ์การทำครัวในอดีตและปัจจุบันมีความแตกต่างกันอยู่บ้าง กล่าวคือในปัจจุบันมีอุปกรณ์ที่ทันสมัยในการทุ่นแรงมากกว่า ประหยัดเวลากว่าทำให้มีการใช้อุปกรณ์การทำครัวบางอย่างน้อยลง เช่น ครก มีเครื่องปั่นไฟฟ้าเข้ามาแทน การใช้ชุปในการจับเวลา ปัจจุบันมีเครื่องจับเวลาเข้ามาแทน

3. กลุ่มคำแสดงโภชนลักษณะเกี่ยวกับเครื่องปรุงอาหาร

เครื่องปรุงอาหารที่ปรากฏในตำรากับเข้า ของหม่อมชมจีน ราชานุประพันธ์ แบ่งออกเป็น เครื่องปรุงประเภทสมุนไพรหรือเครื่องเทศและเครื่องปรุงรสอาหาร ดังนี้

3.1 เครื่องปรุงประเภทสมุนไพรหรือเครื่องเทศ ได้แก่ พริกเทศ พริกชี้ฟ้า พริกไทย หอม กระเทียม ตะไคร้ ข่า ขิง มะกรูด ใบมะกรูด ลูกผักชี ยี่หระ กระชาย

3.2 เครื่องปรุงให้เกิดรสอาหาร แบ่งออกเป็น

3.2.1 เครื่องปรุงรสอาหารคาว ประกอบด้วย

3.2.1.1 เครื่องปรุงรสเผ็ด ได้แก่ พริกเทศ พริกชี้ฟ้าแห้ง พริกชี้ฟ้าอ่อน พริกไทยอ่อน พริกเทศแห้ง

3.2.1.2 เครื่องปรุงรสเค็ม ได้แก่ เกลือ เยื่อเคย น้ำเคย น้ำปลา

3.2.1.3 เครื่องปรุงรสเปรี้ยว ได้แก่ ระกำ ตะลิงปลิง มะขามเปียก มะกรูด มะนาว น้ำส้มซ่า มะม่วงดิบ ใบมะขามอ่อน สับปะรด มะเขือเทศ

3.2.1.4 เครื่องปรุงรสหวานในอาหารคาว ได้แก่ น้ำมะพร้าวอ่อน น้ำตาลทราย

3.2.2 เครื่องปรุงรสอาหารหวาน เครื่องปรุงรสอาหารหวาน ที่กล่าวถึงในตำรากับเข้า ของหม่อมชมจิน ราชานุประพันธ์ ได้แก่ น้ำตาลทราย น้ำตาลทรายขาว น้ำตาลทรายขาวลครไชยศรี นอกจากเครื่องปรุงรสหวานในการทำขนมหวานแล้ว การทำขนมหวานยังกล่าวถึงเครื่องปรุงกลิ่นหอมด้วย เครื่องปรุงกลิ่นหอมที่ปรากฏ ได้แก่ น้ำดอกไม้ ดอกกุหลาบ น้ำดอกไม้เทศ น้ำนมแมว ควันเทียน เป็นต้น

ในตำรากับเข้ามีการแต่งกลิ่นได้แก่ การทำขนมผลจันทร์สุก โดยมีข้อความว่า “ให้น้ำน้ำกุหลาบ1 น้ำนมแมว1 หรือน้ำดอกไม้เทศก็ได้ ไล่ให้หอมเหมือนกลิ่นผลจันทร์” (หม่อมชมจิน ราชานุประพันธ์, 2433)

จากคำแสดงโภชนลักษณะเกี่ยวกับเครื่องปรุงอาหารสะท้อนให้เห็นว่า ในอดีต ผู้บริโภคให้ความสำคัญกับรสชาติมาก เช่น รสเปรี้ยวมีหลายแบบ แต่ละแบบก็มาจากวัตถุดิบที่แตกต่างกัน เช่นเปรี้ยวจากมะนาว เปรี้ยวจากมะขามเปียก รสหวานก็มีหลายแบบ ทั้งหวานจากน้ำตาลทราย หวานจากน้ำมะพร้าวอ่อน ในการทำอาหารจึงต้องเลือกสรรวัตถุดิบให้ถูกต้อง เพื่อให้ได้รสชาติตามที่ต้องการ

4. กลุ่มคำแสดงโภชนลักษณะเกี่ยวกับลักษณะการทำให้อาหารสุก

กลุ่มคำแสดงโภชนลักษณะเกี่ยวกับลักษณะการทำให้อาหารสุกที่ปรากฏในตำรากับเข้า ของ หม่อมชมจิน ราชานุประพันธ์ แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ ลักษณะการทำให้อาหารสุกประเภทไม่ใช้น้ำมัน และประเภทใช้น้ำมัน

4.1 คำแสดงโภชนลักษณะที่บ่งบอกลักษณะการทำให้อาหารสุกประเภทไม่ใช้น้ำมัน ได้แก่คำว่า ปิ้ง จี ย่าง ต้ม แง นึ่ง หุง พล่า คั่ว อบ เคี้ยว รวน ลวก ดังตัวอย่าง

ตารางที่ 3 คำแสดงโภชนลักษณะที่บ่งบอกลักษณะการทำให้อาหารสุกประเภทไม่ใช้น้ำมัน

ประเภท	ตัวอย่าง
ต้ม	แล้วเอาเนื้อปลาท่อนบนทางต้มแกะเอาแต่เนื้อ (หม่อมชมจิน ราชานุประพันธ์, 2433: 41)

ประเภท	ตัวอย่าง
แกง	ให้อาเนื่อปลาไหลหนัก 5 ตำลึงจะ <u>แกง</u> กับยอดมะพร้าวหรือมะเขืออ่อนหรือมะเขือพวงก็ได้ (หม่อมชมจีน ราชานุประพันธ์, 2433: 27-28)
นึ่ง	ถ้าจะทำเข้าเหนียวแก้วอย่างดี เอาเข้า 3 ทนาลึ่งสุก แล้วเทใส่กระดังฝั้งไว้ (หม่อมชมจีน ราชานุประพันธ์, 2433: 106)
หุง	ให้อาถั่วทองเราะแช่น้ำค้างคืนไว้ล้างให้หมดเปลือก ตังน้ำให้เดือดจึงใส่ถั่วหุงสุกแล้วนวดให้ละเอียด (หม่อมชมจีน ราชานุประพันธ์, 2433: 106)
รวน	แล้วเอาพริกขิงซึ่งตำไว้นั้นลงเคล้า <u>รวน</u> กับปลาไหลที่ปิดฝาหม้อไว้ (หม่อมชมจีน ราชานุประพันธ์, 2433: 2)

4.2 คำแสดงโภชนลักษณะที่บ่งบอกลักษณะการทำให้อาหารสุกประเภทใช้น้ำมัน ได้แก่ ทอด ผัด น้ำมันที่ใช้ในการ ทอด ผัด ได้แก่ น้ำมันสุกร

ตารางที่ 4 คำแสดงโภชนลักษณะที่บ่งบอกลักษณะการทำให้อาหารสุกประเภทใช้น้ำมัน

ประเภท	ตัวอย่าง
ทอด	ให้อาเนกปลา 2 ตัว มาผ่าท้องเป็น 2 ชิ้น แล้ว <u>ขึ้นทอดน้ำมันสุกร</u> จนสุกเหลือง (หม่อมชมจีน ราชานุประพันธ์, 2433 : 49)
ผัด	แล้วเอาเนื่อปลาเคล้ากับพริกขิง <u>ผัดกับน้ำมัน</u> ที่ในหม้อ (หม่อมชมจีน ราชานุประพันธ์, 2433 : 7)

จากคำแสดงโภชนลักษณะเกี่ยวกับลักษณะการทำให้อาหารสุกนั้น ผู้วิจัยพบว่าในอดีตและปัจจุบันไม่ได้มีความแตกต่างกันมากนัก นอกจากเรื่องของน้ำมันที่ใช้ทอดหรือผัด ในอดีตนิยมใช้น้ำมันสุกรหรือน้ำมันหมู แต่ปัจจุบันมีการใช้น้ำมันจากพืชด้วย เช่น น้ำมันปาล์ม น้ำมันรำข้าว น้ำมันจากเมล็ดดอกทานตะวัน เป็นต้น

ภาพสะท้อนวัฒนธรรมการบริโภคของคนไทยจากตำรากับเข้าของหม่อมชมจีน ราชานุประพันธ์

จากการศึกษาตำรากับเข้าของหม่อมชมจีน ราชานุประพันธ์ สะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมการบริโภคของคนไทยในอดีต ซึ่งวัฒนธรรมการบริโภคนี้อาจเป็นส่วนสำคัญประการหนึ่งในการบ่งชี้ถึงการดำรงตัวตนของผู้คนในสังคม โดยสะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมการบริโภคในมิติต่าง ๆ ได้แก่ ภาพสะท้อนด้านรสชาติ ภาพสะท้อนด้านความหลากหลายของอาหารและภูมิปัญญาในวัฒนธรรมการบริโภค โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ภาพสะท้อนด้านรสชาติ

รสชาติของอาหารสามารถบ่งบอกถึงรสนิยมการกินได้ จากการศึกษาตำรากับเข้าของ หม่อมชมจีน ราชานุประพันธ์ พบว่า รสชาติอาหารที่พบ มี 5 รสชาติ ประกอบด้วย รสเผ็ด เปรี้ยว หวาน เค็ม และเปรี้ยวอมหวาน ในการประกอบอาหารคาวประเภทแกงจะมีการใช้เครื่องแกงเป็นองค์ประกอบและใช้พริกเป็นวัตถุดิบหลักในการประกอบอาหาร โดยพริกที่นำมาใช้ในการประกอบอาหารมีหลายชนิด อาทิ พริกเทศ พริกไทย พริกเผ่า พริกชี้ฟ้า และพริกนก เป็นต้น ซึ่งลักษณะการประกอบอาหารเช่นนี้ เป็นตัวบ่งชี้ว่าคนไทยในสมัยนั้นนิยมรับประทานอาหารที่มีรสเผ็ด

นอกจากนี้ การประกอบอาหารบางประเภทได้มีการระบุรสนิยมในด้านรสชาติของคนในสมัยนั้นไว้อย่างชัดเจน ดังที่กล่าวในตำรากับเข้าเกี่ยวกับการทำ “แกงมาชะแมน” ว่า

“ธรรมเนียมรศกที่รับประทานอยู่ทุกวันนี้ ชอบเปรี้ยวหวานเย็นคอ นับถือกันว่าดี บางทีเอาลูกอมอันตมหรือถั่วโลงชั่วใส่ระคนปนกัน ให้ช่วยรศกมันขึ้นด้วย แต่ไม่เปนครศกสำคัญสิ่งใดนัก ดูเหมือนคนชาวสยามเราน้อยตัวชอบ” (หม่อมชมจีน ราชานุประพันธ์, 2433)

จากข้อความข้างต้น สะท้อนให้เห็นว่าการที่จะทำอาหารประเภท “แกงมาชะแมน” ให้อร่อยตามรสนิยมของคนในสมัยนั้น ต้องมีรสเปรี้ยวและรสหวานนำ จึงจะถือว่ากลมกล่อมดี และไม่นิยมแกงให้มันจนเกินไปนัก

2. ภาพสะท้อนด้านความหลากหลายของอาหาร

ในตำรากับเข้า หม่อมชมจีน ราชานุประพันธ์ ได้รวบรวมขั้นตอนการประกอบอาหารแบ่งออกเป็น 2 ภาค ดังนี้

ภาคแรก เป็นตำราอาหารคาวประกอบด้วย สูตรแกงเผ็ด แกงขี้ แกงส้ม ต้มถั่ว นึ่ง ปลา ยำ ผัด และน้ำพริก เป็นต้น

ภาคที่สอง เป็นตำราอาหารหวานประกอบด้วย แซ่ฮิม หันตรา รุม ผีเสื่อน้ำ ขนมหีบ เข้ากรียบปากหม้อ ขนมห้วย ฯลฯ

จากรายการอาหารสะท้อนให้เห็นว่าคนไทยในสมัยรัชกาลที่ 5 มีการรับประทานอาหารที่มีความหลากหลายทั้งอาหารคาวและอาหารหวานโดยพบว่ามีกรอธิบายกรรมวิธีในการทำอาหารที่มีต้นกำเนิดมาจากต่างประเทศ เช่น แกงมาชะแมนเนื้อแพะ แกงกะหล่ำ และมีการใช้วัตถุดิบจากต่างประเทศ เช่น แป้งมันเมืองจีน แป้งถั่ว สะท้อนให้เห็นว่าคนไทยในสมัยนั้นได้รับวัฒนธรรมการรับประทานอาหารมาจากต่างประเทศ จึงทำให้มีการประกอบอาหารเหล่านี้ในครัวเรือน นอกจากนี้ยังได้สะท้อนให้เห็น “สำหรับอาหาร” ซึ่งหมายความว่า การจัดอาหารหลายชนิดให้อยู่ในชุดเดียวกันและมีความกลมกลืนกันซึ่งทั้งของกินจานหลักและของแถมที่เรียกว่า “เครื่องเคียง” สำหรับเครื่องเคียงหรือเครื่องแนมมีคุณสมบัติเพื่อชูรสชาติให้

อร่อยยิ่งขึ้นโดยในตำรากับเข้ามีผสมผสานระหว่างอาหารไทยและอาหารของชาติอื่น ๆ ให้กินแกมกันแสดงถึงความหลากหลายและอิทธิพลของชาติอื่นในการรับประทานอาหารไทย เช่น การรับประทานต้มยำไก่กับขนมจีนหรือมีซั่ว ดังที่กล่าวในตำรากับเข้าว่า

“ถ้าจะทำต้มยำไก่ ให้เอาไก่ตัว 1 ผ่าท้อง ควักไส้ตัดเป้นชิ้นโต ๆ ...ถ้าจะรับประทานกับขนมจีนก็ได้ หรือจะรับประทานกับมีซั่วลวกน้ำเสียให้จืดก็ได้” (หม่อมชมจีน ราชานุประพันธ์, 2433)

3. ภาพสะท้อนด้านภูมิปัญญาในวัฒนธรรมการบริโภค

ภูมิปัญญาทางอาหารเป็นการถ่ายทอดความรู้ ความสามารถ วิธีการปรุงอาหารหรือการรับประทานอาหารจากคนรุ่นหนึ่งมาสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง สำหรับการประกอบอาหารตามตำรากับเข้าของหม่อมชมจีน ราชานุประพันธ์ ล้วนเป็นการสะท้อนให้เห็นภูมิปัญญาการประกอบอาหารของคนไทยในอดีต ซึ่งภาพสะท้อนในด้านภูมิปัญญาที่พบได้แก่ ภูมิปัญญาด้านการปรุงรสอาหาร ภูมิปัญญาด้านการแต่งกลิ่น ภูมิปัญญาด้านการใช้พืชสมุนไพรในการปรุงอาหาร และภูมิปัญญาด้านการคะเนเวลาในการประกอบอาหาร

3.1 ภูมิปัญญาด้านการปรุงรสอาหาร

จากตำรากับเข้าของหม่อมชมจีน ราชานุประพันธ์ สะท้อนถึงภูมิปัญญาในการปรุงรสอาหารโดยรสชาติของอาหารที่พบนอกจากการใช้เครื่องปรุงรสแล้ว ยังมีการปรุงรสโดยการนำวัตถุดิบจากธรรมชาติที่มีรส มาใช้ในการปรุงรสอาหารให้มีรสชาติตามต้องการ อาทิ รสเปรี้ยว ได้จาก มะขามเปียก ระกำ มะนาว มะม่วงดิบ ตะลิงปลิง มะเขือเทศ ใบมะขามอ่อน และสับปะรด รสหวาน ได้จาก น้ำมะพร้าวอ่อน รสเผ็ด ได้จาก พริกเทศ พริกไทย พริกเผา พริกชี้ฟ้า และพริกนก รสฝาด ได้จาก ลูกพิกุลดิบ ยางมะละกอ และกล้วยตะนิบ เป็นต้น

3.2 ภูมิปัญญาด้านการแต่งกลิ่น

จากตำรากับเข้าของหม่อมชมจีน ราชานุประพันธ์ สะท้อนให้เห็นภูมิปัญญาในการแต่งกลิ่นโดยอาศัยกลิ่นจากพืชพรรณธัญญาหารที่มีตามธรรมชาติ สำหรับการแต่งกลิ่นอาหารจะพบทั้งในอาหารคาวและอาหารหวาน ตัวอย่างวัตถุดิบแต่งกลิ่นในอาหารได้แก่ โหระพา ใบพลู กะเพรา ใบเปราะหอม ดอกกระดังงา ลูกผักชี ยี่ห่วย และกระชาย เป็นต้น เพื่อแต่งกลิ่นและทำให้อาหารมีรสชาติดกุ่มกล่อม ส่วนอาหารหวานจะมีการอบด้วยดอกไม้ที่มีกลิ่นหอม การใช้น้ำกุหลาบ ควนเทียน เป็นต้น

3.3 ภูมิปัญญาด้านการใช้พืชสมุนไพรในการปรุงอาหาร

จากการใช้เครื่องปรุงอาหารในตำรากับเข้าของหม่อมชมจีน ราชานุประพันธ์ สะท้อนให้เห็นว่าการประกอบอาหารทุกรายการอาหารมีการนำพืชสมุนไพรมาใช้ในการประกอบอาหารพืชสมุนไพรที่พบ ได้แก่ หอม กระเทียม พริก ขิง ข่า ตะไคร้ ผักชี มะกรูด

มะนาว มะอึก มะพร้าว และยอดสามสิบ เป็นต้น โดยคำว่า พิษสมุนไพรมะเหล่านี้มีสรรพคุณในการรักษาโรคหรืออาการเจ็บป่วยต่าง ๆ ซึ่งนับว่าเป็นภูมิปัญญาในการใช้อาหารให้เป็นยาในการรักษาโรคอีกประการหนึ่ง

3.4 ภูมิปัญญาด้านการกะเนเวลาในการประกอบอาหาร

การประกอบอาหารแต่ละประเภทในแต่ละขั้นตอนจะมีการกำหนดระยะเวลาไว้อย่างชัดเจน ซึ่งในตำรากับเข้าของหม่อมชมจีน ราชานุประพันธ์ ได้สะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาในการคาดคะเนเวลาในการประกอบอาหารของคนไทยในอดีตที่อาจไม่มีการใช้นาฬิกาอย่างแพร่หลายในการคำนวณเวลา จึงมีการใช้สิ่งต่าง ๆ มาแทน เช่น การใช้รูปเป็นตัวกำหนดระยะเวลาในการประกอบอาหาร แต่ละขั้นตอน ดังที่กล่าวในตำรากับเข้าว่า

“ถ้าจะนึ่งปลาทุสดแล้ว ให้เอาอ้อยวางชั้น 1 ปลาทุเรียงชั้น 1 อ้อยทับอีกชั้น 1 ปิดฝา ลังถึงเอาชั้นตั้งบนกะทะ ใส่ น้ำให้เดือดพล่าน ให้กะเนสักครึ่ง 1 สุก ของนี้นี้เป็นของจิตสุดแล้วตามแต่จะจิ้ม (หม่อมชมจีน ราชานุประพันธ์, 2433)”

จากกรรมวิธีการประกอบอาหารที่ยกมานี้ อธิบายว่า หากจะนึ่งอาหาร ให้ใช้ระยะเวลาเท่ากับการจตุรูปจีน 1 ดอก

นอกจากนั้นยังมีการกะเนเวลาโดยอาศัยการสังเกต เช่น ในการทำขนมสัมปะนี ให้สังเกตว่านวดแป้งใช้ได้แล้วคือ ให้หยิบขึ้นแตะเล็บดู ให้ไม่ติดเล็บ หรือการทำขนมผลจันทน์ สุก ให้เคี้ยวสัปรดกับน้ำตาลจนสังเกตดูว่า เข้ากันเป็น “มูตรโค” จึงถือว่าใช้ได้ หรือการทำขนมทองเอก ให้เอาลูกอมมันมาต้มแล้วแกะเนื้อดำให้ละเอียด กับน้ำตาลทรายใส่โกร้งบดกวนไปให้ละเอียดเหมือน “ยานัตถุ” จึงจะถือว่าใช้ได้ เป็นต้น

สรุป

การศึกษาคำแสดงโขนลักษณะที่ปรากฏในหนังสือตำรากับเข้า ของหม่อมชมจีน ราชานุประพันธ์ ซึ่งถือได้ว่าเป็นตำราอาหารเล่มแรกของไทย โดยเขียนขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 ผลการศึกษาทำให้สามารถแบ่งคำแสดงโขนลักษณะออกเป็น 4 กลุ่มหลัก คือ กลุ่มคำแสดงโขนลักษณะเกี่ยวกับประเภทอาหาร กลุ่มคำแสดงโขนลักษณะเกี่ยวกับอุปกรณ์เครื่องครัว กลุ่มคำแสดงโขนลักษณะเกี่ยวกับเครื่องปรุงอาหาร กลุ่มคำแสดงโขนลักษณะการทำให้อาหารสุก นอกจากนั้น ยังพบว่าคนไทยมีภูมิปัญญาเกี่ยวกับการประกอบอาหารหลายด้าน อาทิ ภูมิปัญญาด้านการปรุงรสอาหาร ภูมิปัญญาด้านการแต่งกลิ่น ภูมิปัญญาด้านการใช้พิษสมุนไพรมะในการปรุงอาหาร และภูมิปัญญาด้านการกะเนเวลาในการประกอบอาหาร ผู้วิจัยพบว่า คำแสดงโขนลักษณะเหล่านี้ ยังสะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมต่าง ๆ ของคนไทย การรับประทานอาหารของ

คนในสมัยปัจจุบันกับคนไทยในสมัยรัชกาลที่ 5 มีความคล้ายคลึงกัน หากจะกล่าวถึงความแตกต่างคงเป็นวัตถุดิบในการประกอบอาหาร อาทิ สัตว์บางชนิดที่ในอดีตใช้ประกอบอาหาร แต่ปัจจุบันไม่เป็นที่นิยมกับคนในปัจจุบันมากนัก ได้แก่ ตะพาบน้ำ ตัวอ้น ตัวแด้ เป็นต้น คำแสดงโภชนลักษณะดังกล่าว ยังสะท้อนให้เห็นว่าคนไทยมีภูมิปัญญาด้านการปรุงรสอาหาร ภูมิปัญญาด้านการแต่งกลิ่น ภูมิปัญญาด้านการใช้พืชสมุนไพรในการปรุงอาหาร และภูมิปัญญาด้านการกะเนเวลาในการประกอบอาหาร อาหารการกินในสมัยรัชกาลที่ 5 ล้วนเป็นอาหารที่มีประโยชน์และอุดมไปด้วยคุณค่าทางอาหาร นอกจากนี้ยังพบว่าคนไทยในสมัยนั้นมี การติดต่อสื่อสารหรือมีความสัมพันธ์ชาวต่างชาติจึงก่อให้เกิดแลกเปลี่ยนหรือการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม จึงมีการผสมผสานระหว่างอาหารไทยกับอาหารชาติอื่น ๆ หรือมีการปรับอาหารชาติอื่น ๆ มาเป็นอาหารไทย เช่น แกงมาซะแมนเนื้อ แกงมาซะแมนไก่ขวง แกงกะหล่ำ เป็นต้น ตำราอาหารจึงเป็นเสมือนเครื่องมือหนึ่งในการบันทึกความเป็นไปของสังคม สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิต การติดต่อสื่อสาร การดำรงคงอยู่ของผู้คนในยุคสมัยนั้น ๆ ได้เป็นอย่างดี

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง “คำแสดงโภชนลักษณะในอาหารไทย และลาว: การศึกษาเปรียบเทียบ” ซึ่งได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ประจำปีงบประมาณ 2560

เอกสารอ้างอิง

- จุฑารัตน์ นามวงษ์ และภาสพงศ์ ผิวพอใช้. (2562). คำกริยาการีตเกี่ยวกับการประกอบอาหาร: ศึกษาจากตำรากับเข้าของหม่อมช่มจีน ราชานุประพันธ์. ใน เอกสารสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติและนานาชาติ ด้านมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ ครั้งที่ 10 (หน้า 803-814) วันที่ 29 มีนาคม 2562 ณ อาคารศรีจุฬา ภา. มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- เปรม สอนสมุทร. (2560). ตำรับชาววัง : นวัตกรรมแห่งโภชนียประณีต Tam Rap Chao Wang : Innovation of the Food Refinement. วารสารวิชาการนวัตกรรมสื่อสารสังคม, 5(2), 153-164.
- ภาสพงศ์ ผิวพอใช้. (2560). การศึกษาคำแสดงโภชนลักษณะในตำราอาหารไทย : ศึกษาจากตำราแม่ครัวหัวป่าก์ของท่านผู้หญิงเปลี่ยน ภาสกรวงศ์. วารสารศิลปศาสตร์, 13(2), 138-165.
- _____. (2563). รายงานการวิจัยเรื่องคำแสดงโภชนลักษณะในอาหารไทยและลาว: การศึกษาเปรียบเทียบ สำนักงานส่งเสริมบริหารงานวิจัย บริการวิชาการและทำนุบำรุง ศิลปวัฒนธรรม. อุบลราชธานี: มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ 5 ธันวาคม 2554. กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน.

สุนันท์ อัญชลีสกุล. (2550). คำแสดงโภชนลักษณะในตำราอาหารของ ม.ล. เตียบ ชุมสาย และในตำราอาหารเว็บไซต์ปลาแดกดอกท้อคอม. ใน รวมบทความวิจัย ยำใหญ่ใส่สารพัด: วัฒนธรรมอาหารไทย-เทศ. คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

_____. (2551). หลากมิตีคำแสดงโภชนลักษณะในตำราอาหารไทย อังกฤษ ฝรั่งเศส. วารสารอักษรศาสตร์, ฉบับพิเศษ(2551), 251-277.

หม่อมชุ่มจิ้น ราชานุประพันธ์. (2433). ตำรากับเข้า. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชินรินทร์.

Hanuman, T. K. (2016). ตำรับ “ไก่พะแนง” จากตำราอาหารที่เก่าที่สุดในสยาม. เรียกใช้เมื่อ 31 มิถุนายน 2561 จาก https://thaifoodmaster.com/thai_food_recipes-th/thai_curry_recipes-th/9304?lang=th#.X8ZPTM

คำแนะนำสำหรับผู้เขียน

1. นโยบายการตีพิมพ์ในวารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ

วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ เป็นวารสารวิชาการของวัดวังตะวันตก อำเภอเมืองจังหวัดนครศรีธรรมราช มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการศึกษาค้นคว้าและเผยแพร่บทความวิจัยและบทความวิชาการแก่นักวิจัย นักวิชาการ คณาจารย์และนักศึกษา ในมิติเพื่อสนับสนุนการศึกษา การสอน การวิจัยในมหาวิทยาลัยสงฆ์รวมถึงคณะสงฆ์ไทย โดยเน้นสาขาวิชาพุทธศาสนา บริหารการศึกษา การพัฒนาชุมชน การพัฒนาสังคม รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ ภาษาศาสตร์ การศึกษาเชิงประยุกต์ รวมถึงสหวิทยาการอื่น ๆ บทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 2 ท่าน ในลักษณะปกปิดรายชื่อ (Double blind peer-reviewed) เปิดรับบทความเฉพาะภาษาไทย โดยรับพิจารณาตีพิมพ์ต้นฉบับของบุคคลทั้งภายในและภายนอกวัด ผลงานที่ส่งมาจะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสาร อย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิงต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของวารสารทัศนะและข้อคิดเห็นที่ปรากฏในบทความวารสาร ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความนั้น มิใช่ความคิดของคณะผู้จัดทำ และไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการ ทั้งนี้กองบรรณาธิการไม่สงวนลิขสิทธิ์ในการคัดลอก แต่ให้อ้างอิงแสดงที่มา ทางวารสารกำหนดออกวารสารปีละ 12 ฉบับ (รายเดือน) ดังต่อไปนี้

ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม	ฉบับที่ 2 เดือนกุมภาพันธ์	ฉบับที่ 3 เดือนมีนาคม
ฉบับที่ 4 เดือนเมษายน	ฉบับที่ 5 เดือนพฤษภาคม	ฉบับที่ 6 เดือนมิถุนายน
ฉบับที่ 7 เดือนกรกฎาคม	ฉบับที่ 8 เดือนสิงหาคม	ฉบับที่ 9 เดือนกันยายน
ฉบับที่ 10 เดือนตุลาคม	ฉบับที่ 11 เดือนพฤศจิกายน	ฉบับที่ 12 เดือนธันวาคม

2. ประเภทของผลงานที่ตีพิมพ์ในวารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ

1) บทความวิจัย (Research Article) เป็นบทความที่นำเสนอการค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับพุทธศาสนา บริหารการศึกษา การพัฒนาชุมชน การพัฒนาสังคม รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ ภาษาศาสตร์ การศึกษาเชิงประยุกต์ รวมถึงสหวิทยาการอื่น ๆ

2) บทความวิชาการ (Academic Article) เป็นบทความวิเคราะห์ วิจารณ์หรือเสนอแนวคิดใหม่

3. รูปแบบของการจัดเตรียมต้นฉบับ

1) ต้นฉบับบทความต้องมีความยาว 8 - 12 หน้ากระดาษ A4 หรือ B5 (ไม่รวมเอกสารอ้างอิง) พิมพ์บนกระดาษหน้าเดียว ใช้ตัวอักษรแบบ THSarabunPSK ตั้งค่าหน้ากระดาษโดยเว้นขอบบน ขอบซ้าย 1 นิ้ว และขอบขวา ขอบล่าง 1 นิ้ว กำหนดระยะห่างระหว่างบรรทัดเท่ากับ 1 และเว้นบรรทัดระหว่างแต่ละย่อหน้า การนำเสนอรูปภาพและตารางต้องนำเสนอรูปภาพและตารางที่มีความคมชัดพร้อมระบุหมายเลขกำกับรูปภาพไว้ด้านล่างพิมพ์เป็นตัวหนาเช่นตารางที่ 1 หรือ Table 1 และ ภาพที่ 1 หรือ Figure 1 รูปภาพที่นำเสนอต้องมีรายละเอียดของข้อมูลครบถ้วนและเข้าใจได้โดยไม่ต้องกลับไปอ่านที่เนื้อความอีก ระบุลำดับของรูปภาพทุกรูปให้สอดคล้องกับเนื้อหาที่อยู่ในต้นฉบับ โดยคำอธิบายต้องกระชับและสอดคล้องกับรูปภาพที่นำเสนอ

- 2) ชื่อเรื่องต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พิมพ์ไว้ตรงกลางหน้าแรก
- 3) ชื่อผู้เขียน ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พร้อมระบุชื่อสังกัดหรือหน่วยงาน
- 4) มีบทคัดย่อภาษาไทย จำนวนคำ 300 คำต่อบทคัดย่อ
- 5) กำหนดคำสำคัญ (Keywords) 3-5 คำ ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ
- 6) การเรียงหัวข้อ หัวข้อใหญ่สุด ให้พิมพ์ชิดขอบด้านซ้าย หัวข้อย่อยเว้นห่างจากหัวข้อใหญ่ 3-5 ตัวอักษร และหัวข้อย่อยขนาดเดียวกัน ต้องพิมพ์ให้ตรงกัน เมื่อขึ้นหัวข้อใหญ่ให้เว้นระยะห่าง 1 บรรทัด
- 7) การใช้ตัวเลข คำย่อ และวงเล็บ ควรใช้ตัวเลขอารบิกทั้งหมด ใช้คำย่อที่เป็นสากลเท่านั้น (ระบุคำเต็มไว้ในครั้งแรก) การวงเล็บภาษาอังกฤษ ควรใช้ดังนี้ (Student centred learning)

บทความวิจัย ให้เรียงลำดับสาระ ดังนี้

- 1) **บทคัดย่อ (Abstract)** เสนอวัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีการวิจัยและผลการวิจัยโดยสรุป สั้นกะทัดรัดได้ใจความ
- 2) **บทนำ (Introduction)** ระบุความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาในการวิจัยและระบุวัตถุประสงค์ของการวิจัย
- 3) **วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methodology)** ระบุแบบแผนการวิจัย การได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่างและการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล
- 4) **ผลการวิจัย (Results)** เสนอผลที่พบตามวัตถุประสงค์การวิจัยตามลำดับอย่างชัดเจน ควรเสนอในรูปตารางหรือแผนภูมิ
- 5) **อภิปรายผล (Discussion)** เสนอเป็นความเรียง ชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของผลการวิจัยกับกรอบแนวคิด และงานวิจัยที่ผ่านมา ไม่ควรอภิปรายเป็นข้อ ๆ แต่ชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของตัวแปรที่ศึกษาทั้งหมด

6) องค์ความรู้ใหม่ (ถ้ามี) (Originality and Body of Knowledge) ระบุองค์ความรู้อันเป็นผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการวิจัย สังเคราะห์ออกมาในรูปแบบโมเดล พร้อมคำอธิบายรูปแบบ/โครงสร้างของโมเดลอย่างกระชับ เข้าใจง่าย

7) สรุป (Conclusion) / ข้อเสนอแนะ (Recommendation) ระบุข้อสรุปที่สำคัญและข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ และประเด็นสำหรับการวิจัยต่อไป

8) เอกสารอ้างอิง (References) ต้องเป็นรายการอ้างอิงที่มีปรากฏในบทความเท่านั้น

บทความวิชาการ ให้เรียงลำดับสาระ ดังนี้

- 1) บทคัดย่อ (Abstract)
- 2) บทนำ (Introduction)
- 3) เนื้อเรื่อง (Content) แสดงสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอตามลำดับ
- 4) สรุป (Conclusion)
- 5) เอกสารอ้างอิง (Reference)

4. ระบบการอ้างอิงและเอกสารอ้างอิงทางวิชาการ

เอกสารที่นำมาใช้ในการอ้างอิงบทความ ควรมีที่มาจากแหล่งตีพิมพ์ที่ชัดเจน และมีความน่าเชื่อถือ สามารถสืบค้นได้ เช่น หนังสือ วารสาร หรืองานวิจัย เป็นต้น ผู้เขียนบทความจะต้องตรวจสอบความถูกต้องของรายการอ้างอิง เพื่อป้องกันความล่าช้าในการตีพิมพ์บทความ เนื่องจากบทความที่มีการอ้างอิงไม่ถูกต้อง จะไม่ได้รับการส่งต่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณา จนกว่าการอ้างอิงเอกสารจะได้รับการแก้ไขให้สมบูรณ์

การอ้างอิงในเนื้อหาบทความ

รูปแบบการอ้างอิงในเนื้อเรื่องและท้ายเล่มใช้วิธีการอ้างอิงระบบนาม – ปี ตามรูปแบบของ American Psychological Association (APA) ให้ใช้ระบบตัวอักษรโดยใช้วงเล็บ เปิด-ปิด แล้วระบุชื่อ-นามสกุลของผู้เขียนและปีที่ตีพิมพ์ กำกับท้ายเนื้อความที่ได้อ้างอิง โดยการกรอกข้อมูลอ้างอิงในฟังก์ชันการอ้างอิง ของโปรแกรม Microsoft Word 2010 เป็นต้นไป เอกสารอ้างอิงที่ใช้อ้างอิงในบทความ จะต้องปรากฏในเอกสารอ้างอิงท้ายบทความทุกรายการ โดยรูปแบบของเอกสารอ้างอิง มีดังนี้

อ้างอิงจากเอกสารภาษาไทย

1) พระไตรปิฎกและอรรถกถาให้อ้างชื่อคัมภีร์ / เล่มที่/ข้อที่/เลขหน้า มาด้วย ตัวอย่าง เช่น “ดูกรภิกษุทั้งหลาย จักร 4 ประการนี้ เป็นเครื่องเป็นไปแก่มนุษย์และเทวดาผู้ประกอบเป็นเครื่องที่มนุษย์และเทวดาประกอบแล้ว ย่อมถึงความเป็นผู้ใหญ่และความไพศาลในภพ”

ทั้งหลาย ต่อกาลไม่นานนัก” (อง.จตุกก. 21/31/37) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) เป็นต้น

2) ผู้แต่งหนึ่งราย ให้อ้างอิงผู้แต่งแล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และตามด้วยปีที่พิมพ์ เช่น (พระมหาสุทิตย์ อาภากรโ, 2560)

3) ผู้แต่งสองราย ให้อ้างอิงของผู้แต่งทั้งสองรายโดยใช้คำว่า “และ” ในการเชื่อมผู้เขียนทั้งสองแล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (พระมหาสุทิตย์ อาภากรโ และเชมนัญญ์ อินทรสุวรรณ, 2560)

4) ถ้ามีผู้แต่งมากกว่า 2 รายให้อ้างอิงของผู้แต่งรายแรกแล้วเพิ่มคำว่า “และคณะ” แล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และตามด้วยปีที่พิมพ์ เช่น (ศุศราภรณ์ แต่งตั้งลำและคณะ, 2560)

5) กรณีที่เนื้อความเป็นเรื่องเดียวกัน หรือผลการวิจัยเหมือนกัน แต่มีผู้อ้างอิงหลายคน ให้ใช้รายการอ้างอิงที่ใกล้เคียงปีปัจจุบันมากที่สุด

อ้างอิงจากเอกสารภาษาอังกฤษ

1) ถ้ามีผู้แต่งหนึ่งรายให้อ้างนามสกุลของผู้แต่ง ตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (Kiarash, A., 2007)

2) ถ้ามีผู้แต่งสองรายให้อ้างนามสกุลของผู้แต่งทั้งสองราย โดยใช้เครื่องหมายแอมป์ (&) คั่นกลางระหว่างนามสกุลของผู้แต่งทั้งสอง แล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (Hersey, P. & Blanchard, K. 2010)

3) ถ้ามีผู้แต่งมากกว่า 2 รายให้อ้างนามสกุลของผู้แต่งรายแรกตามด้วย et al. ตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ (Kiarash, A. et al., 2007)

เอกสารอ้างอิงท้ายเล่ม

(1) พระไตรปิฎก อรรถกถา

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อพระไตรปิฎก อรรถกถา.// สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

(2) หนังสือ

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อหนังสือ.// (ครั้งที่พิมพ์).// สถานที่พิมพ์:/ สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

พระมหาสุทิตย์ อาภาภโร. (2548). เครือข่าย : ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: พิสิษฐ์ ไทย ออฟเซต.

(3) บทความในหนังสือ

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อบทความ.// ใน ชื่อบรรณาธิการ (บรรณาธิการ).// ชื่อเรื่อง/(เลขหน้าที่อ้าง).// สถานที่พิมพ์:/ สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

พระสุกิจจ์ สุจิณฺโณ. (2559). การสร้างความคิดนามธรรมในวัฒนธรรมไทย ใน ปวิตร ว่องวีระ. ทฤษฎี และวิวิธยาของการวิจัยวัฒนธรรม. (หน้า 112). กรุงเทพมหานคร: อัมรินทร์.

(4) บทความจากวารสาร

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อบทความ.// ชื่อวารสาร.// ปีที่/(ฉบับที่), /เลขหน้าแรก ที่ตีพิมพ์-เลขหน้าสุดท้ายที่ตีพิมพ์.

ตัวอย่าง :

ธิดุจฺฉิ หมั่นมี. (2557). การวางแผนและการติดต่อประสานงานเชิงพุทธ. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, 3(1), 25-31.

(5) บทความในสารานุกรม

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อบทความ.// ใน ชื่อสารานุกรม,/(เล่มที่อ้าง, หน้า เลขหน้าที่อ้าง).
สถานที่พิมพ์: /สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

สนิทาอาจพันธ์. (2537). หม้อคอกควาย. ใน สารานุกรมของใช้พื้นบ้านไทยในอดีตเขต หัวเมืองฝ่ายเหนือ, (หน้า 274-275). กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

(6) หนังสือพิมพ์

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (วันที่ เดือน ปีที่พิมพ์).// ชื่อบทความ.// ชื่อหนังสือพิมพ์./ เลขหน้า.

ตัวอย่าง :

สุชาติ เผือกสกนธ์. (9 มิถุนายน 2549). ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. ผู้จัดการรายวัน, น.13.

(7) สารนิพนธ์, วิทยานิพนธ์, ดุษฎีนิพนธ์, รายงานการวิจัย

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อวิทยานิพนธ์.// ใน/ ระดับวิทยานิพนธ์ สาขา./ ชื่อมหาวิทยาลัยที่พิมพ์.

ตัวอย่าง :

สมบุรณ์ ตาสนธิ. (2560). กระบวนการและขั้นตอนบรรลุนิยาสัจ 4 ของพระอริยบุคคล. ใน ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

นายมนัส ภาควณิ. (2540). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน. ใน รายงานการวิจัย. มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

(8) สัมภาษณ์

รูปแบบ:

ชื่อผู้ที่ได้รับการสัมภาษณ์.// (วัน เดือน ปี ที่สัมภาษณ์).// ชื่อเรื่องที่สัมภาษณ์.// (ชื่อผู้สัมภาษณ์)

ตัวอย่าง :

วรพล ไม้สน (พลังวัชร). (5 พ.ย. 2559). หลักการ วิธีการ เป้าหมาย ในการปรึกษาทางโหราศาสตร์. (นางณฐณัช แก้วผลึก, ผู้สัมภาษณ์)

(9) สื่อออนไลน์

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (ปีที่เผยแพร่).// ชื่อเรื่อง.// เรียกใช้เมื่อ/ จาก แหล่งที่มาของข้อมูล (URL)

ตัวอย่าง :

ทวีศักดิ์ อุ่นจิตติกุล. (2561). พระพุทธศาสนาเถรวาท จะสืบทอดดำรงอยู่อย่างไร? เรียกใช้เมื่อ 15 มกราคม 2562 จาก <https://www.dailynews.co.th/article/666936>

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2561). เลื่อนข้าราชการให้ดำรงตำแหน่งประเภททั่วไป ระดับชำนาญงาน คำสั่งสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ที่ 593/2562 . เรียกใช้เมื่อ 15 มกราคม 2562 จาก <http://www.onab.go.th/category/news/คำสั่ง-ประกาศ/>

(10) ราชกิจจานุเบกษา

รูปแบบ:

ชื่อกฎหมาย.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อเรื่อง (ถ้ามี).// ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่/ตอนที่/หน้า/(วันเดือนปี).

ตัวอย่าง:

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 4). (2562). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 136 ตอนที่ 57 ก หน้า 49 (1 พฤษภาคม 2562).

ประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2562). เรื่อง กำหนดประเภทและขนาดของโครงการหรือกิจการซึ่งต้องจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม และหลักเกณฑ์ วิธีการ ระเบียบปฏิบัติ และแนวทางการจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม. ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 129 ตอนพิเศษ 97 ง หน้า 1 (20 มิถุนายน 2555).

ตัวอย่างเอกสารอ้างอิง

เอกสารอ้างอิง

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2535). พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2500. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2551). การแพทย์ยุคใหม่ในพุทธทัศน์. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก.

ธิตฺตฺวิ หมั่นมี. (2557). การวางแผนและการติดต่อประสานงานเชิงพุทธ. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, 3(1), 25-31.

สมบุรณ์ ตาสนธิ. (2560). กระบวนการและขั้นตอนบรรลุนิยาสัจ 4 ของพระอรหันตบุคล. ใน ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระศรีคัมภีร์ญาณ (สมจินต์ สมมาปญโญ). (2555). การจัดการศาสนาและ วัฒนธรรมในอุษาคเนย์เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ. เรียกใช้เมื่อ 4 กันยายน 2556 จาก <http://www.mcu>.

ac.th/site/artidecontent_desc.php?article_id=1304&articlegroup_id=274

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 4). (2562). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 136 ตอนที่ 57 ก หน้า 49 (1 พฤษภาคม 2562).

Cronbach, L. J. (1990). Essentials of psychological testing. (3rd ed.). NY: Harper & Collins.

Kiarash, A. (2007). Human Dignity in Islamic Bioethics. The Iranian Journal of Allergy, 6 (5), 25-28.

5. หลักเกณฑ์การส่งต้นฉบับบทความเพื่อได้รับการตีพิมพ์

การส่งในระบบ (Online Submission) สามารถส่งเข้าระบบออนไลน์ได้เว็บไซต์ ของวารสารสังคมศาสตร์และมนุษยวิทยาเชิงพุทธได้ที่ <https://www.tci-thaijo.org/index.php/JSBA> เมื่อส่งเข้าระบบสำเร็จให้แจ้งข้อมูลเพิ่มเติมทาง Email : suriya.sur@mcu.ac.th

6. ขั้นตอนการนำบทความลงตีพิมพ์ลงในวารสารสังคมศาสตร์และมนุษยวิทยาเชิงพุทธ

ต้นฉบับบทความที่เสนอเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารให้อยู่ในรูปแบบของไฟล์เอกสาร *.docx ของ Microsoft Word Version 2010 หรือมากกว่า หากต้นฉบับประกอบด้วยภาพ ตาราง หรือสมการ ให้ส่งแยกจากไฟล์เอกสาร ในรูปแบบไฟล์ภาพ สกุล *.PDF*.JPG*.GIF หรือ *.bmp ความยาวของต้นฉบับต้องไม่เกิน 12 หน้า (ไม่รวมเอกสารอ้างอิง) กองบรรณาธิการจะพิจารณาบทความเบื้องต้น เกี่ยวกับความถูกต้องของรูปแบบทั่วไป ถ้าไม่ผ่านการพิจารณาจะส่งกลับไปแก้ไข ถ้าผ่านจะเข้าสู่การพิจารณาของผู้ทรงคุณวุฒิเมื่อผลการประเมินผ่านหรือไม่ผ่านหรือมีการแก้ไข จะแจ้งผลให้ผู้เขียนทราบ โดยการพิจารณาบทความเพื่อลงตีพิมพ์ได้จะคำนึงถึงความหลากหลายและความเหมาะสม

7. สิทธิของบรรณาธิการ

ในกรณีที่กองบรรณาธิการหรือผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งได้รับเชิญให้เป็นผู้ทรงคุณวุฒิผู้ตรวจประเมินบทความมีความเห็นว่าควรแก้ไข กองบรรณาธิการจะส่งคืนเพื่อให้เจ้าของบทความแก้ไข โดยจะยึดถือข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิผู้ตรวจประเมินเป็นเกณฑ์หลัก และหรือขอสงวนสิทธิ์ที่จะพิจารณาไม่ตีพิมพ์ ในกรณีที่รายงานการวิจัย บทความทางวิชาการหรือบทความวิจัยไม่ตรงกับแนวทางของวารสารสังคมศาสตร์และมนุษยวิทยาเชิงพุทธหรือไม่ผ่านการพิจารณาของกองบรรณาธิการหรือผู้เชี่ยวชาญเมื่อบทความที่ได้รับการตีพิมพ์ผู้เขียนจะได้รับวารสาร ลิงค์ฉบับที่นำบทความลงตีพิมพ์ พร้อมกับหนังสือรับรองการตีพิมพ์บทความในวารสารสังคมศาสตร์และมนุษยวิทยาเชิงพุทธ

ตัวอย่างการเตรียมต้นฉบับบทความวิจัย

บทความวิจัย (12 pt)

ชื่อบทความ (ไทย) (20 pt)

ชื่อบทความ (อังกฤษ) (18 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน (ไทย) (14 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน (อังกฤษ) (12 pt)

หน่วยงานต้นสังกัด (ไทย) (14 pt)

หน่วยงานต้นสังกัด (อังกฤษ) (12 pt)

E-mail: (12 pt)

บทคัดย่อ (18 pt) (300 คำ)

(16 pt) วัตถุประสงค์ของการวิจัย ระบุประเภทของวิจัย ประชากรกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผลการวิจัยที่พบ (เลือกนำเสนอเฉพาะผลการวิจัยที่มีความน่าสนใจมากที่สุด)

คำสำคัญ: 3-5 คำ

Abstract (18 pt) (300 คำ)

...(16 pt) ให้ตรงตามบทคัดย่อภาษาไทย

Keywords: 3-5 words

บทนำ (18 pt) (ไม่ควรเกิน 4 ย่อหน้า)

...(16 pt) 1. กล่าวถึงความเป็นมาแล้วความสำคัญของปัญหา โดยกว้าง ๆ (อ้างนโยบาย กฎหมาย หรือแนวคิดทฤษฎีมารองรับ).....

2. กล่าวถึงสภาพปัญหาปัจจุบันที่เกิดขึ้น (อ้างงานวิจัยหรือทฤษฎีมารองรับ).....

3. กล่าวถึงสภาพปัญหาของประชากรกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการศึกษา.....

4.สรุปความเป็นมาทั้งหมดชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการวิจัยและประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....

วัตถุประสงค์ของการวิจัย (16 pt)

1. (16 pt).....

2. (16 pt).....

3. (16 pt).....

วิธีดำเนินการวิจัย (18 pt)

(16 pt) ระบุรูปแบบของการวิจัย ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง วิธีการได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่าง การสร้างเครื่องมือและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล.....

(16 pt) ผลการวิจัยต้องตอบวัตถุประสงค์ทุกข้อ

ภาพที่ 1 (ชื่อภาพ) (ถ้ามี)

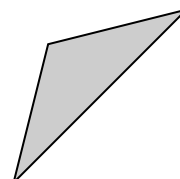
[illegible]

.....

.....

.....

(16 pt) อภิปรายผลการวิจัยที่พบตามวัตถุประสงค์ ผลการวิจัยสอดคล้องหรือไม่ สอดคล้องกับผลการวิจัยของใคร สามารถนำมาอภิปรายได้ทั้งหมด.....

[illegible]

องค์ความรู้ใหม่ (18 pt) (ถ้ามี)

...(16.pt).....ระบอบองค์ความรู้อันเป็นผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการวิจัย สังเคราะห์
ออกมาในรูปแบบโมเดล พร้อมคำอธิบายรูปแบบ/โครงสร้างของโมเดลอย่างกระชับ เข้าใจ
ง่าย.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

สรุป/ข้อเสนอแนะ (18 pt)

...(16.pt)สรุปผลการวิจัยทั้งหมด สั้น ๆ กระชับรัดกุมได้ใจความ.....พร้อมข้อเสนอแนะที่
ได้จากการวิจัย.....และการนำผลการวิจัยไปใช้ รวมถึงเสนอแนะแนวทางในการวิจัยครั้งต่อไป

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

กิตติกรรมประกาศ (18 pt) (ถ้ามี) (ให้ใส่เฉพาะกรณีที่ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัย หรือ กรณีที่ขอบทความมีชื่อเรื่องไม่ตรงกับงานวิจัยหรือวิทยานิพนธ์)

.....(16 pt) ตัวอย่าง เช่น ขอขอบคุณทุนสนับสนุนวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการ
วิจัยแห่งชาติ ปีงบประมาณ 2559 และข้อมูลจากโครงการวิจัยย่อย เรื่องสภาพปัญหาและ
ความต้องการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุในบริบทภาคใต้ตอนล่าง.....

เอกสารอ้างอิง (18 pt)

(16 pt).....

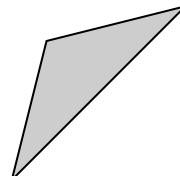
.....

.....

.....

.....

.....

ตัวอย่างการเตรียมต้นฉบับบทความวิชาการ

บทความวิชาการ (12 pt)

ชื่อบทความ (ไทย) (20 pt)

ชื่อบทความ (อังกฤษ) (18 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน (ไทย) (14 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน (อังกฤษ) (12 pt)

หน่วยงานต้นสังกัด (ไทย) (14 pt)

หน่วยงานต้นสังกัด (อังกฤษ) (12 pt)

E-mail: (12 pt)

บทคัดย่อ (18 pt) (300 คำ)

(16 pt)

.....

.....

.....

.....

.....

คำสำคัญ: 3-5 คำ

Abstract (18 pt) (300 คำ)

...(16 pt)

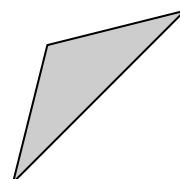
.....

.....

.....

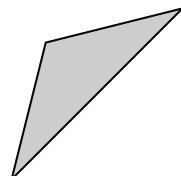
.....

Keywords: 3-5 words

.....(16 pt).....

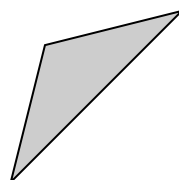
(16 pt)

.....(16 pt).....

110 p17

สรุป (18 pt)

(16.pt)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

เอกสารอ้างอิง (18 pt)

(16.pt)

.....

.....

.....

.....

.....